تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

لە بڵاوکراوەکانی لیژنەی سەرپەرشتیی سالیادی کۆچی دوایی
شاعیر و مێژوونووس محەمەد ڕەسووڵ هاوار

سەرجەمی بەرهەم
بەرگی دووەم

دیوانی محەمەد ڕەسووڵ هاوار

ئامادەکردنی
د.عوسمان دەشتی   سدیق ساڵح

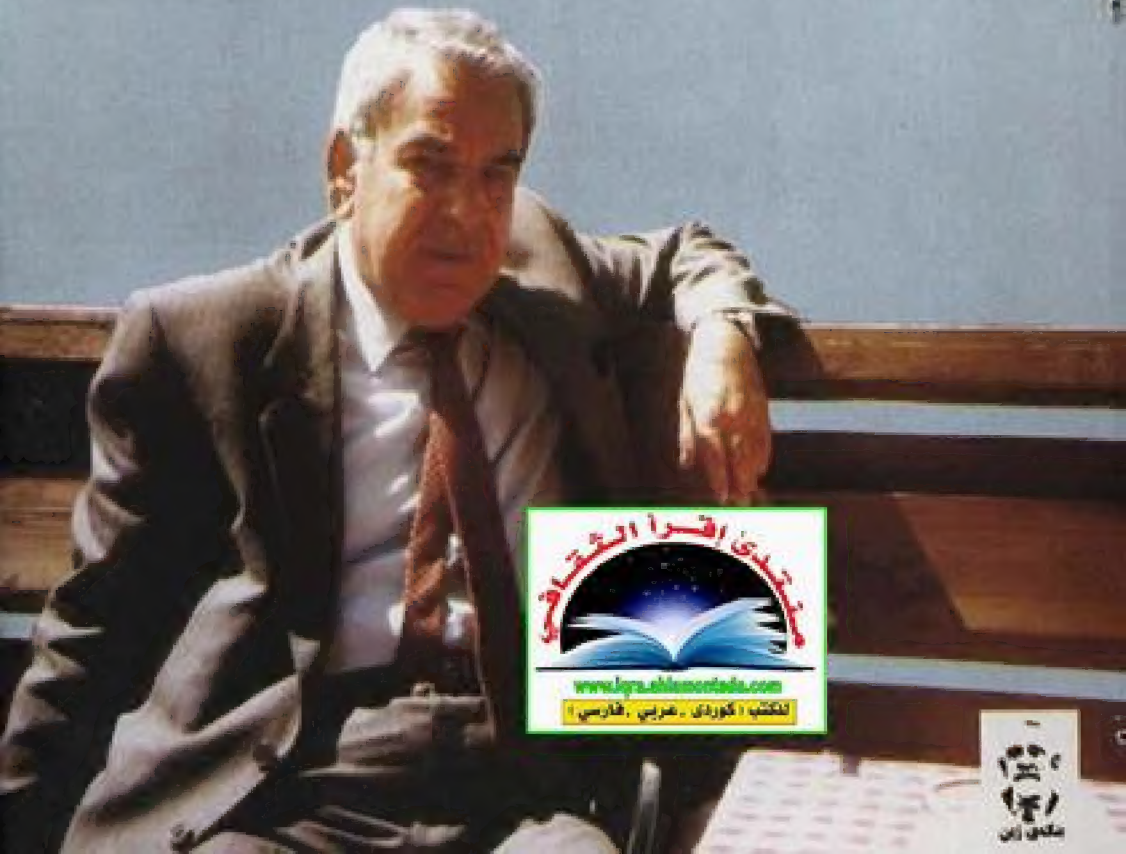

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
لتكتب : كوردي , عربي , فارسي

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنتَدى إقرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنتَدى إقرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرأ الثقافى)

www. iqra.ahlamontada.com

منتدى إقراء الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

سەرجەمی بەرهەم

بەرگی دووەم

دیوانی

محەمەد ڕەسووڵ هاوار

ئامادەکردنی

دکتۆر عوسمان دەشتی

سدیق ساڵح

بنکەی ژین

سلێمانی ٢٠٠٧

ﻫ ٢٣٢ هاوار، محەمەد ڕەسووڵ
دیوانی محەمەد ڕەسووڵ هاوار/ ئامادەکردنی عوسمان دەشتی، سدیق ساڵح. -
سلێمانی: بنکەی ژین، ٢٠٠٧.
٦١٠ل: ٢٥×١٧,٥ سم، پاشکۆ.- (زنجیرە: ٧٥)
١- شیعری کوردی ٢- سدیق ساڵح (ئامادەکار) ٣-- ناونیشان
کتێبخانەی گشتیی سلێمانی زانیاریی سەرەتاییی پۆلێن و پێڕستی ئامادە کردووە

سەرپەرشتی لەچاپدراوەکانی بنکە: سدیق ساڵح

زنجیرە: ٧٥
کتێب: دیوانی محەمەد ڕەسووڵ هاوار
بەرگ: سەرجەمی بەرهەم- دووەم
ئامادەکار: دکتۆر عوسسمان دەشتی و سدیق ساڵح
تایپ: ئەڤین عەبدوڕەحمان
مۆنتاج: لاس
ڕووبەرگ: قادر میرخان
خەتی بەرگ: ئەحمەد سەعید
تیراژ: ١٠٠٠
نرخ: ٦٠٠٠ دینار
ژمارەی سپاردن: ١٠٠٨ی ساڵی ٢٠٠٧
شوێنی چاپ: سلێمانی، چاپخانەی شڤان

لە بڵاوکراوەکانی
بنکەی ژین
بۆ بووژاندنەوەی کەلەپووری بەڵگەنامەیی و ڕۆژنامەوانیی کوردی
هەرێمی کوردستان: سلێمانی، ئەندازیاران، گەڕەکی ١٠٥، کۆڵانی ٥، خانووی ٢٣
تۆڕمال: ٣١٢٩١٠٢ ئاسیا: ٠٧٧٠١٥٦٥٨٦٤ یا ٠٧٧٠١٤٦٤٨٣٣ سانا: ١١٢٨٣٠٩
E. Mail: bnkaizhin@yahoo.com سنووقی پۆست: ١٤

پێڕست

یادی بادینان

چاپخانەی ژین- سلێمانی، ١٩٥٩

سەرەتا ٣
چەند وشەیەك ٤
نووزەی دایكێك لە جەژنا ٥
خۆشەویستەكەم ٦
دیمەنی سەرچنار ٦
لە دووریت ٧
بۆ... ٨
پەری شێوە ٨
چاوەڕوانی ٩
سوێندی دڵداری ١٠
بەرامبەر شۆخێك ١٠
بووژانەوە ١١
گوڵێكی بەدیل گیراو ١١
سكاڵای گوڵێك لەژێر گەڵاوە ١٣
ژیانی كۆمەڵایەتیمان ١٥
بۆ كچە كوردێك ١٦
نووزەی سواڵكەرێك ١٦
بەهار ١٧
مەبدەئی هەندێ كەس ١٧
جەژنی هەتیوێك ١٨
ڕاستی وە ناڕاستی ١٩
ئەی كەو ١٩
سڵاو بۆ گیانی شەهیدان ٢٠
سەربەستی ٢١
ئەی فرمێسك ٢٢

ئەی ژنە دەوڵەمەنگەکە	٢٣
ئەنجامی ئیمپریالیزم	٢٤
بێباری	٢٥
میرم تێپەڕی	٢٥
قەوانی تازە	٢٦
لۆتیی زوڕناژەن	٢٦
شەوێکی مانگەشەو لە بەغداد	٢٧
ساقی	٢٨
دیمەنی شاری دهۆك	٢٨
کچۆڵە تیاری	٣٠
خاکی بادینان	٣١
جوانیی بەهاری کوردستان	٣٢
تاڤگەی سپیە	٣٤
مانگە دروستکراو	٣٤
کۆنەپەرستی و ئیستیعمار	٣٥
ئاوی ڕووباری خابوور	٣٥
فیلمێکی تازە لە سلێمانی	٣٦
لافاو	٣٧
بۆ شا ... کۆن	٣٨
بۆ لالۆی هەژار	٣٩
قوپی قەرەداغ	٣٩
سروودی ئاشتی	٤٠
سڵاو	٤١
بۆ میستەر دالاس	٤٤
بانگی ڕاستی	٤٥
پەنجەمۆری ئاشتی	٤٦
گۆرانیی لالۆی جووتیار	٤٧
جەژنی نەورۆز	٤٨
سروودی کرێکاران	٥٠

کچە پیروسی ٥١
ئەو گەلەی ٥٢
سلاویك بۆ گەلی جەزائیر ٥٢
ڕەگەزپەرستیی کوێرانە ٥٣
مامۆستا ڕەشید کورد ٥٤

یادی نیشتمان

زنجیرەی یەکەم: لەندەن، ١٩٨٣

پێشەکی ٥٧
تاوان ٥٩
بۆ مەلی ئازادی ٥٩
باش بیانناسن ٦٠
برای کرێکار ٦١
بۆ کچە لادێییەك، ژنە لادێییەك ٦١
مافی کورد ٦٢
سروودی ئازادیخوا ٦٣
بۆ مامۆستای کۆچکردووم ... گۆران ٦٥
ڕژێمی سەرمایەداری ٦٧
گۆماوی خوێن... دوای ١٤ی ڕەمەزان ٦٩
یادی نیشتمان ٧١
ڕێگەی تێکۆشان ٧١
خەو ٧٢
نۆکەری ٧٢
شەڕی براکوژی ٧٣
ڕێگەی تێکۆشان ٧٤
بۆ جیڤارا ٧٤
مۆری ناپاکی ٧٧
بە یادی کۆن ٧٧
چەرخی زەمانە ٧٨
گوێم بۆ شل کە ٧٩

بۆ مامەیارە ٨١
لەناو پاسێکدا ٨٢
بۆ کاکی بچووك ٨٣
خوێنمژ ٨٤
کۆچی دوایی ... یادێکی زۆر کۆن ٨٥
بۆ کچو دایکێك ٨٦
جەژنی نەورۆزی میری ٨٦
شەوێك بە دڵتەنگی ٨٧
بە یادی کۆن ٨٨
بۆ مێژوو ٨٨
وەڵام بۆ هاوڕێیەك ٩٠
شەوێك لە گوێ ڕووباری دجلە ٩٠
دەمەتەقێیەك لەگەڵ مامۆستا "عەلائەدین سجادی"دا ٩١
بەستەیەك بۆ نیشتمانەکەم ٩٣
بۆرجوازیو سەرمایەدار ٩٥
ڕێگای تێکۆشانی کورد ٩٦
تاوان ٩٧
تەمەنی دوای چل ساڵە ٩٧
کوردایەتی ٩٨
بۆ پیرەمێردو گۆران ٩٩
ڕۆژی ئاشتی ٩٩
بۆ جەژنی نەورۆزی ساڵی ١٩٧٠ ١٠١
کۆنەپەرستی دەغەزار ١٠٢
لە کۆنەوە تا ئێستە ١٠٣
یادی پیرەمێردی نەمر ١٠٥
سەرچاوەی زەڵم ١٠٨
لێ خوڕە ...تەختو نەرمانە ١١١
پڕوپووچی جاران ١١٢
بۆ یادی بێکەس ١١٣

بۆ وەچەی ڕەش‌وڕووتی نوێ ١١٦
بۆ یەکێتیی ئەدیبان ١١٩

هەڵبژاردە

زنجیرەی دووەم: لەندەن، ١٩٨٣

پێشەکی ١٢٧
دۆست‌و دوژمن ١٢٩
بۆ شێخ جاش ١٢٩
سروودی پێشمەرگەیەك ١٣٠
وەڵامی بێگانەیەك ١٣٢
دیمەنی گوندێکی نزیکی گەڵاڵە ١٣٤
بۆ ئەو کۆبوونەوەیەی لە ساڵی ١٩٧٤ دا لە بەغداد دژی شۆڕشی کورد گیرا ١٣٦
یادی کۆماری مەهاباد ١٣٧
گردی خازێ ١٤١
بۆ زۆڵە کورد ١٤٤
یەکەم هەڵبەست ١٤٤
جاڕ ١٤٤
شاری بوخارست ١٤٦
بۆ ئەوانەی کە نابن بە هیچ ١٤٨
بۆ ئاوارەکان ١٤٩
دوای لافاوی نوح ١٥١
شیرین‌و فەرهاد ١٥٤
دیمەنی ئۆردووگای ئاوارەکانی نزیك سەماوە ١٥٨
بۆ شاری ئەسینا ١٦٠
لە دێیەکی نزیکی خانەقین ١٦٢
دیمەنی مەزانتخانەی بیروباوەڕ ١٦٤
لە بووزاوە بۆ زەردەشت ١٦٦
خەیاڵ پڵاو ١٦٩
ناوچەی سیوەیل لە شارباژێڕ ١٧١
ڕاکردنی شای ئێران ١٧٢

جلخواری جاران‌و جاشی ئێستە ١٧٤
شەڕی براکوژی ١٧٥
هەرچی ڕیشی سوور بوو هەمزاغا نییە ١٧٥
ئەتپەرستم ١٧٦
نوێژێك بۆ پێشمەرگە ١٧٧
بەرەو وڵاتی بتپەرستی ١٧٩
من‌و مامەیارە ١٨٤
من‌و (شەم) ١٨٦
دیاریی پێشکەش ١٨٧
لە بارێکدا ١٨٩
هەلوور بلووری منداڵ بۆ گەورە ١٩١
شاری هەڵمەت‌و قوربانی ١٩١
جاش‌و سیخوڕ ١٩٣
بۆبی ساند ١٩٤
مەتەڵی ئاشکرا، بە یادی مەتەڵەکانی نەجمەدین مەلا ١٩٩
سەربەرزی ٢٠٠
گۆرانیی پێشمەرگەیەکی جووتیار ٢٠١
دووبارە بۆ شاری هەڵمەت‌و قوربانی ٢٠٢
بۆ یادی ٩٢ ساڵەی زانای بەرزی کورد (مامۆستا تۆفیق وەهبی) ٢٠٥
بۆ نەورۆزی ساڵی ١٩٨٢ لە ئینگلتەرا ٢٠٨
بلێسەی گڕی نەورۆز ٢١١
دەردو دەرمان ٢١٢
هەزارمێرد... پیرەمەگروون... گڵە زەرد ٢١٤
بۆ (شەم)ی خۆشەویستم ٢١٦
ئاوارەی دوور لە وڵات ٢١٧
بۆ ئەو بەیانەی کە لەلایەن هێزە نیشتمانیەکانەوە دەرچوو ٢١٧

کاروانی شۆڕش

زنجیرەی سێهەم: لەندەن، ١٩٨٤

پێشەکی ٢٢٣

نەورۆزی ئەمساڵمان	٢٢٥
دوای بەیانی ١١ی پڕ ئێش‌و ئازار	٢٢٨
وەرامی نامەیەك	٢٣٠
بۆ خوشکە لەیلاو هەڤاڵەکانی	٢٣٢
بانێکەو دوو هەوایە	٢٣٤
دەرسی مامۆستای کۆن	٢٣٥
لە خەستەخانەی کەوەرتێ	٢٣٧
سڵاو بۆ پێشمەرگەکان	٢٣٨
شۆڕشی کورد	٢٤١
بۆ: ع . ش	٢٤٢
ئاوارەکانی سەر سنوور	٢٤٣
پرسیار	٢٤٤
بۆ... شاعیری هۆنراوەفرۆش	٢٤٦
ئاواتێك‌و فۆمێسکێك	٢٤٩
وەسیەتی باوە زەردەشت	٢٤٩
فیلمی ژیان‌و یادی نیشتمان	٢٥١
دەرسی مامۆستای فاشیستی	٢٥٢
هەناران‌و مەناران	٢٥٤
مافی چارەنووسی کورد	٢٥٦
گێژاو	٢٥٩
هەڵبەستی قاچاخ	٢٦٠
ڕازی دەروون	٢٦١
بووکی ناکام	٢٦٥
سروشتی مرۆڤی ناپیاو	٢٦٩
عەبە شەکەنەو مەلا فایەق‌و ئەحەی سەرایلی	٢٧٠
خۆت ماندوو مەکە ناتوانی بمکڕی	٢٧١
بۆ بووك‌و زاوایەکی تێکۆشەر	٢٧٥
وەرامی دکتۆر (م)	٢٧٧
مەتەڵی کفر ئەحمەد	٢٧٨

شەڕی فۆلکلاند	٢٧٩
کاروانی وشکەڕۆیی و کۆنەپەرستی	٢٨١
سەرمایەداری	٢٨٢
وا دیارە پیاچوونەوەیە	٢٨٤
ئەگەر گوڵ نیت، دڕکیش مەبە	٢٨٦
دەمی گورگ بەستن درۆیە	٢٨٧
بۆ گیانی پاکی حاجی قادری کۆیی	٢٨٨
لاوکی سوور	٢٩٠
وڕێنەی خەو	٢٩٢
تلیاك	٢٩٢
پشت بەستن بە بێگانە نەخۆشییە	٢٩٣
گاریبالدی	٢٩٤
دنیای سەربەست (العالم الحر)	٢٩٨
بێفەر	٣٠١
بۆ ئەوانەی وڵاتی خۆیان بیردەچێتەوە	٣٠١
زمانلووسی	٣٠٢

پاش نسکۆ

زنجیرەی چوارەم: لەندەن، ١٩٨٣

پێشەکی	٣٠٧
شایی و شیربایی	٣٠٥
بلبلێك	٣٠٨
بیرەوەرییەکی تاڵ	٣١١
یادی شێخ ڕەزای تاڵەبانی	٣١٦
سەنگەری بەجێماو	٣١٧
بۆ گوڵی ژاکاو	٣١٨
لە بارێکدا	٣٢١
شایی هەسەنە گورگە	٣٢١
دیموکراتی	٣٢٣
کۆنەپەرست	٣٢٥

لۆرکا، ناظم حیکەت، پابلۆ نیرۆدا	٣٢٦
تاوانو تاوانبار	٣٢٩
بۆ ئەو جاشەی ڕۆلێتی ئەکرد	٣٣٢
یادی حاجی مصطەفا پاشای یامولکی	٣٣٣
یادی خاکی میدیا	٣٣٤
بۆ خۆشەویستەکەم	٣٣٥
پێشکەشە بە پێشمەرگە دلێرەکان	٣٣٧
پێنووس (قەڵەم)	٣٣٩
نیشتمانە خۆشەویستەکەم	٣٤٠
بە یادی شیعرێکی کۆن	٣٤١
نەورۆزی دەرەوەی وڵات	٣٤٢
جار بەدوای جارا	٣٤٣
مەلای خەتێ	٣٤٥
بەری داری بێگانە	٣٤٧
هەوری بێباران	٣٤٨
ئاش	٣٥٠
دانوولەو سەمەنیی کۆن	٣٥٢
لاپەڕەیەکی ڕەش	٣٥٥
نرخی بووکی ئازادی	٣٥٧
کۆتایی پەیووی شووم	٣٥٩
ئومێدی سەرکەوتن	٣٦٠
شەڕو بۆمبای ئەتۆم	٣٦٣
کوردی ئاوارە لە ڕۆژئاوادا	٣٦٥
کۆمەڵێك پرسیار	٣٦٨
بیرەوەریو یادێك	٣٧١
دیموکراتی	٣٧٢
شەنگەبێرە	٣٧٤
بۆ کۆچی دوایی مامۆستا تۆفیق وەهبی	٣٧٦
شیرینی منو شیرینی فەرهاد	٣٧٨

قەتارو ئەڵڵاوەیسی و خاوکەر ٣٧٩
سۆزێکی دەروون و یادی نیشتمان ٣٨٠
سەرمایەداری ٣٨١
گشتی لە تۆوێك کاڵەك ٣٨٢
بۆ وشکە صۆفیی بیروباوەڕ ٣٨٣
خەلیفەی بەنەخوێنفرۆش ٣٨٤
برایەتیی ڕاستی ٣٨٦
کۆڕنەر سپیکینگ ٣٨٩
دوودڵی و ڕاڕایی ٣٩٠
وڵاتی کوردستان ٣٩٠

وڕێنەو تاسەی نیشتمان

زنجیرەی پێنجەم: لەندەن، ١٩٨٧

پێشەکی ٣٩٥
وڕێنە ٣٩٦
ئاوارە ٤٠٠
ژیان و مەرگ ٤٠١
لە بارێکدا ٤٠٢
بۆ کۆچی دوایی جگەرخوێن ٤٠٣
وڕێنەو یادێکی کۆن ٤٠٤
شەڕی چینایەتی ٤٠٤
شەهید ٤٠٦
چوارخشتەکی ٤٠٦
سەر مێزەکەم ٤٠٧
بۆ کۆچی دوایی "هێمن" ٤٠٩
شێرپەنجەی سەرمایەداری ٤١٦
یادی شێخ مەحموودی قارەمان ٤١٨
دوو هەستی جیاواز ٤٢٢
داشە هارە ٤٢٣
لە ڕێڕەوی خەباتا ٤٢٣

بۆ وەچەی نوێ ٤٢٤
هاتیتەوە سەر بای بەڕە ٤٢٥
بۆ خوای جوانی ٤٢٦
مام خەڕەك ٤٢٧
مێژووی کۆن ٤٢٨
شەڕی فیتی پیرە شەیتان ٤٣٠
مامۆستا ٤٣١
سەرمایەداری ٤٣٢
ڕەخنە ٤٣٣
لە "وۆتەر گەیت"ـەوە بۆ "ئێران گەیت" ٤٣٥
شەراب ٤٤٠
چلەی کاك ئیدریس بارزانی ٤٤١
ڕێژگاوی ٤٥٠
نەورۆزو گلەیی ٤٥١
کەی نەورۆزی ڕاستییە ٤٥٦
وەرامی کوردێکی یاخی ٤٦٤
گوڵاڵە سوورە ٤٦٦
دەنگی کوردێك ٤٦٧
جاش ٤٦٨
وەرامێك بە هۆنراوە ٤٦٩
بۆ "شەم"ی خۆشەویست ٤٧٠
کفر نابێ ٤٧٢

لە هیرۆشیمای هەڵەبجەوە بۆ ئەنفالی گەرمیان

لە کۆچڕەوی بادینانەوە بۆ باکووری کوردستان

زنجیرەی شەشەم: ستۆکهۆڵم، ٢٠٠٢

پێشەکی ٤٧٧
پەساپۆرتی بەزەیی ٤٧٩
بۆ وشکە سۆفیەکان ٤٨٠

بۆ مام دەروێشی تەشی ڕێس	٤٨١
پشت بەستن بە بێگانە	٤٨٢
دەردی نەخۆشیی منمنەو خۆخۆیی	٤٨٢
کارەساتی هەڵەبجە (هێرۆشیمای کوردستان)	٤٨٣
ڕژێمی ڕەگەزپەرست	٤٨٩
بۆ ڕۆژنامەی "پراڤدا"ی ڕووسی	٤٩٢
تاوانێکی مێژوویی	٤٩٣
سەرئەنجامی ورچی پشت کێوی قاف	٤٩٧
چەرخ و فەلەکی کاوبۆی	٤٩٨
داربەڕووی مێژووناس	٤٩٩
نورۆزی ساڵی ١٩٨٩	٥٠١
کوردو زمان پێسی و جنێودان	٥٠٤
سەرئەنجامی ورچی پشت کێوی قاف: دووبارە کاوبۆی	٥٠٤
دیمەنی بادینان لە کۆچڕەوەکەی ساڵی ١٩٩١	٥٠٥
ئاگرو سەهۆڵبەندان	٥٠٨
کوردو نەوتی باباگوڕگوڕ	٥٠٩
دروشمی ساختەی دیموکراسی و مافی مرۆڤ	٥١٠
یادی حاجی قادری کۆیی (شاعیری مەزنی کورد)	٥١١
حیزبایەتی و کوردایەتی یا دەروێشی و شێخایەتی	٥١٥
فیدراڵی	٥١٦
سروودێك لە میهرەجانی شێخ مەحموودی مەزندا لە سلێمانی	٥١٧
کیش و تەرازووی نوێی نێودەوڵەتان	٥١٨
دووبارە یادی حەفتا ساڵەی دامەزراندنی حکوومەتی کوردستان	٥١٩
لە یادی ٢٣ ساڵەی کۆچی دوایی مامۆستا "گۆران"	٥٢٢
مووشێنی سیاسی لای هەندێ لە سیاسەتمەداران	٥٢٥
دەسنیشانکردنی دۆست و دوژمن	٥٢٦
تەنگە چیکڵدانە	٥٢٧
دووبارە دەردی منمنەو خۆخۆیی	٥٢٨
هۆرەی دەروێشە پرچنەکان	٥٢٩

بۆ کاکەی شوانی ڕەنجەڕۆ ٥٣٠
پیری و بیرەوەری ٥٣١
وەرامی نامەی برادەرێکی بەڕێز دوکتۆر ئیحسان فوئاد ٥٣٣
ڕەوڕەوەی مێژوو ٥٣٤
هەلپەرست ٥٣٦
باکووری کوردستان و مێژووی هەشتا ساڵ لەمەوبەر ٥٣٦

پاشکۆ

(١)

ئاوارەو شیعر

بنکەی چاپەمەنیی ڕۆژ- سوید، ١٩٩٦

پێشەکی و ڕوونکردنەوەیەك ٥٤٣
سەرەتا ٥٤٤
چەند ئەڵقەیەك لە زنجیرەی مێژووی ئاوارەبوونی کورد ٥٤٦
ئاوارەبوون و جۆری ئاوارەبوون ٥٥٦
نالی ٥٦٨
سالم ٥٨٠
حاجی قادری کۆیی ٥٨٩
عارف صائیب ٥٩٧
ناطق ٥٩٩ ٥٩٩
عەلی بەگی سالار سەعید ٦٠٣ ٦٠٣
پیرەمێرد ٦٠٥

(٢)

شیعری بڵاونەکراوە

بۆ ئەو شیرینەی مامۆستای کۆچکردوومان کردبووی بە دروشمی کوردستان
(مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد) ٦١١

زنجیره

—١—

یادی یادیان

بەشی یەکەمە لەدیوانی
م . رسول (هاوار)

لەبڵاو کراوەکانی کتێبخانەی
ئازادی
ساڵی ١٩٥٩

نرخی دانەیەك
(١٢٠) فلس

(چاپخانەی ژین * سلیمانی)

وێنەی خۆم نییە ڕوتووش کراوە
بــڕوانە ڕەنــگم زەردەو ژاکــاوە
لە داخی دووڕوو و درۆزن و بێبار
خۆشـــــیی ژیانم بۆتە ژەهری مار

سەرەتا

ئەی خوێندەواری بەڕێز:

زۆر دەمێك بوو بەتەما بووم هەڵبەستەکانم کۆ بکەمەوەو پێشکەشی خوێندەوارە بەڕێزەکانی بکەم. بەڵام تائێستا گەلێ کۆسپ و بەرهەڵستی هاتۆتەڕێگەم، جگە لەوەش لە دەوری پاشایەتیی بۆگەنا ماوەی بڵاوکردنەوەی هەندێ لە هەڵبەستەکانم نەبوو، منیش نەمویست هیچیان لادەم، لە ساڵی ١٩٥٦دا بە وەزیفە تەحویل بووم بۆ ناوچەی بادینان –دهۆك– لەوێ ماوەیەك مامەوە. بەڕاستی جوانی ئەو ناوچەیە، چاوئەندازە دڵفرینەکانی، کاژە سەوزەکانی چیاو دۆڵەڕەنگینەکانی، ئاوازی گۆرانی و بەستە خۆشەکانی دووبارە خستمیانەوە سەر سەودای هەڵبەست و کۆکردنەوەی هەڵبەستە کۆنەکان، لەوێ بەناوی (یادی بادینان)ەوە کۆم کردەوەو ئامادەم کرد بۆ چاپ. لەپاش شۆڕشە پیرۆزەکەی ١٤ی گەلاوێژیش ئەو هەڵبەستە تازانەم چی هەبوو، هەموویم یەك خست و دام بە چاپخانەی ژین بۆ چاپ.

یادی بادینان ... بریتییە لە چەند هەڵبەستێك، یاخود هەرچییەکی تری پێ بوترێ‌ڕازیم. ئەم هەڵبەستانە بریتین لە دەربڕینی هەست و بیروباوەڕی خۆم بەرامبەر بە جوانیی ئەم نیشتیمانە، بەرامبەر بە ژیانی کۆمەڵایەتیمان، وەکوو چۆن لەکاتی پاشایەتیی بۆگەنا کۆڵم نەداو بەبێ سڵەمینەوە زۆریم لەڕۆژنامەو گۆڤارەکانا بڵاو کردەوە، ئێستەش لەمەودوا بڕیارم داوە کە هەر کۆڵ نەدەم و نەبەزم، نەبەزم هیچ شتێك کارم لێ نەکاو ساردم نەکاتەوە. بوون و نەبوون، دەردیسەری و کوێرەوەری و لێقەومان، ئەمانە هەمووی ئەخەمە ژێر پێم، ئەم پێویستییەی کە لەسەرمە بەرامبەر ئەم گەلەو ئەم نیشتیمانە، ئەوی لە توانامابێ بەجێی ئەهێنم.

ئەم هەڵبەستانەم پێشکەشی گیانی پاکی نەمری ئەو لاو و نیشتیمانپەروەرانە بێ کە بەبێ ترس و لەرزین سەرکەوتنە سەر سێدارە و پڕ بەدەم بانگی سەربەستی و سەرکەوتنی گەل و نیشتیمانیان ئەکرد. پێشکەشی ئەو لاوە خەباتکەرانە بێ کە لە شەقام و کۆڵانەکانا بە گوللەی دەستی زۆردار پێکران و خوێناویان لەگەڵ جواناویانا تێکەڵ بوو. پێشکەشی ئەو دایك و باوك و خوشك و برایانە بێ کە خۆشەویستەکانیان لەپێناوی سەربەستی و کامەرانیی گەل و نیشتیماندا بەخت کرد. پێشکەشی ئەو نووسەر و ئەدیب و شاعیرانە بێ کە هەمیشە قەڵەمی مەردانەیان کۆڵ نادا بۆ خزمەتکردنی گەل و نیشتیمان، نەك لەپێناوی خۆدەرخستن وپرواڵەت و بەم و بەودا هەڵدان.

سلێمانی/ م. ڕەسووڵ

"هاوار"

چەند وشەیەك

خوێندەوارانی بەڕێز:

شیعرو هەڵبەست کە بریتییە لە وتەی بەکێش و پڕمانا و (قافیە– سەروا)دار، یەکێکە لەو هونەرە جوانانە کە بۆ نەتەوەی دواڕۆژ لەپاش هەزاران ساڵ وەك شریتێکی سینەما لە دڵی مرۆڤانی زانادا هەموو کاتێ خۆی ئەنوێنێ. وە یان گوڵێکە لە باخی دڵخوازی و بیرەوەریدا بیرای بڕ سیس نابێ وە هەمیشە تەڕ و تازەو زەنوێرە.

شیعرو هەڵبەست هەموو کەندو کۆسپ و بەسەرهات و بەرزو نزمیی گەلی تیا دیارە. شیعرو هەڵبەست وەك دەستەچیلە لە شەوی تاریکی ئەموستەچاوداڕێگا بۆ گەلڕووناك ئەکاتەوە. وێژەو دەستوورو یاساو نەریتی باوك و باپیران ئەخاتە پێش چاو، وە یان دیوارێکی پۆڵایە بۆ پاراستنی سنووری وێژە لە زمانی بێگانان. پاك لە پیس وە موو لە ماست جیا ئەکاتەوە.

ئەگەر سەرنجێك لە هەندێ فەرهەنگی فارسی بدەن، ئەبینن بۆ هەر وشەیەك شیعری شاعیرێکیان بە بەڵگە هێناوەتەوە، تەنانەت (موعەللیم ناجی کە مامۆستایەکی بەرزی تورك بوو) لە فەرهەنگە نایابەکەیدا بۆ وشەی (ناگەهان) شیعرێکی (شێخڕەزای تاڵەبانی)ی بە بەڵگە هێناوەتەوە، کە ئەڵێ: ((ڕەزا قەزای ناگەهانییە)). ئەمجا لە خویندنەوەی ئەم دیوانە شیعرەی (مامۆستا محەمودڕەسوڵ) دا بۆم دەرکەوت ئەوانەی کە بۆم باس کردن لە هیچیان دوا نەکەوتووە. چۆنیەتی ژیانی ئەمڕۆ و لەمەوبەرمانی بە هەڵبەستی شیرین خستۆتە بەرچاو.

هەڵبەستەکانی هەمیشە هانمان ئەدا کە تێکۆشین و بەرەو پێشکەوتن هەنگاو بنێین، هێجگار ئەو هەڵبەستەی کە لەژێر ناونیشانی (نووزەی دایکێك لە جەژنا) لە هەمووی جوانترە، کە سکاڵای برسیەتی وڕەش‌وڕووتی و زۆرلێکراویی پیشان ئەدا.

ئیتر بەم هۆیەوە هیوادارم مامۆستای ناوبراو لەمەولایش بۆ هەموو جۆرە دەردێکی کۆمەڵایەتیمان بە هەڵبەستی جوان تێکۆشێ.

مامۆستا نەجمەدین مەلا

١٩٥٩/٧/٥م/ سلێمانی

نووزەی دایکێك لە جەژنا

سلێمانی

ساڵی ١٩٥٢

چە جەژنێکە خوا سا من بە چی خۆش کەم دڵەی ماتم
چە جەژنێکە، چە عومرێکە، کەوا من بێکەس و لاتم
ڕووناکایی لە ئاسمانا گومان نابەم بە هیچ ڕەنگێ
سەراپا پەست و تاریکە، نییە شەوقێ، نییە دەنگێ
سێ چوار کۆرپەی ڕەش‌وڕووتم هەیە لەم ژینە تاریکە
هەموویان کێش ئەکەم لەم ڕێگە دوورو سەخت و باریکە
بەرەو دواڕۆژێکی پەست و بەرەو ژینێکی پڕ مەینەت
بەشم زووخاو و ناسۆرەو هەناسەو ئاهی پڕ حەسرەت
لە ژوورێکدام، چە ژوورێکە ئەڵێی پشتیری حەیوانە
لەبەر پەستی و تاریکی ئەڵێی سووچێکی زیندانە
هەموو بێ نوێن و بێ باڵین لەسەر ئەو خۆڵە گەوزاوین
وەکوو مردوویی سەرقەبران بە حاڵێ نووزە تیا ماوین
بە چی ڕازی بکەم گریەی مناڵێکی گرۆز و سـیس
بە چی بێ‌دەنگ ئەبێ کۆرپەی لەخۆڵ گەوزاوی چرچ و پیس
بە چی تێریان بکەم شەو تا بەیانی شین و گریانە
هەنسك و ئاهی سەردەو باوکەڕۆیەو دایە گیان نانە
لەجیاتی کاسەیی جەژن و لەجیاتی جەژن و جەژنانە
هەموو برسی و ڕەش‌وڕووتین لەناو ئەم کوێرە وێرانە
مەگەر ئەم دام‌ودەزگایە بڕووخێ و سەربەرەوخوار بێ
نیزامێك بێتە پێش ڕاست بێ، لە زددی پیاوی زۆردار بێ
مەگەر ئەوسا هەزاری وەك منی بێچارەوو بێ دەست
نەجاتی بێ لە برسێتی و ڕەش‌وڕووتی و لە ژینی پەست

*

دەنگی ئاشتیخوازە بەرزە زوڵاڵە — پڕ لە خۆشییە وێنەی شمشاڵە
بەڵام شەڕفرۆش دەنگی ناخۆشە — پەستە قڕەی دێ وەك قەل و داڵە

*

خۆشەویستەکەم

سلێمانی، ١٩٥٣

خۆشەویستەکەم ئارامی گیانم   ڕۆشنکەرەوەی ڕێگەی ژیانم
ئێستە لە دووریت دڵ پەرێشانە   وەك باغچەیەکی چۆڵ و وێرانە
لە جێی ڕیحانەو لە جێی غونچەو گوڵ   سەراسەر بۆتە پەیکوڵ و چقڵ
بولبلی خۆشخوان بەجێی هێشتووە   کوندەپەپووی شووم تیا جێگیر بووە
ئێستە لەجیاتی نەغمەو دەنگی خۆش   لەجێی ئاوازی دڵگیرو بەجۆش
نووزە لەناویا دەنگ ئەداتەوە   زووخاو و خوێناو پەنگ ئەخواتەوە
لەجێی شەماڵ و شنەی بای ڕەوان   بۆتە گوزەرگای کزەی بای خەزان
ئەو دڵە خۆشەو بەزەوقەی پێشوو   کە دایم شێوەی تۆی تیا جێگیر بوو
ئێستە لەوساوە کە تۆی لێ دوورە   ڕۆژی ڕووناکی لەلا دەیجوورە
هامڕازی گیانی خەفەت و غەمە   هەتاسەر حاڵی وابێ ستەمە
مەگەر سەرلەنوێ تۆ خۆت بێی بەدڵ   بە دڵسۆزانەو ئارەزووی بەکوڵ
ماوەیەکی زۆر ئاگاداری بی   چاودێریی بکەی، زۆر غەمخواری بی
بە ئاودانی زۆر بە بژارکردن   بە پاككردنەوەو دڕك لابردن
ئەوسا پاش بەینێك ببووژێتەوە   تۆزێك وەك جاران هۆشی بێتەوە

ئەم نیشتیمانە کە کوردستانە   هی هەندێك نییە هی هەموانە
تۆ گەر لات وابێ هەر هی خۆتانە   با ڕاست پێت بڵێم زۆر هەڵەی گیانە
تۆ تەنها دەمت لێ خستۆتە کار   من سەرو ماڵم بۆی بەقوربانە

دیمەنی سەرچنار

سلێمانی، ١٩٤٤

چەن دڵگیری ئەی سەرچنار   ئەی مەڵبەندی دەستەی دڵدار
ئاوەکەت تا بڵێی جوانە   ساردەو بێگەردو ڕەوانە
دیمەنت وەکوو لوبنانە
تیشکی جوانی خۆرەتاوت   شنەی شوڕەبیی گۆی ئاوت
دەرمانی دەردەدارانە   چارەسەری دەردی گرانە
دیمەنت وەکوو لوبنانە
چەچەی بلبلی ناودارت   سروەی ناو مەلی گوڵزارت

وەك نەغمەی عوودو کەمانە　　تێکەڵ بەستەی مەیخورانە
دیمەنت وەکوو لوبنانە
شنەی شەوی مانگەشەوت　　تریفەی ئاوی سەر چەوت
ئیلهامی گشت شاعیرانە　　وەحیی گشت هونەرمەندانە
دیمەنت وەکوو لوبنانە
دڵ بۆ دیمەنت بەجۆشە　　بەبێ مەی بۆ تۆ سەرخۆشە
مەستی چاوئەندازەی جوانە　　تێر نابێ لێت پەرێشانە
دیمەنت وەکوو لوبنانە

لە دووریت

سلێمانی، ١٩٤٤

خۆشەویستەکەم گیانی شیرینم　　لەدووریت ئێجگار پەست و غەمگینم
بێ تیشکی چاو و بزەی سەر لێوت　　بێ نیگای جوانی دڵدار ئەنگێوت
خۆشیی ژیانم لا ژەهری مارە　　ڕۆژی ڕووناکم لا شەوی تارە
بێ تۆ، شپرزەو مات و دڵتەنگم　　بێهۆش و گۆش و پەست و بێڕەنگم
هەرچەن ئەزانم ناحەزم زۆرە　　زۆریان پێ خۆشە کە من بەم جۆرە
کفت و کەساس و هیلانەواز بم　　سەرلێشێواو و کزو بێناز بم
بەڵام هەرچەندە تەقەلا ئەدەم　　ئەمەوێ ناحەز بە خۆم خۆش نەکەم
دەسەڵات نییە بێپەروا جار جار　　فرمێسك لە دیدەم هۆن هۆن دێتە خوار
توخوا پێم بڵێ دۆستەکەی گیانی　　کەی ڕزگار ئەبم لە سەرگەردانی
هەتا کەی ناحەز بە من خۆش ئەکەی　　هەتا کەی دڵم فەرامۆش ئەکەی
تاکەی ناسۆری دووریت بچێژم　　تاکەی فرمێسکی خوێنین بڕێژم
بەسیەتی، ئیتر دوایی پێ بێنە　　نەختێ دڵنەرمیم لەگەڵ بنوێنە
هیچ نەبێ گیانە جارێك بە سەردان　　سەرێکمان لێ بدە هەروەکوو میوان
هەر بە دیدەنیت ئەبووژێمەوە　　دەردو مەینەتم بیر ئەچێتەوە
بەڵام گەر نەیەی ئای پەرێشانم　　ئای هەشبەسەر و ماڵی وێرانم

بــۆ

سلێمانی، ١٩٤٣

گیانە لەوساوە دوور کەوتوویتەوە ڕەنگە وابزانی لەبیر چوویتەوە
ئاگات لێم نییە بینای چاوانم بۆ دیدەنیی تۆ چەن پەرێشانم
ناڵەی دەروونی پڕ لە ئازارم ئێش و ناسۆری دڵەی زامارم
هەناسەی گەرمم، قوڵپی گریانم لێزمەی فرمێسکی هەروەك بارانم
بێ‌هێزیان کردووم زەیفیان لێ سەندووم زۆر پەرێشانم هەروەکوو مردووم
زوو فریام کەوە گورجێ چارم کە لە دەردی دووریت زوو ڕزگارم کە
گەر چارم نەکەی زۆر بە خێرایی مانای ئەمکوژی بە ناڕەوایی
وەختێك ئەبیستی بینایی چاوان لە دووریت ئەمرم زۆر بەبێ تاوان
تۆش وەختێ پیر بووی، کز بوو چاوانت چرچ و لۆچ کەوتە سەر ناوچەوانت
زوڵفی زێڕینت سپی هەڵگەڕا تەواو پەکت کەوت جوانیت لێ بڕا
باڵات چەمیەوە کەوتیتە لەرزین گەیشتیتە نزیك دوا قۆناغی ژین
ئەوسایە یادم ئەکەی پڕ بەدڵ یادی کەساسیم ئەبەیتە ناو گڵ
بەڵام لەپاش چی، لەپاش ڕابوردوو هیچ دادت نادا خەفەت بۆ مردوو

پەری شێوە

سلێمانی، ١٩٤٦

پەری شێوەی گوڵ ڕوخسار شیرین ڕەوتی نێو نزار
بەسیە دڵڕەقی و جەفا تاکەی بچێژم سزا
دڵم بەدووتا وێڵە بێ تۆ بیناییم لێڵە
ژینم لا ژەهری مارە پڕ باغی ژینم خارە
ئارامم لێ بڕاوە خەوم لێ هەڵگیراوە
بێ تۆ دنیام لا تەنگە دڵم بە تۆوە بەنگە
تۆی ئامانجی، تۆی هیوای تۆی ئاینی، تۆی بڕوای
ئەوەی ڕەنجەڕۆی ئەکەی بۆچی دەسخەڕۆی ئەکەی
ئایا گیانی شیرینم گوڵی ناو باغی ژینم
نازانی دنیای بێ‌فەر بۆ کەس نامێنێ تاسەر
سەیرکە کام گوڵ جوان بێ دڵ ڕوونکەری ئینسان بێ

کام دار زۆر شۆخ و بەرز بێ   پۆپەی سەد هەزار تەرز بێ
کام مەل دەنگی زۆر خۆش بێ   ئاوازی پڕ لە جۆش بێ
دواییەکەی هەر مردنە   سەر بۆ گۆڕ کەچکردنە
دنیایەك بەم جۆرە بێ   مردنی بە نۆرە بێ
بۆ دڵ ئازاری تۆ بم   بۆچی غەمباری تۆ بم

چاوەڕوانی

سلێمانی، ١٩٤٦

چاوەکەم من چاوەکانم چاوەڕوانی تۆ ئەکا
مەیلی شێوەی بەژن و باڵای پڕێك و جوانی تۆ ئەکا
نازو لەنجەی عیشوەدارت وا لەدیدەم کاریە
هێندە پەرۆشی دیدەنیتە خۆی قوربانی تۆ ئەکا
دڵ وەکوو بلبل پەرۆشی غونچەکەی لێوانتە
وابە کوڵ ئەخوێنێ شێتی سروەییرێوانتە
هەروەکوو دێوانە ئاسا دەشت و چۆڵ ئەگرێتە بەر
وەك موریدی حەزرەتی شێخ هەردەسەودامانتە
هۆش و گوشم لێ براوە جەرگ و دڵ سوتاوە بۆت
بۆت پەرۆشم بۆت بەجۆشم سینە هەڵقرچاوە بۆت
ئاهو ناڵەی ناو دەروونم هەروەکوو کوورەی بەجۆش
گڕ ئەسێنێ وا بڵێسەی بەرزە پرزوخاوە بۆت
من لەتۆ دووربم ئەبێ خۆشیم لەکوێ بێ چاوەکەم
خۆت ئەزانی چۆنە حاڵی جەرگە هەڵقرچاوەکەم
دڵ لەدووریت پەست و ماتە کەیلی زوخاوو غەمە
هێند کەساسم هەر لە تەیری باڵ شکاوی داو ئەکەم
کفرە لات، وا جارێك نایەی چاری ئەم بێچارە کەی
پەشمە لات تیماری زامی سەختی ئەم زامارە کەی
یا قەرارێکە و هەتا سەر هەر ئەبێ وا بمکوژی
بۆیە وا سووری کە من ئاوارە و پەتیارە کەی

سوێندی دڵداری

سلێمانی، ١٩٤٦

گیانە سوێند ئەخۆم بە یەزدانی تاك
بە عەشقی ڕاستی دڵدارانی پاك

بە گڕەی سینەی دەروون سووتاوان
بە قرچەی زامی دڵ پڕووزاوان

بە جوانی ڤینۆس بەعەشقی فەرهاد
بە دێوانەیی مەجنوونی ناشاد

سوێندت بۆ ئەخۆم بەدڵ و بەگیان
هەتا من مابم لەسەر ڕووی جیهان

یا هەتا دڵم لەلێدانا بێ
تا دوا هەناسەم لەژینا مابێ

لەتۆ بەولاوە دڵ نەدەم بەكەس
هەر تۆ یارمی، تەنها هەر تۆو بەس

گەر بێ وەفاییم لەگەڵ نوانی
یا ئەو شەرتانەم لەگەڵ شكانی

وەك تاوان بارێك چیم پێڕەوایە
ملم بۆت كەچەو لەبەر دەستایە

گەر لەپاش هەموو ئەو پەیمانانە
دڵت هەر بەمن ناكا متمانە

وا ئاشكرایە بەناڕەوایی
بیانووم پێ ئەگری بیانووی خۆڕایی

بەرامبەر شۆخێك

سلێمانی، ١٩٤٨

جووتێ چاوی شینی مەنگت هێند گەش و سیحراوییە
پڕ تەلیسمە دڵفڕێنە تا بڵێی لێم كارییە
یەك كەڕەت هۆش و خەیاڵم نوقمە تیایا ون بووە
گێژو تاساون بەجارێك پیشەیان هەر زارییە
لێوی ئاڵی بێ سووراوت هێندە پاراوو تەڕە
كوڵمی سادەی بێڕوتووشت جوان و بێدەسكارییە
گوڵ بەسەد لاف و گەزافی شەونم و بۆی خۆشەوە
خۆی بەرامبەر لێوت بگری تووشی شەرمەزارییە
گەردنی بەرزت لەگەڵ شێوەی مەمی تازە فەریك
پڕ تەلیسمە پڕ لەسیحرە پەیكەری دڵدارییە
دەنگت هەروەك مۆسیقایە هێندە خۆش و ناسكە
هەروەكوو سیمفۆنیەكانی بیتهۆڤن لێم كارییە
وام لەبەر دەمتا كەساس وەستاوم داوێن گیری تۆم
هێزی ئەژنۆم لێ بڕاوە چارەكەم ناچارییە
ئاخری ئەو شێوەیەت ئەم خاتە سەرڕێی بتپەرست
گەرچی ئێستا بتپەرستی كفرو ناهەموارییە

بووژانەوە

١٩٤٦

گیانە من جاران پەست و شێواو بووم — هەمیشە دەروون پڕ لە زووخاو بووم
ڕۆژی ڕووناکم لەلا تاریک بوو — ڕێگەی ژیانم سەخت و باریک بوو
بەڵام لەوساوە تۆ بووی بەهاوڕێم — گیانی شیرینم دانی پیا ئەنێم
بەجارێک شێوەی ژینم گۆڕاوە — ماتی و دڵتەنگی و پەستیم نەماوە
لەوساوە بەچاو شێوەی تۆم نەدیوە — وەك پەیکەر لەناو دڵما چەسپاوە
تەلی ناو دڵم هەروەکوو کەمان — کەوتۆتە نەغمەی دڵداری لێدان
لە چپەی خۆش و دەنگی ناسکت — لە گورجی و سرکی هەروەك ئاسکت
نۆتەی مۆسیقاو سیمفۆنی فێربووم — ئاوازو نەغمەی دڵداری فێربووم
پرشنگی چاوو بزەی لێوانت — تیشکی سەر گۆنای ڕەنگ ئەرخەوانت
زۆر نهێنییان بۆ خستوومە ڕوو — بۆم ئاشکرابوون هەروەکوو جادوو
خۆشەویستیمان گەر وا تا سەر بێ — باغی ژیامان خۆش و پڕ بەر بێ
ئەوە ئەوپەڕی کامەرانییە — ئەوپەڕی خۆشیی زیندەگانییە

لە ئەدەبی ڕەمزی:

گوڵێکی بەدیل گیراو

سلێمانی، ١٩٤٧

سەیری ئەو گوڵە گەشاوە — لەو بن تووتڕکەدا ڕوواوە
سەیرکە چۆن چڵی دڕکاوی — دەوری گرتووە بەتەواوی
وەکوو دیلێکی بەسەزمان — کە گیرابێت بەبێ تاوان
بەو جۆرە بەدیل گیراوە — دەوری بەدڕك تەنراوە
بەحاڵ پەڵەی هەتاوی کز — لێی ئەدا زۆر بەدزە دز
یا جار بەجار کزەی شەماڵ — بە شەڕەشەق بەزۆر و پاڵ
ئەشێلی ناو دڕك و چقڵ — تا تاوێك سەر ئەدا لە گوڵ
گوڵی هەژار بەشنەی با — ئەکەوێتە سوڕو سەما
وەکوو دیلێك کە خزمانی — هاتبنە لای بە میوانی
بەو جۆرە گەش ئەبێتەوە — هۆشی بە گیانا دێتەوە
بەڵام توتڕکی ناهەموار — وەکوو وەردیانێکی زۆردار
وەك بێ ویژدانێ، بێ دینێ — ئەوەی پێ ڕەوا نابینێ

لەپاش بەینێك دێتە وێزەی   بەر ئەبێتە هەموو جەستەی
تۆڵەی ئەو تاوە خۆشییە   ئازار دانەو بێ هۆشییە
بەر ئەبێتە هەموو گیانی   دەس ئەکا بە ئازاردانی
دڕکی تیژی لێ گیر ئەکا   بەناو گەڵاو چڵپا ئەبا
هەتا بەینێك ئەتلێتەوە   تاو تاو زامی ئەکولێتەوە
لەپاش شەماڵ مەلێکی شین   ئێسك سووکێکی باڵ نەخشین
ویستی سەرێك بدا لە گوڵ   دیدەنی بکا پڕ بەدڵ
بەو هیوایەی کە ڕێبازێ   ببینێ لێوەی دەرباز بێ
چونکە ئاگری دڵداری   جۆشی داوە بەناچاری
بەرامبەری هەڵوەستاوە   ئارامی لەبەر بڕاوە
قەڵەمی ئەژنۆی شکاوە   هێزی فڕینی نەماوە
هەتا بڵێی بەپەرۆشە   پەرێشانە بۆی بەجۆشە
بەڵام چی بکا چاری چییە   هەرچەن ئەکا ڕێگەی نییە
وا باڵی پێکا دایەوە   چوو بە دەوریا خولایەوە
تا بەتەواوی ماندوو بوو   لەش و باڵی هەموو سست بوو
بەجارێك وزەی لێ بڕا   ئیتر لەتوانایا نەما
لەپاش بەینێك هەستایەوە   باڵی بەیەکا دایەوە
بێ پەروا خۆی بەدڕکا کرد   دەنەرچوو هەرچەن ڕەنجی برد
لەوکاتەدا دڕکێکی پیس   دڕکێکی زۆر تیژو نەگریس
سەرسنگی ناسکی کون کرد   هەتا نزیك ناو دڵی برد
هەروەکوو مەجنوونی ناشاد   مرد بێ ئەوەی بگا بە مراد
لەدوای ئەو هێندەی پێ نەچوو   گوڵیش بەتەواوی سیس بوو
هەموو گەڵاو چڵی وەری   وشك بوو کەوتە سەر زەوی
لەپاش بەینێك مەلی هەژار   لەشی بێگیانی کەوتە خوار
هەمووی داڕزا بوو بە خاك   نیشتە بن توترکی سامناك
وەختێ کە شەماڵ هاتەوە   ویستی سەر لەگوڵ باتەوە
تەماشای کرد گوڵ نەماوە   وشك بووەو هەڵ وەراوە
وەکوو خۆڵی لێ هاتووە   تێکەڵ پەڕو ئێسقان بووە
زۆر بەدڵتەنگی دانەوی   خۆڵی لوول دا لەسەر زەوی
لەگەڵ پەڕا هەمووی فڕان   بردیە بارەگای دڵداران

وەختێ گەیشتە بارەگا سووک لەسەر خۆ چوو بەچۆکا
ئەو خاك و پەڕەی تەسلیم کرد دڵداران هاتن دەست و برد
هەموو بەکۆمەڵ وەك پەری کۆ بوونەوەو چوونە دەوری
کفنیان بۆ کرد لەپەڕەی گوڵ کێلیان بۆ کرد لەوێنەی دڵ
شتییان بەشەونم و گوڵاو گۆڕیان هەڵکەن خستیانە ناو
لە گۆڕستانی دڵداران بوونە جێ نەزرگەی یاران
وەختێ کە تووتڕکیش پیر بوو مردن چنگی لەویش گیر بوو
بەبێ تۆزقاڵێ بەزەیی هەڵی کوتایە سەر سەری
هەموو گەڵاو چڵی مران هەموو نووکی تیژی وەران
ڕەشەبا هات لێی کەوتە کار پەل و پۆی داهێنایە خوار
بەربووە هەموو لەش و گیانی هەتا لەبیخ دەری هانی
هەر تۆزی بەلایەکا برد کەس نەیزانی ڕووی لەکوێ کرد
ئەمەیە ئەنجامی زۆردار ئەنجامەیڕەوشتی بەدکار
ئەوی لەژینا زۆردار بێ پیس و دڕندەو خوێنخوار بێ
ڕۆژێك دێ بە جۆرێ تووش بێ وا سووك ئەبێ هەروەك پووش بێ

لالۆی جووتیاری کەوش و کڵاش دڕاو بەری فرمان و کۆشش لێ سەنراو
پێم ناڵێی تاکەی وەکوو بەردو دار ورتەت لێ نایە بەرامبەر زۆردار
وابزانم سامی هێزی زۆرداری یا ترسی ئێشی قامچی و دارکاری
بەجۆرێك کاری کردۆتە گیانت ورەت بەرداوە پەستە ژیانت
بەڵام لالۆ گیان تاسەر وا نابێت تاسەر کەساس و قوڕبەسەر نابێت
هاکا هێزی گەل لە پیاوو لەژن قەڵای زۆرداریان دەرهێنا لەبن

لە ئەدەبی ڕەمزی:

سکاڵای گوڵێك لەژێر گەڵاوە

سلێمانی، ١٩٤٨

گوێم لێتە ئەی مەلی بچووك ئەی نەغمە خوانی ئێسك سووك
گوێم لە بەستەی دڵداریتە لە نەغمەی هەرزەکاریتە

گوێم لێتە بەکوڵ ئەخوێنی   خۆشەویستکەت ئەدوێنی
لە منیش نزیك بەرەوە   دەردی منیش کەم کەرەوە
تۆزێکیش بۆ من بخوێنە   لەغەمباری دەرم بێنە
زۆر پەریشان و دڵتەنگم   سیس و ژاکاوو بێرەنگم
هەر لەوساوە من بووم بە گوڵ   تا ئێستا کەوتوومە بن چڵ
وەکوو دیلێکی هەش بەسەر   ئاخنراومەتە بن سێبەر
سەریان گرتووم گەڵای پان پان   بێ بەشیان کردووم لەژیان
لە دیمەنی سەرڕووی جیهان   لە دیمەنی ئاسمانی جوان
لە خەرمانەی مانگی بەهار   لە کۆو ئەستێرەی پڕشنگدار
لە شەونمی بەری بەیان   لە گزنگی لای ئێواران
لە تیشك و تینی خۆرەتاو   لە دیمەنی هەورو هەساو
لە ماچی پەپولەی ڕەنگین   لە خاڵ خاڵۆکەی باڵ نەخشین
ئاگام لەکرد گار نییە   نازانم چۆن و چۆن نییە
ئێستا کە من هەروەکوو کوێر   وەك بەردی بن گۆمی بێ خێر
کەس نامبینی و کەس نابینم   شاراوەو پەست و غەمگینم
نە هاودەم و دۆستی کەسم   نە کەس دێ دەس باتە دەسم
تەنها شتێك کەوا هەم بوو   هەرچەن جارجارو کەم کەم بوو
مەلێك بوو زۆر دەنگی خۆش بوو   نەغمەو ئاوازی بەجۆش بوو
ئەی زانی کە من وا دیلم   ئاوا شاراوەو زەلیلم
بۆیە دڵی نەرم بوو بوو   کە بێرەدا تێپەر ئەبوو
هەموو جارێك ئەهاتە لام   وەك دڵسۆزێك سەری ئەدام
بەڵام بەینێکی تەواوە   ئەو دەنگەشم لێ براوە
ئاخۆ خاوەنی ئەو دەنگە   ئێستە لەکام داوا بەنگە
یا لەکام قەفەز نراوە   ڕێگەی هاتوچۆی گیراوە
یا بەکام گوللە پێکراوە   ئێستە خۆڵیشی نەماوە
سا توخوا گیانی شیرینم   هەر چەن بەدیمەن ناتبینم
یا هەرچەندە ئەڵێن کەوا   دەنگی هەژار کەم بڕ ئەکا
ئاگاتە گوێی دەسەڵاتدار   دادی نادا بانگ و هاوار
بەڵام تۆ، ئەی مەلی دڵدار   ئەی دۆستی بێکەس و هەژار
دووسیێ نەغمەم بۆ بخوێنە   تەلی دڵم بلەرزێنە

بەشکو بەدەنگی خۆشی تۆ
بەئاوازی بەجۆشی تۆ
نەختێ هۆشم پیا بێتەوە
کوڵی دڵ دامرکێتەوە
ئەی مەل تۆ ئەوەش بزانە
کە دنیا دەوران دەورانە
دنیا هەروا نابێ تاسەر
رۆژێك دێ سەر ئەهێنمە دەر
کاتێك سەر کەوتمە سەر گەلا
رزگار بووم لەڵقی بەلا
ئەوسا من و تۆ پێك ئەگەین
دەس لە ملی یەکتر ئەکەین
ئەوسا لە تۆ بەستەی شادی
لە منیش بانگی ئازادی

ژیانی کۆمەڵایەتیمان

سلێمانی، ١٩٥٠

گەلی دواکەوتوو ولاتی وێران
بەجارێك دڵیان پڕ کردووە لەژان
گەلی تەوق لە مل دەستوپێ بەستە
گەورەو بچووکی بەجارێك پەستە
ئاژاوەو هەڵلاو ناڕێکیەکی زۆر
بەربووینە یەکتر وەك گەلی خۆ خۆر
لاوی بەرەڵلاو بێ ئیش و بێ کار
سەرخۆش و بەدمەست لە قەراغی شار
وان لەجادەکان خۆیان با ئەدەن
هەموو بەرامبەریەك دەستەویەخەن
باس باسی شەڕەو چەقۆو گوللەو دار
باسی جامانەو مشکی ڕیشوودار
باسی سەفاهەت، یا باسی قومار
باسی نابوتی و دۆڕاندن و وار
لادێییەکانیش وەك دوشمنی یەك
هەموو لەیەکتر چوونەتە سەر شەك
لەسەر نویلکەکان بۆ یەك وەستاون
ئەڵێی دوشمنی باوك کوژراون
باس باسی شەڕەو ڕاوورووتکردن
کلکی کەر برین خەرمان سووتاندن
سەرەڕای هەموو بێ ئیشی و گرا
کەم دەرامەتی و لاتی و بێ نانی
بەجارێك گەلی وا تاساندووە
هەمووی بەجارێك کاس و وڕ بووە
بازاڕ پەککەوتەو لە ئیش وەستاوە
خەڵك دەستەپاچەو واقی وڕماوە
پڕبووە لە سواڵکەر پڕ لە گیرفانبڕ
پڕ دوعانووس و دەروێش و کەڵور
منداڵ، زەمیلە بەدەس دوان و سیان
یەخەت بەرنادەن دوکانە و دوکان
هەموو ڕەش‌وڕووت هەموو سەرڕشکن
هەمووڕەنگ زەردو نەخۆش و چڵکن
بەرەڵلاو خوێڕی ناو کۆلانانن
قاچ کرێشاوی برسی و بێ‌نانن
ئەمانە هەمووی ئەم نەگبەتییانە
ئەم هەموو دەردو کوێرەوەریانە
هەمووی بەچاوی خۆمان ئەبینین
ورتەشمان لێ بێ ئەڵێن شیوعین

بۆ کچە کوردێك

سلێمانی، ١٩٤٨

ئەی کچە کوردەی گۆنا شەکرەسێو — بۆ دۆش داماوی ماتی و بار بەلێو
پێم نالێی بۆچی کز هەڵوەستاوی — چیت لێ قەماوە وا پەشۆکاوی
توشی کام کۆسپ و کام دەردو داو — وا هێندە پەست و سەرلێشێواوی
بۆچی وا قورگت پڕە لە گریان — فرمێسك لە چاوت ئەڕژێ وەك باران
کوانێ بۆ کوێ چوو بزەی سەر لێوت؟ — تیلایی چاوی دڵدار ئەنگێوت
کوا زەردەخەنەی جاری جارانت — کوا گورجی و سرکی سەرڕێگەو بانت
کام نەهێنیە هەستی لەرزانووی — لە دواکەوتنی خۆتی گەیانوی
خستوویتە گێژەی دەریای بێ پایان — چەقیوی لەسەر چەقی ڕێی ژیان
بەڵام ئەی کیژی کوردی هەرزەکار — هیچ دادت نادا خەفەت و ئازار
لە فەلسەفەی ژین تێ بگە چییە — ناخۆشی بۆ کەس هەتا سەر نییە
تەنها هەر بڕوات ڕاست و بەهێز بێ — ئەم دەورەش ئەبێ بڕواو گوڕێز بێ
ئەوسایە پەستی تۆش ئەبڕێتەوە — وەك تەمی بەیان ئەڕەوێتەوە
بە ئارەزووی خۆت ئەگەی بە ئاوات — دێیتە مەیدانی خزمەتی وڵات

نووزەی سواڵکەرێك

سلێمانی، ١٩٥٢

من هەتیوێکی هەشت نۆ ساڵانم — بەرەڵڵای کووچەو ناو کۆڵانانم
تەنهاو بێ باربووم، وێڵی ناو شارم — بێ خزم و دۆست و بێ کەس‌وکارم
ڕووتم چڵکنم، سەقەت و گێرم — بەسکێ برسیم بەسکێ تێرم
غەم و خەفەتی دنیام لابارە — ژیانم لەلا وەك زەهری مارە
کە دەست درێژ ئەکەم بۆ پارەو نانێ — هیچ کەس ڕوویەکی خۆشم لێ نانێ
جارجار ئاغایەك میرزایەك بەگێ — هەروەك ئێسقانێ بهاوێ بۆ سەگێ
بە نابەدڵی بە لووتێکی بەرز — فلسێك، عانەیەك ئەهاوێ بۆ ئەرز
منیش ناچارم دەستی بۆ ببەم — بای ئەو پارەیە دوعای بۆ بکەم
هەر چەند ئەو جۆرە پارە وەرئەگرم — لەجیاتی جارێك هەزار جار ئەمرم
شەرمەزار ئەبم پەست ئەبم تەواو — خەریکم ئەبم بەتنۆکێ ئاو
بەڵام چی ئەکەی لەگەڵ نەبوونی — لەگەڵ هەژاری و لاتی و زەبوونی

بـــەهـــار

سلێمانی، ١٩٥٠

بەهار، نە بەهار، نە گوڵی بۆنخۆش — دڵم وەك جاران ناهێنێتە جۆش

ئێستە هەند پەستم بە سەد شووشە مەی — یا بەسەد كۆڕی بەزمی سازو نەی

نە عود نە كەمان نە نەی نە شمشاڵ — نە شەرابی تەڵخ ڕێزەی كۆنە ساڵ

نە تیلایی چاو نەبزەی سەر لێو — نە زوڵفی زێڕین نە مەمی وەك سێو

هیچیان بە هیچ جۆر دڵ ناڵەرزێنن — هەمووی لام پەشمە و فلسێك ناهێنن

جاران من دڵم پڕ هەستی خۆش بوو — هەمیشە بێ مەی كەللەم بەجۆش بوو

نە غەم، نە خەفەت ڕێی نەبوو بۆ دڵ — فرمێسك نەئەڕژا بەجۆش و بەكوڵ

بەڵام بەینێكە هەستێكی زۆر بەرز — دڵ و دەروونم ئەهێنێتە لەرز

ئەو هەستە بەرزە كە ئەم بزوێنێ — بناغەی هەستیم دائەخورپێنێ

بانگ ئەكا ئەڵێ تاكەی بێهۆشی؟! — تاكەی بێ باكی تاكەی سەرخۆشی

چیت لێیان دەسكەوت بەدرێژایی ساڵ؟ — بەكەڵكی چیت هات وەسفی خەت و خاڵ

كەی ئێستە باوی ئەوانە ماوە — وا دیارە تەواو خەیاڵت خاوە

خەڵكی خەریكی هەوڵ و فرمانە — بەسی بێ ئیتر كووچەی مەیخانە

دڕۆیە هیچ كەس موحاید نییە

دوورەپەرێزەی ترسنۆكییە

ئەگەر خاوەنی بیروباوەڕی

وەرە پێشەوە ترست لە چییە

مەبدەئی هەندێ كەس

بای پیا ئەدەم سەما ئەكەم — زەمانە چۆن بێ وا ئەكەم

هەركەس ئیمڕۆ ئیش بەدەس بێ — سەرو ماڵمی فیدا ئەكەم

دەس ماچ ئەكەم قاچ ماچ ئەكەم — بەدەوریا دێم وڕا ئەكەم

مەبدەئ چییە؟ عەیبە چییە؟ — چیم بۆ دەس با عەیبی نییە

ئەوی لای تۆ شورەیی‌یە — لەلای من زۆر ئاسایی‌یە

بای پیا ئەدەم سەما ئەكەم — زەمانە چۆن بێ وا ئەكەم

بم ناسن من كوڕی ڕۆژم — ویژدانی خومەو ئەی فرۆشم

نابێ هیچ كەس لۆمە بكا — بۆ سوودی خۆم تێ ئەكۆشم

بای پیا ئەدەم سەما ئەكەم — زەمانە چۆن بێ وا ئەكەم

جەژنی هەتیوێك

سلێمانی، ١٩٥٣

بەهارە دنیا خۆشە هەتاوە
جەژنە بەجارێك شار خرۆشاوە

دووکان و بازاڕ جوان و ڕازاوە
منالە وردە دەورەیان داوە

هەریەك لە ڕەنگێ بەرگیان لەبەردا
بڵاوبوونەوە بەدەشت و دەردا

هەندێکیان سواری ئوتومۆبێلن
لەیەك خزاون یەکتر ئەشێلن

چەپڵەڕیزانە بەزمە هەرایە
گۆرانی و بەستەو سوڕو سەمایە

دەنگی موزیقەو گیزەی میزەڵدان
تەقەی تەڕەقەو هی دەمەرقاچان

زیلەی زەنگۆڵەی ئەسپی گالیسکە
زیقەی منالی دەمِ بە فیك فیکە

ئەڵێی مەحشەرە وا بووە بەهەرا
جێ بەر ناکەوێ لەبەردەم سەرا

هەندێك لەدەوری مێزێك ئالاون
هەموو خەریکی یاری لەگاون

لەلای هەندێکیان پارە وەك کایە
هەتا خەرجی کا بۆی لەبن نایە

شێرکۆی هەتیویش ڕووت و بێ چارە
وا لەپاڵ دایکیا ئەگری بۆ پارە

ئەڵێ جەژنانەم ئەوێ جەژنانە
کراسی تازە، قۆنەرە، عانە

دایکی دەسکورت و بێوەژن کەوتوو
بێکەس و لات و بێ پارەو باربوو

لە فرمێسکی سارد لە غەم بەولاوە
لەم جیهانەدا بەشی نەماوە

لەکوێی بوو پارە بۆ شێرکۆی کەساس
پارەی ببوایە بۆی ئەدا بەکراس

شێرکۆ پاش ئەوەی گریا تێروپڕ
دایکیشی بۆی ڕشت ئاهی ساردوسڕ

هەستا بە ڕووتی و گیرفانی بەتاڵ
لە ماڵ هاتە دەر چووە ناو منال

کە ڕوانیی بەرگی هەموویان نوێیە
هەموو جەژنانەو پارەیان پێیە

گیرفانیان پڕە لەنوقڵ و پارە
تەنها هەر ئەوە لات و هەژارە

زۆر بەزەیی هات بە گیانی خۆیا
بەجلوبەرگ و گیرفانی خۆیا

قوڕگی بەجارێك پڕ بوو لە گریان
وێنەی دڵ بەردی ئەکرد بەبریان

گەڕایەوە ماڵ بە دڵێکی مات
بۆ وێژەی دایکی بێوەژن و لات

ئەی کۆتری سپی خنجیلانەو جوان
ئەی دۆستی دەستەی ئاشتیخوای جیهان

توخوا بەستەیەك لەو گەروە جوانە
هەڵڕێژە وەکوو تەلی کەمانە

بەستەیەك پڕ بێ لە مانای جوان جوان
لە مانای قووڵی مردن و ژیان

بەستەیەك وابێ ئاشتی لێ دیار بێ
کە دەستەی شەڕخوای پێ شەرمەزار بێ

ڕاستی وە ناڕاستی

سلێمانی، ١٩٥٤

لەم زەمانەدا پیاوی ڕاست و چاك   ئیشیان زۆر لەنگە گەر هەبێ تاك تاك
ئێستە ئینسانی پیس و نالەبار   پیاوی ساختەچی و درۆزن و بەدكار
پیاوی بێئابڕوو دوڕوو و هەڵەوەر   وەك لۆتی چەقۆو بەكر مەرگەوەڕ
ئیشیان بالآیەو ناسراوو دیار   وان لەبرەودا گەورەی ناو شارن
خۆ من لەداخی پیاویڕیاكار   لە داخی پیاوی دوڕوو نالەبار
هەموو ناو دڵم پڕ لەزووخاوە   هەمووی بەجارێ ڕەش داگیرساوە
لەتاو جەخاری كلكە لەقێ كەر   وەختە بەجارێ دڵم بێتە دەر
ئاخۆ چە ڕوژێك ئەم ناپیاوانە   ئەم بێمەبدەء و ڕەوشت پیسانە
قەدەغە ئەكرێن هەتاكوو ئەمرن   یا بەناچاری ڕێگەی ڕاست ئەگرن

ئەی كەو

قەلآدزە، ١٩٥٤

ئەی كەوی سەر لوتكە و یاڵ   باڵ نەخشینی دەنووك ئاڵ
بۆچی وا حەپەساوی؟   بۆچی سەرسام وەستاوی؟
قاسپەت لەدەم براوە   دڵت پەستەو گیراوە
بیر لەچی ئەكەیتەوە؟   یا چی لێك ئەدەیتەوە
كامڕاوچی لەكام حەشار؟   بە گوللەی پیسی بەدكار
یاخود ساچمەی كام تفەنگ   لەپاڵ دیوجامەی سەدڕەنگ
جەستەیان زامار كردووی   دڵیان وا غەمبار كردووی
یا كام دۆستی دێرینت   كام هاودەمی شیرینت
لێت زیزو زوێر بووە   وا كاری لێت كردووە
یاخود چە كارەساتێ   یا چە كۆسپ و نەهاتێ
ژینی لێ ئاڵۆزانوی   لانەی خۆشیڕووخانوی
ئاوا بەم جۆرەی بردووی   لە هاوڕێت تەرەی كردووی
پێم بڵێ چیت لێ دەسكەوت   لە لێكدانەوەو خەفەت
هەستە بجوولێرەوە   نەختێ ببوژێرەوە
هەڵسە بدە لەشەقەی باڵ   بفڕە لەم یاڵ بۆ ئەو یاڵ
بۆ ناو تاش بۆ لوتكەی بەرد   بۆ دامێنی چیاو هەرد

بۆ ناو دارستانی چڕ — بۆ کانییو ئاوی خوڕ
کانیاوی کەللە تەزێن — ئاوی ساردی غەمڕەوێن
بەدەنگێکە نێرانە — بەزیرەی وەك شێرانە
تێر تێر بخوێنە بەدڵ — دەنگی قاسپەت بیٚ بەکوڵ
ناودۆڵ و دەربەنگ پڕکە — مەل و موور هەمووی وڕکە
بەئاوازی بەرزو خۆش — گیاندار هەمووی بێنە جۆش
تۆ جێگەی وا جوانت بیٚ — جێی وەك کوردستانت بیٚ
توخوا چۆن دڵتەنگ ئەبی — چۆن کزو بیٚ دەنگ ئەبی

ئەوانەی کەوا گێرە شێوێنن — هەوێنی شەڕ و کوشتن و خوێنن
پێویستە لەسەر گەل بیانشێلی — بەر لەوەی ئەوان دەست بوەشێنن
ئەو گەلەی دەست و پیٚ زنجیر بیٚ — لەژێر چەپۆکی زۆردارا گیر بیٚ
قوربانی پێشکەش ئازادی نەکا — تاماوە ئەبیٚ بەندەو ئەسیر بیٚ

سلاو بۆ گیانی شەهیدان

١٩٥٥

با لاشەی لاوە شۆخەکان — وەکوو وەرزی گەلاڕێزان
هەڵوەری بە گوللەی پۆلیس — بە گوللەی ناقولاو نەگریس
لافاوی خوێناوی گەشیان — هەڵنیشیٚ لەجەستەو لەشیان
ناو تیمارخانەکان پڕکەن — دکتۆر هەمووی کاس و وڕ کەن
بەلام دواڕۆژ هەر بۆ گەلە — ئەنجامی چوونە سەر کەلە

با پێشڕەوو خەباتکەران — خرابنە ناو، زیندانەکان
زیندانی وەك نوگرە سەلمان — یا شوێنی وەك بەدرەو جەسان
لە تەحقیقاتی جینایی — لەشیان داخ کەن بەخۆڕایی
نینۆکیان بە گاز دەربێنن — بە قامچی لەشیان بشکێنن
بەلام دواڕۆژ هەر بۆ گەلە — ئەنجامی چوونە سەر کەلە
با خوێن گەرمە نەبەردەکان — با لاوە ئازاو مەردەکان
لەناو زیندانی تاریکا — لە پێچ وپەنای باریکا
بەبیٚگوناه بەبیٚتاوان — بە گوللەی دەستی ناپیاوان
بیانکوژن هەر بەئەنقەس — کەس فریایان نەکەویٚ، کەس

بەڵام دواڕۆژ هەر بۆ گەلە   ئەنجامی چوونە سەر کەلە
با نیشتیمانپەروەرەکان   با لاوە تێکۆشەرەکان
پێ بەکۆتەو دەس بەزنجیر   بە ئەمری مەلیک و وەزیر
چاو بە فرمێسک و دڵ بەئێش   دوور لە ماڵ و منداڵ و خوێش
دەربەدەر بن لە نیشتیمان   نەفی بکرێن بۆ وڵاتان
بەڵام دواڕۆژ هەر بۆ گەلە   ئەنجامی چوونە سەر کەلە

گەل نابەزی وەک پۆڵایە   دوشمن شکێنە ئاوایە
ئیمپریالیزم و نۆکەران   عومریان کورتە هاکا ڕووخان
ئیمڕۆ سبەیە ئیستیعمار   وەک شێرە بەفرینەی بەهار
ئەتوێتەوەو ئەبێ بە ئاو   پێشێل ئەکرێ هەروەک چڵپاو
بەڵام دواڕۆژ هەر بۆ گەلە   ئەنجامی چوونە سەر کەلە

شوورەوی قەڵای ئاشتیخوازانە   دوشمنی شەڕو شەڕفرۆشانە
ئیمپریالیزمی خوێنمژو شەڕخوا   وەک کوندەپەپووی ئێسک گرانە
عەکسی یەکترن شەڕخواو ئاشتیخوا   ئەویان مردنەو ئەمیان ژیانە

سەربەستی

سلێمانی، ١٩٥٣

لەگەڵ تۆمە ئەی سەربەستی   ئەی دوشمنی دیلی و پەستی
ئەی چرای ڕووناکی ژیان   ئەی ئامانجی هەزار گەلان
تۆ گوڕ و تەوژمی خوێنی   شادەماری لەشبزوێنی
هێزو تواناو تینی گیانی   کلیلی مێشکی ئینسانی
لەوساوە کە دنیا بووە   مرۆڤ دڵی پیا چووە
عەشقی تۆ لێی کاری بووە   خۆی لە ڕێتا بەخت کردووە
بەسەد هەزاران سەرو ماڵ   کوڕو کچ و ژن و منداڵ
خۆی بۆ تۆ فیدا کردووە   لەڕێی تۆدا لەناو چووە
قەت نەترساون لەمردن   لە سێدارەو لە خنکاندن
برسێتی، دیلی، لێدان   نینۆک لەبێخ دەرهێنان
قورسایی کۆتەو زنجیر   سزای زیندانی وەک بیر
ئازاری لەش و مەچەک   بە باستۆنو بە کوتەک

شەپازلە و بۆکس و پاڵ — یا شەقی نووکی پۆستاڵ
یا گوللەی تیژی بەدکار — بۆ ناو ئێسقان و دەمار
یا ناسۆری ئاوی گەرم — هەڵپرووکێنەری چەرم
توورە بوون و زەبروزەنگ — لێدان بە قوناغی تفەنگ
بە دۆنکی و گۆچان و دار — بە قامچیی ڕەشی وەك مار
هێنان و بردنی زۆر — ئازاردانی لەسەد جۆر
بەڵێ ئەمانەو زیاتریش — گەلێ لەوانە خراپتریش
هەتاڕۆژێك جیهان مابێ — هەتا بیرو ویژدان مابێ
لە سەربەستی واز ناهێنرێ — ئەنجام هەر ئەبێ بسێنرێ

ترس و هەڕەشەو لوورەی سەگی هار — حەپەو سەگوەڕی خێڵی ئیستیعمار
کار ناکاتە سەر کاروانی گەلان — نایان وەستێنێ ئەڕۆن بێ وچان

کە من ویژدانم خاوێن و پاك بێ — بیرو باوەڕم دروست و چاك بێ
هیچ گوێ نادەمە سەگوەڕی نامەرد — با هەر بۆ خۆیان سەریان بەن لەبەرد
سەد پەڵە هەوری تاریك و چڵكن — ناتوانێ بەری ڕۆژ بگرێ لە من
قەت ڕۆژ ون نابێ و ناشارێتەوە — هەر هەورە ئەڕواو ئەڕەوێتەوە

ئەی فرمێسك

سلێمانی، ١٩٦٥

ئەی دڵ بناڵە وەك هەروی بەهار — دیدە تۆش فرمێسك بەخوڕ بێنە خوار
دڵۆپی زلی سوێرو پڕ خوێناو — هەڵڕێژە خوارێ بەلێزمە بەتاو
با بەسەر پێستی چرچی ڕوومەتا — بەدەوری لێوی وشك و لەت لەتا
بڕژێتە خوارێ جۆگا ببەستێ — تا دوا دڵۆپی مابێ نەوەستێ
هەر دڵۆپێکی کە بێتە خوارێ — ڕوو بکاتە لای خانەی هەژارێ
هەر دڵۆپێکی بۆ دەردەدارێ — بۆ بێ ئومێدێك لە ژین بێزارێ
دڵۆپێك بۆ لای یەکێکی هەتیو — بە چاوان باوك و دایکی خۆ نەدیو
دڵۆپێك بۆ لای ژنێکی بێ پیاو — هەشت نۆ کوڕو کچ بەسەرا جێماو
دڵۆپێك بۆ لای جووتێك کۆستکەوتوو — باوك و دایکێکی تاقانە مردوو
دڵۆپێك بۆ لای پیرێکی کۆماو — چاوکزو سەقەت، برسی و لێقەوماو
دڵۆپێك بۆ لای بەدیل گیراوێ — لە ژن و ماڵ و منداڵ دوورخراوێ

دڵۆپێك بۆ لای یەكێكی نەخۆش — كەوا لەجێدا كەوتبێ بێهۆش
بێكەس بێهاودەم, بێچار, بێدەرمان — كفت و كەساس و بێئارامی ژان
كام دڵۆپیش زۆر بە خوێن گوڵگون بێ — با ئەویش بەشی ناو دڵی من بێ
كە دوا دڵۆپی فرمێسك هاتە خوار — ئەوسایە ڕەحەت ئەبم بە یەكجار

ئەی ژنە دەوڵەمەنگەكە

سلێمانی، ١٩٥١

ئەی ژنە دەوڵەمەنگەكە — ئەی فیز زلە بێ دەنگەكە
پێم نالێی بۆ وا لووتبەرزی — بۆچی ئەڵێی خوای سەر ئەرزی
لەبەرچی سووك تێم ئەڕوانی — هیچ بە ئینسانم نازانی
با دەوڵەمەندو دەسدار بێ — خاوەنی كۆشك و تەلار بێ
منیش هەژارو بێدەس بم — ژێرماڵەی خەڵكی و بێكەس بم
با پارەت لا وەكوو كا بێ — بەرگت هەمووی گران بەها بێ
منیش حاڵم پەرێشان بێ — بەرگ و پۆشتەنیم هەرزان بێ
با سەرتاپات هەر خشڵ بێ — بە بۆن بۆنت وەكوو گوڵ بێ
منیش لەشم بێ خشڵ بێ — بەشم هەر مووروو سمڵ بێ
با بە مكیاج و بە دەرمان — خۆت كردبێ بە ژنێكی جوان
منیش سادەو بێ دەرمان بم — بێ بۆن و سوراوی جوان بم
با هەموو ساڵ ئوتومبیلێ — لە هەرڕەنگەو هەر مۆدیلێ
لەبەر دەرگاتا وەستابێ — ساڵ وەرنەگەڕێ گۆڕابێ
منیش مەگەر لە ڕێگاوبان — یا بە خەوی شەوی زستان
بی بینم یا بێتە خەوم — لێم تێك بدا خەوی شەوم
با دیوەخانەكەت جوان بێ — هەمیشە پڕ لەمیوان بێ
منیش بێماڵ و بێلان بم — بێدیوەخان و میوان بم
با نۆكەرو لەلەو دایەن — هەموو ئیشترایی بكەن
منیش بەبێ یارمەتیدەر — هەموو ئیشی خۆم بەرمە سەر
با سەد خواردنی باش و چاك — هەموویت بۆ بكەن بە خۆراك
منیش بەشم نان و چا بێ — بەشم ساوەرو گۆشت گا بێ
با هەزار شتی كەت هەبێ — منیش ئەوانەم هیچ نەبێ
بەڵام ئەو شتەی من هەمە — لەلام دائیم و دەرهەمە

ژینی پڕ کامەرانییە
وابزانم لەلای تۆ نییە

چونکە خۆشی و کامەرانی
با پێت بڵێم گەر نایزانی

بە پارەو بەماڵ پێك نایە
پارە جیایەو خۆشی جیایە

گەل تازە دەستی واڕاهاتووە
فێری گوریس و ڕاکێشان بووە

قوڕبەسەر ئەوەی پیس و گڵاوە
کاتێکت زانی گەلڕای کێشاوە

ئەنجامی ئیمپریالیزم

سلێمانی، ١٩٥٤

ئەوی دوێنێ بە نامەردی هیواو ئامانجی ڕووخانی
ئەوی زۆری لە تۆ کردو سەراپای خاکی شێوانی
ئەوا ئێستا پەرێشانە، بەجارێ ماڵی وێرانە
تەواو مەهتووك و ڕیسوایە خەریکە ڕوولەفەوتانە
وەرە سەیری گڵۆڵەی کە کە چۆن کەوتوتە دەم لێژی
نەوەك دوشمن ئەوی دۆستە ئەویش هەر خاسی نابێژی
وەك یاریی منالان چۆن لەپاش یاری ئەڕووخێنرێ
هەچی بەردو بناغەی بێ، هەمووی سەرپاکی دەردێنرێ
ئەوا بەو جۆرە ئامانجی ئەویش وێران وڕووخاوە
هەموو دیوارو بنچینەی لەبنج و بێخ دەرهێنراوە
وەکوو شێرێکی زۆر پیرو نەخۆش و لاتو پەککەوتوو
بەبێ کەڵبەو بەبێ چنگ و بەبێ سام هەروەکوو مردوو
لەبەر لانەی کەساسیدا لە پەوڕوو چنگی داداوە
لە داخی هێزی ورچی سپی دەروونی پڕ لە زووخاوە
دەبا هەڵڕێژێ فرمێسکی پەشیمان بوون لە خوێنخواری
دەبا چێشکەی بکا تامی بەری ڕۆژانی زۆرداری
ئومێدم زۆرە ڕۆژانی ڕەشی پڕ ئێش و مەینەت بێ
جەزای ڕۆژانی ڕابوردووی هەمووی ناسۆرو میحنەت بێ

بێ‌باری

سلێمانی، ١٩٥٦

ئەوی هەروەکوو هەڵمات بێ بارە — میکرۆبی گەل و وڵات و شارە
جێی بڕوا نییە پیس و ناپیاوە — هەوێنی هەزار ئیشی گڵاوە
جێی مەترسییە دڕندەو هارە — ژەهراوی و پیسە هەروەکوو مارە
تۆ بەدەست هەنگوین بکەی بەدەمیا — ئەو دەستت ئەبا بەناوی دەمیا
وریای خۆت نەبی ئیشت تەواوە — پێش ئەوەی دەستت بێنیتە دواوە
کاتێکت زانی پەنجەت قرتاوە — ئیتر تازە کار لەکار ترازاوە
بۆیە داخەکەم وتومەو ئەیڵێم — هەرچەن لای هەندێ سەرزەنش ئەکرێم
ئەم موجتەمەعەی ئێمە هەمانە — پیسترین بەشی سەرڕووی جیهانە
چونکە جێگایەك وا بەرەڵڵا بێ — دوڕوو و درۆزنی تیادا ئازابێ
بەئارەزووی خۆی بەبێ دەردی سەر — هەرچێکی بوێ بۆی بچێتە سەر
بەدکاری بکاو بۆی بێ بەچاکە — لەجێی شاربەدەر پێی بڵێن کاکە
دیارە ئەوانەی دوڕوو و بێ بارن — وەکوو بەرزەکی بانان ڕزگارن

میرم تێ‌پەڕی

سلێمانی، ١٩٥٦

میرم تێ‌پەڕی دەوری خۆبادان — مۆدەی بەسەرچوو لووتکردنە ئاسمان
تازە لووتبەرزی هیچ دادت نادا — زەمان زۆر کەسی وەك تۆی بەبا دا
جارن کە لووتت لە ئاسمان گیر بوو — پاشاگەردان بوو دەروی یا میر بوو
خەڵکی نەزان بوو، نەخوێندەوار بوو — سەرلێشێواوو کوێرو هەژار بوو
بەڵام ئەو دەورە (بەو چاوانەی خۆت) — نایبینیتەوەو نایەتەوە بۆت
خوێندەواری و وەعی کارێکی وای کرد — سەد شتی کۆنی قۆڕی لەناو برد
خەڵکی وا چاوی کراوەتەوە — شتی ورد و درشت لێك ئەداتەوە
هەروا کوێرانە ناکەوێتە دوات — نۆکەریت ناکا بە مووچەو بەرات
ئێستە وەکوو مەرد بە هێزی باڵی — نان پەیدا ئەکا بۆ خۆی وماڵی
ئەوڕۆژەی کە تۆو وێنەی تۆی زۆردار — ئەلەك وەلەکتان خستبووە ناو شار
بەفیز و کەشخەو قورگ دەرپەڕاندن — لە خەڵکتان ئەکرد هەڕەشەی مردن
سێ‌چوار شەلاتی و پێنج‌شەش سمێڵ‌فش — دواتان ئەکەوتن بە کەش و بە فش
ئێستە بەو جۆرە لە ماڵ بێنە دەر — مناڵ بە فیکە ئەتانکەن بە کەر
ئەتکی ناو شارو وڵاتتان ئەکەن — ئەو تۆزە ئابڕووەی ماوتانە ئەیبەن

قەوانی تازە

وەرن گوێ ئاهەنگەو سەمایەو سازو سەمتورە بگرن
قەوانی تازەیە خەڵکە ئەڵێن کورد خەنجەری سوورە
بەڵێ کورد خەنجەری سوورە بۆ ناو دڵی دوشمنانی
بۆ ئیستیعمارو فاشیست و هەموو دەستەی نۆکەرانی
بەڵێ کورد خەنجەری سوورە هەمیشە مەردە ئازایە
وەکوو کێوێکی پۆڵایین بەرامبەر هێزی شەڕخوایە
بەڵێ کورد خەنجەری سوورەو قەراری وایە هەر سوور بێ
هەمیشە دۆستی ئازادی و لە ئیستیعماری پیس دووربێ
بەڵێ کورد خەنجەری سوورەو لەناو کێڵانی سوورایە
بە هەرچی هێزی شەڕخوایە بە هیچ جۆرێك لەبن نایە

لۆتیی زوڕناژەن

سلێمانی، ١٩٥٥

بەسیەتی کاس بووم لۆتیی زوڕناژەن   تازە کەس ناڵێت تۆ کەرت بە چەن
ئیتر بە زوڕنای تۆ هەڵناپەڕم   گوێت لێ ناگرم لە عاستت کەڕم
دەنگی زوڕناکەت گڕو ناخۆشە   هەزار ئاوازت لەلای من بۆشە
ئەوساکە نەغمەی تۆ ئەیجوولانم   لەگوێی گادا بووم ئێستە ئەیزانم
کە چەند نەزان و بێعەقڵ و هۆش بووم   بە سکی برسی بۆ چۆپیکێش بووم
ئەو دەنگەی ئێستە بۆی بەپەرۆشم   هەولی بۆ ئەدەم بۆی تێئەکۆشم
دەنگێکی ئێگجار دڵگیرو خۆشە   نەغمەی شادییە پڕ بەزم و جۆشە
هەرگیز ئەو دەنگە ئەو نەغمە جوانە   بە تۆ ناوترێت بەرزو گرانە
دەنگێکی ڕاستەو بێ پێچ و پەنا   بەدرۆو دەلەسە نامخاتە سەما
پیاما هەڵنادا بە ساختە و دۆڕ   پارەو شاباشی ناوێ وەکوو تۆ
کە تۆ ئامانجت پارەو شاباشە   ئەو پارەو ماڵی لەلا کا ماشە
ئیتر زوڕنای تۆ چۆن ئەمبزوێنێ   باوی بەسەرچوو ئاوازی دوێنێ

ئەوانەی کەوا سینگ دەرپەڕێنن   لە گفتوگۆدا بلوێر بەزێنن
ڕۆژی تەنگانە لەترسا وەك مشك   هەموویان خۆیان لە کون ئەخزێنن

شەوێکی مانگەشەو لە بەغداد

بەغداد، ١٩٥٣

بەغدا مەڵبەندی چاو بە خومارانە   جێی بەزم و ڕەزم و کۆڕی یارانە
پیرو تەرپیرو گەنج و هەرزەکار   هەمووی بەجۆشن بۆ دیدەنیی یار
ئێجگار دیمەنی لە مانگەشەودا   دڵی پیرو گەنج ئەخاتە سەودا
پیر یادی گەنجی خۆی ئەکاتەوە   زاخاوی دڵی خۆی ئەداتەوە
گەنج و لاوانیش دڵیان دێتە جۆش   ئەکەونە سەودای بەزم و ڕەزمی خۆش
کاتی ئێواران پۆل پۆل نازداران   دەس ئەخەنە ناو دەسی دڵداران
وەك ئاسکی سرکی دەشت‌ودەرو چۆڵ   ئەکەونە ڕێگا هەموو گورج و گۆڵ
بەرەو سینەماو گازینۆو گەڕان   یاخود بۆ شوێنی دوور لە ڕێگاوبان
وەکوو خەڵوەتکێش خەڵوە ئەکێشن   تامی دڵداری و خۆشی ئەچێژن
هەزاران گەنجیش هەناسە هەڵکێش   دڵیان پڕ ئەبێ لە حەسرەت و ئێش
وەکوو پەپوولەی دەوری غونچەی گوڵ   باڵەفرێی بێ لەم چڵ بۆ ئەو چڵ
ئەوانیش ئاوا دەورو خولیانە   زەردەخەنەیەك هیوای دڵیانە
قەراغی دیجلەش خەیاڵاوی و جوان   ئەبێ بە مەڵبەند ئەبێ بە جێژوان
پڕی تەرپیرو کوڕو کچ و ژن   هەموو بەجاریێ تێکەڵ یەك ئەبن
وەکوو خەرمانەی گوڵی نەوبەهار   ئەیڕازێننەوە کەناری ڕووبار

وەختێ مانگ هەڵدێ سەد دڵیش هەڵدێ   هەر دڵەو لەگەڵ دڵا جووت ئەگرێ
شەوقی مانگەشەو وەك ئاوریشمی خاو   ئەیدا لە کۆشك و تەلاری گوێ ئاو
لەگەڵ گەردنی شەپۆلی ڕووبار   دەس‌لەملان ئەکەن وەك جووتێ دڵدار
ڕووناکی و شەوقی گڵۆپی گوێ ئاو   گڕی ئاگری ماسی مەسگووف کراو
سێبەری خورمای قنجی سەر پۆپن   لەرەو بریسکەی ناو ئاوی ڕۆشن
بەستەی مەیخۆران زڕەی پیاڵەی مەی   دەنگی گۆرانی و سۆزی سازو نەی
قاقای نازکی پڕ لە سیحرو ناز   شنەی نەسیمی پڕ ڕازو نیاز
خەیاڵ کێش ئەکەن ئەیهێنن ئەی بەن   هەریەك بۆ لایەك ڕاپێچی ئەکەن
بۆ کوێ، بەخەیاڵ بۆ کۆڕی یاران   بۆ ناو مەڵبەندی ئاسك و نازداران
وەکوو پەروانەی عاشقی سووتاو   بۆ دەوری گوڵی بۆنخۆش وەك گوڵاو
بۆ زوڵفی پەخشی سەر سەرینی نەرم   یا بۆ ماچێکی غونچەی لێوی گەرم
بۆ سەر سنگێکی سپی نەرم و نۆڵ   یا بۆ بالینی شلکەی ڕان و قۆڵ

کۆڕی نازداران هەروەك باغچەی گوڵ
پێوەی ئەنیشێ هەزار هەنگی دڵ

هەر هەنگەو دەمی ئەژەنێتە گوڵ
بێ باك لە دڕك، بێ باك لە چقڵ

ئێستر چونکە خۆی قەت بێچووی نابێ
بە دەست ئێستر بێ ماینیش وابێ

کە جوانوو ماین بەلایا ئەڕوا
وەك باوك کوشتەی خێسەی لێ ئەکا

ساقی

مووصڵ، ١٩٥٦

ساقی بمگەرێ بەیادت قەستەم
هێند پەرێشانم وەك ماران گەستەم

تەنهایی جۆرێك زەیفی لێ سەندووم
لە ژین بێزارم، هەروەکوو مردووم

لەوساوە دووری کۆڕی یارانم
غەمگین و پەست و دڵ پەرێشانم

لەناو جەخاری چەرخی ناهەموار
هەنگوینم لەلا بۆتە ژەهری مار

زوو فریام کەوە دەستم دامانت
هانام بۆ هێنای خۆت و ویژدانت

هەستە بێمەزە بێئاو هەر سادە
یەکسەر لە گەرووی شووشەی پڕبادە

پەرداغێ پڕکە لێواو لێوو خەست
دڵۆپێ نەڕژێ بۆم بێنە بەر دەست

بەشکو بەیادی ڕۆژانی جاران
بەیادی کۆڕی گەرمی مەی خواران

بەیادی جۆشی یارانی سەر مەست
بەیادی نەشئەی پێکی دەستاودەست

تۆزێك بسرەوم کەللەم سەرخۆش بێ
ناغەی هەستیم تاوێك پێ خۆش بێ

سبەی دووسبەی کە چەرخ وەرگەڕا
دوشمنی سەرەسەخت شاربەدەر کرا

بەدۆست و یاران شاد ئەبینەوە
کۆڕی وەك جارن ئەبەستینەوە

ئەوسا بۆ خۆمان تێر ئەنۆشین مەی
لەگەڵ ئاوازی عودو سازو نەی

تۆڵەی ڕۆژانی ڕەش ئەکەینەوە
زاخاوی دڵمان تێر ئەدەینەوە

دیمەنی شاری دهۆك

دهۆك، ١٩٥٦

دهۆك جێیەکی خۆش و دڵگیرە
هەتاکو ماوم یادیم لەبیرە

دیمەنی هێندە خەیاڵی و بەرزە
دڵ لێی تێر نابێ هەر چوار وەرزە

بەدەوریا هەمووی باغ و باغاتە
پڕ داری جوان و پڕ میوەهاتە

دووسێ گردو شاخ دەورەیان داوە
زۆریان خانوویان لەسەر کراوە

ڕووبارێك پیایا ئەڕوا سەرەوخوار
پێچاوپێچ ئەکشێ وەکوو پێچی مار

دیمەنی (گەلی) وەختی ئێواران　　گەلێك خۆشترە لای من لە لوبنان

تۆ گەشتێك بەناو دهۆکا بکە　　سەرێك لە باغ و باغاتی بدە

سەیری منارەو سەلیبی سەر دێر　　ئەبریقێنەوە وەکوو نووکی شیر

دەنگی سەلاو بانگ سەدای دەنگی زەنگ

دەنگ ئەداتەوە لە شاخی سپی ڕەنگ[1]

ئەوی سەرنجی زۆر ڕاکێشاوە　　دانیشتووەکانی زۆر تێکەڵاوە

زۆریان کە کوردی ناو بادینانن　　دهۆك بەجێگەی خۆیان ئەزانن

خاوەنی گوندو موڵکی ناو شارن　　شێخ و ئەفەندی و ئاغاو جوتیارن

یەکێك زاخۆیی یەکێك (مزووری)[2]

یەکێك (شندۆخی) یەکێك (باجلوور)ی

تاقمێکی تر کوردی (زۆزانن)　　یا لە یەزیدی دەوری شێخانن

هەندێ ئەفەندی سدارە لەسەرە　　هەندێکیش شەڵ و شەپك لەبەرە

جامانەی ڕەش و سووری ڕیشوودار　　بەشان و ملا بەر ئەبێتە خوار

یەزیدییەکان جامانە سوورن　　بەرگ سپی و سمێڵ زل و ئەستوورن

تاقمێکی تر عەگال بەسەرە　　هەمووی عەزیزی و کەوا لەبەرە

ئەمانە زۆریان یا پارەدارن　　یاخود کاسبن یا دووکانداران

بە ویسەف ویسەف بە قیقۆ قیقۆ　　لەگەڵ یەکتردا دێنە گفتوگۆ

ئەڵێی گەڕەکی (بەنی یوونس)ـە　　سەد (ق) بە پولێ هەر لێی مەپرسە

گردی (گری باص[3]) هەموویان تیارین

لە موهاجیری دەوری حەکارین

هەندێ لەمانە تەپلە بەسەرن　　شەڵ و شەپکی کوردی لەبەرن

پەڕی سەر تەپلەی لاوی ئاشووری　　سەوزو سوورو شین سپیی کافووری

تەپڵەی لبادی وەك توێکڵە شووتی　　قنج خراوەتە سەر سەری ڕووتی

دار جگەرەی درێژ لەپشتێنڕاو　　ڕەنگاوڕەنگ و جوان بەقوماش پێچراو

کالەو شەمامەی بەدەزوو چنراو　　گورەوی بەن تا ئەژنۆ هەڵکراو

هەموو ئەسمەرن سمێڵ زل و پانن　　هەر ئەڵێی ڕەسمی فەرشی کاشانن

---

[1] شاخی سپی ڕەنگ— جبل الابیض زنجیرە شاخێکە دهۆك لەپاڵیەتی، ڕووبارێك بەناو گەلیەکەیدا تێپەڕ ئەکاو بەناو شاری دهۆکدا ئەڕوا.

[2] مزووری — ناحیەی ئەترووش.

[3] گری باص — گردێکە لە دهۆك چەند ماڵە تیارییەکی بەسەرەوەیە.

کچۆڵە تیاری بێ پەچەو سفوور　　کراس و سەرپێچی فەلەی[1] زەردو سوور
بە خۆنی خۆنی ئایدۆخ پڕێخە　　بە هەیو هەیو بەنیخە نیخە[2]
ئەڵێی زەمانی ئاشوریەکانە　　ئاشوور بانیپاڵ وا لەمەیدانە
هەریەک شێوەیەک هەریەکەی ڕەنگێ　　هەریەک زوبانێک هەریەکەی دەنگێ
خواجە حەنەنیاش ئاساری زۆرە　　کۆنە هەواری وا لە (سندوورە)[3]
دهۆکی وەکوو سان فرانسیسکۆ[4]　　بە گەلێ زمان دێنە گفتوگۆ
ئومەمییەتی تیادا دیارییە　　کەس حەقی بەسەر کەسەوە نییە

کچۆڵە تیاری

دهۆک، ١٩٥٧

ئەی شۆخەکەی گری باس　　ئەی دڵڕەقی خوانەناس
کچە تیارییە جوانەکە　　خوێن گەرمە خنجیلانەکە
بێ وێنەی سیحراوی و جوانی　　ئەڵێی فریشتەی ئاسمانی
دڵم گیرۆدەی تۆ بووە　　عەشقی تۆ لێی کاری بووە
ئێجگار هاتوچۆی بێدەنگت　　پرشنگی دوو چاوی مەنگت
قژی خورمایی زۆر جوانت　　سەر گۆنای ڕەنگ ئەرخەوانت
بەرگی جوانی ڕەنگاورەنگت　　لەش و لاری شۆخ و شەنگت

بەجارێک دڵیان تاسانووم　　هێزو توانایان ڕووخانووم
ڕۆژی یەکشەموان بێپەروا　　بەدووتا ئەکەومە ڕێگا
دوات ئەکەوم زۆر لەسەرخۆ　　تۆ بۆ لای دێر من بۆ لای تۆ
تۆ بۆ سەڵیب دروستکردن　　بۆ سوجدە بۆ مریەم بردن
بۆ بیستنی وەعزی مەتران　　یا بۆ دان بەگوناها نان
منیش لە جێی سوجدەبردن　　لە جێی سەڵیب و نوێژکردن
بەرامبەر بە باڵاکەی تۆ　　ئەچەمێمەوە لەسەر خۆ
ورد ورد لێوم ئەجووڵێنم　　دوعای دڵداری ئەخوێنم

---

[1] فەلە — ئەو مەسیحیانەن کە لەکۆنەوە نیشتەجێی ناوچەی بادینانن.

[2] ئەمە چەند قسەیەکە بە لەهجەی تیاری.

[3] سندوورە، گوندێکە لەژوور دهۆکەوە وەختی خۆی جولەکەی تیابوو.

[4] سان فرانسیسکۆ، شارێکی ئەمریکایە لە هەموو جۆرە ڕەگەزو نەتەوەیەکی تێدایە وە بە زۆر زوبان ئەدوێن.

خاكی بادینان[1]

دهۆك، ١٩٥٧

خاكی بادینان خاكی بادینان ئەی پیرۆزترین شوێنی كوردستان
من لەجوانی تۆ هێندە سەرسامم سەرخۆش و مەستی بادەی ئیلهامم
هەموو شوێنێكت بۆ دڵ بەهەشتە مەڵبەندی خۆشی و سەیران و گەشتە
چاو ئەندازی تۆ بێ وێنەو تاكە هەموو بستێكت گەوهەری پاكە
دۆڵ و دەربەندو شاخەكانی تۆ نزاری چڕو باغەكانی تۆ
پڕ لە گوڵاڵەی لە هەموو ڕەنگە زوبان لە باسی جوانیان لەنگە
بۆنی وەنەوشەو نێرگزی جوانی ڕیقدۆرو شانیل بێ بە قوربانی
خوڕەو تریفەی سەرچاوەكانت هاڕەی شەپۆلی ڕووبارەكانت
تیشكی زیوینی لوتكەی بەفرینت خاڵ خاڵی چیای جوان و نەخشینت
گزنگی خۆری لای درەنگ وەختت تكەی سەهۆڵی ناو تاشی سەختت
قاسپە قاسپی كەو لەسەر كێوانت چەچەی بلبلان لەسەر چڵانت
شریخەی ڕاوكەری سەر كۆسارانت شەقەی داركەری ناو نزارانت

هۆهۆی جوتیارت لە تۆوكردنا فڕینی پۆلە مەل لە تۆوبردنا
لاوی زۆر شۆخت لە دەشت‌ودەردا شەل‌و شەپكی ڕەنگین لەبەردا
دیمەنیان هێندە شیرین و جوانە دەرمانی دەردی دەردەدارانە
ئێجگار زاوێتە ئەوەندە خۆشە لەوساوە دیومە دڵ بۆی پەرۆشە
ئێستا كەوا من لایا وەستاوم فرمێسكی شادی ئەتكێ لە چاوم
مەستم زۆر مەستم دڵم پڕ جۆشە بێ‌شەراب و مەی كەللەم سەرخۆشە
دارە كاژەكەی جوانی خواكردوو نیشانەی ژینی هەمیشە زیندوو

هێند شۆخ و شەنگەو هەرگیز سەوزو پاك
لەیادم ناچێ تا ئەمنێنە خاك

تیشكی ڕەنگینی سەد هەزار تەرزی تاجی بەفرینی سەر پۆپەی بەرزی
بریسكەی تكەی بەفری تواوی سەر تاش و بەردی بەفر لێ ماوی
وێنەی ئەوەندە جوان و دڵگیرە هەتاكوو ماوم یادیم لەبیرە

چەندە دڵگیرە سەر (كوڕی گاڤان)[1]

---

[1] ئەم پارچە هەڵبەستە لە (زاوێتە) ڕێك خراوە لەژێر داركاژێكی جوانیا (صنوبر) بەرامبەر بەچیا جوانەكانی كە هێشتا بەفر بە لوتكەكانیەوە مابوو. وەختی خۆی لە ڕۆژنامەی "ژین"ا بڵاو كراوەتەوە.

مەڵبەندی کیژی لێڤ بۆن گولاڤان

چەن شۆخە چیای مەتین و شیرین	چەند دڵفڕێنن سۆلاڤ و سکرین
چەند جوانن زاخۆو ئاکرێ و شەمدینان ئامێدی و دهۆك و زێبارو شێخان
زنجیرە چیای گارە[2]ی سەخت و بەرز
پڕ لە خۆشترین هەوارگەی ڕووی ئەرز
دیمەنی تاڤگەی سۆلاڤت تاکە	وەك زیوی تواوەی بێ گەردو پاکە
کە گزنگی خۆر لێی ئەدا جارجار	دڵ بۆی حەیرانە نەك جارێ سەدجار
یا کە لێی ئەدا شنەی بای سەحەر	لای پەشمە هەوای پانکەو ئەیر کولەر
جارجاریش شێوەی کیژی بەژن بەرز
دڵی دڵداران ئەهێنێتە لەرز
دەنگیان ئەوەندە ناسك و خۆشە	هەروەك مۆسیقا پڕ بەزم و جۆشە
سەدای ئەزبەنی و قوربان قوربانە	بەستەو لاوکەو لۆلۆ و حەیرانە
بانگی مەلایە وەعزی مەترانە
یا دەنگی زەنگی دێری فەلانە
شەماڵ وا لەپڕ خاکەکەی سۆران	هاتەوە یادم مەنزڵگەی گۆران
فرمێسك لەچاوما قەتیس وەستاوە	یادی جارانم وا لەبەر چاوە
تۆزێك لەبیرو باسوەری سۆران
بەدیاری بێنە بۆ لای بادینان
ئەو بیرەی کەوا ساڵەهای ساڵە	ئاین و بڕوای گەورەو منداڵە
نەختێکی هەڵسوو لە دەم و چاوم	با ساڕێژ ببێ دڵەی سووتاوم

جوانی بەهاری کوردستان

دهۆك، ١٩٥٧

کوردستانی جوان کوردستانی جوان	دایکی دڵسۆزی نەتەوەی کوردان
تۆ ژیانمی، هێزی گیانمی	هەمیشە ویردی سەر زبانمی
جوانی، سیحراوی هەروەك بەهەشتی	مەڵبەندی جوانی و سەیران و گەشتی
سەراپای دەشت و سەر شاخەکانت	نزاری چڕو ناو باغەکانت

---

[1] کوری گاڤان: گوندێکە بەرامبەر گەلی زاوێتە، هەموو مەسیحین.

[2] گارە: زنجیرە شاخێکە بەرامبەر بەعمادیە تا پشتی عەقرە.

هەمووی بەجارێ خەرمانەی گوڵە — بووکی ڕازاوەی بەهەشتی دڵە
پڕە لەگوڵی سووری چاو بەخومار — ڕیحانە کێوی و هەمیشە بەهار
نێرگزی مەستی ناو نێرگزەج — سوێسنەو هەڵاڵەو بەیبوون بە قەتار
زوڵفی چنووری لوولی ژێر بەفراو — شەستپەڕ و هێرۆو نەسرین و لاولاو
پرچی پیشکۆك و بووکی گۆزروان — چوورزەرەی جوانی ڕێواسی کوێستان
وەنەوشەی گوێ چەم بەرەزای شاخان — لەگەڵ بۆی خۆشی گوڵی ناو باخان .
ئەیدەن لە دەماخ دڵ پەیوەست ئەکەن — بناغەی هەستی تەواو مەست ئەکەن
کوردستان جوانیت هێندە بەنامە — قەڵەم لەباسی جوانیت سەرسامە
هەر کوێت ئەبینم دڵگیرو خۆشە — مرۆڤ بەبێ مەی تیایا سەرخۆشە
دۆڵ و دەربەندو بەرزی و نشێوت — لاپاڵی گردو سەر ملەی کێوت
پڕ لە دیمەنی سیحراوی و بەرزە — خەیاڵی ڕەسسام دێنێتە لەرزە
خوڕەو تریفەی سەر چاوەکا — هاژەی بەفراوی کوێستانەکانت
هارەی شەپۆلی ڕووبارەکانت — مەنگی و بێدەنگی گۆماوەکانت
تیشکی زیوینی چیای بەفرینت — خاڵ خاڵی لوتکەو تاشی نەخشینت
کناچەی پۆری گوی چەمەکان — قاسپە قاسپی کەو لەسەر کێوانت
دەنگی ناسکی سوێسکەی ناو بەردت — جریوەی مەلی ناو دەغل و وەردت
چەچەی بلبلان لەسەر لق و چڵ — بە دەوری گوڵدا ئەخوێنن بەکوڵ
پەپوولەی ئێسك سوکی باڵ نەخشین — دەم لەناو دەمی گوڵی سوورو شین
فیکەو عیوەی شوان لەلاپاڵی شاخ — پرمەی ئاژاڵی تێری پڕ دەماخ
قەتارەی ڕەشماڵ لە دەشت و لەدەر — بارگەو بارخانەی خێڵاتی کۆچەر
ڕیزیان بەستووەو کەوتوونەتە ڕێ — خەریکی کۆچن بۆ هەوارگەی نوێ
گوێت لێ بێ سۆزو هۆرەی ناو دەربەنگ — سەدای باڵۆرەی کیژی شۆخ و شەنگ
هەمووی بەکۆمەڵ بێڵەکان لەشان — ئەڕۆن بۆ شنگ و گێلاخە هێنان
پۆل پۆل لادێی و شاری سەیرانکەر — هەموو لەدەوری سیرەی سەماوەر
تێکەڵ بەیەك بوون زەردو سوورو شین — هەموو ڕووخۆش و دەم بەپێکەنین
پیرو تەرپیرو کیژی سەرپێچ لار — لەگەڵ تاقمی گەنج و هەرزەکار
خاڵۆی گۆرانی بێژی جۆشگرتوو — بەبەستەی خۆشی تاقەت لێ نەچوو
کوڕی جۆش داوەو ڕەشبەڵەك گەرمە — ترپەی پانیبەرز لەسەر گیای نەرمە
ورشەی پوولەکەی دەسماڵی سەدرەنگ — زرەی پۆیلانەو هارەی میخەك بەنگ
دیمەنی چۆپی سەر گیای بن سێبەر — قریوەی چۆپیکێش دەس لەسەر خەنجەر

دڵ لێی تێر نابێ ئەوەندە جوانە
نەك دڵێك هەزار دڵ بۆی حەیرانە
چۆپی و سێپێیی و ڕۆیین و شێخانە
دانس و هەڵپەڕکێی ناو کوردستانە
کوردستان تۆ خۆت تا بڵێی جوانی
جوانی بەهاریش دێتە سەربانی

تاڤگەی سیپە

ئاکرێ (عەقرە)، ١٩٥٧

ئاوە جوانەکەی پاڵ گوندی ئاکرێ
سەرەوخوار ئەڕواو تیژ تێئەپەڕێ
بەناو پنچك و دارو دەوەنا
بەناو درەختی چڕو زەبەنا
گوڵ و لق و چڵ لەم لاو لەو لاوە
هەروەك تازە بووك دەورەیان داوە
ئاوەکەی هێندە پاك و بێ گەردە
دەرمانی هەزار نەخۆشی و دەردە
تا لە شوێنێکی هەزار بەهەزار
ئەبێ بەتاڤگەی سیپەو دێتە خوار
لەوجێ بەرزەوە هەڵئەڕژێ بەگوڕ
بەسەر تاشێکا بەلێزمەو بەخوڕ
ئەڕژێتە خوارێ بۆ جێیەکی تەخت
بۆ بن داوێنی هەڵەتێکی سەخت
هوڕووژمی تاڤگە وەك کەفاوی زیو
سەرەوخوار ئەڕوا بۆ ناو دۆڵ و شیو
کە تۆزی وردی بە دەم باوە دێ
لەدەم و چاوی مرۆڤی ئەسوێ
پیاو بەتەواوی ئەحەسێتەوە
ماندوویەتیی ڕێی بیر ئەچێتەوە
تافەتافی ئاو شنەی بای دەم کەل
لەگەڵ ئاواز و سرکەی وردە مەل
دەنگیان ئەوەندە دڵگیرو خۆ
هەر لەدوورەوە دڵ بۆی بەجۆشە
کرد گار ئێرەی کە بنیات ناوە
دیارە لەسەرخۆ نەخشەی کێشاوە
بۆیە وا ئێجگار دڵگیر و جوانە
بێ وێنەو تاکی سەر ڕووی جیهانە
دڵ لێی تێر نابێ هێند دڵفڕێنە
کانگای ئیلهامە بۆ شیعرو وێنە

مانگی دروستکراو

دهۆك، ١٩٥٧

بۆ بۆنەی دروستکردنی یەکەم مانگی ئیتیحادی سۆڤیەتییەوە

ئێمە واین لەکۆی و خەڵکی والە کوێ؟
کاروان وا بڕوا هەر ناگەینەجێ
هێشتا وا ئێمە هەروەکوو مناڵ
تازە خەریکین بێینە گڕوگاڵ
خەڵکی بەهەوڵی زۆرو تێکۆشان
ئەوا خەریکن ئەچن بۆ ئاسمان
بەکۆڵنەدان و هەوڵی دووروودرێژ
گەیین بە زەڕڕەو بۆمبای دوورهاوێژ
بنی دەریایان تاقی کردەوە
گرەویان لە ماسی و نەهەنگ بردەوە

به لێکدانەوەو بیری تیژو بەرز — مانگێکی تریان دروست کرد بۆ ئەرز
ئێمەی خەواڵووش لەقورچەتاوین — واین لەناو زونگی ژینا جێ ماوین
هەر لە پێدەشتاین لالوپاڵ کەوتووین — هەر بەناو زیندووین ئەگینا مردووین
ماوین چۆن مانێك بە کولەمەرگی! — ئەژین چۆن ژینێك هەر مەمرەو مەژی!
پەست و دواکەوتوو نەخوێندەوارین — بەکورتی بیڵێم زۆر شەرمەزارین
بۆ گیانی یەکتر پیس و ناپاکین — دوشمنی یەك و خوێنەخۆی چاکین
هەمیشە چەقۆ لەیەکتر ئەسووین — با دەیبا گوڕمان ئێمەش وا بژین!
هەتاکو ئێمە لەجیاتی خوێندن — بەربینە یەکتر بۆ یەکتر کوشتن
یا هەتا لەگەڵ یەکتر وا پیس بین — لەگەڵ یەکتردا بە دوو نەگریس بین
لەسەر هیچ‌وپووچ لەیەکتر بەربین — وەك کەلی خۆخۆر یەکتر دا پاچین
بەگوللەو دارو خەنجەرو کوتەك — بەربینە سەرو پەتەڵاکی یەك
نەك تەنها ئێستا هەتاکوو ماوین — ئەبینین هەروا لەقوڕ چەقاوین
ئاغاو دەرەبەگ خوێنڕێژو زۆردار — کۆنەپەرست و هێزی ئیستیعمار
بۆ خۆیان ورگیان ئەلەوەڕێنن — سەدی وەکوو تۆو من ئەچەوسێنن

کۆنەپەرستی و ئیستیعمار

١٩٥٨

کۆنەپەرستی و هێزی ئیستیعمار — بەربوونە گیانی گەلان وەکوو هار
بەتەفرەدان و هەڵفریواندن — بە درۆو دەلەسەو هەڵخەڵەتاندن
بەناوی دین و نەتەوەو ئیمان — دەمیان ژەندبووە خوێناوی گەلان
کردەی ئەمان بوو بردەی ئەوان بوو — چەتەیی و زوڵم و فڕان فڕان بوو
بەڵام کە گەلان چاویان کرایەوە — هێزیان پەیا کرد هاتنە کایەوە
زرمەیان هەڵسان لە کۆنەپەرست — ئیمپریالیزمیان دەرکرد بست بەبست

ئاوی رووباری خابوور

زاخۆ، ١٩٥٨

سەیری ڕووباری خابوور — چۆن هەڵساوە لێڵەو سوور
پشتی کردۆتە چیا — بەرەو تەختایی ئەڕوا
لرفەی دێ بەرەو خوار — بۆ دەشتی پان و بەیار
هەر ئەڵێی ڕاویان ناوە — یاتۆ قیوەو ترساوە

یا لە ئێمە بێزارە وا سرك و گورج ڕەفتارە
ئەزانم بۆچی وایە؟! بۆچی گورجەو خێرایە
ئەزانم کە چی پێیە فرمێسك و خوێنی کێیە
بە گوللەی چە بەدکارێ بە نێزەی چە خوێنخوارێ
چۆن ڕێژراوەو کەی ڕێژرا خاوەنی لەکوێ نێژرا
فرمێسك و خوێنی لاوان هینی هەزار بێ تاوان
هەزار کوردی ماڵ وێران بێ گوناه و بەسەزمان
هەمووی بە دەستی زۆردار بە بیروڕای ئیستیعمار
کوژران و خوێنیان ڕێژرا خاکیان بە بۆمبا بێژرا
خوێنی ئەو کوردانەیە هی ئەو بێچارانەیە
خابوور ڕاپێچیان ئەکا ئەیانبا بۆ ناو دەریا
ئەوانەی کە زۆردارن بێویژدان و خوێنخوارن
نازانن ڕۆژێك هەر دێ لەم زوڵمانە ئەپرسرێ
گەرچی پردەکەی دەلال[1] دەلالی دۆست و هەڤاڵ
ئەمەی کردووە بە تۆمار هەمووی بە شێوەی ئەخبار
ورد ورد ئەیگێرێتەوە هیچی بیر ناچێتەوە

ئەو کەسەی کەوا کەرو نادانە مرۆری پەلەی دەغلی ژیانە
تاڵە بێ کەڵکە هیچ سوودی نییە گۆڕی نەمانەو لەڕەگ کێشانە

فلیمێکی تازە لە سلێمانی

سلێمانی، ١٩٥٧

بەبۆنەی ڕۆیشتنی کاربەدەستێکی ناپیاوەوە وتراوە کە لە سلێمانییەوە نەقڵ بووبوو، لەوکاتەی من بە ئیجازە لەدهۆکەوە هاتبوومەوە.

لە سلێمانی سەیرە هەرایە ئاهەنگ و بەزمی دێلە بەبابە
خەریکی تارای بووکی عشارن مەشغووڵ و ماندووی بارخانەو بارن
هەندێکی پیسی دوڕوو و ناڵەبار وەك صالح شایەر کەوتوونە ناو شار
ئەڵێن حەزرەتی فس فس پاڵەوان وا ئۆغر ئەکات ئەڕوا لەناومان

---

[1] دەلال– پردێکە لەسەر خابوور تۆزێك لەژوور شاری زاخۆوە ئەم پردە زۆر کۆنەو هەمووی بەبەرد دروست کراوە.

ئیتر لەپاش ئەو وڵات وێرانە راستی و عەدالەت زۆر پەرێشانە
ترازووی عەدالەت خوار ئەبێتەوە حەقی حەقداران ناسێنرێتەوە
لەپاش ئەو هاوار بۆ لای کێ ببەین یا نوێژی جومعان لەگەڵ کێ بکەین؟
ئیتر خولاسە بەزمە سەیرانە بەرماڵی پاشا شایی لۆغانە
گەر مچەی حەبێ کشمیش بمایە ئەبوو بەشی خۆی بای پیا بدایە
هەندێ جلخوارو کۆنە قەڵتاغ شڕ لە دیوەخانان بەسمڕ سمڕ
هەروەکوو تیپی بیج بیجەخانم بە یاورم یاورم بە جانم جانم
کەوتوونە باسی دەوری ئۆزدەمیر باسی قولئوردوو باسی سونگی و شیر
ئەو جۆرە کەسە زۆر قورمساغن ساختەچی و پیسن، زۆر ناوەجاغن
کوڕی زەمانن ئێجگار بێ بارن ژەهراوی و پیسن هەروەکوو مارن
وەختێ بزانن ئیشیان بەکێیە ئیتر کوڕنووشەو کلکەلەقێیە
کە ئیشیان نەما کاتێکت زانی هەموو دەس ئەکەن بە جنێودانی
لەدوای ئەو نۆرەی یەکێکی نوێیە وەك لۆتی بەشی ئەمیشیان پێیە
هەروەکوو جاران گورج ئەکەونە کار فلیمی تازە ئەخەنە ناو شار

لافاو

سلێمانی، ١٩٥٧

لە دهۆك بووم هەواڵی لافاوەکەی شاری سلێمانیم بیست بەڕاستی زۆر کاری لێ کردم، چونکە هێشتا برینی دایك و باوکە ڕۆڵە کوژراوەکان سارێژ نەبووبووەوە، ئەم کارەساتەشی بەسەر هات، ٥٠-٦٠ کەسێکی تیا چوو، زیانێکی زۆریشی بەخشی.

هەواڵێکی جەرگبڕ دڵی سست کردم لەپڕ
لەشی هێنامە لەرزین کەوتمە بانگهەڵدان و شین
وەختێ کەوا پێم زانی چی بووە لە سلێمانی
بەجارێك هێزم بڕا بەندی جگەرم پچڕا
کارەساتی وا ناخۆش دڵی کێ ناخاتە جۆش؟!
تەرزە وەك هێلکە بەتاو هێزو هورووژمی لافاو
لەگۆیژەوە سەرەو خوار خۆی کوتا بێتە ناو شار
سەد خانووی ڕاپێچابێ سەدانی تیا خنکابێ
سەدیش دەست و پێشکاو ماڵوێران و لێقەماو
لەژێر خانووی ڕووخاوا لەناو پەنگی لافاوا

بەزۆر دەریان هێنابێ بەحاڵ گیانیان تیا مابێ
ماڵ و بازاڕ و دوکان قەیسەری و جادە و کۆڵان
نشتبێتە سەر لافاو بە بەرزیی دوو مەتر ئاو
ئاخۆ چەن کۆرپەی ساوا تلی دابێ لەئاوا
چەن بێشکەو لانك ئاخۆ گەیشتبێتە تانجەڕۆ
یا چەن منالی هەتیو باوك و دایکی خۆ نەدیو
کەوتبێتە گێژی ئاو فڕاندبێتی لافاو
یا چەن لاوی هەرزەکار خاوەن دەسگیران و یار
لەژێر گڵ و بەرد و دار مردبێ زۆر بەئازار
یاخود ئەبێ چەن منال لافاو خستبێتیە چاڵ
کەس‌وکاری وەك عەودال بۆی گەڕابێ ماڵەوماڵ
یا ئاخۆ چەن تاقانە ئێستە وا لەسەیوانە
ئای برا لەناو چوو خۆم کەس خنکاوو مردوو خۆم
کەساس و ماڵوێران خۆم شاری پەست و شێواو خۆم
ئای سلێمانی بەد بەخت قەت بەختت ناهێنێ جەخت
بۆ لێت ناگەڕێ چەپگەرد هەر دەردەو لەبانی دەرد
هێشتا گرمەی بۆردوومان سەدای ماوە لەگوێمان
زامی نەهاتۆتە سوێ وا دەردێکی کەت بۆ دێ
خانووی ڕووخاوی ئەوسا وێرانەو تەختە هێشتا
چەپگەرد بۆ لێت ناگەڕێ بەدوای مەرگتا ئەگەڕێ
بەڵام ئیمانم وایە خاکت قەت لەبن نایە
تا سەر کوڵ نادەی بۆ ژین قەت مل نادەی بۆ بەزین

بۆ شا . . . . کۆن

وتیان ساڵێکیان کێوێك ئاوس بوو وەختێ ژان گرتی مشکێکی لێ بوو
ئێمەش هیوامان بە هەندێ کەس بوو ئەوانەی کەوا ئیشیان بەدەس بوو
بەتەمایان بووین سوارەی مەیدان بن تیشکی ڕووناکیی ڕووی نیشتیمان بن
کەچی لە قسەی وشك و پووچ بەدەر شتێکمان نەدی بۆمان بێتە بەر
چی بکەین لە باسی ئاڵتوون کۆپریی قوڕ یا لە بەهرامی گوڕی گۆڕبەگۆڕ
ئەمجار بێتەوە نۆرەی کامیانە نۆرەی عەنتەرە یا جەنگیزخانە

نۆرەی گۆدەرزە یا هی ڕۆستەمە ئەی دەس خۆش میرم، ماویەتی کەمە
بەو دەمانچەیەی بە تۆ درابوو لەسەر گۆڕبەگۆڕ هەڵت کێشابوو
ئاڕاستەت کردبوو بۆسەر سنگی کورد بەجارێك ئابڕووو شورەیی خۆت برد

بۆ لالۆی هەژار

سلێمانی، ١٩٥٧

بە بۆنەی نەهات و تەڕبوونی کشتوکاڵی ١٩٥٧ وە وتراوە وە لەکاتی خۆیدا لە ڕۆژنامەی "ژین"دا بلاو کراوەتەوە.

لالۆ ساڵی پار ساڵەکەی شووم بوو پڕ لە نەهاتی و بێ بەروبووم بوو
هەر ڕەنجێکت دا بۆت نەهاتە بەر بۆت نەمایەوە غەیری دەردی سەر
هێشتا بەهار بوو سەرەتای دیار بوو کە ئاسمان لە تۆ بە پشمو غار بوو
نەخۆشی قڕی خستە ئاژاڵت هاڕێو سن بەربووە ناو کشتوکاڵت
بارانی ناوەخت کارێکی وای کرد هەرچیت چاندبوو هەمووی لەناو برد
توورتنەکەت هێندەی بارن لێ دابوو هەمووی ورد بووبوو، ڕەش داگیرسابوو
(سالس) وردە چی ئەگیرێتەوە چۆن قەرزو سلفەی پێ ئەدرێتەوە
بارێری لۆکەت کزو شکاوە هەر ڕۆژە تووشی سەد بەندوباوە
ئیمڕۆ بە شەستەو سبەی پەنجایە ئیتر بەکورتی داو بەرەڵلایە
ئەمساڵ چی ئەدەی بە کراس بۆخاتە بە چی کەوش ئەکڕی بۆ ئەلەو فاتە
قەرزی شەکرو چاو کوتاڵ لەم لاوە کومپیاڵەی سپیی سەلەم لەو لاوە
ناچاری هەمووی تازە کەیتەوە کەی بووت یەکبەسێ هەمووی بەیتەوە
سەرەڕای قەرزو ڕووتی و بێ نانی وا ئەمساڵ کوللە زەردەشی هانی
لە هەموو لایەك مۆڵی خواردووە هیچت نایەڵێ هەرچیت سەوز بووە
ئای لالۆی هەژار چۆن لێی قەوماوە چۆن لەژێر باری سەختا گیر ماوە

قۆپی قەرەداغ

سلێمانی، ١٩٥٧

لوتکە بەرزەکەی قۆپی قەرەداغ وام لەبەر دەمتا کزو بێدەماغ
پەست و غەمبار و دڵتەنگ وەستاوم فرمێسکی خوێنین ئەتکێ لە چاوم
دەروونم پڕە لە قوڵپی گریان بۆ تۆو بۆ چیاکانی کوردستان
کەوا ئەتانکەن بە بنکەی بۆمبا بەرامبەر هێزی دەستەی ئاشتی خوا

با تیر تیر بگرین بەجووت هەردوکمان
من بگریم بۆ کورد تۆش بۆ کوردستان

من بۆ تاقمی ئاشتی خوای بێ وەی
تۆش بۆ ولاتیان شیوەن کە سا دەی

من بۆ گەلێکی دواکەوتووی بێدەس
تۆش بۆ خاکێکی هەژارو بێکەس

تۆ بۆ دووکان و من بۆ دەربەندیخان
بۆ ڕووباری زێ بۆ ئاوی سیروان

منیش بۆ خالۆی خانە وێران بوو
بۆ لێقەوماوان بۆ سەرلێ تێکچوو

دەخیلتم قۆپی شای لوتکەی شاخان
هانام بۆ هێنای دەخیل هەی ئامان

سەرێك هەڵبڕە بۆ لای ڕۆژهەلات
بزانە تیشکی سووری چی لێ هات

نازانم بۆچی دوا کەوت بۆ نەهات
هێند چاوەڕێم کرد کوێراییم داهات

سروودی ئاشتی

سلێمانی، ١٩٥٨

لە ڕۆژنامەی "ژین"دا بلاو کراوەتەوە وە تەرجەمەکەی بە عەرەبی بلاو کراوەتەوە

ئاشتیمان ئەوێ ئاشتیمان ئەوێ
هێزی ئاشتی خوائەبێ سەرکەوێ

دەستەی شەڕفرۆش دەستەی خوێنمژان
دوشمنی بەرەی ئاشتیخوای جیهان

قەت سەر ناکەوێ بۆی ناچێتە سەر
ئەبێ لە ڕەگ‌وڕیشە بێتە دەر

شەڕمان بۆ چییە دوشمنی ژینە
دوشمنی گەلی سەر ڕووی زەمینە

خەڵك لەناو ئەبا ماڵوێران ئەکا
دێهات و ناوشار پەرێشان ئەکا

پیرو منالْ و هەرزەکاری جوان
کۆرپەی سەر بێشکەو ساوای بەسەزمان

هەمووی ئاوارەو دەربەدەر ئەبێ
هەمووی پەتیارەو قوڕبەسەر ئەبێ

ڕۆژێك دێ تۆپ ورەشاش و تفەنگ
تانك و زرێلی و هەموو چەکی جەنگ

کۆ بکرێتەوەو بتوێنرێتەوە
هەمووی سەرلەنوێ دابڕێژێتەوە

بکرێ بە گاسن، بکرێ بە تراکتۆر
پێیان بکێلْن زەوی‌وزاری زۆر

شیش و شێلمانیان لێ دروست بکەن
ڕادەی ژیانی گەلان سەربخەن

دەرمان پەیدا کەن بۆ دەردو ئازار
ئیش بدۆزنەوە بۆ بەرەی کرێکار

نان پەیدا بکەن بۆ دەستەی هەژار
هەژار نەهێلْن لە دێهات و شار

لەسای ئاشتیا هەمووی بەشادی
بژین بە خۆشی و گەردن ئازادی

ئابڕوو شورەیی وەك دلۆپی ئاو
کە تکایە خوار ون ئەبێ لەچاو

ئینسان کە ئابڕوو شوورەیی تکا
جاسووسی کردو نامووسی شکا

ئەبێ تا ماوە هەر شەرمەزار بێ
ڕووڕەشی خەڵك و ڕووی ڕۆژگار بێ

سڵاو

سلێمانی، ١٩٥٨

بەبۆنەی شۆڕشی ١٤ی تەمووزی مەزنەوە وتراوە لە ڕۆژنامەی "ژین"دا بڵاو کراوەتەوە

هەزار سڵاو بۆ کوردستان بۆ کوردستانی خۆش و جوان
بۆ خاکی سۆران و بۆتان بۆ حەکاری، بۆ بادینان
بۆ پشتکۆ، بۆ لورستان بۆ هەموو شوێنی کوردستان
لەپێ دەشتییەوە تا شاخی هەتا لوتکەی بەرز دەماخی
سڵاو بۆ بەردی بۆ داری بۆ باغ و کێڵگەو بەیاری
بۆ کانی و ڕووبارەکانی بۆ چەم و نزارەکانی
بۆ هەوای کوێستانەکانی بۆ ئاوی ساردی ڕەوانی
بۆ شنەی بەردی بەیانی بۆ زەردەی لای ئێوارانی
بۆ دەنگ و ئاوازی مەلی بۆ قاسپەی کەوی دەم کەلی
سڵاو بۆ دانیشتوانەکانی بۆ لادێی و شارستانی
بۆ دەوڵەمەندو هەژاری بۆ کرێکارو جووتیاری
بۆ چەوساوەو بەشخوراوی بۆ پەککەوتەو بەشبڕاوی
بۆ ئەوانەی لە تورکیان یا لە کوردستانی ئێران
مافیان خوراوەو ژێردەستن لەژێر باران دیل و پەستن
بۆ پیرو لاوانی زیندووی بۆ تێکۆشەرانی مردووی
بۆ گۆڕیچەو قەبرستانی پڕ لە ڕۆڵەو قارەمانی
بۆ کۆرپەی باوك کوژراوی بۆ دایکی جگەرسووتاوی
بۆ باوکی ڕۆڵە گیراوی بۆ خوشکی برا خنکاوی
بۆ ڕۆڵەی خۆبەختکەری ئاوباریك و تاریدەری
بۆ قارەمانی بارزیانی دیلی خاکی هیندستانی
ئەوی هەتا لەژینا بوو بۆ کورد هەر لەناڵینا بوو
ئەشکەوت نەما تیا شەڕ نەکا دوشمن بە گوللە کەڕ نەکا
بۆمبای دوشمن و زۆرداران بەسەریا ئەهات وەك باران
هەر کۆڵی نەدا تا مابوو نموونەی ئازادیخوا بوو
کە مردیش بەدەستی زۆردار بە دەستی کلکی ئیستیعمار
پێکایان لەشی گیانی وەك زیندوو خوێنیان لێ هانی

ئەی شێخ سەعی و دکتۆر فوئاد   ئێوەش بە جووت هەروان لەیاد
بە لەش مردوون، بە گیان ماون   وان لە دڵمانا چەسپاون
تۆڵەی ئێوەی ئازادپەروەر   پێویستەو ئەخرێتە سەر سەر
ڕەگەزپەرستیی کوێرانە   پیشەی کۆنە پەرستانە
تۆرانی و ئیستیعماری پیس   کلکی و نۆکەرانی ئینگلیس
هاکە لەناو چوون و ڕووخان   لە بنج و بێخ دەریان هێنان
ئەوسا گەلی تورك و ئێران   وەك گەلی عێراقی خۆمان
هەموو بەکۆمەڵ وەك برا   ئەژین بێ شۆڕش و هەرا

ئەی شەڕی بەردەرکی سەرا   چەندی بێکەست تیا کوژرا
چەن کەست تیا دەربەدەر بوو   چەن کەست تیا قوڕبەسەر بوو
شەشی ئەیلوول شووم و شین بوو   ڕۆژێکی پەست و خوێنین بوو
بە خۆڕایی و بەناڕەوا   گەلێ کەسی تیادا کوژرا
ئەویش دەستی ئیستیعمار بوو   پیلانی سەگێکی هار بوو
بەڵام خەیاڵی زۆر خاو بوو   کۆنەپەرستی تەواو بوو
چونکە لەپاش بەینێکی کەم   عەرەب و کورد هەردوو سەرجەم
دەستیان لەملی یەکتر کرد   هەڵمەتیان بۆ سەری دوشمن برد
دوشمنیان دەرکرد لە وڵات   بەجووت گەیشتن بە ئاوات

ئەی پێشەوای دیموکرات   مردی نەگەیشتی بە ئاوات
خنکێنرای بە دەستی زۆردار   بە دەستی کلکی ئیستیعمار
ئیستیعماری پیسی خوێنخوار   ئیستعماری چاوبرسی و هار
نە دینی هەبوو، نە ئیمان   نە تەنها تۆزێك لە ویژدان
پەیمان و سوێنی خۆی شکان   زۆر بە نامەردی تۆی خنکان
ئەو چوار لاوەش بەپەت خنکا   دڵی هەمووانی پێ شکا
چوار قارەمانی تەواو بوون   چوار سەربازی زۆر بەناوبوون
خەیری و عیززەت خۆشناوی کورد   حەمە قودسی خەتیبی کورد
ئەمیش دەستی ئیستیعمار بوو   کردەوەی نۆکەری هار بوو
لاوەکانی ناوچەی دەرسیم   وەك شەبیب و فەهدو بەسیم
هەموو دران لە سێدارە   ئەمە پیشەی ئیستیعمارە

قالە و بەکر ئەحمەد وئەختەر   یادیان لە دڵمان ناچنە دەر

ئەوانیش بە گوللەی زۆردار   بە دەستی پیاوی ئیستیعمار
کوژران و خوێناویان پڕژا   لەگەڵ جواناوا هەڵرژا
ئیستە لە گردی سەیوانن   لەلای شەهیدان میوانن

ئاخ کاک حەسەنی ئاوارە   ئەی خێرنەدیوی ئەم شارە
جێگەت لەناومانا دیارە   خەفەت لەسەر دڵمان بارە
لەکوێی ئەی لاوی خەباتکەر   ئەی نەبەردی ولاتپەروەر
ئەو ئاواتەی کە تۆ ئەتخواست   وا هاتە دی و بووە بە ڕاست

ئێوەش[1] ئەی قارەمانی کورد   سەرکردەی سەربازانی کورد
قارەمانی خۆبەختکەر   بە ڕۆح بە گیان بە ماڵ بە سەر
ئەی نەبەردی چاونەترساو   خۆبەختکەر بێ نان بێ ئاو
بەبێ پشت و یارمەتیدەر   مەردایەتیی خۆت بردە سەر
شەڕی گرد مامشی بەناو   ستالینغرادێکە تەواو
دوشمن بە چەکی زۆرەوە   بە فرۆکەی سەد جۆرەوە
شکا لەترسا وەك مێگەل   خۆی دەرباز کرد بە پەلەپەل
پاش ئەوەی هێزی ئیستیعمار   کۆبوونەوە وەك سەگی هار
دەورەیان دای بێ وچان   بە بۆمباو چەکی زۆر گران
کشایتە دواوە وەکوو نێر   تا گەیشتییە بێشەلانی شێر
ئێستە وای لەلانەی شێرا   لەگەڵ تاقمێکی نێرا
قەلای ئاشتیخوازی جیهان   گرتوونیە خۆی بەدڵ و گیان
تا بانگی دایکی نیشتیمان   ئەتانگاتێ و دێتە گوێتان
ئەڵێ وەرنەوە ئازادن   هەموو سەربەست و دڵشادن
ئێوەش[2] ئەی دیلە مەردەکان   تێکۆشەرە نەبەردەکان
خەباتکەرانی خاوەن بیر   کاکی بێ لە کۆتەو زنجیر
ئەی هەموو لەش ئازاردراو   ئەی نینۆك لەبن دەرهێنراو
ئەی چەوساوەو دارکاری کراو   ئەی لەش و مەچەك داخکراو
ئەی خەباتکەرانی مەزن   دوشمنتان هەڵکەنرا لەبن

---

[1] ئەم هەڵبەستە لەکاتێکدا وتراوە کە هێشتا برا بەرزانیەکان لە ئیتیحادی سۆڤێتی بوون وە نەگەڕابوونەوە نیشتمان.

[2] ئەم هەڵبەستە کاتێك کە وتراوە کە هێشتا دیلە سیاسیەکان بەر نەبووبوون.

مژدە بێ لە ئێوە کەوا دوشمنی سەرسەخت پەت کرا
وڵات ڕزگار بوو لەدیلی لەژێر دەستی لە زەلیلی
ئیتر ئێوەش ئازاد ئەبن بە هیوای بەرزتان شاد ئەبن
کوردو عەرەب ئازادیخوا هەردوو بەجووتە وەك برا
چوونە پاڵ یەکتر شان بەشان هەتا ئیستیعماریانڕووخان
پیلان و فێڵی ئیستیعمار بە سەفتە دیناروو دۆلار
پروپاغاندەو تەفرەدان بێ شەرمی دەستەی نۆکەران
دەرەبەگی و تفەنگ و ڕەشاش دابەشینی مووچەو مەعاش
کەلی نەگرت بۆی نەچووە سەر ئەوا بەشەق کردیانە دەر
هەرچی پەیکەری مەڕمەڕ بوو هەرچی بنکەو قەڵای شەڕ بوو
کۆشك و پەیکەری زۆرداران تاجی سەری خوێنخواران
وەك شێرە بەفرینەی بەهار هەمووی توایەوە بەیەکجار
ئێستە عێراق جمهوورییە جێی سەربەستی و ئازادییە
مەڵبەندی کامەرانییە جێی ئیستیعماری تیا نییە
قەڵای دەستەی ئاشتی خوایە بە شەڕکەران لەبن نایە
بەرامبەر بە گەلی وا مەرد گەلی لەخۆبردووی نەبەرد
چی لەبارایە ئیستیعمار عومری زۆر کورتە سەگی هار
ئەوانیش کەوا نۆکەر بوون دوشمنی وڵاتپەروەر بوون
لەزینداتان سەریان شۆڕە دەردیان بێ ئەوەیان گۆڕە

بۆ مستەر دالاس [1]

سلێمانی، ١٩٥٨

دالاسی نموونەی شەڕ خوا کەوتۆتە هەلەکە سەما
ئامانجی پیس و گلاوە سەری تەواو لێ شێواوە
پارەی تاقمی ملیۆنێر چەکی پووچەك و بۆمبای کوێر
خستوویەتیە سەودای شەڕکردن بۆ پیاوکوشتن بۆ خوێنڕشتن
جارێك بۆ ڕۆژئاوا ئەچێ جارێك ڕێی ڕۆژهەلات ئەگرێ
یا بۆ پاریس یا بۆ لەندەن یا بۆ لای کایشەکی بۆگەن
بۆ شەڕنانەوە لە کیمۆی بەڵام هەمووی بێکەڵکە بۆی

---

[1] ئەم هەڵبەستە تەرجەمە کراوە بە عەرەبی وە لە ڕۆژنامەیەکی عەرەبیدا بلاو کراوەتەوە.

چونکە هێزی ئازادیخوا — هێزی ئاشتی هەموو دنیا
هێزی کرێکارو جووتیار — هێزی ئینسانی خوێندەوار
هێزی خەباتکەری نەبەرد — هێزی هەموو گەلێکی مەرد
بەرامبەری ڕاوەستاوە — ڕێگەی شەڕی لێ گیراوە
کۆتری سپی پیکاسۆ — پۆل پۆل کەوتوونە ڕووی ئاسۆ
بەبالٚ ئاسمانیان تەنیوە — ڕێی شەڕوشۆڕیان بڕیوە
ئەبێ کوندە بەبۆی شەڕخوا — هەڵبێ و لوتی خۆی ڕەشبکا
بڕوات بۆ چۆڵی و دەشت و دەر — ڕووی نەیە سەر بێنێتەردەر

بانگی ڕاستی

سلێمانی، ١٩٥٨

بۆم بڵێن لەم بەستە خۆشە — ئاوازێکی چەن بەجۆشە
بەستەی کامەرانی و شادی — بانگی سەربەستی و ئازادی
بانگی بەرزی ڕاست وڕەوان — پڕ لە بیروباوەڕی جوان
نەك هی پیاوی نەخوێندەوار — سنگ دەرپەڕێنەری ناوشار
بانگی مەردی لەخۆ بوردوو — داناو ڕەوشت بەرزو خۆش خوو
نەك هی کەللەڕەقی بێ بار — جنێوفرۆش و دەغەزار
بانگی مافی بەرەی کرێکار — مافی خەباتکەرو جووتیار
ئەوانەی کە بەشان و قۆڵ — بەهێزی بازوو پشت و کۆڵ
بار هەڵئەگرن دار ئەهێنن — ئەرز ئەکێڵن تۆو ئەچێنن
پاچ کاری ئەکەن ڕۆژو شەو — پەرێشانن بۆ تۆزێ خەو
پەنجەیان خوێنی تێزاوە — بریندارە لە سەد لاوە
لەبەر سوورە سووری هەتاو — عەرەق ئەڕێژن وەك لافاو
منالی وردی ڕەش و ڕووت — نانیان بۆ ئەبەنە سەر جووت
بەشبڕاوو بەشخوراون — درك و دالٚ لە پێ چەقاون
بستێك کرێش ژێر پێی گرتوون — بە گیان زیندوون بە لەش مردوون
دەردەدارو پەرێشانن — گروفتاری ئێش و ژانن
کە مافی ئەمانە سێنرا — دوشمنیان لە بێخ دەرهێنرا
ئیتر ئەوپەڕی ئاواتە — کۆتاییڕۆژی نەهاتە
بۆم بڵێن زۆر بۆی پەرۆشم — دەمێکە زووخاو ئەنۆشم

که ئەمدی تاقمی هەژار
خراونەتە ژێر پێ لەقەو دار
کەساسن و مافیان خوراوە
هەموو سەریان لێ شێواوە
دنیام لا تەنگ و تار ئەبوو
ژینم پڕ ژەهری مار ئەبوو
بەڵام وا ئەو ڕۆژەش نەما
ئاشی زۆرداری وەرگەڕا
ئەوی کە مافی خوراوە
چەن ساڵە سەر لێ شێواوە
وا ئەگا بە ئاواتی خۆی
ئیتر مژدەی شادی بێ لێی

پەنجەمۆری ئاشتی

سلێمانی، ١٩٥٩

من:

خاڵۆی ڕیش سپی نیشتیمانپەروەر
دەس لە گیرفانی ڕانکت بێنە دەر
قامکت ڕەنگ بکەو ترسی تیا نییە
پەنجە مۆرێکە داوای ئاشتییە
چەن ملیۆن پیرو چەن ملیۆن لاوان
چەن ملیۆن کچ و ژنانی گەلان
هەموویان وەکوو تۆ ئاشتیخوازن
بە ئاشتیخوازی خۆیان ئەنازن
هەموو هەوڵ ئەدەن بۆ ئاشتی جیهان
دوشمنی شەڕ خوان بەدڵ و بەگیان
مۆرێکەو بانگ کە ئاشتیمان ئەوێ
هێزی ئاشتی خوا ئەبێ سەر کەوێ
لەسای ئاشتیا مافت ئەسێنرێ
دەستەی شەڕفرۆش لە بێخ دەردێنرێ
ئاشتی بەهێز کەو پشتیوانی بە
دوشمنی دەستەی دوشمنانی بە
مرۆۆ ڕزگار کە لەشەڕو هەڵا
وەك کێو بوەستە بەرامبەر شەڕخوا
ئاشتی و ئاسایش بەری ژیانە
شەڕ درك و داڵی سەر ڕووی جیهانە
کامت لا شۆخەو کامت لا جوانە
کامیان دەنگ خۆشەو زۆر نەغمەخوانە
کۆترێکی سپی زۆر خنجیلانە
یا پەپوی شوومی دەوری وێرانە

خاڵۆ:

برام ئامادەم ها پەنجەم هانێ
من ئاشتیخوازم پەنجەمی پیانێ
هەتاکوو مابم لەسەر زەمینا
تا ماوەی ژینم مابێ لەژینا
هەر ئاشتیخوازم و هەر ئاشتیم ئەوێ
هێزی ئاشتی خوا ئەبێ سەرکەوێ
کێ ماڵوێرانی و بێ نانی ئەوێ
کێ ڕەش‌وڕووتی و گرانی ئەوێ
کێ باوکی ئەوێ ڕۆڵە کوژراو بێ
کێ دایکی ئەوێ جگەر سووتاو بێ
کێ خەستەخانەی ئەوێ وێران بی
کێ قوتابخانەی ئەوێ وێران بێ
کێ نیشتیمانی ئەوێ ژێر دەس بێ
کێ هاوڵاتی ئەوێ دەس بەس بێ

کێ ماڵ و خانووی ئەوێ سووتاو بێ   کێ دارو پەردووی ئەوێ ڕووخاو بێ
کێ ڕەزی ئەوێ وشك هەڵگەڕاو بێ   کێ باغی ئەوێ تینو و خنکاو بێ
کێ حەز لە شین و لە گریان ئەکا   کێ حەز لە گوللەو بۆردومان ئەکا
کێ خوێنی ئەوێ وەك لافاو هەستێ   بەناو لاشەدا جۆگا ببەستێ
کێ مەڕو ماڵی ئەوێ بێ شوان بێ   بەرەڵڵای دەشت و ملەی کێوان بێ
گەلەگورگ تێیان کەوێ ڕاست و چەپ   ورگیان هەڵدڕێ بە کەڵبەو بەقەپ
کێ حەز لەفرمێسك ئەکا لەچاوان   بڕژێتە خوارێ وەك تاوی باران
بۆ دایك و باوك، بۆ کۆرپەی ساوا   بۆ خوشکی نۆ بووك، بۆ برای زاوا
دەنگی باوکەڕۆو شیوەن و گریان   ڕۆڕۆو وا وەیلاو هەنسك هەڵکێشان
بانگ و هاواری دارکاری کراو   ئامان و تۆبەی لە لێدان ترساو
ئەمانە هەمووی ئەم دیمەنانە   لەم هەموو نەغمەو بەستە خۆشانە
شەڕ ئەیان هێنێ و دیاری دەستێتی   شتی وا گڵاو کێ مەبەستێتی؟
ئیتر چۆن پەنجەی پیا نانێم توخوا   چۆن ناچمەڕیزی دەستەی ئاشتیخوا
وتومەو ئەیڵێم هەر ئاشتیم ئەوێ   هێزی ئاشتی خوا ئەبێ سەر کەوێ

گۆرانیی لالۆی جوتیار

سلێمانی، ١٩٥٨

بەبۆنەی دانانی یاسای کشتوکاڵەوە

هۆحە گابۆرە گورج لنگ هەڵێنە   زۆرمان نەماوە شان هەڵتەکێنە
دوێ ڕادوێنەکەی دیوەخانی میر   ئەی وت مژدەبێ لە دەستەی فەقیر
زەوی بەش ئەکەن بەسەر جووتیارا   بەسەر لادێیی و دەستەی هەژارا
وڵات ڕزگاربوو لەدەس زۆرداران   لە دەرەبەگی و دەستەی خوێنخواران
ئەوی خائین بێ جێگەی زیندانە   بۆیە لە دوێوە میر پەرێشانە
هۆحە گابۆرە دەی لنگ هەڵێنە   زۆرمان نەماوە شان هەڵتەکێنە
یەژن ڕزگاربووین لە کۆتەو زنجیر   لە ئاغاو شێخ و دەرەبەگی و میر
یەژن لەمەولا حاڵمان خاس ئەوێ   بازاڕ پڕ شەکرو کەواو کراس ئەوێ
گرانی نامێنێ شت هەرزان ئەوێ   نان پەیداکردن زۆر ئاسان ئەوێ
هۆحە گابۆڕە گورج لنگ هەڵێنە   زۆرمان نەماوە شان هەڵتەکێنە
یەژن هەوجاڕ و دەستەندوو گاسن   هیچی نامێنێ گشت لەناو ئەچن
مەکینەی جووت و درەو ئەهێنن   دەشت و دارو بەرد هەمووی ئەکێڵن

ئیتر کەس زەوی ناکێڵێ وە جووت	کەس بێگار ناکا وەك پیاوی دەمڕووت
بەخوا گەر ڕاست بێ گابۆڕ ئەمانە	هەردوکمان بەجووت وا دووشەشمانە
تۆ لە کەڵەمەی منرزگار ئەبی	تێکەڵ گاگەلی نۆ هەوار ئەبی
منیش ئەبم بەخاوەن زەوی و زار	ئەبم بە فەلاح ئەبم بە جوتیار
بەڵام ئەمجارە بۆ خۆم ڕەنج ئەدەم	نۆکەری کەس نیم، بۆ خۆم ئیش ئەکەم
هۆحە گابۆڕە سەرت دەربێنە	وا لێ بووینەوە چاوت هەڵێنە

جەژنی نەورۆز

سلێمانی، ١٩٥٩

بەبۆنەی نەورۆزی ساڵی ١٩٥٩ وتراوە

بیست و یەکی مارت جەژنی نەورۆزە	جەژنێکە ئێجگار بەرزو پیرۆزە
جەژنی سەربەستی و دڵ ئازادیە	نیشانەی بەرزی و خۆشی و شادیە
ئەوڕۆژەی کەوا کاوەی ئاسنگەر	وەك شێری مەیدان لە لان هاتەدەر
گەلی ڕزگار کرد لەزوڵمی زۆردار	لەدەس کردەوەی زوحاکی خوێنخوار
ئەو ڕۆژەی شکا زنجیری دیلی	لاچوو لەگەردن تەوقی زەلیلی
ئەو ڕۆژەی ئاڵای سەربەستی سەرکەوت	ڕۆژی ئازادی بۆ وڵات دەرکەوت
ئەو ڕۆژە جەژنەو جەژنی نەورۆزە	جەژنێکی ئێجگار بەرزو پیرۆزە
چواردەی تەمووزیش هەروەکوو نەورۆز	کەللەی دوشمنی تیا کرا بە تۆز
لاشەی ئەوانەی کەوا خوێنخوار بوون	ئەوانەی بۆ گەل وەك سەگی هار بوون
هەموو پەت کران کۆڵانەو کۆڵان	وەك سەگی تۆپیو هەموو ڕاکێشران
گەل قەت نابەزێ کێوی ئاسنە	قەڵاشکێنی دەستەی دوشمنە
گەلی عیراقی مەردی تێکۆشەر	ئاین و بڕوای بەری بردە سەر
ئەو گەلەی کەوا چەن ساڵ بوو وەك شێر	لەخەباتا بوو وەك مەردی دلێر
چاوی نەترسا لەگوللەی دوشمن	سنگەکوتێی بوو بەرامبەر مردن
هەزاران گەنجی خۆیان بەخت کرد	تا تەختی پاشای گەنیان تەخت کرد
هەروەك گەڵای دار لاوانیان لێ مرد	کۆڵیان هەر نەداو دوشمنیان دەرکرد
تازە پیلان و دەسدرێژیکردن	کاری لێ ناکا تارۆژی مردن
ئیستە ئەم گەلە ئەم نیشتیمانە	ڕزگارن لەدەس کۆتی بێگانە
ڕزگارن لەدەس زۆری ئیستیعمار	لە دەرەبەگی و پیاوکوژو خوێنخوار

کۆنەپەرستیی باوی بەسەرچوو   پەڵە هەورێکی چڵکن بوو ون بوو
ئێستە ئاسۆمان گەشەورووناکە   ئاسمانی وڵات بێ هەورو پاکە
نۆرەی خۆشیەو نۆرەی شادیە   نۆرەی ڕۆژێکی پڕ ئازادیە

دەوری زۆرداری و هێزی پۆلیسی   دەوری بوختان و چەوتی و جاسووسی
دەوری دووڕوویی و هەڵخەڵەتاندن   دەوری هەڕەشەو دەوری ترساندن
دارکاریکردن سزای ناو زیندان   نینۆکی دەست و پەنجە دەرهێنان
گرمەی یاساوڵ زرمەی دونکی و دار   حوکمی ناڕەوای حاکمی زۆردار
شەقەی قۆناغەی تفەنگی پێنج تیر   هەراو ئاژاوەو بەزمی ڕەشبگیر
گیزەی فیشەکی ڕەشاش و تفەنگ   تەقەی دەمانچەی ناو کۆڵانی تەنگ
زڕەی زنجیری دەست و پێی لاوان   شەقەی پۆستاڵی بەکرێگیراوان
بوختان هەڵبەستن تۆبە پێ کردن   پشکنینی ماڵ هێنان و بردن
هەمووی بەجارێك وا گۆڕبەگۆڕ بوون   ناگەڕێنەوە هەمووی لەناوچوون
ئەمجارە نۆرەی پاکی و ڕاستییە   نۆرەی یەکیتی و برایەتییە
ئەبێ هەموومان وەك برا واین   بەرامبەر دوشمن کێوی پۆلاین
نۆرەی خەباتە نۆرەی فرمانە   نۆرەی هەڵمەتە و هی تێکۆشانە

نۆرەی وریایی و ئاگادارییە   ئێجگار پێویستمان بە هۆشیارییە
ئەبێ چاوێکمان بکەین بە دوو چاو   گەل ڕاپەڕێنین، وریابێ تەواو
نەنوێ نەسرەوێ با بێ وچان بێ   ئاگای لەدەستەی پیلان گێڕان بێ
نەیەڵێ دەستەی دوشمنی وەتەن   ماوەیان ببێ دەسدرێژی بکەن
ئەوی مرۆڤی پیس و ناپاکە   جێی نابێتەوە بڕوا لەم خاکە
ئەوی خائن بێ بەم نیشتیمانە   بەشی سێدارەو پەت و خنکانە
ئەوی خەریکی پیلانگێڕان بێ   دوشمنی گەل بێ هی نیشتمان بێ
بەدەمی داسی تیژی جووتیاران   بە چەکوشی پۆلای چینی کرێکاران

یان ئەکرێنەوەورایان ئەکێشن   هەرچی ناسۆرە هەمووی ئەچێژن
ئەوانەی کەوا نیازیان گڵاوە   ویژدانی خۆیان خستۆتە لاوە
خۆیان ئەفرۆشن بە سەفتەی دۆلار   بوون بە نۆکەری دەستەی ئیستیعمار
زۆر باش تێبگەن بزانن کەوا   بەرەی یەکگرتوو هێزی ئازادخوا

وریان، ئاگایان لە نیشتیمانە   خۆیان بەخت ئەکەن زۆر دڵسۆزانە
قەت ماوە نادەن کلکی ئیستیعمار   سەری دەربێنێ وەکوو کوێرەمار

هەموویان وریان بە ڕۆژو بەشەو
نایەڵن چاویان قەت بچێتە خەو
بۆ پارێزگاریی ئەم نیشتیمانە
هەموو سەروماڵ بۆی بە قوربانە
ئەبێ ئەم خاکە هەروا سەربەست بێ
گەلمان ئازاد بێ لەخۆشیا مەست بێ

ئەبێ نیشتیمان هەروا ئازاد بێ
گەلی سەربەست و بەرزو دڵشاد بێ
دوور بێ لە شەڕو دوور بێ لە هەڵلا
بچێتە ڕیزی دەستەی ئاشتیخوا
ئاشتی بەهێز کاو پشتیوانی بێ
دوشمنی دەستەی دوشمنانی بێ
دەستەی شەڕفرۆش دەستەی شەڕخواهان
دوشمنی خۆشی و ژیان و ئینسان
ئامانجیان پیسەو نیازیان گڵاوە
هێزیان بڕ ناکا پشتیان شکاوە

ئاشتی و ئاسایش خۆشی ژیانە
شەڕ درک و داڵی سەر ڕووی جیهانە
تاقمی شەڕ خوا ئەبێ شەق بەرێ
ڕوو بکاتە شەیتان پەنای بۆ بەرێ
لووتی خۆی ڕەش کا وەك شار بەدەرکراو
هەڵێ ڕووی نەیە ئێتر بێتە ناو
پەپووی نەگبەتو دۆستی وێرانە
بێگومان بەشی هەر ملشکانە
کۆتری ئاشتی سپی پیکاسۆ
پۆل پۆل هەڵ بفڕێ بەرەو ڕووی ئاسۆ
پڕ بەدەم بانگ کا ئاشتیمان ئەوێ
هێزی ئاشتیخوا ئەبێ سەرکەوێ

سروودی کرێکاران

سلێمانی، ١٩٥٩

ئەم چینە چینی کرێکارانە
چینی نەبەردو تێکۆشەرانە
چینی پێشڕەوی لەخۆ بوردووە
ئالا هەڵگری شۆڕشگێڕانە
بەرامبەر هێزی سەرمایەداری
کۆڵی نەداوەو مەردی مەیدانە
مافی خۆی ئەوێ بێ کەموکوڕی
ئابەزی پیشەی هەر تێکۆشانە

چینی کرێکار لە کانگاکانا
یاخود لە کۆڕی ئیش و فرمانا
بە قرچەی هاوین لەبەر هەتاوا
یا لەبەر سەرماو تۆق زستانا
گوێی نەداوەتە بەندی و سێدارە .
کۆڵی نەداوە لە تێکۆشانا
چینی کرێکار هەرگیزاو هەرگیز
چینی پێشڕەوە لەڕووی جیهانا
برسێتی و دیلی نەیبەزاندووە
ڕەشاش و گوللە نەیتۆقاندووە
ئیمپریالیست و سەرمایەداری
پێی نەوێراوەو نەیشکاندووە
بە هێزی بازوو، بە چەکوشی پۆلا
ملی دوشمنی خۆی پەڕاندووە
کرێکارانی هەمووڕووی جیهان
دەس لەناو دەستیان یەکیان گرتووە

با مفتەخۆرو سەرمایەداران   ببنە دوشمنی چینی کرێکاران
با ئینتیهازی و شۆڤینی و خۆفرۆش   بچنە پاڵ پشتی دەستەی بەدکاران
بەڵام ناتوانن کارمان لێ بکەن   خۆمان بەخت ئەکەین بەسەد هەزاران
ڕەنجی چەن ساڵە چۆن لەکیس ئەدەین   چۆن بەبای ئەدەین ماف هەژاران

کچە پیروسی[1]

دهۆك، ١٩٥٦

کچە پیروسییەك دار بەکۆڵەوە   وا هات بەتەنها لەڕێی چۆڵەوە
کاڵەو پێتاوی بەستووە وەك پیاو   بەرگی سەراپای شڕو داوەشاوە
گوریسی شانی وا شەتەك داوە   لەشی هەروەکوو کەوان چەماوە
تاوە بارانی لە ڕێ لێ داوە   سەرتاپای لەشی هەمووی هەر ئاوە
بێهۆش و ماندووی ڕێی سەختو دوورە   تاساوی چیاو سەر بەرەو ژوورە
کۆڵی زەلامی مرۆڤ پسێنی   هەمووی تێك داوە ئێسقان و خوێنی
لێو قڵێشاوو سپی هەڵگەڕاوە   بە وێنەی گوڵی ئاو لێ بڕاوە
جووتە چاوەکەی نێرگزی سیسە   فرمێسکی تیادا مات و قەتیسە
سەر گۆناکانی زەردو ژاکاوە   هەروەکوو گەڵای پایز زەرد باوە
سەر پەنجەکانی خوێنی تێنراوە   ئەوەندە درك و چیلکەی لێداوە
بژو تێك تێك ئاڵۆزاوی   شۆڕ بۆتە خوارێ سەر دەم و چاوی
لە دار گیر بووە قژی لاجانی   ئاڵاوەتە گوێێ چڵی سەر شانی
بەلارەو لارە ماندوو پەك کەوتوو   رووی کردە ناو شار وەك نیوە مردوو
کە گەییە بازاڕ سووکێ دانەوی   کۆڵە قورسەکەی نایە سەر زەوی
لەملاو لەولاوە خاوەن کۆڵەدار   ماندوونەبوونی ئەکەن بەیەك جار
(خوشکی من شەقی زەحمەتی نەبی   ڕەحمەت لەدایی و بابی تە بی)
بەدیار کۆڵەوە هەتا ئێوارە   ئەبێ دانیشێ مات و بێ چارە
هەتا کڕیارێك دێ بۆ ئەو دارە   ئەوسا ئەیداتێ بە هەندێ پارە
کە شەویش داهات بێماڵ بێلانە   ئەوپەڕی جێگەی ژوورێکی خانە
بەم کولەمەرگیەش ئەڵێن گوزەران   هەمووی هەر ژانەو پێی ئەڵێن ژیان

---

[1] پیروسی: تیرەیەکن لە کوردەکانی تورکیا لەزستانا لەبەر سەرماو بەفرو کەم دەرامەتی دێنە ناوچەکانی عێراقەوە بەتایبەتی بۆ دهۆك بەکۆڵە چیلکەو دارهێنان خۆیان بەخێو ئەکەن تا سەرما نامێنێ ئەوسا ئەگەڕێنەوە.

ئەو گەلەی

ئەو گەلەی کەوا قوربانی دابێ   لەڕێی خەباتا خوێنی ڕژابێ
تێکۆشەرانی نەفی کرابێ   لەناو زیندانا ئەزێت درابێ
درۆیە گەلی وا قەت نامرێ   بە هەموو دنیا لەناو نابرێ

گەلێك ولاتی ویران کرابێ   بە گوللەو بۆمبا خاکی بێژرابێ
دێهات و شاری هەموو ڕووخابێ   بە هەزارانی تیادا کوژرابێ
درۆیە گەلی وا قەت نامرێ   بە هەموو دنیا لەناو نابرێ

گەلێك لاوانی مەردو ئازابێ   بەرامبەر دوشمن وەك شێر وەستابێ
پەت و قەنارەی بۆ هەڵخرابێ   کۆڵی نەدابێ هەتاکوو مابێ
درۆیە گەلی وا قەت نامرێ   بە هەموو دنیا لەناو نابرێ

گەلێك پێشمەرگەی بەرامبەر دوشمن   وەك کێوە وەستابێ بێ ترس لەمردن
قوربانی دابێ لەپیاو و لەژن   تا ڕیشەی دوشمن دەربێنێ لەبن
درۆیە گەلی وا قەت نامرێ   بە هەموو دنیا لەناو نابرێ

گەلێك خاوەنی نەبەردی وابێ   بەر لەوەی ملی لەپەت نرابێ
سەربەرز بەرەوڕووی دوشمن وەستابێ   بانگ کا نیشتیمان گیانم فیدابێ
درۆیە گەلی وا قەت نامرێ   بە هەموو دنیا لەناو نابرێ

سلاوێك بۆ گەلی جەزائیر

بە ڕاستی گەلی جەزائیر ماوەیەکی زۆرە لەخەباتایە، بەهەزاران گەنجی لەکۆڕی جەنگا کوژراون و بەهەزاران لاویان لێ کراوە بەسێدارەدا، کاربەدەستانی فرەنسەی خوێنڕێژو دڕندە، دڵ پڕلەقین و کینە بەرامبەر بەخواستی گەلی جەزائیر وەستاون، ناچنە دەرەوە لەو خاکە، ئەمەیە پیشەی ئیستیعمار.

سلاوێکی پڕبەدڵ   پیرۆزباییەکی بەکوڵ
بۆ گەلێکی ئازاو نێر   بۆ جەزائیری دلێر
بۆ ئەو گەلەی بێ وچان   بەبێ پشوو بێ وەستان
کەوتۆتە پەلاماردان   وەك شێر هاتۆتە مەیدان
بەرامبەر هێزی خوێنخوار   بەرامبەر زوڵمی زۆردار
بەرامبەر بە گورگی هار   بەرامبەر بە ئیستیعمار

بەرامبەر فڕۆکەی زۆر	بەرامبەر تانکی سەد جۆر
بەرامبەر گوللەی بەدکار	بەرامبەر بۆمبای سامدار
بە شەو و ڕۆژ کۆڵنەدان	هەوڵدان و تێکۆشان
داوای ژیانێکی تاسەر	داوای بێگانە بەدەر
داوای سەربەستی کردن	یا ئازادی یا مردن
چاو نەترساو لە گرتن	لە زنجیرو خنکاندن
لە هەڕەشەو سێدارە	لە لێدان و قەنارە
بەبێ ترس، بەبێ لەرزین	بەبێ شکان و بەزین
خەباتێکی نێرانە	هەڵمەتێکی شێرانە
بۆ سەر لەشکری دوشمن	گەورەو بچووك پیاوو ژن
هەموو بەکۆمەڵ وەك شێر	ڕاست بوونەوە وەك دلێر
هەتا ڕیشەی ئیستیعمار	بە بێخ بێنن بەیەکجار
ئەوسا تۆڵەی ڕابوردوو	تۆڵەی ڕۆژانی پێشوو
تۆڵەی دیل و خنکاوان	خوێنی هەزار بێ تاوان
تۆڵەی هەزار هەتیوان	باوك و دایك نەدیوان
تۆڵەی هەزار کۆستکەتوو	هەزار خۆشەویست مردوو
هەزار کەسی دەربەدەر	ماڵوێران و قوڕبەسەر
لە دوشمن ئەکرێتەوە	سزای خۆی ئەدرێتەوە
بەرامبەر گەلی وا مەرد	گەلی وا ئازاو نەبەرد
چی پێ ئەکرێ ئیستیعمار ژینی کورتە سەگی هار

ڕەگەزپەرستیی کوێرانە

فاشیستەکانی تورکیای خوێنڕێژ	ئێرانیەکانی تلیاککێش و گێژ
ڕەگەزپەرستیی پیس و کوێرانە	دەرسی ئیمپریالیستی شەیتانە
خەیاڵتان خاوە ئای قوڕ بەسەرتان	بۆ هۆش و گۆش و بیروباوەڕتان
وڵاتتان هەمووی داگیر کراوە	سەربەخۆییتان هەر بەناو ماوە
خاکتان سەرو خوار بنکەو قەڵایە	ئیمپریالیزمی تیادا ئاغایە
گەلتان سەراپا برسی و بێنانە	نەخوێندەوارەو کوێرو نادانە
تانك و زرێلی و ڕەشاش و تفەنگ	سکتان تێر ناکات گوللەی کوڕی جەنگ
دۆلارو پاوەن بۆ ئێوە نییە	بۆ سەفاهەتەو بۆ بێشەرمییە

ماموٚستا ڕەشید کورد

لەوکاتەدا کە بەشی یەکەمی ئەم دیوانە لە چاپکردن بوو لە ڕۆژنامەکانا خوێندمەوە کە ماموٚستای تێکۆشەر ماموٚستا ڕەشید کورد، کە یەکێکە لە کوردەکانی سووریا، لەچنگ یاساوڵە فاشیستەکانی سووریە خۆی دەرباز کردووەو خۆی گەیاندۆتە عێراق. عێراق کە مەڵبەندی ئازادیخوازانە.... مەڵبەندی سەربەستی و ئازادیپەروەرانە... خۆی گەیانە عێراق بۆ ئەوەی کە بۆنی ئازادی و هەوای سەربەستی هەڵمژێ و سیە ژەنگاویەکانی کە بە هەوای ئیمپریالیست و فاشیستەکانی سووریە پڕ بووبوو، پاك بکاتەوە. بەڵام داخەکەم هەندێك لە کاربەدەستە کۆنەپەرستەکان لە مووصڵ ماموٚستای ناوبراویان گرتو دایانە دەست جەندرمە خوێنرێژەکانی جمهووریەتی عەرەبی یەکگرتوو لەسەر سنوورو هەر لەبەر چاوی پۆلیسە عێراقیەکان لەتوپەتیان کردو گیانی پاکی بە خاك سپارد. بەم جۆرە ماموٚستای ناوبراو بوو بە شەهیدی ئازادیخوازی. ئەم چەند دێرە پێشکەشی گیانی نەمری بێ.

ئەی ماموٚستای شەهیدو مەرد ئەی ئازادپەروەری نەبەرد
خۆت دەرباز کرد لە تاریکی ملت نا بەرەو ڕووناکی
بەو هیوایەی کە ئازاد بێ هاوبەشی گەلێکی شاد بێ
دووربێ لە زۆردارو بەدکار دوور لە دەستەی فاشیستی هار
بەڵام گەلەگورگی برسی بەبێ ویژدان و مەترسی
ڕێیان پێ گرتی وەکوو مار دایانیتە دەست سەگی هار
سەگی برسی بی پاس و پیس نۆکەری ئەمەریکاو ئینگلیس
نۆکەری خوێنرێژو بەدکار هەموو چاو سوور چاو سوور، خوێنخوار
تۆ دوو کەڕەت گوناهبار بوویت یەکەم کوردێکی هۆشیار بوویت
دووهەمیش زدی فاشیست بووی دوشمنی ئیمپریالیست بووی

یادی نیشتمان

هاوار

زنجیرەی یەکەم

پێشەکی

ئەو هۆنراوانە، بەشی دووهەمی هەڵبەستەکانمن، بەشی یەکەمی "یادی بادینان" بوو کە لە ساڵی ١٩٥٩دا چاپم کرد.

ئەو هەڵبەستانەم بریتین لەو هەڵبەستانەی کە لە دەروونی بێگەردو دڵی شکاومەوە هاتوونەتە دەرێ، لە ساڵی ١٩٦١ –ئەیلوول– بەدواوە هەتا شوباتی ساڵی ١٩٧٤، کە ماوەی چەند ساڵێکی کەم ماوەیە ڕێم نەبوو سەر لە کوردستان بدەمەوە.

هـاوار

تاوان

٢٢ /١٢/١٩٥٩

لەسەر گۆڕی شەهیدێك

کۆنەپەرستو ئیستیعمار — دەوەریان داوین وەکوو هار
سەر سنووریان لێ تەنیوین — ئیسراحەتیان لێ بڕیوین
دەرەبەگی ڕاکردووی هار — دڵ پڕ لە قینو دەغەزار
بە تمەنو فیشەكو دۆلار — بوون بە نۆکەری ئیستیعمار
هەمووو وەك دڕندەی خوێنخوار — دەس درێژ دەکەن جار لەدوای جار
تۆش ئەی کاکی چاونەترساو — ئەی بە گوللەی زۆردار کوژاو
ئەی شەهیدی ڕێی تێکۆشان — خوێنی پاکی تووشیان ڕژان
لایان وابوو بە پیاوکوشتن — لە هێزی گەل ڕزگار دەبن
بەڵام خەیاڵیان زۆر خاوە — گەل تازە خوێنی ڕژاوە
تازە نابەزێ، پۆلایە — دوشمنشکێنە، وریایە
ئامادەیە هەتا مردن — بۆ قوربانی پێشکەشکردن
با یەك لەدوای یەك لاوانی — نەبەردو تێکۆشەرانی
بە قوربانی ئازادی بن — تا دوژمن دەردێنرێ لەبن

بۆ مەلی ئازادی

تێچریکێنە گیانەکەم — بەو دەنگە خۆشو بەرزە
تەلی دڵم وەك تەلی — کەمانە بێنە لەرزە
لە قووڵایی دڵتەوە — لە ناخی دەروونتەوە
لە سەرچاوی خاوێنی — هەستی پاكو ڕوونتەوە
هەڵی ڕێژە بۆ دڵی — هەزارانی وەکوو من
دڵی هەزار هەژاری — ئەنجن ئەنجنو کون کون
بۆ منو بۆ ئەوانە — تێر تێر بخوێنە گیانە
بۆم بڵێ بەستەی شادی — سروودێکی ئازادی
بەستەی پڕ نەشئەو هیوا — بەستەی ئومێدو بڕوا
بەستەی دواڕۆژێکی شاد — بەستەی گەلێکی ئازاد
دوور لە ناڵەی هەژاری — پڕ بێ لە بەختیاری
ئەی مەل توخوا بە چریکە — دەشتو دەر هەمووی پڕکە

به سروودی ئازادی   دوژمنی گه‌لان وڕکه
هاوده‌می هه‌ژاران به   مه‌رهه‌می بریندااران به
بۆ تاقمی چه‌وساوه   بۆ ده‌سته‌ی برسی و هه‌ژار
مژده‌ی ژینێکی پڕ شاد   له گه‌رووت هه‌ڵڕێژه خوار
تێ‌چریکێنه گیانه‌که‌م   به ده‌نگ‌و ئاوازی خۆش
بناغه‌ی هه‌ستی ده‌سته‌ی   هه‌ژاران بێنه‌ره جۆش
دوژمنی ئازادیخوای   گه‌لان په‌ست‌و دڵته‌نگ که
به نه‌غمه‌ی پڕ له سیحرت   زوبانیان هه‌موو له‌نگ که
بنکه‌و قه‌ڵای زۆرداران   هه‌مووی سه‌ره‌وگوون که
ته‌م‌و هه‌وری شه‌ڕوشۆڕ   ڕاماڵه‌و ئاسمان ڕوون که
چه‌وساندنه‌وه هه‌ژاری   دیلی و زوڵم‌و زۆرداری
با تۆویان له‌م جیهانه   ته‌فروتوونا بێ گیانه

پاش بیانناسن

١٩٦٠/٧/١٨

کۆنه‌په‌رستی ناو دڵ پڕ له‌قین   چییه، چرپه‌ت دێ، تۆش که‌وتوویته شین؟
جاران ئه‌م کورده‌و ئه‌م نیشتمانه   ئا ئه‌م وڵاته دڵگیرو جوانه
که له‌به‌ر چاوته چه‌ند دواکه‌تووه   چۆن پارچه‌پارچه‌و سه‌رلێ تێکچووه
زۆربه‌ی چه‌وساوه‌ی تۆو وێنه‌ی تۆ بوو   خۆراکی نانی هه‌رزن‌و دۆ بوو
پیاوی هه‌ژارت له‌لا حه‌یوان بوو   هه‌ر خۆت‌و وێنه‌ی خۆت لا ئینسان بوو
دڵت وه‌ك له به‌رد دروست کرابێ   تۆزقاڵێك ڕه‌حمی پێ نه‌بڕابێ
جارێك نه‌له‌رزی، ڕۆژێك له ڕۆژان   نه بۆ گه‌لی کورد، نه بۆ کوردستان
که‌چی دوای ئه‌وه‌ی شۆڕشی مه‌زن   ڕیشه‌ی زۆرداریی ده‌رکێشا له بن
پاش ئه‌وه‌ی که‌وا ده‌ستت که‌وته ڕوو   ڕۆژی زۆرداریت له که‌ل ئاوا بوو
ئه‌وسا خه‌ریکی بانه‌ده‌یته‌وه   ڕۆژانی ڕه‌شت سپی ده‌که‌یته‌وه
به‌ڵام نازانی بۆت ناچیته سه‌ر   "نه ڕه‌نگێ دیگه‌ر نه بارێ دیگه‌ر"
چونکه بڕوات بێ گه‌ل هێن وریایه   هه‌زار ئه‌وه‌نده‌ی تۆ شاره‌زایه
تازه نه گریان، نه فرمێسك ڕشتن   نه به‌درۆ بۆ کورد واوه‌یلاکردن
هیچی ڕووی ڕه‌شت سپی ناکاته‌وه   کرده‌وه‌ی به‌دت بیر ناباته‌وه
کێ بڕوای هه‌یه گورگی دڕنگه   که به‌ناوبانگ‌و دڕو به‌چنگه

بێدەنگ دانیشێ و وازبێنێ لە ڕان		دەس ناکاتەوە بە فڕان فڕان
ڕاستیان فەرمووە قسەی پێشینە
تۆبەی گورگ تەنها مەرگەو تۆپینە

برای کرێکار

١٩٦٠/٨/٢

برای کرێکار، هەموو ڕۆژێك
دەبینم کاتی چێشتهەنگاو
بە خۆت و جووتێ کلاشی شڕ
لەگەڵ ساجێکی کۆنی شکاو
بە لارەو لارە ڕێ دەگری
بەرەو ماڵ مل دەنێی لۆش لۆش
وەها دیارە بەبێ ئیش و
بێکاری کاکەلێی داماو
بەڵام لات وایە هەر خۆتی
کەوا بێئیش و بێکاری
لەلات وایە تەنها تۆی
لە ڕیزی چینی هەژاری
نەخێر زۆرن، ئەوەند زۆرن
برای کرێکارم ناژمێرێن
وەکوو ملیونەها کرێکار
کەساسی چینی زۆرداری

بۆ کچی لادێییەك، ژنە لادێییەك

١٩٦٠/١٠/٢٧

لە دیوانێکی تازە چاپکراودا هەڵبەستێکم بەرچاو کەوت، لەژێر ناوی "کچە کورد"دا بە وێنە، بە شێوەی کچە کوردێکی تەواو پۆشتەو پەراداغ و بەئارایش ڕازابووەوە. دوێنێ کچە لادێییەکەم بینی بە بەرگ و پۆشتەنی چڵکن و شڕپا تەواو بە پێچەوانەی وێنەی ئەو هەڵبەستە بوو. بەداخەوە ئەمەی من لێی دواوم وا بزانم زۆرتر لە ڕاستییەوە نزیکەو شێوەی زۆربەی کچە کورد دەخاتە ڕوو، ئەو کچە کوردە کە دیم کۆڵە کنگری پێ بوو، دەی هێنا بۆ فرۆشتن.

خوشکە لادێیی، چەوساوەی کۆمەڵ		ڕوخسارت ڕەنگ‌وبۆی لێ بڕاوە
برسیتی تەواو زەیفی لێ سەندووی		ڕەنگت هەروەکوو لیمۆ زەردباوە
لەژێر بێگارو ئەرکی گرانا		گۆشت‌و ئێسقانت تێك ترنجاوە
نرکەت دێ لەژێر کۆڵی گرانا		عەرەقی ڕەش‌و شینت دەرداوە
ئاخۆ چەند شەوە، بە مەینەتەوە		خەوو ئارامت لەبەر بڕاوە
یا بێشکەی کۆرپەی گرۆزو برسیت		چەند ڕاژەندووەو شانت سواوە
بۆیە چاوت قورس‌و ئاڵۆزە		کە هەڵدێ دەڵێی گۆمی خوێناوە
وەك تارماییەك بەڕێدا دەڕۆی		بە حاڵ هەناسەو نووزەت تیا ماوە
چۆن باسی بەرگی شڕۆڵت بکەم		لە سەد جێگاوە پینە کراوە

کوڵوانەی کۆڵی شیتاڵ شیتاڵت		سیپاڵەو بەناو کوڵوانەی ناوە
لە جێی قۆندەرەو گۆرەویی نایلۆن		پێت لە کلاشی شڕ داڕزاوە
لە جێی کرێم‌و سووراوی سەر لێو		بە قرچەی هاوین ڕووت هەڵقرچاوە
لە جێی ملوانکەو حیڵ‌و مێخەکبەنگ		سنگت وەکوو ساج ڕەش هەڵگیرساوە
لەجیاتی بووکلەو زوڵفی لوولکراو		ئەگریجەت بژو تێك ئاڵۆزاوە
خوشکە لادێیی چەوساوەی کۆمەڵ		خوشکە کوردەکەی کز هەڵویستاوە
دەزانم دەردو داوو پەژارەت		هۆی چییەو بۆچی بەشت خوراوە
تا کۆمەڵ دیلی چینایەتی بێ		هەژار هەر بەشی سەختی‌و گەرداوە
تا چەوسێنەرو چەوساوە مابێ		بە ملیۆنەهای وەکوو تۆش ماوە
بەڵام چەوساندن هاتا سەر نابێ		کاتێکت زانی ئاشی وەستاوە

مافی کورد

١٩٦٢/٩/٣١

لە ئاهەنگێکدا پێشکەش کراوە

کوردی شۆڕشگێڕ ئەستێرەی بەرزە ئەدرەوشێتەوە
وا لە ئاسمانی خەباتا، بێ‌وچان دەخولێتەوە

شان بەشانی میللەتانی بەشخوراوی ڕووی جیهان
مەشخەڵی ئازادیخوازی بەرزە قەت ناکوژێتەوە

تا بە مافی خۆی نەگات‌و کۆت‌و زنجیر لەت نەکا
لاوی پێشمەرگەی نەبەردی شۆڕشی نابڕێتەوە

ئەو کەسەی کەوا تەمابێ، مافی کورد ژێر پێ بخا
وەك بزن سەد قۆچ لە تاش با، شاخی خۆی دەشکێتەوە

سەد فڕو فێڵو پەلاماردانو چاو سوورکردنەوە
هەروەکوو بەفری بەهاری شاخەکان دەتوێتەوە
کوردە خەڵاتی ناوێ مافی خۆی دەوێ بێ چەندوچۆن
مافی کورد قەرزە لەسەر تاریخ دەبێ بدرێتەوە

سروودی ئازادیخوا

١٩٦٢/١١/١١

گوێ بگرن دەنگە هەرایە، گوێ بگرن دەنگە هەرایە
لە دوورەوە وا دێتە گوێم، سروودی ئازادیخوایە
گوێم لێیە دەنگێك دێتە گوێم، دەنگی زەنگی ڕۆژی نوێیە
دەنگی سروودی گەلانە، مژدەی ڕزگاربوونی پێیە
گوێم لە دەنگو ئاوازێکە، هەستو هۆشم دەبزوێنێ
دڵم پڕ دەکا لە نەشئەو مێشکی ماندووم ڕادەژێنێ
ئەو سروودەی کە لە گەرووی ملیونەها بەرز دەبێتەوە
مێشکی دەستەی زۆردارانی پێ کاس دەبێو دەخولێتەوە
ماوەیەکی دوورودرێژ بوو زۆربەی گەلانی ڕووی جیهان
لەژێر باری زۆرداریدا ناڵەی دەهاتو دەینرکان
زۆربەی برسیو ڕەشوڕووت بوو، زۆربەی چەوساوەو هەژار بوو
لە مافی مرۆڤ بێبەش بوو، نەزانو نەخوێندەوار بوو
بەشی دارکاریو سزابوو، پشتی داخانی قامچی بوو
کەنەفتی ئەرکو بێگار بوو، چنگو پەلی داڕزیبوو
بە سەدان پەیکەرو قەڵاو کۆشکیان پێ کردن بە بێگار
ملیۆنەهایان لێ کوژرا بۆ نەختێ ئارەزووی زۆردار
سەد ڕۆشنبیری وەك سوکرات، زانای وەك غالیلۆو نیوتن
بە سەدەها ئازادیخوای وەك دیمترۆف، لنکۆڵن
بە دەستی تاقمی بەدکار کوژرانو کران بەدارا
مۆری ناپاکی نراوە بە پەڕەی مێژووی خوێنخوارا
بەڵام ئێستە ماوەیەکە، بەرەی هێزی ئازادیخوا

لەدوای خەوی دوورودرێژو لەدوای مەینەتی ساڵەها
ڕاپەڕیوەو کەوتۆتە خۆی، لە هەموو ڕاستێکی جیهان
ڕێی تێکۆشانی گرتووە، ناوەستێ دەڕوا بێوچان

بەرەو ژینێکی تازەو نوێ، بەرەو ڕۆژێکی بەختیار
دوور لە زوڵمو چەوساندنەوە بێکاریی تاقمی زۆردار
ئەو چینەی وەك بزنمژە، دەمی ژەندبووە خێروبێری
سەد هەزارانی لێ دەکوشت، لەپێناوی ورگی تێری
ئیمپریالیزمی هاروهاج کە لێی بووبوو بە ڕموزن
بە هەڕەشەو فێڵو کەڵەك، ڕیشەی دەردەکێشا لەبن
وا یاسای گۆڕینی ژیان، گلۆڵەی خستۆتە لێژێ
دەستی تەواو خستۆتە ڕوو، هیچ کەس خاسی پێ نابێژێ
ئەو ئیمپریالیزمەی کەوا جاران وەکوو شێری دەنوان
ئێستە بە وێنەی گورگی پیر، بووە بە مەخسەرەی گەلان
دەنگی بڕووخێ ئیستیعمار، ڕووی جیهانی گرتۆتەوە
مەشخەڵی ئازادیخوازان، تاریکیی ڕوون کردۆتەوە

گوێ بگرن دەنگە هەرایە، گوێ بگرن دەنگە هەرایە
لە دوورەوە وا دێتە گوێم، سروودی ئازادیخوایە
گوێم لێیە دەنگێك دێتە گوێم، دەنگی زەنگی ڕۆژی نوێیە
دەنگی ئازادیخوای کوردە، مژدەی ڕزگاربوونی پێیە
ئەی داگیرکەری چاوبرسی، هەر ڕووڕەشیت بۆ مایەوە
ئەو هەموو خوێناوەی مژیت، وا هەموویت یەق دایەوە
وا ئەو دارەی ئازادیخوا، بە چنگو پەل ناشتوویەتی
بە جۆگەی خوێناوی گەشو بە فرمێسکی داشتوویەتی
وا نوخشەی بەرهەمی دەرکەوت، مژدەبێ لە هەموو گەلان
هاکا لافاوی هێرشی دوا قەڵای زۆرداری ڕووخان

گوێ بگرن دەنگە هەرایە، گوێ بگرن دەنگە هەرایە
لە دوورەوە وا دێتە گوێم، سروودی ئازادیخوایە
گوێم لێیە دەنگێك دێتە گوێم، دەنگی زەنگی ڕۆژی نوێیە
لە دوورەوە بەرزبۆتەوە، مژدەی کامەرانیی پێیە

ئەو سروودەی کە لە گەرووی ملیۆنەها بەرز بێتەوە
مێشك و کەللەی زۆردارانی پێ کاس دەبێ و دەخولێتەوە
گوێ بگرن دەنگی ئەم جارە، دەنگێکی بەرزو زوڵاڵە
کۆنەپەرست و ئیستیعمار لە ترسا زمانیان لاڵە
خێڵی گەلان کۆڕیان گەرمە، ئاسۆی دواڕۆژیان ڕۆشنە
ئاسمانی دەستەی ئیستیعمار پڕ تەم و هەوری چڵکنە
گەلان وەکوو پۆڵی هەڵۆ، ئاسمانی زۆردار ئەتەنن
چنگی تیژیان ئامادەیە، بۆ هێرش و تۆڵەسەندن
وەستاباشیی گەلان هەموو بە چەکوش و گازو مشار
خەریکن تابووتێکی زل دادەتاشن بۆ ئیستیعمار
نرکەو ناڵەی چەکوشبەدەس، تەقەی داکوتانی بزمار
هەڕەشەی تۆڵەو مردنیان پێیە بۆ تاقمی خوێنخوار
کاتێ تابووت ئامادەبوو، بۆ خوێنمژ، بۆ خوای ئەهرەمەن
بە مۆری ناپاکی مۆرکرا، لاشەی داڕزاو و بۆگەن
ئەو تابووتە مۆرکراوە، شاران بە شاران دەیگێڕن
دەیکەن بە پەندی ڕۆژگار، بۆ ناو دەریا هەڵیەدێرن
ئەوسا نۆرەی زیندەوەری ناو دەریایە تۆڵەسێنێ
ورد ورد ئەو لەشە لەسەرخۆ، داوەشێنێ و دایڕزێنێ

بۆ مامۆستای کۆچکردووم "گۆران"

١٩٦٢/١١/٢١

لەدوای ئەوەی کە گۆران گەڕایەوەو ئەو عەمەلیاتەی کە بۆی کرابوو چاری نەکرد. ڕۆژێك لە بەغداد پێکەوە بووین وتی حسابی خۆم کردووە نامێنم. جا بۆچی ئەو خەڵکە ماندوو بکەم لێرەوە تەرمەکەم ببەنەوە بۆ سلێمانی کە دەیویست لەوێ بنێژرێ. پاش ماوەیەك لە ڕۆژنامەدا. لەناو چوارگۆشەیەکی ڕەشدا هەواڵی کۆچی گۆران بڵاوکرابۆوە کە لە ١٩٦٢/١١/١٨ لە سلێمانی کۆچی کردووە. بەڕاستی یادی ئەو یەك دوو ساڵەی دوایی ژیانی کە زۆربەی پێکەوە بووین لە بەغداد قەت لە دڵم دەرناچێ. وا بۆ یادی کۆچکردنی ئەو شاعیرە مەزنە ئەم هەڵبەستە پێشکەش دەکەم.

هەواڵێکی پەست و ناخۆش، کۆستێکی تازەی جەرگبڕ
خوێنی ناو دەماری مەیان، لەشی وشك کردم لەپڕ

دێڕی ڕەشی ناو چوارگۆشەی ڕۆژنامەی ڕەشپۆش و ماتەم
چاوی خستمە ڕێشکەو پێشکە، ڕووناکاییم لێ بوو بە تەم

لە خەودا بووم، یا خەبەر بوون، خۆشم نەمدەزانی تەواو
هێشتا دڵ و مێشك و هۆشم، باوەڕیان نەدەکرد بە چاو

چۆن ئێستە مامۆستا گۆران، میوانی گردی سەیوانە؟
میوانی کێل و خاك و خۆڵ، میوانی دارئەرخەوانە؟

چۆن ئەو دڵە پڕ ئاواتەی ئێستە لێ نادا وەستاوە؟
براگەل کۆچی "گۆران"مان، جەرگبڕێکی تەواوە

زامی سەختی کۆچی گۆران هێشتا گەرماوگەرمە، بۆیە
هەست بە ئێش و ژانی ناکرێ، نازانرێ چەندە بەسۆیە

ئەی مێژووی ئەدەبی کوردی، کوانێ لاپەڕەی تەرخانت؟
ئەی خوای هەڵبەست کوانێ شیعرت، بۆ یادی کۆچی گۆرانت؟

ئەی تاقمی ئازادیخوا، کوا شاعیری ڕۆشنبیرت
کوا هەڵبەستی پڕ باوەڕی بۆ لاوی پێبەزنجیرت

کێی تر ئیتر لاوکی سوور، لەناو تاریکایی شەوا
تێ چریکێنێ و ڕای پەڕێنێ لاوانت لە شیرین خەوا

کێی تر زیندانی ئەژدەهاك بە بازووی گەل دەڕووخێنێ
کێی تر بە سروود دەماری شۆڕشگێڕیت دەجووڵێنێ

ئەی کۆتری ئاشتیی پیکاسۆ، کوا دەنگ و حاقووی بەسۆزت
کوا سروودی ئاشتیخوازیت، بۆ هاوڕێ و دۆستی دڵسۆزت

ئەی ڤینۆسی خوای جوانی، وا عاشقی دیوانەت ڕۆی
کوا دەست و پەنچەی شمشاڵیت، بۆ پەیکەرێ ناتاشی بۆی

کێی تر وەك ئەو چەپك چەپك، گوڵاڵەی جوانی هەمەڕەنگ
ئەداتە دەس زاوای تازە بۆ دەزگیرانی شۆخ وشەنگ

کێی تر وەك ئەو زامی سەختی سەرسنگی گوللەی باغی شا
لە جێی گوڵی سوور بۆ قژی، خۆشەویست بە دیاری دەبا

سیاچەمانەی هەورامان، وا گۆران ڕۆی، کێ ئەتدوێنێ
کێ وەك ئەو بە ئاوازی خۆش تەلاَن تەلان بۆت دەخوێنێ؟

ئەی کوردستانی دیمەن جوان، کوانێ وەستای شیعرو هونەر
ڕستی ملوانکەت بۆ ڕیزکا، لە دانەی مرواریو گەوهەر؟

کێی تر وەك ئەو دڵسۆزانە، مەستی دیمەنی جوانت بێ
کێ بێ بە هەڵبەستی کوردی وەك مەلی نەغمەخوانت بێ

کێ بێ وەکوو کەوی نزار، بفڕێ بۆ لوتکەو سەر پاڵت
قاسپەی بێ، بیهۆنێتەوە، دیمەنی جوانی خاڵ خاڵت؟

کوا دەنگی نەرمی مامۆستا لە کۆڕی ڕۆشنبیرانا
چەپکە گوڵی شیعری تازەی کوردی دانێ لە گوڵدانا؟

توانام نییە پێنووس بگرم، پێکا ناڵکێت پەنجەی دەس
بەحاڵێك جووڵەی لێوە دێو بۆم دەنووسرێ دێڕی مەبەس

ئەی مامۆستای قوتابخانەی شیعری تازەو قۆناخی نوێ
بنوو پێڵووی چاوت لێك نێ، ئاسوودە بە ڕۆژێك هەر دێ

دڵنیابە لەو ڕۆژەدا پەنجەی دەستی هونەرمەندان
پەیکەرێکی شایەن بە خۆت بۆ دەتاشن لە کوردستان

دڵنیابە شیرەکانت، ویردی سەردەمی لاوانە
مایەی شانازیی ئەدەبی گەلی کوردو کوردستانە

ڕژێمی سەرمایەداری

١٩٦٣/١/١

سەیری کەن سەرمایەداری
ڕژێمی بۆگەنو پیسی
هەلاهەلاو داوەشاوە
سەیری کەن وەکوو کەرتە لەڕ
لەسەر چەقی ڕێگەی ژینا
وەستاوە، لە قوڕ چەقاوە

چوار پەلی سست و سەقەتی
هێزی جووڵەی لیَ براوە
کەفی چەندوە لالغاوەی
دەروونی پڕ لە زووخاوە
وا لە حاڵی گیانەڵادا
بە ئاستەم نووزەی تیاماوە

وەختی خۆی تا دەستی هەبوو
تاوانی کرد، زەبری نوان
هەتا گوڕو تەوژمی بوو
گەشتی خۆی کرد، دەستی وەشان
خوێنی میلۆنەهای ڕژان
ملیۆنەها خەڵکی مران
ناو شارو دێهاتی سووتان
گورگ بوو لە پێستی مەرا
لەوەش پیستر بوو، شەیتان بوو
کەڵبەو چنگی تیژو شوومی
بۆ دزی و فڕان فڕان بوو

تەنها بۆ زێڕو پارە بوو
مەبدەئو ئاین و بڕوای
بۆ گیرفان و بۆ ورگی بوو
دین و ویژدان و نوێژو خوای

بەلاّم وا دەستی کەوتە ڕوو
بە تەواوی ئاشکرابوو
ئەو پەردەیەی دەی شاردەوە
داوەشاو هەلا هەلا بوو

گۆماوی خوێن

دوای ١٤ی ڕەمەزان

١٩٦٣/٢/٢٨

گۆماوی خوێن
ئێجگار مەنگو سامناکە
بۆنی خوێنە
بۆنی مردووی ناو خاکە
گۆماوی خوێن
بەری پانە وەك دەریا
خۆڵی مردوو
دەبارێنرێ بەسەریا
گۆماوی سوور
گۆمی خوێنی لاوانە
بەردی بن گۆم
ئێسکی لاشەی شەهیدانە
وەکوو دڕندەی بەرەڵڵا
یاساوڵی ڕەشاشبەدەس
شەلو کوێرە، ناپارێزێ
قەپاڵ دەگرێ لە هەموو کەس
فەرمانی خوای بیری نەوتە
ژمارەی "١٣"ی نەگبەتو ڕەش
نەخشەی سەر دەزگای وەستایە
بەندیخانەو ئازاری لەش
ئەی گەلی چەوساوەو هەژار
هێشتا ماوتە وەك میللەتان
ڕووباری خوێن، با لرفەی بێ
وەك لافاوی چلەی زستان
هەتا بەری گۆماوی خوێن
فراوان بێ، پانتر بێ
هەتا تەواو مەنگو قووڵ بێ

تا شێوەی سامناکتر بێ
هێشتا کەمە لەلایان
لە بەرچاوی خوێنخواران
هێشتا ماویە پڕبێتەوە
بە خوێناوی ڕۆشنبیرو هەژاران
چاوی سووری مرۆڤی هار
مرۆڤی وەك سەگی هەوشار
چاو بگێڕێ بەسەر گۆما
بەسەر گۆمی مەنگو سوورا
لە پێدەشتی (شارەزوور)ا
لە لێژییەکەی (پیرمەسوور)ا
لەناو چغوردو قامیشی
هۆڕو چیای سەر سنوورا
لە دەوری (بابەگوڕگوڕ)و (باوە نوور)ا
با نەختێك دڵی داسەکنێ
ئارام بگرێ لەشو گیانی
با تۆزێك دامرکێتەوە
کڵپەی گڕی ناو دەروونی بێویژدانی
ئەی نیشتمانی دابێژراو
هەرچەند کەوا دابێژراوی
هەرچەند ئێستە وا دەتبینم
هەروەکوو گۆمی خوێناوی
بەڵام تاوان تاسەر نابێ
ڕۆژ هەر ڕۆژی زۆردار نابێ
دوژمن هەروا بەهێز نابێ
چەکی دەستی بەکار نابێ
ئەی میللەتی تاوان لێکراو
تاوانی وا کەس نەی دیوە
بەڵام تۆڵەی ئەو تاوانەت
زۆرنابا دەی سێنێتەوە

یادی نیشتمان

١٩٦٤/٧/١٠

وابوو بە سێ ساڵ، دوور لە وڵاتم — گیرۆدەی داوی ڕۆژی نەهاتم
کەوتوومە کونجی دڵگیریو پەستی — لە گێژاودایە سەرچاوەی هەستی
وێڵو دەربەدەر، ئاوارەی شاران — دورم لە خزمو ناو کۆڕی یاران
دوور لە کوردستان، گلێنەی چەمم — کوردستانەکەی ویردی سەر دەمم
وەلی دێوانە عاشقی شەم بوو — بەدوویا وێڵو دڵ پڕلەغەم بوو
کوردستان منیش دێوانەکەی تۆم — لە دووریت شێتو وێڵو سەرەڕۆم
وەك مەجنوون لۆنگم گرتۆتە کۆڵم — ئاوارەی دەشتی لماویو چۆڵم
گەردی غەریبی نیشتوە لە ڕەنگم — تەنها بە یادی تۆوەیە بەنگم
نیشتمانەکەی خۆشەویستی من — تا دوورم لە تۆ خۆزگەم بە مردن
پەیمان بێ هاتو ئەمجارە ڕێم بوو — وەك جاران خاکی پاکی تۆ جێم بوو
هەڵەتاو هەڵەت، ملەو کەژو کۆ — برژانگ هەڵسوومە دارو بەردی تۆ
دەشتو چیاو چەم، دۆڵو نزاران — هەموویان ماچکەم وەك خاڵی یاران
دەس بکەمە ملت وەکوو تاقانە — چنگم بەرنەدا هێزی زەمانە

ڕێگەی تێکۆشان

١٩٦٤/٧/٢٢

دایکی خۆشەویست، کوردستانی جوان — ڕۆڵەی دڵسۆزی دەوێ تێکۆشان
تێکۆشان بیری خاوێنی دەوێ — بیری نزمو پەست قەت سەرناکەوێ
کوشندەو پیسە، خووی دەمارگیری — ئەوەی بە کەڵك بێ، باوەڕەو ژیری
وڵات بۆ ئەوەی تەواو ڕزگار بێ — دەبێ خاوەنی ڕۆڵەی هوشیار بێ
ڕۆڵەی وای دەوێ خۆفرۆش نەبێ — نادانو سەرچڵ مێشك بۆش نەبێ
کوژراوی مێزی وەزیری نەبێ — ملشۆڕی مووچەی لای میری نەبێ
میللەت نەفرۆشێ بە پارەو دۆلار — گیانی بەخت بکا بۆ گەلی هەژار
نەنوێ، نەسرەوێ، خۆپەرست نەبێ — لە ڕێ لانەدا، هەلپەرست نەبێ
بە بیری بەرزو بە باوەڕی پاك — بە کردەوەی ڕاست، بە فرمانی چاك
بێتە ناو کۆڕی تێکۆشانەوە — وەك شێر دەرپەڕێ لەناو لانەوە
کۆڵ نەدا بەرەو ئامانجی پاکی — ئەوسا دەتوانێ ڕزگار کا خاکی
شەڕو ئاژاوەی بێتامی ناوخۆ — جنێو و پێکدانو کاری سەرەڕۆ
بەمانە دەڵێن شەڕی براکوژی — میللەتێك وابێ چۆن سەربەست دەژی

خەو

١٩٦٧/٣/٢٢

ماوەیەکە دەربەدەرو ویڵو پەستم   وشك بووە سەرچاوەی شیعرو هەڵبەستم
تەمومژە ئاسمانی بیرو خەیاڵم   پڕمەینەتە ژیانی ناخۆش‌و تاڵم
خونچەی شادیم ژاکاوەو سیس هەڵگەڕاوە   پەپوولەی ئارەزووی دڵم، باڵ شکاوە
مەلی ناو گوڵاڵەی چەمەن جووکەی نایە   شنەی شەماڵ گەردەلوول‌و ڕەشەبایە
هەوری مەینەت ئاسۆی ژینی لێ تەنیوم   تیشکی ڕووناکی ئاواتی لێ بڕیوم
گیرۆدەی گرەی سەبوون‌و تۆزو خۆڵم   عاشق بە تاك‌و تەنهایی شوێنی چۆڵم
ڕێگەم هەمووی بەرهەڵستی‌و دڕك‌و داڵە   ئائومێدی بەسەر ئاسۆی ژینما زاڵە
گازینۆو بار، تەلەفزیۆن‌و سینەما   کچ‌و ئافرەتی زۆر جوانی شاری بەغدا
لەنجەو لاری گوێ ڕووباری دیجلەی بەناز   دانسی ڤاڵس‌و چرپەی سەرمێزو وردە ڕاز
هیچیان تۆزێك خورپە بە دڵما ناهێنن   لە جێی خۆشی، دڵم زۆرتر دەتاسێنن
هەمووی تامی، ساتێکی لای خۆمان نادا   داخی بەجەرگ، زەمانە هەمووی بەبادا
ئەو خەیاڵەو ئەو ئاواتانەی جارانم   ئەو ئاهەنگ‌و بەزم‌و ڕەزمەی ناو یارانم
خەوێك بوو دیم، خەوێکی کورت‌و تیژڕەو بوو   نای بینمەوە تازە ڕۆیشت، ناوی خەو بوو

نۆکەری

١٩٦٧/٤/١٦

بەوە ناڵێن نۆکەر کەوا هەوڵ بدا بۆ ژیانی
بە شەوو ڕۆژ بەبێ‌وچان، بە عارەقی ناوچەوانی
پەلامار بداو نەسرەوێ، خۆی ماندووکا لەپێناوی
نان‌و جلوبەرگ‌و خۆراك بۆ خۆی‌و خاووخێزانی
بەوە دەڵێن نۆکەر کەوا وەکوو مچەی حەبێ کشمیش
بای پیا بدا سەما بکا بۆ پارەو پوولی گیرفانی
بەوە دەڵێن نۆکەر کەوا مەبدەء و بیروباوەڕی
ئامانجی دواڕۆژی گەل‌و خاکی پاکی نیشتمانی
ئەنجامی هەوڵ‌و تێکۆشان، بەرهەمی خەباتی وڵات
ئاواتی ژینێکی پڕ شاد، خوێنی گەشی شەهیدانی
ئەمانە وەکوو چەپکە گوڵ بکا بە دیاریی دەستی خۆی
بۆ پوول‌و پارەو بۆ کورسی بیفرۆشی بە دوژمنانی

لەژێر پەردەی تێکۆشانا ئاگر بەردات لە نیشتمان
بۆ بەجێهێنانی خواستی بێگانەو کۆمپانیاکانی
بەوە دەڵێن نۆکەر کەوا خاکی پاکی نیشتمانی
بکا بە گوڵخەنی دۆزەخ لەسەر ئەمری ئاغایانی

شەڕی براکوژی

١٧/ ٩/١٩٦٧

ئەی نیشتمانی خۆشەویست، دایکی دڵسۆزم کوردستان
ئەی خاکی غەمگین و ڕەشپۆش، هەر لە سۆران تا بادینان
ئەی خاکی خانی و مەولەوی، پیرەمێرد، بێکەس و گۆران

ئەی دایکی دڵسۆزو ڕاستیم، بەینێکە دوورم لە خاکت
دوورم لە شنەی شەماڵ و هەوای لێڵاخانی پاکت
تاوانبار دەستی بەرداوم لە چمکی داوێن و چاکت

هەمووو جارێ بە کەساسی کە حاڵی تۆم بۆ باس دەکەن
کە بەکزی باست دەکەن، دەماغم وڕو کاس دەکەن
دەك ڕوویان ڕەش بێ ئەوانەی کە هەمزە لە هەباس دەکەن

ئەو گەلی کوردەی تا ئێستە خەریکی هەوڵ و خەباتە
ئەی گەلەی کە ساڵەهایە بۆ ئازادی بەئاواتە
ئێستە کەساس و گیرۆدەی بەدکارو ڕۆژی نەهاتە

وا لەناو خوێناوی گەشی شەڕی ناوخۆیدا گەوزاوە
دەمی ڕۆژئاوانەتیی وشکی بە خوێنی لاوان شکاوە
لەناو ڕۆڵەی بەدنەمەکی گفتوگۆی لەدەم بڕاوە

ئاڵای براکوژی هەڵدەکرێ لەجیاتی ئاڵای ئازادی
میللەت کەساس و دیل دەکرێ لەجیاتی سەربەستی و شادی
کاڵا ساز دەکرێ بە باڵای جوانەمەرگان بە نامرادی

بە هەزاران بێوەژنی هەتیوبارو بێدەرەتان
شەونخونێتی و برسێتی دەچێژن لەناو کوردستان
ئا بەم شەڕی براکوژیەش دەڵێن خەبات و تێکۆشان

ڕێگەی تێکۆشان

١٩٦٧/١٠/١٧

ڕێگەی تێکۆشان سەختو گرانە — دۆڵو نشێوو قامیشەڵانە
هەڵەتو لوتکەو بەردو تاوێرە — ملەو هەورازو سەربەرەوژێرە
پڕ کەندو کۆسپو خمخۆرکو چاڵە — بەردەڵانییە، پڕ درکو داڵە
مرۆڤی مەردو نەبەردی دەوێ — خاوەن باوەڕی بێگەردی دەوێ
مرۆڤی دەوێ لە سەرماو گەرما — بە برسیو ڕووتی، لە چۆڵو چیا
لە تانەو توانج لە سزاو لێدان — لە ئازاردانی بەندیخانەکان
چاوی نەترسێو ورە بەرنەدا — هەتا دەگاتە ئەنجامی هیوا

بۆ جیڤارا

١٩٦٧/١/٢٣

ئەی جیڤارا،
ئەی قارەمانی ڕووی جیهان
ئەی نموونەی ئازادیخوا
ئەی پێشڕەوی تێکۆشەران
ئەی چاو نەترساوی نەبەرد
بێباکترین کەس لە جیهان
خۆبەختکەر لەپێناوی
بەرزترین باوەڕی ئینسان
ئەی قارەمان، ئەی کۆڵنەدەر
ئەی بەپیری مەرگەوە چوو
ئەی پێشمەرگە، ئەی جەنگاوەر
ئەی بە بیروباوەڕ زیندوو
ئازاییو چاونەترسانت
لەناو مێژووی میللەتانا
لاپەڕەیەکی زێڕینە
لە باسی ڕێی تێکۆشانا
ناوی بەرزی قارەمانت
لە قاموسی میللەتانا

کەوتۆتە پێشڕەوی ناوان
لە ریزی قارەمانانا
شۆڕشگێڕ بووی، جەنگاوەر بووی
ڕووخێنەری ئیستیعمار بووی
درك و تیژی چقڵی ڕێگەی
تاقمی سەرمایەدار بووی
چرای ڕۆشنکەری ڕێگەی
چینی چەوساوەو هەژار بووی
ئیستیعماری بەخوێن تینوو
لەلای وابوو کە تۆ کوژرای
بە لەش نرایتە خاکەوە
لەناو خاك و خۆڵا نێژرای
ئیتر بیروباوەڕیشت
لەگەڵ لاشەتا دەنێژرێ
دڵی نەختێ ڕەحەت دەبێ
داخی دڵی خۆی دەڕێژێ
نەیدەزانی تێکۆشەران
لە کۆڕی جەنگ و مەیدانا
لەپاڵ لوتکەو تاشەبەردا
لە ناو دۆڵ و ئەشکەوتانا
بیروباوەڕی بەرزی تۆ
دەکەن بە ئاڵای تێکۆشان
دەیکەن بە تێشووی هێزو تین
بۆ هەڵمەت و پەلاماردان
بۆ ڕووخاندنی قەڵای زۆردار
بۆ ڕیشە کێشی ئیستیعمار
بۆ ڕزگاری هەموو چینی
چەوساوەی کەساس و هەژار
ئێمەی کوردیش لە کوردستان
ئەی جیڤارا، ساڵەهایە

ناوی تۆ هەمیشە لامان
هەروەکوو ئەفسانە وایە
نیشانەی قارەمانێتی و
پاڵەوانی ڕووی جیهانە
نیشانەی ئەوپەڕی مەردی و
چاونەترسی و تێکۆشانە
لەناو ئەو کوردەی ئێمەشدا
ئەی تێکۆشەر، ئەی جیڤارا
پاڵەوانان، قارەمانان
لە دێهات و لەناو شارا
مەشخەڵ هەڵگر تفەنگ بەدەس
هەمووو ڕووبەڕووی زۆرداران
بەرامبەر بە هێزی شەڕخوا
بەرامبەر دەستەی خوێنخواران
بەرامبەر بەو خۆفرۆشانەی
بوون بە کەوی بەر حەشاران
ئەم میللەتی کوردەی ئێمەش
بڕیاری دا وەك میللەتان
ئاڵای شۆڕش بەرزکاتەوە
کۆڵ نەدا لە ڕێی تێکۆشان
پێشمەرگە بێ بە شەوو ڕۆژ
بۆ پاراستنی کوردستان
بۆ ئەو مەبەستەی دەتەویست
کە سەرکەوێ لە ڕووی جیهان
بنوو پێڵوی چاوت لێك نێ
ئەی جیڤارا، ئەی قارەمان
ناوی بەرزت ئەفسانەیە
لەسەر دەمی گشت میللەتان

مۆری ناپاکی

١٩٦٧/١٠/٢٩

که گەل مۆری ناپاکیی نا بە ڕووی مرۆڤێکی گلاوا
نیشانەو دامغەی ڕووڕەشیی مۆرکرد بە ڕووی دەمو چاوا

تازە هێز نییە ئەو مۆرە، ئەو توانجە، ئەو نیشانە
لابەرێ‌و پاکی کاتەوە، لە ڕووی ئەو جۆرە کەسانە

ئەو مۆرەی بە دەستی میللەت مۆر بکرێ لە ناوچەوانا
تەنها هەر لە پێست کارناکا، دەڕوا بە ناخی ویژدانا

مێژوو ئەوەندە دڵڕەقە، بەزەیی بە کەسدا نایە
دەستی هەر کەسی خستە ڕوو، ئیتر تا دنیا دنیایە

هەزار پاکانەو پاشگەزی، هیچی عانەیەك نامێنێ
میللەت وای شەرمەزار دەکا، تا تەواو دایدەوەشێنێ

وەك مرۆڤێکی گەڕو گول، هەتاکوو ماوە لە ژیان
ئیتر کەس توخنی ناکەوێ، نە دۆست، نە هاوڕێ، نە خزمان

یا وەك بزنە گەڕی لادێ، کە چۆن بەناو ئاواییدا
بە هەرلایەکدا ڕووبنێ، پلارێك بگرن بە ڕوویدا

بەو جۆرە دەربەدەر دەبێ، بەو شێوە شەرمەزار دەبێ
شەرمەزاری نیشتمان‌و ناسیاوو دۆست‌و یار دەبێ

بە یادی کۆن

١٩٦٧/١١/١٨

چۆن هەناسە هەڵنەکێشم، بۆ خۆم‌و عومری ڕابردووم
بۆ ئەو ئاواتە زۆرانەی کە لە ڕۆژانی ڕابردووم
لە تافی لاوییا فەوتا وەك جوانەمەرگ بە ناکامی
بەر لەوەی دەستم بگاتە بەرهەمی خواست‌و مەرامی
سەد هەزار داخی بەجەرگم، ئێستە دڵم وەکوو جاران
ناکەوێتە خورپەو لێدان، بە دیمەنی گوڵڕوخساران
پەپوولەی دڵ باڵشکاوە، ناگاتە مێرگ‌و گوڵزاران

هەنگەکەی ڕۆحم خول ناخوا بۆ ئاوارەی زوڵفی یاران
بلبلی دڵ چەچەی نایە بە دەوری خونچەی گوڵانا
تا خوێنی جووکەی بڕاوە لەژێر سێبەری چڵانا
کونی شمشاڵی ئاوازی کۆڕی ئاواتم گیراوە
تەلی تەموورەو کەمانەی دڵداریم هەمووی پچڕاوە
ئەو دڵەی کەوا هەمیشە تەڕو پاراوو پڕجۆش بوو
بەبێ کۆڕی مەیو شەراب، هەمیشە مەستو سەرخۆش بوو
ئەو دڵەی کە بە بینینی جوانێك وەك مۆم دەتوایەوە
بە نازو لەنجەو لارێکی نازدارێك دەبوورایەوە
ئەو دڵەی هەمووو ساتێکی هەر خۆڕپە بوو، هەر لێدان بوو
ئەو دڵەی کانگای دڵداریو خۆشەویستیی کچی جوان بوو
ئێستە وەکوو گەڵای پایز، زەرد بووە بە کزەی خەزان
هاکا وەیشوومە دایوەران وەکوو گەڵای گەڵاڕێزان
خانەی دڵ وەك چرای بێنەوت، شەوقو تینی لێ بڕاوە
پڵیتەی بۆتە خۆڵەمێش، شووشەی بلووری شکاوە
وێرانە وێنەی خەراباد، پەستو تاریكو خەمناکە
دەڵێی گۆڕستانی ژینمە پڕ لە کێلو گڵو خاکە

چەرخی زەمانە

١٩٦٨ /٤/٢٦

وەك پیرێژنی فەرهادکوژ، چەرخی ڕۆژگاری سەر خست
هەزار داوت ناوەتەوە، بۆ منی کەساسو بەدبەخت
تا لە داوێك ڕزگار دەبم، داوێکی کەت تێم دەئاڵێ
لێم ناگەڕێی وات نیازە، بمخەیتە گۆڕیچەو چاڵێ
ئەی چەرخی چەپگەردی زۆردار، خۆ من باوکەکوشتەی تۆ نیم
منیش یەکێکم وەك خەڵکی، دەمەوێ وەك ئینسان بژیم
داوای ئەوەم لێ نەکردووی خاوەنی کۆشكو تەلار بم
داوای ئەوەم لێ نەکردووی خاوەنی زێڕو دینار بم
وەك خەڵکی منیش دەمەوێ ژیانێکی سادەو پەتی
ببەمە سەر لە دنیادا، بێ قۆرتو گرێو نەگبەتی

ئەوانەی لاپەڕەی ژینیان پڕە لە کاری ناهەموار
بە ئارەزووی دڵی خۆیان دنیایان داوەتە بەرکار
ئێمەی دوور لە کردەوەی بەد، ئێمەی بێوەی بۆ گشت کەسێ
بۆچی دەبێ گیرۆدە بین هەر تاوەی لە دەس تەرەسێ
یا ڕەوشتی چەرخی ڕەشت وایە لەگەڵ بەدکارا بێ
دوژمنی مرۆڤی ڕاستو لەگەڵ پیاوی زۆردارا بێ
خوێنەخۆی هەموو کەسێ بێ کە باوەڕێکی پاکی بێ
بە کەللەی سەری ئەو کەسە تینووی کردەوەی چاکی بێ
ئەم تەختو بەختە ڕەشەی تۆ گەر تەمابی هەتاسەر بێ
بە هەڵە چووی لە ناکاوێك دەبینی ژێرو زەبەر بێ

گوێم بۆ شل کە

١٩٦٨/٥/٩

گوێم بۆ شل کە، گوێت لە من بێ، ئەی خوشکی ماتو غەمبار
ئەی دۆش داماوو ڕەشپۆش، ئەی مێرد کوژاروی هەژار

ئەی خوشکە کوردە مەردەکەی کە دەستێکی پیسی گڵاو
بەهەشتی خانەی خێزانی لێ کردووی بە لانەی شێواو

دەزانم کە لێقەوماوی، کەس شك نابەی لە ڕووی جیهان
هەتیوباری، بێ باربووی، بێبەشی لە خۆشیی ژیان

حەقتە وا غەمگینو پەست بی، حەقتە وا کزو دڵتەنگ بی
زەردهەڵگەڕاوو غەمبارو سەرسامو وڕو بێدەنگ بی

چونکە لەوساوە چەپۆکی زۆردار ماڵی لێ شێوانووی
لەوساوە گوللەی ناهەموار، دڵی پەژارەی شکاندووی

سەرگەردانی، ماڵوێرانی، وێڵی سەر ڕێگەی ژیانی
منداڵت گرۆزو برسی، خۆت ڕەشوڕووتو بێنانی

هەرچەند دەکەیو دەکۆشی، کەس شك نابەی لەم جیهانە
دەستی یارمەتی درێژکا، ڕزگارت کا لە تەنگانە

چاو دەگێڕی بەملاو لادا، کەس نییە دەستێك درێژکا
منداڵی گرۆزت بێدەنگ، دەرمانی دڵت سارێژکا

بەڵام ئەی خوشکی کەساسم، ئەوەی وا لە تۆ ڕووی داوە
وێنەیەکی زۆر بچووکە لەم جیهانە ئاڵۆزکاوە

وێنەی زۆرداری و بەدکاریی دەستەیەکی پیسی گلاوە
لە زۆر شوێنی وڵاتانا، دەزگای خوێنڕێژیی داناوە

لەلای خۆشمان لە کوردستان لەو هەموو کەژو کێوانە
بۆ هەر شوێنێ کە مل دەنێی، دەڕوانی خوێنی لاوانە

دەبینی مەوجی لێشاوی بێکەس و بێدەرتانە
ڕەزو باخی وشك و سووتاو خانەی ڕووخاو و وێرانە

دەڕوانی هەتیوی زۆرو دایك و باوکی جەرگ سووتاوە
بێوەژنی هەتیوبارو کچی دەزگیران کوژراوە

لە هەموو شوێنێکی جیهان، هەروەکوو ناو کوردەواری
لە هەرلایەك هێزی زۆردار، ماوەی هەبێ بۆ زۆرداری

لە ڤێتنام، لە (لاوس)دا، لەناو جەرگەی ئەمەریکادا
لەناو ڕەش و ڕووتەکانی هەموو ناوچەی ئەفریقادا

سەیری هەرلایەکیان دەکەی، هەر تاوانەو پیاوکوشتنە
زۆردارییەو ناپیاوییە، مافخواردنەو خوێنڕشتنە

تاقمێکی چاوچنۆکی تێرنەخۆری پیس و بێکەڵك
هەمیشە وەك بزنمژە، دەمیان ژەندوتە خوێنی خەڵك

ئیتر ئەوپەڕی زۆرداری و ئەوپەڕی زوڵم و تاوانە
ئەوپەڕی ویژدان مردوویی و خواردنی مافی ئینسانە

بەڵام ئەوەی کە دەیبینی، ئەوەی بەسەرتا هاتووە
ئەو گولە ناقۆڵا پیسەی کە مێردەکەی تۆی کوشتووە

ئەمە ئەوپەڕی تاوانی چینی خوێنمژو خوێنخوارە
ئەوپەڕی هەڕەت و گوڕی هەموو هێزێکی زۆردارە

لەمەودوا ئیتر دەبینی قەڵاو بنکەی چینی زۆردار
بە پاچ و بە بێڵ و بازووی دەستەی مافخوراوو هەژار

هەڵ دەتەکێنرێ لە بنا، تەخت و تاراجی تەخت دەبێ
لە ڕووی دادگای گەلانا، حیسابی ئێجگار سەخت دەبێ

بۆ مامە یارە

١٩٦٨/٥/٢٣

مامە یارەی شۆڕە سواری کوردستان
ئەی پڵنگی چنگ بەخوێنی قارەمان
ئەی ئەو کەسەی هەتاکوو دوا هەناسەت
چەك هەڵگر بووی لەپێناوی کوردستان
ئەی نموونەی چەکمەڕەقی کۆڵنەدەر
بۆ بەربەستی دەستدرێژیی دوژمنان
نە قەنگەو نە خەنجەرو نە تەپڵی جەنگ
نە ئەسپ و نە شەقەبەندو نە قەڵغان
نە دووربین و نە تفەنگی قەرەبینا
هیچیان نەمان، ڕۆژگار هەمووی فەوتان
ئێستە بووی بە خاك و ئێسك و پرووسك
بەرامبەر شەهیدانی گردی سەیوان
شوێنی گۆڕت وشك و ڕەق و بێ ئاوە
بێ داربەڕوو، بێ گوێژ، بێ ئەرخەوان
ئێستە کوڕگەل وەك جاران یادت ناکەن
چۆڵە جێگەی هەوهەوی شۆڕە شواران
وشك بووە کارێزی وەستا شەریف
وەکوو دیدەی وشکی سۆفی و دەروێشان
نە بەهارو نە گوڵاڵەو نە چەمەن
نە وەنەوشە، نە نێرگز، نە ئەرخەوان
نە ڕێحانە کێویلەو نە هەڵەکۆك
نە ڕستی پیشۆکی بێڵەکان بە شان
نە جوغزێن و کەوشەکی فەقێ و مەلا
نە هەڵپەرکێ، نە ڕەشبەڵەك، نە سەیران

نە گیزەی سەماوەری سەر سەوزە گیا
نە پۆلی زەردو سووری شەدەلاران
نە قریوەی چۆپیکێشی دەس بەخەنجەر
نە زوڕناو دەهۆڵی ژوور سابوونکەران
نە ئاوازی بە سۆزی شمشاڵەکەی
دەروێش عەبدوڵڵا ماوە وەکوو جاران
هیچیان نەمان، ئەو ناوە هەمووی چۆڵە
کپ و خامۆشە هەروەکوو بیابان
تا ئەودەمەی کە پیرەمێردی نەمر
خۆی و گاڵۆکەکەی مابوو، بەهاران
تا ئەو دەمەش هیچ نەبێ یادو ناوت
هێشتا مابوو لەناو کوڕگەل و لاوان
هەمووو ساڵێك کاتی نەورۆزو سەیران
وەرزی گوڵ و وەنەوشەو نێرگزی جوان
کوڕگەلی کورد بە یادی کاوەی مەزن
ئەو مەڵبەندەی دەکرد بە بەزم و سەیران
ئێستە لەکوێی، گۆڕ هەڵتەکێنە و سەیرکە
سەرانسەری ئەمڕۆی خاکی کوردستان
چۆن غەمبارە لەتاو باری زەمانە
لەتاو دەستەی سەفیهی گەلفرۆشان

نابڕێتەوە، هەر دەردەکەی جارانە
هەر جلخوارەو هەڵپەیەتی بۆ گیرفان

کە ئینسان دایە لایەنی بێعاری
باکی نەبوو لە مۆری سەر ناوچەوان

وەکوو فارس دەڵێ ((تەڕ تەڕ نەباشەد))
ئیتر بۆچی خۆمان گێژکەین لەگەڵیان

لەناو پاسێکدا

١٩٦٨/١٧/١٢

ئەی ڤینۆسی خوای جوانی، پەیکەری دەستی یەزدانی
جوانی، سادەی، بێ ڕتووشی، بێسووراو و بێدەرمانی

چە سیحرێکە وا لە ڕووتا، کردگار بە تۆی بەخشیوە
کاڵای دیاری خوای جوانییە خشت بە باڵاتی بڕیوە

ئەی گەردن بەرز، کوڵم پەمەیی، ئەی شۆخ‌وشەنگی بێوێنە
زەردەخەنەی سەر لێوانت، کاریگەرە دڵفڕێنە

مەنگ‌و بێدەنگ‌و ئاغری، لەسەرخۆی، نەرم‌و نیانی
سەرچاوەی وەحی‌و ئیلهامی، دەرمانی دەردەدارانی

گەنجی بەپێوە ڕاوەستاو هەموویان واقیان وڕماوە
دەست‌و دڵیان هەموو شلەو سەرجەمی ورەی بەرداوە

چاوی هیچیان ترووکەی نایە، هەموویان گێژو بێهۆشن
بەبێ پێکی شەراب‌و مەی، هەموویان مەست‌و سەرخۆشن

دەستی شل‌بووی تاقمێکیان لە شیشی ناو پاس گیر نابێ
کوڵی ناو دڵی جۆشخواردووی وەك دڵی منداڵ ژێر نابێ

منیش لەناو ئەو کۆڕەدا، بە یادی ڕۆژانی جاران
کەوتمەوە خولیای لاوێتی‌و گیربووم لە داوی نازداران

پەپوولەی ئارەزووی دڵم، بە دەوری ڕووناکیی ڕووتا
بێپەروا کەوتە خولخواردن، تاکوو لە ئەنجامدا سووتا

نازانم ڕێکەوت لەکوێوە تۆی نیشان دام خوای جوانی
وەکوو گەنجێکی بیست ساڵە کەوتمە هەوای نەغمەخوانی

لەو ماوە کورتەی ئیمڕۆدا، لەناو پاسی شەقوشڕدا
ناچارت کردم بێپەروا، ڕێگەم بەو خەڵکانە دڕ دا

بۆ ئەوەی تا ئەو وچانەی نسیبمان پێکەوە ماوە
هەڵگۆزم هەوێنی شادی لە دەریای ئەو جووتە چاوە

ئەو چاوە شینە مەنگانەی وەکوو گوڵەکانی سویسرا
منیشی وەکوو "لامارتین" بەکێش دەکرد بۆ لای جۆلیا

بۆ ئەوەی لەو ماوەیەدا، هەنگەکەی ڕوحم بێوچان
تۆزێ لە ئاوارەی زوڵفت هەڵمژێ بۆ ئارامی گیان

ئەو زوڵفەی جوانو پەخشانەی قەڵەم ناتوانێ لێی بدوێ
هەروەکوو هێزی کارەبا داوێنی دڵ ڕادەپێچێ

دەیخاتە گەرداوو گێژی خولیای ئارەزووی دڵداری
هەروەکوو منداڵ دەیخاتە گڕوگاڵو گاڵتەو یاری

وا دابەزیت، خوات لەگەڵ بێ، ئەی ڤینۆسی خوای جوانی
ئەی نموونەی ڕەوشت بەرزی،دەسکردی دەستی یەزدانی

سوپاس بۆ ئەم ماوە کورتەی کە وەکوو ڕەشێنەی باران
دڵی پەژموردەی پاراو کرد، خستمیەوە خولیای جاران

بۆ کاکی بچووك

١٩٦٨/١١/٢٧

لە بەردەمی دێیەکدا، لەسەر ڕێگای بازیان، منالێکم بینی زۆر کز بوو. خەڵکەکە وتیان لەم ڕۆژنەدا باوکی کوژراوە. ئەم هەڵبەستەم پێشکەشی بێ:

کاکی بچووکی پێخاوس، ئەی چنگەو پەل کرێشاوی
لەبەردەمی ئاواییدا بۆچی وا کز هەڵوێستاوی!

فرمێسکی زل دڵۆپ دڵۆپ هەڵدەقوڵێت لە چاوانت
بە دەم قوڵپی گریانەوە دەڕژێتە خوار تا دەمانت

چاوەڕێی کێی وا جاربەجار، بەملاو بەولادا دەڕوانی
سەرنج ئەدەیتە ڕێگەوبان وەك بەرخی ون بووی ناو ڕانی

چاوەڕێی باوکێتی بێتەوە لە کۆڕی جەنگ و خەباتا
لەناو سەنگەری لەشکری هێزی شۆڕشی وڵاتا

ئەو باوکەی بەدوایا وێڵی، بە گوللەی دوژمن کوژراوە
وا لە ڕیزی شەهیدانی ڕێی ئازادیدا نێژراوە

باوکت لەگەڵ تاقمێکی وەك خۆیا وێنەی قارەمان
سنگیان نا بە ڕووی گوللەوە بۆ پارێزگاریی نیشتمان

تا نیشتمان بە خوێناوی سەدی وەك باوکت ئاڵ نەبێ
شاڵاوی لاوی پێشمەرگە بەسەر دوژمنا زاڵ نەبێ

چۆن میللەت ڕزگاری دەبێ، چۆن دەژی بە کامەرانی
یاخود تۆ چۆن لە دوارۆژدا هەست دەکەی کەوا ئینسانی؟

ئەی کاکی بچووکی هەتیو...وەك هەزاران باوك کوژراو
تۆش لە دواڕۆژی نزیکدا دەبی بە لاوێکی تەواو

لاوێکی ئازاو خەباتکەر، کۆڵنەدەرو چاونەترساو
دەبی بە چقڵی ناو چاوی تاقمی خوێنڕێژو گلاو

لەگەڵ چینی چەوساوەدا دەچیتە کۆڕی تێکۆشان
تا گەلی کوردی بەشخوراو بگەیەننە ڕیزی گەلان

خوێنمژ

١٩٦٩/١٢/٦

خوێنمژ هەمووی یەکە، لە خۆرئاوا، لە خۆرهەڵات
هەمووی هەر زەرووی خوێنمژە، مەستە بە خوێنی پیاوی لات

دوور لە پیاوەتی و لە ویژدان، دوژمنی چەوساوەو هەژار
چاپووك و ئازاو هونەرمەند، لە ئیش وکاری ناهەموار

بەری هەوڵ و کۆششی خەڵك، هی چەند ساڵەی بێ وچانیان
هەمووی لوول ئەدەن بۆ خۆیان، بۆ سوودی ورگ و گیرفانیان

تێر نەخۆرن وەك دەریالووش، بێ ئامانن وەك سفرەمار
خۆیان هەڵدەخەن بۆ نێچیر، بۆ مژینی خوێنی هەژار

بزەو زەردەخەنەی سەر لێو، مێچکە مێچکەو درۆو کەڵەك
بۆ لووسکردنی بەپێیە و بۆ لەخشتەبردنی خەڵك

ئەی خوێنمژی ڕاووڕووتکەر، ستاختەچیی فرۆفێڵاوی
هاکا قۆناغی زۆرداریت، لەپڕ کەوتە تەڵەو داوی

ئەو کەسانەی ساڵەهایە، ئامانیان نادەی بێ‌وچان
لەژێر باری زۆرداریتا، نەیانچێشتووە خۆشیی ژیان

کۆچی دوایی

یادێکی زۆر کۆن

ئەی شۆخی نازدار، هیوای ژیانم
کۆچی دواییت کرد ماڵی وێرانم

چرای ژیانت لێ کوژاندمەوە
زامی کۆنەو نوێت لێ کولاندمەوە

تەمی ماتەمی وەك چارشێوی غەم
داپیۆشی بەری گلێنەی دیدەم

ئەو ئاواتانەی کەوا بە خەیاڵ
کەڵەکەم کردبوو بە درێژایی ساڵ

لە خانەی هەستو هۆشی دەروونا
وەك بەفری پاڵ کێو هەرەسی هێنا

مەگەر هەروەکوو وەلی دێوانە
دەشتو کێو بگرم هەتا بەیانی

وەکوو ئەو وێڵی شەمی شەوان بم
بە نائومێدیو بە سەرگەردانی

منو ژیانی پڕ شادمانی
منو دڵخۆشی، یا کامەرانی

تازە ڕۆیشتین پێك ناگەینەوە
بووم بە خەڵوەتکێش لە جێی پەنهانی

دەسا ئەی خەیاڵ پرش‌وبڵاو بە
ئەی گوڵی هیوام سیسو ژاکاو بە

ئەی فرمێسك بڕژێ بە لێزمەو بە خوڕ
گەروو تاڵو سوێر، تێکەڵ خوێناو بە

ئەی مووشەدەمەی سینەم بەجۆش بە
ئاگرخۆشکەرەی دڵی سووتاو بە

ئەی ڕەنگ هەروەکوو لیمۆ زەردباو بە
ئەی لەش بێ‌هێزو کۆمو چەماو بە

ئەی ئاسۆی هەستو هۆشو خەیاڵم
پەستو تاریكو ڕەش داگیرساو بە

ئەی مەلی باغچەی ئاواتی ژینم
پەستو غەمگینو نەغمەبڕاو بە

ئەی پەپوولەکەی چەمەنی هیوام
کزو بێ‌باڵو لەش تێکشکاو بە

هەنگەکەی ڕۆحم، لە جێی ئاوارە
سا بێنە توخوا قومێك زوخاو بە

منو ژیانی پڕ شادمانی
منو دڵخۆشی یا کامەرانی

تازە ڕۆیشتین پێك ناگەینەوە
بووم بە هاودەمی چۆڵیو پەنهانی

بۆ کچو دایکێك

١٩٦٩/٣/١٢

خوای جوانی... نەمدەزانی، تا ئەو ڕادەیە فەننانی
نەمدەزانی کە سەرچاوەی ئیلهامی هونەرمەندانی
نەمدەزانی بزوێنەری هەستو هۆشو دڵو گیانی،
وێنەگرو پەیکەرتاشو نووسەرانو شاعیرانی
نەمدەزانی کە شاپەڕی دەستو پەنجەی هونەرمەندیت
جوانی وا نەخشە دەکێشێ، مەگەر خۆت نرخیان بزانی
ئەو جووتە شۆخەی دەستکردت، کە ئەمڕۆ سەرلەبەیانی
وەکوو پەریزادەی ئاسمان، لەناکاو سەریان دەرهانی
بەڵگەیە بۆ هونەرمەندیت، بۆ خەیاڵی وردو جوانت
نیشانەیەکی دیارییە، مامۆستای هونەرمەندانی
وا دیارە لە هەر دیمەنێك، لە هەر شێوەیەکی نەخشاو
ئەوەی کە خۆت بە شایانو بە هەڵبژاردەی بزانی
لەوانە دایكو کچێکت بە شاپەڕی دەستو پەنچەت
نەخشە کێشا تاکوو ببنە نموونەی دەستی یەزدانی
کچ لە دایك جوانتر بوو، دایك لە کچ شۆخوشەنگتر
هەرچی شێوەی ئەوانی دی کەوتە هەوای نەغمەخوانی
چ سیحرێکت پێ بەخشیون، سیحری هارووتو ماڕووتە
وا بە جارێ دڵی خەڵکی دەبەن بە زۆرو تاڵانی؟

جەژنی نەورۆزی میری

چەژنی نەورۆزە، یا شینو ماتەم	بەزمو سەیرانە یا ناخۆشیو غەم؟
ئاهەنگی کۆڕی دەستەی لاوانە	یاخود نیشتمان وێرانە سەرجەم
گەلی کورد ئەمڕۆ شاییو بەزمێتی	یان لەناو گێژی دەریا وەك بەلەم
بای مەینەت دەیباو ڕاپێچی دەکا	بەرەو سنووری ئەشکەنجەو ستەم
خاکی نیشتمان ڕەنگینو جوانە	ڕازاوەو نەخشاو وەك فەرشی عەجەم؟
یاخود سەرتاپای بە خوێن گوڵگوونە	بەخوێنی گەشی هاوولاتیەکەم
شۆخو نازداران بە ئاڵو والان	وەکوو گوڵاڵەی ناو باغی ئیرەم
وان لەناو کۆڕی بەزمو سەیرانا	یا تەعزێبارن بە چارشێوی غەم

خۆرەی قەڵبەزەی سەر ملەو کاوان
تافەتافیان دێ بۆ ناو دۆڵ و چەم
یا خود ئەوانیش وەك فرمێسکی من
بڵاوو نەوین بێدەنگ و ماتەم
کارێزی وەستا شەریف وەك جاران
سەیرانکەرانی بۆ دەچن بە جەم
ئەرخەوانەکان سوور هەڵگەڕاون
یا خود زەردباون گیرۆدەی وەرەم
دەنگی کناچەی پۆڕی گوێ چەمان
قاسپەی کەو لەسەر ئاوی وەك زەمزەم
دێتە گوێی مرۆڤ، دەنگیان زوڵاڵە
یا خود ناخوێنن نە زۆرو نە کەم
هەڵبەستەکانی مەولەوی و خانی
پەندی پیرەمێرد وەك ویردی سەردەم
ئەمانە کامیان بە ئاوازی خۆش
پێشکەشیان دەکەن بە میللەتەکەم؟
خاکەکەی دوازدە سوارەی مەریوان
بۆ ئازادیخوا بۆتە جەهەنەم
دەمی دڵسۆزان چۆتە کلیلە،
پێکا لکاوە سەرپەنچەی قەڵەم
ئیتر کام جەژن و کام نەورۆزی کورد
خەڵك ناخەڵەتێ هەر بە قاڵەی دەم
جەژنی نەورۆزەو پەست و غەمگینم
جەژنی نەورۆزەو وێڵ و ئاوارەم
دوور لە کوردستان گلێنەی چەمم
نیشتمانەکەی زین و کاکە مەم
جێگای دڵداری وەلی دێوانە
مەنزڵگاو گڵکۆی دڵدارەکەی شەم
دوور لە کوردستان، دوور لە نیشتمان
هامرازی پەستی و وێڵ و ئاوارەم
دڵم وەك خانەی وێران و سووتاو
پڕ لە بۆچەك و بۆکرووزو تەم
شەرتە تا گڕی نەورۆزی ڕاستی
بەرز نەبێتەوە لە وڵاتەکەم
نە شایی و ئاهەنگ، نە بەزم و سەیران
ساتێ دڵ بە هیچ کامیان خۆش نەکەم

شەوێك بە دڵتەنگی

هەتاکو کەی ئاوارەو دوورولاتم
تاکەی وێڵی دەشتی ڕۆژی نەهاتم
هەتاکو کەی شنەی شەماڵی شاخان
هەتاکو کەی هەوای بادی لێلاخان
نادەن لە ڕووم، نادەن لە دیدەی تارم
نایرەوێنن غەم و دەردو جەخارم
هەتاکو کەی دەنگی کەوی سەرملان
نایەتە گوێم هەتا بە خەوی شەوان
دەنگی کناچەی پۆڕی گوێ ڕووباران
شریخەی گوللەی ڕاوکەری سەر کۆساران
سۆزی شمشاڵ و باڵۆرەی یالەو یاڵ
کۆڕەی ئەسپ و بارەی بەرخی بەر ڕەشماڵ
هەوهەوی شۆڕەسوارانی شۆخ وشەنگ
تەقەی تەوری دارکەرانی ناو دەربەنگ
پرمەی کارو بەرخی تێری پردەماخ
هۆهۆی لالۆی جووتیاری لاپاڵی شاخ
هەرەوەزی کەماجاڕی کوێستانان
ئاهەنگی مازووچنی ناو نزاران
خەوێك بوو دیم، جارێکی تر نایبینم
هەتا ماوم ئاوارەو کونجنشینم

وەکوو گەمێی سەرلێ تێکچووی ناو دەریا   هەر تاوەی شەپۆلێك ڕاپێچم ئەدا
ئەی خەیاڵی پەستو گێژی دەوری مێژ   ئەی ئەستێرەی کزی ناو ئاسمانی دێژ
ئەی گرەی بای ناڕەوانو دڵتەنگکەر   ئەی خواردنەوەی هۆی نەخۆشیو ژانەسەر
هیچتان تاوێك دادم نادەن، بێسوودە   وادیارە ژین دەبەینە سەر بێهوودە
ئەی ئاوی لێڵی دیجلەی سەربەرەوخوار   دڵی منیش وەك تۆ لێڵەو پڕجەخار
ئەی شەقامی ئەبو نەواسی بێدەنگ   ژینی منیش وەك تۆیە بە شەوەزەنگ
مانگی لێڵیو ئاسمانی تۆزاوی   ڕاناماڵێ لە دڵ دەردو زووخاوی
چرپە و وردە ڕازی دەستەی دڵداران   دڵم داناخورپێنن وەکوو جاران
ئەی مەگسووفی هەڵپرووزاوی دەوری گڕ   دڵی منیش کاتێکت زانی لەپڕ
دەسووتێ بێئەوەی بگاتە ئاواتی   گیان دەسپێرێ بە خاکی دووروڵاتی
نەبێتە وشکەڕۆییو دەمارگیری   فەرقی نییە دووروڵاتیو ئەسیری
پیاو لە وڵاتی خۆی، بە سەد نەبوونی   بە دەروێشیو بە هەژاریو زەبوونی
هەست بە ئاوارەییو کەساسی ناکا   تا ئەو ساتەی کە دەنێژرێ لە خاکا
هەر ساتێکی ژیانێکە بەڕاستی   نایبێ مرۆڤ مەیلی ساردی لە عاستی

بە یادی کۆن

گیانەکەم کە جار بەجارە، بە یەك دەگەین لە ڕێگاوبان
وەکوو لاوێکی بیست ساڵە دەچمەوە دۆخەکەی جاران
بەرامبەر بە باڵای بەرزت، بەرامبەر ڕوخساری جوانت
بەرامبەر ورشەی دوو چاوی وەکوو ئەستێرەی ئاسمانت
هێزی هەنگاونانم دەبڕێ، لەگۆ دەچێ قاچو دەستم
دڵم لە لێدان دەوەستێ، پڕ دەبێ سەرچاوەی هەستم
ڕێی ئاساییم لێ تێك دەدا ڕێشکەو پێشکەی چاوی گێژم
بەبێپەروا وەکوو منداڵ فرمێسکی شادی دەڕێژم
کەچی تۆش هیچ نەگۆڕاوی، هێشتا وەکوو جاری جاران
کەللەڕەقی، نایەیتە خوار بۆ ساتێ لە کەلی شەیتان

بۆ مێژوو

١٩٦٨/٥/١٧

ئەی لاپەڕەی مێژووی گەلان، ئاگات لە مێژووی کوردان بێ
لە نووسینی بەسەرهاتا، پێنووسەکەت بەوێژدان بێ

چیت بینیوه بە چاوی خۆت، یەك یەك هەموویان تۆمار کە
بەسەرهاتی ئەم چەند ساڵەی بە میللەتان ئاگادار کە
لە شاخیەوە، لە داخیەوە، هەتاکوو پێدەشتی گەرمیان
بە دێیەوە، بە شاریەوە، ئەمسەراوسەری کوردستان
چەند تۆپی زلی دوو دەنگی، چەند بۆمبای ناپاڵمی سەرسەخت
چەند گوللەی ڕەشاش‌و برنەو، چەند کلاشنکۆفی بەدبەخت
درا بە خاکی کوردستاندا، بە نیازی وێرانکردنی
بە نیازی بێدەنگکردنی، بە نیازی لەناوبردنی
ئەو دێیانەی دەسووتێنرێن، ئەو ڕەزانەی دادەهێنرێن
ئەو منداڵی سەر بێشکانەی کە بە ڕێڕەو پێشێل دەکرێن
چ ویژدانێك، چە مەبدەئێك ئەم کردەوە پەسەند دەکا
ڕۆژی ڕووناکی میللەتێك بە وێنەی شەوزەنگ دەکا
نەوەی مەغۆل‌و تاتاران سەرلەنوێ زیندوو بوونەوە
وا تەڕو وشك هەرچی هەیە بێ‌جیاوازی دەیدروونەوە
نازانم بۆچ لە ڕاستی کورد، گەلان هەموو زمانیان لاڵە
گوێیان کەڕەو هیچ نابیستن لەماوەی ئەم هەشت نۆ ساڵە
ئەوانەی کەوا دەکوژرێن، ئەوانەی دەربەدەر ئەبن
ئەوانەی کە هەتیوبارو کەساس‌و قوڕبەسەر دەبن
کام نووسەرو ڕۆژنامەچی پێنووسی بۆ خستۆتە کار
کوا شاعیری چ میللەتێك شیعری وت بۆ کوردی هەژار
ئەم خاکەی کە هەشت نۆ ساڵە، لەژێر باردا دەنرکێنێ
بە بۆمبا سەرتاپا بێژرا، تاکوو کەسی تیا نەمێنێ
ئایا هی میللەتێك نییە کە ئەویش وەکوو میللەتان
بە ئازادی‌و کامەرانی مافی خۆی هەبێ لە ژیان
ئەی خاوەنی بیروباوەڕ، لەمسەر تا ئەوسەری جیهان
تاقە تۆزێ گوێتان شل کەن بۆ ڕازی گەلی کوردستان
گەر مافی گەلێك بەمجۆرە پێشێل بکرێ بە ئاسانی
کەس نەبێ دەنگی لێوە بێ وەك دەوری پاشاگەردانی
ئیتر بۆ کەی ئازادیخوا دەنگی لێ بەرز دەبێتەوە
هەتا فاشیست‌و زۆرداران لەبەریا بسڵەمێتەوە؟!

وەڵام بۆ هاوڕێیەك

٣/ ٦/ ١٩٦٦

هێشتا دڵم وەکوو گەنجێك، گۆڕی دڵداری پێ ماوە
پشکۆی ناو کوورەی دەروونم بەجۆشەو سوور هەڵگەڕاوە

جۆگەی ئارەزوو و ئاواتم هاژەی دێ وەکوو لافاوە
بارانی تاسەی دڵداریم بۆ یاران لێزمەو تاوە

بە سپێتی مووی سەرو ڕیش پیر نابم خەیاڵت خاوە
تازە وادەی دەوری گەنجی ڕوومەت عازەبەی دەرداوە

خەریکی دگ دگو پیاڵەم، ورەم بە خەفەت بەرداوە
پێکی بادەی خەستو خۆڵم مەزەی ماچی گۆشەی چاوە

نایەڵم دنیا بۆڕم دا، من پاڵ دەنێم بە دنیاوە
ڕەنگبێ ئەم دێرانەی دەیڵێم لەلات وابێ چاوڕاوە

بەڵام باوەڕت بێ ڕاستەو هەموو دێڕێکی تەواوە
هێشتا وەکوو هەرزەکارێك دڵم هەر تەڕو پاراوە

شەوێك لە کوێ ڕووباری دجلە

ئەمشەو ئێجگار کەللەم مەستە، بەزمەو ڕابواردنی خەستە
ئەوەی کە بۆ دڵ مەبەستە، ئامادەیەو لەبەردەستە

وا هەست دەکەم هەموو جیهان، دارو بەردو زەوی‌و ئاسمان
گەورەو بچووكو پیرو جوان، هەرچی هەیە گیاندار، بێگیان

هەموو وەك من دڵیان خۆشە، گەورەو بچووکیان سەرخۆشە
کەللەیان مەستەو بەجۆشە، کۆڕیان گەرمە، چەرویو نۆشە

درەخت بە گڵۆپی هەمەڕەنگ، لە کەناری ڕووباری مەنگ
وەکوو بووکێکی شۆخ‌وشەنگ، ڕازاوە بۆ شەوی ئاهەنگ

زڕەی پێکی نیوەشەوی، بە یادی بەزمی خوسرەوی
شیعری خەیامو گەنجەوی، بە چوارخشتەکی و مەسنەوی

پەرداغی مەی، ڕوخساری جوان، چیمەنی وەك مێرگی کوێستان
پەنای بێدەنگی شان بەشان، لەگەڵ شۆخی بادەنۆشان

پیاو دەخاتە گێژی خەیاڵ، وەك مەل ئەدا لە شەقەی باڵ
دەفڕێ بۆ دەوری کولمو خاڵ، بۆ دەوری خونچەی لێوی ئاڵ

گۆیندەی بەزەوق و بەجۆش، بە مەقامو بە بەستەی خۆش
دنیای هێناوەتە خرۆش، گەرم بووە کۆڕی مەینۆش

شڵپەی سەوڵی بەلەم جارجار، دەشکێنێت زنجیرەی ڕووبار
بە وێنەی چینی زوڵفی یار کە لێی دا ڕشێنەی بەهار

لەملاو لەولا جووتەی دڵدار، کەتوونەتە پەناو پاسار
ڕاکردوو لە چاوی بەدکار، بۆ ڕازو گلەیی شەوگار

چرپەو ڕازو پێکەنینە، خەیاڵی لیمۆ گوشینە
سەودای گازو لێومژینە، لستنەوەی سنگی زیوینە

شەوێکی پڕ لە خەیاڵە، دڵم لە خەفەت بە تاڵە
لە خۆشیا زمانم لاڵە، شەوێکە درێژەی دە ساڵە

دەمەتەقێیەك
لەگەڵ مامۆستا عەلائەدین سوجادیدا

١٩٦٩/٨/٣

دەسخەتێکم بە ئەمانەت لەلای مامۆستا عەلائەدین دانا کە لە ماوەی هەفتەیەکدا سەیرێکی بکات. ئەو دەستخەتە بریتی بوو لەوەی کە ئامادەم کردبوو بۆ چاپکردنی کتێبی (پیرەمێردی نەمر). کاك ف. هۆشیاریش [فایەق هۆشیار] ئاگاداری ئەم کەینەوبەینە بوو، بەڵام پتر لە دوو مانگ تێپەڕی بێ ئەوەی دەستخەتەکەم بۆ بنێرێتەوە، منیش ئەم هەڵبەستەم بۆ نارد.

هۆ مامۆستا عەلائەدین، بمبوورە گەیوەتە تینم
چیم پێ دەڵێی لەسەر سەرم، کافرم یاخود بێدینم
ئەوا دێری شیعرم بەتاو، خۆیم لێ ڕادەپسکێنێ
دەڵێ ئیتر توانام نەما، دیاری تۆڵەی خۆی دەستێنێ
وەکوو ژیشك خۆی گیف دەکا، توانج دەهاوێ کەف دەچێنێ

کوێرانه پیره گاڵۆکی پیرەمێرد هەڵدەسووڕێنێ
دەڵێ ئیشی دووسێ ڕۆژ بوو، بۆچی وا دوای خست، ئاش وەستا
دەترسم بیرازی بوێ بەرداشی ئاشی مامۆستا
هێشووی داڵیتی مانگی ئاب، لەلای ترشه وەك بەرسیله
گوڵی گەنم بێشیلەیە، هێشتا هەر سەوزو قەرسیله
یا تەماتە ئاغاگەلی "شیوەکەڵ"و قەومو قیله
تاقم تاقم سوارەو پیادە، وەکوو شایی بناویله
یاخود دەبێ بانگی شێوی "مام پیرداود"[1] هێند بەسۆز بێ
سەلاو بانگەوازی خۆشی لاوکی ناو خزمو هۆز بێ
بە سەودای ئەو بانگەوازەو ئەو دەنگە خۆشو دڵگیره
دەستو دڵت بەبێ پەروا، لەناو داویا یەخسیره
بۆیه وا مەیلی خوێندنەوەت هەروەکوو جاران نەماوە
ماوەی "مەغریبو عیشا"[2] کەی جارانت چیی لێ قەوماوە؟
ئومێد دەکەم بۆ خوێندنەوە تەنها سستو لەسەرخۆ بی
لە کارو فرمانی خێردا، گورجو گوڵ بە جستوجۆ بی
دەڵێن مەلاژن دڵتەڕە، کە عومری گەیشتە هەشتا
ئەوسا دەچێتە دیلانێو چاوبڕکێیەتی لەگەڵتا
لەبیرمە موفتیی ڕەحمەتی لە مانگێکدا تاقە جارێ
دەی کرد بە گاڵەو بە هەرا، گەڕەك دەخرۆشا بەجارێ
شەوی جومعە حەمام قۆرخ، ئاوڕشێنی دیوەخان بوو
بۆنی تاسکەبابیو سیڕەی سەماوەری ناو دالان بوو
لوقمەقازیو شیرینیی تر، هەرچی کەوا نەرمەقووت بێ
ئەوەی لەگەڵ کاری خێرا بسازێو لەگەڵیا جووت بێ
ئەمانە هەموو خۆرشتی سەر لە ئێوارەی ئاهەنگ بوو
ئا ئەم هەموو کەینوبەینە هەمووی بۆ نەختێ گۆبەنگ بوو
بە وردە کۆکەی بەربەیان، لەپاش ڕەوتی نیوە شەوی

---

[1] مام پیرداود کوردێکی دەوری هەولێر بوو مجەوری مزگەوتەکەی عەلائەدین سوجادی بوو لە مەیدان بانگیشی بۆ ئەدا.

[2] مەغریبو عیشا: لەو ماوەیەدا مامۆستا عەلائەدین لە مزگەوت دەبوو، میوان دەچوون بۆ لای.

خەڵکی دەرو دراوسێ ئەوسا لە ئەنجامی خێر دەگەیی
کە پیرەمێردی ڕەحمەتیش کاری نەگەیشتایە ئەنجام
ئەیوت "غەزالە"[1] بۆت نەمام بە وشکی چووی بۆ حەمام
تۆش لەگەڵ شیعری پیرەمێرد، نازانم بۆ مەیلت ساردە
ناحەقمە گەر ئیتر بڵێم، مەلا توخوا ئەمە ناردە

بەستەیەك بۆ نیشتمانەکەم

١٩٦٩/١٢/٤

دەمەوێ هەڵبەستێ بڵێم بۆ خاکی نیشتمانەکەم
بۆ شۆڕشی ئازادیخواو پێشمەرگەی کوردستانەکەم
هەڵبەستێکی بە سۆزی وا، لە شمشاڵی دەروونەوە
لە گانگای هەستو سەرچاوەی دڵی خاوێنو ڕوونەوە
هەڵقوڵێ، پەنگاو ببەستێ وەکوو قوڵپەکانی سەراو
دەشتی شارەزووری هیوام تێرو پاراو کا بە لافاو
هەڵبەستێك بێ دیاریی دەستی بیروبڕوای ژیانم بێ
شایانی شۆڕشی کوردو دەستەی تێکۆشەرانم بێ
بۆ ئەوانەی کە سێبەری پیرە داربەڕووی گەلاڵە
لە جێی کۆشكو تەلاریانە، لەماوەی ئەم هەشت نۆ ساڵە
هەڵبەستێك بێ بۆ ئەو گەلەی لەناو گەرووی نەهەنگایە
لەژێر نرکەو ناڵەی بۆمباو گوللەی تۆپو تفەنگایە
هەر پیرە، هەر هەرزەکارە لوولیان ئەدەن وەك مۆڵەمەڕ
ڕەشبگیری ژنو پیاوە، بێ جیاوازیی بیروباوەڕ
فرمێسکی دایکی هەتیوبار، هەنسکی دەزگیران کوژراو
جۆشی کوڵی نەوەستاوی کەسوکاری جگەرسووتاو
لاشەی ئەو لاوانەی لەژێر دانەی گرێدەری سامناکا
بە زیندوویی پان کرانەوە، بەکۆمەڵ نێژران لە خاکا
هێشتا داخیان لە دڵمایەو هەروا لە جەرگم کارییە
بیرچوونەوەی تاوانی وا، تاوانەو شەرمەزارییە

---

[1] غەزالە خان خێزانی شاعیری نەمر حاجی تۆفیقی پیرەمێرد بوو.

نۆکەری سوورفلی چاوشین وەك نەوەی مەغۆل‌و تاتار
لەشکری بەر بۆتە وێزەی بێ تاوانی دێهات‌و شار
چنگ‌و پەلی بە خوێناوی شەهیدان ڕەش هەڵگیرساوە
وەك زەروو تا بینە قاقای هێلنج‌و قوڵپی خوێناوە
لێزمەی ژەهری بەسەر خاکی نیشتمانا دەبارێنێ
دارو بەردو زیندەوەری، تەڕو وشکی دەسووتێنێ
بە دەستی بێ تاشە بەردی هەموو لوتکەی سەر چیاکان
دەیاڕێ هەموو تەخت دەکا ئەمسەراوسەری کوردستان
تاکو ناوی کوردستان‌و ناوی گەلی کورد نەمێنێ
دارو بەردی وەکوو گڕی بابا گوڕگوڕ گڕبسێنێ
ئەوسا ئیتر، بۆریی لە شادەماری کوردستان
بەبێ دەنگی بەکێش بکرێ بۆ بازاڕی خوێنمژەکان
نەیدەزانی ئەو میللەتەی هەزاران ساڵ وەك خۆی مابێ
تەنها لەسەر بستێك خاکی وەك لافاو خوێنی ڕژابێ
لاوی بە ێدارەو قامچی ڕاهاتبێ لەش‌و گیانی
لەلای گاڵتەی منداڵان بێ زنجیرو کۆت‌و زیندانی
هێز نییە کۆڵی پێ بدا لەڕێی ڕاستی تێکۆشانی
گەردنکەچی کا بەرامبەر هێزی دەستەی دوژمنانی
چیای سەخت‌و گەردنکەشی، دارستان‌و چەم‌و دۆڵی
تاشەبەردی لوتکەی بەرزی، ئاوو زیخ‌و لم‌و خۆڵی
هەر تاقە بستێکی مابێ بەپێوە لەسەر ڕووی جیهان
بۆ لەشکری دوژمنانی هەمووی دەبێ بە گۆڕستان
هەتا پێشمەرگەی نەبەردو چاونەترساوی بمێنێ
مەشخەڵی تێکۆشانی کورد، تا بێ بڵێسە دەسێنێ
ئەی لاپەڕەی مێژووی گەلان، ئاگات لە مێژووی کوردان بێ
نووکی پێنووست لە ڕاستی بەسەرهاتیا بەوێژان بێ
چیت بینیوە بە چاوی خۆت، یەك یەك هەموویان تۆمار کە
بەسەرهات‌و کارەساتی بە میللەتان ئاگادار کە
ئەو تاوانەی بەرامبەر کورد، کراوە لە بەرچاوی خۆیا
ڕاستی نووسینیان ئەرکێکە وا لە گەردن‌و ئەستۆتا

ئەوەی کەوا چنگو پەلی خوێناوی بێ، تاوانبار بێ
دەبێ بەرامبەر بە مێژوو گەردنکەچ و شەرمەزار بێ
تەنها بە دەنگی بێزاری فاشیست پاشگەز نابێتەوە
هەر هێزە لووتی بشکێنێ و لەبەریا بسڵەمێتەوە
بۆیە گەلی کوردی ئێمەش خوێنی خۆی ناوەتە مستی
لاشەی کردووە بە سەنگەری نیشتمانی خۆشەویستی
لەسەر تاقە بستێ خاکی، لەسەر نینۆکی لاوێکی
بۆ تۆڵەی دڵۆپێك خوێنی لاشەی ڕۆڵە کوژاوێکی
تا دوا هەناسەی پێشمەرگەی مابێ لە خاکی کوردستان
تا تیایەتی هاوار دەکا: یا کوردستان، یاخود نەمان
ئەی کۆمەڵەی نەتەوەکان، کۆمەڵێکی ناتەواوی
ناوت یەکێتیی گەلانەو لەڕاستیدا داتاشراوی
هەر تاوانەو دەستدرێژییە چاوی خۆتی لێ دەپۆشی
لە ڕاستی گەلێکی وەکوو کورد بە فەرامۆشی
کەی تاقە ڕۆژێ لە ڕۆژان، بێ پێچ و پەناو چاوڕاو
دەیدرکێنێ کە گەلی کورد گەلێکی دیلەو مافخوراو
هەزار هەزار ئەوەندەی تر لە ڕاستی کورد گوێی خۆت کەڕ کەی
چاوت تونگ تونگ بنووقێنی، فەرمان بە ئەمری خوای شەڕ کەی
گەلی کورد لە خەباتی خۆی قەد ناکەوێ و ناکا سستی
تا دەس نەکاتە گەردنی بووکی ئازادی و سەربەستی
گەلی کورد خەڵاتی ناوێ، لە هیچ کەس ناپاڕێتەوە
مافی کورد قەرزێکە ئەمڕۆ سبەی هەر دەیسێنێتەوە

بۆرجوازی و سەرمایەدار

١٩٦٩/٧/٢٩

بۆرجوازی و سەرمایەدار، دوژمنی کرێکارو جووتیار
دوژمنی هەموو کەسێکی مافخوراو و لات و هەژار

ناحەقیان مەگرن گەر قینیان لە بیروباوەڕی بەرز بێ
ڕقیان لە هێزی ئازادی و چینی چەوساوەی ڕووی ئەرز بێ

چونکە هەر بیروباوەڕێك کە بۆنی ئازادیی لیٚ بێ
دەبێتە هۆی پتەوبوونی چینێکی تێکۆشەری نوێ

ئەو چینەی کەوا خاوەنی بیروباوەڕێکی پاکە
خاوەنی هێزی پێشڕەوی چاونەترساوو بیٚ باکە

هەرساتێ گەیشتە ئەوەی توانیی ئالاّی شۆڕش هەڵکا
توانیی هەرچی ئازادیخواو ڕۆشنبیرە لەناو خەڵکا

هەمووی بێنێتە کۆڕەوە بۆ هەڵمەتو بۆ تێکۆشان
بۆ گۆڕینی داموودەزگای ڕژێمی دەستەی خوێنمژان

ئەوسایە بە هێزی بازووی هەموو زۆردار دەتاسێنێ
مافی چینی بەشخوراوی چەند ساڵەی بەزۆر دەستێنێ

دیارە ئەمەش بۆ تاقمێك کە هەمیشە وەکوو زەروو
بەربوونە خوێنی چینێکی هەژاری چەوساوەی ماندوو

شتێکی پرمەترسییەو بۆیان دەس نادا سەرکەوێ
تای ترازووی خۆیان بەو سەرکەوتنە دەنەوێ

ڕێگای تێکۆشانی کورد

١٩٦٩/٩/١٥

ڕێگای تێکۆشانی کورد، هەرچەند سەختو گرانە
پڕ دڕكو داڵو بەردە، پڕ کۆسپو کەندەلاّنە

تا دەگاتە ژێر سایەی ئالاّی بەرزی ڕزگاری
هەزار دەردو ئەندێشەی تووش دەبی بەناچاری

هەتاکوو دەم دەنێتەوە ناو دەمی بووکی هیوای
تا دەس دەکاتە ملی نازداری ئازادیخوای

تا دەگاتە مەنزڵو سنوورو جێی مەبەستی
بست بە بستی سەر ڕێگەی دەبێتە بەرهەڵستی

بەلاّم تێکۆشانی گەل قەت ناوەستێ کاروانی
هەتابێ گورجتر دەبێ هەنگاوی تێکۆشانی

تا بێ بەهێزتر دەبێ مەبدەء و بیروبڕوای
بەتینتر دەبێ گڕی مەشخەڵی ئازادیخوای

دەبا ئیتر ئەوانەی کەوا لەسەرەتاوە
تەنها بۆ سوودی خۆیان هەر دەهۆڵیان کوتاوە

با لادەن لەو ڕێگایەو ببنە دڕکی مەم‌و زین
هاکا میللەت بە لووتی بیلێك هەمووی داپاچین

ئەوسا ناوو ڕەفتاریان، کردەوەی ناهەمواریان
پەڕەی چڵکنی پیسی ژیانی شەرمەزارییان

لەناو سەرەنوێلکی مێژوودا فڕێ ئەدرێ
بەپێلەقەی کاروانی میللەتان پێ شێل دەکرێ

ئاوات

ئەی دەستەی کە ڕەئووفی کوشت، ئەو دەستە بوو ڕەحمانی کوشت
ئەو دەستە تاوانبارە بوو، خوێنی تێکۆشەرانی ڕشت

ئەو دەستە چەپەڵە پیسەی هەزارانی ماڵوێران کرد
هەزارانی هەتیوبارو بێوەژنی سەرگەردان کرد

ئەو دەستە بەکرێگیراوە گەر کورد ڕۆژێکی بمێنێ
بە بڕیاری دادگای گەل، دای دەپاچی‌و دەی قرتێنێ

ئەی میللەتی نەبەزی کورد، گڕی شۆڕشگێڕت خۆشکە
تێکۆشەر لە دوای تێکۆشەر بە شیری ئازادی گۆشکە

ئازادی‌و سەرفرازبوونی هیچ میللەتێك بە ئاسانی
دەسگیر نابێ‌و چنگ ناکەوێ بەبێ خوێنی شەهیدانی

تەمەنی دوای چل ساڵە

ئای لە جۆشی دڵداریی تەمەنی دوای لاوێتی
وەکوو ژیلەمۆی ئاگر هێشتا تین‌و تاوێتی

لەپاش ئەو کەین‌و بەینەی دەوری هەرزەکارێتی
هێشتا دڵی سەرەڕۆ مەیلی زوڵفی خاوێتی

ژیلەمۆی کوورەی دەروون کەی دادەمرکێتەوە
کەی دەبێ بە خۆڵەمێش، تاوێ دەحەسێتەوە

تاکەی هەنگەکەی ناو دڵ، کوڵ نادا بەبێ وچان
تێر ناخوا لە مژینی ئاوارەی زوڵفی یاران

تاکەی وەکوو پەپوولە، وێڵی گوڵی باخانە
بێ باك لە ئێش‌و زامی درك‌و چقڵی گوڵانە

هەتاکوو کەی شەیدایە بۆ گڕی شەوق‌و چرا
ناترسێ لە سووتان‌و دەخولێتەوە بە دەوریا

ئەی دڵی بەسالاچوو، بۆچی وا ئاخرشەڕی
بۆچی وا بەم تەمەنە هێشتا هێندە دڵتەڕی

کێ باوەڕت پێ دەکا، بە وێنەی هەرزەکارێ
دەتوانی ڕاگیری کەی دڵی شۆخ‌و نازدارێ

دڵی شۆخ‌و نازداران وەکوو کارەبا وایە
تەنها هەر بە پریشکێ لەسەر پێ‌و لەکارایە

تۆی هەروەکوو ژیلەمۆ، هەرچەند بەتین‌وتاوی
بە توێژاڵی خۆڵەمێش شاراوەو داپۆشراوی

سەری سپی کە دەرکەوت، ئیتر پیاو دەبێ بە پەنگ
چ شۆخێك خۆی دەخاتە ناو گێژاوی گۆمی مەنگ

کوردایەتی

١٩٦٩/١١/١٤

چەند کەس بە درۆو بە ڕواڵەت، بەدرێژایی ئەم چەند ساڵە
مەبدەء و بیروباوەڕیان بۆ هەڵئاخنینی جەواڵە

چەند کەس بێشەرم‌و شوورەیی، بێتەریقی‌و بێئابڕووچوون
پاش هاش‌و هووشی چەند ساڵە ناکەس بەچەو ناپاك دەرچوون

چەند کەس لەژێر سایەی تۆدا، دام‌ودەزگایان دامەزران
بوون بە دەلاڵی مەبدەء و میللەت‌و وڵاتیان دۆڕان

لاپەڕە لەدوای لاپەڕە، مێژووی ئەم چەند ساڵەی دوایی
پڕ لە باسی خیانەتەو پڕ لە نۆکەری‌و مەرایی

بە نووسین‌و بە قاڵەی دەم تا بڵێی بە دەست‌وبردن
هەر خۆیان هێزی پێشڕەوی چەوساوەی میللەتی کوردن

ئەی نەتەوەی کوردی دلێر، گەرچی ئەمڕۆ وەك میللەتان
دەنگی شۆڕشت ناگاتە هەموو سنوورێکی جیهان

بەڵام هاکا دەنگوباسی شۆڕشگێڕیت بڵاو بۆوە
وەك باسی شۆڕشی ڤێتنام ڕووی سەرزەمینی گرتەوە

بۆ پیرەمێردو گۆران

١٩٦٩/١٢/٢٣

خاڵۆی پیرەمێرد، وەستای بوێژان
گەنجینەی بەنرخ بۆ نوکتەبێژان
زیندووکەرەوەی ئاهەنگی نەورۆز
خاوەنی "ژین‌و ژیان"ی دڵسۆز
لەگەڵ مامۆستای ڕۆشنبیرانا
لەگەڵ مامۆستای کوردو گۆرانا
ئەمیا لە سەیوان، ئەو مامەیارە
شوێنی گۆڕیچەی هەردوکیان دیارە
کەی میللەتەکەم وەکوو میللەتان
دەسەڵاتی بێ ڕۆژێك لە ڕۆژان
فەرمان ببەخشێ بە پەیکەرتاشێ
سەرو پەیکەریان بۆ دابتاشێ

ڕۆژی ئاشتی

بەبۆنەی ١١ی ئادارەوە

سالی ١٩٧٠

نەبیستراوە تا ئێستە، کەوا ڕۆژێك لە ڕۆژان
گەلی کورد دەس درێژ بکا، بۆ سەر یەکێك لە گەلان
هەر نیشتمانی کوردەو بەزۆر پێشێل کراوە
ئەمسەراوسەری خاکی بە توورە کە بێژراوە
لاپەڕەکانی مێژوو، بەڵگەی ڕاست‌و تەواوە
گەلی ئەم کوردستانە، کە هەتا ئێستا ماوە
هەر ئەم تاوان لێکراوەو هەر ئەو بەشخوراوە
بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا، هەر دەمینێ‌و هەر ماوە

زەینەفوونی یۆنانی، هەزاران ساڵ لەمەوبەر
بە خۆی و بە سوپاوە وڵاتیان گرت سەراوسەر
بەڵام بەچی گەیشت و ئەنجامی چیی بەسەرهات؟
سەرشکاوو ڕاونراو، بە پەلەپرووزکێ هەڵات
ئۆردووی مەغۆلی خوێنرێژ ڕەمزی زوڵم و تاڵانی
بست بە بستی کوردستان بووە بە گۆڕستانی
شەپۆلی دەستدرێژیکەر، بەبێ وچان وەك لافاو
خاکی کوردەوارییان ڕەنگین کردوە بە خوێناو
بەڵام کوردی کۆڵنەدەر وەك لوتکەی چیاکانی
بەرامبەر بە زەمانەو جەورو زوڵم و تاوانی
خۆی گرت چۆکی مەردانەی چەقاندە خاکی پیرۆز
بۆ سەربەستی و ئازادی، بۆ ڕزگاریی گەل و هۆز
هەشت نۆ ساڵێك لەمەوبەر تاقمێکی سەرەڕۆ
کەوتنە خولیای فەوتانی گەلی کورد بە قەڵاچۆ
کەڵکی نەگرت هاوارو بانگەوازی ئاشتیخواز
لەشکری شەڕخوا وەکوو لەشکری گورگ و بەراز
دایانە بەر، دارو بەرد، ناو ڕەزو باخ و بێستان
ئەوی لەتوانایدا بوو، هەمووی داپاچی و سووتان
تینی ڕەشی ناو دڵی هەموو داچۆڕانە خوار
هەستی مرۆڤایەتی نەما وەك دڕندەی هار
بانگی دەکرد پڕبەدەم، بکوژن، ببڕن، تاڵان کەن
ژن بێ، پیر بێ، منداڵ بێ، هەموویان سەرگەردان کەن
بەڵام پێشمەرگەی کوردی نیشتمانی خۆشەویست
خۆی کرد بە فیدای خاکی نیشتمانی بست بە بست
ئەوا لەدوای ئەم هەموو شەڕوشۆڕی چەند ساڵە
بانگی تێبینی بەسەر ڕێی گومراهییا زاڵە
دەنگی ئاشتیخوایی گەل ئێستە بەرزو زوڵاڵە
بەرەی خوێنرێژو شەڕخوا ملکەچەو زمانی لاڵە
پیرۆز بێ ئەم ئاشتییە، نۆرەی لاپەڕەی نوێیە
بزانین ئەمجارە ڕاستە مژدەی ڕزگاریی پێیە

بۆ جەژنی نەورۆزی ساڵی ١٩٧٠

پیرۆزبایی لە هەموو کورد، سڵاوی گەرمی دووربەدوور
بۆ ئەو لاوە نەبەردانەی لە باوەنوور تا فیشخابوور

لەشیان کردبوو بە قەڵغان، خوێنیان خستبوە بەری دەستیان
تێکۆشابوون بۆ گەیشتن بە ئامانج و مەبەستیان

سڵاو بۆ ئەو دایك و باوکەی ڕۆڵەیان شەهید کراوە
سەربەرزی و ئازادیی وڵات بە خوێنی گەشیان نووسراوە

سڵاو بۆ ئەو ڕۆشنبیرەی لە گێژاوی ئەم چەند ساڵە
ڕێی ڕاستی گرت و لای نەدا لە ترسی ئەو قەل و داڵە

سڵاوی گەرم و بەتینی وەکوو پشکۆی داری بەڕوو
بۆ بست بە بستی کوردستان، بۆ پێشمەرگەی لەخۆبوردوو

مژدە بێ جەژنی نەورۆزی ئەمساڵمان تێکەڵ ئاشتییە
ئومێد وایە ئەم وڵاتە لەمەودوا ڕووی لە هاتییە

باڵی خوای شەڕ پێکێنراوە، شەقەی نایە باڵشکاوە
وا لەناو خوێناوی خۆیدا تەپاوتلێتی و گەوزاوە

کۆتری ئاشتی دەنگی بەرزە، هەموو ئاسمانی تەنیوە
نووزە لە پەپووی نەگبەت و شوومی وێرانە بڕیوە

پێشمەرگەی کورد سروود بڵێ، با دەنگت بەرز و زوڵاڵ بێ
دەستەی شەڕخوا کەڕ و کاس کە، با ئیتر زمانیان لاڵ بێ

ئەمساڵ نەورۆز ساڕێژکەری زامی گوللەی زامدارانە
گوڵاڵەی سووری بەهارمان، یادگاری شەهیدانە

ئەمڕۆ وا جەژنی نەورۆزە، جەژنی نیشتمان و هۆزە
جەژنێکی لەلای گەلی کورد تا بڵێی بەرز و پیرۆزە

یادی کاوەی قارەمانە، یادی ڕێگەی تێکۆشانە
یادی تێکشکانی تەختی بەرەی چینی خوێنمژانە

یادی زۆرانبازیی مەردە لەگەڵ تاقمی زۆردارا
یادی چەکوش و وەشێنێکە لەناو چینی کرێکارا

ئەو ڕۆژەی چەرمی بەرۆکی کاوەی مەزن کرا بە ئالآ
لەو ڕۆژەوە ئەم میللەتە قەدی لە ئازادی ئالآ

هەتا مرۆڤێکی مابێ، لە ڕووی خاکی نیشتمانا
هەتا دوا دڵۆپی خوێنی بمێنێ لە لەش و گیانا

لانادا لە ڕێگەی ڕاستی، بێوچانە لە تێکۆشان
شان بە شانی هەموو گەلی ئازادیخوای سەر ڕووی جیهان

ئەی کاروانی ئازادیی کورد تێپەڕ بە، ڕەت بە مەوەستە
قۆناغ لەدوای قۆناغ ببڕە، تا ئەو هەنگامەی مەبەستە

ویردی دەمی شەوو ڕۆژم، ئەی دایکی نیشتمانەکەم
ئەی ئارامی لەش و گیانی هەموو خۆشی ژیانەکەم

هەروەکوو دایکێکی دڵسۆز، بە پەنجەی پزیشکی نەرمت
بە خۆشەویستی و بە هەستی پڕسۆزی ناو دڵی گەرمت

بسڕە فرمێسکی چاوانی دایکانی ڕۆڵە کوژراوت
پڕ شادی کە دڵی ماتی هەتیوان و لێقەوماوت

تەمومژی ڕووی ئاسمانی ڕۆژانی ڕابوردووی ڕەشت
هەوری سووری پڕ سامناکی بە هالآوی خوێنی گەشت

هەمووی ڕامالەو لوولی دە، با نۆرەی ژینێکی نوێ بێ
ئەوەی سالەها مەبەستتە ئومێد وایە جێبەجێ بێ

کۆنەپەرستی دەغەزار

١٩٧٠/٤/٢٦

دواچۆڕی ژەهراوی قین، بۆچەکی بوغزی ناو دڵ
خێسەی پڕ ڕق و کینەی تیژی هەروەکوو چقڵ

ڕەنگی زەردی ڕوخساری مۆن و گرژی تێکترشاو
چاوی پێلوو ئەستووری سپێنە سوور هەڵگەڕاو

دانی ڕیچی وەك شفرەی پیرە یەکانەی نەخۆش
ناوچەوانی ترش وتاڵ، هەروەکوو ڕەنگی حەوجۆش

کەفاوی لالغاوەی بەسەر چەناگەو ملیا
وەکوو کەفی ژێر کۆپان دەچۆڕا بەسەر جلیا

هەمووی دیمەنی ڕق بوو، هەمووی دیمەنی قین بوو
نموونەی ئەهرەمەنی خوای شوومی سەر زەمین بوو

مێشکی پووکاو و پووچی بیروباوەڕی چەوتی
هەنگاونانی کوێرانەی، چەپۆکانی ڕێ ڕەوتی

هەمووی پەلاماردانە، بۆ سەر هەموو ئینسانێ
ئەوەی کەوا لای وابێ لە خۆی زۆرتر دەزانێ

ئەوەی ڕۆژێك لە ڕۆژان "ئازادی"ی ناو هێنابێ
یاخود وشەی "سەربەستی" لە دەمی ترازابێ

ئەوەی ئەوپەڕی کفرەو هەتا ماوە گلاوە
حەرامە کوردایەتی، لێی قەدەغە کراوە!!

ئەی مێشك پووچی نەخۆش، بە بیروبڕوای پەستت
چەکی کۆنەپەرستی بە ڕیزە بگرە دەستت

تۆش دەورت بەسەر دەچێ، چیت لەباردایە بیکە
ئاوابوونی دواڕۆژت کەمی ماوەو نزیکە

هاکا هێزی ئازادی ئاخوڕی بۆ هەڵبەستی
کردیتیە تەویلەوەو هەموو چوارپەلی بەستی

لە کۆنەوە تا ئیستە

لە کۆنەوە هەتا ئیستە، ئەوەی لە ئێمەوە دیارە
کێشەو بەرەو زۆران بازی چینی خوێن مژو هەژارە

مێژوی ژیان لە کۆنەوە، لاپەڕە لە دوای لاپەڕە
پڕ لە باسی بەسەرهاتو کوشتنو بڕینو شەڕە

جەنگی داریوشو ئەسکەندەر، ئیسپارتەو ئەسینەی یۆنان
زۆران بازیو پاڵەوانی ساڵەهای ئێرانو توران

ئەسپی تەڕوادەی داتاشراو، شیعری ئلیادەی هۆمیرۆس
پاڵەوانیەتیی هەرقلو مەردایەتیی سپارتاکۆس

ڕووخانی تەختی کەیخسرەو، تالآنی ناو تاقی کیسراو
دەنگی زەنگو سەڵاو بانگی ناو کەنیسەی ئەیا صوفیا

تاتاری وەك کولله زەردە، لێشاوی لەشکری مەغۆل
کەڵبەی وەچەی گورگی بۆزی درنگەی ناوچەی ئانادۆڵ

لەشکری خاچ هەڵگر وەك خۆڵ، شمشێربەدەس زونار[1] لەپشت
بە پاپۆڕو کەشتیو بەلەم، بەکێش کران درشتو ورد

ئەمانە هەمووی بەناوی غەزاو ئاینو خوداوە
ڕۆژهەلآتو ڕۆژئاوایان سەرتاپا هەمووی بێژاوە

مێژووی ئەم سەردەمەی دواییش، پڕ تاوانەو ناپیاوییە
دێڕ لە دێڕی گلآوترەو پەڕەی سوورو خوێناوییە

شوورای ماجینۆو سگفرید، بە هەزاران دێهاتو شار
بە هێزی تانكو فڕۆكە، هەمووی دابێژرا سەرەوخوار

نەڕەی مۆسۆلینیو هیتلەر لە تەلارو شەقامەکان
بۆمبای ئەتۆمی ناوەختی دورگەی هێرۆشیمای یابان

سەد هەزار لەشی تێکشکاو، خەرمانی لاشەی هەڵقرچاو
هەوای پڕ لە تۆزی ئەتۆم، بۆ خنکاندن، بۆ کوێریی چاو

لوورەی ناسازی مەکارسی، دەنگی پەپووی شوومی دەلاس
نووزەی قولی ڕەشوڕووتی هەڵواسراوی کزو کەساس

ئەمانە هەمووی بەرهەمی نەخشەو پیلانی زۆردارە
هەمووی بۆ خواستو ئاواتی بەرەی پیسو نالەبارە

پوختەی گوشراوی ناو مێشکیساڵەهای سەرمایەدارە
لەسەر لاکی بێتاوانو چینی چەوساوەو هەژارە

---

[1] زونار، ئەو پیشتێنە پانە بوو کە زۆربەی صەڵیبیەکان دەیانبەستە پشتیان.

ڕاوڕووتی بێوچانی، سەرمایەداری تێرنەخۆر
لەسەر لاشەو خوێنی هەژار بۆ کەڵەکەی سەرمایەی زۆر

دانەی تیژی پارچەی کارگە، مشاری دەستو پێ داهێن
بۆ چەوساوەی کاسو وڕی ماندووی ژینی بێسەروشوێن

منداڵی بێدەرەتانیان، لەناو گێژاوی ژیانا
دەبن بە دزو بە پیاوکوژ، لەپێناوی ورگو نانا

دەسنگەی خاوەنی کارگە، پاداشتی کوێریو پیرییە
پیتاکی ناو لاتو لێوار، بڕیاری دەزگای میرییە

ژنیان کام جێ پڕ لە شەرم بێ، کام کردەوە ناڕەوا بێ
کوێرەوەری وای لێ دەکا ناچار بێ لەگەڵیان ڕابێ

شێوەی ژیانی وڵاتی سەرمایەداری وا گلاوە
هەرچی دەکرێ خوێنمژینەو ساختەو فێڵو چاووڕاوە

هاکا هێزی چەکوش بەدەس، کەوتە وێزەی داموودەزگای
تەختی کرد ڕژێمی کۆنی داوەشاو و هەلاهەلای

چەکوشێك وەك ئەو چەکوشەی کە کاوەی مەزن ڕایوەشان
کەللەی سەری ئەژدەهاکی خوێنمژی هاڕیو دایتەکان

لە کاروانی تێکۆشانی پێشمەرگەی چاونەترساوا
لەناو زۆربەی ڕەشوڕووتی گەلی ژێردەسو چەوساوا

هەر ڕۆژە کاوەیەك خۆیو چەکوشو دەزگاو دووکانی
خۆی دەکا بە فیداکاری گەلو خاکی نیشتمانی

یادی پیرەمێردی نەمر

سلێمانی ٢٠/٦/١٩٧٠

بەبۆنەی تێپەڕبوونی بیست ساڵ بەسەر کۆچی دوایی "پیرەمێرد"ا، لە سلێمانی کۆمەڵی هونەرە جوانەکان ئاهەنگێکی زۆر گەورەیان گێڕاو لە زۆر شوێنەوە میوان بانگ کرابوون. منیش لەو موناسەبەتەدا لەژێر تیشکی هەندێ بیرەوەریی خۆم دەربارەی ژیانو لەدایکبوونی منداڵ لە کوردستاندا لە کۆندا و بەپێی ئەو گێڕانەوەی کە لە دەمی پیرەکانی سەردەمی خۆماندا دەمانبیست، ئەم هەڵبەستەم کرد بە یادی لەدایکبوونو کۆچی دوایی پیرەمێرد.

بوغچەی ناو تاقی چنراوی دەستو پەنجەی ڕەنگینو جوان
بۆ قۆناغەی کۆرپەی ساوای لەدایکبووی کۆشی مامان
بێشکەی لە داری قەزوانی تێراوی بەفراوی کوێستان
بەنی دەسرازەی لە خوریی شەکی کاڵی ئێڵی جافان
کوژەکەو نوشتەی چاوەزار، پریاسکەی پڕ سملّو مێخەك
خڕخاڵی ناو کۆڵی خاڵۆی هەجیجی ڕێی باوە کۆچەك
میرو گزیری ئێشکچی، گوێزەبانەی منالّو مەزن
چیرۆکی گوێ ئاگردانو بەیتو بالۆرەی پیرێژن
کە ترسی شەوەو دایکی هاڵ نەماو گەییە حەوتەو چلە
ئیتر وادەی گڕوگاڵو دارە دارەو قسەی زلە
پێ گرتنە، دەرو ژوورە بۆ بەر دەرگاو بۆ ناو کۆلان
بۆ چاوشارکێو هەیا هەیاو ڕاکردنی ناو منداڵان
یاریو موشێنی ژێر سایەی پیرەدارەکەی بەر ماڵان
بەرامبەر گوژمی کیژۆڵەی چاوداگر لە هەرزەکاران
خوێندنی حوجرەی ناو مزگەوت، بە ئەرێ بابە[1] و هاتوچۆ
کۆڕی مەلاو سوختەو فەقێی ژێر کەپری سەر حەوزو سەکۆ
کولّە چوارشەموو، کاشی نووسین[2]، جوغزێن[3] و کەوشەکەی[4] سەیران
چویت بۆ فەقیانەی شۆڕو کل بۆ چاوبڕکێی دەزگیران
ئەمە شێوەی هاتنە دنیای ڕۆڵەیەکی نیشتمان بوو
بلیمەتێکی داناو زرنگی دواڕۆژی ناو کوردستان بوو
ئەو ڕۆڵەیەی دڵسۆزانە، هەتا دوا هەناسەی ژیان
خۆی کرد بە مۆمو توایەوە بۆ خاکی پاکی کوردستان
ئەوەی لە دوای دوور وڵاتی، خۆی نەگرتو گەڕایەوە
ئەوەی شۆڕشی زانستی لەناو وڵاتا نایەوە

---

[1] ئەرێ بابە، فەقێی کۆن کە دەرسێکیان لەبەر بکردایە، بەدەم هاتوچۆوە ئەم عیبارەتەیان ناوبەناو بەکار دەهێنا.

[2] جاران لە مزگەوتەکاندا لە کولّە چوارشەمەدا کاشییان دەنووسییەوە. هەندێ جار دوعایەك یا شیعر یا نەورۆزنامەیەکیان تیا دەنووسییەوە.

[3] و [4] دوو جۆرە یاری بوو کە لەناو فەقێکاندا بەتایبەتی لە سەیرانی بەهاراندا باو بوو. بێگومان پیرەمێرد فەقێیەتیی کردووە، بۆیەو ئەویش بەو دەورانەدا تێپەڕیوە.

سەرلەنوێ ئاگری نەورۆزی پیرۆزی داگیرسانەوە
یادی کاوەی قارەمان و دوازدە سوارەی بووژانەوە
ئەوەی لای لایەی مندالی کرد بە هەلبەست بۆ دایکانمان
ئەوەی جاڕی خوێندنی دا، بە ئاشکرا بۆ کچانمان
ڕۆژنامەی "ژیان و ژین"ی کرد بە مەشخەل بۆ ولاتمان
بۆ گەلی تینووی ئازادی و ڕێی تێکۆشان و خەباتمان
ئەوەی مۆری ناپاکیی نا بە ڕووی وەفدی کوردستانا
ئەوەی سکالای بوو لەگەل ئەستێرەی بەرزی ئاسمانا
ئەو ئەستێرانە فرمێسکیان هەلدەڕشت بۆ شەهیدانمان
تا بەیانی دەیاننالاند، بۆ کەساسیی نیشتمانمان
ئەوەی شوێن پێی کۆچ وباری ئێلی موورادی گرتەبەر
ئەوەی لە چیای ئاراڕات بە لاوك سەر دەكەوتە سەر
وەك ئاوەكەی سەرچاوەی زەلم، فرمێسکی دەڕژایە دامان
پەنای دەبردە بەر دەوری خان ئەحمەد خانی ئەردەلان
ئەوەی لە ئاوی (ئاراس)دا بانگی کرد عەشرەت هاوارە
فریاکەون ئاوی ئاراس، بێ ئامانەو بێ بوارە
شیوو هەرداوهەردی پێوا هەتاوەکوو لوتکەی بارزان
بەدوای سەربەستیدا وێل بوو وەك وەلی بۆ شەمی شەوان
وێلی دوجەیل و بێستوون و زمناکۆو لای کەلی خان بوو
گەلاڕێزانی ژیانی بۆ وێرانیی کوردستان بوو
ئەو کەسەی کەوا زەنگی سوور دروشمی بوو لە ژیانا
چاوەڕوانی مژدەی خۆش بوو لە شەفەقی کوردستانا
ئیکلیلی گۆڕی شەهیدان غونچەی گولی هەلبەستی بوو
چەکی تێکۆشانی بۆ گەل، نووکی پێنووسی دەستی بوو
بە ڕیشی سپیی سەر سنگی و بە گالۆکی قەلەندەری
وەکوو لاوێکی هەرزەکار ڕادەوەستا بەرامبەری،
هەر کۆسپ و بەرهەلستییەك دەهاتە ڕێی نیشتمانی
بەبێ ئەوەی گوێ بداتە خۆشی و ناخۆشیی ژیانی
گولی بڕوای چەپك چەپك کرد بە گولدەستەی ژیانی
خستیە ناو گولدانی مێژووی دیوەخانی نیشتمانی

ئەمانە بەرهەمی بیرو بڕوا و دەستی نووسینی بوو
خەرمانی تەمەنی درێژو بەری ناو باغی ژینی بوو
ئەوەی لەباریا بوو کردی، بێ ئەوەی هیوای بێتە دی
کەچی هێشتا لای کفر بوو وشکەڕۆیی و نائومێدی
ئەوەی کەوا ناوی مرۆڤ بەناوبانگ و دیار دەکا
خزمەتی گەل و وڵاتە، مێژوو هەمووی تۆمار دەکا
گەلی کورد گەر هیچی نەبێ، ئەوەی هەیە بەوەفایە
ئەوی دڵسۆزی ڕاستی بێ، ناوی وا لەناو دڵیایە
هەرچەند ئێستاکە پیرەمێرد لە خاکدایە لەش و گیانی
بووە بە خۆراکی مێژوو، ڕزاوە گۆشت و ئێسقانی
بەڵام کڵپەی ناو تەنووری هەڵبەستە ئاگراویەکانی
هەتا هەتایە دەمێنێ و ون نابێ ناوونیشانی
پەندی پێشوونیانی هەروەك ئینجیلی ڕۆشنبیرانە
هەڵبەست و سروودی چەکی لەشکری دەستەی لاوانە
ئەم ڕۆژی ساڵی تازەیە لەگەڵ هەموو نەورۆزێکا
لەمسەراوسەری کوردستان، لەناو گشت تیرەو هۆزێکا
هەمیشە ئاوازی بەرزەو ویردی دەمی درشت و وردە
بۆ پێشمەرگەی ئازادیخوا مارسلیزی گەلی کوردە

سەرچاوەی زەڵم

١٩٧٠/٨/١١

بە یادی هەڵبەستەکانی مەولەوی و پیرەمێردو گۆران

ئەی ئاوەکەی سەرچاوەی زەڵم، بووکی ڕازاوەی هەورامان
یادگاری خانەوادەی خان ئەحمەدخان و ئەردەلان
دانەی ئاوی سەر قەڵبەزەت فرمێسکی پیری شالیارە [1]
دارەبەنت جێ نزرگەی پیرۆزی " باوە یادگار"ە [2]
ئەشکەوت و قەڵات نیشانەی سەرەتای مێژووی ژیانە

---

[1] پیری شالیار: یەکێك بووە لە عالمە بەناوبانگەکانی کاکەییەکان.
[2] باوە یادگار: یەکێکە لە پیاوەچاکەکانی کاکەیی.

جێی ئاتەشکەدەو هەواری زەردەشتو پیری موغانە
سیاچەمانەی هەورامان ویردی "گاتەی ئاوێستا"یە[1]
دەنگی "کنالەیل"[2] و هۆرە سۆزی کاردۆخو میدیایە
ڕەنگی سووری دەم شەفەقت، بڵێسەی گڕی نەورۆزە
تەمت دووکەڵی ناو کوورەی کاوەی نەبەردو دڵسۆزە
خوڕەو هاژەو هاڕەی ئاوت، سەدای هاڕەی[3] خاڵ خاسانە
تەرانەی شیعرو هەڵبەستی خاڵۆی سەیدی[4] هەورامانە
تاق تاقکەرە جێنشینی وەلی دێوانەی نامرادە
لەجیاتی ئەو وێڵی بارگەی شەمی[5] شەوانی ناشادە
حاقووی کۆتری بەلەنجەولار، سۆزی خاڵۆی بێسارانە[6]
تەموورەی هەڵبەستی بەرزی مەولەویی شای شاعیرانە
دەنگی لوولکی یالەویاڵ سەدای "دەروێش عەبدوڵڵا"[7]یە
ئاوازی خاڵەی ڕێبواری وێڵی هەوارگەی لەیلایە
هێلەساوەی بن گوێزو توو، شوێنی چڕی پەناو پاسار
جێی ڕازو گلەیی و ژوانن بۆ جووتەی دڵخوازو دڵدار
هاژەی مەشکەی ناو دوولقەی ژێر ساباتی ناو باخو دۆڵ
هاڕەی ملوانکەی کناچەو خرنگەی مووروو و بازنی قۆڵ
تاکەو جووتەی[8] سەر فێستی شین، هەوریو سرکەیی[9] پێچی لار

---

[1] گاتە: بەشێکە لە ئاوێستا کە بەشێوەی هەڵبەست ماوەتەوە.

[2] کنالەیل: ئاوازێکی گۆرانیی هەورامییە.

[3] هارە: دەستاڕە بە هەورامی.

[4] سەیدی: سەیدە یەکێکە لە شاعیرە هەورامیەکان کە هەڵبەستی هارە یەکێکە لە هەڵبەستە بەرزەکانی.

[5] شەم: خۆشەویستەکەی وەلی دێوانەی شاعیر بووە.

[6] خاڵۆی بێساران: بێسارانیی شاعیری بەرزی هەورامانە.

[7] دەروێش عەبدوڵڵا: لوولکژەنێك بوو، لە بەهاراندا شمشاڵی لێ دەداو حەڵوای دەفرۆشت. ئەوەیە کە گۆران لەکاتی خۆیدا کە لە خورماڵ موعەللیم بووە، لەوێ دیویەتیو هەڵبەستەکەی دەروێش عەبدوڵڵای بەسەر هەڵداوە.

[8] تاکەو جووتە: دوو جۆرە پارەو دراوی کۆن بوون کە لە ئێراندا بەکاردەهاتو ژنان کونیان دەکردو لە جێی خشڵ دەیان کرد بە سەریاندا.

[9] هەوریو سرکەیی: دوو جۆرە سەربەست بوون کە ژنان بەکاریان دەهێناو لەسەر فێستێکی شین دەیانبەست.

ملوانکەی سمڵو مێخەکی سەر گەردنی ناسکو نازدار
پۆیلانەی[1] شەوەو شیلانو دەسماڵو کراسی ئاودامان
لارەی قەتارەی شەدەی لار، چاوبڕکێی پەناو پاساران
ئامان لەرزانەی هەرزەکار، کۆڕی کناچەی گوێ ڕووبار
مرۆڤ دەخاتە سەر سەوادی هەڵپەرکێی شان بەشانی یار
هاژەی بەفراوی ناو چەمت، بە یادی ڕۆژانی جاران
بە یادی ئەو لەشو لارەی کە جاران پۆلی نازداران
لە هەواری کەنار زەڵما، لەژێر تریفەی مانگە شەوا
لەناو ئاوی سافو ڕوونی هێمنی سەر زیخو چەوا
لەشو لاریان ئەدایە بەر شڵپەی مەلە وەکوو پەری
سەرخۆش دەبوون ئەستێرەو مانگ، گیاندارو بێ گیانو زەوی
ئێستەش هەروا بەو ئاواتە، بە ئاواتی ئەو ڕۆژانە
بە سەودای ساتێك دیداری لەشو لاری ئەو شۆخانە
سەرەوخوار دەڕوا لرفەی دێ، سەرەڕۆیە وەك دێوانە[2]
هەروەکوو پۆڕەکەی زەردیان[3] وێڵی هەوارگەی جافانە
چناری بەرزی ناو دۆڵی سەرکەشو قنجو قیت وەستاو
هەمیشە ئامادەیە بۆ پێشوازیی میوانو سڵاو
کام جێگا سەختو تاوێرە، کام جێ ملەو ماهی زەردە[4]
لای لالۆی ساچمەزەنگ بەدەس، نەرمانەو پێدەشتو مەردە
بەردو ئەستێ، کیسەو سەبیل، پووشووی[5] وشکی کلووی دار
بەرماڵی کوڵی دەروێشی نەقشبەندیو پیری هاوار[6]
ڕانكو چۆغەی خورمایی سفت، کوڵە باڵو کڵاشو گۆچان
شێوەی بەرگو پێڵاون بۆ تاتەی عێڵو عەشرەتی سان[1]

---

[1] جاران متو مووروویان دەهۆندوەو بە لاجانگدا ژنان بەریان ئەدایەوە پێیان دەوت پۆیلانە.

[2] دێوانە: نیاز لە چەمی دێوانەیە کە لە قەرەداغی سلێمانیدایە.

[3] زەردیان دێیەکە لەسەر ئاوی زەڵم، کە چڕو زەردی زۆرەو پۆڕی زۆرە.

[4] ماهی زەرد: تاشەبەدری سەختی لیژی سەر لوتکەی چیا.

[5] پوشوو: جۆرە شتێکە لە کلۆرەی دارا وەکوو شتێکی ئیسفەنجی لەگەڵ ئەستێدا بەکار دەهێنرێو ئاگر وەردەگرێ بۆ قەنگەو جگەرە داگیرساندن.

[6] هاوار: دێیەکە لە خورماڵی هەڵەبجە کە ناوچەی کاکەییەکانە.

وەش ئامای سەروچەمانم[2] لوولکژەنی گۆرانیبێژ
سمۆرەی سەردارو بنچك، سوێسکەی سرکی هەورازو لێژ
دەسا دەی بە ئاوازی خۆش، بە یادی ڕۆژانی جاران
ڕامالە ژەنگو خەفەتی ناو دلی گرۆی[3] مەیخۆران
ئەی ئاوەکەی سەرچاوەی زەلم، دەمێك بوو یادی تۆم لابوو
دەمێك بوو بۆ وێنەی جوانت، دلم پڕ نەشئەو سەودا بوو
وا ئەمجارەش ڕشێنەی تۆ، کەللەی سەرخۆشو مەست کردم
دلی پەژموردەو غەمباری گەشاوەو پڕ لە هەست کردم
دیمەن هەر هێندە جوان دەبێ، چە شوێنێکی سیحراوییە
تا تەماشای دیمەنت کەم، هێشتا تێر خواردنم نییە
بە شاپەڕی ئاهورەمزەد کە تۆ ڕەنگت دارێژرابێ
بڕواناکەم لە تۆ جوانتر، کردگار نەخشەی کێشابێ[4]

لێ خورە، تەختو نەرمانە

١٩٧٠/٨/٢٣

چەندە ئاسانە نەرمە غار، لە شوێنی تەختو نەرمانا
چەندە ڕەوانە قسەی زل لە نادیو لە دیوەخانا

لەلای من سوار ئەو سوارەیە، لە شوێنی نشێوو لێژا
ئەسپی لێ تاوداو نەترسێ، لەکاتی جەنگو دەسڕێژا

وتن ئەوەیە ڕووبەڕووی دوژمن بێو بێ پەناو سووچ بێ
قسەی حەقو ڕەپو ڕەوان، نەوەك وتەی پڕوپووچ بێ

لە ڕۆژانی ئاسایشدا، چ ئاسانە سنگ دەرپەڕان
هەنگاوی زل، خۆ گیکردن، لەسەر جادەو شەقامەکان

---

[1] سان: سەرۆکی عەشیرەتی هەورامان پێی دەلێن سان.
[2] ئەمە لە هەوراماندا بۆ پێشوازیو بەخێرهاتنی میوان بەکار دەهێنرێ.
[3] گرۆ: یەعنی تاقمو دەستە.
[4] ئەم هەلبەستە لەکاتی خۆیدا لە "ڕۆژی کوردستان – شمس کوردستان دا" بلاو کرایەوە. ئەم هەلبەستە ژمارەیەکی زۆر فۆلکلۆری کوردیی تێدایە.

زۆربەی ئەوانە لە ڕۆژی ڕەشدا دەبینی پاشگەزن
بەوەش ناوەستن لەناکاو وەکوو نەهێنگر دەتگەزن

پرۆپووچی جاران

١٠/ ٩/ ١٩٧٠

جاران ئەو ژنەی نەزرۆك بوو دەچووە سەر بابەگوڕگوڕ
بانگی دەکرد باوە گوڕگوڕ، هاتووم بە نیازی سکی پڕ

باوەگوڕگوڕ بەگوڕ هاتم، باوەگوڕگوڕ بۆ کوڕ هاتم
ڕزگارم کە لە بۆڵەی مێرد، بۆ منداڵێك بە ئاواتم

بە چیلکە بەردەبوە زەوی، کە گری لێ دەردەپەڕی
دەیانوت هیمەتی شێخە، ئۆخەی نیازت دێتە دی

پوور فاتێکی پیرێژن بوو، منداڵ بووم، بیرم دێ بەحاڵ
ژنێکی بێدەرەتان بوو، لفکەی دەگێڕاماڵەوماڵ

ژنان لێی گرد دەبوونەوە، هەر کەسەی بە نیازێکی دڵ
دەستێکی پێ دەگرتەوە، ئەویش دەکەوتە کەف‌وکوڵ

قۆڵی دەپێوا بە بستی، لەوسەر کە دەیپێوایەوە
دەتڕوانی هەر بە بستی خۆی یەکدوو قولانجی مایەوە

بڕوای ئەوسا بەو جۆرە بوو، زۆر کەس چەواشەو نەزان بوو
بڕوای بە پەتی لەرزوتاو دەسگرتنەوەی پیرێژنان بوو

پڕو پیرێژن لە ترسی خێوو درنج و جنۆکە
تەوقی سەریان دائەدروو بە نوشتەو بە حەتحەتۆکە[1]

بەردی نیازی داری شەخس، گڵی مووفەڕکی سەر مەزار
مارو دووپشکی زەنگیانە، کوژەکەو نوشتەی چاوەزار
دانەی تەزبیح[2] و شەماڵە[1] و ئاوی کاشی و کوڵە چوارشەموو

---

[1] حەتحەتۆکە: جاران هەندێ شتی بۆن خۆشیان دەکردە پریاسکەو بە سنگ و بەرۆکی منداڵدا دەیاندروو.

[2] تەزبیح: تەزبیح گرتنەوە بۆ ئەوەبوو بزانن ڕێزێکی تەزبیح لەپاش ژماردنی تاکە یا جووتە وەکوو فاڵگرتنەوە.

نالّی ولاّغ، شاخی بەران، بۆ سەردەرگای تازە خانوو

ئەمانە هەمووی باوەڕی خەڵکی ساویلکەی جاران بوو
دەردو نەخۆشیی کۆمەڵی زۆربەی خاکی کوردستان بوو

ئەو دەردە بوو کە ساڵەها میللەتی ماڵوێران دەکرد
دانیشتوانی کوردستانی سەراپا سەرگەردان دەکرد

گەلانی جیهان خەریکی مانگو ئەستێرەو ئاسمان بوون
بە شەوو ڕۆژ تێدەکۆشان، نەدەسرەوتن بێوچان بوون

ئێمەش خەریکی هایو هوو و تەپڵو دەفو مل بادان بووین
کەچی هێشتا لامان وابوو تەنها هەر خۆمان ئینسان بووین

نەماندەزانی ئەمانە هەمووی ساختەو چاوڕاوە
هەمووی بەنگ بوون بۆ گێژبوونی ئەم کوردە کزو داماوە

نەماندەزانی کە گڕی بابا گوڕگوڕ گڕی نەوتە
خوێنی خاکی کوردستانەو سامانێکی بەهەڵکەوتە

ئەو خوێنەیە بێبەزەیی، لە شادەماری کوردستان
ساڵەهایە بەکێش دەکرێ بۆ سوودی دەستەی خوێنمژان

کەچی کەسێك نەبوو بڵێ، کابرا بەسە ئیتر تاکەی
خێروبێری ئەم وڵاتە هەروا بە تاڵانی دەبەی

بۆ یادی بێکەس

١٩٧٠/٢/١٨

لە شاری سلێمانی ئاهەنگێك ئامادە کرا بۆ یادکردنەوەی شاعیری تێکۆشەرو شۆڕشگێڕ "فایەق بێکەس"، منیش لەو ئاهەنگەدا ئەم هەڵبەستەم پێشکەش کرد.

لە کاروانی بێ وچانی گەلانی سەر ڕووی جیهانا
لە کۆڕی جەنگو خەباتی سەختو گەرمی تێکۆشانا
لە گێژاوی گەردەلوولو تۆفو کڕێوەی زستانا

شەماڵە: شەوی شەموان ژنان لەناو دەرگادا خۆیان دەگرت بۆ ئەوەی بزانن ئەوانەی بە بەردەرگادا دڕۆن باسی چی دەکەن لەوە بەختنامەیان وەردەگرت.

لە شەوەزەنگی سامناکی ڕۆژانی ڕەشی ژیانا
لە زۆرانبازیی بەرامبەر چینی دەستەی خوێنمژانا
دەبێ ڕۆشنبیر پێشڕەو بێ لەپێناوی نیشتمانا

گەلی کوردی ئێمەش زۆربەی ڕوشنبیرو شاعیرانی
ئەوەی کە خۆی نەفرۆشتبێ بۆ کورسیو پارەی گیرفانی
داخوازیی مافی میللەتی، بۆتە بەشێك لە ژیانی
بیروباوەڕی سەربەستی تێکەڵە لەگەڵ ویژدانی
ناوی کوردو کوردستانو ئازادی ویردی دەمێتی
تێکەڵ بە گۆشتو خوێنێتی، گەیوەتە مۆخی ئێسقانی

یەکێك لەوانە بێکەس بوو، کە تا دوا هەناسەی ژینی
نیشتمانی خۆشەویستی بووبوو بە ئیمانو دینی
وشەی ئازادیو سەربەستی بووبوو بە بڕواو ئایینی
بووبوو بە شەوقو ڕووناکیو تروسکەی چاوی بێتینی
کۆڵنەدەر بوو، شۆڕشگێڕ بوو، چاونەترساو و یاخی بوو
بەرامبەر باری ئالەبار کڵپەی دەهات گڕی قینی

وەکوو خەو دێتەوە یادم، شەشی ئەیلوولم لەبیرە
کاتێکمان زانی دەسڕێژە، قووچەیە دەنگی شەستتیرە
سروودی ئازادیخوازیی دەستەی لاوو ڕۆشنبیرە
هەر مەپرسە بۆنی خوێنە، دارکارییە ڕەشبگیرە
شەقەی پۆستاڵی جەندرمەو زڕەی کەلەپچەو زنجیرە
گوللەبارانو قەلاچۆی سەدەها لاوانو پیرە

لەو هەمووو گێژاوە سەختەی شەشی ئەیلوولی سامناکا
لە سزاو داخانی قامچیی ناو زیندانی ئەژدەهاکا
لەو هەموو خوێناوە ئاڵەی بێتاوان دەڕژا لە خاکا
ئەو ڕۆژەی خونچەی گوڵاڵەی چەمەنی لاوان دەژاکا
لەو ڕۆژەدا دەنگێکی نێر، دەینەڕان وەکوو بەچکە شێر
دەنگی سروودی بێکەس بوو بە ڕووی دوژمنی ناپاکا
لەبیرمە ڕۆژی نەورۆزی مەڵبەندەکەی گردی یارە

جمەی دەهات خرۆشابوو، بە زەردەو سووری ئەم شارە
دەتبینی لایەك ئاهەنگە، شمشاڵە هەوهەوی سوارە
لەلایەك کۆڕی هەڵپەرکێی تیپی کیژۆڵەی نازدارە
لەوڕۆژەدا بۆمبای شیعری بیست و حەوت ساڵەکەی بێکەس
ئاشکرای کرد کە گەلی کورد لە داگیرکەری بێزارە

بێکەس بە شیعرو هەڵبەستی پوختەی بیرو بڕوای پاکی
بەدێری بێ پێچ و پەناو قسەی نەستەق و بێ باکی
داخی دەروونی خۆی هەڵڕشت، بە زمانی پاکی زگماکی
بەرامبەر بە ئیستیعمارو بەندیخانەی ئەژدەهاکی
ئازادی چەکی دەستی بوو، مەزەی خواردنەوەی خەستی بوو
بەرامبەر کۆنەپەرست و دوژمنی پیس و ناپاکی

کۆڕی مەینۆشی لە داخی باری ناڕێکی وڵات بوو
کونجی مەیخانەی لەتاو ساردبوونەوەی هێزی خەبات بوو
حەسرەت و ئاه و هەناسەی بۆ گەلی بێ دەسەڵات بوو
ئەستێرەی ئاواتی کزبوو، چاوەڕێی هات و نەهات بوو
گەنجی دنیای گەر بە جارێك پێ ببەخشرایە هەمووی
لای پەشم بوو، تەنها پێکی خەست و خۆڵی لا خەڵات بوو

هاودەمی عەبدە و ئوفێکی لا باشتر بوو لە ڕیاکار
لە مام حاجیی سەلەمخۆری دووڕووی ڕووتێنەری هەژار
لە بازرگانی هەلپەرست، وڵاتفرۆشی نالەبار
لە کڕنووشبەر بۆ کاربەدەست، بۆ پێکهێنانی کاروبار
ڕازی بوو بە پێکی عەرق، بە چۆڕێ چێشت و نانی ڕەق[1]
لای پەشم بوو ماڵی دنیا، لای پەشم بوو کورسی و دینار

داری ئازادی کە بێکەس، چاوەڕێی بوو بێتە بەرهەم
دەیزانی بە پێچ و لارەی گوارەو لاگیرەو سەرپەرچەم
گەورە نابێ و بەر ناگرێ بۆ زۆربەی هاووڵاتیەکەم

---

[1] وەکوو بێکەس خۆی لە هەڵبەستێکدا دەڵێ:

کە من ڕازی بم بە پێکێ عەرەق — بە چۆڕێ چێشت و لەتێ نانی ڕەق

هەتا چینی ڕەش‌وڕووت‌و چەوساوەو بەشخوراو سەرجەم
لاشەیان نەکەن بە پردو ڕێبازی سەختی تێکۆشان
داری ئازادی پێ ناگاو بە سووکی ناڕەخسێ لە غەم

ئەو بێکەسەی کەوا لای من، گەلی کورد هەموو کەسی بوو
ڕۆشنبیری ئازادیخوا، هاوبیری ڕێی مەبەسی بوو
زیندانی زۆردارو خوێنمژ باستیلی بوو، قەفەسی بوو
چەکی بیرو ڕوای پاك‌و پێشکەوتوو چەکی دەسی بوو
جارجار بەداخەوە دەیوت: ئەو ئاواتانەی دەیخوازێ
تا ماوە بەشێك لەوانە بهاتایە دی، بەسی بوو

دەسا بێکەس لەژێر خاکا سەرێ دەربێنەو بڕوانە
چاوێ بگێڕە بە باری ئەم سەردەمەی کوردستانا
دەبینی هێزی پێشمەرگەو سروودی دەستەی لاوانە
ئالای ئازادی شەکەی دێ لەسەر لوتکەی ئەو کێوانە
وەك خۆت هەموو جارێ دەتوت، دەنگی بڕووخێ ئیستیعمار
هەموو شوێنێکی گرتووە، لەم سەراوسەری جیهانە

دەسا وا لە ڕۆژی یادو بیرەوەریی کۆچی دواییت
یادی کۆڵنەدان‌و مەردی‌و چاونەترسان‌و ئازاییت
یادی بڵێسەی مەشخەڵ‌و ڕاپەڕینی بێ‌هاوتاییت
یادی سروودو هەڵبەستی گەرماوگەرمی خۆرئاساییت
وا منیش ئەو چەند دێڕانەم، پێشکەش دەکەم بە یادی تۆ
لە "هاوار"وە بۆ "بێکەس" هاوڕێی بڕوای بێ‌ڕیاییت

بۆ وەچەی ڕەش‌وڕووتی نوێ

سالەهایە مندالە ڕەش‌وڕووتەکان
کەس‌وکارو باوك‌و دایکتان
چەوساوەی دەستی بەدکاران
بەشخوراون، بەشبڕاون
گیرۆدەی چینی زۆردارن
سالەهایە هەتا ئێستە

باوك‌و دایك‌و كه‌س‌وكارتان
به‌شیان ئه‌سپێیه‌و كرێشه
ماڵی دنیاو سه‌رمایه‌یان
ویردو دوعاو ڕۆژوو و نوێژه
به‌شیان لاتی‌و لێوارییه
ژینیان پڕ ناسۆرو ئێشه

باوه‌ڕو پڕوپووچی كۆن
ڕێگه‌ی ڕاستی لیّ ون كردوون
ناو مێشكی هه‌موو ته‌نیون
به جاڵجاڵۆكه‌ی چاوڕاو
ڕووی ئاسمانی لیّ ته‌نیون
ده‌یانه‌وێ هه‌تا ماون
هه‌میشه لات‌و لێوار بن
سه‌رلێشێواو و ڕیسوا بن
دوو ده‌س به‌ناڵه‌و هه‌ژار بن
كه‌ساسی ده‌ستی زۆردار بن
نۆكه‌ری چینی خوێنخواربن

ده‌یانه‌وێ هه‌تا ماون
هه‌ر نانكه‌ر بن، هه‌ر جلشۆر بن
ده‌ست‌و په‌یوه‌ندو به‌رده‌س بن
هه‌ر نۆكه‌رو چڵكاوخۆر بن
پێ سووتاو و ڕه‌نجه‌ڕۆ بن
زۆرو بۆر بن!!!

خوا وای فه‌رمووه، وا ده‌بێ
بۆرجوازی‌و سه‌رمایه‌دار
عافێت‌و نۆشی گیانی بێ
پێكی ویسكیی خه‌ست‌و خۆڵی
به پالآنچه‌ی ناو شانی بێ
نانه ڕه‌قه‌ی كه‌ڕواویی كۆن

پاشماوەی سەر مێزی خانم
بەراتی کەس‌وکارتان بێ
تف‌و شەق‌و شەپازلە
خەڵاتی لەش‌و گیانتان بێ

بڕیاری دەستەی خوێنمژە
هەژار تا ماوە هەژارە
بەپێی بڕیارو فەرمانی
بۆرجوازی‌و سەرمایەدار
ئەمری خوایەو وای فەرمووە
دەبێ دەستەی لات‌و لێوار
هەتا ماون، هەر ملکەچ بن
ویردی دمیان شوکری خوا بێ
دەبێ بە بەشیان ڕازی بن
ئەگینا بەهەشتیان نابێ

ساڵەهایە کەس‌وکارتان
سەر لێ شێواون بەم جۆرە
ساڵەهایە هەتا ئێستە
پشتاوپشت هاتوون بەنۆرە
وا چۆتە ناو مێشکیانەوە
ئەوەتەی دنیا دنیایە
هەروا بووەو هەروا دەبێ
((بە زۆری نییە بە خولایە))
پارە چڵکی دەستەو دەڕوا
بێکەڵکە،ماڵی دنیایە
ئەوەی بە کەڵکی گەدا بێ
نوێژە، ڕۆژووە، دوعایە
پێی قایل بە، بەشی خوایە

ئێوەی بەرهەمی ئەو چینە
هەروا سەرلێ تێکچوو دەبن؟

هەر بەدیمەن زیندوو دەبن
بە گیان نیوە مردوو دەبن؟
تێکەڵ کاروانی گومڕاهـ و
سەر لێ تێکچووی پێشوو دەبن؟

یا ڕێگەی ڕاست دەگرنە بەر
ڕچەی بەستەڵەك دەشکێنن
بە هێزی بازووی پۆڵایین
ڕیشەی زۆردار لە بێخ دێنن؟

بۆ یەکێتیی ئەدیبان

بە بۆنەی ئەو ئاهەنگەی یەکێتی ئەدیبان گێڕایان. لەو ئاهەنگەدا هەندێ کەس داخی دڵی خۆی بە تەواوی هەڵڕشتو بێزاری خۆی دەربڕی منیش بەو بۆنەوە ئەم هەڵبەستەم وتوە.

ئەی مامۆستای بەستەی شیرین
بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
دوور بێ لە گریان و لە شین
دوور بێ لە گلەیی و بۆڵە
لە بەختی ڕەشی زەمانە
لە هاوارو پاڕانەوە
لە نائومێدی و دڵگوشین
دوور بێ لە وشەی تەماوی
ئاڵۆزکاوی پڕ لە گرێ
لە کەف وکوڵ و وڕێنەی
دوورەپەرێزی و کونج نشین
بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
ئەوەندە بەرزو زوڵاڵ بێ
وەك لوتکەی چیای کوردستان
سەربڵند بێ، گەردنکەش بێ
زڕەی زایەڵەی هێند بەرز بێ

بگاتە گوێی هەموو کەسێ

لە خۆرهەڵاتو خۆرنشین

بەستەیەکی وام بۆ بڵێ

پڕ بێ لە قاقای پێکەنین

لە گڕوگاڵی منداڵی

سەر قۆناغەو لانکەو بێشکە

لەلای لایەی کۆرپەی ساوای

ناو دەسرازەو بێشکەی نەخشین

لە زەردەخەنەی سەر لێوی

کیژۆڵەی نازدارو شیرین

لە تەوژمی خۆشەویستی

هەرزەکاری دەزگیراندار

لە چرپەی جووتەی دڵداری

دڵسۆزی یەك وەك مەمو زین

بەستەیەکی وام بۆ بڵێ

لە ئاوارەی زوڵفی یاران

لە گوڵاڵەی باغی جوانی

لە چیمەنو مێرغوزاران

هەنگەکەی ئاواتو هیوام

لە کلۆرەی پێچی دڵما

بۆم هەڵچنی شانەی هەنگوین

بەستەت هێندە کاریگەر بێ

سۆزی ئاوازی بەسۆز بێ

ببێتە مەرهەمو دەرمان

بۆ سارێژی زامو برین

ئەی مامۆستاو وەستای بەستە

ئەوەی کە لە تۆ مەبەستە

هەڵبەستێکی ئێجگار خەستە

هەڵبەستێکە کەوا دەنگی

خۆشی و زوڵاڵی گەلەکەت

بگاتە گوێی هەموو گەلان
لەمپەر تا ئەوپەڕی جیهان
وشەی دێڕی بەستەی گەرمت
وەکوو پشکۆی داری بەڕوو
داچزێنێ ژێر پێی دوژمن
وەك کۆڵەوژی ناو تەنوور
دەست و پەنجەی داپڵۆخێنێ
کڵپەی گڕو تەوژمو تین

بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
وەك چەخماخەی هەورەتریشقە
لیژنەداری زەنگە قڵیشەی
لەشی میللەت داگیرسێنێ
بڵێسەو کڵپەی هێند بەرز بێ
تاو بسێنێ و جۆش بسێنێ
هەموو ئاسمان و سەرزەمین
بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
هەموو دێڕێکی هەڵبەستی
بارخانەی گوللەو بۆمبا بێ
هەڵتەکێنەری کۆتەرەی
ڕزیوی سەرمایەدارو
کۆنەپەرستیی دنیا بێ
دەزگای خوای شوومی ئەهرەمەن
دەزگای خوای شەڕی نارەسەن
نەمێنێ و تەفرو توونا بێ

هەموو وشەی دێڕی بەستەت
بۆمبایەکی تەقاوە بێ
نرکەو ناڵەی گوللەی تۆپی
دەستی گەلی چەوساوە بێ
چەکی دەستی قارەمانی

شالاوبەری چاونەترسی
ئەم میللەتە ڕەش‌وڕووت‌و
کەساسە بەشخوراوە بێ
زنجیرەی دێڕی هەڵبەستت
هەوێنی بیروباوەڕی
چەکی دەستی قارەمان بێ
گڕی مەشخەڵی پێشڕەوی
کاروانی ڕێی تێکۆشان بێ
ڕووناککەرەوەی شەقامی
خەبات‌و شۆڕشگێڕان بێ
هەوێنی ڕێزلێگرتنی
باوەڕی پوختی ئینسان بێ
بەستەی ئازادی‌و سەربەستی
دۆستایەتی‌و خۆشەویستیی
مرۆڤی سەر ڕووی جیهان بێ
سەرچاوەی ڕوون‌و بێگەردی
تاڤگەو ڕووباری ژیان بێ

بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
هەموو دێرو وشەیەکی
تیژ بێ وەکوو داس‌و تەوراس
وەکوو پاچ‌و بێڵ‌و مشار
بن پاچی کاو ڕای بماڵێ
دڕک‌و داڵ‌و بنچک‌و خار
وشەی ڕەش‌وڕووت لە پەڕەی
قامووسا ناوی نەمێنێ
وشەی داماوی‌و کەساسی
وشەی چەوساوەو بەشخوراو
لەناو قامووسا نەمێنێ
ڕەگەزپەرستیی کوێرانە

لەناوا باوی نەمێنێ
ببێتە ئەفسانەی کۆن و
ڕابوردەی ڕۆژی ناهەموار
ژینێکی نوێ بێتە کایە
ژینێکی بێ ئێش و ئازار

مرۆڤ هەموو ببنە برا
گۆڕبەگۆڕ بێ دەستەی زۆردار
گۆڕبەگۆڕ بێ سەرمایەدار

هەلبژاردە

هـاوار

زنجیرەی (٢)

پێشەکی

دوای ئەوەی (یادی نیشتمان)م بڵاوکردەوە، هاتمە سەرئەوەی کە (٢) بەشە بڵاونەکراوەکانی تریشم بڵاوبکەمەوە، بەڵام ڕوانیم چاپکردن و بڵاوکردنەوەیان کاتێکی زۆری دەوێ، بە تایبەتی لە دەرەوەی وڵات چاپەمەنی کوردی بە شێوەیەکی ڕێکەو پێک دەست ناکەوێ و بە ئاسانی نایەتەدی، لەبەرئەوە وام بە باش زانی کە لەو (٢) بەشە چەند هەڵبەستێک هەڵبژێرم و بەناوی (هەڵبژاردە)وە بڵاویان بکەمەوە بە ئومێدی ئەوەی لە دەرفەتێکی لەبارا بتوانم هەر سێ بەشەکە بە جیاجیا بەتەواوی بڵاوبکەمەوە.

بەشی یەکەم لە چاپ نەکراوەکان بەناوی (کاروانی شۆڕش)ەوەیە، بەشی دوهەم بەناوی (لەدوا ئاش بەتاڵەوەیە)، بەشی سێیەهەم بەناوی (بەرەو وڵاتی بت پەرستی)یەوەیە، لە فهرستدا هەڵبەستەکان دەست نیشان ئەکەم کە لەکام بەشن.

(یادی نیشتمان) کاک وریا قەرەداغی لە هۆڵندە زۆر بە سوپاسەوە بە خەتە خۆشەکەی بۆی نوسیمەوەو لە جیاتی چاپکردنی بڵاوم کردەوە بۆ ئەم (هەڵبژاردەیە) نەمویست دووبارە ئەم ئەرکەش بخەمە سەرشانی ئەو چونکە ئەویش خەریکی خوێندن و ئیش و کاری خۆیەتی. بۆیە بڕیارمدا، هەر چۆنێک بێ بەم خەتە ناڕێکەی خۆم بڵاوی بکەمەوە ئەگەر کەم و کوڕی تیا بینرا تکای لێبوردن ئەکەم.

هـاوار

دۆستو دوژمن

گلەیی لەوە ناکەم هەر لەکۆنەوە جاشە
گەلو خاکی وڵاتی لا هەرزانو بەلاشە
سیخوڕو مفتەخۆرو دووڕوو و دەم بە هەراشە
بەدەم بلوێر بەزێنەو بە ئیش دەوەنگ بە ئاشە
گلەییم نییە لە دوژمن، دوژمنەو ڕقی لێمە
پیاوکوژەو زەرووی خوێنمژ، چەتەو جەردەی سەر ڕێمە
لەکۆنەوە دەیناسم، هەمیشە خوێنەخوێمە
گلەیی لەوە دەکەم کە ساتی لێقەومانی
خۆی لە من کردبوو بە دۆست، دۆستی گیانیبەگیانی
وای دەردەخست بەبێ من لەلای تاڵە ژیانی
دڵسۆزو خەمخۆرمە، شەوو ڕۆژو بەیانی
بەداخەوە بۆم دەرکەوت، دۆستی گیانیبەگیانی
سپڵەیەو بێوەفایەو دۆستی نانی بە نانی
هەتاکوو ئێستەش منی بە ساویلکە دەزانی
یەکەم هەلی بۆ هەڵکەوت چۆوە دۆخی جارانی

بۆ شێخ جاش

یا شێخ ئەو شێرەی کە جاری جاران
زستان لە گەرمیان، هاوین لە کوێستان
لە کۆڕی سۆزی دەستەی دەروێشان
ئەتوت ڕۆستەمی کە ڕاتئەوەشان
پیرە دەروێشی کەوڵو پۆست بە شان
حاڵی لێ ئەهات، پیاڵەی ئەکرمان
دەروێشی ملهوڕ، بێحاڵ بێ زیان
کورکەی پیرێژن دەگەییە ئاسمان
دێوانەی پرچن وەك ورچ ئەیقیژان
هاواری ئەکرد یا شێخ گیان ئامان
یا شێخ وە شاڵی پشتێنت قەستەم
گڕی عەشقی تۆ بەربوە لە جەستەم
کوانێ چیی لێ هات ئەو دەستو شیرە
ئەو شانو باهوو و چنگە بە گیرە
ئەو بەزمو ڕەزمو زڕەی زنجیرە؟
ئێستە لەجیاتی دەستو شمشێرت
لە جێی نەعرەتەو دەنگی دلێرت
لەجیاتی سۆزو فرمێسکی سوێرت
لەجیاتی کەوڵی پڕ پارەی زێڕت
لەجیاتی هاوار یا شێخ ئامانت
لەجیاتی جبەی سەر تا دامانت

موبارەكت بێ تفەنگی شانت

گوللەی كوردكوژە، بە خەروارو مشت لەجیاتی شاڵی سەوز بێ بەستە پشت

شێخی كوردكوژەی لە میللەت بەری ئابڕووی چەن ساڵەی خۆت برد بە كەری

لە جێی لەشكری ساویلكەی دەروێش بووی بە پێشەنگی جاش و سەرسەری

ئەو دەفەی جاران وەلوەلەو جۆشی كۆڕی دەروێشی پێ دەخرۆشێ

ئێستە ئاوازی بۆ كوڕی جاشە سۆزت بۆ پارەی نەوتی بەلاشە

یا شێخ بڕوات بێ خاست ئەناسم خۆتم لێ مەكە بە ئیمام قاسم

لای مستەر "ئەدمۆنس" شاگردی كۆنی ئیتر پێی ناوێ پێت بڵێم چۆنی

سروودی پێشمەرگەیەك

پەیمان بێ تا دوا هەناسەم
نووكی پێنووسم مۆرێك بێ
بۆ ڕووی ڕەشی چەرچیو دەڵاڵ
لە بازاڕی كوردایەتیی گەرم وگوڕی
مرۆڤی دووڕوو و بێبارا
پەیمان بێ تا دوا هەناسەم
وشەكانم هەمووی وەكوو،
گڕی دار بەڕووی كوردستان
گڵپەی بێ بە ڕووی زۆردارا
دێڕەكانم وەك چەخماخەی
شەپازلەی دەستی دێو بێ
بە ڕووی دوژمنی خوێنخوارا
ڕەگەزپەرستی كوێرانەی نالەبارا
لاپەڕەی هەڵبەستەكانم
چوارچێوەی هەڵوێستی كورد بێ
لە ڕێڕەوی تێكۆشانی
سەخت و گران و دژوارا
هەڵبەستی سروودەكانم
تۆماری مێژووی خوێنینی
گەلی كوردی چەوساوە بێ

که ساڵەهایە ناڵەی دێ
لەژێر ئەشکەنجەو ئازارا
پەنجەکانم وەك مشار بێ
بۆ کۆتەرەی گیانی دوژمن
دەمی گاز بێ بۆ کێشانی
ڕەگ و ڕیشەی کۆنەپەرست
نینۆکی تیژی گیر ببێ
لە ڕیشەی جەرگی زۆردارا
مەچەك و بازووم چەکوش بێ
بۆ هاڕینی کەللەسەری
ئەژدەهاك و دام و دەزگای
پێمەڕە بێ بۆ ڕیشەی خارو بژارو
درك و داڵ لەناو گوڵزارا
بانگەوازی پڕ لە قینم
هەڕەشەی تۆڵەی تاوان بێ
ڕووبەڕووی سوپاو لەشکری
نەوەی مەغۆل و تاتارا
پەیمانە هەروەکوو بۆمبا
بتەقم بە ڕووی دوژمنی
کۆنەپەرستی نەگریسی
ئێسك قورس و دەغەزارا
وشەکانم، دێڕەکانم
لاپەڕەو پێنووس و مێشك و
هەست و هۆش و دڵ و گیانم
هەمووی فیدای کوردستانم
لە خۆشی و تاڵی و ترشییا
لە پێکەنین و ئازارا
کە شۆڕشی نەتەوەی کورد
هەوری چڵکنی ڕاماڵی
کەوتە خۆشی و گەشایەوە،

ئەم میللەتە بەشخوراوە
لەناو گوڵاڵەی بەهارا
ئەوسا وشەو دێڕی هەڵبەست
تەرخانی جوانیو ئاشتی بێ
سیمفۆنی بێ لە جێژوانی
جووتەی دڵخوازو دڵدارا
بەستەو ئای ئایو حەیران بێ
لە ئاهەنگی مەیخۆشانا
لە چیمەنو مێرغوزاری
ئازادکراوی کوردستانا
سۆزی ئاوازی شمشاڵو
بەستەی کۆڕی دڵداران بێ
بە ڕووی باڵای شۆخی یارا

وەڵامی بێگانەیەک

ناوپردان
١٩٧٤/١٢/١

ئێمە میللەتێکی بچووکی
بێ فێڵو بێ وەیو پاکین
میللەتێکین ساڵەهایە
دیلی دەستی ئەژدەهاکین
نوقوم بووی دەریای زۆرداریو
کەنەفتی ئەرکی بێگاری
دوژمنی پیسو ناپاکین
ڕۆژێك بە بیرمانا نەهات
دەس درێژ بکەین بۆ هیچ لایە
تاوانو زوڵمو زۆرداری
قەت بە بیری کوردا نایە
لاپەڕەی مێژووی بەڵگەیە
هەر ئێمە تاوان لێکراوین

ئەوەتەی دنیا دنیایە
ئەوانەی خۆیان دائەنێن
بە لایەنگیری میللەتان
تەنها هەر بە وشەی دەمەو
بە زمانی لووس، ڕشتەی ڕەوان
لە ڕاستیدا بازرگانن
چەرچیو دەڵاڵی مەبدەئن
بۆ دەستبڕین، بۆ فریودان
پارەمان نییە بیدەین بە چەك
کەواتە لای ئەوان هیچین
نەوتمان نییە لێمان بکڕن
کەواتە لای ئەوان پووچین
مەبدەو بۆتە بازرگانی
نەك بۆ ڕزگاریی میللەتان
داوای مافی خۆمان ئەکەین
پێمان دەڵێن کۆنەپەرست
خاکی خۆمان ئەپارێزین
پێمان دەڵێن ڕەگەزپەرست
گەلە گورگی بەرەی فاشیست،
کە کوردستان ئەسووتێنیو
وێرانی دەکا بست بە بست
ئازادیخواو پێشکەوتووە
لەلای تاقمی هەڵپەرست
کۆتری ئاشتیی پیکاسۆ
پەڕو باڵی تێك شاوە
بە دەست شمقاڕو داڵەوە
چڵی زەیتوون وشكو زەردە
بە دەست چەرچیو دەڵاڵەوە
ئاشتیو ئاشتیخوازی جیهان
تەنها وشەی ڕووتی دەمن

بۆ چاوڕاو خراونە ناو
هەندێ زەرفی بەتاڵەوە
ئەی میللەتی نەبەردی کورد
ئەو ڕێگایەی گرتۆتە بەر
بیبڕەو مەوەستەو بیبە سەر
تۆی خاوەنی کوردستانی
خاوەنی پێشمەرگەی ئازاو قارەمانی
سەرکەوتن و شادمانی
تەنها بۆ تۆو خاکی تۆیە
نەك بۆ فاشیستی خوێنڕێژو
کاسەلێس و کلکەکانی

دیمەنی گوندێکی نزیکی گەلاڵە

١٩٧٤/١٢/٢٩

لەناو دۆڵ و بن دەوەنگەو ناو ئەشکەوت و پەناو پاسار
لەژێر گوللەی تانك و تۆپ و بۆمبای فڕۆکەی ناهەموار

خێزان هەمووی ئاوارەیە، لە ترسا خانە بێزارە
ڕۆژێکی سەخت و دژوارە، لە بەیانی تا ئێوارە

کە وەختێ ئێوارە داهات، ناودێ تاریك بوو ئاسمانی
ئەوسا خێزانی ڕەش و ڕووت، دێتەوە خانەی وێرانی

خانەی وێران و کش و مات، دەنگی سیسرکی لێ نایە
تا بەیانی نە تیشکی مانگ، نە شەوقی مۆم و چرایە

مانگ گیراوە بە خوێنی سوور، ئەستێرە نوقمی ناو تەمە
لوتکەی چیا داپۆشراوی دووکەڵ و هەوری ماتەمە

پەردەی شەوی تاریك و ڕەش، دەکشێ بەسەر چیاو دۆڵا
بەسەر ئاوایی وێران و ماڵ و منداڵی کلۆڵا

تاریکایی وەکو دەریای قەترانی ڕەشی قووڵ و مەنگ
هەوری مەینەت بەسەر سەریا چۆك دائەدا بە بێدەنگ

شەوە زەنگی تاریك و پەست، بەدوای ڕۆژی شووم و ڕەشا

هەروەکوو لێشاوی لەشکر، پێ ئەنێ بە گیان و لەشا

مۆتەکەی سەر سنگ خەریکی گۆڕەوشاری نیوە شەوە
دوژمنی ئارامی گیانەو خوێنەخۆی وەنەوزو خەوە

ناومال خامۆش، ناو دێ وەکوو گۆڕستانی سامناک وایە
کەلەشێر دەنگی بڕاوەو مزگەوت بێدەنگ و سەلایە

هێشتا چاوی ماندوو و ئالۆز، بە تەواوی ناچێتە خەو
هێرشی پێشخانەی شەفەق ڕادەمالێت تاریکیی شەو

کاتێکت زانی بەیانەو ڕووی ئاسمان تاریک و لێڵە
چاوی ئالۆز بەدوای بۆمبای دیاری بەربەیانا وێڵە

کۆرپەی بێنازی ناو بێشکەی بە دەسرازەی قرچۆک بەسراو
بە پریاسکەی کۆن و چڵکن، قۆناغەکراو، شەتەکدراو

هێشتا پرخەی دێ وەك بەرخی بەهار لە شیرین خەوایە
دایکی ماندووی لەش تێکشکاو، بێ هۆشەو جوولەی لێ نایە

گاوگۆتاڵی تاك‌ولۆکە، لەناو حەساری داڕووخاو
گیسك و کارژۆلەی لە شوانی لە ترسا هەلاتوو جێماو

کەس نییە لێیان بپرسێ، زیندەوەر دەنگی لێ نایە
کوندەپەپوو لە دوورەوە جارچیی شین و واوەیلایە

ڕۆژ هەڵنایە لە هیچ لایە، کاتێکت زانی بۆمبایە
دیاریی دەستەی حوکمی زاتی و یەکگرتووی ئازادیخوایە

گرم مافی چارەنووسی کورد، گرم ئازادی، گرم سەربەستی
حەرامە چۆن میللەتی کورد بگات بە هیواو مەبەستی!

ئەمەیە دیمەنی شەوو ڕۆژی ئەمڕۆی کوردستانمان
دیمەنی زۆربەی دێهاتی وێرانکراوی ناو وڵاتمان

تابلۆی تاوانی فاشیستە لەناو ئەلبوومی تاوانا
مۆری شەرمو شوورەیی‌یە لە پەڕەی مێژووی گەلانا

بۆ ئەو کۆبوونەوەیەی لە ساڵی ١٩٧٤دا لە بەغداد
دژی شۆڕشی کورد گیرا

لە جێی پەیکەری سەربەستی و ئازادی و ئاشتیخوازیی جیهان
پەیکەری خوای دینارو نەوت لە چوار ڕیانی شەقامەکان
نوقمە لەژێر چەپکەگوڵ و ئیکلیلی هەلپەرستانا
نەخشاوە لەژێر سێبەری دروشمی فاشیستەکانا
چەرچییەکان وەکوو دەروێش کۆڕی بە دەورا ساز ئەکەن
ناوچەوانیان لە ڕێبازیا، بە پردو بەردەباز ئەکەن
پاڕانەوەو لالانەوەو دەنگی تەهلیلەیان بەرزە
بە هەموویان دامودەزگای هاوکاریی تازە ساز دەکەن
جەردەو پیاوکوژە کۆنەکان لەیەکتر سەرفراز دەکەن
تاقمێکیان لەژێر سایەی پەیکەری خوای پیری نەوتا
بوون بە کەوش ڕیزکەری گورگ و بوون بە مجەورو زێوان
تەقەی دانەی تەزبیحیان دێ وەکوو صۆفی و پیری موغان
فرمێسك بەسەر ڕوومەتیانا ئەتکێتە خوار وەکوو باران
کۆڕیان گەرمەو سروود ئەڵێن، بەسەر باڵای ئازادییا
دەتوێنەوە لەپێناوی سۆشیالیستی و سەربەستییا
های و هووی کۆڕی دەروێشی بێ مەبدەئی باوەڕفرۆش
دڵی ساویلکە نەرم ئەکاو هەستی دەهێنێتە خرۆش
تاکوو گۆڕی شەهیدانی ڕێگەی ئازادی و سەربەستی
لە یادو دڵی میللەتا نەمێنێ و بکرێ فەرامۆش
مەزاتخانە کۆڕی گەرمە، ڕۆژ ڕۆژی چەرچی و دەڵاڵە
لە خۆشیی گەرمیی بازاڕیان، زمانیان بەسراوەو لاڵە
ئەوەی کراوە هەتا ئێستە، لە چواردەی ڕەمەزانەوە
هەر خوێنڕشتن و تاوانە، بەدوای خوێن و تاوانەوە
خوێنڕێژ هەر خوێنڕێژی کۆنەو تاوان لێکراویش میللەتە
ڕێگەی کوشتن وەکوو جاران ئەشکەنجەو سێدارەو پەتە
ئەوەی لەلای وا بێ مەبدەء، بۆ پارەو ئاڵتوونی ڕەشە
مەبدەء لەلای چەپکە گوڵەو لە گوڵدانی نەوتا گەشە
چ لەملا بێ و چ لەولا بێ، هەمووی هەر دەسکەوت و بەشە

ڕۆژێك ئەبێ خۆی ببینێ، چەن شەرمەزارو ڕووڕەشە
هیوام وایە گەرمەگۆڕی[1] شەهیدانی ڕێی سەربەستی
ببێتە زوخاو بۆ گیانی میراتگری‌و هەلپەرستی

یادی کۆماری مەهاباد

لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٥ دا لە مەهاباد بووم، لە ماڵی برادەرێکی مەهابادی خۆشەویست کۆڕێکی بچووك بە دزیەوە بەسرا، لەو کۆڕەدا هەندێکیان بیرەوەریی خۆی دەربارەی کۆماری مەهاباد بۆ ئەگێڕاینەوە. منیش بە یادی ئەو ڕۆژە پیرۆزەوە ئەم هەڵبەستەم پێشکەش کرد، کاك (س) دەستی کرد بە گریان‌و کوڵی دانەئەمرکایەوە، دیار بوو خەفەتی ڕووخاندنی ئەو کۆمارە ئێجگار کاری تێکردبوو. هەندێ دێڕی ئەم هەڵبەستە دەڵێی بۆ ئەمڕۆ وتراوە، هەروەها ئەم هەڵبەستە بۆ جاری دووهەم لە لەندەن لەو ئاهەنگەی کە بە یادی کۆماری مەهابادەوە لە ساڵی ١٩٨٢دا گێڕدرا، پێشکەش کرا.

مەهاباد شاری شیرینم، بەهەشتی ڕووی سەر زەمینم
بووکی نازداری موکریان، شادەماری هێزو تینم
جێنزرگەی ئاڵای هیواو سروودی ئیمان‌و دینم
پایتەختی یەکەم کۆماری جوانەمەرگەی خێرنەدیوی
نەتەوەی کوردی چەوساوەو دڵ پڕلەژان‌و برینم
کوێراییم دایە نەمزانی، وا بە کەساسی ئەتبینم
بە تەمابووم بە سەربەستی، تێر تێر دەستم لەملانت بێ
دەم لەناو دەمی شیرینی پڕ لە هەنگوینی ناو شانەی
سپی‌و بێگەردی هەروەکوو بەفری چلەی زستانت بێ
لێوم تێراو و پاراوی ئاوی پلووسکی سەر کانیی
ساردو تەزیوی دەربەندو قەڵبەزەی سەر شاخانت بێ
مێشکم تێر بۆنی هەڵاڵەو سوێسنەی مێرگی کوێستانت بێ
خەیاڵم مەست‌و سەرخۆشی کۆڕی بادەنۆشانت بێ
چاوم گەشاوەی ڕوخساری کیژۆڵەی شۆخ‌و جوانت بێ
نەمدەزانی وا سەرلەنوێ ڕەشپۆش ئەبی وەکوو جاران
کۆتەڵ دەبەستی بۆ شینی ڕیزە گۆڕی شۆڕەسواران

[1] گەرمەگۆڕ: ئەو خواردنەیە کە لەدوای داپۆشینی مردوو بەسەر خەڵکەکەدا دابەشی ئەکەن.

دەستی خەفەت لە چەناگەت گیر دەکەی وەك پرسەداران
هەناسەی سارد هەڵدەکێشی، فرمێسك دەڕێژی وەك باران
بۆ ماڵو کۆچی خێزانی وێڵو دەربەدەری شاران
هێشتا تەمو مەینەتی خەم نەڕەویوە لە چاوانت
سێبەری پەتو قەنارەی ڕیزکراو بۆ شەهیدانت
تارمایی‌یان لە بەرچاوەو قەت داخیان لە دڵ دەرناچێ
وا باری مەینەتی ئێمەش هاتە سەر باری ژیانت
ڕۆژێکی ئێجگار سامناكو بارێکی ئێجگار گرانە
هەرچی دەبینی مەترسیی لێ نیشتووە لە کوردستانا
کورد وەك ماڵی بازرگانی لە مەزاتخانەی بێگانە
بازاڕی مەزاتی گەرمە لەبەینی مانو نەمانا
چ ڕۆژێکی شوومو ڕەشە، کام ئەستێرە ئێجگار گەشە
تەمی مەینەت بەری گرتوەو جریوەی نایە لە ئاسمانا
مانگ گیراوە بە هەوری سوور، ڕۆژ هەڵنایە لە بەیانا
بایەقوش باڵی کێشاوە بەسەر هەموو نیشتمانا
بولبول هەمووی لانەوازەو هەمووی جووکەی لێ بڕاوە
چیمەنی ناو باخو مێرگی هەمووی بە داو لێ تەنراوە
گەڵاو گوڵو چرۆی تازە، کە مەڵبەندی ئاوازی بوو
بە تەوراسی قینی دوژمن لەسەر تا خوار داپاچراوە
درکی پەرژینی سنووری (٣) ڕژێمی کۆنەپەرست
بە سنگی ناسكو نازداریا هەروەکوو نەشتەر چەقاوە
کەوی سەر لوتکەو سەر پاڵی باڵنەخشینی کزو ماتە
پەڕو باڵی هەڵکرووزاو و خاڵو میلی هەڵوەراوە
سوێسکەی سرکی دەم لاپاڵی نەرمە گیای وشكو بێئاوە
ڕێی کانیاوی لێ گیراوە، لەبەر تینوێتی خنکاوە
هەنگی داماو هەنگەڵانی سووتێنراو و ڕووخێنراوە
شانەی هەنگوینی بەرهەمی تێکۆشانی بێوچانی
لەژێر پێلەقەی پۆستاڵی دوژمنا پێشێڵ کراوە
ڕێی گیراوە بۆ ناو مێرگو بەناو گوڵاڵەی قەدپاڵتا
لەم گوڵ بۆ ئەو گوڵ هەڵفڕی بە ئارەزوو و کامی دڵی

بە دەوری سەری گژنیژەی زەردەبەی و لیمۆی کاڵتا
پەپوولەی باڵنەخشین و جوان، دووکەڵ و بۆچەك نایەڵێ
وەکوو پەروانەی سەوداسەر پەراوز بکاو بخولێتەوە
بە دەوری بلووری گۆنای چوارچرای ڕوومەتی ئاڵتا
مەهاباد منیش هەروەکوو بولبول و سوێسکەی دڵشکاو
وەك هەنگ و پەپولەی وێڵ لە مێرگ و چیمەن بەشبڕاو
وێڵ و ئاوارەو دێوانەی کەشکۆڵ بەدەستی سەر ڕێتم
بۆ گەیشتن بە ئامانجت هەمیشە خاکی بەر پێتم
وەك ئەوانەی وێڵن بەدوای مانگی ڕێگەی ئازادیتا
گەردنکەچن وەك وەنەوشە لە سای گەردنی پڕ خاڵتا
منیش تەنها دەسەڵاتم ئەم چەن دێڕی هەڵبەستەیە
پێشکەشی کەم لەگەڵ سۆزی ئاوازی کۆنی شمشاڵتا
وەکوو خونچەی تازەبەهار بە دەست و پەنجەی لەرزۆکم
چەپك چەپك بە قەیتانی ڕیشەی دڵم بیانبەستم
بە لاجانگی کیژی شۆخی یەخەی لاوو کوڕو کاڵتا
خوشك و برای مەهابادی، هەڵبەستەکەم چەپکە گوڵێ
گوڵاڵەی سووری ناو زامی سنگی لاوی تێکۆشەرە
وەك یادگارێك با یادی بمێنێ لەناو خەیاڵتا
لە گوڵدانی بەسەرهات و بیرەوەریتا دیاری بێ
لە ڕێڕەوی تێکۆشان و ڕووداوی ساڵەهای ساڵتا
بچێتە پاڵ ئەو دێرانەی لە مەیخانەی (ئەرمەناکا)[1]
لە کونجێکی دوور لە گوێچکەو دوو چاوی زەقی ساواکا
لەناو قووڵایی دەروونی چاوەکانتا هەڵڕژان
بۆ قازی و بۆ هاوڕێکانی کەوا ئێستە وان لە خاکا
خوشك و برای مەهابادی، بەشی ئەودیوی کوردستان
ئەمجارەش وەك ڕۆژی ڕەش و سەختی جارانی لای ئێوە
گەرمەشینی کۆڕی تەعزێی شاری وێران و پەشێوە

[1] ئەرمەناك: خاوەن چێشتخانەو بارێك بوو لە مەهاباد لە کەسپەری سلێمانی دەچوو، جاروبار لە ماڵی خۆیانەوە لەجیاتی مەزە دۆکولێوییشی بۆ ئەهێنایین.

خوێن دەڕێژرێ، لەش دەنێژرێ بە زیندوویی و هەر بە پێوە
هەموو پەنابەردو دۆڵێك لە شەهیدان لێواولێوە
گۆڕیان هەمووی بەستەڵەك و هەرەسی بەفری پاڵ کێوە
کفنی گەڵای زەردی وەریو، کێلی گۆڕیان چڵ و چێوە
چ ڕۆژێکی سەخت و ڕەشە، چ بارێکی نالەبارە
چ ژینێکی تاڵ و سوێرو پڕ لە ئەشکەنجەو ئازارە
بۆ هەر لا دەڕۆی تاوانە، سزادانە ڕەشبگیرە
بۆردومانی شارو دێیە، خنکاندنی لاوو پیرە
قەدەغەی بیروباوەڕە، زیندان پڕ لە ڕوشنبیرە
لەجیاتی پێنووس و کاغەز، کەلەپچەو کۆت و زنجیرە
دوژمن ئەمجارە بە تەمای لەناوچوونی کوردستانە
بۆیە وا بە جارێ کەڵبەی لە قوڕگی لاوی کورد گیرە
ئەمڕۆ لەلامن ئاڵۆزاوەو دە ڕۆژی تر نۆرەی تۆیە
نەخشەی دوژمن بە حیسابەو ئێجگار وردو لەسەرخۆیە
پیلانی هەمووی نەهێنی و چنینی بە تان وپۆیە
هەمووی بۆ نەمانی کوردەو لەناوچوونی کوردستانە
ئەم هەموو ڕاوەڕێویەو ئەم هەموو بیانووی بێجێیە
دوژمن ماکی دواکەتن و هەوێنی پەرەپێدانی
کۆنەپەرستی و دەماری ئاغایەتیی خوێنەخوێیە.
ساڵەهایە وشکەڕۆیی و دەرەبەگی و جبەو بەرماڵ
کۆسپی گەورەی پێشکەوتنەو بەرهەڵستی ڕاستە ڕێیە

ئەی مەهاباد، دەستە خوشکی شاری هەڵمەت و قوربانی
دوژمنی هەموومان یەکە، تۆ لە من باشتر دەزانی
ڕەش وڕووتی ناو کوردستان، سەرچاوەکەی دوژمنێکە
ڕزگار نابین تا هەموومان یەك نەگرین بۆ مل شکانی
کەی توانیمان ببین بە یەك، دوژمن مل شۆڕو ڕیسوا کەین
ئەوسا دەگەین بە ئاواتی ساڵەهامان بە ئاسانی
کە ئاڵای ئازادی و شادی، لە کوردستاندا هەڵکرا
شەکایەوە بە بای شەماڵ لەسەر لوتکەی چیاکانی

بە دەوری سەری گژنیژەی زەردەبەی و لیمۆی کاڵتا
پەپوولەی باڵنەخشین و جوان، دووکەڵ و بۆچەك نایەڵێ
وەکوو پەروانەی سەوداسەر پەراوز بکاو بخولێتەوە
بە دەوری بلووری گۆنای چوارچرای ڕوومەتی ئاڵتا
مەهاباد منیش هەروەکوو بولبول و سوێسکەی دڵشکاو
وەك هەنگ و پەپولەی وێڵ لە مێرگ و چیمەن بەشبڕاو
وێڵ و ئاوارەو دێوانەی کەشکۆڵ بەدەستی سەر ڕێتم
بۆ گەیشتن بە ئامانجت هەمیشە خاکی بەر پێتم
وەك ئەوانەی وێڵن بەدوای مانگی ڕێگەی ئازادیتا
گەردنکەچن وەك وەنەوشە لە سای گەردنی پڕ خاڵتا
منیش تەنها دەسەلاتم ئەم چەن دێڕی هەڵبەستەیە
پێشکەشی کەم لەگەڵ سۆزی ئاوازی کۆنی شمشاڵتا
وەکوو خونچەی تازەبەهار بە دەست و پەنجەی لەرزۆکم
چەپك چەپك بە قەیتانی ڕیشەی دڵم بیانبەستم
بە لاجانگی کیژی شۆخی یەخەی لاوو کوڕو کاڵتا
خوشك و برای مەهابادی، هەڵبەستەکەم چەپکە گوڵێ
گوڵاڵەی سووری ناو زامی سنگی لاوی تێکۆشەرە
وەك یادگارێك با یادی بمێنێ لەناو خەیاڵتا
لە گوڵدانی بەسەرهات و بیرەوەریتا دیاری بێ
لە ڕێڕەوی تێکۆشان و ڕووداوی ساڵەهایساڵتا
بچێتە پاڵ ئەو دێڕانەی لە مەیخانەی (ئەرمەناکا)[1]
لە کونجێکی دوور لە گوێچکەو دوو چاوی زەقی ساواکا
لەناو قووڵایی دەروونی چاوەکانتا هەڵڕژان
بۆ قازی و بۆ هاوڕێکانی کەوا ئێستە وان لە خاکا
خوشك و برای مەهابادی، بەشی ئەودیوی کوردستان
ئەمجارەش وەك ڕۆژی ڕەش و سەختی جارانی لای ئێوە
گەرمەشینی کۆڕی تەعزێی شاری وێران و پەشێوە

---

[1] ئەرمەناك: خاوەن چێشتخانەو باڕێك بوو لە مەهاباد لە کەسپەری سلێمانی دەچوو، جاروبار لە ماڵی خۆیانەوە لەجیاتی مەزە دۆکولێویشی بۆ ئەهێنایین.

خوێن دەڕێژرێ، لەش دەنێژرێ بە زیندوویی و هەر بە پێوە
هەموو پەنابەردو دۆڵێك لە شەهیدان لێواولێوە
گۆڕیان هەمووی بەستەڵەك و هەرەسی بەفری پاڵ كێوە
كفنی گەڵای زەردی وەریو، كێلی گۆڕیان چڵ و چێوە
چ ڕۆژێكی سەخت و ڕەشە، چ بارێكی نالەبارە
چ ژینێكی تاڵ و سوێرو پڕ لە ئەشكەنجەو ئازارە
بۆ هەر لا دەڕۆی تاوانە، سزادانە ڕەشبگیرە
بۆردومانی شارو دێیە، خنكاندنی لاوو پیرە
قەدەغەی بیروباوەڕە، زیندان پڕ لە ڕوشنبیرە
لەجیاتی پێنووس و كاغەز، كەلەپچەو كۆت و زنجیرە
دوژمن ئەمجارە بە تەمای لەناوچوونی كوردستانە
بۆیە وا بە جارێ كەڵبەی لە قوڕگی لاوی كورد گیرە
ئەمڕۆ لەلامن ئاڵۆزاوەو دە ڕۆژی تر نۆرەی تۆیە
نەخشەی دوژمن بە حیسابەو ئێجگار وردو لەسەرخۆیە
پیلانی هەمووی نەهێنی و چنینی بە تان وپۆیە
هەمووی بۆ نەمانی كوردەو لەناوچوونی كوردستانە
ئەم هەموو ڕاوەڕێویەو ئەم هەموو بیانووی بێجێیە
دوژمن ماكی دواكەتن و هەوێنی پەرەپێدانی
كۆنەپەرستی و دەماری ئاغایەتیی خوێنەخوێیە.
ساڵەهایە وشكەڕۆیی و دەرەبەگی و جبەو بەرماڵ
كۆسپی گەورەی پێشكەوتنەو بەرهەڵستی ڕاستە ڕێیە

ئەی مەهاباد، دەستە خوشكی شاری هەڵمەت و قوربانی
دوژمنی هەموومان یەكە، تۆ لە من باشتر دەزانی
ڕەش وڕووتی ناو كوردستان، سەرچاوەكەی دوژمنێكە
ڕزگار نابین تا هەموومان یەك نەگرین بۆ مل شكانی
كەی توانیمان ببین بە یەك، دوژمن مل شۆڕو ڕیسوا كەین
ئەوسا دەگەین بە ئاواتی ساڵەهامان بە ئاسانی
كە ئاڵای ئازادی و شادی، لە كوردستاندا هەڵكرا
شەكایەوە بە بای شەماڵ لەسەر لوتكەی چیاكانی

به ئاشکرا تارایان دا بەسەر بووکی سەربەستییا
دەهۆڵی شادی لیْ درا لە هەموو کووچەی شارانی
ئەوسا لە تۆ ڕەشبەڵەک و لە من سێ‌پێی و شێخانی
قریوەمان دەگاتە ئاسمان، کەڕ دەکا گوێی دوژمنانی

کردی خازێ

خازێی نەگبەت
لەوەتەی من تۆم لە بیرە
هەر نەگبەت بووی
هەر کەساس و چارەڕەش و داماو بووی
لەوساتەوە هاتوویتە دنیای شوومەوە
سەرگەردان و بەشبڕاوو
بێ‌کەس و لێقەماو بووی
تا منداڵ بووی، بەرەڵڵا بووی
هەتیو بووی، بێ‌لانە بووی
چاو بەرەوژێری چڵکاوی
باوەژنی، بێ‌ڕەحم و جانانە بووی
نە دایکێك بوو سەری نازت
تاوێك بخەیتە سەر ڕانی
نە باوکێك بوو بێ‌ترس و لەرز
بۆ عانەیەك دەس بەری بۆ گیرفانی
ساڵەهای ساڵت بردە سەر
بە سەرسەختی و سەرگەردانی
تا نەگبەتێکی وەکوو خۆت
دڵی نەگبەتی پیاتا چوو
مارەی کردیت و تۆی هانی
جووتێ بەدبەختی وەکو یەك
دوو ژیانی پڕ لە ئەرك و ناخۆش و تاڵ
بوون بە هاوسەر لەناو نوێنێکی چڵکن و
ژێڕاخەرێکی وەك سیپاڵ

ناوتان لێ نرا بووك‌و زاوا
پەردەی بووکێنیتان چیخ بوو
گوڵاوی شەوی بووکێنی
بۆنی تەرس‌و بۆنی پیخ بوو
مۆسیقای ئاهەنگ‌و شایی
گیزەی مێش‌و مێشوولە بوو
پێخەسوو و بەربووکی شەوتان
مارمێلکە بوو، مێرووولە بوو
ئەوەی لە ماڵ هەتانبوو
هەمووی کۆڵی سەربارێك بوو
سەرمایەو پوول‌و پارەتان
هەمووی یەکدوو دینارێك بوو
مانگ تێپەر بوو، ساڵ تێپەڕ بوو
بەکێشتان کرد ئەرکی ژیان
فەتاحتان بوو، وەسمانتان بوو
دڵتان خۆش بوو، بوون بە خێزان
لەلات وا بوو ئیتر تەواو
کوێرەوەری بڕایەوە
ئەستێرەی شووم‌و نەهاتی
لە ئاسمانی پڕ مەینەتا کوژایەوە
بەڵام هیچ زۆری نەخایان
مێردەکەت دەردی خوا کوشتی
باری مەینەت‌و کەساسی‌و
هەتیوباری بۆ هەڵرشتی
مایتەوە خۆت‌و فەتاح‌و
وەسمانی جووتە نەگبەت
فەتاح شەل‌و ناڕێك‌و گێڕ
وەسمان دەستێکی سەقەت
فەرموو بژی بە گوڵەوەچنی‌و
بە دەسنگەی ئەم‌و ئەو

نابڕێتەوە ئەرکی سەختی
پاروە نانی ڕۆژو شەو
هەتا ڕۆژێك بەر لە مانگی
ئاش‌بەتاڵی شووم‌و ڕەش
یەکدوو سیخۆی وەکوو واشە
دیاری مەرگیان ئەکرد بەش
لایان وا بوو ماڵی خازیٚ
کۆگای بارخانەو فیشەکە
پڕ لە نارنجۆك‌و بۆمبایە
شوێنی داڵدەی شۆڕشگێڕەو
تاقمی پێشمەرگەی تیایە
زنجی خازیٚ لای فرۆکەوانی دڵڕەش
بوو بە کۆشك‌و بوو بە تەلار
هەرچی ژەهری ناو دڵیان بوو
بێبەزەیی هەمووی داچۆڕانە خوار
بۆمبای ناقۆڵای دوو دەنگی
بۆمبای برایەتی‌و هاوبەشی‌و خۆشەویستی
قاوغەکانیان لەدواییدا خوێندرانەوە
لێی نووسرابوو: سۆشیالیستی‌و سەربەستی!
یەك لەدوای یەك گوللەو بۆمبا
بەسەر کەلاوەی خازێدا، هەروەکوو باران ئەڕژا
لاشەو مێشکی بێتاوانی هەرسێکیان بەجاریٚ پژا
خازێی نەگبەت، فەتاحی شەل
وەسمانی گۆج‌و پەل خوار
بە بۆمبایەك گیانیان سپارد
بە خوای پاوەن‌و دۆلار
لەسەر گردێك، ڕێزیان کردن
ناشتیانن، دایانپۆشین،
بەبێ‌دەنگ لاشەی هەرسێکیان
ناویان لیٚ نا گردی خازیٚ
خازێی شەهیدی کوردستان

بۆ زوڵە کورد

گوێ نادەمە زۆڵە کوردی دەم هەراش
با چەقەی بێ، هەروەکوو چەقەنەی ئاش

پەنجا ساڵە خەریکی گەزو جاوە
هیچمان نەدی، لە قسەی زل بەولاوە

گۆرانیی کۆن: مەعاریفی قلیاسان
گۆرانیی نوێ: ئۆتۆنۆمیو کوردستان

با حەپەی بێو بوەڕێ بە مانگەشەو
مانگ بێباکەو گوێ ناگرێ لە لوورەی ئەو

کاروان دەڕواو سەر دەکەوێ بۆ هەوراز
قەت نابەزێ تا دەگاتە جێی نیاز

یەکەم هەڵبەستی دوای ١٩٧٥

دڵیان خۆشە ئاش بەتاڵەو کورد واز لە مافی خۆی دێنێ
هەتا ماوە ورتەی نایەو ئیتر سەر دائەنەوێنێ

خەیاڵی دوژمن زۆر خاوە، خەیاڵی بەنگکێشانەیە
کورد واز لە مافی خۆی بێنێ، شتێکە وەك ئەفسانەیە

هەتا بستێك خاکی مابێ، هەتا لوتکەی چیای مابێ
هەتا ڕۆڵەی چاونەترسو تێکۆشەری ئازای مابێ

داوای مافی گەلی میدیای خاوەن ئاوێستاش دەمێنێ
بە خوێنی گەشی لاوانی مافی ڕەوای خۆی دەسێنێ

میللەتێك کە ساڵەها بێ کۆڵی نەدابێ لە ژیان
بە ئاشبەتاڵێکی ناڕێك واز ناهێنێ لە تێکۆشان

بە مردووییش تابووتەکەی ئەوەندە قورسە کوردستان
بە شانی سەد ملیۆن دوژمن هەڵناگیرێ بۆ گۆڕستان

جاڕ[1]

١٩٧٥/٩/٢٩

جاڕچی جاڕی دا بەناو شارانا
بەناو سەنگەری تێکۆشەرانا
بەناو ئۆردووگای ئاوارەکانا
ئەیقیژان، ئەیوت: ((ئاش لە ئاش کەوتووە))

---

[1] شەپازلەی دێوی ئەمریکای تاوانبارو کۆنەپەرستی دوژمنی خوێنەخۆیی کورد وای کاس کردین کە خۆشمان تا ماوەیەك لەبیر بچێتەوە، بۆیە ئەم هەڵبەستە وا دواکەوت.

دۆڵیانی وشکەو ئاوی پیا نایە
باراش ناهاڕین، ئیتر ئاش بەتاڵ
هەر کەسەی بۆ خۆی بڕوا بۆ لایە
تۆ بڵێی ڕاست بێ، یان درۆی نیسانە؟
درۆی نیسانی چی، وا قوڕپێوانە!
لە هەموولایەك شینو گریانە
شینو شەپۆڕی کۆستی گرانە
کوندەپەپووی شووم، دەنگی ناسازی
بەسەر کەلاوەو خانەی وێرانا
هەر نابڕێتەوەو وچانی نییە
هەڕەشەی تۆڵەو ئەشکەنجەو ئازار
بڵاو دەکاتەوە بە کوردستانا
ئەم بەزمە چی بوو چەرخی بەدکردار
ئەمجارە لەگەڵ کوردا دەیگێڕێ
هیواو ئاواتی گەلی چەوساوە
چۆن وای بەسەر بێ بە تەنها دێڕێ؟!
ئەم هەموو خەڵکە بە سەرگەردانی
پێم نالێن بۆ کوێ ملی بشکێنێ
یا لەژێر سایەی چ دەزگایەکا
ڕووی بێ ئەمجارە چاوی هەڵبێنێ
تۆڵەی تاوانی لە کێ بستێنێ
داخی دڵی خۆی بە کێ بڕژێنێ؟
کام بەرگی ماتەم بکا بە بەریا؟
کۆستی ئەمجارە ئێجگار گرانە
تەنها هەر لەلای پیاوی هەلپەرست
لەبیرچوونەوەی سووكو ئاسانە
لەبەر ناڵینو ئاخو ئۆفی شەو
چاوی گلکردووم چۆن ئەچێتە خەو
ئەم خەڵکە هەمووی بە دڵشکاویو
بە نائومێدیو بە سەرگەردانی

لوولیان دان وەکوو قۆچی قوربانی
بۆ کوێ؟ بەرەوخوار، بۆ ناو لەو خوێ
ئاوارەو کەساس دوور لە شارو دێ
کوا بیروباوەڕ، بۆچی بێدەنگە
بۆ لە ڕاستی کورد وا چەوتو لەنگە
دیارە پارەی نەوت بە زەبروزەنگە
شێرە، پیاوخۆرە، دێوە، نەهەنگە
بۆیە لە ڕوویا کزو بێدەنگە
گێژی تلیاکو چاوبەستی بەنگە
مەنگو بێدەنگی ناو گۆمی مەنگە
مەبدەء پێشکەشی دزو جەردەیە
مەبدەء شاباشی چەکی ناو جەنگە
بێبار بە چەوتیو بێباری بەنگە
کورد پارەی نییە لاتو لەوارە
پیاوی لات باری هەر خوارو لەنگە
خەتای کەس مەگرن، خەتای خۆمانە
سادەو ساویلکەین زوو دەخەڵەتێین
خێرا فریو دەخۆین لەلای بێگانە
ئەو کەسەی باراش بەرێ بۆ ئاشی
مرۆڤی پووچو بێبڕواو نامەرد
دەبێ بزانێو هیچ دوودڵ نەبێ
لە جێی برنجو ئارد، ناو هەمانەکەی
پڕە لە پووشو داڕووجانو بەرد

شاری بوخارست

١٩٧٥/١٢/٥

شارە جوانەکەی بوخارست
خۆشو دڵگیری بست بە بست
هەروەکوو بووک، لەژێر پەردەی
بەفرو چلوورەی کانوونا

بەناز دەڕوانێتە ئاسمان
لاف لێ ئەدەی بەسەر منی
داماوی وڵات وێرانا
بەسەر منی لێقەوماوو سەرگەردانا
بەسەر منی دڵشکاوی پرسەدارا
بۆ کوردستانی خۆشەویست
کوانێ گۆران، کوانێ خوای شیعری دڵداری؟
هەڵبەستی وات پیادا هەڵدا
هەموو دێڕێکی وەك ڕستی دانەی گەوهەرو مرواری
هەر دێڕێکی، کیژۆڵەی شەقامەکانت
بخاتە دانس و هەڵپەڕکێ و گاڵتەو یاری
منی دڵشکاوو غەمبار، دێڕی هەڵبەستی ئاڵۆزم
توانای نییە وەکوو جاران
بکەوێتە گەردو خولی
ڕوخساری شۆخ و نازداران
لەگەڵ هەناسەی دەروونما، دێڕەکانم هەڵدەکڕووزێن
وشەکانی هەمووی وەکوو وشەی وڕێنەی دەردەدار
سەرتاپای بێسەرو پێیەو لێك پێچراوە،
لەتاو کەساس و داماوی و ملکەچیی کوردو کوردستان
ئەی بوخارست، ئەی خەڵکی شاری بوخارست
خۆزگەم سەد خۆزگەم پێتان بێ
خۆزگە دڵم بەردەبازی شەوو ڕۆژی سەر ڕێتان بێ
خۆزگە لەشم، پلەی پێپیلکەی هەورازی
ڕێگەی سەرکەوتن و شادی و دەزگای پیرۆزی نوێتان بێ
بەس نییە هەموو ئازادن، خاوەنی خاکی خۆتانن
بەس نییە هەموو سەربەستن وەك یەك هەست ئەکەن ئینسانن
لەلای ئێمە ئەوا تازە، خەڵك ئەتوێننەوە وەکوو مۆم
کۆچ وباریان لێ دابەستووین، هەروەکوو کۆچ وباری دۆم
ئەوا تازە لەلای ئێمە زمانی زەردەشت یاساخ دەکەن
هەروەکوو تاتارو مەغۆل تالانی ڕەزو باخ دەکەن

تەنها ئێستە لەلای ئێمە، هەر خوێنڕشتنە ئاسان بێ
تەنها ئێستە لەلای ئێمە، مرۆڤە نرخی هەرزان بێ
خۆشیو سەربەستیو ڕابواردن تەنها بۆ چەن پیاوکوژێکە
ژیانی بێئەرکو ئاسان، تەنها بۆ چەن خوێنمژێکە
ئەی ئافەرین خوای ئازادی، ئەی ئافەرین خوای سەربەستی
بۆمان دەرکەوت لادانت لە باوەڕو بیر
بۆمان دەرکەوت چەن درۆزن بووی
بۆ ئازادبوونو ڕزگاریی گەلی پێ بە کۆتو زنجیر
بە ئاشکرا لەلای ئێمە دارگوێزو مێو دائەپاچن
بۆ خەڵووزی سەر نێرگەلەو ژیلەمۆی جەزوەی قاوەی تاڵ
لەلای ئێمە تازە وا گورگ بەر بۆتە بەرغەڵی مناڵ
ڕاپێچیان دەکەن بۆ دەشتی سوێری لماویی چۆڵو هۆڵ
لایان وایە ئیتر تەواو، کە وتیان ئاش بەتاڵ، بەتاڵ!
نازانن هەر لەکۆنەوە، تا ئەم خاکی کوردستانە
هەمیشە بۆ داگیرکەران هەر بستێکی گۆڕستانە
ئەوەی تەمای وێرانکاریی خاکی پاکی کوردستان بێ
ئەنجامی وەك زەینەفوونو جەنگیزخان هەر ملشکانە

بۆ ئەوانەی کە نابن بە هیچ

ملت کەچ کە لەژێر بارا، تازە تیا چوویتو پێی ناوێ
ڕەوشتی نۆکەری وایە، بێ ئاغای نانێت هەنگاوێ
ئاغای هەرچۆنێکی فەرموو، نۆکەر دەبێ بڵێ وایە
وشەی هەموو نەخشی بەردەو هەموو دێڕێکی ڕەوایە
بێباریو پاشگەزی لای تۆ، ئەمڕۆ مەبدەء و بڕوایە
مەبدء ئەوەیە بای بدەی وەك (سەری کابرای مەلایە)
مەبدەئی تازە بە بابەتەو لێی خورە داو بەرەڵڵایە
پەندی پێشینانە ڕاستە، بە مێردی نییە بە خولایە
بەلام خاڵۆ ئاغای تازە، پیاوکوژەکەی جارانتە
وەستای سزاو بەندیخانەو ئەژدەهاکی زیندانتە
ئەو نەگۆڕاوەو ناگۆڕێ، هەر هەمان تاسو حەمامە

ئیتر بڕواو مەبدەئی چی، بیانوویەکی زۆر بێتامە
تۆی سەرلێ تێکچووی گومڕاهی، تۆی ڕێی ڕاستت ون کردووە
تۆی بیروباوەڕی پاکت بە خۆڕایی بەو فرۆشتووە
دەزگای تازە کوورەی ئەمڕۆت مۆری ڕەشی ناوچەوانە
لاپەڕەی پیس و چڵکنی لادان لە ڕێی تێکۆشانە
مەزاتخانەیە[1]، سەودایە، چەرچێتی و بازرگانییە
ئەی ئافەرین سەرچۆپیکێش، شەرم و شوورەییت لا نییە
دەی بیژەنە لەسەر نەزمی دەهۆڵ و زوڕنای ئاغای نوێ
ئاخۆ ئەمجا بۆ کام زەلکاو لوولت ئەداو ڕات ئەپێچێ
ئەترسم ئەمجارەش بڵێی بە هەڵەچووبووم، ڕێژگاو بووم
هەروەک هەمان جاری جاران، بفەرمووی سەرلێشێواو بووم
خالۆ جارێک، خالۆ دووجار، بە ڕاستی لە تامت دەرکرد
بە تەواوی ئابڕوو و حەیای هەموو بیروباوەڕت برد

بۆ ئاوارەکان

منداڵە وردەکەی لەڕو لاواز
کزو ڕووتەڵ و پێپەتی
بەم زستانە ساردوسۆڵە
پێش خۆیان دان وەک مۆڵە مەڕ
بۆ ناو پیکاپ، بۆ ناو لۆری
لە جێی کەلوپەل و کووتاڵ
لە جێی ماڵی بازرگانی، کران بە بار
تێک ترشێنران بەسەریەکدا
هەروەکوو گیسک، هەروەکوو کار
لۆری و پیکاپیان لێ خوڕی
بەرەو دەشتی چۆڵ و هۆڵی
بێئاسۆی کاکی بە کاکی

---

[1] وشەی مەزاد بە کوردی لە گفتوگۆدا بە مەزات ئەنووسرێ و ئەخوێندرێتەوە، بۆیە منیش بەو شێوەیەم نووسییەوە.

هەتاکوو بڕ ئەکا چاو!
دایكو باوکیان، بێسەروشوێن
هیچ کەس سۆراخیان نازانێ
ئەگەر مابن لە زیندانا
ئاخۆ ئێستا چەن کەساس بن
لەژێر ئەشکەنجەی کەلەپچەو
شەق تێهەڵدانی وەردیانێ
ئەی خوای چارەنووسی گەلان
کوا میلبازی سەر تەنافت
کوا چیی لێ هات دەم هەراشیی
جاران و لاف و گەزافت
میللەتێك گەورەو بچووکی
سەرگەردان و لێقەوماوە
لە سێ لاوە گەلەگورگی
چاوچنۆك دەورەیان داوە
ئەو بەتەمای نەرمە گۆشتەو
ئەم بەتەمای کەوڵ و پۆستە
ڕۆژی وا شوومو ڕەش و سەخت
کەس نەیدیوەو کەس نەیبینێ
لێقەومانی ئەمجارەمان
تا بڵێی سەختترین کۆستە
دواڕۆژ تاریك و نوتەکەو
ئەستێرەی هیوا ئاوایە
ڕۆژی ڕزگاری یاخییەو
لە کەلی وڵات هەڵنایە
لەم ڕۆژە سەخت و شوومەدا
دووبەرەکی و سێبەرەکی
هەر تاوان و غەڵەت نییە
بەڵکو کفرو خیانەتەو
پاکبوونەوەی قەت بۆ نییە

دوای لافاوی نووح

لە ساڵی ١٩٧٦دا هاوڕێ‌و دۆستێکم کاک (د) ڕۆژێك پرسیارێکی لێ کردم، پرسیارەکەم ئێجگار لا سەیر بوو، وتی بە بیری تۆ جووڵانەوەی کورد چیی بەسەردێ‌و کەی سەر هەڵ ئەداتەوە. پرسیارەکەی بۆنی ئەوەی لێ ئەهات کە جووڵانەوەی کورد لە عێراقدا هیچ نەبێ بە هۆی ئاش بەتاڵەوە ١٠–١٥ ساڵێك دوا ئەکەوێ. منیش لەوە ڕامام، وتم بە بیرو باوەڕی خۆم بەم کەرێتییەی کاربەدەستان‌و میری دەستیان داوەتێ، کورد پاڵ پێوە ئەنێن‌و ناچاری ئەکەن کە خۆی نەگرێ‌و هەمووی یەکدوو ساڵێك نەخایەنێ شۆڕش دەست پێبکاتەوە. منیش ئەم هەڵبەستەم بۆ وەرامی ئەو پرسیارە وت:

کە هەوری سەر پەڵەی ئەمساڵ بەری ڕووی ئاسمانی تەنی
نائومێدێك لەگەڵ خۆیدا بەم دیمەنە پێ‌دەکەنی
دەیوت هەوری ئەم زستانە لەدوای لافاوی نووحی یار
بەسەر کام کێڵگەو بەراوا لێزمە دائەڕژێنێتە خوار؟
هەوری سەرلێ تێکچووی ڕێژگاو با هەر بۆ خۆی بگرمێنێ
هەروەکوو دێو بنرکێنێ، چیاو پێ‌دەشت بلەرزێنێ
سەد جۆگاو ڕووبار هەڵستێنێ، بە لێزمەو بە تاوی باران
دۆڵ‌و نشێو هەمووی پڕ کا بە لافاو هەروەکوو جاران
خۆڕاییەو بێ‌هوودەیە، بە کەڵکی هیچ شتێ نایە
بۆ کێ باران دەبارێنێ، زیندەوەر ورتەی لێ نایە
نە شوانێکەو نە گاوانێك، نە جووتیارە، نە سەپانە
خێڵیان هەمووی بار کردووە، هەواریان هەمووی وێرانە
هەرچی هەڵمی دەروونێتی بیکا بە باران دایڕێژێ
بە تەرزەی زل دارو بەردی بنچك‌و دەوەنگ دابێژێ
خۆڕاییەو ڕەنجی بیۆەر، بە کەڵکی هیچ شتێك نایە
چ بارانەو چ تەرزەیەو چ کانیاوو چ جۆگایە
نە تۆوێ سەوز ئەبێ ئەمساڵ، نە درەختێ ئەپشکوێنێ
نە گوڵزارێك لەناو مێرگا وەکوو جاران ئەنەخشێنێ
کەوو گاو گۆتاڵ‌و ئاژەڵ دەمیان تەڕ ناکەن لە ئاوی
کیژۆڵەی جوان ڕێی گیراوە بۆ شڵپێك ئاوی کانیاوی

ئەمساڵ چاوبڕکێی سەر کانی قەدەغەی خوای ئەهرەمەنە
سەرچۆپیکێشی هەڵپەرکێ پیاوی دووڕوو و ناڕەسەنە
بە لۆکەی قین ئاخنراوە، چ کونی شمشاڵ چ نایە
بە هەزار گەرووی هونەرمەند تەنها یەك نووزەی لێ نایە
بولبول جووکەی لێ براوە، قەفەز پڕ کراوە لە کەو
چاوی پۆڕی کناچەی چەم ئاڵۆزەو بۆی ناچێتە خەو
دەنگی کناچەی[1] بەسراوە ئاوی ناوچەی لیخنە
قامیشەلانو چخوردی پڕ لە دەعبای ڕمووزنە[2]
سیاچەمانە[3] دڵ زیزە وەکوو گەزیزەی بێباران
خنکاوە گەرووی تاساوی لوولکژەنی سەر کۆساران
گوللەی گرتووە دار بەڕوو، دارگوێز بۆتە ساچمەزەنگ
ماری مارخۆر مەلەوانە لەجیاتی ماسیی گۆمی مەنگ
لقی چنارو گوێزو توو، کەڵەمەو تەوقی گەردنە
گەڵای دارەبەنو بەڕوو خامو بلووری کفنە

خوای شەڕ کە گوێی لەم ڕازە بوو، لە خۆشیانا کەوتە سەما
وتی ئەمساڵساڵی منە، ئەم ناوە پیاوی تیا نەما
من شۆڕەسواری مەیدانم، چەکمە ڕەقم، چەك هەڵگرم
ئاوی لافاوی ڕەشەباو هەورە تریشقەو ئاگرم
خاوەنی هێزو سامانم، وەستای ئەشکەنجەو ئازارم
مارو دووپشکم، نەهەنگم، زەرووی خوێنمژو خوێنخوارم
من کەڵەپیاوی ئەم ناوەم، من خاوەنی دەسەڵاتم
ساڵەهایە بۆ ئەم ڕۆژەو بۆ ئەم دەورە بەئاواتم

لەولاوە پیرێکی کۆماو، بە خۆیو بە گۆچانیەوە
بە جووتێ کەوشی دڕاوو بە پەستەکی لاشانیەوە
پیرە گۆچانی ڕاوەشان، هەروەکوو شێر، وەك تەورزین
وەکوو دەروێش حاڵی لێ هات، کەوتە هۆرەو هاتە لەرزین

---

[1] پۆڕ کە دەخوێنێ وەکوو بڵێ کناچە کناچە، کە کچ ئەگرێتەوە.
[2] ڕمووزنە: دەعبای ڕەزا گرانو ترسێنەر.
[3] سیاچەمانە: یەعنی چاوڕەش، بە کچی چاوڕەش ئەوترێ.

ڕووی کردە خوای ئەهرەمەن و قیژانی، پیایا هەڵشاخا
وتی ماوم، قەت نامرم ورگت هەڵدڕی لە داخا
من فریشتەی ئەم کێوانەم، پاسەوانی ڕەزو باخم
ئاودێری چیمەن و مێرگ و وەنەوشەو کەنێرەی شاخم
من دەروێشی دەف بەدەست و کەشکۆڵ هەڵگری ئەم چۆڵەم
من صۆفیی پیری موغانی ئاتەشکەدەی[١] ئەم ناو دۆڵەم
من جووتیارم، باخەوانم، من سەپانم، من گاوانم
من گەردەلوولی ئەم دەشتەو شنەی شەماڵی شاخانم
من ئەستێرەو مانگ و ڕۆژم، من کانیاوم، من ڕووبارم
من تۆوی گوڵ و گوڵزارو بەری درەختی بەردارم
من نێرگزم، من بەڕەزام[٢]، من هەڵەکۆکی پڕچنم
من بۆ چاوی دوژمنانم، درەوشم، دەرزیم، سووژنم
من هەتا ئەم خاکە مابێ، گیانی منیش هەر ئەمێنێ
هەزار دڕندەی وەکوو تۆم لەلا پەشمەو نامبەزێنێ
دەسا ئەی هەوری سەر پەڵەی ناو ئاسمانی سەر وڵاتم
بە لێزمە باران داڕێژە بۆ کێڵگەو خاکی ئاواتم

با دەشت و دەر وەکوو جاران هەمووی وەك بەهەشت ڕازاو بێ
گوڵ و نێرگس و وەنەوشە وەکوو بووکی سەربەدراو بێ[٣]
وەکوو زەماوەنگ دەس بگرن، منیش سەرچۆپیکێشیان بم
شمشاڵژەن و لوولکژەن و وەستای گۆرانیبێژیان بم
منی پیری بەساڵاچوو هەزاران دەوری وام دیوە
هەزاران لاپەڕەی مێژوو و بەسەرهاتم پشکنیوە
مۆتەکەی مەرگ یەك لەدوای یەك هەوڵیان داوە بۆ کوشتنم
هەزاران پیلانیان گێڕا بۆ لەناوچوون و مردنم

---

[١] پیری موغان ئەو پیاوە دینیانە بوون کە لە زەمانی زەردەشتیەکانا لە پەرستگاکاندا ئامۆژگاری و ئاینی زەردەشتییان بە خەڵك ئەوت. ئەو شوێنانەی کە تیا ئەبوون پێیان ئەوت ئاتەشکەدە، چونکە هەمیشە ئاگری ئەو شوێنە نەدەکوژایەوە.

[٢] بەڕەزا: گیایەکی باریك و ناسك و جوانە بە دەم تاوێرو ئەشکەوتەکانەوە دەڕوێ.

[٣] دراو: پارەیە، جاران ژنان پارەیان کون دەکردو دەیاندروو بەسەر کڵاوو فێستەکانیانا لە جێی خشڵ.

بەڵام بەرگەی هەموویم گرت، من نامرم هەر ئەمێنم
مافی ڕەوای هەزار ساڵەم، بەزۆر لە مێژوو ئەسێنم

شیرین‌و فەرهاد[١]

تەمایانە، تاقە یارە نازدارەکەم
بە نەخشەو پیلانی گڵاویان لێم داگیرکەن
بەخۆڕایی وەك تالانی لێم بستێنن
تەمایانە بێستوونێکی کەم پێ کون کەن
بە پیرێژنی فەرهادکوژ
ئەمجارەش وەك جاری جاران
چەواشەم کەن، چاوبەستم کەن
بە فروفێڵ دڵدارەکەم لێ بفرێنن
دەیانەوێ دڵی شیرینی نازدارم
بە ئەشکەنجەو بە سزادان برەنجێنن
پڕ بکەن لە پەژارەو ئێش
ژەهری قینی خەست‌وخۆڵی چەن ساڵەیان
وەکوو بارانی سەرپەڵە لە هەوری ڕەش‌و بوغزاویی
ناو دەروونیان، لافاوێکی لێ هەڵسێنن
لافاوێك بێ بنج‌و بێخی ڕەزو باخی
لاپاڵی دڵی شیرینم، هەمووی لە بندا دەربێنن
دەیانەوێ خەڵووزاوو ژەهری دڵیان
بەناو دڵی یارەکەمدا داچۆڕێنن
لەجیاتی گوڵ، لەجیاتی وەنەوشەو نێرگز
تۆوی درك‌و گوژاڵکی[٢] تیا بچێنن
شەتڵ‌و نەمامی ژەهراوی
لەجیاتی مازوو و داربەڕوو تیا بڕوێنن
لە جێی شەماڵ، بە گڕەی سەبوونی هاوین
گوڵاڵەی مێرگ‌و چەمەنی بژاکێنن

---

[١] نیشانەیە بۆ چیرۆکی شیرین‌و فەرهاد، تەنها لێرەدا شیرینم لەجیاتی (شەم) بەکار هێناوە.
[٢] گوژاڵك: گیایەکی تاڵە، شیلەیەکی تاڵ دەرئەداو بە کەڵکی هیچ نایە.

تەمایانە، شانەی هەنگوینی کلۆرەی
پێچی دڵی دڵدارەکەم،
بە لێشاوی کوللە زەردە داپڕزێنن
بە لەپی دەستی پیاوخۆریان
پووڕەو شانەی بپروێنن
دڵی کەوی خنجیلانەی سەر تاشەبەردی دەم یاڵی
دڵدارەکەم بتاسێنن
بە کلیل و قفڵی سەرمۆر، گەرووی داخەن
دەنووکی تونگ بنووقێنن
سوێسکەی جوانی نەشمیلانە
نازی ببڕن بیترسێنن
شەونمی سەر پەڕەی گوڵان
کە گەرووی پێ پاراو ئەکرد
نوقمی ناو لم و زیخی کەن
هەوری بارانی ڕامالْن
لە تینوانا بیخنکێنن
دەیانەوێ، مێرگی دڵی دڵدارەکەم
مێرگی دڵی تاقە یارە نازدارەکەم
بە پێلەقە، هەموو بستێکی بشێلن
دەیانەوێ ناوونیشانی نەهێڵن
بە شوقڵ و بە بلدۆزەر ئەم سەراوسەری بکێڵن
بە تەوراسی قینی دڵیان، هەموو درەختی دابڕێنن
هەمووی بکەن بە کۆتەرە
نە چرۆیەك، نە خونچەیەك، نە گەڵایەك
نە نەمامێك، نە تووێکی تیا بهێڵن
تەمایانە، دڵی تاقە دڵدارەکەم
بلووری چرای ڕووناکیی هەزار ساڵەی
بە بەردو پلار بشکێنن
بڵێسەی بە گڕی دزو پیاوکوژەکان هەڵکڕووزێنن
بیسووتێنن، هەتا ئەبێ بە خۆڵەمێش

بە بای زریان و ڕەشەبا وەکوو سوتوو بیوەرێنن
بۆ ئەوەی لە تاریکایی شەوی دەیجووری سامناکا
بە مۆتەکەو بە شەوەو بە دایکی هاڵیان
منداڵە سەربەقۆچکەکان
بێبەزەیی بتاسێنن و بخنکێنن
دەیانەوێ، دڵی شیرینی نازدارم
ئەم سەراوسەری وێران کەن
بە وەیشوومەو بە بای خەزان
گەڵای داری هەڵوەرێنن
وەکوو گەڵای گەڵاڕێزان
مەلێك نەبێ تیا بخوێنێ
نە لاوکێك، نە قەتارێك
نە ئای ئایەك، نە حەیران،
دەیانەوێ تەنها پەپوو
بەسەر کەلاوەی ڕووخاوا
دەنگی ناسازی تەرخان بێ
ئاواز ڕێك خا بۆ گەرمەشین و بۆ گریان
تەنها ئاڵای شوومی ڕەشیان
شەکەی بێ لە لوتکەی چیا
پەنجە هەمووی قرتێنرابێ، قەڵەم نەگرێ
بۆ نووسینی دروشمێکی ڕاست و ڕەوان
دەم و زمان لە گۆ چووبێ
گیان وەکوو لاشەی مردوو بێ
نە ورتەیەك، نە ئاهەنگێك، نە خەندەیەك
نە گۆرانی و نە سروودو نە نەورۆزو نە سەیران
هەر گرمە بێ و هەر زرمە بێ و باوکەڕۆ
هەر کۆتەڵ[1] و هەر کۆیلیل[2] و قژڕنین بێ

[1] و [2] لەناو کوردەواریی کۆندا، کە مردوو ئەمردو جلوبەرگ و چەك و زینی و ڵاخەکەیان ڕیز ئەکرد لە پرسەدا، بەسەریانا ئەیانلاوانەوە.

باوکەڕۆیی و برالەڕۆیی و لاوانەوەی سەرقەبران
هەر سەنگەر بێ، هەر قورقوشم و پۆلا بێ
لە جێی باسووق و سجووق و مێوژە خۆلاو
لەناو باخ و لە جێمشتاخی ناوڕەزان
ئەو زنجەی کە ساڵەهایە لانکەو بێشکەی ساوایەتی
جێگای پەرستگای ئاین و بانگ و سەلاو
ڕۆژوو و نوێژی بۆ خوایەتی
ئەژدەهاك نیازی وایە ناوونیشانی نەهێڵێ
فەرمان و پیلان و نەخشەی ئاغای پیرە وەستایەتی
تەمایانە، شیرینی ناسك و نازدارم
هەتا ماوە لەناو تاریکی شەوا بێ
هەمیشە هەروەکوو بەنگکێش
لە دەریای مەنگی خەوا بێ
پەپوولەی لە چەمەن بپرێ
هەمیشە هەر باڵشکاو بێ
هەنگی بێ پوورەو شانە بێ
نوقمی ناو ژەهرو زووخاو بێ
دەیانەوێ وەکوو فەرهاد، لە شیرین بێبەشکراو بێ
دەیانەوێ سەرگەردان و ئاوارەو لەیار بڕاو بم
دەیانەوێ بە پارەی قوڵ، بە هەڕەشە
لە کاروانی خۆشەویستیی نیشتمانم بەجێماو بم
دەیانەوێ بێئاسمان و بێئەستێرەو بێزەوی بم
بێنیشتمان و بێلانەو بێڕووبارو بێکانیاو بم
چاو بەرەوژێری لەوێچێك ئاوی قوڕاو و سوێراو بم
ئاوارە بم، دەربەدەرو دڵشکاو بم
بەڵام شیرین، نازدارەکەم، هەردوو گلێنەی چاوم
پەیمانە داوێنی پاکت بەرنەدەم هەتاکوو ماوم
تۆ هەناسەو تۆ ژینمی، تۆ گۆشتمی، تۆ خوێنمی
دەماری لەش بزوێنمی، تۆ ڕۆژوومی، تۆ نوێژمی
پەیمانە هەتاکوو ماوم لەبەر ناحەزتا نەلەرزم

هەڵدەبەزم، دائەبەزم، دەڵێم ماوم ئەوە ئەزم
ئەفسانەیەو خەیاڵی خاو هەتا ماوم قەت نابەزم

دیمەنی ئۆردووگای ئاوارەکانی نزیك شاری سەماوە

گێژو وێژو حەپەساوم، بە چواردەورا چاو ئەگێڕم
نازانم چۆن دەس پێبکەم، چی بکەم بە سەرمەشقی دێڕم
چۆن پەنچەی سست و لەرزۆکم نووکی پێنووس بجووڵێنێ
چۆن مێشکی ماندووی وڕو کاس هەست و هۆشم ببزوێنێ
کام کارەساتی جەرگبڕ بێتە سەرەتای هەڵبەستم
کوا ئەو هێزو تینەی دڵم بمخاتە سەر ڕێی مەبەستم
تاوانی تاوانبار زۆرەو بێسنوورو بەرەڵایە
ڕۆژ لەدوای ڕۆژ دژوارترو زنجیرەی کۆتایی نایە
تاوانی وا کام مێژووناس بە ئاسانی دەنووسرێ بۆی
لاپەڕەی تەرخانی مێژوو بە چ ڕوویەك بیگرێتە خۆی
تاوانە لەژێر دروشمی سۆشیالیستی و سەربەستیدا
کوا ڕۆژئاوا؟ کۆ ڕۆژهەڵاتی نوقومبوو لەناو دەریای ئازادیدا!
دەسا ئەی نووکی پێنووسی پەنچەی بەحاڵ پیکالکاو
هیممەتێك، وشەت داڕێژە وەك تەرزەو بارانی بەتاو
هەڵبەستێك باسی ئەو هەموو بەسەرهات و تاوانە بێ
وەك داستانی لافاوی نووح لەسەرخۆو دڵسۆزانە بێ
کوردستانی مات و خەمبار، وێنەی بگرە لەسەر تا خوار
تابلۆی هونەرت دیاری بێ بۆ ناو ئەلبوومی ڕۆژگار
تابلۆیەك بێ بۆ لاپەڕەی زنجیرەی مێژووی کوردستان
وەچەی دواڕۆژ وەك فیلمێك سەیری بکا بە دڵ و گیان
دێهات و ناوچەی وێرانی بەزۆر چۆڵکراوی سەر سنوور
بڵێسەی گزرەی گەڵاو گیا وەکوو بڵێسەی (باوە نوور)
شانەو پوورەهەنگی سووتاو، کۆز[1] و چەپەری[1] داڕووخاو

---

[1] ئەو شوێنەی کارو بەرخی ئەخەنە ناو پێی ئەڵێن کۆز.

ڕانی بەتاڵان براوو کارو بەرخی لە هۆز جێماو
باخ و ڕەزی داهێنراو و چناری لق وپۆپ شکاو
کوێرەکانیی ناو ئاوایی بە چیمەنتۆ سەر داپۆشراو
دیمەنی زنجیرە گۆڕی هەڵنەبەستراوی چەقی ڕێ
پڕ لە لاشەی پیرو ساوای کوژراوی بۆردومانی دێ
کۆت و زنجیری زیندان و دارکاریی بەندیخانەکان
ڕیزە سێدارەی هەڵخراو بۆ گەنج و لاوی بێتاوان
دیمەنی دایکی کەساسی بەر بەندیخانەی هەڵتووتاو
هەنسیکی بووکی ناکامی قوڕپێواو بۆ زاوای خنکاو
ڕەشبگیری و بگرەو بەردە، لەپڕ قەدەغەی هاتوچۆ
دەسڕێژی ڕۆژی نیوەڕۆ، گوللەی سەربازی سەرەڕۆ
لافاوی جاشی ڕیشداری بۆ کوردستان بەکێشکراو
دیمەنی لۆریی سیخناخی خێزانی بەرەو خوار نێراو
لانکەو بێشکەی کۆرپەی ساوای بە قرچەی گڕەی نیوەڕۆ
لێفەو دۆشەکی چڵکن و نۆردوە نانی کەپراویی جۆ
ئۆردووگای ئاوارەکانی دەشتی لماویی سوێرو چۆڵ
لەجیاتی سەوزە گیانی کوێستان نقومبووی دڕک و لم و خۆڵ
خانووی زنجی پووشە خورمای ژێر سەبوونی گڕەی هاوین
ئاسمانی لێڵ و تۆزاوی لە جێی ئاسۆی بێگەردو شین
منداڵی وردی بەسزمان، کاس بووەو واقی وڕماوە
لە کەنار ئاوی زەلکاوا، حەپەساوەو دۆش داماوە
کیژۆڵەی فێری کوێستان و شنەی شەماڵ لێی قەوماوە
بۆ شڵپێک ئاوی فێنکی کانیاو ئۆقرەی لێ براوە
بێتووتنە قەنگەی لالۆی گاڵۆک بە دەستی ئاوارە
هەناسەهەڵکێشی یادی باخ و بەراوو نزارە
دەوری پاشاگەردانییەو دەوری نەوەی جەنگیزخانە
دوژمنی ئەمجارە کورگەل، نیازی گەلی کورد فەوتانە
یاساوڵی بە خوێن تینوو، وردە شاتریی سمێڵ شۆڕ

---

[1] چەپەر: دەرگای دارە.

ڕەگەزپەرستی پەروەردەو پاشماوەی نازیی گۆڕبەگۆڕ
لەوناوەدا (کاکە)[1]ی درۆ کلاشە ئەکاتو هەرزانە
وشەی کاکەشی بۆ تەوسەو تەنها بۆ خۆپیشاندانە
ئەمانە ئەمڕۆ خاوەنی دەزگاو دووکانی ولاتن
کاربەدەستو فەرمانبەری ڕۆژی تاریكو نەهاتن
بە ئاشکرا وا خەریکن زمانی زەردەشت یاساخ دەکەن
لەژێر ئالای سۆشیالیستا زمانی خاوەنبیر داخ ئەکەن
دەمی دەستەی کۆترپەرست، زمانی چەرچیی بیروباوەڕ
چۆتە کلیلەو بێدەنگە لە ڕاستی تاوانی خوای شەڕ
ئەم لادانو بێدەنگییە، ئێجگار شەرمو شوورەیییە
هەزار پەلپو بیانووی درۆ بە هیچ ناچێو کەڵکی نییە
ئومێدم هێند زۆرە بە کورد، هەزار کارەساتی گران
کۆڵی پێ نەداو نەسرەوێو لانەدا لە ڕێی تێکۆشان
هاکا لەپڕ بای ڕزگاری ئەم هەورە ڕەشەی ڕامالێ
تەختو بەختی خوای شوومی شەڕ هەڵدێرێ بەرەو ناو چاڵێ
چاڵێك لەناو سەرەنوێڵکی مێژوودا گۆڕستانی بێ
نەعلەتی هەزار داماوو جگەرسووتاو لە گیانی بێ

بۆ شاری ئەسینا

یۆنان، ١٩٧٧/٦/٣

ئەی پایتەختی خوای جوانی، بەهەشتی کامەرانی
بووکی کەناری دەریای هەزارەها ساڵانی
بۆ هەرلا چاو ئەگێڕم، باخە، چیاو نزارە
دیمەنی دەریای شینو شەپۆلی گوێ کەنارە
بۆ هەرلایەك، مل ئەنێم، جێی خوایەکی یۆنانە
جێی نزرگەی ئەرستۆو ئەفلاتوونو لوقمانە
لانکەو بێشکەی بلیمەتو دایەنی[2] زانایان بووی

---

[1] لە عیراقدا کە کوردێك بانگ ئەکەن پێی ئەڵێن کاکە، بەڵام زۆرجار بەو شێوە بانگکردنە نیاز تەوسە.

[2] دایەن: بە خێوکەر، چاودێریکەر، سەرپەرشتیکەر، بەتایبەتی بەو ژنە ئەڵێن کە منداڵی یەکێکی تر بەخێو بکا.

سەرچاوەی ویژەو هونەر، دەزگای یاسای ئینسان بووی
ئەکرۆپۆلیس، ئۆلۆمپیا، ئەپۆلۆ، سوقرات، ڤینۆس
نیشتمانی ئەلیادەی هەڵبەستەکەی هۆمیرۆس
هەمووی شێوەو دیمەنی مێژووی ئەغریقی کۆنە
یادگارو جێماوی فیساغۆرس و سۆلۆنە
بە ناوتا ئەخولێمەوە، حۆل و گێژو شێت و وێت
تەماشای هەرلات ئەکەم، قەت دڵم تێر ناخوا لێت
جارجار نازی کچی جوان، وردە ڕازی ڕێگەوبان
دەنگی نەوەی ڤینۆسە وا دەپێکی دڵ و گیان
دەنگ نییە مۆسیقایە، نەشئەو ئیلهامی خوایە
سۆزی کەمانچەو نایە، سیمفۆنی ئۆرکسترایە
دڵی پەژموردەو تینوو بە ڕشێنەی بارانێك
بە قاقای پێکەنین و لەنجەی نازدارو جوانێك
کاتێك بە خۆی دەزانێ بێپەروا وەکوو لاوێك
بە ناچاری مل دەنێ، تا دەگاتە گێژاوێك
گێژاوی هەرزەکاری و یادی ڕۆژانی جاران
یادی کۆڕی ئاهەنگ و بەزمی شەوانی یاران
زەینەفۆنی[1] یۆنانی! کچی یۆنانی جوانە
ڕاستە بووکی بەهەشتەو چەپکە گوڵی گوڵدانە
بەڵام ڕۆژێك لەڕۆژان؟، تۆش خاکی ئێمەت دیبوو
دەشت و چیاو ڕووباریت بەوردی پشکنیبوو
کیژۆڵەی کوردستانیش، وەك یۆنانی، پێم وابێ
وەکوو ئەو شۆخ وشەنگ بوو ئەگەر لەیادت مابێ
بەڵام جیاوازیی کچی ئەمڕۆی لای ئێمەو ئێوە
وەك ئاسمان و ڕێسمانە[2] بە هەڵکردو بە شێوە

[1] زینەفۆن: ئەو سەرکردە یۆنانییە کە بە خۆی و لەشکرە دە هەزار کەسیەکەیەوە لەناو چیاو دۆڵەکانی کوردستانا شکاو ژمارەیەکی زۆری سەبازەکانی کوژران و خۆی باسی ئەو شکانەی خۆی ئەکات (Xenophon دەوری ٤٢٧-٣٥٥ بەر لە زاین ژیاوە).

[2] ڕێسمان: گوریسە ئەگەر یەکێك بیەوێ بەراوردی دوو شتی لێك دوور بکا ئەوە بەکار دەهێنێ، چونکە دووریی ئاسمان لە زەوییەوە ئەوەندە زۆرە بەراورد ناکرێ لەگەڵ کورتیی گوریسدا.

لای ئێوە ژن سەر بەستەو خاوەن مافی خۆیەتی
ژیانی پڕ ئارامەو مەستی ڕەنگ‌و بۆیەتی
بەڵام هێشتا لای ئێمە ڕەش پۆشەو گریانە
وەردیان لەناو زیندانا بۆ زەیستان[1] مامانە
لای ئێمە تازە بووك‌و كیژۆڵەی دەزگیراندار
دەخرێتە ژێر ئازارو ئەشكەنجەو پۆستاڵ‌و دار
لای ئێمە هێشتا میری، هەروەك پاشەگەردانی
هەزاران بێ‌تاوانی ئاخنیوەتە زیندانی
بەڵام كیژی كوردستان، دەستە خوشكی ئەسینە
لات وایە زۆردار تاسەر هەروا بەهێزو تینە
كاتێكت زانی ڕووخا ڕژێمی بتپەرستی
ئەوسا لە یۆنان "زۆربا"و لە توش گوڵی سەربەستی

لە دێیەكی نزیكی خانەقین[2]

خاڵۆی[3] كزی هەڵتوتاوی پەنا دیواری مزگەوت
دەزانم بۆچی وا كزی، دەزانم بۆچی وا ماتی
دەزانم گیرۆدەی داوی چەرخی سەر سەخت‌و نەهاتی
خوای شەڕو قین بەزمێكی وای گێڕاوە لەم ناو وڵاتە
بە داستان ناگێڕرێتەوە ئەم تاوان‌و كارەساتە
مرۆڤ هەر تۆزێك هەستی بێ، مردنی لەلا ئاواتە
هەزارانی هەروەكوو تۆ لێقەوماو و سەرگەردانن
هەزارانی هەروەكوو تۆ ئاوارەو ماڵوێرانن
بەڵام خاڵۆ بێ‌هوودەیە، هەڵتووتان‌و كزی‌و ماتی
دوژمن بە كزی‌و بێ‌دەنگیت دەگا بە هیواو ئاواتی

---

[1] زەیستان، ئەو ژنەی منداڵی ئەبێ.

[2] ئەو دێیانەی كە كوردیان لێ دەركردبوو وە هەندێ عەشائیری عەرەبیان بۆ هێنابوون، ئەو عەشائیرانە هیچیان لە كشتوكاڵ نەدەزانی، بەڵكوو پیشەیان هەر مەڕو ئاژەڵ بەخێوكردن بووە، لەبەرئەوەی ئەمانەش بەزۆر هێنرابوونە كوردستان‌و بە نابەدڵی كشتوكاڵیان دەكرد، بۆیە هەمیشە باخەكانیان بێ‌ئاو بوو وە زۆری وشك بووبوو.

[3] ئەو دێیە یەكێك بوو لەو دێهاتە كوردانەی كە بەزۆر لە خاوەنەكانی چۆڵ كرابوو، هەندێ شوان‌و بێگانەیان لە شوێنەكانی تریان لە خوارووی عێراقەوە بۆ هێنابوون‌و زەوییەكانیان دابوونێ.

خاڵۆی بێدەنگ هاتە وەرام، هەناسەی ساردی هەڵکێشا
وتی براکەم لێم گەڕێ، دەردم فرە کاریگەرە
سەرلەنوێ زامی کۆنەو نوێت تازە کردمەوە لە ئێشا
من پەست نەبم ئەی کێ پەست بێ، من مات نەبم ئەی کێ مات بێ
کێ هەیە ئەمڕۆ وەکوو من بە خۆڕایی و بەبێ تاوان،
سەرگەردان و ئاوارەی دووروڵات بێ
ئا سەیرکە.، بڕوانە ئەو باخەی ئەوبەر
ئەوە باخی هەزار ساڵەو یادگاری باپیران بوو
بەری چنگ و پەل ماندووی شەوو ڕۆژی بێوچان بوو
بە زۆرەملێ لێیان سەندووم، داگیریان کرد بۆ خۆیان
بە ناڕەوا، ئەو باخەیان داوەتە دەستی شوانێ
نە لە باخ و نە لە دارو نە لە جۆگا دەزانێ
ئێستە هەموو ئەو دارانە، لەبەر بێئاوی وشکە
لق وپۆپی داڕزاوە، پڕ لە سمۆرەو مشکە
دەڵێم توخوا با وشك نەبێ، هیچ نەبێ هەفتەی جارێ
بێم ئاوی بەم با نەفەوتێ، دەك خوا غەزەبتان لێ بارێ
دەڵێن بڕۆ کابرا تازە، مافی تۆی پێوە نەماوە
نەخەڵەتێی جارێکی تر هەنگاوێك بنێی بەم لاوە
تازە ئەم باخە ناونرا باخی یەکێتی و سەربەستی و سۆشیالیستی
دەی خوا ئەگەر هەی، کەی ڕۆژێ دادو فریادم دەبیستی
باخ لە باخەوان حەرامەو بۆ داگیرکەر بۆتە حەڵاڵ
ئەوی مافی پێوە نییە ئێستە ئەو بۆتە خاوەنماڵ
بێبەزەیی هەر بە تەڕی لق وپۆپی دائەپاچن
بۆ خەڵووزی سەر نێرگەلەو ژێلەمۆی جەزوەی قاوەی تاڵ
وەك لێشاوی کوللە زەردە، بە سەوزی و بە کاڵی وکرچی
هەرچی بەری پێوە هەبێ بێبەزەیی دایئەپاچن
نازانم چۆنیان بۆ ئەخورێ، دەڵێی هەر لە ئینسان ناچن
ئیتر کاکە، تۆ پێم ناڵێی، بە کام دنیا دڵم خۆش کەم؟
یا چۆن ئەم هەموو تاوان و دەسدرێژیە فەرامۆش کەم!؟
وتم خاڵۆ، بەڵێ ڕاستە، تاوانەو زوڵمە کراوە

دوژمن چاوبرسیو دڵڕەقەو ملۆزمێکی تەواوە
بەڵام نابێ لێی بێدەنگ بی، دەستەپاچەو کز هەڵتووتێی
بێدەنگ بی هەتاکوو ماوی هەمیشە بەشت خوراوە
مافی خوراو گەر خاوەن ماف خوێنی خۆی خستە سەر دەستی
هێز نییە لەم دنیایەدا بتوانێ بێتە بەربەستی

دیمەنی مەزاتخانەی بیروباوەڕ دوای ١٩٧٥

١٩٧٨/١٢/٢٣

هەروەکوو گیسک، هەروەکوو مەڕ
لە ڕۆژێکی شوومو ڕەشا
هێشتا خوێنم فیچقەی ئەهات
لەناو خوێنی خەستو گەشا
لەناو مەیدانی جامبازو قەسابو دەڵاڵەکانا
هەروەکوو قۆچی قوربانی
دەستاودەستیان پێ ئەکردم
وەك دەسکەوتی تاڵانی
جامبازەکان لەسەر لاکم
تەقەی پارەو سەودایان بوو
قەسابەکان، لەسەر پێستو ڕیخۆڵەم
گرمەگرمو هەرایان بوو
دەڵاڵی بیروباوەڕفرۆش
بە دەوری هەتیوەکانما
چەقەنەو سووڕو ئاهەنگو سەمایان بوو
پێش خۆیان دام بۆ دوور لە خاکی وڵاتم
پێشێلیان کرد نەمامی هیواو ئاواتم
من ئاوارەم، ئاوارەی بیروباوەڕم
من دۆڕاوم، دۆڕاوی گزیی ناو شەڕم
نەخشەیە، نەخشەی نەوتکڕو
نەوتفرۆش پیرە وەستایە
نەخشەی بۆرجوازیی بۆگەنو سەرمایەداریی دنیایە

دەبێ کورد هەتاکوو ماوە نەگات بە هیواو ئاواتی
دەبێ نەگا بە مافی خۆی، بژی بە کزیو بەلاتی
ئەم ئاهەنگە گەرموگوڕە، ئاهەنگی کارتێلی نەوتە
بەرهەمی بەرەی یەکێتیی نیشتمانییەو دەسکەوتە
دوای ئاشبەتاڵ پێك لێ درا، چەرویێو نۆش بوو
ئاوازی گۆرانیی شادی، تا بڵێی گەرمو بەجۆش بوو
بەرەی یەککگرتوو بە پێکی خەستوخۆڵ تەواو سەرخۆش بوو
لەژێر دروشمی یەکێتیو سەربەستیو سۆشیالیستیدا
کۆڕی ئاهەنگی سەرکەوتن، هەتا بڵێی گەرموگوڕ بوو
ڕەشبەڵەك بوو دەتوت شایی ناو باڵەکیو ناو مەنگوڕ بوو
مێزی ناو هۆڵی کۆشکەکان، هەمووی جوانو ڕازاوە بوو
کرمەی ئالیکی ڕژاوی ناو تەویلەو سەر ئاخوڕ بوو
سەرچۆپیکێشی هەلپەرست گەرم ببوو، قریوەی ئەهات،
لۆتیچەقۆ بای پیا ئەداو سەمای ئەکرد
شاباشی هەڤاڵی تازەو پیرۆزبایی گەرموگوڕی
لە داموەزگای خوێناویی ئاغای ئەکرد
داسی تیژی سوورەوەکراو
لەناو لەپی هەلەپریستا بریسکەی ئەهات
ڕەگەزپەرستیی فاشیستی بەم دیمەنە
سمێڵی شۆڕی لە خۆشیانا بسکەی ئەهات
لاك بەش کرا، بەڵام هەمووی بۆ لایەك بوو
ئەوەی هەلپەرست پێی برا
تەنها جڕتێك بوو، بایەك بوو
نەرمە گۆشت سمێڵ شۆڕ بردی
هەلپەرست ڕووی ڕەشی بەرکەوت
زۆری نەخایان بەجارێ ڕووی پیلانی ڕەگەزپەرست،
هەروەکوو تیشکی ڕۆژ دەرکەوت
بێشەرمو شورەییو حەیا کەوتە ویژەی هەڤاڵانی
ئەوەی هەڤاڵی مرۆڤی ڕەگەزپەرستو فاشیست بێ
وەك پەندی پێشینان دەڵێ:

بۆ ڕیش ئەچێ و سمێڵی دائەنێ لە بانی
دوێنێ هەڤاڵێکم بینی، هەتا بڵێی کزو مات بوو
لێم پرسی چۆنی مامۆستا؟ چیت پێ بڕا بە نەمانم
تاوانم چی بوو بۆ قەساب، وا بەر بوویتە لەش و گیانم
من وەك تۆ نیم، من پێم ناخۆشە تۆ وابی
پێم ناخۆشە وەك ئێستە سەرگەردان و لێقەوماو بی
خەتای خۆت بوو، خۆت خۆتت وا بەم دەردە برد
لەبیرتە لە ڕۆژی شینما، لە ڕقی من
ئاهەنگ و هەلپەڕکێ و شاییت
لەگەڵ خێڵی گورگا ئەکرد؟!

لە بووزاوە بۆ زەردەشت

تایلەند– بانکۆك، ١٩٧٩/٥/٣

ئەم هەڵبەستەم لە ڕۆژێکا وتووە کە لە بانکۆك ڕێکەوتی ڕۆژێکی ئاینیی بووزیەکان بوو، لە پەرستگایەکی زۆر گەورەدا بە هەزاران گرد بووبوونەوە، دەرو ژووری بەر نەئەکەوت، لەناو پەرستگاکەدا پەیکەرێکی گەورەی بووزای لێ بوو. منیش تێکەڵی ئەو خەڵکە بووم، بەڕاستی خۆم پێ نەگیراو کوڵی دڵم هەستاو پەنام بردە بە بووزا کە ئەم هاوارەم بگەیەنێتە زەردەشت.

مامە بووزا پڕ دەروژووری پەرستگات نوێژکەرن
مووغەکانت بەچۆکا دێن، بە ڕیز دەستەو نەزەرن
صۆفیەکانت پێڵووی چاویان ناترووکێنن لە ڕووتا
جووڵە ناکەن لە جێی خۆیان، دەڵێی بەردی پەیکەرن
ویردی سەر لێوی موریدو سۆزی دەروێشی بەجۆش
ئاوازیان چەن سامناکە وەك دوعای جادووگەرن
دەستەی پیری بەساڵاچووی لەرزۆك ملکەچ وەستاون
دەڵێی هەموو چاوەڕوانی کاتی ڕۆژی مەحشەرن
نزاری دەوری پەرستگات جمەی دێ لە ژن و پیاو
بە هەزاران چاوەڕوانن کڕنۆشێکت بۆ بەرن
منیش لەگەڵ ئەو هەموانەی لەناو پەرستگاکەتا
لەپێناوی سەرکەوتنی باوەڕتا سەوداسەرن
ئەوا بەوپەڕی ڕێزەوە لەبەردەمتا وەستاوم

خەڵکی وڵاتێکم هەمووی ئاوارەو دەربەدەرن
ئەو وڵاتەی ساڵەهایە بەشخوراوو لەت لەتە
کەس ناپرسێ تاکەی وابن، ئەوانیش هەر بەشەرن
منی ڕەنگ زەردی لێقەوماو هەروەکوو دڵشکاوێك
وەك ئەوانەی هەتا ماون هەر سەربەستیپەروەرن
وەك ئەوانەی قەت کۆڵ نادەن لەپێناوی ڕاستییا
پەروانەی دەوری ڕووناکیی مۆمو چراو فەنەرن
وەك ئەوانەی وێڵن بەدوای مافی ڕەوای خۆیانا
کەشکۆڵ بە دەستو چاوەڕێی مەردێکی پەیامبەرن
ئەوا هانام بۆ هێناوی، وێڵی باوە زەردەشتم
بفەرموون بە تەتەرێکدا نامەیەکی بۆ بەرن
نامەیەکی کاریگەر بێ تا دڵی پێی بێتە ژان
با بزانێ ڕۆڵەکانی چەند کزو قوڕبەسەرن
نامەیەك بێ دێڕەکانی وەکوو کڵپەی تەنوور بێ
پریسکی پشکۆی دەروونی گەلی کوردی بۆ بەرن
بڵێ ڕۆڵەکانی میدیا کەساسی ئەژدەهاکن
چاوەڕوانی کاوەیەکی نەبەردی ڕزگارکەرن
بڵێ باوە زەردەشتی کورد، ڕۆڵەکانت داماون
پێ بە کۆتو لەش بەباری ئێشو ئازارو خەمن
سەرلێشێواوو ئاوارەو ماڵوێرانو سەرگەردان
وەك هەجیجی کۆڵ بەکۆڵی ڕێ لێ ونبووی ناو تەمن
بە داستان ناگێڕرێتەوە کارەساتی ئەمجارە
هەموو پەڕەی ناو شانامەی بۆ تەرخان کرێ هێشتا کەمن
هەرچەن ئەکەم ئەو پەژارەو خەفەتو ژانەی
وەك ئەوەی وا لە دڵمایەو هەمووی ئەڵێی نەشتەرن
بۆم ناخرێتە ناو زنجیرەی هەڵبەستەکەم بە ڕێکی
وشەو ڕستەو دێڕی هەڵبەست کورتو بێسەروبەرن
مامە بووزا دەستم داوێن، بفەرموو موغەکانت
ئەم هەواڵە جەرگبڕانە بۆ باوە زەردەشت بەرن
بڵێن ئەو وڵاتەی جاران هەموو بستێکی بەهەشتێ بوو

ئێستە ڕەزو باخ‌و داری هەمووی وشك‌و بێ‌بەرن
دێهاتی هەمووی وێرانەو شارەکانی زیندانە
دانیشتوانی ژن‌و پیاوو منداڵی دەس‌بەسەرن
جێ نزرگەی پیرەکانت ناوونیشانیان نەما
دارو شەخسیان لیژنەداری ئاگری جەهەنەمن
ئاتەشکەدەی سەر لوتکەو پاڵ تروسکەی لێ بڕاوە
وێرانەی دەستی زۆرداری نەوەی خوای ئەهرەمەنن[١]
ئەو هەنگانەی شانەکانیان وەك بەفری سپی وابوو
پوورەکانیان وەك خۆڵەمێش بە بایەك هەڵدەوەرن
جاران تەنها کرم‌و مەگەز دوشمنی دارستان بوو
ئێستە مرۆڤی بێ‌ویژدان داربڕو سووتێنەرن
ئەو دارگوێزانەی سێبەریان وەك سێبەری بەهەشت وابوو
وەکوو گزرە هەڵچنراون، سووتەمەنیی ناو سەنگەرن
کوا سالمێك[٢] هەزار نالی[٣] بخاتە گریەو زاری
کوا ئەوانەی بەدەم‌و ڕواڵەت ئاشتیپەروەرن
خوای نەوت هەمووی بێ‌دەنگ کردوون، ورتە لە هیچ لا نایە
گێژی پارەی مفتی دەستەی بەکری مەرگەوەڕن
مامە بووزا ئەگەر زەردەشت هەتاسەر لێمان لاری[٤] بێ
ڕەش‌و ڕووتی وڵاتەکەی تاماون خاك بەسەرن
ئاهورەمزەد هەر بەجارێ گوێی کەڕ کردووە لە ڕاستیان
ڕوو بکەنە کێ، بۆ چ لایە کڕنووش‌و سوجدە بەرن؟!
کفر ئەحمەد[٥] بە ڕەحمەت بێ، هەر ئەو لە دنیا گەیشت
ئەوانەی ڕێی ئەویان نەگرت لە دنیادا نۆکەرن

---

[١] ئەهرەمەن خوای شەڕو شوومە، لە کۆندا بەرامبەر بەو ئاهورەمزەد خوای فەڕو پیت بووە.

[٢] و [٣] نیشانەیە بۆ هەڵبەستە دووروودرێژەکەی نالی و سالم وە وەرامی سالم بۆی کە باسی کەساسیی کوردستان ئەکا بەدەست تورکەکانەوە.

[٤] لاڕێ: پشت گوێ خستن‌و ئیهمال‌و بە هیچ نەزانین.

[٥] کفر ئەحمەد: کابرایەکی زۆر بەناوبانگە لە کۆنا، بەتایبەتی لەناو کۆچەریەکان کە زۆر کفری کردووە، بەڵام هەمیشە کفرەکانی لە شوێنی خۆیا بووە.

خەیاڵ پلاو

لایان وابو ئەگەر بێت و کەڵەشێری ناو ئاوایی
هەمووی بگرن، هەمووی سەر ببڕن بە چەقۆ
ئیتر وڵات هەتا ماوە شەوی لێ ڕۆژ نابێتەوە
ئاسمانی وڵات تا ماوە خۆر لە دەم کەلی هەڵنایە
خەڵك لەناو پێخەفی شەوا هەر ئەگەوزێ و ئەتلێتەوە
کرێکارو ڕەنجبەرو سەپان، لەناو دەریای مەنگی خەوا
هەتا ماوە وڕ و کاسەو لە گێژاوا ئەخولێتەوە
ڕۆشنبیرو تێکۆشەری چاوی خەواڵوو ئاڵۆزی
لەگەڵ تەپارتلی شەوا تێر دەگلۆفێ و ئەنوێتەوە
ئەوی ناوی پێشمەرگە بێ، ئەوی ناوی کوردستان بێ
وەکوو سەهۆڵی بەر هەتاو وردە وردە ئەتوێتەوە
بەڵام ڕاستییەك هەیە نایزانێ، پێی ئەڵێن پەندی پێشینان
دەڵێ کەڵەشێریش نەبێ ئەنجام ڕۆژ هەر ئەبێتەوە
لایان وابوو مەلای مزگەوت، گەر لە بیمارستان بمرێ
ئیتر کەس نییە بانگ بداو هیچ کەسێ ورتەی لێ نایە
نەیاندەزانی لەجیاتی مەلایەك دووسەد مەلای تر
لەسەر لوتکەی چیاکانا خەریکی بانگ و سەڵایە
نەیاندەزانی ئەمجارە بانگی سەر لوتکەی چیاکان
وەکوو بانگی ناو مزگەوت و سەر منارەی جاران نییە
ئەمجارە هەمووی تەقینی بارووت و گوللەو بۆمبایە
دڵیان خۆش بوو کە ڕەهێڵەی بارانی هەوری ڕەشی قین
گڵی ناو دۆڵ و شاخەکان وردە وردە ڕادەماڵێ
لەگەڵ خۆیا ڕای‌دەپێچی، هەرچی زیخ و لم و بەردە
پاش ماوەیەك شاخ نامێنێ، لوتکەو تاشەبەرد نامێنێ،
وڵات تەخت و نەرمان ئەبێ بۆ دزو پیاوکوژو جەردە
خەیاڵی دوژمن زۆر خاوە، دەڵێی وڕێنەی دەروێشە
خەیاڵی چەسپێکی قووڵی تلیاك و پیاوی بەنگکێشە
شاخ و داخی ئەم وڵاتە هەتاکوو دنیا دنیایە
بە سەد نەخشەو پیلان و فێڵ لەناو نابرێ و لەبن نایە

ئەگەر هەمووی ببێ بە هەور ئاوی دەریاو ڕووبارەکان
بیکا بە تۆف‌و ڕەهێڵەو بە کڕێوەی دەم بای زریان
لافاوی جۆگا هەڵسێنێ تەرزەی دەنك زل‌و باران
پێچە کلووی بەفری پڕچنگ داپۆشێ سەر لوتکەی چیاو
هەرەس بێنێ بۆ ناو دۆڵی کپ‌و لاپاڵی دارستان
بێهودەیەو خۆڕاییە ئەم وڵاتە هەر ئەمێنێ‌و لەبن نایە
با دوژمن هەر بەوداخەوە، گینگڵ بخواو بتلێتەوە
تا ئەوکاتەی هەردوو چاوی بەجارێ لێڵایی دایە
لەلای وابوو ئەگەر ڕۆژی چەن کەسێك بەن لە سێدارە
خەڵك دەبێ بە ماستی مەییو، هیچ کەسێ ورتەی لێ نایە
نەیزانی لە جێی شەهیدی ڕێگەی تێکۆشان‌و خەبات
پۆل پۆل لاوی لەخۆبوردووی چاونەترساوو ئازایە
دەبێ بە پێشمەرگەو گیانی بەخت ئەکا بۆ خاکی وڵات
ئەو ژیانەی لەلا نەنگە بە ملکەچی ببرێتە سەر
خوێنی ئەخاتە سەردەستی، هەتاکوو دنیا دنیایە
میللەتێك ڕۆڵەی وای هەبێ بە هیچ هێزێك لەبن نایە
لایان وایە کانیاوەکان گەر بە چیمەنتۆ داپۆشن
زۆر کەس ئیتر بۆ جامێك ئاو خۆی دەفرۆشێ بە هەرزانی
جارێکی تر هەڵپەناکاو لە بیری خۆی دەباتەوە
هاژەی بەفراوی بەهارو خوڕەی پلووسکی سەرکانی
نازانن ئەو کوردەی فێری ئاوی کانیاوو بەفراوە
هەزار جۆگاو هەزار کانی هەڵدەقوڵێنێ لە چاوانی
ئەگەر هات‌و پەکی کەوت‌و چاوی گەیشتە وشکانی
تکەو دڵۆپی لێ بڕا وەکوو ئاوی کوێرەکانی
نازانن کورد گەر هیچ شتێ فێر نەبوبێ لەم دنیایە
تەنها فێری شتێك بووە، تیایا قاڵ بووەو ئازایە
دەتوانێ دەم بنووقێنێ‌و بەڕۆژوو بێ هەتا مردن
ڕۆژوو نەشکێنێ بە ئاوی دەسنگەی ناحەزو دوژمن
ئەی دوژمنی ڕەگەزپەرست، گۆشکراوی کۆنەپەرست
تازە فەریکی نەمامی ناو سەرەنوێلکی فاشیست

جومگەو دەمارم پێواوی، هەمووی ئەناسم بست بە بست
مێژوو بارەها ڕووی هەزار نۆکەری وەکوو تۆی دەرخست
ئەو کوردەی کە لەلات وابوو بە پارەی زۆرو مفتو مۆڵ
بە فڕوفێڵو چاوڕاو ناوونیشانت لەناو برد
هاکا زانیت هەر ئەو کوردە، لەگەڵ هێزی دۆستەکانیا
چنگی تیژی پۆلاینی لە گیپەڕەی ملت تونگ کرد

ناوچەی سیوەیل لە شارباژێڕ

سوورکێو[١] بووە بە ئاگردان، هەمووی پشکۆو ژیلەمۆیە
شنەی شەماڵی لێ نایە، هەر دووکەڵەو هەر بۆسۆیە
مانگ تەرە بووە لە ئاسمانا، زەردباوە لە داخی یاران
وێڵی هەوارگەی ئازیزە، خەرمانە نادا وەك جاران
ئەستێرەی سیوەیل بێ جریوەو ماتو ڕەنگ زەرد هەڵگەڕاوە
جووڵە ناکا لە ئاسمانا، لە ئەستێرەکان تۆراوە
چەمی چۆمان[٢] هاژەی نایەو سوورە چناری خەمبارە
بەڵەمی مێوی قەراغی، بێ هێشووەو دەردەدارە
ڕەزو باخی پڕ کونجرە[٣]و پەیکوڵەو وشكو بێئاوە
هەمووی بووە بە کۆتەرەو لقو پۆپی هەڵپاچراوە
دارەبەن[٤] و بەڕوو و مازوو و گوێزی هەمووی دامێنراوە
بنچكو پووشو پاوەنی سەراپا هەمووی سووتاوە
وەکوو جاران کارو بەرخو ئاژەڵو مەڕو گاو گۆتاڵ
پرمەیان نایە لە دەوری کانیاوو گۆلاوی لاپاڵ
نە فیکەی شوانێك دەبیستی، نە گوێت لە وەحەی گاوانە
نە بالۆرەی یالەویالی کیژی بێڵەکان[٥] بە شانە

---

[١] سوورکێو ئەو زنجیرە شاخو کێوەیە لە سنوری شارباژێڕو ئێران، ئەو دێهاتانەی بەو کێوەوەو بە لاپاڵیەوە پێی ئەڵێن سوور کێو. ئەو دێهاتانە ئێستە بە زۆر چۆڵکراوەو دانیشتوانی هەموو ئاوارەو دەربەدەرن.

[٢] چەمی چۆمان ئو ئاوەیە کە لە ناوچەی سیوەیلدا پێی ئەڵێن چەمی سیوەیلو لە دەوری ئالانا هەندێ ئاوی لە ئێرانەوە بۆ دێو هەمووی ئەبێ بە چەمی چۆمان کە لە دواییدا بە قەشانا ئەڕوا ڕوو ئەکاتە پشدەرو لەوێدا دەبێ بە زێی کۆیە.

[٣] کونجرە جۆرە دڕکێکی بچوکی درێژکۆڵەی لا پانە لەناو ڕەزا زۆرە هەروەها پەیکۆڵیش هەر جۆرە دڕکێکە.

[٤] دارەبەن: داری قەزوانە.

بەراو[2] بەبێ تووتنەوانەو ڕەزو باخ بێباخەوانە
وەردی[3] لاپاڵ بێ جووتیارو بێ وەرزێرو بێ سەپانە
گۆڕستانەکان سیخناخن لە گۆڕیچەی هەڵنەبەستراو
لە ئەنجامی بوردومانا پەلە پەل بە کۆمەڵ نێژراو
بەجارێ چۆڵە ئەو ناوە، زیندەوەر دەنگی لێ نایە
تەنها دەنگی پەپووی شوومو گڤەو لوورەی ڕەشەبایە
ئەمڕۆ سەراپای کوردستان لەژێر بومباو بەنزینایە
بۆ هەرلایەکی مل دەنێی لە پرسەو گەرمەشینایە
ئەو تەلبەنگەی کوردستانیان پێ کردووە بە بەندیخانە
نەخشەی پیرە وەستای نەوتەو بۆ وێرانیی کوردستانە
هەرچی لاوی تێکۆشەرە، هەرچی لاوی ڕۆشنبیرە
یا دەگیرێ، یا دەکوژرێ، بە هەر چوارلا ڕەشبگیرە
باو باوی جاشی خۆفرۆش و ڕۆژ ڕۆژی پیاوی بێبارە
شۆڕە سوار سەڵت و پیادەیە ڕێی غارغارێن بۆ کەرسوارە
تاوانێکە لەم ڕۆژەدا پێی دەڵێن سەدەی گەلانە
بێدەنگ بوون لە تاوانی وا، هەر خۆی لەخۆیا تاوانە
بەڵام ئەوەندە ساویلکەو بێلێکدانەوەو دڵپاکین
لە لێبوردن و چاوپۆشین تا بڵێی بێوێنەو تاکین
دەترسم کاتێك ڕۆژ هەڵبێ و مانگ بچێتەوە دۆخی جاران
ئەستێرەی سیوەیل جریوەی بێ و تیشکی ورشەی بێ لە ئاسمان
بە زوڕناو دەهۆڵی دوژمن، وەك جاران هەڵپەرینەوە
ئەم هەموو جەورو تاوانە لەبیر خۆمان بەرینەوە

ڕاکردنی شای ئێران

لە زۆر وڵاتی کلۆڵی
دواکەوتووی وەك ئێمەمانان

بێڵەکان: بە بێڵی بچووك دەڵێن کە بە زۆری بۆ گژو گیا هەڵکەندن و کنگرو هەڵەکۆك و پێشۆك بەکار دەهێنرێ.

[2] بەراو: ئەو پارچە زەوییە کە تەرخان ئەکرێ بۆ سەوزەو تووتن.

[3] وەرد: زەوی کێڵراو کە ئامادە ئەکرێ بۆ گەنم و جۆ.

بە زۆر نۆکەری داتاشراو

وەك مزراحی تەشۆی تاشی

بێ تەمتەمە[1]ی وەستای ناشی

بە زۆرەملێ دائەتاشرێن

دەبنە جاشی وەستاباشی

خەڵکی ساویلکەو خەڵەتاو

بە دوو بەڵێن و چاوڕاو

بای پیا ئەدەن، سەما ئەکەن

وەکو دامە[3] دەبنە داشی

پیاوی بێبارو هەلپەرست

ڕۆژێتی، بازاڕی گەرمەو

فوو لە دۆ ناکاو دەبێتە

دوعاگۆو نۆکەرو جاشی

کە نۆکەری وەستا باشی

دەزگای ڕژێمی قایم بوو

کاتێکت زانی سمێڵی هەموو سمێڵ بابڕێکی

بە گوێزانێك پاك پاك تاشی

تا ئەوکاتەی مل ئەشکێنێ،

بە هەزاران پیاوی دڵسۆز

دەهاوێتە بەندیخانەو

ژێر ئەشکەنجەی ناو دوو لنگەی

دەستاڕو پیرە بەرداشی

تازە دوای چی! هەرچێکیان بوو

کردیە هەمانەو هۆڕەوە

هەمووی فڕان و لوولی داو

چۆڕبڕی کردو دایماشی

[1] جاران ئەو مزراحەی بە چەرخ دروست نەکرایەو تەنها بە تەشۆی بکرایە خوارو گیژ دروست ئەبوو وە بەپێی ئارەزوی خاوەنەکەی نەئەخولایەوە، تەقەمەش ئەو بزمارە بوو لە مزراحدا کە لەسەری ئەخولایەوە.

[2] وەستای ناشی ئەوەیە کە شارەزای ئیشەکەی ئەبێ، وەستا باشیش ئیستیعمارە.

[3] دامە جۆرە یاریەکە وەکو شەترەنج.

باری کرد بە چەمو دۆڵا
دەربازی کردو بۆی دەرچوو
بەرەو ئاشی وەستاباشی
ئاخۆ چەن شای وەك شای ئێران
بەرەو دوا ملی ئەشکێنێو
فریا ناکەوێ باراشی دەربازکا بە کەرو جاشی

جلخواری جارانو جاشی ئێستە

جاران ئەوانەی کە تورکخوا بوون — لەلای زۆربەی خەڵك سووكو ڕیسوا بوون
پێیان ئەوترا (تورکچی)و (جلخوار)[1] — ناویان ئەزڕا هەتاکوو مابوون
بەڵام کورتانی جاشی ئەم ڕۆژە — لە تام دەرچووەو گەیشتۆتە جۆرێ
جلی جلخواری جاران لە چاویا — پاکەو پێی ناوێ بە ئاو بشۆرێ
سەیرە پیاو جاش بێو دەنگی دلێر بێ — پشت پشتی ماکەر، سنگ سنگی شێر بێ
نەرمە کورتانی لا مەدالیای — سنگو بەرۆکی پیاوی دلێر بێ
دەڵێن کەر بە جۆ بمرێ شەهیدە — عافێتی جاش بێو لە ئالیك تێر بێ
پێشینان دەڵێن گەر خوا نەخواستە — (.....) هاتو بە حیزی فێر بێ
حیسابی تەواو، ئیتر تا ماوە — دەبێ هەر دابێیو چاو بەرەوژێر بێ
بیرم دێ (لالە ڕوستەم)[2] یش دەیوت — (دەس لە گەوادی قەت هەڵناگرم)
(چونکە من نانم فرە لێ خواردگە) — (قەت بێ وەفایی ناکەم تا ئەمرم)
جاشیش وەکو حیزیو گەوادی — پیاو کە فێری بوو قەت تەرکی ناکا
ئابڕوو هەر وەکو دڵۆپێك ئاوە — کە تکا ئەتکێو دەڕوا بە خاکا

---

[1] لە ئاخرو ئۆخری عوسمانیدا، کە ئینگلیزەکان دەستیان خستە کاروباری ناوچەکەوە، دوبەرەکی پەیدابوو، هەندێك ئومێدیان بە ئینگیز پەیدا کردبوو کە ڕزگاریان بکاو هەندێکیش تورکچێتییان دەکرد. ئەوانەی کە هەر کوردپەروەر بوونایە بەو تورکچییانەیان ئەوت جلخوار.

[2] لالە ڕۆستەم کابرایەکی سمێڵ زڵی تەنگە ئەستوور بوو، ڕۆستەمە زلەشیان پێ ئەوت. بیرم دێ منداڵ بووین لە سلێمانی لە دەشتی ئەحمەدی عیسای فتبۆڵیان دەکرد، ماڵەکەی لالە ڕۆستەم لەسەر جادە بوو بەرامبەر بە ساحەی یاریەکە، لەبەر دەرگا لە قوڕ سەکۆیەکی دروست کراو لەسەری دا ئەنیشتو چای لێ ئەنا، ئێمەش هەندێ جار فتبۆڵەکەمان بەر قۆریو پیاڵەکانی ئەکەوتو ڕاوی ئەنایین. ڕۆژێك ئەورەحمان ئاغا کە ئەویش ماڵیان لەنزیکی ساحەکەوە بوو، لە لالە ڕۆستەمی پرسی، وتی ڕۆستەم بیستوومە گەوادی ئەکەی. ئەویش وەرامی وەك ئەو چەند دێڕەی سەرەوە دایەوە کە لە کەوانەدایە.

شەڕی براكوژی

(منالّی گەڕەك، سەرپەڕە خەڕەك[١] وەرنە دەرێ، بۆ شەڕە گەڕەك)
شەڕی دەوری ئێمە وابوو بە قۆچەقانی و تیلاّ بوو
هەر ڕاكردن و ڕاونان بوو ئەوپەڕەكەی سەر شكان بوو
بەلاّم ئێستە پیاوكوشتنە دەمانچەویەو خوێنڕشتنە
وەكوو دوژمن بەرامبەر یەك بۆ یەك كوشتن ئەچنە سەر شەك[٢]
هەتا ملی یەك نەشكێنن نابڕێتەوەو واز ناهێنن
ئای هەوای سەرۆكایەتی ئای نەخۆشیی ئاغایەتی
ملی چەن لاوانت شكان چەن جار هیوای كوردت دۆڕان
تۆوی ئەم دەردەدارییە، ئەم سەرۆكی و سەركارییە
بەڕاستی شەرمەزارییە هەتاكەی لە كورد كارییە؟!

هەرچی ڕیشی سوورە هەمزاغا نییە[٣]

كە كابرایان كرد بە كافر، وتمان بەشكوو ئەوان ڕاست بن
ئەگەر ئەو ڕەش بێ وەك خەلّووز، دیارە ئەبێ خۆیان ماست بن
بزانین ئەمجارە گۆی هونەر، بە چ مەردێك ئەبڕێتەوە
(قنگی ڕەش و سپی لە بوارا، تەواو تاقی ئەكرێتەوە)[٤]
دەترسم هەر قالّەی دەم بێ و هەمووی قسەو چاوڕاو بێ
هەمووی هەر دەزگاو دووكانی بازرگانیی گەزو جاو بێ
ئەترسم وامان بەسەر بێ، كالّەك بە ئەژنۆ بشكێنین
((لەپاش ترێ، خەمشەی برێ))[٥] ئایەی (_تەبارەك بخوێنین))[٦]
بلّێین ڕەحمەت لە كفندز، بكێشین بە ئەژنۆمانا
وەك پێشینان وتەنی (بۆ ڕیش چووین سمێلّمان دانا)[١]

---

[١] جاران كە شەڕە گەڕەك دەستی پێ ئەكرد منداڵێك ئەو بانگەی ئەكرد.

[٢] میچ لە یاری جگ و پشتا كە لەسەر سەر ڕاوەستی پێی ئەلّێن شەك.

[٣] پەندێكی پێشینانە/ دیارە هەمزاغا ناوێك ڕیشی سوور بووەو ئازاو ژیر بووە ئیتر وتویانە مەرج نییە هەرچی ڕیشی سوور بێ وەكو ئەو ئازاو ژیر بێ.

[٤] ئەمەش پەندێكی پێشونیانی ترە، لێرەدا نیازی ئەوە كە لە كاتی لە بوار پەڕینەوەدا گورج و گۆلّی و فشەلّی دەردەكەوێ، ڕەش و سپی نیازی ترس و ئازاییە.

[٥] جاران لە سلێمانیدا ئەوەیان بۆ ئەوە بەكار ئەهێنا كە ئیشێك نارێك بوایەو چارنەكرایە وایان پێ ئەوت.

[٦] ئایەتێكی قورئانە سوڕەی (الملك)ی پێ ئەكا كە مردوو نێژرا زۆرجار ئەو سوورەتەی بەسەردا ئەخوێنن.

ئەوەی لێی ترساین هاتە دی، ((ئەی هەزار کەشکەك صەڵەوات))
هەتا با لەم کونەوە بێ، گەلی کورد ناگا بە ئاوات

ئەتپەرستم[2]

ئەتپەرستم، ئەتپەرستم
ئەی خۆڵی نیشتمانەکەم
ئەی هەوێنی بیرو بڕواو
بەروبوومی ژیانەکەم
ئەتپەرستم خۆشەویستم
ئەی تاشەبەردی سەر لوتکەی
بەر سەنگەری پاراستنی
وڵاتو هاوزوبانەکەم
خۆشەویستم ئەتپەرستم
ئەی ئاوی چەمو ڕووباری
داخی سەر دڵی چەن ساڵەی
دوژمنی کوردستانەکەم
ئەی خاكو تاشە بەردو ئاو
ئەتانپەرستم تا ماوم
خۆشم ئەوێن هەتا ماوم
بە قەد دینو ئیمانەکەم
بەڵام کە من خۆڵو بەردو
ئاوی خاکی خۆشەویستم
هەمیشە ویردی دەمم بێو
وەکوو بت بیانپەرستم

---

[1] لە زۆربەی هەڵبەستەکانما پەنام بردۆتە بەر قسەی نەستەقو پەندی پێشینان، لەبەر گەلێ هۆ:
١- ئەو قسەی نەستەقو پەندی پێشینانە کۆن نابنو بۆ هەموو سەردەمێك ئەشێن.
٢- هەمووی لەناو جەرگەی ژیانی کوردەوارییەوە هەڵقوڵاوە کە باری ئەو هەڵوێستانەی کە ئەوانەی تیاوتراون هەروەکو ئێستەوان.
٣- هەوڵ ئەدەم کە ئەو پەندی پێشینانە کۆن نەبنو لە نوسینو هەڵبەستدا هەر لە برەودابن.
[2] ئەم هەڵبەستە وەرامە بۆ ئەوانەی ڕەخنە لەو شاعیرو نووسەرانە ئەگرن کە زۆر باسی کوردو کوردستان ئەکەن، ئەڵێن ئایا شتی تر بڕاوە کە هەر باس باسی کوردستان بێو بکرێتە بنێشتە خۆشەی دەم.

نامەویٚ ڕقم لە کەس بیٚ و
هەموو کەسیٚکم خۆش ئەویٚ
وەکوو مرۆڤیٚك سەیرم کاو
نەشیٚویٚنیٚ گۆمی هەستم
بەلاّم زۆر سەیرە کە باسی
خۆشەویستیی ولاّتم کەم
هەندیٚ کەرو گومڕاو ڕیٚژگاو
بە دەستیان بیٚ ئەمخنکیٚنن
دەشکیٚنن پیٚنووسی دەستم
ئەی بلیٚم چی کاکی برا؟
بلیٚم ولاّتی خەلکی کەم
لە هی خۆم زۆرتر خۆش ئەویٚ
گەر وا بلیٚم، تۆش پیٚم نەلیٚی
ئەزانم چەن مرۆڤیٚکی
درۆزن و هەلپەرستم

نویٚژیٚك بۆ پیٚشمەرگە

جار جار لە دەریای خەیالاّ
هەست ئەکەم دەورم بیٚدەنگە
ورتە نایە لە هیچ لایە
دنیا کش و مات و مەنگە
ئاسمان سامالّە بریسکەی دیٚ
هەر دەلیٚی ئاویٚنەبەنگە
هەتا چاو بڕ ئەکا دنیا
هەمووی ڕازاوەو گولّڕەنگە
گیاندار، بیٚگیان، هەمووی جوانەو
دەلیٚی پەریی شۆخ وشەنگە
لە خۆشیا هەروەکوو صۆفی
خەلّوەتکیٚش زمانم لەنگە
زنجیرەی ئەندیٚشەو خەیالّ

وەك ئەستێرەی ڕەنگاوڕەنگی
ئاسمانی شینی بەربەیان
بەرەو ئاسۆی دەم کەل دەکشێن
هەروەکوو پەلکەزێڕینەی
بەر خۆرەتاوی دوای باران
پەپوولەی دڵم باڵ ئەگرێ
بۆ دەوری بلووری چرای
سەر گۆنای پەری ڕوخساران
تا هەڵنەکڕووزێ کۆڵ ناداو
دڵی تامەزرۆی تێر ناخوا
لە شەوقی کوڵمی نازداران
هەنگەکەی ڕۆحم بێوچان
لەناو مێرگۆڵەی خەیاڵا
دەس ئەکا بە هەڵمژینی
ئاوارە[1] لە زوڵفی یاران
لە کلۆرەی[2] پێچی دڵما
شانەی هەنگوین هەڵدەبەستێ
بۆ جووتەی دڵدار لە جێژوان[3]
کە گیانی حەپەساوو وڕ
سەیر ئەکا وا ڕۆح و دڵی
کەللەیان گەرمەو بەجۆشە
بەبێ پێکی شەراب و مەی
هەروەکوو سەرخۆش سەرخۆشە
خۆی پێ نەگیرا بە وێنەی
صۆفیلکەی کەوڵ و پۆست لەشان
یا وەکوو (مووغی) زەردەشتی و

---

[1] ئاوارە: ئەو شیرینییەیە کە هەنگ لە گوڵی هەڵدەمژێ.

[2] کلۆرە: شانەی هەنگوین.

[3] ژوان: ئەو شوێنەیە کە دوو دڵدار پەیمان ئەدەن لەوێ یەکتر ببینن.

بووزای دەوری هیندستان
لای دایە ناو پەرستگایەك
دەستی برد بۆ کەوڵی سەرشان
کەوڵی ڕاخست، بەچۆکا هات
لەبەر خۆیەوە دەستی کرد
بە ویرد خوێندن و لێوجووڵان
بە گوێچکەی دڵ، کە گوێم لێ گرت
گوێم لێ بوو هەرچی ویردی بوو
هەرچی دوعای تەهلیلەی بوو
لەکاتی نوێژو چاونووقان
هەمووی هەڵبەست بوو بۆ سروود
بۆ ئەو پێشمەرگە مەردانەی
لەناو سەنگەری شەرەفا
گیان بەخت ئەکەن بۆ کوردستان

بەرەو وڵاتی بتپەرستی[1]

هەر ڕۆژەی کارەساتێکە
هەر ڕۆژەی دەنگ‌وباسێکە
هەر ڕۆژەی هەواڵی شەڕو
پیاوگرتن و خەڵك کوشتن و
تاوانی خوانەناسێکە
ڕۆژێك سمێڵ دەستی ئەڕوا
ڕۆژێك ڕیش لە برەودایە
فروفێڵی ڕیش و سمێڵ نەبڕایەوە
هەتاکەی کۆتایی نایە؟
لە سایەی سمێڵی شۆڕا
لە سایەی جبەو مێزەرو
ڕیشی ساختەی پان و درێژا

[1] بت: سەرمایەیەو سەرمایەداریش بتپەرستە.

گەلی چەوساوە داماوە
لە هەورازی سەخت و لێژا
چارەڕەشی خشت بە باڵای
نەتەوەی کلۆڵ بڕاوە
هەر زار دەهاوێ گێلەیە
ڕێی دووشەشی لێ گیراوە
ڕۆژ بە ڕۆژ قوڕ خەستتر ئەبێ
بۆ تەوقی سەری و بۆ شانی
تا بێ کووڕو سەختتر ئەبێ
ڕێگای کاروانی ژیانی
تەنگتر دەبێ، قووڵتر دەبێ
ناو بەندیخانەو زیندانی
ئەوەندەی لاوو ڕۆشنبیر
خۆی بەخت کرد لەپێناوی
بیروباوەڕی وڵاتی
بە داستان ناگێڕرێتەوە
قەڵەم کۆڵی دا، ماندوو بوو
لە نووسینی بەسەرهاتی
پێم ناڵێن کورد ڕوو بکاتە کوێ
کام دەشت و کێو بگرێتە بەر
ملی نا بەرەو هەر شوێنێ
پڕ بوو لە دەردو ژانەسەر
بە هەزاران بەرهەڵستی و
هەزاران کۆسپی هاتە بەر
وا ئەوانەی تا دوێنێ بوو
لەژێر ڕکێف و سایەتا
نوشتەو دوعای چاوەزاریت
لە ڕقی من، وەك بازن ئەکردە دەستی
ئێستە هەرچی ڕۆشنبیرە
دەبێ ملکەچ کا بۆ زیندان

یا چاری ناچارە دەبێ
بۆ وڵاتی بتپەرستی
ئەو وڵاتەی کە ناچارە
سەری ناچاری تیا کز کا
بتوانێ بە کامی دڵی
باسی پیاوکوژو دڕندەو
بە کرێگیراوی خۆفرۆش و
چڵکاوخۆرو جاشی دز کا
هەر خەڕەکە کۆنەکەیە
قەوانی پیتی بۆرجوازی!
یا دەفەرمووی: شادەمارت
بۆ ئەسپی نەتەوەی سەرکێش
بۆتە مەیدانی ڕمبازی
منیش لە وەڵاما ئەڵێم
بەقەد ئەوەی تۆمان پەرست
ئەگەر بتپەرست بووینایە
بەردی بت ئەهاتە جووڵەو
لە تاوانبار ڕائەپەڕی
ئەیوت بەسە، تاوان بەسە
تاکەی ئەم گەلە چەوساوە
لە ماف بێبەش و ژێردەسە
بەرد دێتە جووڵەو دێتە جواب
تۆ لە ڕاستی من بێدەنگی
پێم دەڵێی تۆ تاوانباری
خەریکی بەزم و گۆبەنگی
خێڵی وردە شاتریەکانت
لالووتن لە تێکۆشانم
پێم دەڵێن ڕەگەزپەرستی
هەوڵدان بۆ ڕزگاریی کورد
دائەنێن بە ڕێگایەکی

هەڵەو پێڕەوی فاشیستی
دەڵێن بێدەنگ بە، وازبێنە
دوامان کەوە وەکوو سێبەر
با دنیا ڕزگاری بێ
ئەوسایە تۆش بەبێدەنگ
بەتەواوی ڕزگار ئەبی
لە دەردی نەتەوایەتی
پڕ لە گێچەڵو گۆبەنگ!
ئایا بە شەرعی مامۆستا،
ئەم فتوایە تەواوە؟
یا چەوتیو لە ڕێ لادانە!
ئەمە مانای مافی ڕەوای
نەتەوایەتیو ئینسانە؟!
یا چەواشەی بڕوای پاکو
ڕێگەی ڕاستی تێکۆشانە
ڕاستە، گەلی کورد ڕووتەڵو
دوودەس بە ناڵەو هەژارە
لاتە، بۆسۆی لێ هەڵناسێ
تاساوی باری زۆر قورسی
بێگاری ناڕێکو خوارە
هەرچی هەیە لەم سەراوسەری وڵاتا
بیفرۆشێ لە هەراجخانە
بەشی پارەی دوو تانك ناکا
سەرمایەی تەنها دڵسۆزیو
خۆشەویستیی نیشتمانە
لەلای زۆر کەس پوولێك ناکا!
سەرمایەی نییە، بێسامانە،
نە نەوتفرۆشە، نە نەوتکرە
لاتە، بۆسۆی لێ هەڵناسێ
بێبەرە وەك داری زڕە

کلکەلەقێ بە کورد ناکرێ
قەت واز لە ڕاستی ناهێنێ
بۆیە لای خەڵك سوودی نییەو
پیاوێکی هەرزەو دەمشڕە
کوردی پاکی وڵاتپەرست
ناتوانێ ڕیش بێڵێتەوە،
ناتوانێ سمێڵی شۆڕ کا
پشتی وەکوو هەندێ خۆفرۆش
ناتوانێ فێری کورتانو
نەرمە زینی پانو پۆڕ کا
بۆیە لای تۆ ساویلکەیەو
دواکەوتووەو بێشایانە
لەلای وردە شاتریەکانت
دەبێ هەر دەسنگەی تۆ بێ
مافی چارەنووسی کوردو
ڕزگاریی ئەم نیشتمانە
بەڵام گەر بێتو تۆ تەنها
دەس بۆ پارەدار درێژ کەی
تەنها دەس بۆ خاوەن نەوتو
کڕیارو فرۆشیار درێژ کەی
پێم ناڵێی ئیتر جیاوازیی
تۆو سەرمایەدار کامەیە
یا پێم ناڵێی جیاوازیی تۆو
کردەوەو بیروباوەڕی
پیاوی پارەدار کامەیە
پرسیارێکە، زۆر دەمێکە
چاوەڕوانی وەڵامێکم
ساڵەهایە چاوەڕوانی
وەڵامێكو ئەنجامێکم

منو مامه یاره

وارشۆ، ١٩٨٠/٥/٢٨

شەوێك ئێجگار پەستو مات بووم
بە خەمگینی خەوم لێ کەوت
مامە یارە[١] زۆر بە کزی هاتە خەوم
وتی تۆ کێی ناتناسمەوە؟
وتم نەوەی جوامێر ئاغای دوازدە سوارەم
وتی بەڕاست نەوەی ئەوی؟
وتم بەڵێ قوربان، نەوەی ئەوم
وتی گەر نەوەی جوامێری، چۆن ئەوسالە بە ئاسانی
دوژمن چەکی تێکۆشانی بە فرۆفێل لێ فڕانی؟
چۆن ئەو چەکەی بە خوێن کڕیت
وا بە سووکیو بە خۆڕایی
هەروەکوو گۆچانی گاوان فڕێت دایە ناو ئاوایی؟
دیارە هێشتا هەر ساویلکەی وا ناحەز هەڵی فریوانی؟
وتم مامە! ئەو دەستانەی چەك فڕێ ئەدەن، لەرزۆکن
هەر لە خۆیانا دوودڵو بێباوەڕو ترسنۆکن
چەك هەر ماوەو چەکهەڵگری ڕاستیش تا گیانی تیا مابێ
هەتا دوا دڵۆپی خوێنی لە شادەماری لەشیا بێ
دڵنیابە، سوێندەو پەیمانە تا مردن
لە تێکۆشان واز ناهێنێ، تا دەمی گۆڕەوشارکردن
دوێنێ بەلای پیرە داربەڕوویەکی چەماوەی
ڕەگ دەرکەوتوودا تێپەڕیم
دەنگێکی لێ بەرز بۆوە
وتی چۆنی، هێشتا ماوی؟
وتم دڵنیابە ماوم، قەت کۆڵ نادەمو هەر ئەژیم

---

[١] مامەیارە لەسەر گردێکی نزیکی سلێمانی نێژراوە پێی ئەڵێن گردی مامە یارە، نزیکی کارێزی وەستا شەریف پیاوێکی ئازاو نەبەز بووە.

من بۆ ژیان دروست کراوم، من بەرهەمی ئەم وڵاتەم
بۆ سەربەرزیی نیشتمان تێدەکۆشم،
هەر بەتەمای ئەو ئاواتەم
لە خۆشایانا، پیرەدار سەری لەقان و
یەکدوو بەڕووی لێ کەوتە خوار
وتی کوڕم، ئەم بەڕوانەم یادگار بێ
بیانکە بە ساچمەو گوللە
بۆ سەر دڵی دوژمنی زۆردارو خوێنخوار
وا مەزانە من هەر تەنها پیرە داربەڕووی چەماوم
من لاپەڕەی مێژووی گەلم
بەسەرهاتی ئەم وڵاتە تۆمار ئەکەم هەتا ماوم
ساڵەهای ساڵ، یەك لەدوای یەك
لێشاوی لەشکری دوژمن
نەیانتوانیوە ئەم خاکە، ڕیشەی دەربهێنن لەبن
مامە یارە، تۆش هەروەك ئەو پیرەدارە
دڵنیابە، تێکۆشان کۆتایی نایە بە کۆت و پەت و سێدارە
شێخ مەحموودی مەزن بێچەك بوو
لەبەر دادگای دوژمنا
ئەیزانی ڕزگاری نابێ لەژێر بڕیاری مردنا
هیچی شك نەبرد چەفتەکەی گرمۆڵە کرد هەروەکو تۆپ [1]
بێ ئەوەی سڵ بکاتەوە، گرتیە سەرۆکی دادگا
وتی تەنها ئەوە چەکمە، ئەوە شك ئەبەم بە تەنها
میللەت هەزار ڕۆڵەی مەردی نەبەرد ئەهێنێتە کایە
نە ئەبەزێ و نە کۆڵ ئەداو بە هەرچی هێزی دنیایە
کوردایەتی لەناو ناچێ و کوردایەتی لەبن نایە

---

[1] دوای کە شێخ مەحموودی قارەمان لە دەربەندی بازیاندا بە دیل گیرا بەهۆی یارمەتیی هەندێ جاشی ئەو سەردەمەوە، بە برینداری برا بۆ بەغدادو بردیانە بەردەمی دادگا، کە سەرۆکەکەی ئینگلیز بوو. دوای ئەوەی دادگا بڕیاری خنکاندنی شێخی مەزنی دەرکرد، شێخ بەبێ ئەوەی بشڵەژێ، چەفتەکەی سەری گرمۆڵە کردو کێشای بەسەرو چاوی سەرۆکی دادگادا.

منو "شەم" [1]

١٩٨٠/٩/٢

پێم دەڵێن دێڕی شیعرو هەڵبەستت / لەسەر ئاوازی هۆرەی دەروێشە

پڕ لە وڕێنەو وشەی ئاڵۆزە / بێسەروپێیە، بێوەزن و کێشە

لەسەرەتاوە، هەتا کۆتایی / هەمووی هەر باسی پەژارەو ئێشە

نە باسی شۆخێك، نە باسی جوانێك / نە باسی یارێك، نە دەزگیرانێك

بەزمێك، ئاهەنگێك، کۆڕێك، سەمایەك / چاوداگرتن و نیوە نیگایەك

ئەمانە هەمووی لێیان بێبەشی / نوقمی ناو تەمو لاپەڕەی ڕەشی

هەر خەمەو ئەیدەی وەبانی خەمدا / شین و زارییە لە توێی ماتەمدا

چاوی هەڵبەستت لێلایی دایە / شین نابڕێتەوەو کۆتایی نایە!

بەڵێ ڕاستە من صۆفی و دەروێشم / قەلەندەرێکم بۆ خەم بەکێشم

شیعرە، وتارە، نوسین و دێڕە / وشەی هەڵبەستی ناڕێك و گێرە

ئەمانە هەمووی بەرهەمی ژینمە / پوختەی باوەڕوبیرو ئاینمە

سوێندەو بەڵێنە، وادەو پەیمانە / تا ماوم هەمووی بۆ شەم تەرخانە

تازە هەروەکوو وەلی دێوانە / ئەو لە کۆساران، من لە مەیخانە

بە جووت بە داری خەما ئاڵاوین / جوێ نابینەوە لە خەم تا ماوین

هەردوکمان هاوڕێ و هاودەمی خەمین / تا ماوین وێڵی هەوارگەی شەمین

ئەو بۆ شەمی خۆی، من بۆ شەمی خۆم / کەشکۆڵ بەدەستم، دێوانەم ئەڕۆم

هەڵەتاوهەڵەت، دەشت و کۆو نزار / هەتا ڕەت ئەبم لە چۆڵی زۆردار

ئەوسا گەر هاتو گەیشتم بە شەم / دەس لە گەردن و دەم لە ناوی دەم

شەمی نازدارم لە کۆت ڕزگار بێ / دوور لە کەساسی و ئێش و ئازار بێ

ئەوسا گوێ بگرن لە بەستەی شادیم / لە بەزمو ڕەزمو نەغمەی ئازادیم

ئەوسا گوێ بگرن بە هەزار هەزار / شیعری دڵداری هەڵبڕژێنمە خوار

هەموو بستێکی ئەم نیشتمانە / هەموو کونجێکی باڕو مەیخانە

وێنەیان هێندە ڕازاوەو جوان بێ / هاوتای بەرهەمی هونەرمەندان بێ

بەڵام ئەترسم ئاواتی دڵم / هەر بە ناکامی بەرمە ناو گڵم

---

[1] شەم کورتکراوەی شەمسەیە کە خۆشەویستی وەلی دێوانەی شاعیری ناسراو بووە، هەموو هەڵبەستەکانی بەسەر شەمو قەدو باڵای شەما بووە. شەمی منیش کوردستانەو لە شەمی وەلی دێوانەم خۆشتر ئەوێ، بۆیە لە زۆربەی هەڵبەستەکانما هەردەچمەوە سەر قەدو باڵای کوردستان.

لەدوای خۆم هەموو بەرهەمی ژینم دێری چەن ساڵەی شیعری خوێنینم
بگاتە دەستێك دوژمنی شەم بێ وەستای تاوان و جەورو ستەم بێ
بە دەستی پیس و چەپەڵ و گڵاو هەمووی هەڵکێشێت لە قوڕو لیتاو

دیاریی پێشکەش

وەك منداڵێکی هەتیوی بەرمەکانە، ئەی دایکی خۆشەویستم
ساڵێك بەرۆکت بەرنادەم، وەکوو بت ئەتپەرستم
ئەتپەرستم هەتا ماوم، هەروەکوو بتپەرستێ
وەکوو یارێ، وەك دڵدارێ، هەروەکوو کۆرپەو نازدارێ .
وەکوو بیلبیلەی چاوانم، وەك تاقانەو خۆشەویستێ
بە دەستم بێ پەنجەکانم، وەکوو مۆم دائەگیرسێنم
یەك لەدوای یەك وەکوو مەشخەڵ هەموویت بۆ ئەسووتێنم
بۆ ڕوونکردنەوەی ڕێی سەخت و شەوی تاریکی دەیجوورت
بۆ گەیشتن بە ئامانج و ڕێگای تێکۆشانی دوورت
دڵ و جەرگم ئەگەر بەشی برسیەکانتی بکردایە
لەسەر ساجێك ئەمبرژانن، هەتاکوو هەموویان تێر کەم
مێشکم زانینی تیا بوایە تێرو تەسەل، دامئەتەکان
هەتا گێل و کوێرو کەڕی نەخوێندەوارانت فێر کەم
ئەگەر خوێنم بسووتایە لە جێی نەوتی داگیرکراو
هەموو خوێنم بۆ ئەکردیتە شووشەوە هەروەکوو ئاو
بۆ ئەوەی ئەو ئاوارانەی لەناو زنجی پووشە خورمای گوێ زەلکاوا
لەناو لم و تۆزو خۆڵی دەشتی چۆڵی بێکانیاوا
ماوەیەکە چاوەڕوانی یەك ترووسکەی مانگەشەوی دەم کەلی پاك و بێگەردن
هەناسەهەڵکێشی ساتێك دیمەنی دۆڵ و ئاو وەردن
بە تیشکی نەوتی خوێنی من، تۆزێك لە تاریکایی شەو
بە ڕووناکی و بە ڕۆشنایی، بە یادی جاران بەرنە سەر
بەر لەوەی چاوی ئاڵۆزیان، لەناو پێخەفی چڵکنا بەداخەوە بچێتە خەو
ئەگەر لوولاق و ئێسقانم، ئێسکی پەراسوو و موورەغەم
سوودی ببوایە وەك دەستەك بۆ بەستنی کەپرو سابات

کەڵکی ببوایە وەك تەختە بۆ لانکەو بۆ بێشکەی ساوا
هەموویانم پێشکەش ئەکرد بە دایك و باوکی ئاوارەی دوور لە وڵات
ئەگەر لە تواناما ئەبوو هەردوو چاوم وەکوو کانی
سەد پلووسکی ئاوی ساردم لە گلێنەی هەردوو چاوم
وەکوو ئاوی قۆپیی و ئەزمەڕ، وەك (هەزار کانیان)ی (گمۆ) بۆ ئەڕژانی
بۆ ئەوەی ئەو نازدارانەی ئاوارەی دەشتی لماویی خۆڵ و تۆزن
لەجیاتی ئاوی لێڵ و سوێر، لە کانیاوی هەردوو چاوم
بە ئارەزووی دڵی خۆیان، گۆزەو دێزەی لێ هەڵگوزن
ئەگەر لە تواناما ئەبوو ئەو گڕەی وا لە دڵمایە
ئەم ناردە کوێستان و ئەمکرد بە سروەو نەرمە بای شەماڵ
دوور لە کانیاوو بەفراوی داوێن و پاڵ چیای خاڵ خاڵ
ئەگەر پێستی داڕزاوو بێکەڵکم کەڵکی ببوایە
دەمگرروو بە پەنجەو دانم، ئەگەر بەرگەی بگرتایە
بۆ ئەوەی بیکەم بە تەپڵی دوازدە سوارەی مەریوانم
گوێی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا، دۆست و دوژمن
هەمووی کەڕ کەم، بۆ داوای مافی ژیانم
ئەگەر وەك خوای یونانیەکان هێزو دەسەڵاتم ئەبوو
ئەو خوای شەڕانەی کە تۆیان پارچە پارچەو لەت کردووە
هەموویانم سەرگەردان و سەرشۆڕ ئەکرد
بە دەستی خۆم هەموویانم لەت لەت و گۆڕبەگۆڕ ئەکرد
بەڵام من چیم؟! من کۆمەڵێك ئێسك و پرووسك و دەماری
تێکشکاوو لەش بەباری دڵ پڕ لە زام و پڕ برین
کێ میللەتی ڕەش ورووتم بە ئارەزووی دڵ تێر ئەکا!؟
کێ ئەم هەموو نەشارەزاو نەخوێندەوارە فێر ئەکا!؟
ئەترسم هەر بەو داخەوە، کۆڵ و باری نائومێدی
بە کەساسی لەگەڵ خۆما بەرمە ناو گۆڕی تەنگمەوە
بانگێکی پڕ هیواو ئاوات هەتا ماوم نەیەتە گوێم
بانگی ڕزگاری و ئازادی نەیەت بەپیری دەنگمەوە"

بەپیر دەنگەوە چوون، ئەوەیە یەکێك هاوار بکا بۆ شتێك و یەکێك بە یارمەتیدانیەوە بەرەو پیر بچێت.

له بارێکدا

لەندەن، ١٩٨٠/١٢/٢٥

تاقمێکی سەرەڕۆی هەروەکوو خۆم
خستمیانە ناو کۆڕێکەوە
بەڕێکەوت دوێنێ لە شوێنێ
پرسیار بوو بەدوای پرسیاردا
هەڵیان ئەڕشت بە خەروار
لەپێشدا هەروەکوو کەو چووم
بەرامبەر بلوێربەژێنێ
یەکێك دەیوت کێ شاتانە،
کێ سەرۆکی کۆمارتانە؟
چەن ملیۆن کەس خەڵکی دێهاتو شارتانە؟
ئاڵاکەتان ڕەنگی چۆنە،
چ پیاوێکتان بەناوبانگەو ڕابەری ئیش وکارتانە؟
کام ڕۆژنامەو کام گۆڤاری ئینگلیزی دەرئەهێنن
چ تاقمێك دوژمنتانەو چ دەستەیە خوێنخوارتانە؟
بەجارێك، وەك تەڵەی تەقیو
دەمم ورتەی لێ بڕابوو
دەتوت لێوم بە دەرزیو دورمان دوورا بوو
لەپڕ فرمێسکێکی گەرمو سوێری ناوچاوم هاتە خوار
بەسەر چرچی سەر ڕوومەتا، داخزی تا گەیشتە لێو
دەستی کرد بە سەرزەنشتی دەمو زمان
لێیان کەوتە پلارو جنێو
وتی بۆچی وا بێدەنگیی
ئەم خەڵکەیان لێ بووە بە خێو؟
پێیان بڵێ کوردزوبانم
نەوەی مادو لۆلۆو گۆتیو
خەڵکی خاکی کوردستانم
ئەو کوردستانەی باپیرتان،
دابەشیان کرد، بە خۆڕاییو زۆرداری

هەر بەشێکیان دا بە لایەك

بۆ سوودی سەرمایەداری

لاپەڕەی مێژووی باپیرتان بەرامبەر بەم بەشکردنە

بەرامبەر بەم تاوانباریو ڕەفتارو پیسو چڵکنە

لەکەدارو شەرمەزارەو لە ڕیزی دەستەی دوژمنە

ئێستە ناوی وڵاتەکەم، لەسەر نەخشەی ڕووی جیهانا

نانووسرێ، لەچاو ونە

دانیشتوانی ساڵەهایە بەپێی ئەو نەخشەو پیلانە

ژێر چەپۆکی سێچوار دەستەی چاوچنۆکی ڕمووزنە

هەندێك دەڵێن کورد کێوییە، لە شارستانێتی دوورە

لەلای هەندێك دڕندەیەو ڕەگەزپەرستە

هەندێکیش پێی دەڵێن سوورە

داوای مافی ڕەوای ئەکا، لایان کفرەو بەدکارییە

سەر پێچیەو جیابونەوەو چەتەگەرییەو هارییە

لای سوور زەردو لای زەرد سوورە

ڕزگار نەبێ لەم سەگوڕە

هەتا ماوە ناگاتە جێو تا بڵێی قۆناخی دوورە

هەموو جیهان، سوورو زەردی

ڕەشو سپی، ترسنۆكو ئازاو مەردی

هەمووی مافی خۆیان هەیە

دیارە بانێکەو دوو هەوا

هەر بۆ کوردە، ڕێ گیراوەو قەدەغەیە

مافی چارەنووسی گەلان، پێم ناڵێن ئیتر کامەیە!؟

بە کورتی من لەو نەوەیەم

ڕیجاردی گرت بە یەخسیری

لەناو گەرمەی شەڕی خاچا

شانی شکان، بە هەڵمەتو بە تەوژمی نووکی شیری

کێ ڕیچاردی شکان من بووم

هەر لە تۆڵەی ئەوەشدایە

وا ئێستە لای ئێوە ون بووم!

هەلوور بلووری منداڵ بۆ گەورە

(هەلوور بلوور تەکامە)[1]

ئەم کوردە دوو هەزار ساڵە تێنەگەیشتوە، خامە

(زەردو سوورو شەمامە)

نەگۆڕاوە، ناگۆڕێ، عەینی تاس و حەمامە

(ئاوەبەرە، دەنکەزەرە، پێ لابەرە)

دوژمنی کورد، دەزانێ کورد وەکوو داری بێبەرە

نە بەر دەگرێ، نە یەك دەگرێ، بێکەس و بێڕەهبەرە

(مێخی کوتا، مێخ هەڵبەزی)

لەلای شەرمە لە دوژمن با

ئەمسەر ئەکاو ئەوسەر ئەکا

هێندەت زانی (تیکەی ڕاستی هەر خۆی گەزی)

شاری هەڵمەت و قوربانی

ڕەگەزپەرستە فاشیستەکان بەرامبەر شاری سلێمانی زۆر داخ لەدڵن، بەدەستیان بێ تەختی ئەکەن، هەر ڕۆژەی بەزمێکی پێ ئەگێڕن بۆ ئەوەی کۆڵ بە دانیشتوانی بدەن. بەڵام خەیاڵی دوژمن زۆر خاوە، لاوانی تێکۆشەری هەمیشە چقڵی چاوی دوژمنن. لەم ڕۆژانەدا بڕیار دەرچووە بۆ ڕووخاندنی چەند گەڕەکێك لە شاری هەڵمەت و قوربانی و ئاوارەکردنی زۆربەی خەڵکی شارەکەو بۆ ئەم مەبەستە لە ڕۆژئاوای عیراقدا شوێنێکیان تەرخان کردو ناوی لێ نرا (سلێمانی نوێ). بەڵام لەم هەوڵدانەشیانا وەك بزن چۆن قوچ لەتاشەبەرد بدا شاخی خۆی ئەشکێ، ئەویش وای بەسەر هات:

فیدای ئەو دەست و پەنجە بم

ڕەنگی یەکەم خانووی ڕشتی

فیدای ئەو شان و باڵە بم

بنچینەی یەکەم خانووی هەڵکەندی

---

[1] (هەلوور بلوور) یارییەکی منداڵانەیە بە دانیشتنەوە بەڕیز قاچ درێژ ئەکەن، یەکێکیان بە قاچی هەموویاندا ئەماڵێ و ئەڵێ:" هەلوور بلوور تەکامە، زەردو سوورو شەمامە، ئاوەبەرە، دەنکەزەرە، پێ لابەرە، مێخم کوتا، مێخ هەڵبەزی، تیکەی ڕاستم ئەوەی گەزی". ئینجا لەسەر قاچی کامیان بڕایەوە، ئەو قاچە هەڵئەکێشرێ تا دوایی– فەرهەنگی خاڵ.

لەکوێدا بوو؟ تەختایی بوو، یا لا پاڵ بوو
هێشتا ئەوسا هیچ گەڕەکێك ناوی نەبوو
نە (گوێژە) بوو، نە (سەرشەقام)، نە (کانێسکان)
تەنها یەکدوو خانووی قوڕ بوو
پێیان دەوت (مەڵکەندی)
یەکەم وەستا، کە وەختێ باڵی ڕاوەشان
یەکەم پاچی لە خاکت دا، لێیان پرسی چیت نیازە
وتی بناغەی لانەی شێر هەڵدەکەنم لەم ڕێبازە
وتیان کام شێر؟ شێر لەناومانا کامەیە
وتی ئەو بەچکە شێرانەی
لە دواڕۆژا ئێرە ئەکا بە لانەی خۆی
ملکەچ ناکا بۆ دوژمن و بۆ بێگانە
هەمیشە مردنی لەلا هەروەکوو یاریو گاڵتەیە
هەرچیی فەرموو، هەمووی هەروەکوو نەقشی بەرد
بێکەموکووڕی هاتە دی
شار تەواو بوو، بوو بە لانەی بەچکەی شێران
ڕاستی فەرموو وەستاباشی
لەوڕۆژەوە لانەی شێرە
مەڵبەندی ڕۆڵەی نەبەردو
چاونەترساوو دلێرە
بووە بە ڕەمزی تێکۆشان
بۆ گەلی کوردو کوردستان
جێی شانازیەو سەربەرزییە
هەڵمەت و پەلاماردانی
جێی شانازییە کاروانی
بێوچانی شەهیدانی
خۆڕایی نییە پێی دەڵێن
شاری هەڵمەت و قوربانی

جاش و سیخوڕ

زۆرم لا سەیرە مرۆڤێك
کە خۆی بە زانا بزانێ،
زۆرم لا سەیرە مرۆڤێك
خۆی بە ڕۆشنبیر بزانێ
دوای یەکێکی بێ بارکەوێ و
ئەو بێ بارە نالەبارە
بە بلیمەت و دانادانێ
زۆرم لا سەیرە مرۆڤێك
لەلای وابێ پیاوی سیخوڕ
ڕۆژێك دێ با ئەداتەوە
دەس هەڵدەگرێ لە ناپیاوی
بە کردەوەو ڕەفتاری باش
لاپەڕەی ڕەشی ڕابوردووی ئەشواتەوە!
زۆرم لا سەیرە کۆمەڵێك
ڕێز لە مرۆڤی جاش بگرێ
لەلای وابێ هەرچەن جاشە
مادام خزمەتی خەڵك ئەکا بە دزیەوە،
جاشە بەڵام پیاوی باشە
لە تەرازووی ئێستە ناگەم
نازانم چۆن بەکار دێنرێ؟
پیاوی ناپیاوو نالەبار
بە کام بەردو سەنگ ئەکێشرێ؟
باشی و خراپی لەم ڕۆژەدا
بە کام پێوانە دەپێورێ
لەلام وایە، جاش هەر جاشەو
دوژمنی نیشتمانە
تاوانبارن ئەو کەسانەی
خۆ ئەفرۆشن بە بێگانە
مرۆڤ کە هات بوو بە سیخوڕ

کام پیاوەتی تیا ئەمینێ

دەبێ گەل ئافەروزی کاو

شەرمەزاری کاو بیشکێنی

ئەو گەلەی لەباریا نەبێ

بێبارو جاش و سیخوڕ

شەرمەزار کا لە کۆمەڵدا

هەتا ماوە کاروانی

لەناو قوڕدا چەقاوەو

سەر ناکەوێتە سەر کەل

بۆبی ساند

بۆ ئەو پاڵەوانە ئیرلەندییەی کە گرانترین ڕێی مردنی گرتە بەر لە ژیانیا بۆ دەربڕینی بێزاری بەرامبەر بە داگیرکەری وڵاتی، بوو بە پێشڕەوی تێکۆشانێکی سەخت کە ڕەمزی کۆڵنەدان و نەبەزین و بەربەرکانییە. منیش بۆ گیانی ئەو تێکۆشەرەی لە زیندانا مرد، ئەم هەڵبەستەم پێشکەشە.

شەست وشەش ڕۆژ، شەست وشەش شەو

لەسەریەك، بەبێ وچان

نە نانخواردن، نە ئاوخواردن، نە دەرمان

مانگرتن و خۆگرتن و کۆڵنەدان

مل نەدان و زۆرانبازی، دژی باری

چەوت و خواری قورسی سەر کۆڵی ژیان

بۆ گەیشتن بە مردنێك

جێی شانازی و سەربەرزی بێ

بۆ لاپەڕەی تێکۆشانی گەلانی سەر ڕووی جیهان

نەك هەوڵدان بۆ ڕزگاربوون لە مردن

بۆ ژینێکی دووروودرێژی پڕ مەینەتی ناو زیندان

هی وا هەیە، هەرچیی هەیە

بە پارەو ماڵ و سامان

هەمووی ئەدا بە لەش ساغی و

تەنها ساتێکی ژیان

تا ئەودەمەی دواهەناسەی تیا مابێ
تا ئەوکاتەی دڵی تەواو ڕادەوەستێ لە لێدان
تا ئەوکاتە هەر دکتۆرەو هەر شرینقەیەو هەر دەرمان
پەلەقاژێ دژی مردن بۆ ژیان
تەنها ژیان، هەر چۆنێك بێ، تەنها ناوی ژیان بێ
گەرچی هەمووی هەر سەرشۆڕی
پەژارەو ئێش و ژان بێ
بەڵام لای تۆ ڕێگەی ژیان
ڕێگەیەکی جیاواز بوو
ژیان و مان، بۆ ئازادی
وەکوو پردی ڕێباز بوو
ئەو شێوەیەی تۆی پێ مردی
تەنها هەر بەناو مردن بوو
لە ڕاستیدا هەتا بڵێی
ژینێکی بەرزو مەزن بوو
مۆری ڕووڕەشی و تاوانی
سەر ناوچەوانی دوژمن بوو
ئەو گیانە پاك و خاوێنەی
کە لە لەش جیا ئەبێتەوە
بەو گیانە ناوترێ مردوو
لە لاپەڕەی تێکۆشانا
لەگەڵ لەشا قەت نانێژرێ
لەناو خۆڵی گۆڕستانا
تۆ لەشی ناو بەندیخانەت
لەناو چوار دیواری زیندان
هەروەکوو مۆمێك داگیرسان
دەروژوورت ڕوون کردەوە
وەکوو ڕۆشنایی بەربەیان
گیانت پێشکەش کرد بەو خاکەی
هەزارانی هەروەکوو تۆ

شەوو ڕۆژ بۆی تێدەکۆشن
تا ئەوساتەی ئازاد ئەبن
یا لەپێناوی باوەڕا
شەربەتی گیان بەختکردن
مەردیو سەربەرزی دەنۆشن
بۆبی ساند تۆ بە لەش مردووی
بە بیروباوەڕ هەر ماوی
وای لە دڵی ئیرلەندەدا
هەروەکوو پەیکەر چەسپاوی
وای لەناو دڵی هەزاران
پێشمەرگەی چاونەترساوا
وەك ئاگری ئاتەشکەدەی زەردەشتەکان
ناکوژێیتەوە، بڵێسەت هەر بەرزەو ماوی
لە کوورەی دڵی هەزاران لاوی ئیرلەندی ئازادا
هەروەکوو مۆم، وەکو چرا، وەکوو گڵۆپ داگیرساوی
کۆڵنەدان جێی نابێتەوە لەناو دەماری ئەوانەی
ملکەچ ناکەن بۆ زۆردار
سرەوتن لە قاموسیانا، لە بەرنامەی ژیانیانا
وازهێنانو چاوپۆشینە لە تاوانی تاوانبار
هەزاران پێشمەرگەی هاوڕێی
ڕێگەی سەختو تێکۆشانت
لەناو (٣٠) هەزار سەربازا
بێترس لە گرتنو زیندان
بۆ دەربڕینی بێزاری لە داگیرکەر
بە سەدان گوللەیان تەقان
لەکاتی خۆپیشاندانو
بەڕێکردنی جەنازەی سەر قەبرانت
ئێستە شەقامی (هومایون)
پێی دەڵێن جادەی بۆبی ساند
لە نیویۆرکو شارەکانی کەی جیهانا

سەدان بارو سەدان کۆگا ناویان گۆڕرا،
ناویان لێ نان بۆبی ساند
لەناو دڵی هەزارانی وەك ئێمەی دڵشکاوا
خۆشەویستی گەشەی کردو تۆوی چاند
لەو شوێنانەی کە تاوانی لێ ئەکرێ
کارێکت کرد، ئاوێکی وات لێ ڕژان
تاوانبار هەتاکوو مابێ، ئۆقرە ناگرێ لە ترسا
ئەمڕۆ سبەی لای ئەوانیش
هاکا هێزی کۆڵنەدانو تێکۆشان
وەکوو کووبا، وەك ڤێتنام
وەك زیمبابۆی، وەك ئەنگۆلا
کەوتە جووڵەو دەستەی زۆرداری بەزان
بۆبی ساند تۆ پاڵەوانی، قارەمانی
ڕەمزی ڕێگەی تێکۆشانی ناو زیندانی
گیانی پیرۆزت بەخت کرد
بۆ ژینێکی پڕ ئازادیو کامەرانی
ژین بە دیلی ببرێتە سەر
لەلای تۆ بەندیخانە بوو
ژینێك مافی تیا خوراو بێ
لەلای تۆ چەسپی تلیاکو
ڕشانەوەی سەرخۆشی ناو مەیخانە بوو
ئەو چاوبەستو ڕواڵەتەی کە پێی دەڵێن دیموکراتی
لای تۆ هەمووی فریودانو هەمووی بۆیەی ساختەچێتیو
ڕەنگی کووپەی خومخانە بوو
بۆبی ساند زۆر دڵنیا بە
پێشمەرگەی هاوڕێی نەبەردت
واز لە تێکۆشان ناهێنن
وەکوو هەموو گەلێکی تر،
مافی ڕەوای نیشتمانو گەلی ئیرلەندە دەسێنن
هەروەکوو چۆن لە زیمبابۆی ملیان کەچ کرد، هاتنە ژێر بار

لە ئیرلەندەش، لە نامیبیا، لە کوردستان
لە زۆر شوێنی داگیرکراوو ژێر چەپۆکی سەر ڕووی جیهان
کۆڵ ئەدەن و ملکەچ ئەکەن بۆ مافی گەل بەناچار
ئەو ئالآیەی سەردەمێك بوو ڕۆژی لێ ئاوا نەئەبوو
ڕۆژێك دێ لای ئێوە دەستێك لوولی بداو ڕای بماڵێ
هەرچی نیشانەی زۆرداری و داگیرکردنی وڵات بێ
لەناو توورەکەی سەرمۆرا، هەمووی بخرێتە ناو چاڵێ
بەڵام با بەینی خۆمان بێ، با نەختێکیش بۆ دز بڵێین
ئەوی ڕاستی بێ پێویستە ئاشکرای کەین و لێی بدوێین
قسەی خۆمان بێ بۆبی ساند، کە مانت گرت لە زیندانا
ئەم هەواڵە بە ئاشکراو بە خێرایی بڵاو بوەوە لە جیهانا
سەدان گۆڤارو ڕۆژنامەو ئێستگە باسیان دەکردی
هەرچیت دەکرد، هەرچیت دەوت بێ‌قەدەغە
بڵاو بوەوە هەتا ئەوساتەی مردی
بەڵام لای ئێمەو زۆر شوێن بەر لەوەی لە زیندانا
تێکۆشەرێك مان بگرێ، لە نان و ئاوو خواردن
وەردیانەکان لە برسا، لە زیندانا دەیکوژن
وەك ئەوەی هیچ کەسێك، هیچ ڕۆژنامەو گۆڤارێك
تەنها سووسە هەواڵێك بنووسێ تاقە جارێك
ڕێگەی هیچ کەسێك نادەن لەم دەسدرێژی و تاوانە
ئاگادار بێ و بزانێ، چەن بێ‌تاوان کوژراوە
چۆن کوژراوەو لەسەر چی، یا لەکوێدا نێژراوە؟
لە وڵاتی ئێمەدا ئەو شتەی زۆر هەرزانە
وەکوو تۆڵەکە وایە، تەنها نرخی ئینسانە
لای دام‌ودەزگای میری و کاربەدەستانی ئێمە
پیاوگرتن و پیاوکوشتن، بێ‌تاوان و بێ‌گوناه
لای ئێمە پیاوی وەك تۆ، گەر مان گرێ لە زیندان
لە نانخواردن، لە ئاوخواردن، لە دەرمان
هەر نایەڵن کەس هەواڵی بزانێ
لەژێر دارو قامچیا ئەیرزێنن

بەبێ ئەوەی ڕێگەی هەبێ دەمی بگاتە ئینسانێ
پاش ماوەیەك لەملاو لەولا ئەبیستڕێ
لاشەکەی وا لە گۆڕێکی نەزانراوا نێژراوە
کەس نابێ ورتەی لێوە بێ و دەنگ بکا
کەس‌وکاری ڕێی گریان‌و تەعزێیان لێ گیراوە
ڕەشپۆشییان قەدەغەیەو تاوانە
لەلای ئێمە، ئەوە مافی ئینسانە
لەلای ئێمە، نەك هەر نابێ، ئەوەی لەناو زیندانا بێ
بوێرێ خۆی بپاڵێوێ‌ۆ لە پارلەمان ببێتە نوێنەر
ئەوەی تەنها ناوی بەرێ زمانی ئەبڕن
قورقوشم ئەکەن بە گەروویا
لەناو قوڕی خەست‌وخۆڵا ئەیگەوزێنن تا تەوقی سەر
بۆبی ساند، تۆو هاوڕێکانت
تەنها بۆ نێو ئیرلەندە تێ‌دەکۆشن
بە هەزاران لەملاو لاوە شەوو ڕۆژ لەگەڵ ئێوەدان
وەکوو ئێوە بۆ ئیرلەندە بەپەرۆشن
هەواڵی شۆرشگێڕیتان، مانگرتنی ناو زیندانتان
بە هەرچی ئیستگەو گۆڤارو ڕۆژنامەیە
بڵاو بۆتەوە بەم سەراوسەری جیهانا
گەلی چەوساوەی کوردستان، لەناو سێ چوار ئیرلەندەدا
ساڵەهایە، وا لەناو کۆت‌و زیندانا
بەبێ ئەوەی بانگەوازێ بەرز بێتەوەو بڵێ بەسە
ئەم تاوان‌و دەسدرێژیە لەناو خاکی کوردستانا

مەتەڵی ئاشکرا

بە یادی مەتەڵەکانی نەجمەدین مەلا
دوولا یەك لە یەکتری کەڵەکچی ترن
لەگەڵ یەکتردا لەسەر کەرێتی‌و زۆڵێتی شەڕیانە
ئەملایان سمێڵی شۆڕەو ئەولایان ڕیشی پانە وەك هامانە[1]

---

[1] بە مناڵی کابرایەك بە صندووقێکەوە ئەگەڕا لەناویا چەن ڕەسمێکی پیشانی منداڵان ئەدا بە پارەو بانگی ئەکرد ئەمە هامانە، سمێڵ قوت ڕیشی پانە دوژمنی جوولەکەکانە.

هەردوکیان وەکوو جاش ئێستری تۆڕ، لەناو زەلکاوی نەوتا زەڕەزەڕیانە
ئەملا لەسەر ناوچەوانی نووسیوە ناوی خواو پێغەمبەرو ئاینپەرستی
ئەولا لێی نووسیوە یەکێتیو سەربەستیو سۆشیالیستی
بە جووتە بەردراونە یەکتری، جووت ئەوەشێنن، غارغارێنە
پشت شکاندنی یەکترییە، لەقەو گازگرتنو تەراتێنە
نەگبەتێکیش دووبەشی، هەر بەشەی لەلایەکیانە
لە هەردوولا بەشخوراوو ماڵوێرانو سەرگەردانە
هەر بەشەیان لە سایەی کلکی لایەکیانا لەسەر ئاوازێ ئەخوێنێ
بەشی ئەملا لەگەڵ ئەملا، بۆ سوودی ئەولا لە شەڕایە
بەشی ئەولا لەگەڵ ئەولا بۆ سوودی ئەملا لە شەڕایە
بە ڕاستی مەتەڵێکی ئاشکرای پڕ لە پێکەنینو گریانە
ئەم دوولایە کێیەو ئەو دووبەشە نەگبەتە کێیە بیزانە؟

سەربەرزی

بە هەورازی کووڕو سەختی ناخۆشی ڕێگەی ژیانا
لەژێر ئەرکی کۆڵو باری کوێرەوەریی بێوچانا
پەراسووم هەمووی تێك بشکێ، مووروەغەی پشتم دوولەت بێ
چنگو پەلم دابڕزێ، جومگەو دەماری هەڵوەرێ
بە دڕكو داڵ لە ڕێڕەوی چنگەکرێو پەلکوتانا
بەجارێ هۆشم لێ بڕێ، بنی نینۆكو سەرپەنجەم
لەتاو ئازارو لێدانو چەخماخەی ئێشو ژانا
هەزاران تاشەبەردی زل، هەروەکوو دێوی ئەفسانە
بدەم بە کۆڵما لە لاپاڵی ژینی ناخۆشو گرانا
مل بنێم بەرەو هەڵدێری ملشکانو قیروسیایی
لام خۆشترە، لام باشترە، مل داژەنم بە نامەردی
بەرەو فەرمانو پێدەشتی ملکەچکردنو ڕیایی
مرۆڤ تەنها جارێك ئەتوانێ بژی؟ بە نامەردی یا بە مەردی
لە ژیانیا تەنها جارێك ئەتوانێ خۆی با لەو بوارە
ئەو ژیانەی بە سەرشۆڕیو بە ملکەچی ببرێتە سەر
هەر ڕۆژێکی مردنێکەو هەر ساتێکی زووخاوێکە

خەوی لەلا خەوی مەرگەو خۆراکی ژەهری مارێکە
مرۆڤ کە هات بە مەردی مرد، هەزاران شانی پیاوی مەرد
لەژێر دەسرێژی دوژمنا دەبێتە هەڵگری تەرمی
نە ترس لە گرتن‌و زیندان، نە هەڕەشەو نە دارکاری
ناتوانێ قەت ڕێگا بگرێ لە پرسەو شیوەنی گەرمی
بەڵام کە خۆی فرۆشت، شەرمەزاری ناو کۆمەڵە
کە مرد هەروەکوو خوێڕییەك، ئەیبەن بەرەو گۆڕستانی
سەد تف دەکرێ لە کردارو لاپەڕەی ڕەشی چڵکنی
هەر دەمێکەو هەزار نەعلەت دەنێرێ بۆ لەش‌و گیانی

گۆرانیی پێشمەرگەیەکی جووتیار

ئەگەڕێمەوە، بۆ ناو دێیەکەی خۆم، ئەگەڕێمەوە
زۆری پێ ناچێ، ئەمڕۆ یا سبەی ئەگەڕێمەوە
دوژمن پێی خۆش بێ، یا پێی ناخۆش بێ
تەواو دڵنیام، ئەگەڕێمەوە
بە تێکۆشانی سەختی بێوچان
بە کەشتی بیروباوەڕی پتەو
لە گێژی دەریای دوژمنی خوێنخوار
دەرباز ئەبم‌و ئەپەڕێمەوە

دەگەڕێمەوە بۆخانەی چۆڵ‌و وێران‌و رووخاو
لە شوێنی خانەی وێران‌و چۆڵا،
بە هەرەوەزی دۆست‌و برادەر
چاوگە خانوویەك بۆ خێزانەکەم
دروست ئەکەم‌و گەچکاریی ئەکەم
زۆر پێناچێ، لە جاران باشتر ئەبووژێمەوە
لە جێی ئەو دارەی فاشیست بڕیەوە
لەناو سەنگەردا بە شەو سووتانی
لە جێی ئەو ڕەزو باخەی وشکی کرد
لە جێی ئەو گوڵەی جەندرمەکانی
پانیان کردەوە بە بنی پۆستاڵ

سەد دارو باخ و گوڵ ئەڕوێنمەوە
ئەو کانی و ئاوەی فاشیستی خوێنخوار
بە بلدۆزەرو بەردو چیمەنتۆ
وێرانی کردو سەری داپۆشی
لەجیاتی بیست گەز چل گەز لیٚ ئەدەم
ئاشگێڕە ئاوێك لە زەویەکانما هەڵدەقوڵێنمەوە
نیشتمانەکەم ئەبێ بە بەهەشت
وەچەی دواڕۆژم، لەژێر سێبەری
شادی و ئاشتییا ئەلاوێنمەوە
لە سایەی ئاڵای بەرزی وڵاتا
ماڵ و خێزانم ئەحەسێنمەوە
ڕەگەزپەرستی و کۆنەپەرستی
هەتا هەتایە، لەناو وڵاتا
تۆوی ناهێڵم و دەیبڕێنمەوە
ئەوسایە لەبن دارەبەنەکەی
ملەی پشت ماڵان لێی دائەنیشم
بە ئارەزووی خۆم بە کامی دڵم
بە جووتە لنگی لیٚ ڕائەکێشم
دەیکەم بە هۆرەو بە بەزم و ئاهەنگ
دەڵێم سەد ئۆخەی ئا ئەوە منم
هیواو ئاواتی ساڵەهای ساڵم
نابێتە خەم و گرێی سەر دڵم

دووبارە بۆ شاری هەڵمەت و قوربانی

چاوبرسییە خوێنمژەکان
بەپێی نەخشەی فاشیستەکان
یەك لەدوای یەك هێرشیان برد
عەرش[1] هەموو بۆ سەر کوردستان
بۆ تالانی و ڕاوڕووتی

[1] وشەیەکە بۆ بانگکردن و بۆ هێرشبردن بەکار ئەهێنریٚ.

دانیشتوانی بێتاوان و بێدەرەتان
بەپێی بڕیار، بەپێی فەرمان
مەڕومالاتیان تالان کرد
هەزاران خانوویان سووتان
هەرچی میوەو بەری دار بوو
هەمووی بە کاڵی و بە کرچی
دایان ڕنی و دایان تەکان
میوە زۆر بوو، ئێجگار زۆر بوو، بۆیان نەخورا
لە داخانا پێشێلیان کرد، گێرەیان کرد
وەکوو گاجووتی سەر خەرمان
بانگیان ئەکرد، ئەیانشیڕان
با خاوەنی ئەم باخانە مل بشکێنن
بەجێی بێڵن کوردستان
کوردستان، کوردستان، نەبڕایەوە کوردستان
بەپێی بڕیار، بەپێی فەرمان
دەبێ کوردستان وێران بێ
هەموو کورد بتوێنرێتەوە
هەروەکوو هیندیە سوورەکان
ڕەگەزپەرستی داخ لەدڵ فەرمانی دا
(زانکۆ) داخەن، بیگوێزنەوە
قوتابی پەرەوازە کەن
زانکۆ میکرۆبی هاندانە
بۆ بزێوی و پەلاماردان
ژوورەکانی بزمارڕێژ کەن
هەمووی بکەن بە زیندان
سیخناخیان کەن لە کەس‌وکاری پێشمەرگە
تەنها کورد بێ، تاوانبار بێ یا بێتاوان
چلەی زستان بەپێی نەخشەی فاشیستەکان
بە هەزاران خانەی لات و هەژاران
لە شاری فرمێسک و خوێنا

بڕووخێنن، تەختی بکەن بۆ مەبەستی پیاوکوژێکی
(سادی)ی ڕەگەزپەرستی بێبەزەیی و بێویژدان
بیڕووخێنە، خاك بەسەرت بیڕووخێنە
تێنوێتیی قینت بشکێنە
هەرچی ژەهری ناو دەروونتە دایچۆڕێنە
هەزار شارە زەردەواڵە
لەناو کەلاوەی ڕووخاوا ئەورووژێنێ
چزووی زەردەواڵەی شاری
وێران بە لەشتا ئەچزێنێ
ڕۆژێك دێ تف لە خۆت ئەکەی
کاڵەك بە ئەژنۆ ئەشکێنێ
لەلات وایە هەروا بە سووکیی و ئاسانی
بۆت چۆڵ ئەبێ و بۆت تەخت ئەبێ
شاری هەڵمەت و قوربانی
نازانی لە تۆڵەی خشتێك
لە تۆڵەی بەردی دیوارێك
هەموو ڕۆژێ پیاوکوژێکت ئەتۆپێنرێ
بە دەستی ڕۆڵەی نەبەردی
ڕێی ئازادی و تێکۆشانی
باخ داپاچە، زانکۆ داخە
قوتابی پەڕەوازە کە، شار وێران کە
دڵی دایك و باوکی کەساس
پڕ لە داخ و ئێش و ژان کە
زۆر ڕووخێنەری وەکوو تۆ
تاوانی کرد، دەستی وەشان
بەڵام لە ئەنجامی کارا
هەر ڕووڕەشیی بۆ مایەوە
کاتێکی زانی لەشکری
شاڵاوبەری تاوانباری
وەك بەفری بەهار توایەوە

پەندی پێشینانە، ڕاستە
کۆن نابێ، هەتا هەتایە
دوای کڵاوی بابردوو کەوتن
هەر ملشکانی لەدوایە
کورد بە هۆلاکۆو جەنگیزخان
لەناو نەچوو، نەبڕایەوە
تازە بەم گەڕو خوێڕیانە
کوردستان و گەلی ئازای
لەناو ناچێ و ناتوێتەوە
وەکوو چیا سەختەکانی
هەر دەمێنێ و لەبن نایە

بۆ یادی (٩٢) ساڵەی زانای بەرزی کورد "مامۆستا تۆفیق وەهبی"

نەتەوەی سەرگەردان و دوو دەس بەناڵەو ژێردەس
بێماف، بێهاوڕێ، بێدۆست، بێمۆر، بێناوونیشان
هەمیشە ڕۆڵەکانی ئاوارەو کوڵ بەکوڵە
وەک هەتیوی ژێر چەپۆکی بێوەژنی جانانە
هەتا ماوە چاوەڕوانی دەسنگەی ئەمو ئەوە
سەرمایەی یەکدوو مامۆستای هەروەکوو تۆی کلۆڵە
لە وڵاتی خواپێداو، پیاوی بلیمەتی وەکو تۆ
هەموو ڕۆژێك ڕۆژنامەیەك، یا گۆڤارێك باسی ئەکا
وێنەو پۆسکاردو دەسنووس و مۆری ئەنێرێ بە دیاری
پەیکەری بۆ دائەتاشن لە چوارڕیانی شەقەمەکان
بۆ ڕۆژی لەدایکبوون و بۆی دەبێ بە یادگاری
لای ئێمەش "گۆران" وتەنی، پیاوی داناو زرنگ و بلیمەت
شێوەی وەك مانگی شێواوە لە ئاوی حەوزی لیخندا
تا ماوە هێڵنجی زووخاو قوڵپ ئەدا لەناو دەروونیا
وەك خەڵووزاو دائەچۆڕێ لە جەرگی ڕەش و کون کونیا
تۆیەك کە زۆربەی تەمەنی نەوەدودوو ساڵەییت

بۆ گەلی بەشخواروو سەرگەردانت تەرخان کرد
ئێستە ئەوا ئەتبینین، دووری لە نیشتمانت
دووری لە کوردستانی وەك گلێنەی چاوانت
مەگەر یەکدوو ئاوارەی هەروەکوو خۆت جاربەجار
تۆزێك سەبووری بدەن بە مێشكو دڵو گیانت

مامۆستا وەهبی زۆر سەیرە، دنیا ئەڵێی سینەمایە
مەبدەء وەکوو میچی منداڵ، بۆ مووشێن ئەکرێ بە کایە
دنیا سەیرە، تا سەیر بکەی، پڕە لە چەوتیو لە خواری
لە دڵشکانو خەفەتو لە ناڕێکیو نالەباری
لەم ڕۆژەدا کام نەتەوە، کە هەر ناوی نەبیستراوە
تەنها لەسەر بستێك خاکی هەموو دنیا بۆی شڵەژاوە
کەچی کوردستانی داماو، لەسەر تا خواری وێرانە
بە هەزاران هاوولاتیی دەربەدەرو سەرگەردانە
بەبێ ئەوەی دەنگێکی ڕاست، لە شوێنێکدا دڵسۆزانە
بەرز بێتەوەو بەربەستی کا ئەم هەموو جەورو تاوانە
"پیرەمێرد" کوای سەر دەربێنەو بە چاوی خەفەت بڕوانە
ئێستە بایەقوشی ڕاستی لەوناوە کردوویە لانە
مەزاتخانەی بیروباوەڕ، کوڕی گەرمە لە کوردستان
هەمووی بۆ گۆشتو بۆ کەوڵی گەلی کوردی بێتاوانە
کوا سالمێك[1] دەردی دڵی، هەموو کوردمان بۆ هەڵڕێژێ
کوا دەسڕەنگینێك ئەگریجەی خەفەت هەمووی بکا بە پرچ
بیهۆنێتەوە بۆ دایکی کەساسی ئەم نیشتمانە
لەوەش سەیرتر، ئەوەی ئێجگار پڕ پێکەنینو گریانە
ئێمەمانان کە کەوتووینە ژێر چەپۆکی ئەم زەمانە
بە چاوی خۆمان ئەیبینین، لەوەی هەتاکوو دوێنێ بوو
بە ئاشکراو بە نهێنی، خوێنی کردینە کاسەوە
نەخشەی ژێردەستیو ملکەچیی کوردی کێشا بۆ سوودی خۆی

---

[1] سالم: نیاز لە شاعیری بەناوبانگە کە بە هەڵبەستە بەرزەکەی وەڵامی "نالی"ی شاعیری دایەوە کە لەدوورەوە هەواڵی کوردستانی لێ پرسیبوو.

خستینە ناو گێژی دەریای ژینی سەختی پڕتاسەوە
ئێستە لە خاك‌و وڵاتی ئەو کەسەدا بە ناچاری
ملی ناچاری کز ئەکەین، بێدەنگ کەوتووینە ژێر باری
دەڵێی هەر نە بامان دیوەو نە بارانێ تەڕی کردووین
نە نەخشەو پیلان‌و فێڵی بەم دەردە لەناوی بردووین
وای لێ کردووین لەگەڵ گورگ‌و بەرازو ڕێوی هامراز بین
ئاوێکی وای بۆ نەڕشتووین، لە داوو فێڵی دەرباز بین
لە کەساسی ڕزگارمان بێ‌و دوو ڕۆژ لەگەڵ یەکتر ساز بین
ئەی مامۆستای کوردی دڵسۆز، دڵسۆزی ڕاستی مێژووی کورد
ئەم بەسەرهاتەی ئەمڕۆمان، پەڕەیەکی سەیری نوێیە
پەنجەی لەرزۆکت ناتوانێ قەڵەم بگرێ‌و تۆماری کا
ئاشکرای کاو بیخاتە ڕوو گوناهـ و تاوانی کێیە
مەگەر پەنجەی ڕۆشنبیری دواڕۆژ بەبێ پێچ‌و پەنا
هەرچی تاوانە بینووسێ‌و دەستی تاوانبار دەربخا
با دایگیرسێنین مۆمێکی تری ساڵی تازەی ژینت
ئەم کۆڕەمان یادگار بێ بۆ خزمەت‌و نەبەزینت
با ڕەت بین لە نائومێدی، دنیا هەروا بێبار نابێ
لەلام وایە کورد هەتا سەر باری ناڕێك‌و خوار نابێ
ڕۆژی ڕزگاری نزیکە، ڕۆژ هەر ڕۆژی زۆردار نابێ
کورد ئەوەندە بەوەفایە، قەت چاکەی بیر ناچێتەوە
مامۆستایەکی وەکوو تۆی دڵسۆزی بلیمەت‌و دانا
ئەو ڕۆژەی ئاڵای ئازادی، لەسەر لوتکەی چیاکانا
هەڵدەکرێ‌و بە بای نەرمە بای سەربەستی ئەشەکێتەوە
لەو ڕۆژەدا بێگومانم، بەرهەم‌و ناوونیشانت
لە ئاسمانی شانازیدا وەکوو مانگ ئەدرەوشێتەوە
هەموو خواست‌و داوایەکت، گۆڕێکە لە پیرەمەگروون[1]
دڵنیا بە، دۆستی دڵسۆزی وات هەیە، تەرمت بنێتە سەرشانی
هەر لێرەوە تا دەگەیتە شاری هەڵمەت‌و قوربانی

---

[1] یەکێك لە داخوازیەکانی مامۆستا وەهبی وەکو وەصیەتێك ئەوەیە کە تەرمەکەی لە شاخی پیرەمەگروون بنێژرێ.

بۆ نەورۆزی ساڵی ١٩٨٢ لە ئینگلتەرە

ساڵەهایە پەل دەکوتین، بەناو ژیانی ئاڵۆزا[١]
وەك دێوانەی کەشکۆڵ بەدەس ئەگەڕێین بەدوای نەورۆزا
ئەو نەورۆزەی سەری ساڵی ڕاستەقینەی ژیانمان بێ
یەکەم دێڕی پەڕەی مێژووی ڕزگاری کوردستانمان بێ
وەك هەتیوێك چۆن وێڵ دەبێ بەدوای دایکی لێ ونبوویا
سەر بە هەرلایەکدا بکا، هەموو دەس بنێن بە ڕوویا
یا وەك مەلی لانە شێواو، وێڵ بێ بە ئاسمانی لێڵا
ساڵەها بێ بخولێتەوە بەدوای کۆچ وباری خێڵا
ئێمەش وێڵ و دەربەدەرو ئاوارەو ماڵوێرانین
لانە شێواوو سەرگەردان لە خێڵی گەلان جێماوین
کاتێك دنیا ئەیکا بە تۆف، ئەوسا ڕوو ئەکەینە کوێستان
کە گەرمای چلەی هاوین هات کۆچ بار ئەکەین بەرەو گەرمیان
خێڵەو خواروو خێڵەو ژوورمان لە کۆچی میللەتان ناچێ
بۆیە دوژمن بە ئارەزووی دڵی خۆی دامان ئەپاچێ
لا ئەدەین لە ڕاستەڕێگەی سەرکەوتن و ڕزگاریمان
دوژمنی خۆمان ناناسین، لەبەر کورتبینی و خواریمان
کوێرانە داومانەتە بەر هیچ جارێك ناگەینە ئەنجام
بە دوو قسەی لووس و بارێك، بەڵێنێکی ساردو بێتام،
باوەڕ دەکەین، فریو دەخوین هەروەکوو ئینسانێکی خام
کاتی سەیر ئەکەین، ئەڕوانین عەینی تاسەو عەینی حەمام
جارێکی تر لە نووکەوە، ڕێیەکی تر ئەگرینە بەر
ئەمجارەش وەك جاران بەشمان دۆڕاندنەو ڕەنجی بێوەر

نازانین چۆن لەم گێژاوە سەختەی ئەمڕۆمان دەرباز بین
شان بەشانی میللەتانی پێشکەوتووی ئازادیخواز بین
ئەو دەردەی تووشی کورد بووە هەروەکوو شێرپەنجە وایە
کۆن وتوویانە شێرپەنجە داخ نەکرێ، مەرگی لەدوایە

---

[١] هەندێ دەڵێن ئم هەڵبەستە هەندێ ڕەشبینی تیایە. بەڵام ئەو ڕەشبینیانە ڕاستن بۆیە نەمویست لە ڕاستی لابدەم.

داخکردنی شێرپەنجەی کورد دەبێ بە پشکۆو سکڵ بێ
بە پشکۆی ناو ئاگردانی هەموو کوردی داخ لەدڵ بێ
ئەو میللەتەی تووشی دەردی براکوژی بێ، هەتا ماوە
قەت ناگا بە ئاواتی خۆی، هەتا ماوە بەشخوراوە
خۆپەرستی وای گەوزاندووین لەناو قوڕو لمو خاکا
قەت بای زریانو ڕەشەبا بە دەواری شڕی ناکا
وا دیارە لە ناوچەوانی ئەم گەلی کوردە نووسراوە
دەبێ هەر ڕەنجی بێوەر بێو مایەپووچ بێ هەتا ماوە
شەهید بێ بەدوای شەهیدا، کوژراو بێ بەدوای کوژراوا
کۆچو باری ئاوارە بێ لە دەشتی چۆڵو بێئاوا
زیندانەکان، کتێبخانەی تێکۆشەرو ڕۆشنبیر بێ
شەقامەکان جێگای ڕیزی سێدارەی لاوانو پیر بێ
لە جێی گۆرانیو ئاهەنگمان زرەی کەلەپچەو زنجیر بێ
قەدەغەی بیرو باوەڕ بێ، لە هەموو لا ڕەشبگیر بێ
نابڕێتەوە ڕێی کاروانی شەهیدی خاکی کوردستان
کەس ویژدانی بۆی ناجوولێ، لەمپەڕ تا ئەوپەڕی جیهان
کەی دێتە دی ئاواتەکەی "ئەحمەدی خانی"ی دڵسۆزمان
کەی هەڵدەکری ئاڵای بەرزی نەتەوەی کوردی پیرۆزمان
ئەترسم هەر بەوداخەوە سەر بنێیتە ناو خاکەوە
بنێژرێین بن بە نائومێدیو دڵی پڕ حەسرەتناکەوە
دەست نەکەیتە ملی بووکی سەربەخۆییو ئازادیمان
بە چاوی خۆمان نەبینین ئەو ڕۆژی پڕ لە شادیمان
تاکەی هەروا خۆشباوەڕ بین، ساویلکە بین، زوو فریو بخۆین
تاکەی بۆ زوڕناو دەهۆڵێك سێ ڕۆژ ڕێگا بێ بۆی بڕۆین
نەشزانین کام دەهۆڵ ڕاستەو کام زوڕنا بۆ چاوڕاوە
ئەو میللەتەی لێی لادابێ نەگەیوە بە مافی تەواو
بە دەنگی زوڕناو دەهۆڵی دوژمن هەڵپەڕین تاوانە
لاناچێو پاك نابێتەوە، مۆری شەرمی ناوچەوانە
بۆ سەرشۆڕی ڕیسواییە دەهۆڵو زوڕنای بێگانە
هەڵپەرکێ لەسەر ئاوازی، ڕەوشتی پیاوی نادانە

ئەو کەسەی لە شایی گورگا دەس بگریٚ و سەرچۆپیکێش بیٚ
خۆی بە گورگانخواردوو ئەدا، با لای مام گورگیش لەپێش بیٚ

ساڵەهایە دەم بەدوعاین، کاوەیەك بیٚ ڕزگارمان کا
لە گێژاوی دووبەرەکی و لە خۆخۆریی دەربازمان کا
تا بە تەمای کاوەیەك بین ئەژدەهاك بکوژیٚ بە خەیاڵ
نە کاوەمان دەسگیر دەبیٚ و نە ئەژدەهاك ئەنێینە چاڵ
ئەبیٚ میللەت خۆی کاوە بیٚ، هەر خۆشی چەکوش‌وەشێن بیٚ
هەر خۆی پاڵەوانی مەردو نەبەردی دوژمن‌بەزێن بیٚ
زەلامپەرستی تاوانە، وەکوو بتپەرستی وایە
ئەو میللەتەی بتپەرست بیٚ هەتاکوو ماوە ڕیسوایە
ڕاستییەك هەیە با دانی پیا بنێین کە ساڵەهایە
چاوی خەواڵوو و ئاڵۆزمان هێشتا لە ڕاستی هەڵنایە
هەڵسەنگاندنی ئەم ئەو لە تای تەرازووی تێکۆشان
نابیٚ بکێشریٚ بە سەنگی درۆی زل و خۆهەڵکێشان
تێکۆشان هەر تەنها ئەبیٚ بە سەنگی کوردەواری بیٚ
نەوەك بە سەنگ و دەسنگەی بێگانەی شەرمەزاری بیٚ
پاروویەك بە دەستی دوژمن بکریٚ بە گەرووی ئینسانا
بۆ سەرشۆڕی و ڕیسوایی‌یەو ملکەچییە لە ژیانا
پاشماوەو چڵکاوی دوژمن هیچ کەسی پیٚ ڕزگار نابیٚ
لە برسا بمریٚ باشترە لەوەی ملکەچ و ڕیسوا بیٚ

هەموو ساڵێك وەکوو ساڵان بەزم و ئاهەنگ و سەیرانە
شایی و زەماوەندیان گەرمە، هەڵپەرکیٚ هەمووی بە شانە
بەڵام ئەوەی لامان وایە نەورۆزو شایی لۆغانە
لە ڕاستیدا شایی نییە، شین و شەپۆڕو گریانە
لاواندنەوەو قوڕ پێوانە، هەناسەی سارد هەڵکێشانە
بۆ کوردستانی ژێردەست و پارچە پارچەی ماڵوێرانە
نەورۆزی ڕاستی ڕۆژێکە، نەتەوەی کوردی سەرگەردان
ڕزگاری بیٚ لە داماوی و لە سزادانی ناو زیندان
لەژێر ئالای سەرکەوتن و سەربەخۆیی کوردا شاد بیٚ

لە کۆت و زنجیری دوژمن ڕزگار بێ، هەمووی ئازاد بێ
ئەوسا ناوی ئەنێین نەورۆز، سەری ساڵی تازەی ژیان
ئەوسا هەست ئەکەین ئینسانین سەربەرزین وەکوو میللەتان
تا ئەوکاتە، ئەی نەتەوەی کوردی لە ماف بێبەشکراو
ئەی پێشمەرگەی ناو سەنگەرو ڕەش‌وڕووتی گەلی چەوساو
ئەوانەی کە ساڵەهایە کۆسپی ڕێگەی سەرکەوتنن
چڵکاوخۆرو کاسەلێس و بەکرێگیراوی دوژمنن
ڕیسوایان کەن، با تا ماون شەرمەزاری نیشتمان بن
ڕووڕەشی لاپەڕەی مێژووی گەلی کوردو کوردستان بن

بڵێسەی گڕی نەورۆز

من گڕم گڕ، گڕی مەشخەڵی نەورۆزم
بڵێسەی شۆڕشی کوردو تین و تەوژمی ڕووناکی
سەنگەری لاوی پێشمەرگەی ئازاو نەبەردو دڵسۆزم
هیچ ڕەشەبایەك ناتوانێ تینم دامرکێنێتەوە
هەرچی ئاوی ناو دەریایە
ناتوانێ بڵێسەی گڕم کز کا یا بیکوژێنێتەوە
من گڕم گڕ، بەچکە شێری مەهابادیم
گۆشکراوو پەروەردەی شیری ئازادیم
لاوی پێشمەرگەی سەقزو بانەو سەردەشت و بۆکانم
بەچکە شێری مەریوان و لوتکەی شاهۆو هەورامانم
چەکۆشی دەستی فەرهادی سەر بێستوون و کرماشانم
دەبێ بە چەکوش بیهاڕم کەللەی سەری دوژمنانم
من گڕم گڕ، سووتێنەری گیانی زۆردارو خوێنمژم
لێی ناگەڕێم هەتا داخی هەزار ساڵەی پێ ئەڕێژم
من کوردم، کوردی دەرسیمم، نەوەی شێخ سەعیی پیرانم
بەچکە شێری ئاگری داغم،
نەڕەشیری ناو بتلیس و دیاربەکرو مووش و وانم
دەبێ تۆڵەی شەهیدانم، بسێنم لە دوژمنانم
من گڕم گڕ، ئاوی کانیاوو چەماوو ڕووبارەکان ئەهێنمە کوڵ

هەموو جۆشیان پێ ئەستێنم، ژێر پێی هەموو خائینان و دوژمنان
دائەپلۆخێنم
من گڕم گڕ، لاوی حەسەکەو قامیشلی و
چەکبەدەستی بادینانم، چقڵی چاوی دوژمنانم
پەیمانە گیانم بەخت بکەم، لەپێناوی نیشتمانم
بۆ ئازادی و سەربەخۆیی کوردستانم
من گڕم گڕ، من گڕی بابا گوڕگوڕم، من گڕی سەری زەنبوورم
من گڕەی شالاوی گەرمی پێشمەرگەی ناو شارەزوورم
هەرچی دارو بەردو زیخە دەیانکەم بە گڕو پشکۆ
لەو خۆڵی ئەهێنمە جۆش، هەمووی ئەکەم بە ژیلەمۆ
ئەوەی خوێنی کوردی خواردوەو ساڵەهایە داگیرکەرە
بە گڕو پشکۆو ژیلەمۆ گیانی ئەکەم بە کۆتەرە

(ئینجا کۆرسێك هەریەکەی بە بەرگی ئەو ناوچانەوە دەنگ بەرز دەکەنەوەو دەڵێن)

ئەی دوژمنی ڕەگەزپەرست
لە هەر کوێ هەی
کۆنەپەرستی یا فاشیست
هاکا هێزی ڕۆڵەی کاوە
خاکی پاکی کوردستانی
هەموو ڕزگار کرد بست بە بست

دەردو دەرمان

عەینەمەل[1] لەکوێ بێنم
بە هەزاران باڵ بگرێ،
لێشاوی کوللە زەردەی
ئەمڕۆمان قەلاچۆ کا
لەکوێ بێنم هەزاران
دەرمانرێژی وریاو ژیر،
بە شەوو ڕۆژ نەسرەوێ و

[1] عەینەمەل باڵندەیەکە مێملی کوللەیە. کە بینیی وازی لێ ناهێنێ، ئەیکوژێو ئەیخوا.

بێوچان هاتوچۆ کا
وەکوو بارانی بەهار
بەسەر کێڵگەی ناو باخی
وڵاتی وێرانەما
بۆ قەڵاچۆی کوللەی زەرد
دەرمان و ژەهر ڕۆ کا
لەکوێ بێنم پزیشکێك
بە پەنجەی دڵسۆزانەی
دڵی کرمێ و نەخۆشی
هەمووڵایەك ساڕێژ کا
لەکوێ بێنم تلیاکێك
مێشکی پڕ لە ناکۆکی
تا دوای ڕۆژی سەرکەوتن
هەموویان وڕو گێژ کا
کەمانێك لە کوێ بێنم
تەنها لەسەر یەك ئاواز
ئەم هەموو ئاوازانەی
ئەمڕۆمان هەمووی یەك خا
بەستەیەك لەکوێ بێنم
ئەم دەنگە ناسازانەی
خەریکی گەڕەلاوژێن
هەمووی بە جارێك پەك خا
خەڵکی تەواو بێزارە
دڵشکستەو خەمبارە
کەی دێتە دی، نازانم
ئەم هەموو ئاواتانە
لەوە زیاتر بێدەنگبوون
تاوانێکی تا بڵێی
ئێجگار سەخت و گرانە

ڕۆژێك دێ وەچەی دواڕۆژ
پەڕەی ڕەش و چڵکنی
ئەم ڕۆژەمان ئەبینێ و
هەروا تاس ئەیباتەووە
هەناسە هەڵدەکێشێ و
لەناو دڵ و دەروونیا
زووخاوی خەستی خەم و
خەفەت پەنگ ئەخواتەوە
نازانێت بە چ جۆرێ
ئەم لەکەیە لا بەرێ و
ئەم لاپەڕە ڕەشانەی
مێژوومان بشواتەوە

هەزارمێرد[1]، پیرەمەگروون[2]، گڵەزەردە[3]

لەندەن، ١٩٨٢/١٠/٢٠

هەزارمێرد لەبیرت ماوە، بەر لە هەزارو سێسەد ساڵ
بۆ ڕاووڕووت و بۆ دزی، لەشکری پیاوکوژو جەردە
لەژێر دروشمی ئایندا، بە هەزار ئاین و ئۆین
چۆن شاڵاوی بۆ ئەهێنای وەك لێشاوی کوللە زەردە
ئاتەشکەدەی داڕووخانی، مزگەوتەکانی سووتانی
هەرچی مەڕومالاتت بوو هەموویان برد بە تالانی
منداڵی سەربەقۆچکەیان لە بێشکەدا لێ فڕانی
بە نووکی شیر سەریان بڕی هەروەکوو قۆچی قوربانی
سەرەڕای ئەو هەموو تاوانە، باوباپیری ساویلکەمان
هەموو بوون بە کەواسووری بەر لەشکرو دوعاخوانی

---

[1] هەزارمێرد ئەشکەوتێکە بە شاخی بەرانانەوە بەرامبەر بە سلێمانی. مامۆستا تۆفیق وەهبی دەڵێ لەکاتی ساسانیەکان (١٠٠٠ پیاو = مێرد)ی ئازا لەوێدا خۆیان حەشاردا بوو بۆ پەلاماردانی ساسانیەکان.

[2] پیرەمەگروون شاخێکی بەرزو سەختە لە ڕۆژئاوای سلێمانیدا.

[3] گلە زەردە، وەکوو تۆفیق وەهبی دەڵێ (کەلە زەردە)یە، زەرد مانای شوێنی بەرزو (وەکو دەڵێن ماهی زەرد یەعتی لوتکەو تاشەبەردی بەرز). ئاوێکی تێدایە لە شوێنێکی لێژدا، لە زستاندا ئەو ئاوە دەبێ بە سەهۆڵ و دەیبەستێ، لە سەرەتای بەهاردا ئەتوێتەوە، ئەوە نیشانەی هاتنی بەهارە.

ئەو دارو شەخسەی ئەیبینی بەسەر گردو لاپاڵەوە
هەمووی گۆڕی داگیرکەرەو لێیان کردووین بە شەخس و پیر
ئەو کەسەی گیانی بەخت کرد لەپێناوی بستێك خاکی
لەجیاتی گوڵ و وەنەوشە بەرن بۆ سەر گۆڕی پاکی
هەروەکوو گۆڕە جوولەکە، ڕەجمیان ئەکرد بە بەردو تیر

پیرەمەگروون ئاگاداری، وا بزانم لەبیرت ماوە
ساویلکانە باوەڕمان کرد، چووینە خانەی کەرو گاوە
هێشتا ئێمەش تاوانبارین، هەر ئێمەش ناومان بەدناوە
وەچەی چڵێسی داگیرکەر، خۆی بە میراتگر دەزانێ
منەتمان بەسەردا دەکا، لەناو وڵاتی خۆمانا
بوێرین دەم بکەینەوەو دەس بەرین بۆ پاروە نانێ
خەیاڵی بەنگ وای لێ کردووین، بە جارێ لە خشتەی بردووین
سەرکوێری کردووین، کاروانمان لە خێڵی گەلان جێماوە
ئەو کفرەی باپیرمان کردی دووسەد جار باجی سەنراوە
کفر ئەحمەد بە ڕەحمەت بێ، دەیزانی ئەم گەزو جاوە
هەمووی کەڵەك و ساختەیەو هەمووی درۆو چاووڕاوە
ڕێگەی ڕاست و ڕەوان نەگرین، دوژمن ئەمجارە بۆی بلوێ
ڕاپێچمان دەکا بەرەو ڕووی هەڵدێری سەختی دنیاوە
ماڵ لە خاوەنماڵ حەرامەو بۆ دزو جەردە حەڵاڵە
مێژوو خۆی لێ کەڕ کردووە، هەر ئەڵێی زەرفی بەتاڵە
وشەی میدیا لە گیرفانا هەروەکوو تلیاك قاچاخە
ڕێی ڕاستی ژینمان تەلبەنگەو بۆ هەرلا بڕۆین یاساخە
ئەملا وەچەی گورگی بۆزی لەخۆباییبووی کەللەڕەق
وەك گا لە پێستی خۆیدایە، دڕندەو ڕیخۆڵە بەکیش
ئەولاوی ترمان دامودەزگای کاربەدەستی پەدەرسوختی
خۆهەڵکێشی، درۆزنی، دوو هەزار ساڵەی تلیاککێش
ڕوو بکەینە کێ؟ ڕوو بکەینە کوێ؟ دەس بۆ چ ناپیاوێ بەرین
دووهەزار پرسیار بە پوولێك، تەوق لە ملمان دانەماڵین
خاك بەسەرمان هەتا ماوین، هەروا دواکەوتوو و نۆکەرین

گڵە زەردە، توانەوەی شەختەی سەهۆڵتساڵەهایە
نیشانەی وەرزی بەهارو گۆڕینی ئاووهەوایە
خوای گلە زەردە هاوارە، تیشکی خۆری بەتینت
نۆرەی توانەوەی سەهۆڵو بەستەڵەکی هەزار ساڵەی
سەهۆڵبەندانی ناو خاکی نەوەی کلۆڵی میدیایە
بەهاری هەموو میللەتێك، بە سەوزە گیاو بە گوڵیەوە
بە ئاوازو نەغمەی مەلی سەر لق و پۆپی چڵیەوە
هەموو ساڵێ سەر هەڵئەداو دارو بەرد ئەبووژێتەوە
کەی خونچەی بەهاری ئێمەش وەك هی خەڵك ئەگەشێتەوە

بۆ "شەم"ی خۆشەویستم

جارجارە خەیاڵێکی خاو ئەمخاتە سەر ئەو سەودایەی
کونجێکی دڵم تەرخان کەم بۆ خۆشەویستیی جوانێ
بیکەم بە شوێنی خەڵوەتێك، نوێژی دڵداریی تیا بکەم
دوور لە چاوی بەدکاران هەروەکوو جێگەژوانێ
بەڵام خۆشەویستیی "شەم" دڵی وا داگیر کردووم
گەرچی خوای ڤینۆسیش بێ، ڕێگەی نییەو ناتوانێ
بە دەرگای داخراوی دڵما بێتە ژوورەوە
هەروەکوو میوانێکی خۆشەویست بۆ سەردانێ
هۆ "شەم"ی خۆشەویستم، توانج و ڕەخنەم لێ مەگرە
بمبوورەو لێو زیز مەبە، لەو تارمایی خەیاڵەم
جاربەجار وەك وڕێنەی دەم خەوی شەوی ماندوو
گیرۆدەو فریوخواردووی ئەو خەیاڵە بەتاڵەم
بەڵام ئومێدم زۆرە، وڕێنەو خەیاڵی وا
نەبێتە لەکەی پەڕەی پاکی خۆشەویستەکەم
لەسەر ئاسۆی بەڵێن و پەیمانی ڕاستیمانا
نەبێتە هۆی گومان و گەردەلوول و هەورو تەم
ئەی قیبلەی شەوو ڕۆژم، هێزی دڵ و هەناوم
پەیمانی خۆشەویستیت، پەیمان بێ هەتا ماوم
نەیەڵم لەکەدار بێ و قەت گەردی لێ نەنیشێ
لە دڵما بیپارێزم وەکوو گلێنەی چاوم

ئاوارەی دوور لە وڵات[1]

١٩٨٢/١١/٢٨

هەروەکوو دۆمو قەرەج، هەر ڕۆژەی لە هەوارێك
دەربەدەرو ئاوارەین لە پەناو کووچەی شارێك
بێناونیشان بێ(پێناس)، بێپەساپۆرت، بێڤیزە
هەرجارەی بۆ سنوورێك ڕاومان ئەنێن بە ڕیزە
لە سمێڵ شۆڕ ڕائەکەین، ئەگەینە خاکی ڕیش پان
دڵمان خۆشە دەرباز بووین لە کوشتنو لە زیندان
کەچی لە گورك ڕائەکەین، وەکوو مەڕی بەسەزمان
کاتێك ئەزانین خۆمان خستە باوەشی شەیتان
برای کورد ڕیشو سمێڵ، پیلانی ئیستیعمارە
هەمووی بۆ هەڵچنینی سەفتەی مۆڵی دۆلارە
هەتا هەموو یەك نەگرین، ڕێگامان خوارو چەوت بێ
کردەوەمان لەگەڵ یەك وەکوو ئاگرو نەوت بێ
ئیستیعماری پیلانگێڕ پیلانی وا ساز ئەکا
هەر ڕۆژەی کورد بەجۆرێك گیرۆدەی بەراز ئەکا
تا ڕێی نەبێ بە پەنجەی ڕۆژێك سەری بخورێنێ
تەلیسمو جادووی دوژمن بە پلارێك بشکێنێ

بۆ ئەو بەیانەی کە لەلایەن هێزە نیشتمانیەکانەوە دەرچوو

لە خەوا بووم، مەلی هەڵبەست
لەناو هێلانەی خەیاڵا
هەروەکوو منداڵ تۆرابوو
خزابووە ناو هێلانەوە
پەستو ماتو دڵشکاو بوو
نەمئەزانی چۆن دەماری
هەستو هۆشی ببزوێنم،
بیخەمەوە دۆخی جاران

[1] ئەم هەڵبەستە بۆ ئەو لاوە ئاوارانە وتراوە کە لە ئەورووپادا هەر ڕۆژەی بۆ سنوورێك ڕاویان ئەنێن.

بەستەیەکی وام بۆ بڵێ
شایان بێ بە باڵای بەرزی
"شەم"ی شای شیرین ڕوخساران
سوودی نەبوو، وا تۆراو بوو
زیزو ماتو دڵشکاو بوو
لەناو هێلانەی شێواوا
ئاڵۆزکاو و لێکپچڕاو بوو
دووهەزار داوێن گرتنو
هەموو هەوڵو کۆششێکم
لەگەڵیا خەیاڵی خاو بوو
منیش لە داخا بە ماتی
سەری نائومێدیم نایە
سەر سەرینی نائومێدی
بەبێ ئەوەی ترووسکایی
ئومێدێك لە دڵما مابێ
کە ڕۆژێك هیوام دێتە دی
باش بوو، لەپڕ ڕاچڵەکیمو
چاوم گلۆفت لە خەو هەستام
ڕزگارم بوو لە وڕێنەو
لە خەوی ناخۆشو بێتام
هێشتا لەناو پێخەفا بووم
ڕوانیم وا مەلی هەڵبەستم
مژدەی خۆشیو شادمانی
بە دیاری ئەداتە دەستم
کەوتە خوێندن، ئەچریکێنێ
چیی بیستووە ئەم ئاوازە
دڵگیرو خۆشەی وەك دانەی
ڕستی مرواری لە گەرووی
بە چوار دەورا هەڵئەڕژێنێ
ئای بەختی نوستوو وا دیارە

گرێی بەختت کرایەوە
وا سەرلەنوێ مێرگی ژاکاو
گەشەی کردو بووژایەوە

ئاخۆ کام خونچەی ناو باخی
تازە بەهاری لای خۆمان
بۆنی داوە لە دەماخی
بۆیە وا سەرخۆش و مەستەو
بە هەر چوارپەل سەما ئەکا
لە خۆشی بۆی گوڵی باخی

یا نیگای کام خاتوو زینی
وڵاتی خۆمانی دیوە
بە نووکی برژانگی تیژی
دەزووی دەنووکی دووراوی
هەروەکوو مقەست بڕیوە
بۆیە وا گەرووی لێك نانێ و
ئەوی ئەیڵێ نایڵێتەوە
لە داخا (پەپوو) بێدەنگەو
ورەی بەر داوەو بەزیوە
یا کام ئاوازی شمشاڵی
هونەرمەندێکی لاپاڵی
وڵاتی مەمو خاتوو زین
ژەنگی گوێچکەی ڕامالیوە
بۆیە وا سەرچاوەی هەستی
وەکوو کوێرەکانیی بەهار
ژیاوەتەوەو تەقیوە

ئەی گوڵ خونچەی تازە بەهار
هۆ پەری شێوەی گوڵ ڕوخسار
ئاوازی کونی شمشاڵی
لێوی هونەرمەندی ڕێبوار

دەخیلە دەستم داوێنتان

بەسیە ئیتر مەتۆرێنن

مەلی دڵشکستی هەژار

با بەس خەفەتی دووریتان

لەسەر دڵیا ببێ بە بار

با ئیتر کۆتایی خەم بێ و

شاد بێ بە دیداری باڵای

شەمی خۆشەویستو نازدار

کاروانی شۆڕش

هاوار

زنجیرەی (٣)

١٩٨٤

پێشەكی

دوای ئەوەی زنجیرەی یەكەم (یادی نیشتمان)و زنجیرەی دووهەم (هەڵبژاردە)م پێشكەش كرد، وا زنجیرەی سێهەمیش بەناوی (كاروانی شۆڕش)ەوە پێشكەش دەكەم بە ئاواتی ئەوەی زنجیرەی چوارهەمیش لە ماوەیەكی نزیكدا بڵاوبكەمەوە.

ئەم هۆنراوانەش وەك ئەوانی پێشوو، پێشكەشن بەوانەی وێڵی وشەی كوردین، پێشكەشن بەوانەی ئامانجیان سەركەوتنی نەتەوەی كوردە لە ڕێگایەكی پاكو خاوێنەوە، پێشكەشن بەو تێكۆشەرو پێشمەرگانەی گیانیان كردووە بە سوپەری پارێزگاری كوردستانو خۆیان بەخت كردووە لە پێناوی سەركەوتنی ئازادیو سەربەستیدا، پێشكەشن بەو پێشمەرگانەی هەمیشە لوولەی تفەنگیان ئاراستەی فاسشتو نۆكەرانی ئیمپریالیزمە نەك ڕوو لە سنگی ئازادایخوازیو برای كوردی خۆیان، پێشكەشن بە گیانی شەهیدانی هەموو بەشەكانی كوردستان. ئەم جارەش لێبوردن هەر داوای دەكەم بەرامبەر بە كەمو كوڕی، من خۆم بە شوانێك دائەنێم لەو چیایانەی كوردستان، بێگومان دیاری شوانیش یا شنگە یا هەڵەكۆك.

هـــاوار

نەورۆزی ئەمساڵمان

بابەکراوا، ١٩٧٤/٣/٢١

براکان، ئەمساڵ نەورۆزمان
لە ناوچەی ئازادنەکراوا
گوڵاڵەی سووری پێشێلە
لەژێر پۆستاڵی جەندرمەی
ڕەگەزپەرستی سەرچڵا
کۆرپەی برایەتیی چەن ساڵەی
ڕێی دووری سەختی تێکۆشان
کە گۆش و پەروەردەی مێشکی
هەزارەها شەهیدانە
ڕەگەزپەرست تەمایانە
پێشێلی کەن لەناو گڵا
دەیانەوێ بەرهەمی هەوڵ و برایەتی
ڕۆژانی سەخت و دژوارمان
بە گەرای کرمی فاشیستی
کرمێ بکرێ لەناو دڵا
بە تەوراسی قینی دڵیان
چرۆی نەمامی ئازادی
داپاچرێ لە پۆپەی چڵا
ئەو گوڵەی پەروەردەی خوێن بوو
لەناو چیمەنی بەهاری
ئازادی و بیری پیرۆزا
دەیانەوێ بژاکێنرێ
هەڵوەرێ لەژێر زریان و
گەردەلوول و تەپ و تۆزا
ئەمساڵ نەورۆزمان بێنازە
لە ناوچەی ئازادنەکراوا،
بووکی بەهاری ڕەشپۆشە

هاووڵاتی خۆڵی مردووی
بەسەر سەردا دەبارێنرێ،
هەمووی دڵگیرو خامۆشە
ئەمساڵ سەربەستی شەهیدە
بووکی سەربەستی غەمگینە
بە تکا چووەو بێهۆشە
براکان ئەمساڵ نەرۆزمان
لە ناوچەی ئازادنەکراوادا
لەژێر چاودێریی گورگایە
جەژنی نەوەی کاوەی ئەمساڵ
وا لەناو کۆڕی مەرگایە
کڵپە بڵێسەی ئاگری
نەورۆزی نەوەی زەردەشتمان
ئەمساڵ لە کۆڕی جەنگایە
لە لوولەی ڕەشاش و تۆپ و تفەنگایە
سروودی نەورۆزی ئەمساڵ
لە گەرووی پێشمەرگەکانی
لوتکەی چیاو ناو دەربەندو سەنگەرایە
سروودێکی تا سەرکەوتن
نابڕێتەوە، دەمێنێ و کۆتایی نایە
ئەمساڵ شانۆی ئاهەنگگێڕان
سەهۆڵبەندانی زۆزانە
کۆڕی ڕەشبەڵەک و چۆپی
لەژێر دەواری ئۆردووگای
پەنابەری ماڵوێرانە
کارتی جەژنە پیرۆزەمان
بەیاننامەی پڕ لە درۆی
فڕۆکەی فاشیستەکانە
چیرۆکی سەر شانۆی ئەمساڵ
چیرۆکی ئێش و ئازارو

دیمەنی تەختی سێدارەی

هەڤاڵە شەهیدەکانە

براکان دیاریی ئەمساڵمان

بۆ خزم و بۆ کەس و کارمان

پارچەی ئاسنی بۆمبایە

ئەلبوومی نەورۆزی ئەمساڵ

پۆستکاردو وێنەی لەیلایە

دیمەنی کۆتری پیکاسۆی

سەربڕاوو خوێناوییە

دیمەنی شەهیدەکانی

ناو بەندیخانەی بەغدایە

دیاریی ئەمساڵ، لە ناوچەی ئازادنەکراوا

نامەیەکی پێشمەرگەیە لە سەنگەردا

بۆ خۆشەویست و دەزگیران

دیاریی ئەمساڵ بۆ پێشمەرگە شەهیدەکان

ئیکلیلی شۆڕشی کوردە، بەناوی گەلی کوردەوە

دەخرێتە سەر گڵکۆی تازەی

شەهیدانی ڕێی کوردستان

نەورۆزی ئەمساڵ براکان

هەرچەن پڕ شین و شەپۆرە

بە هەزاران پێشمەرگەو لاو

لەپێناوی ئازادیدا

شەهیدەو میوانی گۆڕە

بەڵام سەربەستی و ئازادی

هەروەکوو گوڵاڵە وایە

پێویستی بە تیشکی خۆرو

هەواو شنەی نەرمە بایە

ئاو، خوێنی گەشی شەهیدە

خاک، ئێسک و دەماری گیان

خۆر، تیشکی باوەڕی پاك‌و
شنەی با، هەوڵ‌و تێکۆشان
بۆیە ئەمجارە پێشمەرگە
خوێنی خۆی لەلا هەرزانەو
خستویێتیە سەر بەری دەستی
بە خوێن‌و بە لەش‌و گیانی
ئەمسەراوسەری کوردستان
دەپارێزێ بست بە بستی
هەتا گوڵاڵەی ئازادی‌و
سەربەستی بێنێتە بەرهەم
بیکات بە دیاری بۆ بووکی
گلێنەی هەردوو دیدەکەم

لەدوای بەیانی ١١ی پڕ ئێش‌و ئازار

چۆمان، ١٩٧٤/٤/١٩

لە دوای بەیانی بێ‌بەری یازدەی ئازار
هەر ڕۆژێکی بە ساڵێك بوو، خۆزگە بە پار
هەر ڕۆژەی دەسبڕینێك بوو
هەر ڕۆژەی بەندوباوێك بوو
هەر ڕۆژەی فڕوفێڵێك بوو
هەر ڕۆژەی چاوڕاوێك بوو
ڕۆژێك برا فەیلیەکانیان
لەم خاکە دەربەدەر دەکرد
ڕۆژێك کوردی ناو کەرکوك‌و
خانەقین‌و لای شەنگاریان
ئاوارەو قوربەسەر دەکرد
تاوێك "گوزار"ی پیاوکوژیان
نەخشەی ڕیشداروو قونبولەی
مێژەربەسەری بە دیاری
دەنارد بۆ لەناوبردنی

سەرکردەی شۆڕشی مەزن
ڕۆژێك لاوانی تێکۆشەر
لە ناوجەرگەی شاری بەغدا
لەلایەن دەستەی جاشەوە
ئەدرانە بەر گوللەو بۆمبا
ئیتر فێڵ بوو بەدوای فێڵا
گزی بوو بەدوای گزیدا
ڕاونان و شەڕفرۆشتن بوو
دزی بوو بەدوای دزیدا
زۆری پێنەچوو بەرهەمی
برایەتیی بەیانی ئازار
دوای چوار ساڵی پڕ لە ئەشکەنجە
مەلۆتکەیەکی ئیفلیج بوو
نیوە مردوو، نیوە زیندوو
ناشیرین و دەعەجانە
ئێسك قورس، چاو نەپشکووتوو
ئاواتی ئەم گەلی کوردە
هەروەکوو تەم ڕەوایەوە
وەك بەفری بەهار توایەوە
ئەستێرەی سەرکەل و ئاسۆی
ئاشتیی وڵات کوژایەوە
دەڵاڵ و ئاگرخۆشکەری
شەڕی برایەتی کەوتەخۆ
جاش و خۆفرۆش گورج بوونەوە
کەوتنە چوار ناڵەو هاتوچۆ
ڕەگەزپەرستی فاشیستی
هەوای بایی‌بوونیان
کەوتە کەللەوە وەك جاران
ڕەشمەیان پچڕاند، تاویان دا
دەستیان کردەوە بە تاوان

هەروەكو چواردەی ڕەمەزان

جارێكی تر شەڕهەڵگیرسا
سەربازی زۆری وەك لێشاو
وەك مۆڵە مەڕ بەكێش كرا،
نەخشەكێشی كورد لەناوبەر
چڵكاوخۆرو كاسەلێسی
وەك كەواسووری بەرلەشكر
هەمووی چفە دەی لێ كرا
بوارێكە ئەمجارەش فاشیست
دەبێ خۆی تاقی كاتەوە
هەتا لووتی نەدا لە بەرد
دڵی تێر ئاو ناخواتەوە

وەرامی نامەیەك[١]

چۆمان، ١٩٧٤/٤/٢٥

خۆشەویستەكەم پرسیوتە
چۆن دڵم هێنا جێت بێڵم
چۆن دڵم هێنای ناو دڵت
بە بێڵی مەینەت بكێڵم
دەپرسی چۆن منت جێهێشت
لەناو ئەو هەموو پیاوخۆرو دڕندانە
لەناو تاریكو نۆتەكی ئەم زیندانە
نووسیوتە دەمی دراوسێكان
وەك چیكەنە كەوتوونە كار
كە بە خێسە تێت دەڕوانن
چاوێكەو ئەبێ بە هەزار
دەپرسیت ئاخۆ ئێستاكە
لەكام بن بەردو ئەشكەوتام

---

[١] ئەو نامەیە بۆ برادەرێك هاتبوو لە خێزانەكەیەوە كە لە چۆمان بوو.

لەکوێ شەوو ڕۆژ ئەکەمەوە
وەکوو هەجیج کۆڵ بەکۆڵم
ئەم دێو ئەو دێ، ئەم شارەوشار
خۆشەویستەکەم ڕاست دەکەی
بەجێم هێشتی لەناو خێڵی
دڕندەو هارو پیاوخۆرا
بەجێم هێشتی بە تەنهایی
لەناو گەلەگورگی زۆرا
چونکە گیانە کە کوردم دی،
کە خاکی کوردستانم دی
پیلان‌و نەخشەی دەکێشن
دەزگای کەڵەك‌و فیشاڵی
بە ساختە بۆ دائەتاشن
لەژێر سایەی تاقمێکی
سووکی خۆفرۆشی گەلۆرا
چۆن ئەتوانم سەرم کز کەم
چۆن ڕا نەکەم؟
چۆن هەتا دوا دڵۆپی خوێن
لەناو لەش‌و گیانما مابێ
هەمووی بۆ کورد فیدا نەکەم
ئەو ڕۆژەی کە دوژمنی کورد
تەوقی سەری ئەدا لە بەرد
ئەو ڕۆژەی کە خۆفرۆشانی
میللەتەکەم سەرشۆڕ ئەکەن
ئەو ڕۆژەی کە پێشمەرگەکان
پیلان‌و نەخشەی فاشیستی‌و
چڵکاوخۆر گۆڕبەگۆڕ ئەکەن
ئەوسا لە تۆ یادی کۆن‌و
لە منیش ویردی هەڵبەستم
تا دواهەناسەم تیا مابێ

لەپێناوی نیشتمانا
پەیمانە ساتێك نەوەستم

بۆ خوشکە لەیلاو هەڤاڵەکانی

چۆمان

باوكو دایكی خوشكە لەیلا
خوشكو برای خوشكە لەیلا
كەس‌وكاری هەڤاڵانی خوشكە لەیلا
فرمێسكی سوێری ناو چاوی
لێڵی قەتیسماوتان بسڕن
بە دەستو پەنجەی شانازی
نمی فرمێسكی گریانو خوێنی ناو خەتی ڕوومەتی
بە نینۆك ڕووشاوتان بسڕن
ئەم كوردستانەی ئەمڕۆمان
هەموو كچێكی لەیلایە، هەموو ژنێكی لەیلایە
هەموو لاوێكی كوردستان هەڤاڵی خوشكە لەیلایە
ناوی لەیلاو هەڤاڵانی نەخشی سەر دڵی هەموانە
لەگەڵ ناوی شۆڕشگێڕا دەمێنێ هەتا دنیایە
خوشكە لەیلا، هەڤاڵانی خوشكە لەیلا
ئەم میللەتی كوردەی ئێمە ساتێك ئێوەی لەبیر ناچێ
یادی ئێوەی هەر لەبیرەو بەوەفایە
خوشكە لەیلا، ئەو سێدارانەی هەڵیان خست
بۆ گیانی تۆو هاوڕێكانت
لەلای هەموو تێكۆشەرێك
وەكوو صەلیبی مەسیحی بووە بە ڕەمزی تێكۆشان
بووە بە ڕەمزی باوەڕو لەخۆبوردنو كۆڵنەدان
بووە بە ئاڵاو دروشمی هەموو پێشمەرگەی كوردستان
ئەو صەلیبە لە دواڕۆژدا
لە كوورەی كاوەی نەبەردا
سوور دەكرێتەوە بۆ داخی

ڕووی تاقمی هەلپەرستان

خوشکە لەیلا، هەڤاڵانی خوشکە لەیلا
بە هەزاران تێکۆشەری کۆڵنەدەر
دەبێ ببن بە هەڵگری مەشخەڵی شۆڕشگێڕیمان
دەبێ ببن بە هەوێنی کاسەی خوێنی
ڕێگەی سەختی تێکۆشان و ڕزگاریمان
هەتا کایەی خوێن بیبەستێ
وەك یادگارێکی شۆڕش
بە شانازی هەڵی بگرین، پێشکەشی کەین
بە ڕۆژانی سەربەستیمان

خوشکە لەیلا، ئەی بووکی ناکامی قەشەنگ
ئەی دەزگیرانی هەڤاڵی ئەندامی پارتیی شۆخ و شەنگ
دەستی تاوانی فاسیشتی بە هەزاران بووك و زاوای
وەکوو ئێوەیان سزا داو هەڵیان واسین بە ناکامی
لەناو زیندانی تاریك و نووتەکی وەکوو شەوەزەنگ
وەستای سزادانی خەڵکن، پیاوکوژی زیندانەکانن
"أبو طبرة"ی شاری بەغدان، پیاوخۆرن بەناو ئینسانن

خوشکە لەیلا، ئەو پەتەی جەڕایە ملتان
هاکا بوو بە مارو ئاڵا لە گەردنی دوژمنانت
هاکا ئەو دارو قامچییەی لەشی ئێوەی سزا ئەدا
هەروەکوو مار بەربووە وێزەی
جەللادو دارکاریکەری ناو زیندانت
هاکا لە تۆڵەی ئەو هەموو
ئەشکەنجەو سزاو ئازارەت
ئەوەی کاوە کەوتە وێزەی
گیانی دەستەی دوژمنانت

خوشکە لەیلا، هەڤاڵانی خوشکە لەیلا
کوا دوژمنانی کۆنی کورد

گۆڕیان ون بوو یەك لەدوای یەك‌و بەنۆرە
ئەمانەش هەی خاکیان بەسەر
ئەوی بەگژ کوردا بچێت
گەرو گول دەبێ‌و دەتۆپێ
سەگی هار چل شەوی عومرە

بانێکەو دوو هەوایە

چۆمان، ١٩٧٤/٦/١٦

هەرچەند دەکەم تێناگەم لەم بەندوباوە سەیرە
وەکوو پێشینان دەڵێن: بانێکەو دوو هەوایە
بۆچی ئەبێ ئازادی لە گەلی کورد حەرام بێ‌و
بۆ هەموو گەلانی تر داو بەرەڵڵاو ڕەوایە
داوای سەربەستی دەکەین لایان کفرو حەرامە
سەرپێچییەو پیلانە، ئاژاوەیەو هەرایە،
نەخشەی کۆنەپەرستی دژی ئازادیخوایە!
بۆچی تەنها هەر لە کورد قەدەغە بێ سەربەستی
کوانی دەلالی مەبدەء، بۆچی ورتەی لێ ایە؟
ئەی سا چار چییە بۆ کورد، چ ڕێگەو شوێنێ بگرێ؟
دەبێ سەرشۆڕ بوەستێ بەرامبەر بە فاشیستی
ئەوسا دەگات بە مافی وەرگرتنی سەربەستی!
ئەگەر پێشکەوتنخوازی وەك ئەوە بێ دەیبینین
دوای ئەم هەموو خوێناوە سەرشۆڕی‌و ڕیسوایی بێ
لە چواردەی تەمووزەوە ئەم هەموو با بڕووخێ‌و
ئەم هەموو کوشت‌وبڕە، بۆچی بووەو بۆچی بێ؟
ئەوەی هەتا دوێنێ بوو وەستای سزاو تاوان بوو
دوژمنی هەموو دەستەی ئازادیخوای جیهان بوو
خوێنڕێژ بوو بێویژدان بوو، ئەژدەهاکی زیندان بوو
ئەو هەموو خوێنەی ڕێژرا لە چواردەی ڕەمەزانا
وەکوو هیچ ڕووی نەدابێ، هەمووی لەبیر چۆتەوە
مەبدەء بۆتە کاسبی، بۆتە سەوداو چەرچێتی

لەژێر پەردەی سەربەستیو ئازادیو تێکۆشانا
ئەوەی هەتا دوێنێ بوو چنگو پەلی بە خوێنی
گەشی لاوی نەبەردی ڕێگەی ئازادی سوور بوو
ئەوەی هەتا دوێنێ بوو، لە هەموو بیروبڕوای
مرۆڤایەتیی پاکو ڕێگەی سەربەستی دوور بوو
ئەمڕۆ لەلای تاقمێك بووە بە ئازادیخوا
بووە بە سۆشیالیستو خاوەنی بیروبڕوا
تواوەتەوە سووتاوە، پەرێشانە هەر بەدەم
دەمە سا چیت لێ کەمە، بیکە بە گاڵەو هەرا
ئەی بەیانی (١٣)ی ڕەشی (١٤)ی ڕەمەزان شایەت بە
ئەی شەمەندەفەری مردن، بڕۆ ڕامەوەستەو ڕەت بە
ئەی جەرگی ڕۆڵەی هەتیوی باوك کوژراوان لەت لەت بە
ئەی ڕۆژنامەی "ڕێی گەل" نەکەی توخنی ئەم ناوە بکەوی
لوولکراوی ناو دیوارو جێی شاراوەو دیلی پەت بە
وا تاقمێك هەرچێکیان بوو، هەموویان فرۆشت سەربەسەر
ئەم ڕەنگەیان موبارەك بێ، (ڕەنگی دیگەر باری دیگەر)
ئەی گەلی کوردی کۆڵنەدەر، گوێ مەدرە حەپەو لوورە
ئەی ڕۆشنبیری تێکۆشەر، گوێ مەگرە لەو دەنگە دوورە
لوورەی سەگوەڕ با تێکەڵ بێ لەگەڵ زەڕەی کەرو جاشا
کوردستان تەنها بۆ کوردی پاكو بێگەردو ڕووسوورە
کە وەختێ بلوێری شادی لێ درا لەناو کوردستانا
کە بانگی ئازادی هەستا لەسەر لوتکەی چیاکانا
ڕێژگاوەکان بە سەرشۆڕی کاڵەك بە ئەژنۆ ئەشکێنن
لێوی پەشیمانیو ئەنگوست دەکرۆژنو دەقرتێنن

دەرسی مامۆستای کۆن

تەوێڵە، ١٩٧٤/٦/٢٩

کە نەزان بووین، مامۆستامان لە سەرەتای ئەلفو بێوە
دەرسی دادایِن، بۆی هەڵڕشتین وەك دارو بەردی ئەم کێوە
وشەی زۆرو شیرینو خۆش هەمووی ئەتوت شەکرە سێوە

ئێمەش کە ژەمبوردەو تینووی وشەی لەبارو قەڵەو بووین
بەینێکی زۆر بوو گیرۆدەی داوی چەسپی خەستی بەنگی
پەری‌و حۆریی ناو بەهەشت‌و نوێژو ڕۆژوو و شیرین خەو بووین
دواکەتووی کاروانی ژین بووین، هەڵترووشکاوی ڕێڕەو بووین
بەتەما بووین وشەی خۆشی گەرم‌وگوڕی دەماربزوێن
تین‌و تەوژم‌و تاوێك بدا بە شادەماری لەش‌و خوێن
ڕزگارمان کا، دەربازمان کا، دەرمان بێنێ
لە زەلکاوو لە لیتاوو لە قوڕی خەستی ملشکێن
جارجار لەگەڵ خۆمدا ئەموت:
ئۆخەی باش بوو، لە قەڵەمڕەوی ژیانا
خۆم ون نەکرد، ڕێیەکم بۆ خۆم گرتە بەر
لەپێناوی خاکی پاکی نیشتمانا
لەپێناوی گەلی کوردو کوردستانا
ڕۆژێکیش دێ، ئەم هەموو دەرسە خۆشانە
کە هەموو وشەو دێڕێکی دەڵێی ئەکسیری ژیانە
ببیتە مەشخەڵی ڕاستی‌و میللەتەکەم ڕزگار بکا
ببیتە مەرهەم‌و دەرمان ئێش‌و ئازاری چار بکا
ڕۆژ تێپەر بوو، مانگ تێپەڕ بوو، ساڵ تێپەڕ بوو
کە وەختێ کورد بەناچاری تووشی بەندوباوی شەڕ بوو
وشەی سەربەستی‌و ئازادی دەرسی یەکەم‌و دووهەم بوو
دروشم‌و ویردی سەر دەمی هەمیشەی مامۆستاکەم بوو
کە ساتێك دەمم کردەوە، وتم دەمەوێ ئازاد بم
زنجیری مامۆستای کۆنم وەکوو داو دنیای لێ تەنیم
لە خەوا، لە شیرین خەوا، لە دانیشتن‌و ڕێڕەوا
لەتاو زڕەی کۆت‌و زنجیر وەك مارانگاز ڕادەچڵەکیم
زنجیرم لێ ببوو بە مار، زنجیر گەردنمی ئەجەڕان
دوام کەوتبوو لە هندستان‌و لە بولغار
جێگا نەما، مامۆستای کۆن هانی نەدا
بەرامبەر بە منی هەژار
کە ساتێك دەمم کردەوە

ڕووی دەمم کردە سەربەستی
وو‌تم کوانێی، لە کوێی، بۆچی
وا لە بەختی مندا نوستی؟
لە دوورەوە مامۆستای کۆن لێم ڕاپەڕی
هەتا تیایا بوو قیژانیو تونگ بە هەردوو کۆڵەمستی
کێشای بەسەر تەپڵی سەرما، کەوتە وێزەم
هەموو لەشی تێك شکاندم بست بە بستی
هەرچی بەرد بوو، هەرچی دار بوو
هەرچی تێزابو فوسفۆڕو ژەهری مار بوو
هەرچی بۆمباو گوللەی تۆپو
فرۆکەو تانكو زرێلی ناهەموار بوو
هەمووی دایە دەستی دوژمن
بۆ قەلاچۆی میللەتی کورد
پیرو منداڵو پیاوو ژن
دەك خەجاڵەتو ڕووڕەشی
چینی چەوساوەو دروشمی
کۆڵنەدانو نەبەزین بن
شەرمەزاری بانگەوازی
پیرۆزی خاڵۆ لینین بن

لە خەستەخانەی کەوەرتێ[1]

ناوپردان

پێشمەرگەیەك لە سەنگەردا
هەموو لەشی دابێژرا بوو
هەموو لەشی لەناو خوێنا شڵپەی دەهات
بەحاڵ هەناسەی تیا مابوو
هێنایانە خەستەخانەکەی کەوەرتێ
کە وەختێك کەوتنە تیماری، هاواری کردە پزیشکێ
وتی توخوا کاکی دوکتۆر

---

[1] کەوەرتێ، خەستەخانەیەکی بچووکی شۆڕش بوو لە ساڵانی ١٩٧٤ و ١٩٧٥ لەخوار ناوپردان.

سوێندت ئەدەم هێشتا جوانی

تو کوردستان، تو بارزانی

ئەگەر هاتو چاك بوومەوە

پەلەپیتکەم تۆ بڵێی لە ئێش نەوەستێ؟

کە پێی وترا، ترست نەبێ

پەلەپیتکەت بەهێزە هەروەکوو پۆڵا

لە خۆشیانا گەش بووەوەو

لەش و دەست و پەنجەی جووڵا

وەکوو لە کۆڕی جەنگا بێ

وەکوو لەناو سەنگەرا بێ

هەروەکوو بەراستی پەنجەی

لە پەلەپیتکەی تفەنگا

ئامادە بێ و لەکارا بێ

خێرا خێرا لە خۆشیانا

سەر پەنجەکانی ئەجووڵان

بە هێواشی بانگی دەکرد:

هۆ عەولای برام، هۆ عەولا گیان

ئۆخەی ئەمجارەش نەمردم

دەچمەوە ناو سەنگەرەکەم

بۆ پارێزگاریی کوردستان

سڵاو بۆ پێشمەرگەکان

١٩٧٤/٨/١٤

پێشمەرگەکان، سەرکەوتنی ئەم جارەتان

مایەی شانازیی هەموانە

سارێژکەری زامی گوللەی زامدارانە

فۆلکلۆری لای لایەی دایکی

هەتیوی گرۆزو برسیی دەم بەیانە

ئاوات و هیوای ڕزگاری و گەڕانەوەی

ماڵ و خێزانی ئاوارەی ناو چادرو ئەشکەوتانە

پێشمەرگەکان، سەرکەوتنی ئەم جارەتان
هەوێنی دێرو هۆنراوەی
ڕۆشنبیرو شاعیرانە
گۆرانی‌و بەستەو سروودی
سەردەمی گەنج‌و لاوانە
دێری ستران‌و مەلحەمەی
لاوکی ناو بادینانە
ئاوازی دەشتی هەولێرو
دیبەگەو سۆزی حەیرانە
جۆشی (ئای ئای)ی پێشمەرگەی
لاپاڵی هەیبەت سوڵتانە
سیاچەمانەو بلوێری
لوتکەی شاهۆو هەورامانە
مەقامی قەتارو خاوکەر
ئەڵڵا وەیسیی ناو گەرمیانە
بەو بەوی ناو خانەقین‌و
هۆرەی لوڕو باجەلانە
سۆزی بەجۆشی دەروێشی
زەردەشت‌و پیری موغانە

پێشمەرگەکان، سەرکەوتنی ئەم جارەتان
دەسەسڕی فرمێسکی چاوی ئاڵۆزی
دایکی ڕۆڵەی کوژراوانە
غەمڕەوێنی دڵی ماتی
ئاوارەی خانەوێرانە
ئیلهامی خۆشی‌و دڵشادی‌و
زەردەخەنەی سەر لێوانە
سەرکەوتنی ئەم جارەتان
باربوو و یارمەتیی هەژارو
لێقەوماوو سەرگەردانە

سەرچاوەی ورەی ئازایی و
چاونەترسی و کۆڵنەدانە
پێشمەرگەکان، گڵی دیواری سەنگەرتان
کلی برژانگی کیژۆڵەی چاومەستانە
هەناسەی دوای نیشان پێکان
شنەی شەماڵی فێنکی
عارەقی سەر گۆنا سڕی
کوڵمی ناسك و نازدارانە
قاوغی فیشەکەکانتان
ملوانکەی نیشانەو جیازی
تازە بووك و دەزگیرانە
زامی ڕەشی سنگ و قۆڵتان
بەردە ڕەشی قیبلەگاهی نیشتمانە
لوولەی کلاشینکۆفی شانتان
چقڵی چاوی دوژمنانە
سەنگەری شەونخونیتان
قەڵای سەختی ملشکێنی
دەستەی جاش و نۆکەرانە
ڕیسواکەری بێ مبدەء و
بێباوەڕو بێئیمانە
پێشمەرگەکان، هەڵمەت و دلاوەریتان
مایەی هێزی شان و قۆڵی
کرێکاران و جووتیارانە
مایەی وزەو دەسەڵات و
پتەوکردنی باوەڕی لاوان و تێکۆشەرانە
مایەی شانازی و سەربەرزیی
هەموو کوردو کوردستانە
پێشمەرگەکانی سەنگەری
کۆڕەك و دەوری سەرچیا
پێشمەرگەکانی گەرمیان و

دەوری سەفین و کێوە ڕەش
هەمیشە هەر سەرکەوتوو بن
لەپێناوی ئازادییا،
لەپێناوی سەربەستییا
پێشمەرگەکان لە ئاسۆس و
لە دهۆک و ئامێدییا
پێشمەرگەکانی ئەزمەڕو
گوێژەو سوورکێوو زمناکۆ
دلاوەرانی حەمرین و دەشتی هەولێر
لە سەختییا، لە تەختییا
دوژمنشکێن بن هەمیشە
با دوژمنتان خۆی ببینێ
لە شکان و نوشوستییا
ڕۆژێك دێ کەوا ببیستن
دەزگای ڕژێمی فاشیستی
وەك حەمامۆکی منداڵان
لەناو ببرێ و داتەپێنرێ
بە پێشێڵی ئازادیخوا
لە تۆڵەی ناهەمواریییا

شۆڕشی کورد

١٩٧٤/١٠/١٢

جارێکی تر شۆڕشی کورد لە هەموو دنیای گەیان
شۆڕشی ئازادیخوازە لەپێناوی کوردستان
تا بە مافی خۆی نەگات و کۆت و زنجیر لەت نەکا
لاوی پێشمەرگەی هەمیشە تێدەکۆشێ بێوچان

تاقە بۆمبایەك لە سووچێکی جیهانا بێتە گوێ
هەرچی دنیایە بە جارێ دێتە جووڵە دەسبەجێ
چواردە ساڵە کورد بە تەنها وا لە شەڕداو ناسرەوێ
کەس نییە جارێك بپرسێ میللەتی کورد چیت دەوێ؟

تاکوو کەی خاکی بە بۆمبا دابپێژرێ تاکوو کەی
تاکوو کەی مافی ڕەوای پێشێل کرێ هەتاکوو کەی؟
نەتەوە یەکگرتوەکان کوانێ لەکوێی، کوانێ لەکوێی
بۆ لە ڕاستی مافی کوردی بەشخوراو خۆت کەڕ ئەکەی؟

لاوی کورد ڕوون بێ لەلات، تەنها بە خوێنە سەرکەوی
هەر بە بازوو و هێزی خۆتە لەم جیهانە دەرکەوی
ڕۆژی ئازادیت نزیکە، ڕۆژی سەربەستیت نزیک
هیواو ئاواتی چەند ساڵەت بەم زوانە دێتەدی

بۆ ... ع . ش

بابەکراوا، ١٩٧٤/١٠/١٩

کابرا لەلای خۆت دۆستی گەلانی
هاوڕێی هەژارو لێقەوماوانی
پاڵپشتی چینی بەشخوراوانی
هەڵگری ئالای ئاشتیی جیهانی
تومەز کەڵەك بوو، کاتێکم زانی
کۆمەکی دەستەی فاشیستەکانی

بیرتە وەك صۆفیی کەوڵو پۆست بەشان
لێزمەی فرمێسکت بۆ من هەڵدەڕژان
بە قسەی لووسو باریكو ڕەوان
بە شیعاراتی قەبەو زلو پان
بەناو بۆ بەرزیی کوردو کوردستان
منی ساویلکەت چۆن ئەخەڵەتان؟

کورد ئەو کوردەیەو هیچ نەگۆڕاوە
ساڵەهای ساڵە بەشی خوراوە
زۆربەی هەژارو لاتو چەوساوە
لە داوای مافی ڕەوای بەو لاوە
تاوانی چییە لە هەموو لاوە
دەستەی سەگو گورگ گەمارۆی داوە

هەتا دوێنێ بوو خاوەن بەیانی
(١٣)ی ڕەشو شووم جەردەو پیاوکوژ بوو
دڕندەو هار بوو، زەرووی خوێنمژ بوو
بۆ هەموو مرۆڤ نەیارو دژ بوو
هەوێنی قینو بوو هۆی تەمومژ بوو
چۆن وا زوو گۆڕا، دیارە باوبژ بوو؟

موبارەکت بێ هەڵوێستی تازە
ئەم ڕێگە چەوتەو دەنگە ناسازە
ئەم دۆستایەتیو ڕازو نیازە
کەوا بەینێکە لەگەڵ گورگ سازە
خەیاڵ پلاوی زۆر بێئەندازە
خستوونییە هەوای لۆقەو جامبازە

خالۆ، لینینیو مارکسی لەکوێ
بیروباوەڕی فاشیستی لەکوێ
دیالەکیتكو ئومەمی لەکوێ
بالۆرەی ڕەگەزپەرستی لەکوێ؟

پێشکەوتنخوازی ئەگەر وەھابێ — لەناو قوڕاوی خەستو زەلکاوی
دەستەی فاشیستو جاشا چەقا بێ — دەمی ڕۆشنبیر کلیل درا بێ
زیندان بۆ دەستەی ئازادیخوا بێ — بە ڕیز سێدارەو پەت ھەڵخرا بێ
دەك كۆنەپەرست ماڵی ئاوابێ؟

ئەی شەرمەزاری مێژوی بەرین بن — گاڵتەپێکراوی ڕووی سەر زەمین بن
پەنگی زەمانەو ملکەچی ژین بن — دەك خەجاڵەتی خاڵۆ لینین بن

ئاوارەکانی سەر سنوور[1]

حاجی هۆمەران، ١٩٧٤/١١/٦

ئاوارەکان لەژێر بۆمبای فاشیستی بێئیمانو دین
لەبەر زریانو وەیشوومەو سەرمای بەربەیانی تشرین
دەستو دەمیان لەگۆ چووە، چۆقەی دانو ئەژنۆیان دێ
جێ بەخۆیان ناگرن لەبەر، تەوژمی مووچڕکەو لەرزین
مەلۆتکە سەربەقۆچکەکان دەمو لێویان شین بۆتەوە
مۆتەکەی مەرگو دایکی هاڵ وەکوو شەوە ئەیانگوشین
تێریان ناکات چۆڕە شیری بەرمەمکانی دایکی برسی
هەنسك دانەو بەتکاچوون لەجیاتی خەندەو پێکەنین
داپیرەی ئەگریجەی بژی سەرو پۆیلانە ئاڵۆزکاو
پەل دەهاوێو چنگ دەکوتێ بەناو خورجو بوخچەی شڕا
بەناو صندووقی شکاوی دەرباز بوو لە چنگی دوژمن
بەدوای پریاسکەو دەرزیدا کەوتۆتە دەریای پشکنین
کیژۆڵەی دەزگیرانداری بەزۆر لە خۆشەویست پچڕاو
لەناو گۆمی قووڵو مەنگی خەیاڵا کەوتۆتە مەلە
دەستی خستۆتە ژێر چەنەی بەرەو کوڕی شەڕ ئەڕوانێ
چاوەڕوانی هەواڵێکە، لەمەمەوە بۆ خاتوو زین
سیپاڵی پزیوی کون کون، لەژێر دۆشەکی چڵکنا
شلپەی دێ لە صابووناو و چڵکاوی ناو تەشتو سوێنە[2]

---

[1] ئەم هۆنراوەیە لەژێر دەوارێکی سەر سنووردا وتراوە لە ژوور حاجی هۆمەرانەوە.
[2] سوێنە، شتێك بوو وەکوو تەشت لەگڵ دروست ئەکراو سوور دەکرایەوە، جلیان تیادا دەشت.

ئەمەیە ڕێزلێگرتنی مرۆڤی سەدەی بیستەمین؟!
خۆڵەپەتانێی منداڵی بەرەڵاو تۆزی بای زریان
گەردەلوول و گێژی دەم بای جێب و تراکتۆرو لۆری
تۆزی وەك كل دەم پڕ دەكا لە جێی نوقڵی ترش و شیرین
دووكەڵی دەم قەنگەی پیری پاڵكەوتووی سەر حەسیر
تەمی هەناسەی دەروونی نەتەوەی كوردی هەژارە
هەڕەشەی تۆڵە دەنێرێ بۆ دەستەی فاشیستی بێدین
دەسا دوژمن چیت پێ دەكرێ و چیت لەبارایە دەی بابێ
تۆپۆلیف و میگ و سۆخۆی، چیت لە كارایە دەی با بێ
تازە ئەم كوردە حیسابی دواڕۆژی خۆی باش دەزانێ
ناخەڵەتێ بە پەیمان و بە دروشم و گفتی شیرین
ڕۆژێكیش دێ ئەم تاوانەت، حیسابێكی سەختی بۆ بكرێ
كەڵكی نەبێ پاڕانەوەو لالانەوەو گریان و شین

پرسیار؟

١٩٧٥/٢/١

تاكەی بانگی ئازادیی كورد
لەناو كوولەكەی تەڕا بێ[1]
لەناو شمشاڵی شكاوا
كونی ئاوازی گیرابێ
لە گەرووی وشك و تینوا،
پەنگی خواردبێ و خنكابێ
تاكەی داوای مافی ڕەوای
هەروەك ئاوازی مەلی وێڵ
لە تاریكایی شەوا بێ
ئەم میللەتە ڕەش و ڕووتە
وەك هەتیوی باوەژندار
تاكەی لەژێر چەپۆكا بێ
چاو بەرەوژێر، لەژێر باری

---

[1] لە سەرەتادا موسوڵمانەكان لە ترسی قوڕەیشیەكان بە دزییەوە لە كوولەكەدا بانگیان ئەدا تا دەنگەكە زۆر نەڕوا.

دەسنگەی چاوچنۆکا بێ
لە سایەی ڕژێمی دراوسێی
ڕەگەزپەرستی ناپیاوا
هەمیشە هەر بەچۆکا بێ
وا بزانم تامی تیا نەما
دەبێ ئەمجارە گەلی کورد
قۆڵو بازووی لێ هەڵمالێ
بێپێچ‌وپەناو چاوڕاو
وەك ڕەشەبا، پووش‌و پەلاش
پەردەی چیا ڕامالێ
لە سنگی ڕزیوو داوەشاو
لە ڕووی چەن ساڵەی دامالێ
ڕۆژی تازەو ساڵی تازەو
ڕێگەی تازە دەس نیشان کا
سەرلەنوێ لاپەڕەی تازە
بۆ مێژووی تازەی تەرخان کا
شوێنی گۆرستان بۆ لاشەی
کۆنەپەرست تەخت‌و پان کا
لەگەڵ یاری ئازادیدا
لەگەڵ بووکی سەربەستیدا
دڵداری بکا، دەس لەملان کا
کەپرو ساباتی ڕزگاری
پێشکەش خاکی کوردستان کا
دەبا دەنگی ئازادیمان
هەمیشە بەرزو زوڵاڵ بێ
دەستەی خۆفرۆش‌و کاسەلێس
لە داخا زوبانیان لاڵ بێ
نەخشەی دەستەی ڕەگەزپەرست
وەکوو خەیاڵی تلیاککێش
پووچ بکرێتەوەو بەتاڵ بێ

بانگی ئازادیی گەلی کورد
بانگەوازێکی ڕەوایە
دەبێ بەبێ ترس و لەرزین
ئاشکرا یکەین، دەری ببڕین
ئێمەش گەلێکین وەك گەلان
دەمانەوێ سەربەست بژین

نامانەوێ هەتا مردن
دەست و پێوەندو نۆکەر بین
نامانەوێ لەوە زیاتر
پارچە پارچەو دەسبەسەر بین
دەمانەوێ وەك میللەتان
بە کردەوە نەك بە زبان
خاوەنی خاکی خۆمان بین
لەژێر ئالآی ئازادیدا
دەمانەوێ وەك بەشەر بین

بۆ شاعیری هۆنراوەفرۆش

١٩٧٥/٢/١٠

لە چۆمان کۆڕێکی ئەدەبیی بچووك گیرا، ئەوانەی کە ئەندامی یەکێتیی ئەدیبانی کورد بوون و لەو ناوچەیەدا بوون، ڕێکخراوێکی نوێ پێك هێنرا. لەو کۆڕەدا ئەم هۆنراوەیەم پێشکەش کرد:

وشەی هۆنراوەت بالآی خۆت
تەڕو پاراوو پڕجۆش بێ
ڕستەی هۆنراوەت بۆ مەزەی
کۆڕی تاقمی مەینۆش بێ
دێڕی هۆنراوەت بۆ بەزم و
گۆرانی و ئاهەنگی خۆش بێ
هۆنراوەت هەمووی سەرتاسەر
بە وشەو ڕستەو دێڕیەوە

ئاوازی تیپی مۆسیقای پڕخرۆش بێ

دیوانی شیعرت باڵای خۆت
دانەی مرواریو گەوهەر بێ
هەر دێڕێکی لای خۆت لەگەڵ
مشتێك زێڕدا سەربەسەر بێ
مادام هەستت لەگەڵ هەستی
زۆربەی گەل دوورەپەرێزە
هەمووی لەلای ئەم میللەتە
وشكو بێتامو بێپێزە
مادام هۆنراوو بەرهەمت
بۆ خاکی نیشتمان نەبێ
بۆ وڵاتی سووتێنراوو
پەشێواو و وێران نەبێ
بۆ پێشمەرگەی ناو سەنگەری
ڕێی سەختو تێکۆشان نەبێ
بۆ خێزانی دەربەدەرو
ئاوارەی ناو شاران نەبێ
بۆ ڕیسواکردنی دەستەی
نۆکەرو خۆفرۆشان نەبێ
هەمووی لەلای ئەم میللەتە
پەشمو ساختەو وڕێنەیە
هەڵپەرستیو ڕێژگاوییە
ئاوی چڵکاوی سوێنەیە

من دەربەس نیم
حەز دەکەی خۆتو هەڵبەستت
خۆتو پێنووسو دیوانی پڕ لە شیعری
هەروەکوو ماستاوی خەستت
لەناو فرۆشگای بازاڕی
مەزادکردنی ویژدانا

لە ئێستگەی فاشیستەکانا
لە کۆڕی بەکرێگیراوی
هۆڵو باڕی کۆشکەکانا
لەسەر لاپەڕەی گۆڤارو
ڕۆژنامەی کوردکوژەکانا
مەزاد بکرێن لەپێناوی
سوودو قازانجی گیرفانا
وشەی هەموو دێڕەکانت
وەکوو سۆنە پێمەلە بکەن
لە زەلکاوی هەلپەرستو خۆفرۆشانا
من دەربەس نیمو دڵنیام
لەلای زۆربەی ئەم میللەتە
ناوەڕۆکی شیعرەکانت
بەرهەمو ناوونیشانت
فیزو پۆزو قسەی زلو
زنجیرەی وشەی ڕەوانت
هەمووی وەکوو بڵقی سەرئاو
بە بای هەناسەی بێزاری
ڕەشوڕووتی ئەم میللەتە
نامێنێو ون ئەبێ لە چاو
ئەوەی لەلای ئەم میللەتە
ون نابێ، هەمیشە ماوە
ئەوەیە پیاوی هەلپەرست
ئەوی لەڕێی ڕاست لای دابێ
شیعرەکانی مرواریش بێ
لە گەوردا، لەناو سەرەنوێلکەکانا
وەك تەپاڵە هەڵچنراوە
پەڕەی دیوانی چڵکنی
لە بازاڕی کۆنەفرۆشیو
لەناو دووکانی عەتارا

لەجیاتی کا، لەجیاتی پووش
دەپەستێورێ لە کارتۆنی کوڵو بارا
هونەر، ئەدەب، شیعر، چیرۆک،
ئەوەی بۆ گەل تەرخان بکرێ
لە باخچەی دڵی میللەتا
وەك گوڵاڵە لە بەهارا
گەشاوەیەو ڕازاوەیە
لەناو چیمەنو ناو مێرگی
پەڕەی ڕۆژنامەو گۆڤارا
ئەوانی تر وەکوو پووشو
پەڵاشی پایزی دەم با
ڕاپێچ دەکرێن لەناو دەشتی
لماویی چۆڵو بەیارا

ئاواتێكو فرمێسكێك

کاکە ئەگەر منو تۆ هەردوکمان پیاوی چاك بین
دڵسۆزی نیشتمان بین، بەرامبەر بەیەك پاك بین
تا ئەوکاتەی زاڵ ئەبین بەسەر هێزی دوژمنا،
ڕیشەی هەموو زۆردارێك دەردەهێنین لە بنا
وازبێنین لە سەرسەختیو دووبەرەکیی ناوخۆمان
هەموو بێینە خوارەوە لە کەلی سەختی شەیتان
قەت بڕوا ناکەم حاڵمان وەکوو حاڵی ئێستا بێ
هەتا ئەژنۆمان لەناو قوڕی خەستا چەقا بێ

وەسیەتی باوە زەردەشت

وەسیەتی باوە زەردەشتە، هەتا ماوم لە ژیانا
پەیمانە دڵم هەر تەنها بۆ خۆشەویستی تەرخان بێ
دڵم تەنها، کێڵگەی تۆو و نەونەمامی
گوڵی مژدەو هیواو ئاواتی ژیان بێ

پەیمانە دڵم تەرخانی خۆشەویستیی مرۆڤی سەر ڕووی جیهان بێ
پەروانەو پەپوولەی دەوری
چرای سەر گۆنای ڕوومەتی مرۆڤی ڕاستو ڕەوان بێ
وەسیەتی باوە زەردەشتەو پەیمانە تا ماوە دڵم
دوور بێ لە قین، دوور بێ لە کینەی ژەهراوی
دوور بێ لە وشەی ناخۆشو دڵشکێنو
پڕ لە تانووتو بوغزاوی
وەسیەتی باوە زەردەشتەو پەیمانە هەتاکوو مابم
دڵم تەنها بۆ خۆشەویستی تەرخان بێ
هەموو ئاواتو هەوڵێکی بۆ دڵدانەوەی مرۆڤی
دڵشکاوو بەش خوراوو سەرگەردان بێ
کانگای عەشقو خۆشەویستی
هەموو مرۆڤی جیهان بێ
تابلۆی دیمەنی نەخشاوی کۆڕی ئاهەنگی ژیان بێ
نایو شمشاڵی ئاوازی بەسۆزی هونەرمەندان بێ
تەلی کەمانو دەنووکو گەرووی بولبولی خۆشخوان بێ
وەسیەتی باوە زەردەشتە قەت ڕێ نەدەم بە هیچ جۆرێ
دڵم گەردی ڕقو دوژمنایەتیی بگاتێ
قەت ڕێ نەدەم کوندە پەپووی شوومی تیا بخوێنێ ساتێ
زەویو کێڵگەی ناو دڵی ڕەش
قەت نەمامی خۆشەویستیی تیا گۆش نەبێ
پەرداخی پیسو ژەهراوی
شەرابی لەعلی گوڵڕەنگی خۆشەویستیی تیا نۆش نابێ
بە هیچ جۆرێك هیچ مرۆڤێکی دڵ خاوێن
بە خڵتەی بادەی ناحەزی سەرخۆش نابێ
مەلی خۆشخوان لەناو کەلاوەی وێرانو
قەراغ زەڵکاوی بۆگەنا
ئاوازی بەستەو گۆرانیی بەجۆش نابێ
دڵو دەروونی دەغەزار
خەندەو قاقاو پێکەنینی قەت لێ نایە

چاوی مرۆڤی قیناوی بەخوێن سوور بوو
قەت بە ڕوخسار و دیمەنی جوان و دڵگیرا هەڵنایە
دەشتی لماوی و سوێرو چۆڵ، بە قرچەی نیوەڕۆی هاوین
شنەی شەماڵی لێ نایە
هەر سەبوون و گەردەلوولەو هەر زریان و ڕەشەبایە
نەمامی قین نە بەر دەگرێ، نە گوڵی بۆنخۆش و جوانی
نە سایەو سێبەری دەبێ بۆ لەشی ماندووی ئینسان
نە مەل لەسەر پۆپەی چڵی دەخوێنێ بە دڵ و گیان
بەری ژەهرە، ڕەگی مارە، چرۆ و گەڵای دڕك و خارە
لق و پۆپی، کەڵەمەو تەوقی گەردنی
مرۆڤی دڵ پڕ مۆرانەو مۆن و گرژو دەغەزارە
خۆشەویستی بەهرەیەکە
کردگار بە کێی ببەخشێت شادمانە
سەرمایەیە، دەستکەوتی ڕاستی ژیانە
ڕق و کینە دیاریی دەستی چەپەڵی خوای ئەهرەمەنە
خاوەنی دڵی قیناوی هەتا ماوە
نوقمی زەڵکاوی بۆگەنە

فیلمی ژیان و یادی نیشتمان

هەموو ڕۆژێ کە شێوەی تۆ وەکو خەو دێتە بەر چاوم
هەموو تۆماری ڕابردووی ژیانی پڕ لە زووخاوم

وەکوو زنجیرە چیرۆکی بەسەرهات یەك بەدوای یەکدا
هەزار یاداشتی چەن ساڵەو خەیاڵی پرش و بڵاوم

فیلمێکن لەسەر شانۆی خەم و خوریەی جگەربڕما
لەناو فرمێسکی ناوچاوی بە وێنەی گۆمی خوێناوم

دڵ و مێشکم بە ناسۆرو بە ئەشکەنجە دەتاسێنن
دەپروێنن پەڕەی زەردی گوڵی ئاواتی ژاکاوم
موچڕکەی مەرگ هەموو گیانم لەسەر تا خوار دەلەرزێنێ

وەکوو پیرێکی پەککەوتە دەوەستێ هێزی هەنگاوم

قەڵەم وەك لاشەیی مردوو لەناو پەنجەی لەگۆچووما
بەلادا دێ بەرەو کۆشی پەڕەی پەرپووت و شێواوم

هەموو ساتێکی ناخۆشیت شەرابی مەرگە دەینۆشم
چ ژینێکە خوا سا داد، لە گێژی ژینا داماوم

پەرەی ژینێکی پڕ ئازار، لە چارەی ڕەشما نووسراوە
لە لام وایە هەتا مردن بە بەختی ڕەشدا ئالاوم

دەسا ئەی بەختی بێچارەو خەیاڵی مێشکی تاساوم
دەبێ بەرگەی هەزار دەردی وەها بگرن هەتا ماوم

لەدوای مردن مەگەر دۆستێك لەسەر گۆڕم بە دڵسۆزی
بە دووسێ دێڕ بکا باسی ژیانی پڕ لە زووخاوم

دەرسی مامۆستای فاشیستی

پیرە شەیتان، کە وەختێك دەرسی شەیتانی
دەڵێتەوە بە شاگردی
پێی دەڵێ: نەکەی دڵ نەرم بی
نەکەی ڕێگەی لێبوردن بەی لەناو دڵتا جێی بێتەوە
نەکەی قەت گیرۆدەی داوی
بێوەیی و بەزەیی و شەرم بی
هەتا دڵت وەك بەرد وابێ
ڕەق و سەخت بێ، وەکوو ئاسن و پۆڵا بێ
زبر بێ هەروەکوو بڕبەنگ
جگەربڕ بێ هەروەکوو نەشتەرو چەقۆ
کاریگەر بێ وەکوو تفەنگ
دەماربڕ بێ وەکوو مقەست
لەشدابێژ بێ وەك ساچمەزەنگ
ئەوە نیشانەی دانایی و وریایی و وەستایەتیتە
مانای بلیمەتی و لەباری سەرکەوتن و پیاوەتیتە

ئەم دەرسانەت گەر لەبەربێ هەمووی ڕەوانکەی وەکوو من
گوێ نەدەیتە پلارو توانج و سەرزەنشتی بێسەروبن
هەتا ماوی هەر سەرۆکو هەر سەرکردەو قارەمانی
هەر پێشڕەوو بەناوبانگو شۆڕەسواری ناو مەیدانی
ئەمە دەرست بێ تا ماوی، قەت لەبیرت نەچێتەوە
نەکەی هیچ بیروباوەڕێك ئەم پەندەت بیر بەرێتەوە

ئاهورەمزەد لە دوورەوە لە پیرە شەیتان ڕاپەڕی
خۆی پێ نەگیرا تێی خوڕی، بەرگی بێدەنگیی دادڕی
وتی: دەك هەر خۆت بەخۆت بی
ئەی ماکی پیسی و دووڕوویی و دڵڕەقی و قین و بەدکاری
ئەوە بەشت بێ تا ماوی، خشت بە باڵاتا بڕابێ
کاڵای خوێنڕێژیو ناپیاویو نالەباریو دەغەزاری
ئەو دڵەی پەروەردەی ژەهرو گۆشگراوی ڕق و کینە
تینووی خوێنی بێتاوان و هەموو مرۆڤێکی پاکو
خاوەن باوەڕو ئایینە
کاتێکت زانی ئەو دڵە، پشکۆی باوەڕی پتەوو
پاکو خاوێنی پیا چزا
لەناو لاشەی کرمەڕێژتا
وردە وردە بۆگەنی کردو داڕزا
ئەوسا لە گوێ زەلکاوێکا، کام سەرەنوێلك زۆر پیسە
کام جێگا کە گۆڕستانی لاکی مرۆڤی نەگریسە
ئەوێ شوێن و سەرەنوێلکی لاکی کرمەڕێژی تۆیە
خۆراکی مارو مێرووڵەو داڵی کەرخۆرو هەڵۆیە
لەو شوێنەدا پەیکەرێکی شایەن بە خوو و ڕەفتارت بێ
پڕبەپیستی بیروبڕواو ڕەوشتی نالەبارت بێ
وێنەی شەیتانێکی پیسی هەروەکوو خۆت بۆ بتاشن
تا وەچەی ئێستەو دواڕۆژیش لاپەڕەی مێژووت بناسن

هەناران‌و مەناران

(هەناران‌و مەناران، یاخوا داکاتە باران بۆ فەقیرو هەژاران)[1]

قوڕ بەسەر پیاوێ هەژار، ئەگەر بە تەمای خوا بێ
دەبێ هەتاکوو ماوە سەرگەردان‌و ڕیسوا بێ
بێشێو سەر بنێتەوەو گوێ نەداتێ گەدا بێ
فێری سك هەڵگوشین بێ‌و بە وشکەمزی ڕابێ
گەدایی دەرویشییە، دەرویشیش هەر بۆ خوایە
توێشوو بۆ ڕێگەی بەهەشت پاڕانەوەو دوعایە
هەمووی پەشم‌و بێکەڵکە دەوڵەتی ئەم دنیایە
پارە بە کەڵکی چی دێ، چڵکی دەستەو بەڵایە!
ئەمانە هەمووی دەرس‌و پەندی پیرە وەستایە
ژەهرو تلیاك‌و بەنگە، خەوی مەرگی لەدوایە

هەناران‌و مەناران، یاخوا داکاتە باران، بۆ فەقیرو هەژاران
سەرمایەداری خوێنمژ، بباری یا نەباریێ
چەوسانەوەی هەژاری بۆ مابێ بەسییە جاریێ
ئەگەر لە خشتەی نەبەن دەم هەراش‌و چەنەباز
کەرەو ماست‌و پەنیرو دۆی لێ نابڕێ مانگاباز
نوێژو ڕۆژوو و قیامەت، بەهەشت‌و خوا بۆ هەژار
ڕابواردن‌و پارەی مفت بۆ چینی سەرمایەدار
نوشتەو دوعای چاوەزار، خەڵاتی لات‌و لووتە
خشت لەگەڵ ساویلکەیی بیروباوەڕیا جووتە
نەخشەی پیرە وەستایە، بۆ زۆڵی‌و ڕاووڕووتە
ئەو بیکات‌و ئەم بیخوا، بابۆڵەی نەرمە قووتە
ئای لەو ساختەچێتییەو دووڕوویی‌و فڕوفێڵە
کە پیاوی لات‌و چەوساو لەناو کەڵەکیا وێڵە

هەناران‌و مەناران، یاخوا داکاتە باران، بۆ فەقیرو هەژاران
وایان لە هەژار گەیاند، هەژاری بەشی خوایە
ئەوی پێی ڕازی نەبێت فەرمەسۆن‌و گومڕایە

---

[1] فۆلکلۆرێکی کۆنی کوردییە، لەکاتی باران نەباریندا منداڵان کۆدەبوونەوەو بە کۆڵانانا دەیانوت.

کفرەو نائومێدییەو ئاژاوەیەو هەرایە
ئای لەو تلیاکو بەنگەی ئەم خەڵکەیان پێ گێژ کرد
ساڵەهایە بە چەسپێ جێیان بە هەژار لێژ کرد
بە بەردە هەسانی لووس ژێر پێیان بەردەڕێژ کرد
هەژاری چەوسێنراوە سەد ساڵ دەم بە دوعا بێ
دوژمنی خۆی نەناسێت وەکوو لە گوێی گادا بێ
دەبێ لە قوڕی خەستا تا تەوقی سەر چەقابێ
تا ماوە قەت خاوەنی لەتێك نانی خۆی نابێ

(هەناران‌و مەناران، یاخو داکاتە باران، بۆ فەقیرو هەژاران)
هەژار هەتا لای وابێ، هەژاری بەشی خوایە
ڕێگەی نان پەیداکردن پاڕانەوەو دوعایە
سەرمایەداری خوێنمژ بێ‌تاوان‌و خەتایە
هەتا ماوە هەر لاتەو هەر برسییەو گەدایە
بەشخوراوو دۆڕاوو دۆش‌داماوی ڕێگایە
ئەوی کە چەوسێنەری هەژاری چەوسێنراوە
خوا نییە، ئەوەی کەوا لەلای وابێ ڕێژگاوە
ساویلکەیەو نەزانەو هەڵەیەو خەڵەتاوە
دوژمنی ڕاستی هەژار چینی سەرمایەدارە
دوژمنی پێشکەوتن‌و ڕزگاربوونی هەژارە
کۆسپە، بەرهەڵستییە، خوێنمژو تاوانبارە
ماکی کۆنەپەرستی‌و هەوێنی برسێتییە
دووپشکە، زەردە مارە، قەت ئامانی بۆ نییە

(هەناران‌و مەناران، یاخوا داکاتە باران، بۆ فەقیرو هەژاران)
ئێمەی کوردی بەشخوراو هەموومان هەر هەژارین
دیلی سەرمایەدارو چەوسێنراوی زۆردارین
هەزار ساڵ دوعاگۆ بین، دەست پان کەینەوە لە خوا
ئەگەر خۆمان هیچ نەبین گورگ‌و بەراز دەمانخوا
خوا قەت ناڵێت دەبێ کورد نۆکەری سێ ئاغا بێ
بە نۆکەریش ڕازای بێ‌و دایم دەم بەدوعا بێ

نەچیتە سەر ئەو ڕێیەی میللەتان گرتیانە بەر
هەتا ماوە ژێردەستەو نۆکەرە خاکی بەسەر
هەتا ماوە باراشی هەمووی ببات بۆ ئاشی
بارێکی ڕێکوپێکی لێ نامالیت بە باشی
(جۆشێك بدەن وەکوو هەنگ، تەدبیر بکەن بە بێدەنگ)
(ئەسبابی شەڕ پەیدا کەن، تۆپ و تفەنگ و هاوان)
(پاڕانەوەو تەوەکول لەم عەسرە پارە ناکا)
(تیرە دوعایی جەوشەن، پەیکانە حیرسی مەیدان)[1]

مافی چارەنووسی کورد

من کوردم و خەڵکی وڵاتی کوردستانم
من وەك هەموو گەلێکی تر خاوەن مێژوو و زبانم
بۆ مافی چارەنووس هەمیشە بێوچانم
بە ڕۆژو شەو خەریکی خەبات و تێکۆشانم
بەرەنگاری چەوسێنەری ئینسانم
بەرەنگاری داگیرکەری وڵات و نیشتمانم
ئیتر بۆچی پێت ناخۆشە بڵێم من کورد زبانم
هەرچەن ئەکەم تێناگەم و نازانم؟
منیش هەروەك ئەوانەی لە جیهانا
خاوەن ئاڵاو سنووری تایبەتی خۆیانن
چاوەڕوانم، سنوورێکی خۆم هەبێ
سەربەست بژیم لەناو کۆڕی ژیانا
من بۆ دیل بم، تۆ ئازاد بی؟
من بۆ کەساس بم، تۆ شاد بی
منیش وەکوو تۆ ئینسانم
ئیتر بۆچی پێت ناخۆشە
داوای مافی خوراوم کەم
بە پێنووس و زبانم

---

[1] ئەو چوار نیوە دێڕەی ناو کەوانەکان هی شاعیری نیشتمانپەروەری بەرز "حاجی قادری کۆیی"یە.

هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟
من قەت ڕقم لە کەس نییە، بۆیە ئێجگار پێم ناخۆشە
بەخۆڕایی خەڵکیش ڕقی لە من بێ
من دوژمنی هیچ کەسێك نیم، بۆیە تەواو پێم ناخۆشە
هیچ کەسێکیش لەگەڵ مندا دوژمن بێ
هەموو کەسێکم خۆش دەوێ خۆشی بوێم بە ڕاستی
کە ناوی کوردیان لا هێنا، ڕووگرژ نەکا لە عاستی
ئیتر بۆچی پێت ناخۆشە، بڵێم من کورد زبانم
هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟!
تۆ مێژووی خۆت بە دڵی خۆت دەنووسی
دوو هەزار قسەو درۆی زل دائەتاشی
چۆنت بوێ بە شێنەیی و لەسەرخۆ
خواستی دڵت دادەڕێژی بە باشی
کە من ویستم ئەو تاوانەی لێم کراوە
یەك لەدوای یەك ڕاستو دروست تۆمار کەم
هەرچی هەیە لە گەردنو لە ئەستۆی
تاوانبارو دەستەی فاشیستی بار کەم
دەقیژێنی و بە ڕووما هەڵدەشاخێی
لەپێشدا بە پارەو کورسی هەوڵ ئەدەی بمخەڵەتێنی
کە خۆم نەفرۆشت، دەمترسێنی و دەمتۆقێنی
سەری پەنجەم دەقرتێنی، نووکی قەڵەمم دەشکێنی
چنگت لە قوڕگم گیر دەکەی، دەمتاسێنی
لێم ناگەڕێی تا بتوانی دەمرەتینی
چۆن بێدەنگ بم لەم تاوانە، منیش وەکوو تۆ ئینسانم
هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟!
ئێجگار هەڵەی گەر لات وابێ وەکوو سەهۆڵ ئەتوێمەوە
ئێجگار هەڵەی گەر لات وابێ
هەروەکوو مۆم ئەتوێمەوەو ئەکوژێمەوە
ناتوێمەوەو ناکوژێمەوەو نابڕێمەوە
هەتا ماوم وەك منداڵی بەرمەمکانە

چنگ بەرنادەم لە دایکی نیشتمانم
ئیتر تاکەی لەم ڕاستییە تێناگەی
هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم

من نیشتمانی خۆم هەیە، زمانی زگماگی خۆم هەیە
مێژووی گەلێکی چەوساوو بێبەشو ڕەنجەڕۆم هەیە
یەك ئامانجو یەك باوەڕو یەك زبانین
بۆ چارەنووسی دواڕۆژمان
بە جەماوەر خەریکی تێکۆشانین
ئیتر بۆچی ڕوو گرژ ئەکەی، پەست ئەبی
بڵێم کوردم، کوردستانە وڵاتو نیشتمانم
هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟

پەڕەی مێژووم دەری خستووە من گەلێکی بێتاوانم
بپرسن لە دەشتو چیاو چەمو دۆڵی کوردستانم
مافی کەسم نەخواردووە، چاوم نەبڕیوەتە هیچ کەس
بپرسن لە مانگو هەورو لە ئەستێرەو لە ئاسمانم
من دڕندە نیم، ئینسانم، ئینسانێکی بێتاوانم
چاوچنۆك نیم، من بێوەیو بەسەزمانم
ئیتر بۆچی، ساڵەهایە لێم تێناگەی
هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟!

پێت خۆش بێ، یا پێت ناخۆش بێ
بمترسێنی، دەتترسێنم
بمشکێنی، دەتشکێنم
کۆڵنادەم تا دەتبەزێنم
هەتا دوا دڵۆپی خوێنم
بۆ کوردستانم دەڕژێنم

تاکەی بەرۆکم بەرنادەی
منیش وەکو تۆ ئینسانم
من وەکوو تۆ دڕندە نیم
من بێوەیو بێتاوانم

هەتاکوو کەی لە من ناگەی

هەرچەن ئەکەم تێناگەمو نازانم؟!

گێژاو

ئەگەر وڵاتێك مابێ نەگبەتو سەرگەردان بێ

بەشخوراوو پارچە پارچەو سەرو خواری وێران بێ

ئەگەر لە ڕووی زەمیندا گەلێکی داماو مابێ

لە مافی چارەنووسی، تەواو بێبەش کرابێ

تەنها هەر کوردستانەو گەلی کوردی کەساسە

ساڵەهایە چەوساوەی دوژمنی خوانەناسە

بۆ نەگبەتیو داماویو کەساسی گۆش کراوە

بەرگی نەهاتیو شوومی خشت بە باڵای بڕاوە

ئەگەر بەرێکەوت بەردێك لە ئاسمان کەوتە خوارێ

بۆ نەگبەتی بە تەپڵی سەری کوردا دەبارێ

ئەملا دەکا ئاگرە، ئەولا دەکا لافاوە

بۆ هەلایەك مل دەنێن چەقی ڕێی لێ گیراوە

دوژمنی دەوری هەمووی ڕێویو گورگو بەرازن

هەموو دووڕوو و ساختەچیو بێئامانو فێڵبازن

هەمووی خوێنەخوێی یەکن، لەگەڵ یەکتر دوژمنن

ڕاستیان لەبارا نییە، کەڵەکچینو درۆزنن

بەڵام هەر ناوی کوردو کوردستانیان لا هێنرا

هەموو لەگەڵ یەکتردا دەبن بە باوکو برا

بۆ قەڵاچۆی گەلی کورد لەگەڵ یەکتردا سازن

بۆ لەناوبردنی کورد یەکدەنگو یەك ئاوازن

دەسا ئەی کوردی کەساس کە تۆ ئەمە حاڵت بێ

گورگو بەرازو ڕێوی دراوسێو هاوماڵت بێ

تێناگەم چۆن متمانە بە قسەو پەیمانیان ئەکەی

هەتا وا ساویلکە بی، تا ماوی بە هیچ ناگەی

هەڵبەستی قاچاخ

دێڕەکانم لەناو ماڵا ئەشارمەوە
لەژێر خشتا، لە سەکۆو کەل و قوژبنا
لەناو تاقی سواغدراو و ناو دیوارا
لە هەر شوێنێکدا لام وابێ چنگی دوژمنی ناگاتێ
لە درزو پەناو پاسارا
ئەگەر بیبەم لەگەڵ خۆما بۆ هەرلایەك
هەروەکوو بەنگ وەك هێرویین وەکوو تلیاك
لە پیشتێنا دەیشارمەوە
هەتا یاساوڵی دەستەی دڕندەو پیاوکوژو ناپیاو
لێم نەسێنن، نەیدڕنین
لەسەر دێڕێك لەو دێڕانە
خۆم و هەموو خێزانەکەم
بە بیانووی تاوانی دژی (بیری شۆڕش!) نەخنکێنن
چونکە ئەمڕۆ هەموو دێڕێك
پەخشان بێ یاخود هەڵبەست بێ
دەبێ هەر بۆ پیاهەڵدانی
پیاوکوژو جەردە مەبەست بێ
دەبێ هەمووی لەسەر تا خوار
هەروەکوو ماستاوی خەست بێ
هۆنراوەکانم قاچاخن
ڕێی بڵاوکردنەوەیان نییە
لەگەڵ ئامانجی فاشیستا یەك ناکەوێ
سەرەڕۆیە، دەستەمۆ نابێ یاخییە

دێڕەکانم، زۆربەی قاچاخە وەك تلیاك
هەروەکوو بەنگ، وەك هیرۆیین
ئەوی لای بێ قاچاخچییە تاوانبارە وەکوو دزین
دێڕەکانی هەمووی قاچاخ و یاساغن
هەروەکوو تلیاك، وەکوو بەنگ

وەك ئەو گوللەو نارنجۆکەی
دەنێرریٚ بۆ ناو سەنگەرو
بۆ پێشمەرگەی ناو کۆڕی جەنگ
دەسا ئەی دێڕی خاوێنی دوور لە گەردو لەکەو تانووت
تۆ کە سەرمایەی ژیان و پوختەی بەرهەمی بڕوامی
تیشکی ڕووناکی و ئەستێرەی ئاسمانی بەرزی هیوامی
خۆت بگرە ئارامت بیێ، دنیا هەروا تاریك نابیٚ
ڕێگەی ڕزگاربوون هەتا سەر کووڕو سەخت و باریك نابیٚ
هاکا کاروانی ئازادی و ڕزگاربوون گەیشتە دەم کەل
چریکەی سەربەستی لە گەرووی هەموو لاوێکی تێکۆشەر
بەناو هەموو نیشتمانا بەرز بووەوە
وەکوو چریکەو ئاوازی مەل
ئەوسایە تۆش دەستێکی پاك
بەبیٚ ترس و بەرهەڵستی
چاپت دەکاو دەگەیتە دەس
هەموو کەسێك بە سەربەستی

ڕازی دەروون

پێشکەش بە ڕەسول حەمزە تۆف بیٚ

کاك ڕەسولی حەمزە تۆفی
شاعیری گوندی (تسادا)ی
زمان (ئاڤاری)ی داغستان
هەرچەن بەدیمەن لێم دووری
بەڵام بە گیان لێت نزیکم
وەك برسییەك چاو ببڕێتە
نانەوایەك بۆ لەتیٚ نان
بمبوورە وا ڕەپ و ڕەوان
وەکوو شوانێك بانگت دەکەم
هەروەکوو شوانێکی ناو ڕان
بەداخەوە دەنگی هۆرەم

ئاگاتە گوێت لەبەر دووری
تا بەتەواوی تێبگەی
لە ڕازی دەروونی منی
ئاورەو دوور لە نیشتمان
منیش وەکوو تۆ شاخاویم
لە گوندێکی ناوچەی سیوەیل
لە شارباژێڕ، لە کوردستان
چیا هەرچەن پڕ لە پێچی
لوتکەی لە ئاسمان چەقاوە
بەڵام ژیانو هەڵکردی
ڕاستو ڕەوانو بێپێچو
بێفێڵو بێچاوڕاوە
بۆیە وا نووکی پێنووسی
چیایی ڕاستو بێفیڵە
وەك دێوانەی کەشکۆڵ بەدەس
مێملی وشەی خاوێنەو
بەدوایا دەگەڕێو وێڵە
کتێبی داغسانەکەت
هەموو وشەو ڕستەیەکی
خونچە گوڵی ناو چەمەنە
نەك گوڵی ساختەی کاغەزی
بەدیمەن جوانو بێبۆنی
دروستکراوو ناڕەسەنە
گوڵی بۆنخۆشی ناو باغی
داغستانە دڵگیرەکەت
کارێکی وای کرد لە گیانم
وا سەرخۆشو مەستی کردم
بەجارێك هەستی هەژاندم
وەك منداڵ کەوتمە گاگۆڵکێ
پەلم کوتا بۆ چەن دێڕێ

تا نەختێك دایمرکێنمەوە
کوڵی جۆشخواردووی گریانم
دێڕی مەبەست لێم یاخی بوو
نەگەییە فریای هاوارو
ناڵەی دڵی پڕ لە ژانم
تای خەیاڵ وا ئاڵۆزکاو بوو
هەرچەندم کرد نەکرایەوە
نە بە پەنجەو نە بە دانم
پڕبەدڵ ئاواتەخواز بووم
چەپکێك گوڵی بۆنخۆشی جوان
لە باخچەی بەرهەمت بچنم
بیخەمە ناو گوڵدانەوە
هەرچەندم کرد دڵم نەهات
زۆر ترسام لەوەی بژاکێ
بەدەس چنگو پەلی ناشیی
وەکوو منی نەزانەوە
هەموو وشەو ڕستەیەکی
داغستانە ئازیزەکەت
زامی کۆنی کولانمەوە
یادی ڕۆژانی جارانی
منداڵیی بیر هێنامەوە
یادی ئەو ڕۆژانەی وەك مەل
بێترس ئەم دا لە شەقەی باڵ
دۆڵ و نشێوو دەربەندم
دارو بەردی دەپشکنی
تا دارستانی قەد لاپاڵ
بەڵام ئێستە ئەو وڵاتە
هێندە شێواوو وێرانە
ئەو شتەی کە زۆر هەرزانە
تەنها هەر نرخی ئینسانە

ئەگەرچی تۆش لە لاویتا
وەك زۆربەی ڕۆڵەی داغستان
تامی ئەشکەنجەت چێشتبوو
نالاندبووت لەژێر باری
بێگارو ئەرك‌و زوڵمی خان
بەلام ئێستە بە کامی دڵ
وەکوو مەل لەم چڵ بۆ ئەو چڵ
خۆت تێر دەکەی لە شیلەی گوڵ
بەبێ‌ترسی دڕك‌و چقڵ
هەموو بەرهەم‌و نووسینت
شێوەو شەقڵی داغستانی
پێوەیە وەم مارکەی کارگە
باسی هەر ڕووداوێك بکەی
دەگەڕێتەوە بۆ (تسادا)
بە خۆت‌و بە کۆڵی دیاریی
ناو هەمانەو خورج‌و بارگە
وەفاداری بۆ نیشتمان
سەربڵندی‌و ڕووسوورییە
کەمتەرخەمی‌و لەیادچوونی
شەرمەزاری‌و شوورەییە
خۆزگە وەك تۆ خواپێداوو
بەختەوەرو سەربەست ئەبووم
لەژێر ئالای نیشتمانا
بێ ترسی زۆردار پشتێنێ
دڵنیاییم ئەکردەوە
لە کۆڕی دۆست‌و خزمانا
بەلام هێشتا لەلای ئێمە
نووسینی وەك نوسینی تۆ
لە گەلێ شوێنی کوردستان
تەنها باسی کوردی تیا بێ

قاچاخە وەک تلیاک‌و بەنگ
پەنجای پێ دەخرێتە زیندان
ئێمەی کوردی لە ماف بێبەش
لەو وڵاتی کوردستانە
گیرۆدەی داگیرکەری واین
هەم خانی ناخانەدانە
هەم ئەڵقەلەگوێ‌و ملکەچە
بۆ ئیستیعمارو بێگانە

بووکی ناکام

زۆر دەمێک بوو بەپەرۆش بووم
هەست‌و خەیاڵ‌و پێنووسم
جۆش بسێنێ بە ئارەزوو و کامی دڵ
بۆ هەڵبەستێک کە شایان بێ
بۆ بووکی هیواو ئاواتی دڵی تامەزرۆی پڕ لەکوڵ
بەر لەوەی مۆتەکەی مەرگ چنگی شوومیم لێ گیر کاو
هیواو ئاواتی چەند ساڵەم لەگەڵ خۆم بەرمە ناو گڵ
جارجار بە خەیاڵی خۆم
ئەکەوتمە خولیای پێمەلەی
دەریای هەست‌و خەیاڵم
بۆ ڕستێک دانەی مرواری،
بۆ گەردنی بووکی هیواو
ئاواتی ساڵەهای ساڵم
هەتا گەردانەی مرواری لەسەر سنگی نەرم‌و شلی
بە زەردەخەنەی سەر لێوو
بە پرشنگی دڵئەنگێوی
چاوی ڕەشی پڕ لە کلی
دڵی خەفەتبارو تینووم نەختێک تێنوێتی بشکێنێ
بە ڕشێنەی وردە ئاونگ دڵی پەژموردەو وشک بووم

پاراو کا، له چنگی مردن ڕزگاری کاو دەری بێنێ
بەڵام ئەفسووس، هەزار ئەفسووس
پێنووسی کول‌و ماندووی له هەست‌و هۆش جێماوم
به هیچ جۆرێك ڕام نەئەبوو بۆ نووسینی
زنجیرەی هەست‌و هۆشی ئاڵۆزکاوو پچراوم
پێنووسی سست‌و ماندووم وەکوو ئارەزووم ئەکرد
بۆ نەئەهاته جووڵه، له زنجیرەی هەڵبەستا
شل نەئەبوو بۆ نووسین له سنووری مەبەستا
ناچار بووم وەکوو منداڵ کەوتمه گاگۆڵکێی ناوماڵ
له هەر پەناو پاسارێك چنگم کوتا بۆ دێڕێ
تا هۆنراوەیەك ساز کەم بۆ وڵاتی داماوم
هۆنراوەیەکی وابێ که به دیاری بژمێررێ
ڕوانیم بەری پەلکوتان هەمووی وردە پریاسکەو
هەمووی سەرە بڕشتی کۆنی ناو بوخچەو تاقە،
به خەیاڵ لەپڕ بووکێك له خەیاڵما جێگیر بوو
بووکێکم ڕازاندەوەو کوڵی دڵی جوشخواردووم
بەو بووکه وەکوو منداڵ تاوێك بێدەنگ بوو، ژیر بوو
ویستم بووکی خەیاڵم، له جۆلانەی خەیاڵا
نەختێك هەروەکوو منداڵ ڕاژەنم به پەنجەی دڵ
کۆڕی ئاهەنگێك سازکەم بۆ شایی‌و بۆ هەڵپەرکێی
بووکی ئاواتی دڵی گەرم‌و بەجۆش‌و کۆڵ
سەیرم کرد بووکی خەیاڵ به بەرگ‌و به پۆشتەنی
سەرتاپای ڕازاوە بوو به جلوبەرگی نەرما
بەڵام به شێوەو دیمەن ڕەنگ زەردو خەفەتبار بوو
سەر سنگی شڵپەی ئەهات لەژێر فرمێسکی گەرما
له داخی بووکی مات‌و لەتاو کزی‌و بێدەنگی
له خەفەت‌و مەراق‌و لێوبەباری‌و بێدەنگی
هۆش‌و گۆشم نەمابوو، ئارامم لێ بڕابوو،
هەناسەم نۆرەی ئەکرد لەناو دەروونی گەرما
له داخانا ئەمکێشا به هەردوو دەس بەسەرما

چۆن ئەبێ بووک ڕازاوە بێو بە بەرگ بە تان‌وپۆ بێ
شەوی بووکێنی ماتو کزو بێڕەنگ‌وبۆ بێ؟!
پیا چوومەوە بە بووکا، بە بەرگ‌و بە پێڵاوا
بە ڕوخسارو بە شێوەی کزی زەرد هەڵگەڕاوا
سەیرم کرد شێوەی بووکم، بەرگ‌و پۆشتەنیی بەری
هەر یەکەم لە دیمەن‌و بەسەرهاتێك بیستووە
لە هەر شێوەو دیمەنێك شتێکم لێ خواستووە
کەوای قەنەوزی شین، سوخمەو دوگمەو قەیتانی
مێخەك‌و سمڵ‌و بۆنی حەتحەتۆکەی ناوشانی
ئاوێنەو کل‌و کلتوور، زەنگیانەو بەرو بەرموور
پێچراوەی ناو پریاسکەی ناو باخەڵ‌و گیرفانی
ئەمانە یادگاری خانەوادەی زۆر کۆنن
بە ئومێدی ئەو ڕۆژەی تازە بووکی ئازادی
لەبەریان کا بۆ شاییو زەماوەندو هەڵپەڕکێی
ڕۆژی ئازادیی گەل‌و ڕزگاریی نیشتمانی
سەیرم کرد تارای بووکم
تارای بووکی ناکامی کەساس‌و دڵشکاوە
تارای قەد نەشکاوی
بووکی دەزگیراندای زاوای تازە خنکاوە
ڕەنگی سووری تارای بووك خوێنی گەشی زاوایە
بە گوللەی دەستی زۆردار، بە شەوی زاوایەتی
بەسەر تارای ڕووپۆشی تازە بووکا ڕژاوە
دەسماڵی ڕەنگینی کۆڵ بە پەنجەی هەرەوەزی
کیژۆڵەی هەرزەکاری شەوی کۆڕی ماڵی بووك
بەر لە شەوی ڕەشبگیر پوولەکە ڕیز کراوە
سەرپێچ، سەرپێچی دایکی
کوڕی تاقانەو جوانی لە زیندانا کوژراوە
گوڵی پۆیلانەی سەری بە چەپۆکی گەرمەشین
وەکوو بەڕەزای ژاکاو سیس‌و چرچ‌و ژاکاوە
مت‌و مووروو، ملوانکە، گوارەو بازن‌و پشتێن

هی کیژۆڵەی ئاوارەی لە وڵات دوورخراوە
لەناو بوخچەی ناو تاقی خانەی وێران و چۆڵا
لە بیرچووەو جێ‌ماوە
کراسی شینی ئاودامان
هی خزم و کەس‌وکاری تێکۆشەری خنکاوە
پیلاوی پێی پانیەبەرز
راسپاردەی، تایبەتی وەستای پانی‌بەرزدروو
لە یەغدانی ناو ماڵا
بە هێرشی تالانکەر بە تالانی براوە
سەر ڕوومەتی خوێناوی،
ڕوومەتی ناسکی کیژی لە ئازیز دوورخراوە
لە حەسرەتا بە نینۆك
پێستی کوڵمی ناسکی بریندارو ڕووشاوە
سنگ و گەردن و لامل
سنگ و گەردنی کیژی ئاوارەی دەشتی چۆڵی
وشك و سوێرو بێ‌ئاوە
بە گڕەی گەرمای هاوین ڕەش بووەو هەڵقرچاوە
دیمەنی دەست و پەنجەی ژێر چەناگەی خەفەتبار
لە یارێکی دڵشکاو دیمەنی وەرگیراوە
تومەز ئەمانەن بەرگ و شێوەی بووکی ڕازاوە
بەرگ و شێوەی بووکێکی ناکام و دڵشکاوە
بەرگی بووکی ناکامی خەفەتبارو دڵتەنگی
کوردستانی لەت لەت و گەلی کوردی چەوساوە
ئیتر دەبێ کام بزەو کام زەردەخەنەی سەرلێو
لە ڕوخساریا ببینرێ ئەو کلۆڵ و داماوە
زەردەخەنەو بزەی لێو، پێکەنین و ڕووخۆشی
هەڵدەگرێ بۆ ئەو ڕۆژەی
ئالای بەرزی ئازادی،
لەسەر هەموو بستێکی کوردستان هەڵکراوە

سروشتی مرۆڤی ناپیاو

هی وا هەیە، وا پەروەردەو گۆش بووە
قەت حەز لە چاکە ناکاو بەدکاریی لا ئاسانە
سەیرە، بە دەس خۆی نییە، لەناو قووڵایی دڵیا
هەمیشە هەر خەریکی چاندنی تۆوی قینو
نەمامی بەدکرداریو ئازارو دڵشکانە
ئەگەر تۆو و نەمامی ناپیاوەتی سەوز نەبوو
وەکوو دڕکی مەمو زین، خەریکی هەڵبەستنی فڕوفێڵو پیلانە
بە شەوو ڕۆژ ناسرەوێو ساتێك ئارامی نییە
هەروەکوو پیرێژنی فەرهادکوژی جانانە
سەرو بنی زمانی دووڕوویی و تەفرەدانە
ئەگەر کەسی دەس نەکەوت نوقورچێکی لێ بگرێ
هەروەکوو ئێستری تۆڕ لەگەڵ سێبەری خۆیا
شەڕ دەکا، سمکۆڵ ئەکا، لەسەر پاشوو دەوەستێ
خەریکی گازگرتنو لەقەو جووتەوەشانە
ئەو کەسانە نەخۆشن، مێشكو دڵیان نەخۆشە
ناو دڵیان کرمەڕێزەو پڕە لە ژەهرو لە قین
مێشکیان پڕ لە میکرۆبی دڵی خەڵك ئازاردانە
گەر ڕۆژێك تاوان نەکەی، مێشکیان ئیسراحەت ناکا
دڵیان سەبووریی نایەو هەمیشە پڕ لە ژانە
بە ڕۆژ بەدکاری نەکا، بە شەو قەت خەوی نایە
وەك بەنگکێشو تلیاککێش بە خەیاڵی چەسپی قووڵ
تاوانێك لە خەیاڵیا ڕێك نەخاو سازی نەکا
دڵی ئیسراحەت ناکاو ناسرەوێو پەرێشانە
ڕقو قینو دڵشکان، ناپیاویو بەدکارییە
ئەو کەسەی دڵی پاك بێو نرخی مرۆڤ بزانێ
دڵشکان کەی ڕەوشتی پیاوی خاوێنو پاکە؟
دڵشکاندن کردەوەی مرۆڤی بێویژدانە
مرۆڤ بۆ خۆشەویستیو دڵپاکی گۆش کراوە
خۆشەویستی گوڵێکی جوانی باغی ژیانە

ئەو کەسانەی بێبەش بن لە بەهرەی خۆشەویستی
ژیانیان هەمووی وەکوو دەشتێکی چۆڵو بێئاو
پڕە لە دڕکو داڵو چۆڵو هۆڵو وێرانە

عەبەشەکەنەو مەلا فایەقو ئەحەی سەرایلی[1]

وا عەبە هات ئەخولێتەوە وەك مزراحو خولخولۆکە
(منداڵی گەڕەك، سەرپەڕە خەڕەك)
کۆبوونەوەو دەورەیان دا وەك جنۆکە
سێچوار منداڵی تووشی دڕ، خەریك بوون ڕقیان هەڵدەسان
خوا لەولاوە، بە خۆیو بە مێزەریەوە
هەروەکوو خێو مەلا فایەقی بۆ ڕەخسان
مەلا، تیتەیەکی کێشا وەکوو تیتەی شەمەندەفەر
منداڵی لێ دوور خستەوە بە هەڕەشەو گورزی مێزەر
وتی عەبە، هەر شەکەنەو هەر شەکەنە
بازدی خۆت بەو بخولێرەوەو پێبکەنە
منداڵ بۆ دواوە دوورکەون، با عەبە بازدا لێی گەڕێن
لە هەموومان عاقڵترەو باش دەزانێ
ئەم دنیایە هیچوپووچەو ناڕەسەنە
عەبە وەستا بۆ گوڕبەستن، دێتو ئەچێ وەك جۆلانە
باز ئەداو نایداو ئەوەستێ، لێی ناگەڕێن ئەو زۆڵانە
لەپڕ ئەحەی سەرایلی هات، بە خۆیو بە گۆچانەوە
بە خۆیو بە ڕیشی بۆزی دووکەڵاویو
دارجگەرەی ناو پشتێنی کونی چڵکنو پانیەوە
مەلا مامە ئەحەی بینی، وتی چۆنی مامە چاکی؟
چۆنی لەگەڵ ئەم دنیایە
وەکوو جاران چویتە ژێری یا وەکوو عەبە بێباکی؟
وتی مەلا من زۆر قووڵ بووم، شتی دوورم لێك دایەوە

---

[1] عەبە شەکەنە، شێتتێکی خۆش بوو لە سلێمانی، مەلا فایەق لە بەهارانا سەری لێ ئەداو ئەحەی سەرایلی بەنگکێشێکی قسە خۆش بوو، بەڵام زۆربەی قسەکانی بێسەروپێ بوو، هەندێکیش بەتوێکڵ بوو.

بە خەیاڵی چەسپی قووڵم، خۆمم لێ بوو بە مانگو ڕۆژ
هەرچی گەورەو پیاوماقووڵ بوو
بە دەوری ئەم گۆچانەما وەك ئەستێرە ئەخولایەوە
تومەز کاری چەسپی خەست بوو
زۆری نەخایان سەیرم کرد، گەورەو مانگو ئەستێرەو ڕۆژ
هەمووی وەکوو بڵقی سەر ئاو
ون بوو بە جارێك توایەوە
سەیرم کرد ئەحەی جارانم، گۆچانیش ئەم گۆچانەیە
ترحێوم کرد لە عەقڵی خۆم، وتم ئەحەی گێژو نەفام
هەتاکوو ئێستا نازانیت دنیا زۆڵو جانانەیە
نە بە چەسپی خەستو خۆڵت، نە بە مۆخی مێشکی سەرت
ناگەی بە هیواو ئاواتو مەبەستو نیازی زۆری
عەقڵی بێعەقڵو فەریکی ناتەواوو گێلو کەرت
کە وەختێ مەلا ئەمەی بیست لە مامە ئەحەی سەرایلی
هاواری کرد: عەبە باز دە، هەر شەکەنەو هەر شەکەنە
گوێ مەدەرە مناڵە وردکە، بازدی خۆت بەو پێبکەنە
ئەو کەسەی ئەپێوێ بە گۆچانی هەر خەریکی گەزو جاوە
هەر شەکەنەو هەر شەکەنە، خۆت بخەیتە گێژو داوی
ئەم دنیایە هیچ‌وپووچو لارو خوارو نارەسەنە
عەبە بەبێ گوڕەستنەوە ڕاپەڕیو قەڵەمبازی دا
هەتا تیایا بوو قیژانی: هەر شەکەنەو هەر شەکەنە[1]
قسەی مەلا فایەق ڕاستە، عەبە پێڵاو دامەکەنە
لەپڕ عەبە بازدێکی داو هەموو کەوتنە چەپڵەلێدان
مەلا وتی: ئەی ئافەرین دەستی کرد بە تیتەکێشان

خۆت ماندوو مەکە، ناتوانی بمکڕی

گەر خوێنخواری یا زۆرداری
دڕندەی یا شێتو هاری

---

[1] بۆیە پێیان ئەوت عەبە شەکەنە چونکە لە ڕۆیشتندا جاروبار بازدی ئەداو ئەیوت: هەر شەنەکە.

درۆزنی، چەوت و خواری
هەرچییەك هەی، ئەژدەهای
نەهەنگی، زەردەماری
ڕەنگبێ دەسەڵاتت بێ
بمکوژیت و بمبڕی
بەڵام هیچ وا تێنەگەی
قەت ئەتوانی بمکڕی

ئەتوانی پەڕەی شیعرم
هەمووی ونجڕ ونجڕ کەی
یاساغی کەی، بیدڕی
هەرچی لەناو مەکتەبەو
ڕەفەی ناوماڵ هەیە
کۆی کەیتەوەو لوولی دەی
بە مقەست هەمووی ببڕی
بەڵام هیچ وا تێنەگەی
ئەو دێڕەی لە سنگمایە
ئەتوانی لێم داگیر کەی
یا ئەتوانی لێم بکڕی

لە زیندانی تاریکتا
ئەگەر بکەومە دەستت
دەتوانی دارکایم کەی
هەردوو دەست و هەردوو پێم
بە ڕۆژو شەو جەڕاوی
ناو کەلەپچەو زنجیر کەی
چنگ و کەڵبەی ژەهراویت
وەك گورك لە قوڕگم گیر کەی
بەڵام قەت واتێنەگەی
بە هەرچی سەرمایەتە
شەق بەری و ورگت بدڕی

ئەوەك بیروباوەڕم
تەنها نینۆكی پەنجەم
قەت ناتوانی لێم بكڕی

ئەتوانی شووشەی چرای
ماڵم بە بەرد بشكێنی
بیلبیلەی چاوەكانم
هەڵكۆڵی و دەری بینی
تروسكایی لیٚ ببڕی
ئاوی ڕەش و سپی بەجووت
بەسەر پەردەیا بێنی
بەڵام ڕووناكیی بیرو
باوەڕی مێشك و دڵم
شەق بەری و ورگت بدڕی
تەنها بە مردن نەبیٚ
ناتوانی خامۆشی كەی
ناتوانی شەوقی ببڕی
بە هەرچی سەرمایەیە
ڕووناكیی بیرو بڕوام
قەت ناتوانی لێم بكڕی

ئەتوانی هەرچیم هەیە
بیبەیت و تاڵانی كەی
بە زۆرەملیٚ لێم بسێنی
یا بە دەنكە شقارتەیەك
لەگەڵ لەوێچێك نەوتا
هەرچیم هەیە لە دنیا
وەكوو پووش بیسووتێنی
بەڵام بە هەموو گڕی
باباگوڕگوڕ ناتوانی
تان و پۆی بیرو بڕوام

تاڵێکی هەڵکڕووزێنی
شەق بەری‌و ورگت بدڕی
ناتوانی چرای بیرم
تەنها هەریەكترووسکەی
بە هەرچی سەرمایەتە
قەت ناتوانی لێم بکڕی

ئەتوانی چڵ‌و چرۆو
گوڵ‌و خونچەی ناو باخم
هەموویان هەڵوەرێنی
پەڕەی جوان‌و بۆنخۆشیان
لەژێر لەقەی پۆستاڵتا
پێشێل کەی، بیژاکێنی
لق‌و پۆپی دار بېڕی
چیت هاتە بەر داپاچی
ژەهری قینی ناو دڵتی
بەسەردا داچۆڕێنی
بەڵام ئەوەی لە دڵما
وەکوو نەمام سەوز بووە
بە سەد تەوراسی قینت
قەت ناتوانی چڵێکی
لێ هەڵپاچی‌و بیشکێنی
تەنها یەك گەڵای زەردو
وشکی وەریوی بنی
بە هەرچی سەرمایەتە
شەق بەری‌و ورگت بدڕی
ناتوانی لێم داگیر کەی
یاخود بەزۆر لێم بکڕی

من هی خۆم نیم، خۆم بفرۆشم
لە ژیانما هەرچیم هەیە

بەرهەمی ساڵەهایساڵی
ئەم نەتەوە کڵۆڵەیە
هەرچیم هەیە ئەمانەتەو
پەروەردەی ئاوی کانیاوو
زادەی ئەو هەموو سەرچیاو
بەندەن و خاك و خۆڵەیە
بە هەرچی پارەو سامان و
دەسەڵات و فڕوفێڵتە
شەق بەری و ورگت بدڕی
ناتوانی ملم پێ کەچ کەی
ئەم ئەمانەتەم لێ بکڕی

بۆ بووك و زاوایەکی تێکۆشەر

١٩٨٢/٩/٢

کاتێك بووکی یەکشەوەیان
لەودیو پەردەی بووکێنیدا
بەکێش کرد وەکوو تاوانبار
بەجووت لەگەڵ زاوای تازە
خستیانە ژێر باری سزاو
کەلەپچەو ئەشکەنجەو ئازار
کەوتنە وێزەیان بە بۆکس و
بە شووڵك و بە قامچی و دار
لایان وابوو برایەوە،
ئیتر هەرچی نەهێنییە
دانی پیا دەنێن و دەیڵێن،
هەڵی دەرێژن بە خەروار
دارو بەرد نقەی لێوە هات
بەڵام بەجووت، بووك و زاوا
هەتاسەر هەر دەم نووقاو بوون
یەك وشەیان لێ نەبیسترا

هەروەك بە جووت دەم‌و لێویان
بە دەرزی‌و دروومان درووا بوو
هەڵیان واسین، خۆڕایی بوو
سزایان دان، خۆڕایی بوو
دوژمن زۆر لە خۆی بایی بوو
وای زانی بە زەبری پارەو
بە کەلەپچەو کۆت‌و زنجیر
هەرچێکی ویست بۆی دێتە دی
پێ‌شێڵ ئەکا باوەڕو بیر

زۆر هەڵە بوو، ئێجگار کەر بوو
گیژی پێکی نەوتاوی بوو
مەزەی زەلاتەی دیناری
زۆرو مفت‌و خۆڕایی بوو

نەیدەزانی نە بە زەبری
شەق‌و پۆستاڵ‌و قامچی‌و دار
نە بە نەشئەی پێکی خەستی
نەوت مەزەی سەفتەی دینار
ناتوانێت نە بووك نە زاوای
لە ڕەگەزپەرستی پیسی
فاشیستی داگیرکەر بێزار
بە سەد کەلەپچەو زنجیرو
ئەشکەنجەو دارکاری‌و ئازار
ناتوانێت ملیان پێ کەچ کا
یا بیانهێنێتە ژێربار

شەرمەزاریی بۆ مایەوە
لەناو یەکدوو پەڕەی ڕەشا
لەگەڵ دوو دەستی خوێناویی
هەڵکێشراو لە خوێنی گەشا
ئەمەیە تاکە دەسکەوتی

مرۆڤی بە خوێناو گۆشکراو
ئەبێ یادگاری وا شووم
پێشکەش بێ بە پیاوی ناپیاو

کەلەپچەی دەستو مەچەکی
خەباتکەری کۆڵنەدەر
مەدالیای سنگو بەرۆکە
ئازاری لەشی تێکۆشەر،
هاندەری پەلاماردانی
دەزگای ڕژێمی فاشیستی
چاوچنۆکی ترسنۆکە

لە هەڵمەتو ڕاپەڕینێك
چەن داموودەزگای ڕژێمی
چەن کۆشكو تەلاری زۆردار
بە پێمەڕەو پاچو بێڵی
کرێکارو جووتیار داڕووخا
ون بوون نەمان، لە چاو ون بوون
هەروەکوو بڵقی سەر ئاو
نە تەختیان ما، نە کۆشکیان ما
نە پارەو سامانو ناو

وەرامی دکتۆر (م)*

ئەم هۆنراوەیە پێشکەشە بە گیانی پاکی مێژووناسی بەناوبانگ (مینۆرسکی)و وەرامەکەی تۆفیق وەهبی بۆ دکتۆر (م) Original of The Kurds

فەرمووتە (میدیا) نەزۆك بوو، وەکوو مەڕی قسر وا بوو
کوردیش هەتیوو بێکەس بوو، بێ دایكو بابو برا بوو

تڕحێو لە جەنابی دوکتۆر لە خۆتو لە شارەزاییت
لەلای خۆت دکتۆرات هەیەو بە شارەزایی خۆت باییت

* دەبێ مەبەستی دکتۆر مەکەنزی بێ. (سدیق ساڵح)

ئەمەیە بەرهەمی هەوڵو لێکدانەوەی خوارو چەوتت
ئەمەیە باوەڕی مێشکی گێژی ناو زەلکاوی نەوتت

میللەتێکو نیشتمانێک چۆن لووسو باریکو ئاسان
بە دوو دێڕی بێسەروپێی ناڕێکو بێبەڵگەی نەزان

دەکڕێن بە هەتیوو زۆڵو بێ باوکو دایکو نیشتمان
پێم ناڵێی میدیا چیی لێ هات، بۆ کوێ ڕۆیشت بێناونیشان؟

دیارە لە خشتەیان بردووی، نرخی فتواکەت ئەزانم
لات وا نەبێ گێژو وێژو نەشارەزاو بەسزمانم

ڕەنگە لای خۆمان بوویتایە هەروەکوو کۆلکە مەلاکان
هێندە هەرزانبەها ئەبووی بە هەموو شتێک ئەتقووچان

هەزاران تەڵاقی کەوتووت بە دوو دێڕ چاک ئەکردەوە
گرەوت لە مەلا درۆزنەکان بە ئاسانی دەبردەوە

ئەم بەزمە هی ئەمڕۆ نییە، جارەها بووژاوەتەوە
وەک خەرەک ئەم قەوانەیان بارەها لێ داوەتەوە

هەرچەن هیچو بێبایەخە پڕوپووچی بێسەروپێ
نەبیستراوە قەت بە بێژنگ بەری تیشکی ڕۆژ بگیرێ

بەڵام زۆر شەرمە زانیاری لەناو کۆڕی مەزاتخانە
وەک ماڵی دزیو تاڵانی بفرۆشرێ بە چنگێ عانە!

مەتەڵی کفر ئەحمەد

کردگار ڕەوشتی وایە
ژینو مردن بەرو دوایە
کاشکی ژین تاسەر بوایە
کەس مردنی نەبیستایە
دەڵێن گوایە ئەمری خوڵایە
دنیا لەسەر پشتی گایە
کە گا شانێک هەڵتەکێنێ
لەناو دەچێت ئەم دنیایە

مردووی ناو گۆڕ ساڵەهایە
هەمووی چاوەڕێی زوڕنایە
کەی زۆڕنا فیقەی لێ هەستا
ژینێکی تازەی لەدوایە
کاتێك هەستای ڕاست بوویتەوە
پردێکت لەبەر دەمدایە
ژێری هەزار بە هەزارە
باریکە وەکوو هەودایە
ئەوی لێی بپەڕێتەوە
تەنافبازێکی ئازایە
ڕێچکە دەبەسترێ بەجارێ
چ نۆکەرو چ ئاغایە
مەحشەرە، بەزمو هەرایە
ڕۆژی حیسابی دنیایە
هەموو ڕووی لە بارەگایە
لایەك دۆزەخ، لایەك بەهەشت
بەر هەرلا کەوتیت ڕەوایە
پێی قایل بە، ئەمری خولایە
لەم ئەفسانەیە تێناگەم
هەرچی تێی بگا دانایە

شەڕی فۆلکلاند

لەندەن

ڕۆژێك لە شەمەندەفەرا
بەرەو شارێك ملم ئەنا،
نم نمەی باران ئەباری
پیاوێکی پیر بەرامبەرم
بووکێکی زۆر زلی پێ بوو
وا دیار بوو ئەیبرد بە دیاری
وتم خالۆ:

ئەم بووکە جوانە بۆ کێیە

وتی: بۆ کوڕەزاکەمە

باوکی وا لەناو جەنگایە

چەن ڕۆژێکە لە مەراقدام

هەر ئەو کوڕەم بۆ بمێنێ

هیچم ناوێ لەم دنیایە

وتم دڵنیا بەو ماوە

گەر شتێکی لێ بهاتایە

زۆر دەمێك بوو پێت ئەزانی

هیچ نەبێ برووسکەت بۆ ئەهات

لە سەربازە هاوڕێکانی

وتی: دەم خۆش، نۆرەی تۆیە

پێم بڵێ خەڵکی کام شوێنی

لەوە ناچێ سەیرانکەر بی

گەنجیش نیت بڵێین دەخوێنی

وتم: نەخێر لە هیچیان نیم

نە سەیرانکەر، نەڕێبوارم

نە قوتابیم، نە مامۆستا

نە بازرگان و کاسبی پارەدارم

خەڵکی خاکی کوردستانم

بەش بەشکراو و وێرانم

من پەنابەرم، ئاوارەم

زۆر دوورم لە نیشتمانم

لەلای ئێمە ڕۆژێ سەد کەس

بکوژرێ بە گوللەو بۆمبا

کەس حەددی نییەو ناتوانێ

بە هیچ جۆرێك ناوی ببا

شەڕی ناو وڵاتی ئێمە

هەر لەماوەی چەند ڕۆژێکا

بەقەد هەموو فۆلکلاندی

لای ئێوەی تیا دەکوژرێ
خوێنی هەزار بێتاوانی
بەخۆڕایی تیا ئەڕێژرێ
کەچی بەدڵ نە ئێستگەیەك
نە ڕۆژنامەو گۆڤارێك
باسی گەلی کورد ناکا
وەکوو میللەتان جارێك
نە ویژدان ماوەو نە ئیمان
هەزار مافی ڕەوای ئینسان
خراوەتە ژێر پێ بۆ گیرفان
بۆ سوودی سەرمایەداری
تێر ئەخورێ بێویژدانی
کابرای بەرامبەرم مت بوو
ئەو هەموو باسەی بۆم هەڵڕشت
نقەی نەکرد، تەنها برۆی هەڵتەکاند
هەردوو لێوی هەڵقرچان!

کاروانی وشکەڕۆیی و کۆنەپەرستی

سەدان ساڵە باوباپیرمان
پشتاوپشت خەریکی جووت و
کۆچ وبارو مازوو و جەوتە
پیشەیان هەر نان و بانگ و
وسڵخانەی ناو مزگەوتە
کۆشك و تەلارو خانوویان
زنجی قوڕو گەڵاو زەلە
ژنی کەیبانووی پەروەردەی
ناو گەڕو سەرە نوێلك و
پشقڵ و تەرس و شیاکەی
ئاژاڵ و کەرو گاگەلە
گۆرانیبێژی دەنگخۆشیان

بە لۆتیو شایەر داناوە
مۆسیقارو هونەرمەندیان
وەك سەگی خوێری ڕاو ناوە
لە هەموو بەرهەمی مێشكو
شارستانێتی بێبەش بوون
گیرۆدەی داوی نەزانیو
نوقمی ناو گێژاوی دەریای
ژیانی تاریكو ڕەش بوون

وەچەی ئەمڕۆی نەتەوەی كورد
باری گرانی ڕابووردوو
ئەوەندە لە ئەستۆی بارە
لە كەڵەمە ڕزگار نابێ
هەتا خۆی ڕانەپسكێنێ
لەو تەوقەی وا لە گەردنیا
جەڕاوە، دەڵێی ڕەشمارە

سەرمایەداری

سەرمایەداریی پیلانگێڕ
هەموو لەشی فڕوفێڵو
كەڵەكو زوڵمو تاوانە
ساختەی وای لەژێر سەرایە
نانووسرێو ناگێڕێتەوە
بە داستانو بە ئەفسانە
هەر ڕۆژەی دووسەد كەڵەكو
سەد جادوو ئەهۆنێتەوە
لە پریاسكەی زەردو سوورا
وەك ڕستی مووڕوو و زەنگیانە
هەریەكەی بۆ كاتی خۆیو
پێویستیی ڕۆژی تەنگانە
دەیشارێتەوە لە شوێنی

نەهێنیی و بنی هەمانە
کەی ویستی دەیخاتە کارو
وەك جادووگەر موویەکی خۆی
بە دەوریا هەڵدەکڕووزێنیٚ و
چەرخ و فەلەکی با ئەدا
وەك پیرێژنی جانانە
بە دەستێك بە بیانووی باربووی
خەڵکی ڕەش و ڕووت و بیٚنان
دەست ئەکا بە دابەشینی
پاشماوەی چڵکاوی چێشتی
کۆنی سەرمێزو سینی و خوان
بەو دەستەی تر هەرچی ماڵی
خەڵکە دەیبا بە تالآنی
سەفتەی ئەکاو دەیئاخنێتە
تەنکەی باخەڵ و گیرفانی
جارێك بۆ چاوڕاو بۆ خوا
بیست جار پڕبەدڵ بۆ شەیتان
جارێك بە درۆ بۆ مافە ڕەش
سی چل جار بۆ سوودی سپیی
دڕندەو زۆڵی بیٚویژدان
یەکدوو جار بە نابەدڵی
بۆ شەڕوشۆڕ کوژاندنەوە
بیست جار بۆ فیت و پیلانی
ئاگری فیتنە هەڵگیرسان
بەمانەش بە هەمووی دەڵێن
پاراستنی دیموکراتی و
بەرگری لە مافی ئینسان !
لەسەر ئاوازی مۆسیقای
دیموکراتیی ساختەو درۆ
زۆر کەسی پیٚ هەڵدەپەڕیٚ

لە کایەن و سەر ئاخوڕی
سەرمایەداریی فێڵبازا
بە هیوای ئالیکی مشە
زۆر ڕێژگاوی پێ ئەزەڕێ
هیچ تێناگا زەڕینی وا
پژمەو ترپینی لەدوایە
کاتێکیش زانیی دوای زەڕین
سەد گەماڵی پێ دەوەڕێ

وا دیارە پیاچوونەوەیە؟!

بەگێکی دەوری بابان
ڕقی هەستا لە کاکی
سێبەسێ تەڵاقی خوارد
بە خواو بە پێغەمبەرو
دین و ئاینی پاکی
وتی سوێندو پەیمان بێ
ئەبێ خۆم بکەم بە میر
ببم بە پاشای بابان
ببم بە خاوەن مۆرو
تەپڵ و نۆکەرو گزیر

چی بکا؟ چۆن ببێ بە میر
هەستا ڕووی کردە تاران
وتی پاشای قاجاری
دەمەوێ پاڵپشتم بی
بۆ شەڕی سوپای بابان
پاشا فرمانی دەرکرد
لەشکرێکی بۆ ساز کەن
هەرچی میر پێویستێتی
پوول و چەکی بۆ بار کەن

لەشکری شای قاجاری
بە سەرکردەی بابانی
ڕووی کردە سوپای بابان
لە ناوچەی سلێمانی
خانێکی ئەردەڵانیش
تۆرابوو لە خزمانی
کاڵەو پیتاوی بەستو
ڕووی کردە سلێمانی
وتی هۆ پاشای بابان
(تەویٚ) بمگەیەنیتە
کۆشکی جەنابی سوڵتان
خان گەیشتە ئەستەمبووڵ
ئەمری سوڵتانی دەرچوو
هەرچی خان پێویستێتی
ئامادەی کەن زووبەزوو
لەشکرو سوپای سوڵتان
بە سەرکردایەتیی خان
کەوتە ڕێ بۆ پایتەختی
خاکی بابا ئەردەڵان
بەو جۆرە هەردوو سوپا
هەریەکەیان بە جیاجیا
بابانو ئەردەڵانیان
سەروخواری دابێژا
ئێستەش هەر ئەو دەردەیە
ئەڵێی ڕەگی گولییە
کێشەی بەگو میرئاخوڕی
دارەشمانەی بابانو
سوپاسالارو سەرتیپی
میرزاخانی قولییە
بەڵام لاوی ڕۆشنبیرو

پێشمەرگەی وریای ئەمڕۆمان
بڕوا ناکەم هەتاکوو سەر
هەروا دەستەوسان بوەستن،
چارێکی وا نەدۆزنەوە
بۆ کوردستانی بەش بەش و
بۆ گەلی کوردی خاک بەسەر

ئەگەر گوڵ نیت دڕکیش مەبە

ئەگەر لەبارتا نییە
ببیت بە هونەرمەندێك
خۆشی و شادی ببەخشیت
بە مرۆڤی ڕووی جیهان،
لە ڕێڕەوی ژیانا

ئەگەر لەبارتا نییە
ببیت بە گۆرانیبێژ
چریکەی ئاوازت بەرز بێ
لەناو کۆڕی ئاهەنگ و
بەزم و ڕەزم و سەیرانا

ئەگەر لەبارتا نییە
ببیت بە چیرۆکنووسێك
بە شاعیرێك، نووسەرێك
یا بە ئەکتەرێك[1] لەسەر
شانۆی هونەرمەندانا
بێدەنگ بەو قرەت نەیە
کە تۆ نەتوانی ببیت
بە گوڵی بۆنخۆش و جوان
خۆت مەکە بە دڕك و داڵ
لەناو باخچەی گوڵانا

[1] ئەکتەر: فنان، ممثل.

دەمی گورک بەستن درۆیە

١٩٨٣/٤/١٥

لە هەڵپەرکێی (سەدری قەنات)
بە زورناو دەهۆڵی ئازار
گۆت بووین ئەوەندە هەڵپەڕین
گورگێکی زۆڵی گیرفانبڕ خۆی مات دابوو.
زولانە گیرفانی بڕین
هەرچێکمان بوو لووس و باریك
هەمووی پیا کێشاو لێی دزین
دەمی دڵی بانگی ئەکرد:
بۆ هەڵپەرکێ تێدەکۆشای؟
(کاکە) فەرموو هێند هەڵپەڕە
تا تێر دەبیت لە دەسگوشین
کە شوان گێل بوو، ڕۆژی گورگە
ڕێکەوتەو لە دەستی نادا
ڕەوشتی دڕندە وایە
پەیمان بەستن لەگەڵ گورگا
کەرێتییەو ڕێژگاوییەو
هەر پەشیمانی لەدوایە
دەمی گورگ بەستن درۆیە
نەچاری چەقۆی دەم بەستە[1] و
نە نوشتەو دوعای مەلایە
گورگ هەر گورگەو دڕندەیەو
مێملی فران فرانە
تۆپین نەبێ چاری ناکا
پەندی کۆنی پێشینانە
ئەترسم ڕۆژێك لەڕۆژان

---

[1] جاران ئەوی مەڕومالاتی هەبوایە لە دەشت، بەتایبەتی لە ڕۆژی هەورو هەڵاو تەمدا لە ترسی گورگ، بڕوای وابوو ئەگەر چەقۆیەك دەم بەست بکا، ئیتر گورگیش دەمی دەبەسترێ و ناچێت بەلای ئاژاڵەکەیدا.

ئەم هەموو کارەساتانە

ئەم هەموو کەڵەك‌و ساختەو

دەسبڕین‌و چاوبەستانە

بە دوو قسەی لووس‌و باریك

بە دوو دەنگ خورمای بابی [1]

ئەمجارەش وەك جاری پێشوو

دەستەیەك لاوی تازەمان

گورگ بۆ خۆی بیکا بە تێشوو

بۆ گیانی پاکی حاجی قادری کۆیی

زۆر دڵنیام حاجی قادر

کە وەختێك سەری خۆی هەڵگرت

ڕووی کردە خاکی بێگانە

دەیزانی دوورەوڵاتی

شتێکی زۆر ئاسان نییەو

ئێجگار ستەم‌و گرانە

بەڵام داخی ڕۆژگاری

نالەباری ئەو ڕۆژانە

ئەوەندەی دڵ شکاندبوو

خۆی نەگرت، سەری خۆی هەڵگرت

ڕێی گرتەبەر وەك دێوانە

بە پێخاوسی بەبێ کاڵەوو پیتاو [2]

تا گەیشتە ناو خاکی ڕۆمی بەدناو

کۆڵ‌و باری لەوێچێك داخ‌و زووخاو

مێزەرێکی چڵکنی کۆنی دڕاو

---

[1] جاران ئەیانوت فلانە کەس خورمای بابی دەرخوارد دراوە. نیازیان لەوە بوو کە شتێکی وایان داوەتێ ڕەوشتی پێ خراپ کراوە.

[2] حاجی قادر خۆی لە شیعرێکدا دەڵێ:

لەبیرت دێ زەمانێ چووینە باڵەك

بە پێخاوسی، نە کەوشمان بوو، نە کاڵەك

بوخچەیەکی چوارگۆشەیی لە خام چاو
پڕ کتێبی پەرپووتی پواوی زەردباو
بەرەو ژینێکی ئاڵۆزی ڕانەهاتووی سەختو گران
پڕ لە ئەرکو کوێرەوەریی بێوچان
دڵێکی ماتو خەمباری هەڵگوشراوی پڕتاسە
بۆ نەرمە بای بن دەوەنگی لاپاڵی هەیبەت سوڵتان
تەنها ئومێدێك کە لەناو مێشكو دڵیا هەر مابوو
بریتی بوو لە ترووسکایی بنەماڵەی بەدرخان
بەداخەوە، بەو داخەوە سەری نایە ناو خاکەوە
بەبێ ئەوەی ئاواتێکی بۆ بێتە دی لە ژیان
لێوە لەرەی پێش گیانکێشان
یادی شیعرێك بوو بە حەیران
ئەیوت: دەك فیدای خاکت بم
ئەی خاکی پاکی کوردستان
هەرچەن حاجی زۆر لەمێژە
ئێسكو پرووسکی نەماوەو
لەناو خاکدا بۆتە خۆراك
بۆ مارو مێرووی گۆڕستان
بەڵام هێشتا گیانی پاکی
هاوار ئەکا: هەزار نەعلەت
لە خۆفرۆشو هەلپەرستان
پڕبەدەم هەتا تیایەتی
بانگ ئەکا هەزار موخابن
هەتا لەگەڵ یەکتر وەکوو
ئاگری بن پووشو کا بن[1]
لەشکرتان گەر لافاویش بێ

[1] حاجی قادر لە شیعرێکدا ئەڵێ:
هەتا وەك ئاگری بن کان لەگەڵ یەك
ئەگەر تۆفان بێ لەشکرتان بە پووشەك

خاك بەسەرتان بە هیچ نابێ
کوڕگەل وەرن پیاوی چابن
ئەوی کوردکوژو خۆفرۆشە
هەمووتان لێی تەبەڕا بن

لاوکی سوور

١٩٨٣/٤/٢٣

لە دوورەوە وادێتە گوێم
لە لاپاڵی چڕو سەوزی
چیای سیرومایسترا
دارکەرەکان لە سێبەری
درەختە بەرزەکانا
بە دەنگێکی بەرزو زوڵاڵ
سترانێك دەڵێن هەروەکوو
لاوکی لای خۆمان وایە
لەکاتی مازووچنین و
هەرەوەرزی دارشکانا
لاوکێکی سووری گەرمی
پڕ لە گلەیی و سەرزەنش
دیاری پێشمەرگەی کووبایە
بۆ پێشمەرگەی ناو سەنگەری
چیاکان لە کوردستانا
لە لوتکەی قەندیل و سەفین
لە هەڵگوردو لە هەندرێن و لە بارزانا
دەڵێن: هۆهۆ کوڕۆ لاوۆ
کەی ئێمە ڕۆژێك لە ڕۆژان
تەورمان لەیەکتر خستە کار
بۆ داپاچینی یەکتری
لە سەنگەری تێکۆشانا؟!
تەوری ئێمە هەر بۆ ملی

دوژمنی خوێنەخوێمان بوو
بۆ هاڕینی کەللەسەری
ئەژدەهاکی خوێنمژمان بوو
لە ڕاپەڕینو هەڵمەتو
هێرشی بێوچانا
لەکۆنەوە بیستوومانە
پێشینانتان وتوویانە
گەر دار پوازی لە خۆی نەبێ
قەت ناقڵیشێو دوولەت نابێ
بە دەمی تەوری بێگانە
کەچی ئەمڕۆ بەداخەوە
تەورو پوازیش لە خۆتانە
کوڕۆ لاۆو، ئەوە شەرمەو
پیلانی پیرە شەیتانە !
کەی ئەمە ڕێگەی ئازادیو ڕزگاربوونی نیشتمانە
دەبێ دەمی تەور هەمیشە
ڕووبەڕووی خوای ئەهریمەن بێ
بۆ هاڕینی دامودەزگای دەستەی فاشیستو بۆگەن بێ
گەر یەك نەگرن بەم زووانە
سوود وەرنەگرن لە کزبوونی
ئەو دوژمنەی وەك ڕەشمارە
لە سڕبوون ڕزگاری ببێو
ببووژێتەوە ئەمجارە
ئەوسا خۆتان ئەبیننەوە
ژیانتان چەندە دژوارە
ئەوی سوودی نیشتمانی
پێشێل کاو بیخاتە ژێر پێ
لەپێناوی سوودی خۆیا
ئەیبیننەوە لە دوارۆژدا
چەن ڕووڕەشو شەرمەزارە

وڕێنەی خەو

١٩٨٣/٥/١

ئەی چەرخی چەپگەرد، بەردت لێ باریٚ بەرۆکمان بەردە بۆ تەنها جاریٚ
نەختێك بۆ خۆمان با ئاسوودە بین هەوارێك هەڵدەین لە لالەزاریٚ
کۆڕێك ببەستین وەکوو خواپێداو لەناو مێرگێکدا لە گویٚ ڕووباریٚ
تێر تێر بنۆشین بادەی ئازادی بە کامی دڵمان وەرزی بەهاریٚ
بادەیەك جامی پەڕەی گوڵێك بیٚ مەست بیٚ وەك نێرگز وەك چاوی یاریٚ
نێرگزێك پەنجەی پەری ڕوخساریٚ هۆنیبێتەوە لەناو گوڵزاریٚ
گوڵزارێکی وا دوژمن ڕێی نەبیٚ پیٚشێلی بکا لە ڕاگوزاریٚ

تلیاك

وەختێك تێکۆشان باری ئاسان بوو وەك ئێستە نەبوو تەختو نەرمان بوو
میللەتان هەر کەس بۆ دواڕۆژی خۆی خەریکی هەڵپەی ڕێی تێکۆشان بوو
لەو ڕۆژانەدا کوردی بێچارە تووشی دەردێکی سەختو گران بوو
ئاسۆی دواڕۆژی پڕ تەمومژ بوو ئاسمانی شینی تاریکستان بوو
ڕێیەکی چەوتی وای گرتبوە بەر پڕ لە دڕکەزیو پڕ بەردەلاّن بوو

هیوای بەهەشتو ڕووباری هەنگوین پەریی بالاّ بەرز، قژ زەردی چاوشین
جوانی ناوباخی وەکوو پەپوولەی لەم چڵ بۆ ئەو چڵ جوانو باڵ نەخشین
ئەمانە خولیای شەوو ڕۆژی بوو کەی بیانگاتیٚ وەکوو مەمو زین
ئیتر چش لە سەد کوردو کوردستان هەمووی بە پوولێك خوێندنو زانین
پردی سیراتی باریکی وەك موو توونی دۆزەخی پڕ لە گڕی شین
ترازووی خاوەنی ئاسمانی حەوت قات کورتانی جەجاڵ، شەیتانی لەعین
وای ترساندبوو، ورەی بەردابوو چش لە سەد دنیاو هەزار چش لە ژین

خۆی هەڵتەکێنێت ڕەنگینە کۆڵی وەکو بازی بەنگ بیکاتە قۆڵی
هەزار قەواڵەو پڕوپووچی وا بە پوولێك نایکڕیٚ دوژمنی زۆڵی

دەسبەردار نەبێت لەم ڕێژگاوییە هەر دۆش داماوی چەقی سەرڕێیە
ڕزگاری نابێت تا ڕێی ڕاست نەگریٚو نەزانێت ڕێگەی ڕزگاربوون کوێیە!

پشت بەستن بە بێگانە نەخۆشییە

تا پشتت بەستبوو بە خۆت، پشتو بازووت بەهێز بوو
لای بێگانە بە سام بووی، ناوت بەرزو پیرۆز بوو
لوتکەی سەر شاخت قەڵای سەختی دوژمنبەزێن بوو
سەنگەرت پڕ لە ڕۆڵەی مەردی دوژمنشکێن بوو
هێزی جەماوەری گەل هاوبیری مەبەستت بوو
پێنووسو چەك بە جووتە چەکی هەردوو دەستت بوو
هەتا خۆراکت نانو دۆی پیرێژنی کورد بوو
(برا لەپشت برا بێ) دروشمی درشتو ورد بوو
جامبازو چەرچیو دەلاڵ بازاڕیان ساردوسڕ بوو
پیاوی سیخوڕو جلخوار تا بڵێی حاڵی شڕ بوو
بەڵام کە کەوتیە داوو تەڵەو فێڵی بێگانە
بۆی بە دەسنگەخۆری زۆڵی هەرزەو جانانە
هەرچیت هەبوو دۆڕاندت وەك قومارچی مایەپووچ
هەر ڕۆژەی لە هەوارێك سەرسم ئەدەی لنگەوقووچ
هەروا بووەو وا ئەبێ، ڕەوشتی مێژوو وایە
پشت بەستن بە بێگانە ملشکانی لەدوایە
ئەگەر هەزار جار بگری ڕێی بێگانەپەرستی
ساویلکانە دوای کەویو ڕیشت بدەیتە دەستی
بە هیوای ئەوەی زنجێك لە سایەیا هەڵبەستی
ئەنجام خۆت ئەبینییەوە چەن دۆڕاوو شکستی
ئەوی بە تەمای باربوو و دەسنگەی ئەمو ئەو بێ
وەکوو ئەو کەسە وایە بڕوای بە خەوی شەو بێ
گەر بە تەمای بێگانە دەسبەری بۆ فرمانێ
سەریش کەوی بە پیاوو بەندەی خۆیت ئەزانێ
خەڵاتی ئاغای نامەرد بۆ نۆکەری سەرشۆڕی
هەمیشە شەقی مزرە بۆ قنگی پانو پۆڕی

گاریباڵدی

ڕۆما، ١٩٨٣/٥/١٢

لە وڵاتی ڕەفائیڵو
مایکل ئەنجیلۆی هونەرمەند
کە ڕوو ئەکەیتە هەر شوێنی
یا وێنەیەك یا پەیکەرێ
بلیمەتێك خۆی دەنوێنێ
ڕۆژێك لە پێشانگایەکا
پەیکەرێکی مەڕمەڕم دی
بە دیمەن وەك دەروێش وابوو
تێر تێر سەیرم کرد بە وردی
کە پرسم کرد، پێیان وتم
ئەم پەیکەرە پاڵەوانو
یەکخەری ئەم وڵاتەیە
کە پێی دەڵێن گاریباڵدی
دەرسی مامۆستای منداڵیی
مامۆستا "صالح قەفتان"م
هاتەوە بیر هەروەکوو خەو
پێی دەوتین گاریباڵدی
هەموو ئیتاڵیای ڕزگار کرد
لە ناخۆشیی تاریکیی شەو
لە جێی خۆما سامێك گرتمی
لەبەردەمیا وەك بتپەرست
تاوێك بەچۆکا هاتم
وامزانی هەرچی دنیایە
لە خۆشیانا هەمووی کراوە
بە پێشکەش و خەڵاتم
بە گۆشەی چاوێکی بەڕێز
سەیرێکی گاریباڵدیم کرد
دەستێکی بۆ هەڵتەکانم

وتی تۆ کێی، خەڵکی کوێی؟
وتم: خاڵۆ گاریباڵدی
خەڵکی خاکی کوردستانم
ئەو وڵاتەی کەوا جاران
پێی ئەوترا خاکی میدیا
جێگەی زەردەشت و ئاڤێستا
وڵاتی کاوەی قارەمان
وڵاتی ئەو نەبەردانەی
لەشکری ئاشووریان بەزان
بەڵام بەداخەوە کاتێ
لێشاوی لەشکری ساسان
ئاڵای میدیای هێنایە خوار
تەختی هەمەدانی ڕووخان
لەوڕۆژەوە هەتا ئێستە
وەکوو بوخچە بەگەردانێ
دەستاودەست ئەکرێ بە کوردو
بە نیشتمانی کوردستان
جاربەجارە کۆلکە میرێك
لە سووچێکا بەدڵ و گیان
دەزگایەك بۆخوی ساز ئەکا
بەڵام زۆر نابات گەلەگورگ
دەوری ئەدەن ئەیڕووخێنن
وەك حەمامۆکی منداڵان
کە سەیرم کرد گاریباڵدی
بەزەیی پیاما دێتەوە
لە خەفەتا کزو ماتو
ڕەنگی زەردو هەڵبزڕکاو بوو
وتی: کاکی ڕێبواری کورد
ئەم وڵاتەی ئێستەی ئێمەش
وەکوو لای ئێوە شێواو بوو

هەروەکوو ئێستەی لای ئێوە
داگیرکراوو پارچە پارچەو
خەڵکەکەی هەموو کەساس و
چەوسێنراوو بەشخوراو بوو
هەر میرێك بە خۆی و سوپاو
بە تەپڵ و ئاڵاو تاجیەوە
بە مووچەخۆری چاوبرسی و
بە سوارەی هەڵەپاچیەوە
پاپاش بە خۆی و بە قەڵاو
بە ئینجیل و بە خاچیەوە
هەر ڕۆژەی دەزگای لایەکیان
بە هێرشێك ئەڕووخێنرا
شارو دێهات ئەسووتێنرا
تا میللەت تەواو بێزار بوو
چاری نەما دەست لەناو دەست
لەژێر ئاڵای نیشتمانی
یەکگرتوودا ڕیزیان لێ بەست
ئێمەیان کرد بە دەمڕاست و
بە پێشڕەوی شۆڕشی گەل
بۆ ڕزگاری و یەکخستنی
ئەم میللەت و نیشتمانە
بۆ ڕووخانی کۆشك و قەڵای
ئەو میرە تاوانبارانە
شێرانە قۆڵمان لێ هەڵکرد
نە میرمان هێشت، نە سوپای خاچ
دام‌ودەزگای هەموویانمان
داپاچی بە پێمەڕەو پاچ

ڕەگی دووبەرەکیی ناوخۆ،
ڕیشەیمان دەرکێشا لەبن

وڵاتمان هەمووی کرد بەیەك
بە کوێرایی چاوی دوژمن
لەبیرم دێ کە سەرکەوتین
هەگبەکەی پشتم پشکنی
وتم بزانم چیی تیا ماوە
ڕوانیم قنچکێك باستوورمەیە
دوو هەرمێ لەتکەی وشکەڵو
دووسێ لەت نانی جۆی ڕەقی
کۆنی کەڕواوی‌و سووتاوە

ئێمە وا شۆڕشمان سەرخست
ڕێی شۆڕشی ڕاستی وایە
ئەرکی شۆڕش سەخت‌و گرانە
کوێرەوەریی زۆر لەدوایە
شۆڕش بەبێ جەماوەری
یەکگرتووی پشت بەخۆبەستوو
وەکوو پووش‌و کای دەم بایە
خاك بەسەر ئەو میللەتە بێ
تووشی پاشاگەردانی بێ‌و
هەر کەسەی بۆ خۆی ئاغایە
دووبەرەکی شێرپەنچەیە
شەڕی براکوژیی لەدوایە

هەر وەختێ گەیشتنە ئەو ڕۆژەی
پشت نەبەستن بە بێگانە
پێشڕەوتان ڕێی خەبات بگرێ
وەکوو ئێمە دەروێشانە
شەڕی براکوژی‌و ناڕێکی‌و
دووبەرەکی لەناوتانا،
نەبێت بە پیشەی ڕۆژانە
ئەوسا تەواو دڵنیابن

سەرکەوتن و یەکگرتنتان

وەکوو لای ئێمە ئاسانە

دنیای سەربەست (العالم الحر)

دوو هەزار بابلۆ نیرۆدا

لەناو زیندانی فاشیستی

وڵاتی (شیلی)دا بمرێ

لە هەر شوێنێك ناوی چینی

کرێکارو ڕەش وڕووت ببرێ

بە هەزاران ئازادیخواو

ڕۆشنبیر دارکاری بکرێ

لە دیاربەکرو ئەنادۆڵ،

هەزاران لاوی بێتاوان

بەڕیز لە سێدارە بدرێ

پەنجای وەکزو نازم حیکمەت

دەربەدەرو ئاوارە بێ

لە خاکی دووروڵات بمرێ

هەموو هۆنراوەو نووسینی

بسووتێنرێ و لەناو ببرێ

ئەمانە لای دنیای سەربەست

کارێکی ئێجگار ڕەوایە

کاوبۆی بسکەی سمێڵی دێ و

لە ڕاستی هەمووی بێدەنگەو

ورتە لە دەمی دەرنایە

گەر هەزاران ئازایخوا

لە شارەکانی سلڤادۆر

لە خاکی خوارووی ئەفریقا،

هەروەکوو گاگەل ڕەش و بۆر

زیندانەکانیان لێ پڕکەن

بە بیانووی ساختەی جۆربەجۆر

کوردستان هەمووی وێران بێ
تا ماوە پارچە پارچە بێ
ملیونێك لەناو زیندان و
ئۆردووگای فاشیستەکانا
ئاوارە بێ و دەربەدەر بێ
هەمووی قوربانی "ڕێگان"و
پەنتاگۆنی بەخوێن تینوو
قوربانی دوو چاوی کاڵی
باجی خانمی درێژدادڕی
نۆکەری سەرمایەداریی
چاوچنۆکی وێژدان مردوو

ئۆردووگای سەبرەو شاتیلای
پڕ هەزاران بێتاوانی
ساواو پیرێژنی هەژار
گەر بکرێن بە مەزەی پێکی
ویسکی سەر مێزی ڕازاوەی
شامیرو شارۆنی خوێنخوار
بۆ بەجێهێنانی نەخشەی
"بیگن"ی کلکی ئیستیعمار
ئەمانە هەمووی ڕەوایەو
شتێکی زۆر ئاساییە
دنیای سەربەست لێی بێدەنگەو
شەرمو شوورەیی لانییە

بەڵام ئەگەر لێخ ڤالیسە
ڕۆژێك پژمی لە حەماما
یا بایەکی لێ بەربوەوە
لە کراکۆف و گدانسکا،
لەناو کۆڵان و شەقاما
ئیتر هەموو دنیای سەربەست

به خۆی‌و ئێستگه‌و گۆڤاری
پاپا به خۆی‌و له‌شکری
که‌شیشی[1] وه‌کوو ڕه‌شماری
ڕۆژنامه‌نووس وه‌ك پرسه‌دار
فرمێسك له چاویا دێته خوار
هه‌روه‌کوو دانه‌ی مرواری
سه‌د چه‌پکه گوڵی ڕازاوه‌ی
به قه‌یتانی دۆلار به‌سراو
هه‌مووی ده‌کرێ به پێشکه‌شی
فس فس پاڵه‌وان به دیاری
لێخ ڤالیسه، هۆ گیانه‌کەم لێخ ڤالیسه
پیاوی وه‌ك تۆمان بێ به‌سه
با ڕه‌ش‌وڕووت حه‌په‌یان بێ
چیمان پێ ده‌ڵێن با بیڵێن
چی ده‌که‌ن، چییان به‌ده‌سه
خۆت ده‌زانی لێخ ڤالیسه
دنیای سه‌ربه‌ست له ڕاستیدا
پیاوی وه‌کوو تۆی مه‌به‌سه
بڕۆ کۆڵ مه‌ده‌و مه‌وه‌سه
له ئێمه سه‌فته‌ی دۆلارو
له تۆ ساخته‌و درۆو ده‌له‌سه
پیاو که ئه‌مانه ده‌بینێت
خۆی پێ ناگیرێ‌و بانگ ده‌کا
هۆ دنیای سه‌ربه‌ستیی ساخته
گوێمان پڕ بوو له ساخته‌یان
بیبڕه‌ره‌وه، ئیتر به‌سه
مافی مرۆڤ له‌لای ئێوه
ته‌نها بۆ پیاوی ته‌ره‌سه!

---

[1] به فارسی به قه‌شه ده‌ڵێن که‌شیش، به‌ڵام لای خۆمان نیوه جنێوێکه.

بێ فەڕ

هەیە وەکوو داری زڕ، هەتا ماوە بێ بەرە
هەمیشە گەڵای تاڵەو وەریوەو بێسێبەرە
بزن بەو بزێوییەی قەت تامی چرۆی ناکا
سمۆرە کە دەیبینێ ناچار ئەبێ لێی ڕاکا
بۆ سووتاندن بە ئەرکەو پڕ گێچەڵەو کێشمەکێش
هەر بۆچەکەو دووکەڵە تا دەبێ بە خۆڵەمێش
بەکورتی، زۆر بێفەڕەو بە کەڵکی فلسێك نایە
لق و چڵی گەندەڵەو پڕ لە کرمو گەرایە
کەچی لای وایە نییە وەکوو خۆی ڕێکەو جوان بێ
وەکوو خۆی پڕ لە کەڵکەو چاکەو سوودی ژیان بێ
دە وەرە خوارو گێڕ بەو خۆت لەلا قنج و قیت بێ
زڕو گەڕو بێفەڕو خۆت لا پڕ سوودو پیت بێ
خۆنەناسین دەردێکی کاریگەری تەواوە
تووشی هەرکەسێك ببێ سەرلێ تێکچوو و ڕێژگاوە
مرۆڤ گەر خۆی بناسێ و کێشانی خۆی لا دیار بێ
دەتوانێ لە زۆر تانەو کەموکوڕی ڕزگار بێ
بۆیە دەڵێن خۆناسین وەکوو خواناسین وایە
ئەوی کە خۆی نەناسێت لە ڕیزی کەرو گایە

بۆ ئەوانەی وڵاتی خۆیان بیر دەچێتەوە

ئەڵێن ڕێوی لە کونی خۆی
هەڵگەڕێتەوە، گول ئەبێ
تووشی هەزار دەردیسەری و
کارەساتی زل زل ئەبێ
وای لێ دێ فێڵی بڕ ناکاو
لەبەردەمی تانجیی ڕاوا
فس ئەداتەوە، شل ئەبێ
ئەو کەسەی تووشی ئەو دەردەی
ڕێوی بێ و پێی گرفتار بێ

خۆی لیٚ بگۆڕیٚو ڕێژگاو بیٚ
وەکوو ئەو خانە بێزار بیٚ
ڕۆژێك دیٚ کاڵەك بە ئەژنۆ
بشکێنیٚو لووتی خۆی ڕەش کا
بە هەزاران تفو نەعلەت
بە دوو دەستی پەشیمانی
بەسەر پەڕەی شەرمەزاریی
ڕابووردوی خۆیدا دابەش کا

زمانلووسی

زمانی پاراوو تەڕو لووس زۆرجار وەك صابوونی بەرپیٚ
قاچی هەزاران ساویلکەو نەشارەزا ئەخلیسکێنیٚ
هەر ئاگاشی لە خۆی نییەو نازانیٚ لە کام هەنگاوا
چۆن بە پاشقولو لاپێیەك لنگەوقووچ ملی ئەشکێنیٚ
بەڵام گەر توانیو بۆی ڕیٚ کەوت، جارێکی تر هەڵسایەوە
دەبیٚ ئیتر وریای خۆی بیٚو پەند لە بەسەرهات وەربگریٚ،
نابیٚ ڕیٚ با جارێکی تر هیچ کەسیٚ هەڵیفریوێنیٚ
بەڵام ئەوەی خۆی لە خۆیا ساویلکەیەو خۆشبڕوایە
بە دووسیٚ قسەی لووسو باریك دێتەوە ژێر بارو کایە
وەك نە بای دیبیٚو نە باران، دەچێتەوە دۆخی جاران
گویٚ شل ئەکا بۆ قسەی درۆ، قسەی حەقی لەلا ڕەقە
گۆڕێتی هەرچیی بەسەر بیٚ ئەو مێشك پووچە گویٚلەقە
خلیسکانە، ملشکانە، شەپازلەو لەقەو شەقە
پەندی ڕاستی پێشینانە، باوباپیرمان وتوویانە
جارێك خەڵەتاندمت خوا بتگریٚ، دووجار خەڵەتاندمت خوا بتگریٚ
سیٚ جار خەڵەتاندمت، ئەمجارە دەبیٚ بیڵێم خوا خۆم بگریٚ
ئەو کەسەی بە جارو دووجار پەند لە بەسەرهات وەرنەگریٚ
گۆڕێتی گەر لە ئەنجاما بە دەردی کەرێتی بمریٚ

پاش نسکۆ

پێشەکی

خۆم بە بەختیار دەزانم کە لەگەڵ نەبوونی کەرەسەی چاپەمەنی کوردی لە دەرەوەی وڵات، توانیم بە دەستخەتی خۆش و ناخۆش لەم ماوەیەدا ئەم چوار زنجیرە هۆنراوانەم بڵاو بکەمەوە. بەڕاستی پیاو ئێجگار بەزەیی بەخۆیدا دێتەوە کە بە چاوی خۆی دەبینێ بەرهەمی نووسەران و شاعرانی بێگانە بەوپەڕی تێرو تەسەلیی و دەست بڵاوییەوە چاپ دەکرێت کەچی کوردێکی نەگبەتیش، بەتایبەتی لە دەرەوەی وڵات دەسەڵات و توانای ئەوەی نییە دیوانی شعرێك یا گۆڤارێك بەڕێکوپێکی چاپ بکات، جگە لەو سەریەشەو ئەرك و خەفەتەی کە دێتە ڕێی بۆ گەیاندنی بڵاوکراوەکانی، سەرەڕای ئەوەش توانج و ڕەخنەی بێسەروپێی هەندێ کەس، بەتایبەتی لە لایەن ئەوانەوە کە هەر لەپاڵەوە ڕەخنە دەگرن و خۆشیان لە قسەی زل بەولاوە.. لە جنێودان بە یەکتری بەولاوە، هیچیان لەبارا نییە.

ئەمڕۆ کورد پێویستیی بە هەموو وشەو دێڕێکی خاوێن هەیە کە لە دەرەوەی وڵات بڵاو بکرێتەوە سا ئیتر لەو بابەتە بێ کە ئاوارەی داخ لەدڵ بەکامیی دڵی خۆی بتوانێت داخی دڵی خۆی تیا بڕێژێت، یاخود بریتی بێ لەو لێکۆڵینەوەو باسانەی کە لەناوچەکانی کوردستاندا ماوەی بڵاوکردنەوەیان نییە، کە بێگومان ئەمانە هەمووی لە دواڕۆژدا دەبنە سامانێکی نەتەوایەتی و کەرەسەیەکی بەسوودو بەکەڵك.

دەوترێت: هەموو ڕێگایەك بۆ (بانە) دەچێت، کەواتە با بانەی هەموو کوردێکی دڵسۆز ئەو شوێنە بێ کە ڕێی ڕزگاری و ئازادی ڕووی تێ دەکاو ڕێگا بدرێت بە هەموو کەسێك بە پاکی و خاوێنی، بە کاڵەو پێتاوی خۆیەوە ڕێگەیەك بۆخۆی بگرێتە بەر بە ئومێدی ئەوەی هەموو لە (بانە) یەك بگرنەوەو ئەوانەش لە جووکەی دەنووکی کوردی و چاپەمەنی کوردی و سامانی نەتەوایەتی و ئەدەبی کوردی تەنگەتاو دەبن و بە بێبایەخی دەزانن، با هەر لە ورگی خۆیان بدەن و لە سەرەنوێلکی قینیانا خۆیان بگەوزێنن و بتلێنەوە.

هۆنراوەکانی ئەم چوار زنجیرەیە، داخی پەنگ خواردووی ناودڵی ساڵەهایە کە وەکوو داخی دڵی هەموو کوردێکی تر، بە تایبەتی داخ و خەفەت و کوێرەوەری و بەسەرهاتەکانی ئەم چەند ساڵانەی دوایی.

منیش وەکوو هەموو کوردێکی تر، بەر لە هەموو شتێك کوردم و کوردستانم پڕ بەدڵ خۆش دەوێ و نیشتمانەکەم بەرلە هەموو شتێکە، وەکوو رەسول حەمزە توفی نووسەرو شاعری داغستانی وتەنی منیش (لە پەنجەرەی ژووری ماڵی ناو گوندەکەی خۆمەوە سەیری هەموو جیهان دەکەم هەموو جیهان لە گوندەکەی منەوە و لە وڵاتەکەی منەوە دەست پێدەکات)... هەمیشە هۆرەی جووتیارێکی کوردم لەلا خۆشترە لە سیمفونی بێگانە بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە کەسم خۆش ناوێت یا وڵاتی کەسی دیکەم خۆش ناوێ... ڕاستییەك هەیە واباشە لێرەدا لێی بدوێین ئەویش ئەوەیە: ئەوی وڵاتی خۆی و نەتەوەی خۆی بەرلەهی خەڵکی تر خۆش نەوێت، وابزانم ڕاست ناکاو ڕواڵەتە یا دیارە هیچ کەسێك و هیچ وڵاتێکی تریشی خۆش ناوێ.

هاوار

شایی و شیربایی

باوەژن هەنەزای هەیەو لە ڕقانا ئەیدا بە شوو
تەنها هەر شوو بێ قیروسیا لە ڕابوردوو و لە داهاتوو
عاصمە خانی وشکە وەرد[1]مان کەوتە جامبازی و مامەڵە
خوازبێنیی سازکرد بۆ زاوای بەچکەزۆڵی گوڕنەتەڵە
بووك بە زۆرەملێ سوار ئەکرێ، تازەبووك ڕەشپۆش و ماتە
بووك خەفەتبارو دڵتەنگە مردنی خۆی لا ئاواتە
سووراوی لێوی زووخاوی ناوجەرگی ڕەش و کون کونە
کلی چاوی تۆزی ئێسکی سووتاوی بۆمبای دوژمنە
شیربایی دوو تفەنگی شڕە، مارەیی دوو پرتەقاڵە
بەرگ و تاراو جیازیی بووکێی هەڵکێشراوی خوێنی ئاڵە
قورقوشمی گوللەی زاوامان هێشتا هەروا گەرم وگوڕە
خوێناوی زامی سەر سنگی برای بووکێمان تەڕوبڕە
ئیتر نازانم چۆن شایی ئەکرێ لەناو شاری شینا
چۆن دڵخۆش کەین بە زاوایەك گۆش کرابێ لەناو قینا
کێیە ئاوێنە هەڵگرە، کێ سەماکەری گۆبەنگە
با خێرا کاو پێ هەڵگرێ، زاوا چاوەڕێیە، درەنگە
گورج کەن با بووکێمان بڕوا بەرەو کۆشکی تازەزاوا
کێ بەربووکی بەر پەردەیە، بابێت خۆی دەرخا لەناوا
با ئەمجارەش تێر هەڵپەڕین، زۆر ڕەنگینە کۆڵ و بارمان
زاوامان جێی شانازییە بۆ خزم و بۆ کەس وکارمان
کوا گەڕگەڕی گۆرانیبێژ بۆ شایی و لۆغانی تازە
کوانێ مچەی حەبێ کشمیش[1] سووڕ با لەسەر ئەم ئاوازە

---

[1] عاصەی وشکە وەرد، ژنێك بوو خەریکی دەلاڵی بوو لە ژنهێنان و خوازبێنیی ژندا.

شایی و شوورەپیمان گەرمە، هەرایە زوڕناو دەهۆڵە
دەس خستنە پەناگوێی شایەر بۆ شاباشی پارەی مۆڵە
دەی خڕ ببژەنن ژەنیاگە وەکوو کاڵەی کۆن کنیاگە
زمانی پیاوی خاس بڕیاگە، تواناى قسەی پێ نەماگە
با پاشتێلانە تەواوبێ و بووك بێتەوە بۆ باوەخوون
ئەوسا تێئەگەین کە زاواو برا زاوامان چەن زۆڵ دەرچوون

بلبلێك

بولبولێك لە هێلانەدا
چاوی خەواڵووی کردەوە
دای لە شەقەی باڵ لە شاخا
ملی نا بەرەو گوڵزارو
کەوتە گەشت لە مێرگو باخا
بە سەودای دیداری خونچەی
تازە گەشاوەی نازداری
بە سەودای دەم لەناو دەم و
هەڵمژینی لێوی یاری
بە هەزاران بەستەی شادی
لە گەرووی بچووکی دەباری
بە ئاوازی پڕ لە سۆزو دڵگیرو خۆش
باخ و مێرگ و شاخ و داخی
سەراپا گشت هێنایە جۆش
ڕۆژێك هەروەك ڕۆژانی تر
فڕی و گەییە شوێنی مەبەست

---

[1] مچەی حەبێ کشمیش، کابرایەکی سمێڵ باڕبوو بەڵام نێرەمووك بوو، لەناو ژناندا هەڵدەپەڕی و دەستی دەلاڵیشی هەبوو لە ژنهێنان و مارەکردندا.

ڕوانیی گوڵی قرتێنراوە
چڵی ئاواتی بێگوڵەو
گەڵاکانی ژاکێنراوە
گوڵ نەماوە لەناو باخا!
ئیتر دنیای لا تاریك بوو
ورتەی لێ بڕا لە داخا
کام تاوێر زۆر سەخت و بەرز بوو
کام ناوبەرد ڕەق و بێ ئاو بوو
کام جێگا شوێنی کەساسی و
کونجی مەلی دڵشکاو بوو
کام جێگا پەست و غەمگین بوو
کام پەنا دۆڵ کش و مات بوو
کام جێ شەماڵی ناگاتێ و
کپ و خامۆش و بێدەنگ و
دوور لە شمشاڵی ئاوات بوو
ئەوێی کرد بە خەڵوەتخانەو
وازی لە هەموو شت هانی
لەجیاتی بەستەی دڵشادی و
ئاوازی خۆش و گۆرانی
بڕیاری دا جووکەی نەیە
نە لە گوڵزار، نە لە باخا
نە لە مێرگا، نە لە شاخا
بڕیاری دا دەنووکی وەك قفڵ داخا
بڕیاری دا تا ئەوکاتەی
یەکەم خونچەی ساڵی تازە
شنەی شەماڵ دەیشەکێنێ
تا ئەوکاتەی یەکەم خونچە

پەپوولەی نەخشین ئەیدوێنێ
هەتا ئەوکاتەی یەکەم گوڵ
بۆ دەماخی وڕو کاسی
بۆنی گوڵاو دەپرژێنێ
تا ئەوکاتەی تازە خونچە
وەکوو تازە بووک دەنوێنێ
تا ئەوکاتە بڕیاری دا
دەنووکی وەك قفڵ داخا
جووکەی نەیە نە لە گوڵزار
نە لە شاخا، نە لە باخا
لەولاوە هەنگ لێی پەیدابوو
پرسیی بولبول چی قەوماوە؟
بۆچی وەها گۆشەگیری و
بە جارێك ورەت بەرداوە
گەر لە داخی گوڵی باخت
وا ڕەنگ و بۆت لێ براوە
ساڵەهایە من بێوچان
ناسرەوم بەدڵ و بەگیان
شانەم پڕ دەکەم لە هەنگوین
زۆردارێك لێم داگیر دەکا
دەیبات وەکووماڵی تاڵان
من وەك تۆ نیم ورە بەردەم
من کۆڵ نادەم هەتا ماوم
پوورەی خۆم واز لێ ناهێنم
شانەی خۆم هەر هەڵدەبەستم
هەر دەبێ ڕۆژێکم هەبێ و
هەر بۆ خۆم بێ و کەس نەتوانێ

وەکوو ئێستە مافم بخوا
ئەوکاتەیە بە خۆم دەڵێم
ئۆخەی ئازادو سەربەستم
دە تۆش ئەی بولبولی غەمبار
پیاوی چاك بە وەکوو من بە
دڕکی چاوی دوژمن بە
بە کۆڵدان و گۆشەگیری و دڵپەستی
قەت ناگەیتە هیوای دڵو مەبەستی

کە بولبول ئەم پەندەی هەنگی
بیست، لە جێگەی خۆی ڕاپەڕی
بەرگی دیوانەو دڵپەستی و
کونجنشینی و غەمی دڕی
باڵی لێك دا وەکوو جاران
فڕیو دای لە شەقەی باڵ
بە بێدەنگ لەبەرخۆیەوە
ئەیوت من لە هەنگ کەمترم؟
ئەم خاکەی من پڕ لە گوڵ بێ
بۆ تەنها بۆ گوڵێك بمرم؟!

بیرەوەرییەکی تاڵ

کە ساتێك چاوم کردەوە
وردە وردە لەناو بێشکەو
جۆلانەی ژوورو هەیوانا
بە لایلایە فێریان کردم
بە شیری مەمکی چ دایکێ
نیشتمانێك گۆش کراوم
تێیان گەیاندم خەڵکی کوێم

لە کام گەڕەك لەدایك بووم
سەری پەنجەی چ مامانێك
بنی مەلاشووی هەڵداوم

کە ساتێك هۆشم کردەوەو
چوومە ناو کۆڕی ژینەوە
سەیری ئەملاو ئەولای خۆم کرد
چاوم گێڕا، بەناو وڵاتی وێرانا
بەناو خانووی خشتی قوڕو
گەلاّو زەل‌و چیلکە و گورگەو
قامیشی سەر گوێسەبانا
هاونیشتمانی هەژارو
کەساس و سەرگەردانم دی
چەندە دواکەوتوو و نەزانە،
چەند داماوە لە ژیانا
ئەوسا زانیم ئێش‌و ژانی
بۆچی قەت کۆتایی نایە!

کە ساتێك هۆشم کردەوەو
لە خۆم گەیشتم بەتەواوی
هەستم کرد دڵم لەت لەتە
هەر لەتێکی لەژێر باری
ئەشکەنجە و ئێش‌و ئازارا
سست‌و لەرزۆك و سەقەتە
دەست‌و پێم وا لە کۆتایەو
گەردنم جەڕاوی پەتە
ئەوسا تەواو تێگەیشتم
لەشی بێهێزو بێ‌تینم

ڕێگەی کاروانی چەند سەختەو
چەند قورس و گران و خوارە
باری نالەباری ژینم

کە سەیری دیواری بەرزی
بەندیخانەی وڵاتم کرد
چۆن هەمووی تەلبەنگ کراوە
چۆن ڕێ لە هەموو مرۆڤی
داناو ڕۆشنبیر گیراوە
چۆن مەلی ئازادی لەناو
داوی زۆردارا خنکاوە!
ئەوسا تێگەیشتم بۆچی
گوڵی ئازادی و سەربەستی
هەمیشە سیس و ژاکاوە
ئەوسایە بۆم ڕوون بووەوە
بە پێلەقەی چ ناپیاوێك
وڵاتم پێشێل کراوە
کە ئەم هەموو تاوانەم دی
بێپەروا دەنگم هەڵبڕی
هەتا تیاما بوو قیژاندم
وتم هەتاکوو کەی وابم
چییە گوناه و تاوانم؟
هەتاکەی هەر پارچە پارچەو
بەشخوراو و سەرگەردانم
لەمە زیاتر بێدەنگ نابم
واز ناهێنم، من ئینسانم

لەپێناوی ئازادیدا
پێشکەش دەکەم ڕۆح و گیانم
کۆڵ نادەم و واز ناهێنم
ئەگەرچی ببڕن زبانم

یاساوڵێك لە دوورەوە لێم ڕاپەڕی
وتی دیارە زۆر دەمشڕی
بە دەمی خۆت نانی خۆت و
ماڵ و منداڵت ئەبڕی
کەی تۆ لە مافت بێبەشی
لەبەرچی تۆ لەلات وایە
سەرگەردان و چارەڕەشی
تۆ چیت لەوە زیاتر دەوێ
نانت هەیەو ئاوت هەیە
دەست و قاچ و چاوت هەیە
خانوویەکی دوو نهۆم و
ناوماڵی ڕازاوت هەیە
ناتەواوی و کەموکوڕیت
پێم ناڵێی ئیتر کامەیە؟

وتم ئەوەی لێی بێبەشم
لەو شتانە بەنرخترە
ئەوەی من بۆی بەپەرۆشم
لەو شتانە گرانترە
شتێکی ئێجگار بەنرخە
لەژیانا وێنەی نییە
ناوەکەی وا لەدڵمایە
وەکوو نەقشی بەرد نوسراوە

ئازادییە... سەربەستییە
ژیان تەنها هەر نان نییە
هەر خەو و خۆراك و ئاو و
نوستن و ڕاكشان نییە
گاوگۆتاڵیش هەر دەخۆن و
كایان هەیەو ئاویان هەیە
قاچیان هەیە و چاویان هەیە
بە ئارەزوی دڵی خۆیان
دەلەوەڕن، كاوێژ دەكەن
لەناو سەوزە گیای بەهارا
لە گەوڕدا چۆنیان بوێ
بە ئارەزوو لنگ درێژ دەكەن
مانای ژیان ئەگەر تەنها
هەر خۆراك و ئاو و نان بێ
دەبێ ژیانی مرۆڤیش
وەكوو ژیانی حەیوان بێ
گەر سەربەست و ئازاد نەبێ،
مێشكت بە قفڵ داخرابێ
دەست بە دەرزی و دروومانی
دەستی زۆردار تونگ دوورابێ
ئیتر پێم ناڵێی كام ژیان!
كەی ئەوە ناوی ژیانە؟
ڕازی بوون بە ژیانی وا
ترسنۆكییە و تاوانە
قاچ و دەست و چاو و مێشك و
دڵ و جەرگ و لەش و گیانم
بێ ئازادی نرخیان نییە،

هەزار ساڵ بژکا ژیانم
کە بێبەش بم لە ئازادی
چۆن بە خۆم بڵێم ئینسانم؟

یادی شێخ ڕەزای تاڵەبانی

ئای کە بێپێچ‌وپەنا بوو
مام شێخ ڕەزای تاڵەبانی
هەمیشە (کابرا)کەی بێشەرم
لە مەیدانا بەئاشکرا
وەکوو گورزی بەناوبانگی
ڕۆستەمی مازندەرانی
خستبوە سەر نەڕەی شانی
گورزی خۆی بە ڕاست و چەپا
بەبێ جیاوازی ئەوەشان
چ لە خزم و کەس‌وکاری
چ لە دۆست و دوژمنانی
خۆزگە زمانم وەك شێخ ڕەزا
بەبڕشت و پاراو ئەبوو
دێڕەکانم وەك دێڕی ئەو
هەمووی ئەچوە ناو دڵەوە
تێر تێر داخی ناو دڵی خۆم
ئەڕشت بە مرۆڤی نامەرد
ئەو داخانەم لەگەڵ خۆمدا
نەئەبردە ناو گڵەوە

سەنگەری بەجێماو

پێشکەشە بەو پێشمەرگەی چنگی گڵی سەنگەرەکەی لەگەڵ خۆی بردەوە:

بە ناچاری بەجێت دێڵم
دە ماڵ ئاوا سەنگەرەکەم
هیوای چەند ساڵەی لەبارچووی
گەلی کوردە کڵۆڵەکەم
لەگەڵ خۆمدا دەبەمەوە
بۆ ناو وڵاتو شارەکەم
هەواڵێکی تاسێنەری
ئێجگار ناخۆش لەگەڵ خۆمدا
دەبەمەوە بۆ یارەکەم

ئەڕۆم و هەر یادت ئەکەم
بەناچاری بەجێت دێڵم
دە ماڵ ئاوا سەنگەرەکەم
پەیمان بێ تاکوو ئەو ڕۆژەی
بەیەکتر شاد ئەبینەوە
بەرگی ڕەشپۆشی و ماتەمی و
خەم و خەفەت لەبەر ئەکەم
بۆ شۆڕشە دۆڕاوەکەی
گەلی کوردە هەژارەکەم
بەناچاری بەجێت دێڵم
دە ماڵ ئاوا سەنگەرەکەم
چنگێك گڵی دیوارەکەت
لەناو دڵما هەڵدەگرم
بۆ نیشانەی ڕۆژی شوومو
گەڵاڕێزانی پایزی

ناوەختی نەوبەهارەکەم
هەتاکوو پێك دەگەینەوە
دە ماڵ ئاوا سەنگەرەکەم
هەر وەختێك داوام کەیتەوە
هەر ئەو پێشمەرگەی جارانم
خۆم بەخت ئەکەم لەپێناوی
نیشتمانە نازدارەکەم

بۆ گوڵی ژاکاو

١٩٧٧/٦/٦

ئەی گوڵی دەستی زۆردار
تۆ یەکەم گوڵ نیت ژاکاو بی
تۆ یەکەم گوڵ نیت بە دەستی
چەپەڵو پیسی تاوانبار
لە لق و پۆپت پچڕاو بی
تۆ یەکەم گوڵ نیت لە گوڵزار دوورخراو بی
تۆ یەکەم گوڵ نیت کە ماتو دڵشکاو بی
زۆر گوڵی تر... وەك تۆ جوانو بەڕەنگ‌وبۆ
بە پەنجەی قین قرتێنراوە
پەڕەکانی ژاکێنراوو وەرێنراوە
بە پێڵاوی ڕق و کینە بێ‌دەربەس پێ‌شێل کراوە
زۆر گوڵی تر، وەك تۆ لە جۆشی بەهارا
لەبەر شنەی بای بەیانا، لە چیمەن و مێرغوزارا
لەکاتی سۆزی ئاهەنگ و کۆڕی بولبول لە گوڵزارا
بۆ مەبەستیی ساتێکی خۆی
دەستی زۆردار پچڕیویەتی

لەناو لەپی دەستی گلاویا
بێبەزەیی گلۆفتوویەتی
زۆردار، زۆردارە و بەدکارە
خوێنڕشتن‌و تاوانکاری،
یاسای ڕەوشت و خوویەتی
هەرچی دەکا بۆ مەبەست و
ساتێکی ئارەزوویەتی
ئەی گوڵی سوور، ئەی گوڵەباخ
ئەی بووکی ناکامیی مێرگی
ناو دۆڵ و لاپاڵ و قەدشاخ
ئەی گوڵی سیسی ژاکاوی
ناو لەپی دەستی زۆردار
هەمیشە هەر ژاکاو نابی
هەمیشە وا سیس و کزو
کەساس و دڵشکاو نابی
ڕێگای تێکۆشان هەمیشە
پڕ لە چقڵ و درك و داڵە
باری ژیان ئاسان نییە
ڕێگەی تەخت و نەرمان نییە
بەشی زۆری کوێرەوەری و
سەرگەردانی و ناخۆشییە
ئەی گوڵەکەم، ئەی دڵەکەم
ئەی هیوای ئێستەو دواڕۆژم
ئەی مایەی ژیان‌و ژینم
بزوێنەری هەست و هۆشم
بەرگەی گەرمای هاوین بگرە
گەرمای هاوین تاسەر نابێ

دەستی تاوانی تاوانبار
هەمیشە هەر بەکار نابێ
هەزارەها زۆرداری تر،
هەزارەها بەدکاری تر
هەزارەها تاوانبارو
خوێنرێژو دەغەزاری تر
هەردوو دەستی تاوانباری و
خوێناوییان شکێنراوە
پەنجەکانیان قرتێنراوە
تۆڵەی هەزار بێتاوانی
وەکوو تۆیان لێ سێنراوە
سەیری کەلاوەی مێژوو بکە
سەرەنوێلکێکی تەواوە
لاپەڕەی ڕەوشتی زۆردار
وەك تەپاڵە هەڵچنراوە
گەڵای تاوانی تاوانبار
وەك پڵو پووش ڕاپێچراوە
بە ڕەشەبای زۆرلێکراوان
نوقومبووی قوڕو لیتاوە

ئەی گوڵی هیواو ئاواتم
ئەی ڕووناکیی ڕێگای ژینم
ڕەهبەری ڕێگەی نەجاتم
هیوام هێندە بە تۆ زۆرە
سەری زۆردار دانەوێنی
یەك لەدوای یەك و بەنۆرە
کە ساتێك تەم ڕەوییەوەو

بەسەر چوو تاریکایی شەو
بووکی ئارام ڕازایەوە
بۆ زاوای ڕاپەڕیو لە خەو
ئەوسایە تۆش ئەی گوڵەکەم
بە ئارەزوو و بە دڵی خۆت
وەکوو جاران شنەی شەماڵ
دەتباتەوە سەر چڵی خۆت
وەك جارانی لێ دێتەوە
شێوەو دیمەن و ڕەنگو بۆت

لە بارێکدا

لێوهەڵقرچان و ڕووگرژکردنت
یا بێزاربوون و ڕوو وەرگێڕانت
بۆڵەی ژێر لێوت هەمووی جنێوە
ئەگەر جنێو بێ و ئەگەر دوعا بێ
سەد بۆڵە و دوعاو دووسەد جنێوت
لێم مەگرە جارجار وەك پیرەلاوێ
هەر نالێی پیرم یاخود باپیرم

ئاخۆ هەر تەنها لەبەر پیریمە؟
لەبەر مووی سپی و ناشیرینیمە؟
یا دوعای مەرگەو بۆ کۆتاییمە؟
خوایە گەردنت خۆش و ئازا بێ
دەڵێی شاباشی ڕۆژی شاییمە
دڵی سەرمڕۆم ئەمخاتە داوێ
هەر دەڵێی دەوری هەرزەکاریمە

فۆلکلۆری کوردی لە شاییدا:

شایی هەسەنە گورگە

ساڵێکیان لەدێی بەردەسوور
ئاهەنگ و شایی لۆغان بوو
زەماوەند بوو، غارغارێن بوو
سووڕدان و چەپڵەڕێزان بوو
زەماوەندی هەسەنە گورگەی

خوشکەزای میمکە ڕیحان بوو
هەسەنە گورگە دەسڕۆییو بوو
بەلام تا بڵێی دەسبڕ بوو
وەکوو ماری بێئیجازە
نەهێنگر بوو، ئیجگار دڕ بوو
کەڵەکچی بوو، بلۆفچی بوو
کۆنە خوێڕییەکی دەمشڕ بوو
بووکیان هێنا، بووک غەمبار بوو
هەتا بڵێی کزو مات بوو
بووک خەفەتبارو دڵتەنگ بوو
مردنی خۆی لا ئاوات بوو
پێشەنگ گەییە ماڵی زاوا
بەربووک هەتا بڵێی زۆڵ بوو
گیرفان و تەنکەی باخەڵی
پڕ لە پارەی مفت و مۆڵ بوو
بووک دابەزی، نوقوڵ ڕێژرا
هەسەنە گورگە قامیشێکی
بەسەر سەری بووکا کێشا
بەربووک تارای بووکی لادا
ئەیوت: (حل حلی.. بل بلی)[١]
(بووک چاوی ڕشتوە بە کلی)
(بووکمان هێنا بە تەنتەنە)
(قاڵبێك صابوون جامێك خەنە)
پیرێژنێکی ئاوایی
هەسەنە گورگەی باش دەناسیو

---

[١] ئەوانەی لە کەوانەکەن، هەمووی فولکلۆری کوردییە.

هەموو ڕابوردووی دەزانی
خۆی پێنەگیراو قیژانی:
(ئای بیسمیللاهی ناوی خوا)
(هەسەنە گورگەمان پیاو ئەخوا)
بانگی کرد هۆ هۆ ئاوایی
من دنیادیدە و شارەزام،
قسەم دێتە دی زووبەزوو
ئەوەی لەم شایی لۆغانە
هەڵپەڕێ و پێی دا بە ئەرزا
ئەمڕۆو سبەی هەسەنە گورگە
لەناکاو دەیکا بە توێشوو

بڕۆ لاچۆ... پیرێژنە
(پیرێژنەی سەر قژنە)
(سەرت لە گوێی قەبر ئەلەرزێ)
چیت داوە لەم بەزمو شاییو
هەڵپەڕکێ و شاباشکردنە
پیرێژن وتی با وابێ
قسەی ئێوەیە... بەڵێ وایە
قسەی منتان لا وەك كایە
(کەوش لەپێکردن حیسابە)
(بە تاقە گوڵێك بەهار نایە)

دیموکراتی

چەند بەدەم خۆشو لەباری، چەند پیرۆزی دیموکراتی
بنێشتە خۆشەی خۆرئاواو ویردی دەمی خۆرهەڵاتی
چی هەیە لە دیموکراتی وشەی گەرموگوڕو خۆشتر

چی هەیە لە دیموکراتی پڕ لە ئامانجی پیرۆزتر
چەند خۆشە کەس بێبەش نەبێ و کەس کەسی تر نەڕەنجێنێ
کەس بەشی کەس داگیر نەکاو کەس کەسی تر نەچەوسێنێ
هەتا دڵ حەز ئەکا بەرزەو لای هەموو کەسێ پیرۆزە
هەموو کەسێ پێی لێ دەنێ و بەدەم ئێجگار بۆی دڵسۆزە
بەڵام کە هاتە سەر ڕاستی و کات هاتە سەر ئیش و ڕەفتار
زۆر کەس لە ڕاستی خۆیەوە لێی دەبێ بە دڕندەو هار
وەك نە گفتی دابێ بە خۆی، یا نە بای دیبێ و نە باران
لە هەمووی پاشگەز بۆتەوە خۆی لێ گێل ئەکا وەك جاران
کام دیموکراتی و کام ڕاستی، کام چونیەکی و کام یەکسانی؟
هەمووی وەکوو بڵقی سەر ئاو نامێنێت ناوونیشانی
ئەمیان لەویان دەبێ بە گورگ تا دایەنەپاچی و نەیکوژێ
یا هەروەکوو زەروو هەموو خوێنی لەشی هەڵنەمژێ
بە خەو بەرۆکی بەر نادا و لێی ناگەڕێ و واز ناهێنێ
کە باس هاتە سەر سوودی خوی مافی کەسی لا نامێنێ
تەنها هەر خۆی، هەر بە تەنها خاوەنی هەموو مافێکە
تەنها خۆی خاوەنی هەموو بەش و لاف و گەزافێکە
ئەوی وترا ڕۆی بەسەر چوو، وتن جیایەو ڕەفتار جیایە
قسەی شەو بە ڕۆژ کار ناکاو ئەمڕۆ ئەو کەسە ئازایە
هەرچی هەوڵ و دەسکەوتیەتی هەمووی بۆ خۆی بەکاربێنێ
کێ بەکێیە و کێ بۆ کێی تر هەوڵ ئەداو خۆی ئەڕەنجێنێ!
ئەی وشەی خۆشی دیموکرات، چەن قوربانیت پێشکەش کرا
چەن لاشەی منداڵ و لاوو پیرت لەپێناو نێژرا
چەن پەیکەرت بۆ تاشراوە لە چوارڕیانی شەقامەکان
چەن شاعیر هەڵبەستی بەرزی پیا هەڵداوی بە دڵ و گیان
وەك چۆن ویردی دەمی خەڵکی، تۆ بڵێی ڕۆژێ لەڕۆژان
هەرواش بە ڕەفتار بێیتە دی بۆ دواڕۆژی هەموو ئینسان

بێگومان ڕەفتاری باش‌و باوەڕی پاك سەر دەكەوێ
بەڵام بۆ كەی؟ كەی دێتە دی، دیارە وچانێكی دەوێ

كۆنەپەرست

كۆنەپەرست، ئیتر كاتی سەرەمەرگ و كۆتاییتە
كاتی ڕووخانی ڕژێم و دامودەزگای ڕێزگاویتە
نۆرەی ڕامالینی دڕك و پلو پووشی ناپیاویتە
ئیتر نۆرەی ملشكان و شاربەدەری و ڕیسواییتە
كاتی قرتانی مەچەك و دەست و پەنجەی خوێناویتە
گەشتی خۆت كرد، تێر بە ئارەزووی دڵی خۆت،
پۆزت لێ دا بە سەرمانا، بەسیە ئیتر لێمان گەڕێ
با بەس لە سایەو سێبەری ڕەشی تۆدا بەبێ وچان
سەگوەری هەموو دنیامان بە شەوو ڕۆژ پێ بوەڕێ
كۆنەپەرست بەسیە ئیتر نۆرەی وەچەی ڕۆژی نوێیە
لەسەر لوتكەی چیاكانا، ڕۆشنبیر و ئازادیخوا
مەشخەڵی پێشكەوتنخوازی و مژدەی ڕزگاربوونی پێیە
كۆنەپەرست، بەسیە باوی كۆنەپەرستیت نەماوە
وازبێنە؛ با وەك میللەتان ئەم گەلە سەر لێ شێواوە
دەربازبێ لە دڕك‌و داڵی ئەم دەشتە چۆڵ‌و بێئاوە
لاوی ڕۆشنبیری تازە هەڵناپەڕێ بە دەهۆڵت
تازە قەت كاری تێناكا زڕەی پارەی مفت‌و مۆڵت
كەم كەسی پێ ملكەچ دەبێ پێكێ ویسكیی خەست‌و خۆڵت
تازە هیچ كەس ناخەڵەتێ بە زمانی لووسی تاقمێ
بەكرێگیراوو نۆكەری خۆفرۆش‌و ناپیاو و زۆڵت

ئەی ئازادیخوازی كۆڵنەدەر، ئەی ڕۆشنبیری وڵاتم
دەمێكە بۆ ڕاپەڕین و هەڵمەتی تۆ بەئاواتم

سڵ مەکە لە کۆنەپەرست، دام‌ودەزگای داڕزاوە
هاش‌و هووشی پێنەماوە، دەف‌و دەهۆڵی دڕاوە
بناغەی کەڵەك و فێڵی داتەپاو و داڕووخاوە
بەرداشی دەمی هەراشی کرە ناکا، لووس‌و سواوە
کەفی چەندوە لالغاوەی وەکوو بارگیری کەرتە لەڕ
نۆرە دەکا لە هەنگاوا، سمی تەنك بووە و شکاوە
چوارپەلی سست‌و سەقەتی هێزو توانای لێ بڕاوە
تا دەستی بوو ئەم وڵاتەی تا تەوقی سەر بەقوڕا برد
بە بیروباوەڕی پەستی میللەتێکی سەرگەردان کرد
هەر بیروباوەڕی نوێ بوو لەناو مێشکا ئەتاسێنرا
هەر وشەی ڕاست و ڕەوان بوو لەناو قوڕگا ئەخنکێنرا
هەر بەرهەمی ڕۆشنبیر بوو لە تەنوور ئەسووتێنرا
داری ئازادی و نەمامی ڕۆشنبیری و زانیاری بوو
بە تەوراسی دەستی پیسی کۆنەپەرست دائەهێنرا
ئەی کاکەلێی ئازادیخوا، ئەی تێکۆشەری ڕۆشنبیر
ئەی بێباك و چاونەترساو لە سێدارە و کۆت‌و زنجیر
ڕاپەڕین و تێکۆشانت بۆ ئەم وڵاتە داماوە
بۆ ئەم گەلە ڕەش‌وڕووت و سەرگەردان و لێقەوماوە
بارێکەو لە ئەستۆتایە، گوێ مەدەرە حەپەو لوورە
سڵ نەکەی لەوەی کە ڕێگەت دڕکاوییەو سەخت‌و دوورە
بە تێکۆشانی بێوچان هاکا گەیشتیە ئاواتت
دەستت کردە ملی بووکی ئازادی گەل‌و وڵاتت

لۆرکا... ناظم حیکمەت... پابلۆ نیرۆدا

لۆرکای شاعیری شۆڕشگێڕ
کە وەختێ سۆزی دەروونی
هەروەکوو بڵێسەی ئاگر

لەسەر لوتکەی چیاکانا
ئەبوو بە چراو مەشخەڵی
شۆڕشگێڕ لەناو سەنگەرو
ڕێی خەبات و تێکۆشانا
هۆنراوە ئاگراویەکانی
هەمووی ئەبوو بە گۆرانی
لەناو گەرووی ئازادیخواو
تێکۆشەرو ڕۆشنبیرا
لە سەنگەرو لە زیندانا
لەناو شەقام و کۆڵانا
هەرچەن لۆرکا دڵی شکاو
نەگەی بە ئاواتەکانی
بەڵام خۆی و شیعرەکانی
لەناو دڵی ئیسپانیادا
ون نەبوو ناوو نیشانی
دوژمنانی نەیانزانی
لە دواڕۆژدا دێڕەکانی
هەروەکوو دانەی مرواری
دەهۆنرێتەوە و دەکرێتە
گەردنی بووکی ئازادی
لەڕێڕەوی دووروودرێژی
خەباتی ناو میللەتانا

کە ناظم حیکمەت ڕاونراو
بوو بە ئاوارەی وڵاتان
دەربەدەر بوو، بێبەشیان کرد
لەئاوو هەوای نیشتمان

فاشیستەکان دڵیان خۆش بوو
ڕزگاریان بوو لە ملۆزمێك
بەبێ قرەو بە ئاسانی
بەڵام کەر بوون، نەیانزانی
تا دوا هەناسەی ژیانی
خۆی و هەموو شیعرەکانی
لە جاران زیاتر کڵپەی سەند
بۆ ڕیسوابوونی ڕژێمی
فاشیستی ڕەگەزپەرست‌و
ئیمپریالیزمی خوێنخوارو
کاسەلێس و کلکەکانی

با بلوێ نیرودای شاعیری
ئازادیخوای کۆڵنەدەریش
تا دوا هەناسەی ژیانی
دەستەی فاشیستی تاوانبار
نۆکەری (یانکی)ی خوێنمژو
چڵکاوخۆری سەرمایەدار
بە هەموو هێزی نەیتوانی
لای دا لەڕێی تێکۆشانی
تا ئەو ساتەی گیانی دەرچوو
هەمیشە هەر ورەی بەرز بوو
تێدەکۆشا لەپێناوی
وڵات و گەلی شیلیدا
بۆ گەیشتن بە ئامانج و
ئاواتە پیرۆزەکانی

فرانکۆی فاشیستی گۆڕبەگۆڕ
ئاتاتورک، عیصمەت ئینۆنۆ
یەك لەدوای یەك ملیان شکان
"پینۆشێ"ش ملی دەشکێنێ[1]
ئەوان و هی کەی وەك ئەوان
مێژووی تێکۆشانی گەلان
ناویان ئەخاتە ناو لیستەو
پەڕەی ڕەشی وەچەی شەیتان

تاوان و تاوانبار

ئەمڕۆ بەپێی ئەو نەخشەیەی
پیلانگێڕ بۆ تۆی کێشاوە
دەتوانیت چەند کەست بوێ
پەنجا کەس، سەد کەس، هەزار
بیانخەیتە ژێر ئەشکەنجە و
ئازاری کەلەپچەو دار
لە چوخمی زیندانەکانتا
هەزار بێتاوان هەڵواسی
پیاوکوژەکان بورووژێنیی
وەك دڕندەو زەردەواڵە
شالاّو بەرنە سەر گوندو شار
ئەمڕۆ بەپێی ئەو نەخشەیەی
مامۆستات بۆ تۆی کێشاوە
لەسەرتە تا توانات هەیە

[1] پینۆشێ– دیکتاتۆری ئیستای شیلییە کە ئینقلابی کرد دژی شۆڕشی ئازادیخوای شیلیو ئەللیندیی لابرد و پابلۆ نیرۆدای شاعیری مەزنی شیلی کەوتە ژێر ئەشکەنجەوە هەتا مرد.

دەمی ڕۆشنبیر ببەستی
قەڵەمی پەنجەی بشکێنی
پەڕەی بیروبڕواو هەستی
بە شاڵاوێك لێ بستێنی
کتێبەکانی، ڕۆژنامەو گۆڤارەکانی
لەناو کوورەی ناپیاویتا بسووتێنی
ئەمڕۆ بەپێی ئەو نەخشەیەی
پیلانگێڕ بۆ تۆی کێشاوە
دەتوانیت هەرچی خەرمانە
سێ‌ودوو نەکەی بیسووتێنی
دارو دەوەنگ، بنچك و باخ
بە تەورو تەوراس داپاچیت
کۆتەرەی لەبن دەربێنی
گڕ بەر دەیتە پووش و پاوەن
ڕەزو باخ هەموی وێران کەی
ژەهری خەستی ناو دەروونتی
بەسەر گەڵاو لق‌و چڵیا داچۆڕێنی
باش دەتوانیت بە پێ‌لەقە
باخ‌و چیمەن‌و مێرگەکان
ئەم سەراوسەری پێ‌شێل کەی
گوڵەکانی بڕاکێنیی
پەڕەکانی هەڵوەرێنی
خونچەی جوان‌و نەپشکووتووی
بە نینۆکت بقرتێنێ
دەتوانیت تا دەستت دەڕوا
تاوان بکەی بەدوای تاوانا
لە بەدکاری واز نەهێنێ

لە قەڵەمڕەوی ژیانا
یەك لەدوای یەك
مۆری ڕەشی ناهەمواریت
دیاری کەی لە ناوچەوانا
بەڵام قەت لەلات وا نەبێ
دنیا تاسەر ئەبەیتە سەر
هەرچیت بوێ بە ئارەزوو،
بۆت سەر دەگرێ بە ئاسانی
لە هەر شوێنێکدا پێت داناو
هەنگاوت نا بۆ هەر شوێنێ
هەمووی لەبەر پێتا دەبێ
بە تەختایی و بە نەرمانی
قەت لات وا نەبێ ماموستات
هەتاکوو سەر دەستی دەڕواو
ئەم وڵاتە دەشێوێنێ
وەك دەوری پاشاگەردانی
ڕاستییەك هەیە لام وایە
لێی نەشارەزاو نایزانی
تۆ کە گۆشکراوی شیری
ناپیاوەتی و بەدکاری بی
مانای دوژمنی مرۆڤ و
دژی سروشتی ژیانی
بۆیە دەبێ لە ئەنجاما
لووت و ناوچەوانت بدا
لە بەردی پاشگەزبوونەوەو
سەرگەردانی و پەشیمانی

بۆ ئەو جاشەی (ڕۆلیێت)ی ئەکرد

ئەوی کە شەرمی لا نەبێ
هەروەکوو کەری ناو جۆگا
لە هەردوولا ئەلەوەڕێ
هەر خەریکی مڵ‌ومووشە
لووشکەی هەر بۆ پل‌و پووشە
چ لەملابێ و چ لەولا بێ
نێر بێ و مێ بێ، بۆ دۆیەتی
کاوێژکەرێکی چەمووشە
لەلای وایە دووشەشیەتی
باران بێ ئاشی دەگەڕێ
نەبارێ جووتی دەگەڕێ
بەڵام نرخی ئەم کاوێژەی
ئاسان و خۆڕایی نییە
دەبێ وەکوو توولەی ڕاوچی
بەدوای نێچیری ئاغایا
بە داروبەردا هەڵگەڕێ
پەلامار بداو بوەڕێ
جاشە گەڕەی ئاخر شەڕە
مڵ‌ومووش کەو تێر هەڵپەڕە
لەناو سەوزە گیای دنیادا
تێر تێر کاوێژ کەو بزەڕە
تاسەر نابێ ئەم لەوەڕە
هێندەت زانی ئاش وەرگەڕا
ئەوسا بە چ ڕوویەکەوە
بۆم دێیتەوە سەربای بەڕە!

یادی حاجی مصطەفا پاشای یامولکی

کاکە مافی میللەتی کورد
بە زۆری کوتەك خوراوە
ساڵەهایە گیرۆدەیەو
لەژێر باری زۆرداریدا
کەنەفتەو پشتی شکاوە
لە کاروانی میللەتانا
هێند دواکەوتووە، (قرە)[1] یەو
لە قۆڕی خەستا چەقاوە
لە لاپەڕەی تێکۆشانی
میللەتانا وا نووسراوە:
بە کاکەو بە پیاوی چاك بە
مافی ڕەوای هیچ میللەتێك
هەتا ئێستە نەستێنراوە
تەنها هەر شەقە دەزانێ
قۆناغ کامەیە و لە کوێیە
هەر بە (کوتەك حەقیچن)[2] ـە
پیاوی زۆردار ملی شکاوە

---

[1] قرە: یەعنی لەدوای هەموو کەسێکەوەیە.

[2] عیبارەتێکی تورکییە، یەعنی بە زۆری کوتەك.

حاجی مصطفی پاشا کە تورکە کەمالیەکان ناریان لێ نابوو "مصطەفا نەمرود" کە لە ئەستەموولەوە هاتەوە کوردستان، کوردایەتییەکی زۆر سەیری دەکرد، هەوڵی ئەدا ناوبازاڕی و لادێیی فێری کوردایەتی بکات. ڕۆژێك بە خۆی‌و دوو زەلامەوە بە گوریسێك سەری کۆڵانەکەی صابوونکەرانی دەبەستێ کە ئەوسا تەنگەبەر بوو وە نەکرابوو بە جادە. کەرو باری شاربازێڕی کە لە گۆیژەوە دێنە خوارەوە، تەماشا ئەکەن وا سەری کۆڵانیان لێ بەستراوە. لەپێشدا بە خۆشی لە حاجی مصطەفا پاشا دەپاڕێنەوە: کاکە گوریسەکە لابە، با بارەکانمان تێپەڕ بکات. پیاوی چاك بە بابڕۆین دوانەکەوین. هەمووی بێ‌سوود ئەبێ. ناچار یەکێکیان دەستی ئەدایە دارێك و بۆی ئەهاتە پێشەوە ((سەگباب گوریسەکەت لابە)). ئەوسا حاجی مصطەفا پاشا ئەڵێ ئەی بە قوربانی دەمت بم ئادەی بیلێرەوە هەتا کەی بە پاڕانەوە داوای حەقی خۆتان ئەکەن. بە شەق نەبێ حەقی خۆتان دەسگیر نابێ.

یادی خاکی میدیا

هۆرەی جووتیارێکی کوردم
زۆر زۆر لەلا بەنرخترە
لە سیمفۆنی بیتهۆڤن و
گرمو هووڕی مێشك تاسێنی
باندی مۆسیقاو ئۆرکێسترا
ئاوازی شمشاڵی شوانی
ڕانەمەڕێکی سیوەیلیم
ئێجگار زۆر لەلا خۆشترە
لە دیسکۆی تەگەوبەرانی[1]
یەنکیی پێکا چووی بەرەڵڵا

ڕاستە جوانە... ڕازاوەیە
هەتا بڵێی پێشکەوتووە
هەموو شارێکی ئەورووپا
بەڵام لای من دڵ حیسابە
پێوانەی خۆشی و ناخۆشی
لە ژیاندا یادی کۆنەو
ئەو زنجیرە بیرەوەریەی
جارجار دێتەوە بە بیردا

هەرچیم پێدەڵێن پێم بڵێن
ڕێژگاوم، یاخود (لاولاو)م[2]
لای من ئەم هەموو دیمەنی
پێشکەوتنە ڕواڵەتەی

---

[1] بۆ زاوزێی مەڕو ماڵات کە نێرو مێ بەرەڵڵا دەکەن پێی دەڵێن تەگەوبەران.
[2] لە شارەکانا بە لادێیی دەڵێن (لاولاو).

لای زۆرکەس دەچێت بەدڵا
هەمووی نادەم بە لەوێچێك
وردە بەردی (گردە گڕوێ)[1] و
دیمەنێکی ئێوارانی
لوتکەیەکی گەردن کەشی
خاکە دڵگیرەکەی میدیا

بۆ خۆشەویستەکەم

لەندەن

خۆشەویستەکەم، ئەی نازەنینم
سەرچاوەی بڕواو ئاین و دینم
هیواو ئاواتی ڕووی سەرزەمینم
بە تۆوە بەندە ژیانو ژینم
هێزو تینمی، هۆش و گیانمی
هەمیشە ویردی سەر زوبانمی
ڕۆژو ئەستێرە و ئاسمانمی
ڕۆشنکەرەوەی ڕێ ژیانمی
لە خەمناکیمدا خەمڕەوێنمیی
شنەی شەماڵی گوڵاوپرژێنمی
زەوی و ئاسمان و بەرگ و نوێنمی
لە بێکەسیدا پەناو شوێنمی
تەوژم و تینی لەش و خوێنمی
زام سارێژکەرو دڵ لاوێنمی
کە تۆم نەمێنی من بۆچی چاکم
لێلایی دابێ دیدەی نمناکم
خۆشەویستەکەم، ئیمان و دینم
بە تۆوە بەندە ژیان و ژینم
زستان بە بەفرو کڕێوە و باران
بە سەرماو تۆف و وەیشوومەو خەزان
موچڕکەو لەرزو چۆقەی دەمو دان
دەستی لەگۆچووی ناو سەهۆڵبەندان
دەردو نەخۆشی و لەرزوتای گران
پیری و کەنەفتی و کۆکە و ئێش و ژان
تەنها کە ناوت دێتەوە یادم
بەرگەی هەموویان دەگرم، فەرهادم
فەرهادی لوتکەی چیای بێستوونم
تاوێرشکێنی چەرخی گەردوونم
خۆشەویستەکەم، ئەی نازەنینم
بە تۆوە بەندە ژیان و ژینم
بەهار بە خۆی و بەرگی ڕازاوی
خوڕەی کانیاوو هاژەی بەفراوی

[1] گردە گڕوێ، گردێکە لە دامێنی چیای گۆیژەی ژورر سلێمانی.

دانەی مرواریی ژێر خۆرەتاوی — ناومێرگی سەوز و تێرو پاراوی
چەچەی بولبولی مەستی سەرچڵان — سەرخۆشی بادەی ناو پەڕەی گوڵان
گول و وەنەوشەو کەنێرەی کوێستان — کە نەشئەبەخشن بە دڵو بە گیان
ئەمانە هەموی دیاریی دەستی تۆن — پەروەردەی ئاوو هەوای خاکی تۆن
کە تۆم نەمێنێ، کام گوڵ، کام بەهار — کام مێرگی جوان و گەشی گوێ ڕووبار
چ بولبولێکی سەرسەختی هەژار — بەستە لە گەرووی هەڵدەڕژێتە خوار
کە تۆم نەمێنێ کام پەری ڕوخسار — کام شۆخ وشەنگی ناسك و نازدار
کام دەزگیراندار، کام جووتەی دڵدار — دڵیان خۆش دەکەن بە وەرزی بەهار
یا منی پەست و ماتو دڵشکاو — وەك دەزگیراندار لە ئازیز بڕاو
بێ تۆ کام مەیو کام شەراب نۆش کەم — دڵ بە کام گوڵ و کام بەهار خۆش کەم
خۆشەویستەکەم، ئەی نازەنینم — بە تۆوە بەندە ژیان و ژینم
هاوین بەو هەموو گەرماو هەتاوە — بە تەپو تۆزو بای ڕەشەباوە
کە گیان بێزارەو لەش تێك شکاوە — هەمیشە گەروو تینوو و خنکاوە
هاوین کە گڕەی سەبوون ئەهێنێ — تۆو و نەمامی مردن دەچێنێ
پەڕەی نازداری گوڵ دەژاکێنێ — بولبول شین دەکاو بەکوڵ دەخوێنێ
نەرمەبایەکی تۆ بدا لە گیانم — دەبووژێتەوە خوێن و ئێسقانم
تەنها ناوی تۆ بێتەوە یادم — بەرگەی هەمویان دەگرم فەرهادم
فەرهادی لوتکەی چیای بێستوونم — تاوێرشکێنی چەرخی گەردوونم
خۆشەویستەکەم، ئەی نازەنینم — بە تۆوە بەندە ژیان و ژینم
پاییزی خەزان بە سەد دەردەوە — بە ماتەمینی و ڕەنگی زەردەوە
بە پووشی وشکی چیاو هەردەوە — بە ئاسۆی پەستی پڕ لە گەردەوە
مێرگی وشکبووی کانیاو لێ بڕاو — مەلی کزۆڵەی بێدەنگ هەڵتووتاو
گەڵاڕێزان و گوڵی هەڵوەراو — نم نمەی باران وەك تکەی زووخاو
لە دیدەی ئاسمان تك تك دێتە خوار — وەکوو فرمێسکی دڵداری خەمبار
ئەمانە شیوەی وەرزی پاییزە — دڵ بەدیمەنیان ماتەم و زیزە

---

١ ئەو دێڕەی ناو کەوانەکە هی شاعیری مەزن "مەولەوی"یە.

بەڵام تەنها تۆ دڵشکاو نەبی   پەست و خەمبار و ئومێدبڕاو نەبی
ئەو هەموو شیوە و ئەو دیمەنانە   ئەو ماتەمینی و گەڵاڕێزانە
تەنها ناوی تۆ بێتەوە یادم   بەرگەی هەموویان دەگرم، فەرهادم
فەرهادی لوتکەی چیای بێستوونم   تاوێرشکێنی چەرخی گەردوونم
تۆی هاوینمی، تۆی پایزمی   زستان و بەهار تۆی ئازیزمی
کە تۆم نەمێنێ بۆ مردن چاکم   ژیانم ناوێ لە مەرگ بێباکم
کوردستانی جوان، ئەی خۆشەویستم   تا ماوم وەکوو بت دەتپەرستم
مەولەوی ئاسا، ئەی نازەنینم   سەرچاوەی بڕواو ئاین و دینم
(دیدەم گەر شێوەی غەیری تۆی تیا بێ   توخوا کوێری کەن، با نابینا بێ)[١]

پێشکەشە بە پێشمەرگە دلێرەکان

تارمایی مردن ڕووبەڕووم
زەقەی چاوی دێ وەستاوە
لێی ناترسم، لێی بێباکم
بەڵام دەرەقەتی نایەم
هەروەکوو مۆتەکەی مەرگ
باڵی بەسەرما کێشاوە

بۆیە وا بەپەرۆشەوە
هەرچی وا لەناو دڵمایە
وەك پیرێژنی تەشیڕێس
هەرچی پەتك و هەودایە
ئەیڕێسم و ئەیهۆنمەوە
نامەوێ هیچی جێبێڵم
لەم کاولە وێرانبووەی
لای ئێمە ناوی دنیایە
شیعرەکانم، یەك لەدوای یەك

وەك زنجیرەی فلیم وایە
هەرچی باسی بەسەرهاتی
دەوری ڕابوردوو و ئێستایە
وەك (شفتەژێ)[1] یەك لەدوای یەك
نۆرە ناکاو لێك ناپچڕێ
لێشاوی بەر بەرەڵلایە
تا ئەوساتەی چاو لێك دەنێم
هەرچی وشەی ناو قامووسە
دەیکەم بە تان و پۆی شیعری
ئەو بیروبڕواو مەبدەئەی
وا لەناو مێشك و دڵمایە
دەسا ئەی پەنجەی لەرزۆکم
پیاو بە هەتا دوا هەناسەم
وزەی نووسینت بمێنێ
زینهار نەکەی سستیی لەشم
هێزی دەمارت بمرێنێ
یا ناحەز بە ڕاوەڕێوی
نووکی پێنووست بشکێنێ

کە من لەڕێڕەوی ژینا
لە سەنگەری خەبات دووریم
وەك پێشمەرگەیەك نەتوانم
لەبەر پیری لە سەنگەرا
پێویستیی خۆم بەجێبێنم
با هیچ نەبێ ئەم دێرانەم

[1] شفتەژێ، ئەوەیە کە ژن یەك لەدوای یەك لەکاتی خۆیدا منداڵی ببێ و نۆرە نەکات.

وەك یادگارێك پێشكەش بێ
به پێشمەرگەی كوردستانم

پێنووس (قەڵەم)

پێنووس هەتا تەنها بێ و دەست و پەنجەی نەگاتێ
هەروەكوو لاشەی مردوو جووڵەی لێ نایە ساتێ
كەڕو لاڵێكە بۆ خۆی، بێدەنگ و بەسەزمانە
وەك عەرەقی ناو شووشەی سەرمۆری ناو مەیخانە
بێوەی و بێئاشووبەو بێ بەزم و بێهەرایە
بێگێچەڵ و هەژارە و كزەو ورتەی لێ نایە
بەڵام كە نووكی پەنجە هێنایە جۆش و جووڵە
ئەو پێنووسە بێدەنگەی وەك گۆمی مەنگ و قووڵە
هەزار ئاگرو كڵپە لە گەرووی دەڕژێتە خوار
كام هێمنی و بێدەنگی، كام بێوەیی و كام هەژار؟
دۆو دۆشاو تێكەڵ دەكاو سەد كارەسات دەگێڕێ
هەزار گۆبەنگ ڕێك دەخا، تەنها بە تاقە دێڕێ
تاوێك دەبێ بە بۆمباو وڵاتێك دەڕووخێنێ
دەبێ بە شیرو چەقۆ لافاوی خوێن دەرژێنێ
ڕێگەی درۆ دەكا بە ڕاست، ڕێگەی ڕاست دەكا بە درۆ
ژەهراو دەكا بە هەنگوین، شایی بەشین و ڕۆ ڕۆ
جارجاریش لای شاعیرێك، هونەرمەندێ نووسەرێ
ئەوی كە بەدوای وشەی ڕاست و خێرا بگەڕێ
ئەو پێنووسە بەڵایە، ئەو پێنووسە دەم شڕە
ئەو پێنووسە دەتبینی زۆربڵێ و درێژدادڕە
هەروەكوو ماستی مەییو لەناو پەنجەی نووسەرا
ملی كەچە بۆ وشە لە لاپەڕەی هونەرا
وەك شاپەڕی هونەرمەند، لاپەڕەی ژین و ژیان

سەراپای دەنەخشێنێت بە دیمەنی بەرزو جوان
دەسا ئەی پێنووسی پاك، دوور بە لە پەنجەی بەدكار
تەرخان بە بۆ مرۆڤی پاك و بێوەی و هەژار
ببە بە چەقۆو تەوراس، پەنجەی قین بقرتێنە
وەك هەوری ڕەشی سامناك بەسەریا بگرمێنە
بیترسێنە و بەسامت لێی بگرە ڕێی بەدكاری
شەرمی لێ مەكەو بڵێ: بەدكاری و تاوانباری
تەنها هەر دۆستی پەنجەی پیاوی خاوێن و پاك بە
وەرە دوور بە لە پەنجەی دووڕوو پێنووسی چاك بە

نیشتمانە خۆشەویستەكەم

١٩٨٠/٩/١٨

ئەی گلێنەی هەردوو چاوم، نیشتمانی خۆشەویستم
پەیمانە تا دوا هەناســەم، بست بەبستت بپەرســتم
هەر كە هۆشم كردۆتەوە، قوربانی شاخەكانت بووم
قوربانی وەحەی گاوان و باڵۆرەو فیكەی شوانت بووم
قوربانی گەردی دەم شەنی سەپانی سەرخەرمانت بووم
فیدای كۆڕی هەرەوەزی كەماجاڕی كوێستانت بووم
فیدای لاوی كاكۆڵقیتی شۆخی پەستەك لە شانت بووم
فیدای هەڵمەتی پێشمەرگەی سەنگەری تێكۆشانت بووم
فیدای ڕۆڵەی چاونەترسی پێ بەكۆتی زیندانت بووم
فیدای هەموو ڕەش‌وڕووت‌و دەربەدەری شارانت بووم
ئەی قیبلەی هیواو ئاوات و ئومێدی دواڕۆژی ژینم
هەرچەن بە كزی‌و كەساسی و دڵشكاوی تۆ دەبینم
ئاوات بە مەرگم دەخوازم، نەك جارێ ڕۆژی هەزارجار
تف لە ژیانی واپەست و پڕ لە ئەشكەنجەو لە ئازار
تۆی وەك بەهەشت وابوی، پڕ ئاهەنگ بوی ڕۆژو شێوت

هەمووی وەکوو گەوهەر وابوو دارو بەردو چڵو چێوت
ئێستە مێرگ و ڕەزو باخ و دارگوێز و بەڵەمی مێوت
خەڵفی ناسك و سەرپۆپەی هەنارو هەڵووژە و سێوت
گۆیژی دارە قیتەڵەو بەلاڵووکی گوڵ بەلێوت
هەنگوینی سپیی شەمەتلێنکەی[1] کلۆرەی داری پاڵ کێوت
ئێستە ئەمانە هەموویان کەساسی دەستی دوژمنن
گیرۆدەی دەستی خوای شەڕو قین و هەڕەشەی مردنن
خۆراکی باروووت و بۆمبای قورقوشم و پۆلاو ئاسنن
ژێر چەپۆکی چاوچنۆکی تێر نەخۆری ڕموزنن
نە باخ ماوەو نە ڕەز ماوەو نە سەپانی سەرخەرمان
نە بالۆرەو نە شمشاڵ و نە فیکەی شوانی ناو ڕان
هەرمێ ناسکەو سێوی ڕۆست و،کاکڵە گوێزو ترێی ڕەز
شانەی هەنگوین، پێستەی پەنیر، خوری شەك و مووی مەرەز
گاو گۆتاڵی ناوچەپەرو مێگەل و ئاژاڵو پەز
گزرەی کەماجاڕی کوێستان بۆ کایەن بە هەرەوەز
هیچیان نەمان، هەموویان برد بە خۆڕایی و تالانی
ناویان لێ نا سۆشیالیستی و ناویان لێ نا برایی

بە یادی شیعرێکی کۆن

١٩٨٠/١١/٩

من ئەو پیرەم لە لاوێکی بەجۆش زۆرتر دڵم گەرمە
سنووری من لەگەڵ لاوا، بە تەنها پەردەیی شەرمە
دڵی وشكەو دەمی نووقاو، دووچاوی وێڵم قەت ناوێ
ئەڤینی ڕاستی تاماوە وەکوو تاجەو لەسەر سەرمە
بەرامبەر پەیکەری جوانێك، هەتا ماوم بەبێ شەرمی

---

[1] شەمەتلێنکە جۆرە هەنگێکی بچووکە، هەنگوینەکەی لە هەنگوینی تر سپیترە.

دڵم تەرخانە بۆ سنگی بە وێنەی پێخەفی نەرمە
خەیاڵی ڕۆژ بەڕۆژی سەیر لە مێشکی تێر نەخواردووما
لە نووسینی بەسەرهاتا وەکوو پێنووس و دەفتەرمە
لە شێوەو دیمەنم تانووت ئەگرێ نادان بەنادانی
چ نادانە لەلای وایە کە سەیری جوان بکەی شەرمە
دەزانم ساڵ بە ساڵ پیری بەرەو تاریکی ناوگۆڕی
بە بست ساتێك بەرم نادا ئەڵێی پێشەنگ و ڕابەرمە
سپێتیی مووی سەرو ڕیشم، هەزار چرچی دەمو چاوم
لەناو ئاوێنەدا دیارەو هەمیشە وا بەرامبەرمە
بەڵام بۆچی کەسێك جارێك لە چەرخی پیر توانج ناگرێ
هەزاران ساڵە هەر پیرەو هەمیشەش کۆڕی هەر گەرمە
دە ئەی دڵ لێ دە تاماوی، تەموورەی عەشقت با بەرز بێ
منو دڵداری تا ماوین، هەمیشە وێردی سەردەممە

نەورۆزی دەرەوەی وڵات

بەم دەربەدەری و ماڵوێرانییە
بەم ئاوارەیی و سەرگەردانییە
بووین بە بیست بەشی جیاجیاو جۆربەجۆر
خوێنەخۆی یەکین وەك هۆزی خۆخۆر
هەرلایە بەجیا ئاهەنگی گەرمە
جنێو بەیەکدان بێپەردەی شەرمە
ئەملا یان ئەولا ئەداتە بەرکار
بۆی هەڵدەڕێژێ بە تەشت و خەروار
تانووتو قسەی پیسو نالەبار
هەزار جنێوو دووهەزار پلار
هەمووی بە پوولێك، هەرزان و تاڵان
کوردایەتیمان کردووە بە گاڵتە و
شەڕە گەڕەك و یاریی منداڵان

ئەو بڵێ سیرە، ئەم دەڵێ پیازە
ئەم بڵێ مراوی، ئەو دەڵێ قازە
سیر بێ یا پیاز بێ، مراوی یا قاز بێ
هەر تەنها شیری مانگاباز ساز بێ
ئیتر چش لە سەد کوردو کوردستان
با بەقوڕا بچێت گەل و نیشتمان
ئای لەو خەباتەو لەو تێکۆشانە
کە بۆ ڕیسوایی یەکتر تەرخانە

هەژ بەسەر کورد و دوارۆژی ڕەشی
خاك بە دامانی ڕۆڵەی بێبەشی
ئا ئەمە پیشەی هەزار ساڵمانە
بۆیە تا ماوین ئەوە حاڵمانە
نەورۆزێك کەوا هی هەموو کورد بێ
جەژنی پیرۆزی سروشت و ورد بێ
دەبێ هاندەری ڕزگاریمان بێ
نەك هۆی ناڕێکی و لاساریمان بێ
هەر لایە بۆ خۆی لەسەر هەورازێ
بەجیا هەڵپەڕێ لەسەر ئاوازێ
دەهۆڵژەن دوان بێ و زورناژەن سیان بێ
قریوەی چۆپیکێش هەتا ئاسمان بێ
چەپی و سێپێیی هەمووی بەشان بێ
پەلاماردان و خۆهەڵکێشان بێ
بە ناویش هەمووی بۆ کوردستان بێ!

ئەوەی کە دوژمن بۆی تێدەکۆشێ
وا لەبەردەستیا بێئەرك ئەیدۆشێ
سووك و ئاسانی بۆی بووین بەپاروو
دامان دەپاچێ کاتی ئارەزوو
نازانم ئێمە کە حاڵمان وابێ
هەرکەس بۆ خۆی بێ و داو بەرەڵا بێ
بۆ دووسێ سەعات پشتی یەك نەگرین
چۆن سەر ئەکەوین هەتاکوو ئەمرین؟!
ڕەخنەو گلەیی لە دۆست و دوژمن
نارەواییەو قسەی بێسەروبن
چیمان بەسەر بێ خەتای خۆمانە
نابێ بیخەینە ئەستۆی بێگانە

جار بەدوای جارا

هەموو جارێك لەدوای دۆڕان
خۆمان هەڵدەگرین بۆ بەزم و
بۆ ڕێکەوتێکی تازەی تر
لە ناوچەوانمان نووسراوە
ئەبێ بەختی کوردی نەگبەت
هەمیشە هات و نەهات بێ
لەناو ئەم هەموو سەگوەڕو
بەسەرهات و بەندوباوە
هەندێکمان زۆر ساویلکە بووین
چاوەڕوان بووین دوژمنی کورد

وەك سەگەكانی ڕەزا بەگ
بەرامبەر یەكتر وەكوو هار
چنگ لە قوڕگی یەكتر گیر كەن
گۆشت و ئێسكی یەكتر بخۆن
هەر كلكیان بمێنێتەوە
لەملاو لەولاو پەناو پاسار
وڕێنە بوو خەیاڵ پڵاو بوو
وەكوو خەیاڵی دوای چەسپی
خەست و خۆڵی دووروودرێژی
بەنگ و تلیاك و حەشیشە
ئەوی بكەوێتە دوای كلكی
چۆلەكەی شوان خەڵەتێنە
مایەپووچەو لنگەوقووچە
هەمیشە هەر گووی بەڕیشە

كوڕگەل وەرن پیاوی چاك بن
لە كەلی شەیتان وەرنە خوارێ
نەختێك لەگەڵ یەكتر پاك بن
سەد جارمان تاقی كردەوە،
بە پارسەنگی كەس قورس نابین
پێوانە و یاسای پەیوەندیی
ناو میللەتان ئاشكرایە
هەتا كوێرانە بۆی بچین
بە هیچ نابین هەتا مابین

مەلای خەتێ[1]

کە وەختێ مەلای خەتێ
ناماقووڵیی خۆی کردو
کەوتە شەکرشکاندن
ڕەش‌وڕووتی ساویکەی
لە نوێژا لەخشتە برد
بۆ سوودی دەستەی دوژمن
خەنجەرێکی ژەهراویی
چەقاندە پشتی پاشای
سۆرانی مەردو مەزن
لای وابوو ئیتر ناوی
دەچێتە ناو لاپەڕەی
مێژووی پیاوچاکانەوە
بە دوو قسەی بێ‌سەروبن
نەیدەزانی تا ماوە
هەزار تف و جنێوو
نەعلەتی بۆ دەنێرن
ئەوەندە کەرو گا بوو
ڕێزگاو بوو، لەلای وابوو
بە نیشتمانفرۆشی
دووسەد پەریی ناو بەهەشت
وەك باڵکراوی دەستەمۆ

[1] مەلای خەتێ، مەلایەکی ناسراوبوو لە زەمانی "پاشا کۆرەی ڕەواندز" کە لەو سەردەمەدا عوسمانلیەکان دەیانویست ئەمارەتەکەی لەناوبەرن، تورکەکان ئەو مەلایەیان لەخشتە بردو فتوایەکیان پێ دەرکرد کە هەرکەسێك لەگەڵ دەوڵەتی ئیسلامدا شەڕبکات کافرە و ژنەکەی بەتەڵاقدراو دەژمێررێ. بەو پێیە خەڵکەکە دەستبەرداری میری سۆران بوون و تورکە عوسمانلیەکان ڕەواندزیان بەبێ شەڕ داگیر کرد.

دەچنە باوەش و کۆشی

نەیزانی ئەیدۆڕێنێ
چ مێژەرو چ ئابڕوو
کورد وتەنی بەجارێك
لە هەردوو جەژنەکەی بوو
ئێستەش تارمایی پاشای
ڕەواندز جار بەجارە
لەسەر لوتکەی هەندرێنا
لەپاڵ (وەستا ڕەجەبا)[1]
وەك خدری زیندە دیارە
بانگ دەکا، دەڵێ زینهار
نەکەن ڕۆژێك لەڕۆژان
ڕێ بەن پیاوی وەك خەتێ
دەست بوەشێنێت لێتان
هەرکەس نیازی پیس بوو
هەروەکوو مەلای خەتێ
لەگەڵ وڵات و خاکیا
هەر کە دەمی کردەوە
بدەن بە سەرو گوێلاکیا
بەو مێژەرەی لای وابوو
بەهەشتی پێ ساز دەکا
بیخنکێنن با ببێت
بە پەندی ڕۆژگارو
بترێ بە ڕیشی باوکیا

---

[1] وەستا ڕەجەب چەخماخسازێکی لێهاتوو بوو، چەند تۆپێکی بۆ پاشای سۆران "میر محەمەد" دروست کردووە.

بەری داری بێگانە

١٩٨٣/٧/٢٧

لەگەڵ پێچی توولە ڕێگەی گوێ ئاوا
دەڕۆیشتم هەنگاو بەدوای هەنگاوا

خەیاڵ وێڵ بوو، ئاڵۆزکاو و پرش و بڵاو
وەکوو دانەی تەزبیحی صۆفیی پچڕاو

یادی کۆن و تازە پێکا ئاڵابوو
وەك ڕایەڵی جۆڵا لە پێ‌چاڵا بوو

جارێك ئومێد، جارێك ڕەشبین و تاڵ بوو
زۆرانیان بوو، هەرجارەی یەکێك زاڵ بوو

وەك دەماوەند، سەر هەردوو چاوم تەم بوو
ئێش و ئازار پڕ گلێنەی دیدەم بوو

پەرداغی دڵ سەرلێوان بوو لە غەما
گیان کەنەفت بوو لەژێر باری ستەما

مەلی هەڵبەست هەردوو باڵی شکابوو
مێشك وڕبوو، لەش تاساوی سزابوو

جاربەجارەش تیشکی ئومێد دەردەکەوت
کۆگای شادیم لە خۆشیانا نەدەسرەوت

ئەموت شەوی تاریك تاسەر نامێنێ
هاکا ڕۆژی شادی سەری دەربێنێ

لەناو ئەم گێژاوەی بیرو خەیاڵا
هەنگاو دەڕۆی بە دەربەندو لاپاڵا

لە ناکاوێك هاژەیەك هات، هاژەی چەم
هاتەوە یاد وڵاتەکەی کاکە مەم

وتم ئۆخەی هاژەی (چەمی چۆمانە)
یاخود زەڵم و تانجەرۆی دەس لەملانە

یا تۆ بڵێی، خابوور بێ وا لرفەی دێ
یا (سپنایە)[1]ی سەرەڕۆیە هاژەی دێ

خەریك بووم شامەرگ دەبووم لەخۆشیانا،
بە تکا چووم وەك منداڵ لە گریانا

چنگم برد بۆ لەوێچێك ئاوی ناو چەم
وەکوو دەرمان، کردمە هەردوو دیدەکەم

شڵپم ئەدا بە ڕوومەت و دەم‌وچاو
دەمخواردەوە، بۆنم دەکرد وەك گوڵاو

چاوم گێڕا، بە چەما بۆ یادگار
ویستم شتێك ماچ کەم لە جێی خاڵی یار

بەردێکی لووس، بە یادی لیمۆی دۆستان
سووم بە لووتما وەك شەمامەی ناو بێستان

ئەموت: بڵێی ئەوە ڕاست بێ یا خەوە
یا خەیاڵی خواردنەوەی نیوە شەوە

زۆری نەبرد، ئەو خەوەی کە پێی شاد بووم
ئەو خەوەی کە تیا بە خەیاڵ ئازاد بووم

---

[1] سپنایە: چەمێکە لای شاخی گارەوە سەرووی سەر سەنگی لای عەمادییە، هاوینان نیوە وشکێك دەبێ و بە زستانان لرفەی دێ. جارێکیان کوڕێکی جوولەکە لەو ئاوەدا دەخنکێت، دایکەکەی ئەمەی بۆ دەڵێ:

سپنایە... سپنایە... هاوینێ میزی کەری پێدا نایە
زڤستانا ژ ئەز دەبێتە وەزیری بەغدایە

وەك منداڵ چۆن ڕادەچڵەکێ لە شەوا
وا ڕاچڵەکیم، لە خەوی شیرین خەوا
تێگەیشتم ئەوەی کە بینیم خەو بوو
خەوێکی کورت و کەم ماوەو تیژڕەو بوو
بەداخەوە، نە ئەو ئاوە دەرمان بوو
نە ئەو بەردەش شەمامەی ناو بێستان بوو
ئاوو بەردی ناوچەمی بێگانە بوو
ئەوی دڵ بۆی بەتاسەبوو وانەبوو
سروشتو ڕەفتارو یاسای ژیانە
بەری داری بێگانە بۆ بێگانە

هەوری بێباران

١٩٨٣/٨/٢٩

لەبیرم دێ پوورە وەنەوش
کڵاشی ئەدروو بە دەرزی و درەوش
بەدەم کشتەك بادانەوە
بەدەم تەقەڵ لێدانەوە
دەیوت ژین هات و نەهاتە
یەکێك تێرەو یەکێك لاتە
هەر کەسەو خۆی و ژیانی
خۆی و بەختو ناوچەوانی
لە هەوری سوور بارانی دوور
لە هەوری ڕەش بارانی گەش
کوانێ لەکوێی پوورە وەنەوش؟
ئاسمانی پڕ لە هەوری ڕەش
بەینێکە لەم کوردستانە
وەك مەڕی قسری ناو ڕانە
وشكو برنگو بێبارانە
ئەی هەوری ڕەشی دەسبڕ
کەی بارانێك دەبارێنیت
بەسەر کێڵگە و دەشتو چۆڵا
کەی بارانێك دائەڕێژیت

بەسەر چیاو چەمو دۆڵا؟
گرمەی خۆڕاییمان ناوێ
پێویستمان بە بارانە
دەشتو دەر وشکو تینوە
ڕەزو باخ هەمووی وێرانە
گەڵا زەردە، گوڵ وەریوە
هەتاکەی وەرزی خەزانە؟
بێزار بووین لە گرمەگرمو
تێر بووین لە چەخماخەی درۆ
کوا بارانێکی سەرپەڵەت
بۆ کشتوکاڵ و گەنم و جۆ؟
ئەی چەرخی چەپگەردی بێفەڕ
کەی بۆمان دەکەوێتە گەڕ
هەوری ساختەی وشك ڕامالیت
نۆرەی هەوری پڕ بارانە
چاوەڕێین فریامان کەوی
دەربازمان کەی لە تەنگانە
(لەپاش قەوری ئەلی چی بکەین
لە گێزو گوڵنگ و لەرزانە)[1]؟
ئەی هەوری ڕەش گەر ناباریی
لێرە ڕەت بەو ڕامەوەستە
با ئاسمانی شین دەرکەوێ
ڕۆژی شاراوەی ئەودیو کەل
بە ئاسۆی کەلا سەرکەوێ

[1] پەندی پێشینانە دەڵێ لەپاش قەبرەکەی ئەڵێ "عەلی" گیزو گولنگ؟ گوایا دایك پاش مردنی کوڕەکەی، یان ژن پاش مردنی مێردەکەی، چۆن دڵی دێ گێزو گوڵنگ بکا بەخۆیدا.

تیشکی زێڕینی خۆرەتاو
هەڵڕژێنێ بەسەر چیاو
پێدەشت و لاپاڵ و دۆڵا
بەتین و تاو هەورێکی کەی
پڕ لە باران بڕەخسێنێت
بەلێزمە باران داڕێژێ
بەسەر خاکی نیشتمانی
نەتەوەی کوردی کڵۆڵا

ئاش

١٩٨٣/٩/١

باوەشێك ڕۆژنامە و گۆڤار
لەبەردەمیا هەڵچنرابوو
وەکوو خەرمان سپی و زەرد
یەکەیەکە ئەیخوێندەوەو ئەیدڕاندن
لەبەر خۆیەوە بۆڵەی بوو، جارجار ئەیوت:
ئەی درۆزن... ئەی قوزەڵقۆرت،
ئەی سنگان و دڵەدەرد
بە هێواشی چوومە بەردەمی ڕاوەستام
وتم چییە؟ بۆڵەی چیتە، چی قەوماوە؟
وتی درۆو دەلەسەی کۆنە
ئەیخوێنمەوەو ئەیدڕێنم
دەرکەوت هەمووی هەر فیشاڵ بوو
ئەم هەموو دەزگا و دووکان و
ئەم تەرازوو و گەزو جاوە
هەر خەڕەکە کۆنەکەیە
بازاڕ گەرمی و چاوڕاوە

لێ ئەدرێتەوە وەك قەوان
کول بووەو دەرزیەکەی سواوە
دەیانوت ڕەوڕەوەی مێژوو
هەر بەرەو پێشەوە دەڕوا
ناگەڕێتەوە بۆ دواوە
درۆیان فەرموو، درۆزن بوون
وا ڕەوڕەوەی کەژاوەیان
وەکوو میزی حوشتر وایە
بەرەو دواوە ئەخولێتەوە
وا لەناو قوڕدا چەقاوە
بەڵام ئەمەش باوبژێکە
دێت و ئەڕواو بەسەر دەچێ
ئەمجارەش هەر خەیاڵ پڵاوە
کاتێکت زانی لەناکاو
دۆڵیانی ئاش وشکی کردو
ئاشەوانی کەوتە جاڕدان و
هاواری کرد: هۆ ئاوایی
چەقەنەی ئاشمان شکاوە
باراش ناهاڕین ئاش بەتاڵ
ئاش لەئاش کەوتووەو وەستاوە
هەرکەس باراشی خۆی هەڵگرێ و
بیدات بە کۆڵیا بۆ دواوە

دانووڵەو سەمەنی... کۆن[1]

١٩٨٣/٩/٦

هەیا هەیا... لەخۆتان هەیا[2]
کێ ئەیەوێ قیر، کێ ئەیەوێ بیر
کێ ئەیەوێ شیر، کێ ئەیەوێ تیر
وا قیرو بیرو شیرو تیر
هەروەکوو دانوولەی بەرکوڵ
دابەشیان کردن بە کەوگیر
ڕیش چەرموویەک هاواری کرد
پڕ یەغنیکێشێک[3] دانوولە،
لەسەر سینییەکی ڕەنگاوڕەنگ
بەرن بۆ ماڵی مامۆستا،
بەڵکو دوعای چاوەزارمان
بۆ بکات لەجیاتی گوللەبەنگ
کوا ماڵی مەلا لەکوێیە[4]؟
مەنجەڵێك دانوولەم پێیە
مناڵێك قیژانی و بانگی کرد
من باش دەزانم لەکوێیە،

---

[1] فۆلکلۆری کوردی پێشکەوتووترین بەشی ئەدەبی کوردەوارییە و سامانێکی ئێجگار بەنرخە. خۆزگە شاعیرو هونەرمەندو نووسەرەکانمان بایەخێکی تەواویان ئەدا بە فۆلکلۆر. من لە هۆنراوەکانما، ئەوەی کە لەم ڕووەوە بەبیرما هاتبێت، دەست نیشانم کردووە.

[2] جاران منداڵان کە یارییان دەکرد دەبوون بە دوو تاقم، دووکەس دەبوون بە وەستا ئەوانی تر دوورو بەدزیەوە (بەڵام هەردوکیان دەیانزانی) ناوێکیان لە خۆیان دەناو دوو وەستاکە کامەیان هەڵبژاردایە خاوەنی ئەو ناوە ئەچوە لای تاقمی ئەو وەستایە.

[3] یەغنیکێش قاپێکی مسی قووڵ بوو، چێشتی شلەیان تێدەکرد.

[4] منداڵان جاران دارێکیان دەگرت بەدەستەوە لەجیاتی گۆچان. بە حیسابی ئەوەی کوێرن و بانگیان دەکرد:

ماڵی مەلا لەکوێیە   دوو قڕان و نیوم پێیە

ماڵیان وا لەوپەڕی دێیە

دانوولە خورا تێر تێر بەچنگ

چی مایەوە بوو بەساوەر

ئەی ساوەر عەمری نەمێنێ

بادارە[1] ورگ دەئاوسێنێ

بەهارەو وەختی گوڵزارە

با کوێخاژن داوێن هەڵکاو

سەمەنییەکمان بۆ لێنێ[2]

چووزەرەی گیای سەرسەبەتە

لەناو مەنجەڵا جۆشی خوارد

کردیان بە بەزمو گۆرانی

کوڕوکاڵی تازە لاو

بە چوار دەوریا هەڵدەپەڕین

هەتاکوو نزیک بەیانی

هەڵدەپەڕین... بانگیان دەکرد

ئاخ سەمەنی... داخ سەمەنێ[3]

سوێندت ئەدەم تو خاتری

نازدارەکەی (قازی بەنێ)[4]

---

[1] بادار، یەعنی غازاتی هەیە.

[2] جاران لە گەڕەکەکان، بەتایبەتی گەنجەکانیان، کچان ڕێك دەکەوتن لەناوخۆیانا، گەنمو جۆیان دەڕواند. هەر کە سەری دەردەکرد، لەبەر ئەوەی نەیاندەهێشت هەتاوی بەر کەوێ سەوز نەدەبوو، بەڵکوو زەردباو دەبوو ئەو چووزەرە ناسکەیان دەکردە مەنجەڵەوەو هەر ماڵە بەشی خۆی ئاردی ئەهێناو گیاو ئارد ئەکولاو شتێکی شیرینی لێ پەیدا دەبوو ئەخورا، پێیان ئەوت (سەمەنی).

[3] سەمەنێ... سەمەن ناوی کچە، جاران ئەو ناوە هەبوو.

[4] قازێ بەنی... شەخسێکە ئەو ژنانەی کە کوڕیان نەدەبوو ئەچوونە سەر ئەو شەخسەو لێی ئەپاڕانەوە کە دوعایان بۆ بکات خوا کوڕێکیان بداتێ، ئەمەشمان هەروەکوو باباگوڕ گوڕ وابوو:

باباگوڕ گوڕ بەگوڕ هاتم   بابا گوڕگوڕ بۆ کوڕ هاتم

تێر هەڵپەڕەو تێر داپەڕە
بەڵام توخوا پێم لێ مەنێ
دەهۆڵ ژەنێ، خڕ بیژەنێ
گۆرانیبێژێك بە تەنێ
سێجووتەکی هەڵ بپەڕێو
شاباشی شایی سەمەنی
لە ڕاستو لە چەپ بسەنێ
بەزمو هەڵپەڕکێ و ئاهەنگی
سەمەنی و دانوولەی جاران
هەتا بڵێی خەستوخۆڵ بوو
شایی لۆغان و گۆبەنگ بوو
هەرابوو، زوڕناو دەهۆڵ بوو
سەرچۆپیکێش قریوەی دەهات
کەمەربەندی توندوتۆڵ بوو
دەست لەناو دەستی کیژۆڵەی
نەشمیلانەو خڕوخۆڵ بوو
لارە لارەی مەمکۆلان بوو
پڕ بەدڵی بەچکە زۆڵ بوو
ئەوی بێبەش بوو لەم بەزمە
لە دانوولەو لە سەمەنی
تەنها هۆزی ڕەشوڕووتی
داماوو لاتو کڵۆڵ بوو

دە مەگری مەگری کاکە گیان
مەگری مەگری چاوت دێشێ
دایکی خۆت نییە وەك خەڵکی
نازو جیازت بکێشێ

بیستوومه باوکت دووباره
خەریکی ماره بەجاشه
گەنم بێ جۆ بێ، چەڵتووك بێ
هەمووی لەلای ئەو باراشه
دەیهاڕێت و گوێ ناداتێ
هەمووی هەر بۆ مزەی ئاشه
نێر بێ و مێ بێ بۆ دۆیەتی
نابەزێ و دەم بە هەراشه
هەزار فاکمان بە فیکێکی
بێسوودە، دەوەنگ بە ئاشه!

لاپەڕەیەکی ڕەش

بڕیار دەرچوو... دەبێ گوندێك
بۆ چاوترساندن وێران کرێ
کوێ هەڵبژێرن دەنگ باتەوە؟
گوندی شارستێنەی پژدەر
چاویان گێڕا، کێ هەڵبژێرن
بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزە؟
ئەفسەرێکی بەخوێن تینووی.
بێویژدانی ڕق لە بەشەر

ئەفسەر سەربازی پێش خۆی دا
وتی: گوێتان لێ بێ هەموو
وا دەچین بۆ ناو ئەم دێیه،
هەرچێکی تیایە دوژمنه
بێچەندوچوون، بێبەزەیی
دەبێ هەموو قڕیان تێخەین
ئەگەر پیره ئەگەر لاوه

کوڕە، کچە، پیاوە، ژنە
بڕیاری حیزبی پێشڕەوە
ئەم دێیە هەرچێکی تیایە
نابێ کەسی تیا بمێنێ
مرۆڤ بێ یا گاوگۆتاڵ بێ
بێبەزەیی، بێ دڵنەرمی
دەبێ کەسی لێ دەرنەچێ
پیرێژن بێ، پیرەمێرد بێ
کۆرپەی ساوا بێ منداڵ بێ

هێرش گەییە (شارستێنە)
ماڵ لەدوای ماڵ تالآن کرا
هەرچیی تیابوو، گەورەو بچووك
هەموو ڕیز کران بە کۆمەڵ
درانە بەر دەسرێژی ڕەشاش
ئاگریان بەردا لە خانوو
لە کۆزو چەپەری ئاژەڵ
ئاودێ بوو بە گڕو دووکەڵ

لەناو بێشکەی بن دارێکا
منداڵێکیان لەبیر چووبوو
ئەویشیان خستە ئاگرەوە
بابڕوات، ئەویش نەمێنێ
سبەینێ بۆمان گەورە دەبێ و
لێمان دەبێ بە پێشمەرگە
بەرامبەرمان ڕادەوەستێ و
ولاتمان لێ دەشێوێنێ

ئەی ئافەرین بیروباوەڕ

ئەی ئافەرین سۆشیالیستی
ئافەرین بۆ خۆتو بڕواو
ڕەوشتی بەرزو پیرۆزت
یاسای گورگی دڕندەیە
مۆری ڕەشی ناوچەوانە
بۆ خۆتو سەرۆکی هۆزت

نرخی بووکی ئازادی

ڕەشوڕووتی وڵاتەکەم
هێندەی تۆ بە ئانەسکی
ڕێگەی سەختو دوورت بڕی
ئەوەندەی بە شەونوخوونی
لەناو دارو بەردی سەختا
کاڵەو پێتاوو گۆرەوی‌و
فەرەنجی و پەستەکت دڕی
ئەوەندی تۆ هەڵپەت کردو
چووی بۆ جۆماڵی بێگانە،
چووی بۆ گوڵەوەچنیو بنخەرمان
ئەوەندەی بووی بە نۆکەرو
وەزیرو جووتیارو سەپان
هێند بووی بە شوانی گاگەلو
بە چاپەزی ناو دیوەخان
گەر وەرزێری خۆت بوویتایە
ئێستە خاوەنی خەرمانو
خاوەنی جووتو گای خۆت بووی
ئەگەر شوانی خۆت بوویتایە
چاو بەرەوژێری دەسنگەی

هیچ نامەردێك نەبوویتایە
خاوەنی نانو دۆی خۆت بووی
خاوەنی مەڕو گای خۆت بووی

بەڵام ئەفسووس... دوای ئەم هەموو
کوێرەوەری و ژانەسەرە،
دوای ئەم هەموو بگرەو بەردە
منالی ڕەشوڕووتو برسی
چاو بەرەوژێری دەسنگەی
بێگانەو پیاوی نامەردە

بە نرخی بووکی ئازادی
ساڵەهای خەو پێوە دیوی
نەشمیلانەی هەژدە ساڵە
بێوەژنی سەد شووکەرەی
کەسنەویستەی دز نەبەرەت
لێ مارەکراوو حەڵاڵە
هەروەکوو کوردی دۆنەدیو
بە نانو دۆی ترش دەیژەنین
با ئەم جارەشمان هەروابێ
ئاخۆ قۆناغێکی ترمان
بۆ کام هەوارو مەڵبەند بێ
کێ سەرقافڵەچیو ئاغا بێ

بە زستانان پینەو پەڕۆ
بە هاوینان ورد ورد بڕۆ
تووشی گون ڕەشیی خۆمان بووین
کەللەڕەق و تووڕە و تڕۆ
هەر کاروانێ بەرەو شوێنێ

هەر جارەی بەرەو هەڵدێرێ
ئاخۆ ئەم جارە قافڵەچی
بە کام خانچیمان دەسپێرێ

کۆتایی پەپووی شووم

١٩٨٣/٩/١٢

ئەو ڕۆژەی کە ئاهورەمزەد
باڵی ئەهریمەن دەشکێنێ
خەنجەرێکی کوشندەی تیژ
بەناو دڵیا دەچەقێنێ
چنگی لە قورگی گیر دەکا
هەتا تەواو ئەیتاسێنێ
تۆڵەی تاوانی چەن ساڵە
لە خۆی و لە دامودەزگای
شوومی خوێنڕێژی ئەسێنێ
ئاڵای ڕەشی دێنێتە خوار
ڕەگی لە ڕیشە دەردێنێ
لەو ڕۆژەدا نەخشەیەکی
پڕ کامەرانی بۆ مرۆڤ
لەناو لاپەڕەی مێژوودا
وەك هونەرمەند ئەنەخشێنێ
سروەی شەماڵی بەربەیان
لە هەموو ڕاستی جیهانا
مژدەی ژینێکی بەختەوەر
وەکوو گوڵاو دەپرژێنێ
نەرمەبای ئاشتی و ئاسایش
ئاڵای شادی وەکوو پرچی

پەریزادە ئەشەکێنێ
کەوی خاڵو میل نەخشاوی
سەر تاشەبەردی لوتکەی یاڵ
بەستەی ئازادی ئەخوێنێ
کۆتری سپیی نەخشین و جوان
لە ئاسۆی پاكو بێگەردا
بە لەنجەولار خۆی ئەنوێنێ
چڵی زەیتوونی نیشانەی
ڕێکیو ئاسایشی ژیان
بە دیاری بۆ خەڵك ئەهێنێ
دایکی ڕەشپۆش خۆی ئەگۆڕێ
فرمێسکی چاوی ئەسڕێ
لەشکری غەم ئەبەزێنێ
کیژۆڵەی دەزگیران کوژراو
دوو چڵ نێرگزو وەنەوشە
لە باخچەی دڵیا ئەڕوێنێ
پەپووی شووم کە ئەم دیمەنی
بەسەرهاتانە دەبینێ
لەداخانا ڕووی ڕەش ئەکاو
سەری ئەدا بە تاوێرا
هەتا مێشکی خۆی ئەپژێنێ

ئومێدی سەرکەوتن

نزارێکم لە لاپاڵی
چیای وڵاتی کاردۆخا
هەر لایەکم داستانێکی
ڕووداوی ساڵەهای ساڵە

گەڵای وەریوی بن داری
بەڕوو و مازوو و دارەبەنم
هەریەکەیان پەڕەی مێژووی
ژیانێکی سەخت و تاڵە
کتێبخانەی گەڵای زەردم
گەر بکرێ بە مۆزەخانە
ئەو ڕۆژەی ئاڵای ئازادی
هەڵدەکرێ لە نیشتمانا
بە سەدان لاوی ڕۆشنبیر
لە بەرهەمی ئەو سامانە
هەمووی دەبێ بە مامۆستاو
شارەزاو پسپۆڕو زانا
هەتا دەگەم بەو ئاواتە
من و زۆرانبازیی سەخت و
کۆڵنەدانی بێوچان و
نەبەزین ڕووبەڕووی مردن
هەتا دوا ڕەگی کۆتەرەم
تەڕی و شینایی تیا مابێ
ئاسرەوم ورە بەرنادەم
بەرامبەر بە هێزی دوژمن
من بۆ ژیان دروست کراوم
کۆش و پەروەردەی ئومێدم
نائومێدی لە دەمارو
دڵما جێگەی نابێتەوە
کۆڵ نادەم هەتا ئەوکاتەی
تەمی مەینەت لە ئاسمانا

به تیشکی ڕۆژی ئازادی
به جارێك دەڕەوێتەوە
من دارستانێکی سەوزی
چڕوپڕی بێسنوورم
من سەنگەری قەڵای سەختم
لەشکری دوژمن بەزێنم
بە مشارو بە تەوراس‌و
تەوری دوژمن لەبن نایەم
هەرچی شاڵاوم بۆ بێنێ
تیا دەچێ و لووتی ئەشکێنم

داربەڕووم لەجیاتی بەڕوو
بە چنگ ساچمەو گولله ئەگرن
دارمازووم لەجیاتی مازوو
بە هێشوو نارنجۆك ئەگرن
بنێشتە تاڵی دارەبەن
دەرمانی سنگی ئەولاوە
تێکۆشەرو پێشمەرگەیە
لەڕێی ئازادیدا ئەمرن

هەنگوینی شانەی وەك بەفری
ناو کلۆرەی دارەکانم
هەڵگرتووە بۆ ڕۆژی تازەو
بۆساڵی تازەی ئازادی
هەمووی دەکەم بە شەکراوی
مژدە و مزگێنی سەرکەوتن
هەروەکوو شیرینی بخورێت
ڕۆژی دەس لەملان‌و شادی

هۆشنەی شەماڵی شاخان
بیرت نەچێ لەو ڕۆژەدا
بۆنی کەنێرەو وەنەوشە،
بۆ ڕۆژی وا بەرزو پیرۆز
نەرم نەرم بدە لە دەماخمان
خوا کەریمە بۆ ئەیژەنێک
کۆڕی ئاهەنگمان بۆ ساز کا
لەگەڵ دەنگخۆشێکی دڵسۆز

شەڕو بومبای ئەتۆم

لەندەن، ۱۹۸۳/۱۰/۳۰

تف لە مێشکی ئەو زانایەی
لەجیاتی ئەوەی کەرەسەی
کامەرانی ژیان ساز کا
لەجیاتی ئەوەی پەیکەرو
نۆتەی مۆسیقاو گۆرانی و
شعرو وێنە بنەخشێنێ
خەریکی بۆمبای ئەتۆمەو
بەرهەمی ساڵەهای ساڵی
شارستانێتی پشتاوپشت
تەنها بەچاو تروکاندنێک
لەناو ئەباو ئەیرووخێنێ

تف لەو مەچەک و بازووەی
لەجێی ئەوەی بە تراکتۆر
زەوی بکێڵێ بۆ ڕەزو
باخ و دانەوێڵەو سەوزەو
درەختی بەردار بروێنێ

چەکی پیاوکوژی هەڵدەگرێ
بۆ مەبەستی چەن زۆردارێك
خوێنی هەزاران مرۆڤی
بێتاوانی پێ دەڕژێنێ

هەزار تف لەو دەستو پەنجەی
لەجێی ئەوەی چەپکە گوڵی
بۆنخۆش برازێنێتەوەو
مژدەی شادمانی بێنێ
هەروەکوو توولەی چەشنی ڕاو
دوای مرۆڤ کەوێ بۆ نێچیر
منداڵ لەناو کۆشی دایکیا
بە دەمانچەی لەپی دەستو
دوو چاوی زەق بتۆقێنێ

تف لەو وەستایەی لەجیاتی
بێڵو گاسن دروست بکا
لەجیاتی ئەوەی کەرەسەی
خۆشیی ژیان بەرهەم بێنێ
ئاسن دەکا بە زنجیرو
کۆتی دەستو پێی ڕۆشنبیر
تا بە زرەی کۆتو زنجیر
مرۆڤی مەردو خاوەن بیر
بە زۆر لە بڕوای چەسپاوی
دەسبەردار بێ و واز بهێنێ
ئەو ڕۆژەی ئاشتی و ئاسایش
سەر دەکەوێ لە جیهانا
خوای شەڕ باڵی دەپێکێنرێ و

توانای تاوانی نامێنێ
ئەم چەکی وێرانکاریەی
نموونەی شەرمەزاریە
ڕۆژێک دێ لە مۆزەخانەی
میللەتانا لە کونجێکا
بەوپەڕی سەرشۆڕییەوە
ملی کەچی دانەوێنێ
ئەوسا منداڵان بە کۆمەڵ
دەچنە سەیری وەک سینەما
دەڵێن بە خوا باوباپیران
بێعەقڵ بوون بەم چەکانە
هەر کەسەی دەیویست نیازی
کەرێتیی خۆی بەجێبێنێ

کوردی ئاوارە لە ڕۆژئاوادا

لەندەن، ٤|١١|١٩٨٣

هۆ وڵاتی تەمومژ
هەورو هەڵاو بەفرو باران
چاو شینە قژ زەردەکانت
تێگەیێنە ئێمە مانان
نە ساختەچی و گیرفانبڕین
نە مفتەخۆرو سواڵکەرین
خەڵکی ئەو وڵاتەین خۆتان
لە (لۆزان)دا دابەشتان کرد
لەوڕۆژەوە ژێر چەپۆکی
ڕەگەزپەرستو فاشیستی
بە خوێن تینووی داگیرکەرین

هۆ وڵاتی خاوەن کۆشك و
سینەماو باڕو جێی سەما
هۆ مەڵبەندی (یەنکی) و (هیپی)ی
کوڕو کچی برژانگ وەك کا
بە ڕۆڵە تڕزلەکانت
بڵێ بۆچی بەرامبەرمان
وا لووتبەرزو گرژو مۆنن
خۆیانمان لێ ناکەن بە خوا
جاران لای ئێوەش کە دەوری
پاشاگەردانی و تاوان بوو
هەروەکوو ئێستەی لای ئێمە
پیاوکوشتن و سزادان بوو
باوباپیرتان بە هەزاران
دەربەدەرو ماڵوێران بوو
هۆ داپیرە جادووگەری
هەزار پیلان لەژوور سەرا
کەڵبەکانت هەمووی پڕن
لە ژەنگ وژاری کوشندە و
یۆرانیۆم بۆ بۆمبای ئەتۆم
ئاگری بن کای پیلانگێڕ
دەردێکی وات نەداومەتێ
قەت لەبیرم بچێتەوە
ساڵەهایە بەو دەردەوە
ئەتلێمەوەو گلینگل ئەخۆم
ڕۆڵەکانت نەشارەزان،
نازانن کە ساڵەهایە
گیرۆدەی داوی لۆزان و

سەعدئابادو سەنتۆ و ناتۆو
هەزار فیتو پیلانی تۆم
تیّیان گەییّنە رەفتەنین
ڕیّمان لیّ مەگرن جارجارە
کۆچمان بگاتە ئەم ناوە
هەروەکوو کۆچ و باری دۆم
چونکە یەنکی قژسوورو شین
ئاگاداری میّژوو نییە
بۆیە لە ئیّمە تیّناگا،
هەرچەن ڕوونو لەبەرچاوە
ئەوکەسەی ئیّمەی ڕاوناوە
پەروەردەی دایەنی خۆتە
گۆشکراوی قوتابخانەو
بیروبڕوای میترۆپۆلو
فیّری لووشکەی سەرئاخوڕی
تەویلەو کایەنی خۆتە
تۆ خستووتە سەر ئەم بەزمەو
کردووتە بە توولەی ڕاوچی،
خۆت ڕیّو شویّنت بۆ داناوە
شاگردی خۆتەو ئەیناسیت
دەسنیّژی خۆتەو بە شیری
بەرمەمکانت گۆش کراوە
نەتەوەی ئیّمە بە دەستی
شاگردی ڕەگەزپەرستت
ئاوارەیەو پرشو بلاوە
کەی بیستت ڕۆژیّک لەڕۆژان
هەوری ڕەشی ڕووی ئاسمانی

سەر وڵاتمان ڕەوایەوە
ڕزگارمان بوو لە پیاوکوژو
دەستەی فاشیست ملی کەچ کرد،
داموودەزگای پێچایەوە
ئەوسا هەزارجار ماڵ ئاوا
دەمانبینی کە دواکەسمان
باری کردو گەڕایەوە
نەتەوەی ئێمە بێوەیەو
دزو جەردەو پیاوکوژ نییە
لاپەڕەی مێژووی شایەتە
تاوانبارو خوێنمژ نییە
بەرامبەر بێگانەو میوان
ڕووترش و مۆن و گرژ نییە
بەڵام بەرامبەر داگیرکەر
هەتا ئەو ساتەی دڵۆپێك
خوێنی لەناو لەشا مابێ
هەتا تەنها دەمارێکی
بجووڵێ و هێزی تیا مابێ
مل کەچ ناکات بۆ هیچ کەسێك
با ئەو کەسە کوڕی خوابێ

کۆمەڵێك پرسیار

١٩٨٣/١١/٧

لە کانی و ئاوێکم پرسی
هۆ کانی و ئاوی سازگار
پێم نالێی ڕوو ئەکەیتە کوێ
وا خوڕەت دێ سەربەرەوخوار؟

وتی نام بینیت بۆ داوێن
دائەشکێم وەکوو توولەمار
تێکەڵ دەبم لەگەڵ ئاوی
جۆگەلەو چەمی ئەم ناوە
هەتا هەموومان پێکەوە
یەک بگرین ببین بە ڕووبار
لە دارێکی پیرم پرسی
هۆ پیرە داری قەف ئەستوور
گوێم لێ بگرە، ساڵەهایە
پرسیارێکی ئێجگار سەیرم
لە کۆنەوە لە دڵدایە
ڕەگ و ڕیشەت لەگەڵ ڕەگی
دەرو دراوسێکانتا ڕێکن،
ڕەگی یەکتر ناقرتێنن؟
لقەکانی لەرانەوەو
پێم پێکەنی و لێی پرسیم بۆ؟
وتم مەراقمە بزانم
لەگەڵ یەکا ڕێک و سازن
یا ناڕێک و لووتەلارەن
هەروەکوو ئێمەی سەرەڕۆ
وتی من و دراوسێکانم
هەرچەن بە لەش لێک جیاوازین
بەڵام دڵمان هەمووی یەکە
ڕیشەمان واچوە بەیەکا
چنراوە وەکوو تان و پۆ
لە مەلێکی دەنووک زەردی
خنجیلەی دەنگخۆشم پرسی

هۆ مەلی خاڵو مل نەخشاو
کە ساتێك لەو گەروە بچووکەت
ئاوازی بەکوڵ دەخوێنی
بەسەر دیمەنی دڵگیری
دەوروپشتا هەزار بەستەی
شادیو دڵداری دەڕژێنی
ئەو بەستەو ئاوازە خۆشەت
هەر بۆ خۆت و یارەکەتە
یاخود بۆ هەموو باڵندەی
وڵاتە نازدارەکەتە

وەرامیی دامەوە، وتی
ئێمە هەموو دەستەی مەلین
وەك یەك نیشتەجێی لاپاڵو
سەر تاشەبەردی دەم کەلین
بەبێ یەك گوزەران ناکەین
کاممان کە وەختێ ئەخوێنێ
بێجیاوازی بەستەی خۆشی
بۆ هەموو مەلی ئەم ناوە
وەکوو گەوهەر هەڵدەرژێنێ
وەك ئێوە نین هەرکەس بەجیا
بۆ خۆی وەکوو گەڕەلاوژە
بەستەو ئاوازێك بخوێنێ

لە هەورم پرسی، هەورەکە
بۆ کوێ مل دەنێی وا خێراو
تیژڕەو دەڕۆی بە ئاسمانا؟
وتی پەلەمە لێم گەڕێ

دەمەوێ خێرا بگەمە
ئەو هەورانەی یەکیان گرتووەو
خەریکن بارانێك داکەن
بەسەر مێرگو ڕەزو باخ و
وەردو کێڵگە و دارستانا

لە جێگای خۆم تاس بردمیەوە
وتم هاوار بەخوا شەرمە
کانی و ئاو هەمووی یەك بگرێ
ڕەگ‌وڕیشەی دار یەك بگرێ
مەلی ناو نزار یەك بگرێ
هەوری ڕووی ئاسمان یەك بگرێ
وا بزانم دنیا یەك بگرێ
ئێمە تەڵاقمان خواردووە
کەسمان نابێ لەگەڵ یەکتر
یەك بگرێ هەتاکوو دەمرێ!

بیرەوەری و یادێك

لەبیرم دێ کە منداڵ بووم
هەموو جارێك دایکم دەیوت
شەش مانگان بووی لەناو زگما
کە فڕۆکەی مامە جۆنبوڵ بۆمباکانی
بێبەزەیی فڕێ ئەدایە
شاری هەڵمەت و قوربانی
کە گەورە بووم، خوێندن فێر بووم
بیرەوەریەکانی "نەهرۆ"م
هەمووی ورد ورد ئەخوێندەوە

هەردوو چاوم لەویٚچ لەویٚچ
فرمێسکی سوێری لێ دەڕژا
هەروەکوو پلووسکی کانی
یەکەم بومبای دروستکراوی
ئەوسەردەمەی مامە جۆنپۆل
لەناوشارە بێچەکەکەی
مندا تاقی کراوەتەوە

وەکوو خۆی دانی پیا ناوە
یاداشتی فرۆکەوانی
بەڵام سەیرەو ئێجگار سەیرە
بە هیچ جۆرێك نەمدەزانی
ڕۆژێك دێ ئەندیرا خانم
کچی نەهرۆی خاوەن یادداشت
خۆی‌و ڕاجندرای کۆترباز
پیرۆزباییەکی گەرم‌وگوڕ[1]
دەنێریت بۆ سەرکەوتنی
نۆکەری ئەمڕۆی جۆنپۆڵ‌و
دام‌ودەزگای بێ‌ویژدانی

دیموکراتی

کابرای ملهوڕی تەنگەزل
بۆی هەیە وەکوو دەریالووش
پارووی زل زل بگلێنێ
کام خواردنی لەلا خۆش بێ
بە ئارەزوو و بە کامی دڵ

---

[1] ئەو برووسکەیەی کە لە ساڵی ١٩٧٤دا ناردی.

لوولی بداو تێی ترشێنێ
چەندی بۆ خورا، دای ئەماشێ
دوو ئەوەندەی لێ زیاد ئەبێ
بێ دەربەست بوونی ئەیڕژێنی
ئەگەر برسیو ڕەش‌وڕووتێك
ڕاپەڕی و وتی کوا بەشم؟
یاساولێکی چڵکاوخۆر
بە تاوانی دژی یاسا
پەتێکی بۆ هەڵدەواسێ و
بەپێی بڕیاری دادگا
بە ئاشکرا ئەیخنکێنێ
"ڤیکتۆر هیگۆ"ش دەڵێت وایە
هەموو کەسێك، گەورەو بچووك
لەم وڵاتی ڕۆژئاوایە
سەربەست و ئازادە بۆ خۆی
ڕێ بۆ هەموان بەرەڵایە
دیموکراتی و سەربەستییە
بۆ هەموو کەسێك ڕەوایە
ئەتوانی کام ئوتێل گرانە
ببیت بە میوانی بە شەو
بنوێت، بخۆیت، بخۆیتەوە
تێر تێر ڕابوێری بە هەوەس
هەروەها لەژێر کام پردی
پاریسدا دەتوانی بنویت
بێ‌ئەوەی فرانکێك بدەی بە کەس
بەڵام دیارەو ئاشکرایە
کێ دەتوانێ لەو ئوتێلە نازدارەدا

پارە خەرج کا هەروەکوو ئاو
کێش ناچارە لەژێر پردا
هەڵتووتێت وەك بۆقی پیشاو!
ئەی ئافەرین دیموکراتی
تۆش بەشێکی لە یاسای خوا
یەکێك تێرەو یەکێك برسی
ئەمان بیست ڕۆژێك لەڕۆژان
هەواڵی لاتێك بپرسی!

شەنگەبێرە

لەبیرت دێ شەنگەبێرە
ئەوساڵەی کە تەمومژ بوو
چۆن گەلە گورگی چاوبرسی
هەموو ئاژاڵی ئاوایی
ڕاپێچ کرد لە مەڕە بێرە؟!
بێبەزەیی هەمووی لوول داو
بەکێشی کرد بۆ ئەو دەشتە
چۆڵ‌وهۆڵ‌و گەرم‌و سوێرە!
کە چاوەکانی تۆم بینی
بەخوڕ فرمێسکیان لێ ئەڕژێ،
پێم نەوتی شەنگە بێرە
ترست نەبێ‌و دڵنیابە
ئەو گورگەو لە تەمومژا
خۆی لەلا ئازاو دلێرە
بەرگەی ڕۆژی ڕووناك ناگرێ
چونکە وەك شەمشەمە کوێرە

تەنها بە تاریکی فێرە
لەبیرت دێ شەنگەبێرە
ئەوساڵەی کە نەوەی کاوە
لە مێرگی چیای هەندرێنا
هەمووی ئەتوت بەچکەی شێرە
چونکە پشتیان بەستبوو بە یەك
چۆن هۆزی گورگیان هەڵفڕاند
سەرەوخوار لووتیان پێداژەند
لەترسانا کونە مشکیان
هەموو لێ بوو بە قەیسەری
وەکوو خێڵی مشکە کوێرە

دەخیلت بم شەنگەبێرە
زۆر پەرۆشی هەواڵێکم
کاکەی شوانی شمشاڵژەنم
بۆ بدۆزەرەوەو ڕایسپێرە
پێی بڵێ وەلێ دێوانەی
وێڵی شەمی خۆشەویستی
لە وڵاتی غەریبیدا
وا خەریکە سوێی بێتەوە
بۆ ئاوازێکی بەسۆزی
بن داربەڕووی ئەو لاپاڵو
ناو دەربەندو سەر تاوێرە
پێی بڵێ زوو فریای کەوە
ئاوازێکی پڕ لە مژدەی
یەکگرتنی نەوەی کاوەی
بە بای شەماڵا بۆ بنێرە

بۆ کۆچی دوایی مامۆستا توفیق وەهبی

لەندەن، ١٢|١|١٩٨٤

مامۆستا توفیق وەهبی تاکە وەسیەتێك کە لای هەموان کردی، ئەوەبوو کە دوای مردنی بیبەنەوە بۆ کوردستان و لەسەر چیای پیرەمەگروون بینێژن. جارێکیان پێموت مامۆستا تۆ خۆت چوارتاییتو هەمیشە باسی سەردەمی منداڵی خۆتمان بۆ دەکەی، ئەی بۆچی نەتبەنە سەر کێوی (سەرسیر)ی پشت چوارتا کە هاوینەهەوارێکی زۆرخۆشەو هەمیشە خەڵك ڕێی تێدەکەوێ، پیرەمەگروونێکی چۆڵوهۆڵ مەگەر جاروبار شوانە مەڕی دێی زێوێ، یاخود کچێکی بیلەکان بەشان بەلاتا تێپەڕێت، بپرسێ ئەمە کێیە. وتی نەء، من لەگەڵ پیرەمەگرووندا زۆرشتم هەیە. هەمیشە نیشانەی سەربەرزیو گەردنکەشیی گەلی کورد بووە.

سەعات ١,٥ی پاشنیوەڕۆی پێنجشەمە ڕێکەوتی ٥|١|١٩٨٤ لە خەستەخانەی (میدل سیکس) مامۆستای زمانەوانو مێژووی کورد کۆچی دوایی کرد. دۆستەکانی بڕیاریان دا داخوازیەکەی بهێننە دی، بەتایبەتی کاك عەلی کمال کە هاوڕێ و دۆستی بوو، بایەخێکی زۆری پێداو ڕۆژی جومعە ڕێکەوتی ١٣|١|١٩٨٤ تەرمەکەی نێردرایەوە بۆ کوردستان. منیش ئەم هۆنراوەیەم پێشکەش کردو لە کۆبوونەوەیەك بەبۆنەی (٤٠) ڕۆژ تێپەڕبوون بەسەر کۆچکردنیا ئەم هەڵبەستەم خوێندەوە، هەروەها وێنەیەکیم نارد بۆ گۆڤاری هیوای ئەستەنبووڵی کوردی لە پاریس کە ئەوانیش بڵاویان کردەوە.

پیرەمەگروونی گەردنکەش، دۆستی دێرینی (کەردەکە)[1] و نیشانەی سەربەرزی وڵات
وا مامۆستای زمان و مێژوو بە کۆڵو باری غەمەوە بۆ ئێجگاری هاتەوە لات
ئەوا تۆفیقی "پیر وەهبی"[2] کۆچو باری پێچایەوە بەرەو نیشتمان کەوتەڕێ
دەسا تۆفیقی "پیرەمێرد" ڕێگای خێڵی پێ نیشان دەو بیگەیێنە هەواری نوێ
کۆڕێك بەستن بە یادی کۆن لەگەڵ ئەمین زەکی بەگی خاوەنی مێژووی کوردستان[3]
چقڵی چاوی دوژمنانە، شاخەکەی پیرەمەگروون و مامەیارە و گردی سەیوان

---

[1] لە زۆر دەستخەتەکانی تۆفیق وەهبیدا دەبینرێ، کورد کە کۆنترین ناوێ کە هاتبێ بەناوی (کەردەکە)وە بووە.

[2] بە تۆفیق وەهبیم دەوت: دەزانی لە پیرەمەگروون لەپاش ماوەیەك بە پیر وەهبی ناوت دەبەن.

[3] پیرەمێرد لە مامەیارە نێژراوە ئەمین زەکی لە گردی سەیوان.

با وەچەی ئەم سەردەمەی کورد گوێی لە دەنگی هەرسێکیان بێ داخی سەر دڵی دوژمنە
دەستووری زمان و شیعرو مێژوو، سێ چەپکە گوڵی گەشاوەی بەرهەمی ئێوەی مەزنە
هۆ وڵاتی نەوەی کاوە، ئەوا ڕۆڵەی جگەرگۆشە دوورەوڵات و ئاوارە
گەڕایەوە بیگرە باوەش، بەینێکە ئێجگار بێنازو دڵشکاو و خەفەتبارە
زۆر پەرۆشی ئاتەشکەدەی هەزار ساڵەی ناو دەربەندو ئەشکەوت و لاقەد پاڵت بوو
شەوو ڕۆژ ویردی دەمی بووی، شەیدای دیمەنی دڵگیری لوتکەی بەرزی خاڵ خاڵت بوو
تینووی ئاوی ساردی کانی و بەفراوی تاڤگەو قەڵبەزی چیاو دۆڵی کوێستانت بوو
ئاواتەخوازی چلوورە و زەردەی هەتاوی سەر بەفرو شووشەی سەهۆڵبەندانت بوو
جارجار کە دڵی پڕ دەبوو، باسی بەسەرهاتی کوردو مێژووی کۆنی یەك یەك دەژمارد
بەقەد گەڵای دارەبەن و بەڕوو و مازووی دارستانت غەم لە دڵیا جۆشی دەخوارد
بانگی دەکرد: هۆ هەزارمێرد، کوا هەزار مەردی جارانت، کوا شۆڕە سواری بابانت؟
کوا تەپڵ و ئاڵای دەبدەبەی ڕۆژانی خان ئەحمەد خانت، کوانێ بابا ئەردەڵانت؟
ئەمان[illegible]ێی سەردڵی بوو، خەفەتی شەوو ڕۆژی بوو هەتا مابوو لە ژیانا
بەڵام ک[illegible]سی خەباتی لاوو ڕۆشنبیریان دەکرد، شامەرگ دەبوو لەخۆشیانا
هۆ پیرە موغانی دەوری ئاتەشکەدەی خێڵی زەردەشت، بەسۆزی گاتەی ئاوێستا
خۆت ئاسایی وەك دڵسۆزێك، کۆڕێکی گەرموگوڕ ساز کە بۆ شین و پرسەی مامۆستا
کاکەی شوانی شمشاڵژەنی ڕانەمەڕی گوندی زێویێی مۆڵخواردووی نزیك گۆڕستان
قوربانی پەنجە و لێوت بم، دەی سا ئاوازێکی بەسۆز لەجیاتی تەڵقین و قورئان
دەخیلتم میمکەی ناو ڕەشماڵ بە کاسەی دۆی خەستوخۆڵت جۆشی دڵی دامرێنەوە
بە بای فەقیانە و چارۆکەت، تەمومژی هەردوو چاوی ڕاماڵە و بیرەوێنەوە
کیژۆڵەی بێڵەکان بەشان، بەدەست و پەنجەی شمشاڵیت چەپکێك گوڵی ڕازاوەی جوان
لەسەرخۆ گوڵبژێری کە، لە مێرگی سوێسنە و هەڵاڵەی بۆنخۆشی دیوی مێرگەپان[1]
بیکە بە ئیکلیلی گۆڕی، لە گیانەڵاشدا هەمیشە ناوی تۆی لەسەر زوبان بوو
بەدەم وڕێنەی مەرگەوە، یادی بۆنی هەڵاڵان و سەداو چریکەی چاوکاڵان بوو

---

[1] مێرگەپان– دۆڵێکە لەودیو پیرەمەگروونەوە بەدیوی شەدەڵەو قزلەردا. کوێستانێکی زۆر دڵگیرو خۆشە لە هاویناندا.

هۆ کەوی خاڵو مل نەخشین، دەك فیدای پەڕو باڵت بم، بفڕە بۆ تاشی سەر لوتکە
قاسپەت بێ، بانگ کە مامۆستای زمان و مێژوو گەڕایەوە بۆ کوردستان جارێکی کە
بڵێ ئەو ڕۆژەی ڕووناکی تاریکیی شەو ڕادەماڵێ و وڵات ڕۆشن دەبێتەوە
ئەوسا چرۆی پیرەداری نەوەدوسێ ساڵەی وەهبی سەوز دەبێ و دەگەشێتەوە
هۆ لاوو ڕۆشنبیری کورد، هەرچەن دوورم لە کوردستان، بەڵام بەدڵ لەگەڵتانم
زۆر خەفەتبارم نەمتوانی، شانێك بێنمە ژێر تەرمی مامۆستای مێژوو و زبانم
بەرهەمی ساڵەهای ساڵی، دەستو پەنجەو بیرو هۆشی ڕیزیان کەن لە مۆزەخانە
هەموو دێڕو نووسینێکی، گەنج و سامانی وڵاتەو جێی شانازی کوردستانە

شیرینی من و شیرینی فەرهاد[1]

فەرهاد بە گیانی هەموو دڵدارێك، بە چاوی هەموو شوخو نازدارێك
بڕوات بێ منیش وەك تۆ دڵدارم
منیش وەکوو تۆ لەتاو شیرینم، گلاراومە شەو تا بەیانی
کەنەفتی دەردو ئێشو جەخارم
بەڵام جیاوازی منو تۆ دیارە، تۆ دوای ئاواتی دڵی خۆت کەوتووی
بێستوونت کون کرد بە قوڵنگو تەشوێ
من گڕی عەشقم بۆ هێنانە دیی ئاواتەکانی دڵی شیرینە
ئەوەی تۆ لەکوێ و ئەوەی من لەکوێ؟
چۆن دڵم دێنێ ڕۆژێك لەڕۆژان وەك تۆ خۆم شێت کەم بە تەشوێو قوڵنگ
بەردێك لە بەردی بێستوون بشکێنم
بێستوونێك کەوا نیشانەی ژینمە، هەر خۆی لەخۆیا دڵی شیرینمە

---

[1] ئەم هۆنراوەیە پێشکەشە بە دوو شاعیری مەزنی کورد:
أ– مەولەوی کە لە سەفەرێکدا سەرزەنشتی فەرهاد دەکا:
هیچ کەس نەواچۆ وەفەرهاد ڕەندەن — نەقشی شیرینش جە ڕووی سەنگ کەندەن
دەك ڕیزان دەس بۆ وەر جەگیان سەندەن — کێ ئەڵماس نە ڕووی دیدەی وێش شەندەن
ب– زێوەری شاعیر: کە لە شیعرێکدا دەڵێ:
بێتو گەر من کۆهکەن بم وەصڵی شیرینم ببێ — تیشەیەك نادەم لە بەردی تۆ کە شیرینی منی

ئەو دڵشکاو بێ من چۆن بمێنم؟
فەرهاد لەبیرتە چەندم پێ وتی: ئاگات لە جادوو و فێڵو پیلانی
پیرێژنەکەی سەرئاسنین بێ[١]
هەر بە مەچەك و بازووت مەنازە، دەبێ وریا بێو ژیرو دانا بێ
ئەوی بەتەمای باڵای شیرین بێ
چاکی بێباکیت کردبوو بەلادا، ئەوەندە بەردی بێستوونت شکان
وەك سەنگ تەراشی شێخی سەنعانی[٢]
کاتێکت زانی کەوتیتە داوی پیرێژنێکی سەرئاسنین و
لەخشتەی بردیو ملی شکانی
کەللەی خۆت هاڕیو شیرینیش خۆی کوشت، ڕەنجی چەن ساڵەی خۆت دا بەبادا
هەروای بەسەر دێ کاری سەرەڕۆی
هۆ شیرینەکەی[٣] ژیانو ژینم، قیبلەی ئاواتو ئیمانو دینم
تە‌ هەر باڵای تۆم بۆ بمێنێ
سو‌ ـو بەڵێن بێ هەتاکوو ماوم سەد فەرهادکوژی زۆڵی جانانە
لەخشتەم نابا‌و نامخەڵەتێنێ
قەتارو نەڵلاوەیسیو خاوکەر[٤]

---

[١] ئەو پیرەژنەی کە ڕایان سپارد بە فەرهاد بڵێ بوکێ خۆت ماندوو دەکەی ئەگەر بۆ شیرینە.وا شیرین تۆ خۆش فەرهادیش لەداخا بەو قوڵنگەی کە بێستونی پێ کوندەکرد دەیکێشێ بەسەری خۆیداو لەداخا خۆی دەکوژێت.
[٢] شێخی سەنعان لە شیعرو چیرۆك و ئەدەبی فارسیدا جێیەکی دیاری هەیە. سەنگ تەراشی چیرۆکێکی هۆنراوەی شێخی سەنعانە، کە باسی کابرایەکی شێت دەکا کە خوای زۆر خۆش دەوێ و دەعوەتی ئەکاو لەبەرد قاپو قاچاخی بۆ دروست دەکات کە سەرەتاکەی:

سەنگ تراشی بود اندر کوهی طور	سەنگ تراشی کردو گفتا یا غفور
تۆ غفور اندرونی اسمان	چند باشی پیشی چشمی ما نهان

[٣] وەکوو لە هەندێ شوێنی تریشدا باسم کردووە، شیرین لای من نیشتمانە.
[٤] یادێکی زۆر کۆنە، بەهۆی کۆچکردنی تۆفیق وەهبیەوە هاتەوە یادم. لە ساڵی ١٩٤٦دا بەسواری چووم بۆ ناوچەی مێرگەپان بۆ تەخمین و لەوێ خێڵێکی جافە ڕەشکە لەو دۆڵە دڵگیرەدا هەڵیان دابوو بەرامبەر بە سەهۆڵە هەمیشەییەکەی پیرەمەگروون. شەوێك لەوێ مامەوە کە بەڕاستی زۆر کاری کردە سەر هەستو هۆشم، ئەمین زەکی بەگ هەتا مابوو بەئاواتەوە بوو مێرگەپان بکرێت بە هاوینەهەوار.

لەندەن، ١٩٨٤/١/٢٥

ئەمشەو کەوتمە ناو گێژی خەیاڵێک — هاتەوە یادم شێوەی ڕەشماڵێک
ڕەشماڵی خێڵێک وەرزی بەهارێک — لە مێرغوزاری تازە هەوارێک
بۆنی کەنێرەی مێرگی لاپاڵێک — ئەیدا لە دەماخ نەرمە شەماڵێک
جارجار بە لەنجە، شۆخێک چاوکاڵێک — پەری ڕوخسارێک، سەر گۆنا ئاڵێک
وەک ئاسکی سرکی سەر ملەو یاڵێک — ئەیدا بەلاما بە تویێی دەسماڵێک
بۆی گوڵی ڕوومەت، بۆی مەمی کاڵی — سێوە لاسوورەی چەناگەی چاڵی
بۆنی وەنەوشەی زوڵفی سەرخاڵی — سمڵی پریاسکەی سەر سنگ و باڵی
چریکەی بەسۆزی وەکوو شمشاڵی — ژەنگی ناو دڵو مێشکیان ڕاماڵی
دڵی سەرەڕۆ بۆچ وا دەناڵی — بۆ ئەو ڕۆژانەی کە بۆی عەوداڵی
خەوێک بوو یادی گەنجیو منداڵی — نابینیتەوە قەت بە شەست ساڵی

سۆزێکی دەروون و یادی نیشتمان

١٩٨٤/١/٢٨

لەم هەموو سەیرو جۆشو خرۆشەو
لەم هەموو بەزمو هەراو زەنایە
لەم هەموو کۆڕی دانسو مۆسیقای
ناو وڵاتانی ئەم ڕۆژئاوایە
گەر ساتێک جۆشی زوڕناو دەهۆڵی
شایی و هەڵپەڕکێی تۆم لەبیر چووبێ
دەک خوای مۆسیقاو شیعرو گۆرانی
هەر کەڕو لاڵ بم، کوێرابیم دایە

لەم هەموو شۆخ و باڵا بەرزانەی
قژیان ئاوریشمی خاوی زێڕینە
لەم هەموو جوانو لەش نەرمو نۆڵەی
چاویان وەک گۆمی مەنگی قووڵ شینە

گەر ساتێك شێوەی سیاچەمانەی
برۆ پەیوەستی سەربەلەرزانەی
ناو نیشتمانم لەبیر چێتەوە
دەسا خوای جوانی هەتاکوو ماوم
تەمی سەر چاوم نەڕەوێتەوە

لەم هەموو کۆگای جوانو ڕازاوەی
پڕ لە خۆراکو گوڵاڵەی باخن
پڕ ژنو پیاوی پۆشتەو پەرداخن
مەستن، سەرخۆشن، تێروتەسەلن
بێباك لە دنیاو زۆر بەدەماخن
گەر ساتێك ڕەشوڕووتو هەژاری
خاکەکەی میدیام لەبیر چێتەوە
دەك خوای نیشتمان هەر ئاوارە بم
قەت ڕۆژێك دڵم نەحەسێتەوە

بە ڕۆژی ڕووناك، لە نیوە شەوا
لە گفتوگۆما، لە شیرین خەوا
لە ئاوخواردنەوە و لە نانخواردنا
لە دانیشتنا، یا لە ڕێڕەوا
گەر ساتێك خەمی تۆم لە دڵ دەرچێ
دەی سا خوای وەفاو بەڵێنو پەیمان
دەك شەرمەزاری هەموو دنیا بم
هەتاکو مابم سووكو ڕیسوا بم

سەرمایەداری

چاوی دەربێت شوان و گاوان   تا ماوە پیس و چەپەڵ بێ
جووتیار و وەرزێر و سەپان   ماندوو و برسی بێ، ڕووتەڵ بێ

منالّیان هەمووی پێخاوس بێ
دەس کرێشاوی و کەچەڵ بێ
پاڵە و ڕەش‌وڕووتی دنیا
چینی چەوساوەی کۆمەڵ بێ
هەمیشە لات و لێوار بێ
ڕەش هەڵگەڕاوی دووکەڵ بێ
بۆز بە لەڕی، لات بە گەڕی
لوورەی برسی وەك چەقەڵ بێ
تەنها دانای وەکوو ئێمە
تێرو نێر بێ وەکوو کەڵ بێ
خاوەن کۆمپانیا و کارتێل بێ
کچی جوانی لە باخەڵ بێ
هەژار کێیە، پاڵە کێیە؟
دەبێ هەمووی وەك ئاژەڵ بێ!

ئەمەیە بڕواو هەڵوێستی
هەموو چینی سەرمایەدار
وەکوو دەریالووش تێر ناخوا
لە خوێن و فرمێسکی هەژار
هێشتا نایەوێ هیچ کەسێك
ناوی بەرێ بە تاوانبار

ئیمپریالیزمی جیهانی
پۆپەی هێزی سەرمایەدار
دوژمنی ئاشتی و ئاسایش
چەوسێنەری پاڵە و جووتیار
هەر خەریکی ڕاووڕووتە
وەك سەگی هەڵەپاچی هار[1]
بەڵام نازانێت ڕۆژێك دێ
چەوسێنراوی دێهات و شار
بەر دەبێتە گیان و وێزەی
بە گازو چەکوش و مشار
دام‌ودەزگای دەڕووخێنێ و
دەیکات بە پەندی ڕۆژگار

کشتی لە تۆوێك کاڵەك[2]

کە بێزارین لە فاشیستی و
ڕەگەزپەرستیی کوێرانە
کۆنەپەرستیی بێگانە
مەعنای وانییە ملکەچ کەین
بۆ بیروبڕوای فاشیستی و
ڕەگەزپەرستی کوێرانە و

[1] سەگی هەڵەپاچ بەو سەگە دەڵێن کە بە هەموو کەسێك بوەڕێ و پەلاماری هەموو کەسێك بدات.
[2] پەندی پێشینان.

کۆنەپەرستیی خۆمانە

هی هەردوولا وەك یەك وایە
مۆرانەی مێشك و بڕوایە
شێرپەنجەیە، کوشندەیە
سووکی و ڕیسوایی لەدوایە
دەبێ هەموو ڕیشەکێش کرێ
چ لەم لایە، چ لەولایە

بۆ وشکە صۆفیی بیروباوەڕ

هۆ کاکەلێی قسە وشكو ڕەق
پیاوی چاك بە، لێمان مەبە بە تووتی،
بە دوو دێڕی کاوێژکراوی لەبەرکراو
لات وانەبێ، بە دوو هاشەوهووشی دەم
دەبێت بە دەمڕاستو زاناو شارەزاو
لای خەڵك دەبیت بە پسپۆڕێکی تەواو

لات وانەبێ تەنها هەر تۆ
شارەزای بیروباوەڕی و
دڵسۆزی لێقەوماوی
هەر خۆت خاوێن و پاکی و
نموونەی تێکۆشان و
مشوورخۆری هەژارو
بێبەش و چەوسێنراوی

هەروەکوو وشکە صۆفیی
نەقشبەندیی لای خۆمان
بە ڕیشێك و تەزبیحێك،
بە سیواكو بەرماڵێك

بە دوو کورکەی پیرێژنانەو
چنگێك فرمێسکی درۆو
هەناسەهەڵکێشان و
فیشاڵی قنگ بەتاڵێك
خەڵکی لەخشتە نابریّ و
زۆر کەس لە تۆ زۆر زیاتر
دەزانیّ و شارەزایە
بە ڕیش نییەو بە ئیشە
لات وانەبیّ هەمیشە
ئەوی کە ڕیشی سوور بوو
ئەو کەسە هەمزاغایە
ئەم خەڵکە هەمووی هیچەو
هەمووی هەر کەرو گایە
برام قسەی ڕووت جیایە و
بەجێهێنانی جیایە

خەلیفەی بەنەخوێنفرۆش

خەلیفەی بەنەخوێنفرۆش
بە فیکە توورە ئەبوو
لە بازاڕا منداڵان
فیکەیان بۆ ئەکێشاو
سەریان ئەکردە سەری
خەڵکەکە پێیان ئەوت
دەك خەلیفە داوەشێی
بەخوا پیاوێکی کەری
بە فیکە توورەبوونت
نیشانەی کەرێتییە

گوێچکەی خۆتیان لێ کەڕ کە
با هەر فیکە بکێشن
تووڕەبوون مەعنای نییە
خەلیفە خێڵو خوار بوو
بە ورگو تەنگەی زلیا
وەکوو مانگای مالوان بوو
ڕەشتاڵەو زمانپیس بوو
مۆن و تووڕەو تڕۆ بوو
سەرو بنی زمانی
هەمیشە جنێودان بوو
ئەیوت هەتیو (ذوڵینە)[1]
(من فیکەی خۆم ئەناسم)
دایکی وابێ و باوکی وا
گەر وازم لێ نەهێنن
یا یەکێکتان ئەکوژم
یاخود خۆم هەڵدەواسم
یەکێك لەولاوە ئەیوت:
بەنەخوێنەکەت بە چەند؟
ئەویش ئەیوت کامەیان[2]؟
ئەیانوت هینەکەی خۆت
وەك نیسکێنە هەڵدەچوو
دووسەد جنێوی ئەدا
هەتا ڕەت ئەبوو لێیان

---

[1] خەلیفە زمانی پیس بوو (ز)ی کوردی ئەکرد بە (ذ).

[2] تەنها بەنەخوێنی دەرپێ و شەرواڵ و دەمەرقۆپانی ئەفرۆشت و بەسەر شانیا بڵاوی ئەکردەوەو بەناو بازاڕا ئەگەڕا. بەو ناشیرینییەی لە خۆی ئەترسا، کە دەچوو بۆ حەمام کێردێکی زلیشی لەگەڵ خۆی ئەبرد.

زۆر کەسی وەك خەلیفە

ئەگەر سەر بکەنە سەری

یا ئەبێ گوێ نەداتێ،

یا دەبێ وەك شێت ڕاکا[1]

لە کۆنەوە تا ئێستە

جێی گۆبەنگە سلێمانی

بێبەزمی وا هەڵناکا

برایەتیی ڕاستی

لەندەن، ٦/٣/١٩٨٤

کاکی عەرەبی بەشخوراو

پێست هەڵقرچاوی بەرهەتاو

چەوسێنراوی لەڕو لاواز

پێقیلشاوی ناو زەلکاوو

قامیشەڵان و چغوردی

پڕ گورگ و چەقەڵ و بەراز

ساڵەهایە سەرگەردانیت،

خۆراکی ئاسایی ڕۆژت

نانە ڕەقەی کەڕواوییەو

ئاوی قوڕاوی ناو هۆڕو

پێخۆرت یەکدوو سەلکەپیاز

کاکی فارس، کاکی عەجەم

برای ڕێ لێ تێکچووی ژیان

[1] لە بەهارانا لە سلێمانی مەلا فایەق شێتی سەری ئەکردە سەری و بانگی ئەکرد: باینجان و تەماتە شێتیەکەی من هەلاتە... کە چاك ئەبووەوە لێیان ئەپرسی مەلا فایەق شێتی چۆنە؟ ئەویش ئەیوت لە دنیادا لە شێتی خۆشتر نییە، بە مەرجێك مندالی سلێمانی وازت لێ بێنن.

دوو دەس بەناڵەو گیرۆدەی
تاوانی دەستی تاوانبار
بەهەشتی دنیا لێ تێکچوو
بە دووسێ درۆی بێسەروپێی
قەلە ڕەشکەی دەم هەراشی
ساختەچی و دووڕوو و نالەبار

کاکەلێی تورکی (قارداشم)
ئەزانم تۆش چەن داماوی؟
ئەزانم چەن خەڵەتاوی
ئەزانم چەند برسی و ڕووتیو
ماڵوێرانی و بەشخوراوی
لە زیندانی ئەژدەهاکی
ڕەگەزپەرستی فاشیستا
بەبێ تاوان دەم دووراوی

ئێمەی کوردیش وەکوو ئێوە
چەوسێنراوو چارەڕەشین
لە مافی ژیانی ڕاستی
لە ئێوە خراپتر بێبەشین
ساڵەهایە مافخوراوو
نوقمی ناو خوێناوی گەشین

چارەی دەردی هەمووڵامان
تەنها هەر بە دەرمانێکە
یەك ڕێ هەیە بۆ ڕزگاربوون
لەدەس زوڵم و زۆری دوژمن
تەنها هەر بە تێکۆشانی
بێوچانی یەکگرتوومان

دوژمنی هەموولایەکمان
ڕیسوا دەبێ و لەناو دەچێ و
ڕیشەی دەردەهێنرێ لەبن

کەی توانیمان بە هەموومان
دوژمن وەکوو مێخی دەوار
سەرشکێن کەین بەتەواوی
بە میکوت و بە بەردو دار
هەروەکوو ئەستوونی ڕەشماڵ
بیچەقێنینە ناو خۆڵو
دارو بەردی کۆنە هەوار
گەردن و گێپەڕەی ملی
بە گوریسی کرژی دوولانە
شەتەك دەبن هەروەك سەگی هار[1]

ئەوسا ئیتر بەستەڵەکی
فاشیستی و ڕەگەزپەرستی
بە تیشکی ڕۆژی ئازادی
بە یەکجاری دەتوێتەوە
هەر لایەمان بە سەربەستی
بەجیا لەناو لانەی خۆیدا
بێ چاوبرینە یەکتری
بێگێچەڵ دەحەوێتەوە
هەر کەسە بۆ خۆی بەگوێرەی
باری ژیان و هەڵکردی

---

[1] فیردەوسیی شاعیری فارسیی خاوەنی شانامە لە دێڕێکدا کە بۆ سولَطان مەحموود غەزنەویی وتووە، دەڵێ:

دوشمنانت همچو میخی خیمه میخواهم مدام   تن بخاكو سر به سنگ و كردنش باريسمان

گوزەرانێك و دەزگایەك
ساز دەكاو ئەبووژێتەوە

هەرچەن براییمان برایی بێ‌و
كیسەی باخەڵمان جیایی بێ
بەڵام دەبێ بە كوێرایی
دوژمنانی ڕێی ئازادی
ژین و هەڵكردمان لەگەڵ یەك
هاوكاری بێ‌و برایی بێ
پەیوەندیمان لەگەڵ یەكتر
پڕ لە ئاشتی‌و ئاشنایی بێ
بۆ ئەوەی هەتا هەتایە
هێزی زۆردار كۆتایی بێ
دوژمنمان مەرگی دوایی بێ

كۆرنەر سپیكینگ

لەندەن

كۆرنەر سپیكینگ، قوژبنێكی هاید پاركە
سەرەنوێلكی پاوەن و دۆلار و ماركە
كۆڕی بەستراو بازاڕی پیرە وەستایە
قسەی بێباج خەرەكەو كۆتایی نایە
شێت‌و هیپی‌و یەكدوو هەزار مناڵ‌و مەزن
بابەتی كۆڕ، زۆربەی چەنەی بێسەروبن
هەریەكەی وەستای كۆڕێكەو خۆی ئەنوێنێ
هەریەكەی لە ئاشێك دەكاو ئەشێرێنێ
ئەو باراشە بەم بەرداشە ناكرێ بە ئارد
كەڵكی چییە، چەكوشكاری و ئاسنی سارد
گێرەو كێشەی باری ئابووری و بێكاری
هێندە قووڵە بە قسەی ڕووت ناكرێ چاری
دیوار خوارەو گوێسەبانەی داڕووخاوە
ڕژێم كۆنە و لاپاڵ هەرەسی هێناوە
بە كۆڵەكە و وشكە بەردی دیواری پان
بەربەست ناكرێ هەرەسهێنان و داڕووخان

دوودڵی و ڕاڕایی

برام قەت نەکەی، ڕۆژێك لەڕۆژان
دوای کلکی (کاشکی) و (خوزگە) بکەویٚ
چونکە هەردوکیان بەرهەمی ترس و
بێدەسەڵاتی و بێبڕوایی‌یە
ئەمڕۆ یا دەبێ بڵێی: ئا یا نا
ڕۆژی بڕیاری بێسڵەمینەوەی
دوور لە گومان و لە ڕاڕایی‌یە
زۆرجار مرۆڤێك، فرمان بەدەستێك
لەبەر ڕاڕایی و ترس و دوودڵی
هەل و ڕێکەوتی وا ئەدۆڕێنێ
هەتاکوو ماوە هەلی وا لەبار
قەت لە ڕێڕەوی ژیانی خۆیدا
بە خەوی شەویش ئیتر نایبینێ
سەد کاشکی و خۆزگە و دەستی شکاوم
هەمووی بێسوودەو پوولێك ناهێنێ

وڵاتی گۆڕستان

لەو وڵاتی گۆڕستانە
هەموو شوێنێکی زیندانە
ڕوو دەکەیتە هەر مەڵبەندێك
ماتەمینی و ڕەشپۆشییە
شین و شەپۆڕو گریانە
مۆسیقاو گۆرانی و ئاهەنگ
ڕێی لیٚ گیراوە، یاساغە

شەربەتی ترێ و سێو حەرامە[1]
تەنها هەر شەربەتی خوێنە
تا بڵێی نرخی هەرزانە
لەو وڵاتی گۆڕستانە
فلیمێکی ئێجگار سەیرو
پڕ پێکەنین و گریانە
"ڕاسپوتین"ی بەخوێن تینوو
قۆزیی پێ نەماوە بۆیە
وا لەداخا ڕق و قینی
لە ئاهەنگ و لە گۆرانی و
لە مۆسیقا و کچی جوانە

لەو وڵاتی گۆڕستانە
هەموو شوێنێکی زیندانە
بیروباوەڕ هەمووی کفرە،
تاوانە و لەڕێ لادانە
تەنها ئەوەی یاساغ نەبێ
کفنی ڕەشی ئاودامانە،
سەرپۆشی سەری ژنانە
لەو وڵاتی گۆڕستانە
ئەوەی نیشانەی دڵسۆزی و
ئیمان ولەخواترسانە
یا کورکەو لووشکەی گریانە
یا بە زنجیر لەخۆدانە

---

[1] لێرەدا سەیرێکی ئەم چوارخشتەکیەی خەیام بکەین دەڵێی بۆ موفتیی ئێستای وڵاتی کوردستانی وتووە:

ای مفتی شهر، زتو پرکارتریم با این همه مستی، زتو هوشیارتریم
ما خون رزان خوریم و تو خون کسان انصاف بده کدام خونخوار تریم

ئیمانی چی و ترسانی چی
دەرسی مام پیرە شەیتانە
هەمووی کەڵەك و ساختەیەو
بۆ چاوبەست و فریودانە
نە بۆ خوایە و نە پێغەمبەر
نە بۆ دینەو نە ئیمانە
تەنها هەر بۆ دەسبڕینی
خەڵکی ساویلکە و نەزانە
بە درۆ بەناوی دینەوەو
بە هەزار ئاین و ئۆین
خەیاڵ پلاوی گەڕانەوەی
ڕۆژانی دەوری (ساسان)ـە
هەرچیم پێ دەڵێن، پێم بڵێن
تاسەر نابێ ئەم قەوانە
هاکا ئەم هەورە چڵکنەش
بای ئازادی ڕای بماڵێت
چونکە مێژوو وای فێر کردین،
یاسای ڕەوشتی ژیانە
بەربەرەکانی بەرامبەر
گۆڕانی قۆناغی ژیان
کەرێتییە و ڕێزگاوییەو
کردەوەی پیاوی نادانە
کۆنەپەرستی و فاشیستی
بەجووتە دوو ڕووی یەك پارەن
میللەتان بۆ ڕزگاربوونیان
پێویستیان بە خەباتێکی
ئێجگار سەختی بێوچانە

ووریێنە

و

تاسەی نیشتمان

هاوار

زنجیرەی پێنجەم

١٩٨٧

پێشەکی

وا لـەم زنجیرەیەشـدا، وەکـوو چـوار زنجیرەکـەی پێـشوو، مەلۆیەك لەو هۆنراوانەی کە زۆربەیان بریتین لـە دەربڕینـی ڕازی دڵو دەروونو بەشێکی زۆریان ڕەنگدانەوەی ئەو هەموو بێزاریو گلـەییو پەسـتیو خـەمو خەفـەتو دڵـشکاویانەیە کـە لـە دڵو مێـشکی میللـەتی کـوردا پـەنگیان خواردۆتـەوەو هەرکەسـە بـە جۆرێك دەریان ئەبڕێت. منیش بە پێنووسە خوارو گێڕەکەمو بە چـەند دێڕێکـی وەك تەقـەڵی شـاشو خـوارو گێـڕ پێـشکەشی خوێندەوارانی ئەکەمو ئومێدەوارم ئەوانەی کە لە ناوەرۆکی ئەو هۆنراوانـەی کـە ڕەپو ڕەوانو بێپێچوپـەنا دەرم بڕیـونو لـەو بۆچـوونانەمدا لەگـەڵما نـین، بـە سـنگێکی فراوانـەوە بـەو هەڵسەنگاندنو کێشانەی خۆیاندا بچنەوەو بە چاوی کوردێکی دڵـشکاوی ئـاوارەی وڵات وێرانکـراوی میللـەت بەشـخوراوەوە سەیری ناوەرۆکی هۆنراوەکان بکەنو بە چاویلکەیەکی خوازراوی دوور لـە وایعـی گـەلو نیـشتمانی کـورد بڕیـارێکی هەڕەمـەیی سەرپێیی بەسەرا نەسەپێننو داوای لێبوردنیش لەوانە ئەکەم کە ڕەخنەیان لە خەتە ناخۆشەکەم هەبێت.

هاوار

لەندەن، ١٩٨٧/١٠/١٥

وڕێنه

ماوەیە، شەو لە خەوما
خەو ئەبینم، ئەبزڕکێنم
خۆم وا ئەبینم وەك مەلێك
باڵم گرتبێ، بخولێمەوە
بە ئاسمانی کوردستانا
کە ڕۆژ هەڵدێ‌و خەیاڵی خەو
بە جارێك ئەڕەوێتەوە،
وەك منداڵێکی هەتیوی
بەرمەمکانە، چۆن لە سنگ و
باوەشی دایکی بڕابێ،
لەکاتی مەمكمژینی
ناو باوەش و دەس‌لەملانا
بەو جۆرە دڵم دێتە کوڵ
هەرچەندە ئەکەم و ئەکۆشم
بۆم ژێر نابێ و بێ‌دەنگ نابێ
لە جۆش‌و کوڵی گریانا

وادیارە مردن خەریکی
سەرەتاتکێیە لەگەڵما
بۆیە وا لەم ڕۆژانەدا
بەر لە مردنم بە یادی
ڕۆژانی دەوری ڕابوردوو
وەك ڕۆڵەی جووتیارێکی کورد،
هەمیشە تاسەی سۆزێکی
شمشاڵی لێوی شوان ئەکەم
وەك پەروەردەی ناو چیاو دۆڵ

ئارەزووی شنەی نەرمەبای
لاپاڵ و لوتکە و سەر یاڵی
شاخێکی کوردستان ئەکەم
لێم مەگرن گەر جاربەجارە
زۆر پەرۆشی بۆنی خۆشی
پونگەی ناو چڕو چغوردی
کەناری چەمی سیوەل بم،
یا گەر بڵێم وەك بێزووکەر
تاسەی هەڵمژینی بۆنی
گەڵای بەڕووی (دارمازەڵە) و
(بەرانان) و (قەیوان) ئەکەم

لێم مەگرن گەر زۆر پەرۆش بم
بۆ قوڵپی ئاوی (سەرچنار)
یا بڵێم ئارەزووی هاژەی
دوواوان و سیروان ئەکەم

جارجار بەدەم وڕێنەوە
گوێم لە ئاوازی بەسۆزی
(کناچە)ی پۆڕ زەردیانە
گوێم لە گاوانی ناو ڕانی
لای (شارەزوور) و (بازیان)ـە
گوێم لە هاڕەی بازنی قۆڵ و
هاژەی مەشکەی شۆڕەژنی
چاومەستی ناو کوردستانە
گوێم لە جریوەی پۆلە مەل و
قاسپەی کەوی باڵنەخشین و
پرمەی ئاژاڵی مۆڵخواردووی

بن سێبەری دارستانە

بەڵام هیچ زۆری پێناچێ
هەروەکوو کەروێشکە خەوێك
لە جێی خۆمدا ڕائەچەنم
ئەڵێم... ئای لەو خەیاڵ پڵاوەو
ئای لەو ئارەزوو و تاسەیەی
ئەڵێی وڕێنە و خەیاڵی
دوای چەسپێکی خەستوخۆڵە
خۆم بە خۆم ئەڵێم: هەی داماو
لە کوێ نوستووی؟ کام ئاوازو
کام بۆنو تاسەو ئارەزوو
بۆ ئەو وڵاتە کلۆڵە؟

ئێستە ئیمڕۆ لە سێلاوە
لەو نیشتمانە وێرانە
کۆتەڵ بەسراوە بە ڕیزە
وەکوو "پیرەمێرد" وتەنی
خەنەی خەنەبەندانی کورد
خوێن و فرمێسکی ئازیزە
لەشی هەزاران بێتاوان
وەکوو گەڵای گەڵاڕێزان
لوولخواردووی ناو گەردەلوول و
ڕەشەبای وەرزی پایزە
ئێستە لە جێی بۆنی پونگەو
بۆنی گەڵای بەڕوو و مازوو
بۆنی بارووت و قوڕقوشم و
بەنزین و غازی خنکێنە

لە جێی قاسپەی کەوی چیاو
کناچەی پۆپی (زەردیان)
لوورەی سەگوەڕو شاڵاوی
گورگی کارو بەرخ فڕێنە
برسێتییە، تینوێتییە
دەربەدەری و ئاوارەیی و
بە هەزاران ماڵ وێران‌و
هەزاران بێسەروشوێنە

بەڵام ئەوەی جێگەی داخە
ئەوەی هیوامان پێیەتی و
دامان ناوە بە براگەورە و
دوژمنی دەستەی فاشیستی و
بەکرێگیراوی ئیستیعمار
ورتە لە دەمی دەرنایە،
بەرامبەر بە نۆکەرێکی
زۆر ئاشکرای سەرمایەدار
نە لە کۆمەڵگای گەلانا
نە بە ئیستگە و نە بە گۆڤار

خۆ ئەگەر بڵێی بێدەنگ بوون
خوارییە و لەڕێ لادانە،
بەیت‌و بالۆرەی وا سەیری
ڕازاوەو پڕ بەهاراتت
بۆ هەڵئەڕێژن بە خەروار
پیاو نازانێ چۆن شەق نەباو
ورگی خۆی نەدڕێ لە داخی
هەڵوێستی وا ناڕێك و خوار

ئاوارە

وەكوو مەلیكی لانەواز
چۆن ناو هێلانە و جێی چینەی
بە تەڵە و داو لێ تەنرابێ
لە گەرمەی جۆشی بەهارا
لەناو مێرگ و لالەزارا
بە پەرژین و بە دڕكەزی
ڕێگەی ماچو دەسلەملانی
خونچەی گوڵی لێ بەسرابێ

یا پوورەی هەنگی بەپەرۆش
بۆ هەڵمژینی شیلەی گوڵ
چۆن بە كۆمەڵ زەردەواڵە و
زەردەزیرەی تێوروژا بێ

وەك دڵدارێكی تێكۆشەر
چۆن بە سیخوڕو یاساوڵ
هەموو سەری كۆڵانێكی
بەر ماڵی خۆشەویستەكەی
بە لوولەی تفەنگ لێ گیرابێ
وەك برسییەك چۆن بەرامبەر
سینی و خوانێكی ڕازاوە
بە كەلەپچە و زنجیر و پەت
هەردوو دەستی شەتەك درابێ
وەك تینوویەكی دەم وشكی
بەپەرۆش بۆ دڵۆپێك ئاو
چۆن لە كەناری ڕووبارێك
هەردوو لێوی بە تەقەڵی

دەرزی و دەزوو تونگ درووراین

منیش وەکوو ئاوارەیەك
وەك شاعیرێکی دڵشکاو
وەك شاعیری میللەتێکی
تاوان لێکراوو چەوسێنراو
هەروەکوو ئەو مەڵو هەنگ و
دڵدارو برسی و تینوانە
منیش دوورم لە ئازیزم
لە خۆشەویستترین کەسم
کە تا ماوم ئەیپەرستم
ئەویش تەنها کوردستانە

ژیان و مەرگ

وەختێك بەفرو بەستەڵەکی
وەرزی زستان ئەتوێتەوە
سەرماوسۆڵە مل ئەشکێنێ و
ماوەیەك سەر ئەنێتەوە
وەرزی بەهارێکی تازە
وەکوو بووك ئەگەشێتەوە؟
ئاو لە کوێرەکانیی وشکا
سەرلەنوێ هەڵدەقوڵێتەوە
بە تەوژمی بای دارئاوس
دارو درەخت ئەژێتەوە
چرۆ و گۆپکەی پۆپەی چڵی
سەوز ئەبێ و ئەگەشێتەوە
گوڵی ناو باغ و مێرغوزار
بە نەرمە با ئەشنێتەوە
بلبل ئاوازی دڵداریی
وەك جاران بۆ ئەڵێتەوە
بەهار ئەڕوا، هاوین دایە
پەڕەی گوڵاڵە ئەژاکێ و
وردە وردە پێ ئەنێتە
وەرزی دواڕۆژی تەمەنی
مل کەچ ئەکا بۆ مۆتەکەی
مەرگ و گیانەڵا و مردنی
زەرد ئەبێ و وشك هەڵئەگەڕێ
بە بای خەزان هەڵئەوەرێ
گەردەلوول ڕاپێچی ئەکا
بۆ ناو خاك و خۆڵی ژێرپێ

لەژێر لەقەی ئەمو ئەوا		تەخت ئەبێو پێشێل ئەکرێ

ژیان سەیرە، لێی تێناگەم		لەبەرچی وا بێ ئەنجام بێ؟
پرسیارێکە، بۆچی وابێ؟		تۆ بڵێی ڕۆژێك لە ڕۆژان
هەروەکوو گرێکوێرەی زۆر شت		بکرێتەوە و ئاشکرا بێ؟

لە (بار)ێکدا

ئای پیرێژنی سەرلەرزۆك		ئاخۆ لە تافی لاویتا
چەند بەزمو ڕەمزت گێڕاوە		ئاخۆ لە هەرزەکاریتا
بە دوو زەردەخەنەی لێوو		نیوە چاوداگرتنێکت
چەند گەنجی ساویلکە و نەزان		هەڵنووتوەو خلیسکاوە؟
چەند لاوی قۆزو شۆخ‌وشەنگ		بە دوو قسەی لووس‌و باریك
دوات کەوتوەو خەڵەتاوە؟		بە دوو بەڵێن و پەیمانت
چەند لاوی دەزگیراندارو		دڵخواز لەخشتە براوە؟

چەند شەرابی تفتی شووشە و		پێکی بارو ناو مەیخانەت
لەگەڵ مەزەی ماچی لێودا		بە شووشە و پەرداخ نۆشیوە
دووکەڵی مژی جگەرەی		نەکوژاوەی یەك لەدوای یەکت
لەگەڵ چەند پاینت بیرەو ستاوتی		تفت و تاڵا هەڵمژیوە؟

چەند شەو هەتاکوو بەیانی		لەگەڵ ئاوازی مۆسیقای
ترامپێت و جازو جیتاری		ناو کۆڕی هەڵپەڕکێ و دانسا
شۆخیت نواندووە لەکاتی		دانسیی پرجۆش و خرۆشا
یا لەگەڵ ئاوازی نەرم و		دەس‌لەملانی تانگۆو ڤاڵسا؟

پرسیار دێت بەدوای پرسیارا		تا بڵێی کۆتایی نایە
ژیان هەمووی تراجیدییە		وەك شریتی سینەمایە
دوای ئەم هەموو ڕابواردن و		بەزم و ئاهەنگ و سەمایە
ئەم هەموو پیری و کەنەفتی و		دەست‌و پێ لەرزەی لەدوایە!

که له هۆنراوەی پێشوو بومەوە، ئەفسانەیەکی کوردەواریی زۆر کۆنم هاتەوە بیر که پێی ئەوترێ بەفرو هەڵەکۆك، که "پیرەمێرد"ی شاعیریش له هۆنراوەیەکیدا باسی کردووەو ئەڵێ:

بەم پیرییەوە کۆکە کۆکمە   خوازبێنیی بەفرو هەڵەکۆکمە

ئەفسانەکە ئەڵێ: بەفر داوا له هەڵەکۆك (گیایەکی بنچکدارە له بەھاردا گەڵاکانی بەسەر زەویدا وەکوو پرچ پەخشان ئەبێت. جاران باوبوو بە بێڵەکان دەرئەمێنرا وەکوو پیشۆك و بنە گۆزروان ئەخورا) ئەکا که شووی پێبکات، ئەو کاتی داخوازییە هێشتا هەڵەکوك ساوا ئەبێ و پرچی پەخشان نەکردووە بەسەر زەویدا، بەڵکوو وەکوو چووزەرەیەك سەری دەرھێناوە، هەڵەکۆك وەرامی بەفر ئەداتەوەو پێی ئەڵێ: هێشتا ساوام و کاتی شووکردنم نەھاتووە.

که هەڵەکوك پرچ ئەکاو بەسەر زەویدا پەخشان ئەبێت، ئینجا ئەو داوا له بەفر ئەکا که خوازبێنیی بکا هەتا شووی پێ بکات. بەڵام بەفر وا خەریکە ئەتوێتەوە. وەرامی هەڵەکوك ئەداتەوەو پێی ئەڵێ: هەڵەکۆکە پرچنە من چیم داوە له ژنە... چۆڕە چۆڕەم لەبنە.

بۆ کۆچی دوایی (جگەرخوێن)

له ساڵی هەزارو نۆسەدو شەستا، بۆ یەکەم جار له ڕێگەی سلێمانی و بەغداد له چاخانەکەی (عوظـێم) لەگەڵ مامۆستا "گۆران"دا پێکەوە ئەچووین بۆ بەغداد، یەکەم جار جگەر خوێنی شاعیرم ناسی، ئیتر بەداخەوە هەر ئەو جارە بوو. لەم دواییەدا له سوید له ساڵی ١٩٨٥دا کۆچی دوایی کرد. منیش ئەم چەند دێڕەم وەکوو پرسەیەك نارد بۆ خێزانەکەی:

هەتا مابووی دڵو جەرگت هەمیشە هەر پڕ له خوێن بوو
شیعرەکانت بۆ خەباتی گەلی کوردستان هەوێن بوو
وشەی ئازادی و سەربەستی و ئاشتی ویردی سەر دەمت بوو
مەشخەڵی بیروباوەڕی تێکۆشانێکی خاوێن بوو

هەرچەند جگەر پڕ له خوێن بووی، دوور بووی له خاکی کوردستان
هەمیشە دڵ پڕ له ژان بووی لەتاو نالەباریی ژیان
بەڵام بنوو، ئاسوودە بە، هاکا ئاڵای ڕزگاریمان
شەکایەوە لەسەر لوتکەی چیاو پێدەشتی کوردستان

وڕینەو یادێکی کۆن

سوێندم خواردبوو هەتاکوو ماوم　　نەکەومە داوای خەیاڵی خاوم
ئیتر قەت جڵەو شل نەکەم بۆ دڵ　　بمخاتە گێژی دەریای نازی گوڵ
بەرگەی نازی گوڵ گرتن گرانە　　پڕ لە ناسۆرو پڕ ئێش و ژانە
بەسیەتی تاکەی تەوقی ملم بێ،　　مایەی کەڵکەڵە و گەردو خولم بێ
سوێندم خواردبوو گەر لە ڕێگەوبان　　بە یەك گەیشتین ڕۆژێك لە ڕۆژان
هەروەکوو کوێرێك چۆ نابینا بێ　　دەست بە گۆچانی سەرە ڕێگا بێ
وێنەی ئەو کوێرە خۆمت لێ گێل کەم　　خولیاو ئارەزووی دڵم پێشێل کەم
سەد لەنجە و لارو بزەی سەرلێوت　　تیلایی چاوی دڵدار ئەنگێوت
بناغەی هەستم ڕانەچڵەکێنن　　بەرگەیان بگرم، دڵ نەبەزێنن
کەچی نەمزانی وا بێبەڵێنم　　بێدەسەڵات و پەیمانشکێنم
هەر لە دوورەوە کاتێ دەرکەوتی　　بە ئاسۆی کەلی دڵما سەرکەوتی
ئیتر بێپەروا دەست و دڵ شل بوو　　تیغی بەڵێن و پەیمانم کول بوو
خۆم پێ نەگیرا وەك جاری جاران　　فرمێسك لە دیدەم ئەتکا وەك باران
سوێندی شەو بە ڕۆژ بایەخی نەما　　چمکێ داوێنتم سوو بە دیدەما

شەڕی چینایەتی

لە هەر شوێنێکی جیهانا
چەوسێنەرو چەوساو هەبێ
بەرهەمی بازووی کرێکار
بۆ ژینێکی مەمرەو مەژی
هەمووی ئەدزرێ و ئەفرۆشرێ
بە چینی زەرووی خوێنمژی
دەریالووشی سەرمایەدار
لە هەر شوێنێکی جیهانا
ئیمپریالیزم دەستی بڕوا،

کۆمەڵێك یاسای ناڕەوا
دائەتاشرێ و وەکوو چەکوش
ئەدرێتە دەس پیاوی زۆردار
بۆ هاڕینی کەللەسەری
چینی ڕەش‌وڕووت‌و هەژار
لە هەر شوێنێکی جیهانا
دەرەبەگ دەسەڵاتی بێ
داس و تەوراس بە هەسانی
یاسای تاوانبار تیژ ئەکرێ و
گیر ئەبێ لە ملی پاڵەو
وەرزێر و سەپان و جووتیار
لە هەرلایەك ڕەگەزپەرست
کۆنەپەرست، دەستەی فاشیست
توانایان بێ و دەستیان بڕوا
وڵات هەمووی تەلبەند ئەکرێ،
بۆ زیندان و بەندیخانەی
ڕۆشنبیرو ئازادیخوای
دژی فاشیستی دەغەزار
پێنووس لە نووسەر ئەسێنرێ و
ئەدرێتە دەس نەخوێندەوار
زاناو خاوەن بیروبڕوا
هەمووی ڕاو ئەنرێ شارەوشار
بەڵام خەیاڵیان زۆر خاوە
لە هەر کۆمەڵگا و مەڵبەندێك
چەوسێنەرو چەوساو هەبێ
تێکۆشانی بێ‌وچانی
ڕەش‌وڕووت کۆتایی نایەو

ڕۆشنبیر سڵ ناکاتەوە
لە زیندان و کەلەپچەو دار
تا کۆتایی سەرە مەرگی
چینی چاوچنۆك و خوێنخوار

شەهید

زۆری وەك حسێن شەهید بووەو کوژراوە لەژێر ئازارا
زۆر کەسی تر وەکوو مەسیح بزمارڕێژ کراوە بە دارا

هەزارانی وەکوو مووسا هێزی فیرعەون ڕاوی ناوە
لە گوێ ڕووبارو دەریادا یا کوژراوە یا خنکاوە

کەچی نوێژ هەر بۆ مووسایە و بۆ مەسیحی کوڕی خوایە
قوڕپێوان و شین و شەپۆر بۆ شەهیدی کەربەلایە

ئای کە مێژوو لە عاستی حەق کەڕو کوێرو بێزمانە
بەرامبەر بە ڕووداوی ڕاست هەتا بڵێی بێویژدانە

چوارخشتەکی

قسەی قەبەو زلی بێباج لە شوێنی تەخت و نەرمانا
هەزاری پوولێك ناهێنێت لە تەنگانەو لێقەومانا
هاش وهووشێك کە عارەقی ڕەش و شینی تیا نەڕێژرێ
وەکوو ئاوکوتاندن وایە لەناو دۆڵ و دەسکەوانا

خۆهەڵکێشانی خۆڕایی کردەوەی لەگەڵا نەبێ
هەرزەگۆیی و خۆڕاییە، پەشمە لەلای پیاوی دانا
کەش وفشێکی حاتەمی ورگی برسییەك تێر نەکا
وەکوو زڕەی پارەی قەڵبە لەناو باخەڵ و گیرفانا

زمانی لووسی مفتەخۆرو ملوموووشی پیاوی چڵێس
وەکوو ملچەی پشیلە وایە لە لێستنەوەی سینی و خوانا
مفتەخۆری تاسەر نابێ، ڕۆژێك دێ وەکوو مام ڕێوی
تەڵە کلکی بقرتێنێت لە ڕاوکردن و بازدانا

خوێندەواری بیری پاك و عەقڵ و ژیریی لەگەڵ نەبێ
سەربەسەر تەڕە پیاز ناکا لەناو بابۆڵەیەك نانا
چ سوودی هەیە سەد کتێب لە توورەکە و هەمانەو
ئاخنراوو شاراوە بێ لە کۆڵ و باری کاروانا

نووکی پێنووسێك کە کوێرو کەڕو لاڵ بێ و ورتەی نەیە
لە عاستی هەڵە و چەوتییا، لە ڕێڕەوی تێکۆشانا
وەکوو نەقیزەی شکاوی کاروانچی و قەتارچی وایە
گۆڕە بیخەیتە ژێر پێوەو پێشێلی کەی لە ڕێوبانا

پیاوی درۆزن و ساختەچی هەتا سەر بۆی ناچێتە سەر
زوو دەستی ئەکەوێتە ڕوو لە دانیشتن و هەڵسانا
پەت و دەزووی درۆ دەلەسەی بۆ تان و پۆو ڕایەڵ ناشێ
قرچۆکەو زۆر زوو ئەپچڕێت بەرگە ناگرێ لە گرێدانا

سەر مێزەکەم

سەر مێزەکەم وەك چێشتخانەو
ژووری نوستنی زگورتی
ناڕێك و پرش و بڵاوە
کتێب و ڕۆژنامە و گۆڤارو
بەیانی زۆری زەردو سوور
بەسەریەکدا تێك ترشاوە
لایەك مسوەدەی تێکەڵە و

مەرەکەبی پیا ڕژاوە
لەلایەك کاغەزی شڕو
کلینێکس و قوتووی دەرزییە،
هەمووی بە کەتیرەی ڕژاو
پێکالکاو و نووساوە
شپرزەیی وام لێ ئەکا
بەدوای شتێکدا ئەگەڕێم
بە نیو سەعات نایدۆزمەوە،
مێشکم نایەتەوە سەر خۆی
ئەڵێی گۆمی شڵەقاوە
بیرەوەری و یاداشتی کۆن
هەمووی تێکەڵ و پێکەڵە و
بە هەوێنی بیری پیری
هەرچەند ئەکەم بۆن نامەێن
ئەڵێی شیری بزڕکاوە
ئاخی گرانم بۆ بیری
دەوری هەرزەکاری و لاوی
مێشکی ئەمڕۆی ئاڵۆزکاوم
وەکوو گرامەفۆنێکی کۆن
قەوانی لاکەل و سوواوە
نووکی دەرزیی خوارو گێڕەو
زەنبەلەك و جەڕو برغووی
هەمووی لەیەك ترازاوە
یاسای هەنگامی پیرییە
ئەبێ هەموو کەس بیبینێت
کەس ناتوانێ خۆی لێ لادا
دەربازبوون خەیاڵی خاوە

بۆ کۆچی دوایی هێمن

بەبۆنەی تێپەڕبوونی چلەی "هێمن" لە ١٩٨٦/٦/٢٧دا ئەم هۆنراوەیەم لەو کۆڕەی کە بۆ ئەو مەبەستە ساز کرابوو، پێشکەش کرد:

لەناو چوار دیواری ماڵی
خێزانێکی پشتاوپشتی
مەلازادەی (شیلاناوێ)،
کە گوندێکی موکریانە
لە دوورەوە چاوم لێیە
پرسە و ڕەشپۆشی و کۆتەڵە
شین و شەپۆرو گریانە
لەجیاتی ئەسپ و شەقەبەند
کۆتەڵی دەفتەری شیعری
شاعیرێکی دڵشکاوی
خەفەتبار و سەرگەردانە
گوێم لێیانە، پەڕە پەڕە
دەفتەری هۆنراوەی کۆن و
تازەی ئاشکراو نەهێنی
دەخوێننەوە، سەرتاسەری
باسی پەژارەو کەساسیی
گەلی کوردی ماڵوێرانە
دێڕەکانی پڕ لە قینی
پیرۆزی چینی چەوساوەی
بێبەش لە مافی ئینسانە
هەوێنی هۆنراوەکانی
تەوژمی هەستی خاوێنی

کوردایەتیی گەرموگوڕی
مەهابادی قارەمانە
مەرەکەبی دێڕەکانی
خوێنی پێشمەرگەی شەهیدی
بانە و سەقز و بۆکانە
زنجیرەی هۆنراوەکانی
باسی تاوان و دەسدرێژیی
شاری (سنە)ی یادگاری
خاکی بابا ئەردەڵانە
کشتەکی شیرازەی پەڕەی
دەفتەری هۆنراوەکانی
ئەگریجە و پرچی کیژۆڵەی
شەهیدی ناوچەی سەردەشت و
دیواندەرەو مەریوانە

هێمنی عاشقی کوردستان
هێمنی دۆستی چەوساوەو
ڕەش و ڕووتی وڵاتەکەی
شاعیرێك بوو وەکوو زۆر کەس
عاشقی چاوی کەژاڵ و
لێوو گەردن و خاڵ نەبوو
عاشقی کێوو تەلان و
بەندەن و سەر لوتکەو پاڵ بوو،
شیعری ڕواڵەتی نەبوو
وەك هەندێ کەسی زوڕناژەن
هۆنراوەی بۆ پڕکردنی
ناو گیرفان و جەواڵ نەبوو

شیعری بۆ ڕەش‌وڕووت ئەوت
دەربەستی زنجیر و دار و
ڕەش‌وڕووتی و دەربەدەری و
دووریی ماڵ و منداڵ نەبوو
شاعیرێك بوو شیعرەکانی
ڕووبەڕووی داگیرکەرانی
کوردستانی داگیرکراوا
نووکی نەشتەر بوو، خەنجەر بوو
زنجیرەی یەك لەدوای یەکی
نووسین و هۆنراوەکانی
بیرەوەری و کوێرەوەریی
ڕەش‌وڕووتی جەماوەر بوو
دوا هۆنراوەی سەرەمەرگی
پڕ لە بۆچەك و بۆکڕووزی
کوردستانی پارچە پارچە و
پێشێلی دەستەی فاشیستی و
تاوانی مێژەربەسەر بوو
گڕەی هەناسەی دەروونی
گەلی کوردی مافخوراوی
بێ ئاڵاو دروشم و سنوور،
بێ‌دەوڵەت و بێ‌ڕەهبەر بوو

مێژووی هێمن وەکوو مێژووی
زۆربەی شاعیرانی وڵات
پڕ لە گرێ‌کوێرە و ئاڵۆزی و
دڕك و داڵی سەر ڕێگایە
دووردرێژە باسی هێمن

به منی کۆڵی سوار باسی
هەموی ناکرێ بە ئاسانی
وەك چیرۆك و داستان وایە
هۆنراوە ئاگراویەکانی
ڕووبەڕووی دەزگای فاشیست و
کۆنەپەرست و ئیستیعمار،
هەورە گرمەو تریشقەیە،
گەردەلوولە و ڕەشەبایە
بۆیە لەلای کاسەلێس و
کۆنەپەرست و فاشیستی
هەموو شیعرەکانی کفرە و
وەکوو خەرمانی گەنم و جۆ
پێشێلی ئێسترو گایە

هێمن کە چاوی کردەوەو
چاوی گێڕا بە چواردەوریا
سەیری کرد داو بەرەڵایە
وڵات پێشێلی پۆستاڵی
سەربازی ڕاوڕووتکەرو
ژاندرمەی ڕەزا شایە
میللەت برسی و ڕەش‌وڕووتە
پیاوی شاو دەزگاو دووکانی
دزو جەردەی سەر ڕێگایە
جووتیار و پاڵەی ڕەش‌وڕووت
کۆیلەی بەگزادە و ئاغایە
ورو گێژی چەسپی بەنگی
شێخ و دەروێش و مەلایە

مێشکی ژەنگگرتووی ئەفسانە و
پڕوپووچی دەوری کۆن و
چاوبەستی نوشتەو دوعایە
ئەمانە هەمووی زاخاوی
ساڵەها بوو وەك تیراویَ،
وەکوو دەردێکی کوشندە
لە دڵ و جەرگی کاری بوو
ئەیزانی دواکەوتنی کورد
لەبەر ترسنۆکی نەبوو،
لە ئەنجامی زڵم و زۆری
دەرەبەگی تاوانبار و
کۆنەپەرستی ساڵەها و
نەبوونی خوێندەواری بوو
لەبەر خۆخۆیی و سەرچڵی و
کەللەڕەقیی خێڵایەتی و
شەڕی براکوژیی پڕ شەرم و
شوورەیی و شەرمەزاری بوو
بۆیە هەمیشە هاواری
بۆ زانستی و چاوکردنەوەو
ڕووخانی قەڵای زۆردار و
ڕێککەوتن و هاوکاری بوو

کە پێگەیشت و بوو بە لاو
بوو بە شاعیری ناو لاوان
نوخشەی شیعری لە بەهاری
تێکۆشانی گەلی کوردا
بوو بە چەپکەگوڵی بۆنخۆش،

بوو بە ئیکلیلی ڕازاوە
بۆ کێلی گۆڕی شەهیدان
بوو بە سروودی سەردەمی
ڕۆشنبیری و چەك هەڵگری
ناو سەنگەر و ڕێی تێکۆشان
کە یەکەم ئاڵای کۆماری
کورد هەڵکرا لە مەهاباد
هێمن لە هێمنی دەرچوو
بوو بە ئاگر، بوو بە پشکۆ
لە ئاگردانی خەباتا
بوو بە یەك پارچە ژیلەمۆ
ئەچزا بە ڕووی ئەوانەی
لایان دابوو لە ڕاستە ڕێی
خەباتی نەتەوەی کوردو
لە پارێزگاریی نیشتمان

کە ساتێك مەهاباد ڕووخا
چوارچرا بوو بە جێی پەت و
سێدارەی ملی شەهیدان
هێمن گریا، فرمێسکی ڕشت
لە داخا سەری خۆی هەڵگرت
بوو بە ئاوارەی وڵاتان
هێمنی تێروتەسەل و
پەروەردەی نازو نیعمەتی
کۆش و باوەشی دایك و باوك
هێمنی فێرو ڕاهاتووی
مەزەو بادەی خەست وخۆڵی

کۆڕی مەیخانەی (ئەرمەناك)
لە داخا سەری خۆی هەڵگرت
هەر ڕۆژەی لە شارو دێیەك
موحتاج بوو بە پاروویەك نان
بە داخەوە دوا ترووسکەی
هیواو ئاواتی چەند ساڵەی
لەژێر سایەی دامودەزگای
"ڕاسپوتین"دا کوژایەوە
ئەو دڵە پڕ لە ئاواتە و
ئەو مێشکە پڕ لە بڕوایەی
وەك نەمامێکی بێئاوی
سیسی لە تینوا خنکاوی
ناو باغێکی هەڵکڕووزاو
وشك بوو، سەری نایەوە
وەکوو هەموو شاعیرێکی
ناو میللەتانی مافخوراو
لە سووچی گۆڕستانێکی
پڕ لە گۆڕی شەهیدانا
بە دوو پێلەقەو خاکەناز
گۆڕەکەیان کوتایەوە

هێمنی شاعیری کوردی
سەرلێشێواوی دڵشکاو
بە سێچوار دڵۆپ فرمێسك و
بە دووسێ دێڕو چەند شیعرێك
یادی چلەی کرایەوە
هێمن بنوو، چاوت لێك نێ

دڵنیا بە خەباتی کورد
بڕیاری هەموو میللەتە
بڕیاری چینی چەوساوەو
پێشمەرگە و تێکۆشەرانی
ملیۆنەهای گەلی کوردی
هەموو خاکی کوردستانی
داگیرکراوو لەت لەتە
دڵنیا بە میللەتی کورد
تا دەست نەکاتە گەردن و
ملی بووکی سەربەخۆیی
کۆڵ ناداو ساتێک ناسرەوێ
کەی کورد ترساوی دارکاری و
زیندان و قەنارە و پەتە؟

شێرپەنجەی سەرمایەداری

کۆکاین... هیرۆین...
حەشیشە... مەریوانە..
ئای لەو هەموو دەرود بەڵاو
ئای لەو هەموو میکرۆبانە
هەمووی دەردی کوشندەیە
بە هیچ جۆرێك بەربەست نابێ
بێهوودەیە ئامۆژگاری و
گرتنی ناو بەندیخانە
با بیخۆن، هەمووی بەرهەمی
ڕەوشتی سەرمایەداری و
کێم و لینجاوی ناو دڵو

ژەنگی ناو مێشکی ژەنگگرتووی
چینی چاوچنۆکی دژی
هەموو نرخێکی ئینسانە
ساڵەهایە ئیمپریالیزم،
بەچکە زۆڵی سەرمایەدار،
دەزگای ئاشکراو نەهێنیی
خەریکی نەخشە و پیلانە
بناغەی کۆشك و تەلاری
هەمووی لەسەر لاشەو ئێسکی
ڕەش‌وڕووتی بەشخوراو
چەوسێنراوی میللەتانە
بە دەردیان بێ، زووخاوی کەن
هەمووی ڕەشاوی دووکەڵی
گڕەو بۆچەك‌و بۆکڕووزی
خوێن و ئیسقان و دەماری
لەشی میلۆنەها خەڵکی
مافخوراوی بەسەزمانی
هەمووی یەقدانەوەی خوێنی
میلونەها دەروبەدەر و
سەرگەردان و ماڵوێرانە
بە دەردیان بێ، زڵفنجی کەن
هەمووی پارەی گوللەو بومباو
کارخانەی غازی خنکێنی
هەزاران کۆمپانیا و بانکی
دەریالووشی تێرنەخۆری
سەرمایەداریی جیهانە
ئاڵۆزکاوە باری ژینی

ولاتی سەرمایەداری
زنجیرەی باری ئابووری و
ڕەوشتی کۆمەڵگاکانی
لێك پچڕاوو پەرێشانە
سروشتی دوا قۆناغێتی
پەرداخی مەرگی پڕ بووە
سەرئەکا، لێوان لێوانە
خاك بەسەریان لەکوێیانە
یاسای گۆڕینی ژیانە
سەرمایەداریش دەورێکە
هەروەکوو دەوری دەرەبەگ
لنگەفرتێی سەرەمەرگ و
پەلەقاژەی دواڕۆژێتی،
گوێسەوانەی داڕووخاوە و
هەموو دیوار و کۆڵەکەی
خەریکی هەرەسهێنانە

یادی شێخ مەحمودی قارەمان

بە بۆنەی تێپەڕبوونی (٣٠ ساڵ بەسەر کۆچی دوایی شێخ مەحمودی مەزندا، لە ١٩٨٦/١٠/١١دا لە لەندەن کۆڕێك بەسترا، هەندێ گومڕا، کە خۆشیان نازانن مەبەستیان چییە، یەکێك ئەیوت، شێخ مەحموود دەرەبەگ بووەو یەکێك ئەیوت پیاوکوژ بووە و یەکێك ئەیوت ئەوە ناهێنێت کۆڕی بۆ ببەسرێت! منیش بۆ وەڵامی ئەو ڕێژگاوو گێرەشێوێنانە ئەم هۆنراوەم پێشکەش کرد لەم زنجیرەی هۆنراوەمدا.

هۆ کاکەلێی بیبی مەتۆ
وشکە صۆفیی کاوێژکەری
خەڵوەتگای تەکیە و خانەقا
بڕوات بێ کوردیش هەروەکوو

ڤێتنامی و کەمبۆدی جاران،
وەك پێست ڕەشەکانی ئێستای
نامیبیا و خوارووی ئەفریقا
ساڵەهایە بە ئاشکرا
ڕەتێنراوو چەوسێنراوە
لە مافی مرۆڤ بێبەشە
لەناو کۆمەڵگای گەلانا
بەشخوراو و چارەڕەشە
ساڵەهایە لەپێناوی
ڕزگاربوونی ڕەشوڕووتی
گەلی کوردی چەوسێنراوا
خلّتانی ناو خوێنی گەشە
کاکی برا... پیاوی چاك بە
بە کاوێژی ئەو وشانەی
کە من ڕەنگە لە تۆ باشتر
بڕوام پێیەتی و ئەیزانم و
بۆتە ویردو دوعاو نوێژم
تێکەڵ بە خوێن و ئێسکمە و
بۆتە هەوێنی ئیمان و
بیروبڕوای شەوو ڕۆژم
ناوو ناتۆرەم لێ مەنێ
منیش هەروەکوو میللەتان
تینووم، تینووی سەربەخۆییم
تینووی ئازادی و ڕزگاریم
تامەزرۆی تامی سەربەستی و
ژیانێکی ئاسوودەیی و
نانێکی سەر ساجی خۆم و

شۆربایەکی بێمنەتی
ناو وڵاتی کوردەواریم

برینی کۆنمان مەکولێننەوە
سەردەمێکیش هەندێ گومڕا
بانگیان ئەدا بە گوێمانا
ئەیانوت: مەرجی سەرەکیی
(أمّة) لەناو کوردا نییە
کورد ئەبێ سێبەری خەڵك بێ
چونکە کورد کەمایەتییە
لەدوای هەزار کەین و بەین و
بێنەوبەرەی ساڵەهای ساڵ
باش بوو ڕەحمیان تلیسایەوە و
کورد بوو بە (امّة)و خاوەن ماف
لامەرکەزی... ئۆتۆنۆمی
ئۆتۆنۆمیی ڕاستەقینە
بەرەو خوارتر، بەرەو ژوورتر
بەگوێرەی ڕەوتی ڕۆژانە و
بەزم و ئاوازی سەر تەناف
خوا لە ئێمەیان نەسێنێ،
ئەی خوا لە لوتفیان بەزیاد بێ
موریدو صۆفی و دەروێش و
هەموو وردە شاتریەکانیان
لەو فرمایشتە کۆنانە
گەردنیان خۆش و ئازاد بێ
بەڵام سەیرە... ئێجگار سەیرە
ئەوا لەدوای ساڵەهای ساڵ

تاقمێکی گێرەشێوێن
لەوانەی هێشتا لە قاسپەی
کەوی سەر چیای کوردستان
بێزارەو پیش ئەخواتەوە
زۆر گەمژانە قەوانێکی
دەوری کۆنی مێجەر سۆن و
پێرسی کۆکس و میستەر ئەدمۆنس
بە گرامەفۆنێکی خوازراو
بۆ خەڵکی لێ ئەداتەوە
ئەفەرموێ شێخ مەحموودی نەمر
چەتەو پیاوکوژو ڕێگر بوو
بۆیە هێزو دەسەڵات و
دامودەزگایان داڕووخان
کەواتە بەو پێوانەیە
شا فەیصەل ئازادیخواز بوو،
خەباتی چینایەتیی کرد
بۆیە سەرکەوت و بوو بە شای
میسۆپۆتامیا و کوردستان
هەی تڕحێو لەو گەزو جاوەو
تڕحێو لەو کێش و پێوانە
کاکی برا، ڕەچەتەی وا
فەرمایشت و بۆچوونی وا
کاسێتی ئەو بەستانەیە،
کە دوژمن ساڵەهای ساڵە
خەباتی نەتەوەی کوردی
پێ سووک ئەکاو ئەیزڕێنێ
لەپێناوی سەرگرتنی

پرۆگرامی ئیمپریالیزما
ساڵەهایە بەتەمایە
گەلی کورد لە کوردستانا
لەناو بەرێ و بیفەوتێنێ

دوو هەستی جیاواز

هاوین بە قرچەی نیوەڕۆ
لەبەر سوورە سووری هەتاو
کە بە ڕێڕەو بەلای گێرەی
خەرمانێکا تێئەپەڕی و
سەپانی ماندوو ئەتبینێ
بە ڕوویەکی زۆر خۆشەوە
دەست لە گای گێرە بەرئەداو
بەپیرتەوە دێ و ئەتدوێنێ
لە سێبەری بنچکێکدا
جامۆلکەیەك ئاوی گۆزە،
یا کاسەیەك دۆت بۆ دێنێ
هەر کە ئەیبینێ بە دەمتەوە
هەست ئەکەی لە هەزار پێکی
شەمپێنی دەستی لووتبەرزێك
باشتر هیلاکیی ڕێوبان و
تاسەی تینوێتیت ئەشکێنێ
کە بە ڕێڕەو تێئەپەڕێ
بەلای ڕەز و بێستانێکدا
هێشوویەك ترێ و زرکەکاڵی
بۆرەپیاوێکی بێمنەت
کە پێت ئەڵێ: ماندوو نەبی

دوو هەزار خۆراکی خۆشی
ناو دیوەخانی ڕازاوە و
بەخێرهاتنی ڕووکەشی
سەد پیاوی ترزل ئەهێنێ
هەڵسەنگاندن و پێوانەی
دوو سروشتی لە یەك جیاواز
هەریەکەی سەنگ و ترازوو و
گەزی پێوانەی خۆی هەیە
ئەمیان لەکوێ و ئەویان لەکوێ،
هەریەکەی لەناو ئاوێنەی
باڵانمای هەستی خۆیا
خۆی دەرئەخاو خۆی ئەنوێنێ

داشە هارە

کاکەلێی دەوەنگ بە ئاش
ئەزانی وشەی قەبەو
زلی پف هەڵدراوت
نرخی چییە و چەند ئەکا
لە بازاڕی وڵاتا؟
ئەزانی زۆربەی زۆری
ئەو کاوێژانەی ئەیکەی
لاسایی ئەمو ئەوەو
هەروەکوو بڵقی سەر ئاو
بەرگەی فوویەك ناگرێ

لە ڕێڕەوی خەباتا

بەسیە مێشکی سەرمان چوو
ئەڵێی قەوچەی بنێشتە،

خەڵکی لە جرت‌وفرت
دەمهەراشیت بێزارە
هەروەکوو کۆلکە مەلا و
وشکە صۆفیی خەڵوەتکێش،
بە دوو دێڕی کاوێژکراو
خۆت بە زانا ئەزانی و
خەڵکت لەلا گەمژەیە و
کەر و نەخوێندەوارە
برام ڕەنگە نەیزانی
با، بە کورتی پێت بڵێم
نە کوردەی دوو جەژنە بووی
نە لەملا جێت بۆتەوەو
نە لەولا داشت سوارە
ئیتر بۆ بە خۆڕایی
وا بووی بە داشە هارە؟!

بۆ وەچەی نوێ

لە سەگ ڕزگارمان نابێ، گورگی بۆز شالاو دێنێ
ژەهری کوشندە دڵی بە سەرمان ئەڕژێنێ
ئەو دوژمنەی کە خوێنی هەزار بێتاوانی ڕشت
دەسبەرداری کورد نابێ و لێی ناگەڕێ پشتاوپشت
کورد مارەیی دایکێتی و میراتی باوانێتی
(یانکی)ی ئاغای هاندەرو پاڵپشتی تاوانێتی
کورد بێکەس و بێدەرە، بێپاڵپشت، بێڕەهبەرە
کوردستانی داگیرکراو پارچە پارچەی خەنجەرە
بەداخەوە گوێ‌و زمانی هەندێ کەس کەڕو لاڵە

نقەی لێ نایە بۆ کورد، ئەڵێی زەرفی بەتاڵە
قورقوڕاگەی کێ بگرین؟ خەتای گێلێتیی شوانە
یا گەمژەیی و کورتبینی و دواکەوتوویی خۆمانە
هەر ئەیڵێم و هەر ئەیڵێم، گەرچی ئەم بانگەوازە
لای هەندێك هەرزەگۆیی و ئاوازێکی ناسازە
وەچەی (یاخی) یەك بگرن، تێکڕا بانگ کەن: بێزارین
بێزاری نەخشەی کۆن و بۆچوونی هەڵە و خوارین
تا ڕێگەی سەربەخۆیی نەگرین وەکوو میللەتان
پشت بە یەکتر نەبەستین بۆ بەربەستیی دوژمنان
چۆن شاد ئەبین بە ئاڵای سەربەستی و ئازادیمان
چۆن دەست ئەکەینە ملی بووکی سەربەخۆییمان؟

هاتیتەوە سەربای بەڕە

زۆر دەمێك بوو بۆم دانابووی
هەر ڕۆژێك دێ با بەیتەوە
وا هاتیەوە سەر بای بەڕە؟
ئای مەرحەبا کلك ئارداوی
سەڵانە سەڵانە ئەڕۆی
وا دیارە وەك من بۆی چووبووم
کشیان لێ کردی و فشت کرد
بۆیە لە کاروان جێماوی

لەبیرت دێ فیزو پۆز و
لووتبەرزی و لەخۆگۆڕانت
ئای چیت پێکردین بە گرمە و
بە هەوهەوی غارغارێن و
ڕمبازیی کۆڕی مەیدانت

کوا چیی لێ هات هاش‌وهووش‌و
هەڵمەتە کاسەی بێ‌تام‌و
پەلاماری بێ‌وچانت؟
نەتئەزانی هەروا نابێ
دنیا ئەسپێکی سەرکێشە،
جارجارە پشت لەسەر زینەو
هەندێ جار زین لەسەر پشتە
پیاوی دانا ئەو کەسەیە
تا ماوە خۆی لێ ناگۆڕێ و
تاسەر لەسەر یەك ڕەوشتە

نە لووتبەرزی کەڵکی گرتی
نە باییبوون بە کەڵکت هات
هاتیتەوە سەر بای بەرە
ئەم بارەیان باری خۆتە
لەسەر ئاوازی خۆماڵی
شەرم مەکەو تێر هەڵپەرە

بۆ خوای جوانی

فیدای ئەو هونەرمەندە بم، بە دڵ و گیان و لەسەرخۆ
وێنەی تۆی وا نەخشاندووە
هەرچی تواناو دەسەڵات و بەهرەی هونەریی خۆیەتی
هەمووی لە تۆدا نواندووە
هەموو جوان و شۆخ‌وشەنگی دنیا خۆیان بەراورد کەن
لەگەڵ جوانی و نازداریتا
وەك ئەستێرەی بەرامبەر ڕۆژ، هەموو بەجارێ ون ئەبن
لەناو چوارچێوەی جوانیتا

حەپەساو و سەرسوڕماوم، نازانم چۆن دەست پێبکەم
چی بکەم بە سەرمەشقیِ دێڕم
نازانم چۆنت باس بکەم، بە کام بەشی لەشی ڕێکو
شل‌و ملتا چاو بگێڕم
باسی شۆخ و شەنگیی بەژن و لەنجەولاری ڕێ‌و بانت کەم
ئەڵێی فریشتەی ئاسمانە
یا باسی سنگ و گەردنی بەرزی مەڕمەڕیت کەم ئەڵێی
ئاسکی پێدەشتی گەرمیانە
لێوت باس کەم-ئەڵێی جووتێك یاقووتی ئاڵی سەرلێوی
فریشتەی ڕووی سەر زەمینە
یا باسی چاوی جوانت کەم، ئەڵێی فریشتەی ئاسمانی
پرشنگداری گەش‌و شینە
پێنووسم لە داڕشتنی هۆنراوەیەك كە شایانی
جوانیی تۆ بێ، کۆڵەوارە
لە وزەو توانایدا نییە، بەرگەی ئەرکی وا ناگرێ
گەردنکەچ‌و شەرمەزارە
بە وڕێنەی دووسێ دێڕی شیعری ئاڵۆزو ناڕێکم
چۆن بێمە دیوەخانتەوە
وەك پیرێژنی "یووسف"[1]کڕ، بە گلۆڵەی بەنی قرچۆك
چۆن بێمە ناو مەیدانتەوە

مام خەڕەك

ئۆخەی مام خەڕەك نوستووە   دیارە مڕی پارووی چەورە

---

[1] نیشانەیە بۆ ئەو چیرۆکەی گوایا کە ساتێك "یووسف" ئەبەنە ناو مەیدانی مەزاتخانەوە کە بیفرۆشن، جوانیی یووسف ئەو سەردەمە زۆر بەناوبانگ بووە، زۆر کەس بە پارەو زێڕ، ئامادە ئەبن کە بیکڕن، پیرێژنێك کە هیچی شك نەبردووە، لە گلۆڵەیەك بەن زیاتر، بەو گلۆڵە بەنەوە ئەچێتە مەیدان بۆ کڕینی یووسف.

پرخەی ڕۆژە ڕێیەك ئەڕوا	ئەگرمێنێ، ئەڵێی هەورە
ئاخۆ لە خەویا مێشكی كێ	ئەخولێنێتەوە وەكوو ئاش
كێی هێناوەتە گیروگاز	بێزاری ئەكا وەك بەرداش

ئای خوایە چیمان پێ ئەكاو	چۆن هەمیشە مێشكی بردووین
چۆن هەروەكوو قیرو بنێشت	یەخەو بەرۆكی تونگ گرتووین

نایبڕێتەوە... ماندوو نابێ	كۆڵ نادا، بلوێربەزێنە
درێژدادڕو هەڵەوەڕە	زمانی پیس‌و پڕ لە جوێنە

وشەی بێتام، وەكوو برێشكەی	سەر ساج قرچەی بە ڕیزە
بە هەموو كاروبارێكدا	خۆی ئەكا بە ئەسكوێی دیزە

لێی گەڕێن با بنوێ بۆ خۆی	با تۆزێك كش‌و بێدەنگ بین
دوور لە چەقەو قسەی زلی	پڕ لە گێچەڵ و گۆبەنگ بین

مێژووی كۆن

زۆربەی كتێبی كۆنی مێژوو
جێی متمانە و بڕوا نییە
زۆریان بە پێنووسی دەستی
پیاوی هەلپەرست نووسراوە
بەپێی ئارەزووی دەسڕۆییو
هەریەكەی لەكاتی خۆیدا
بە ڕایەڵی درۆو دەلەسەو
بە ڕووكەش و بە تان‌وپۆی
پیاوی هەزار ڕوو چنراوە
پەڕە پەڕە، دێڕ بە دێڕ
باسی ئازایی و زاڵبوونی
كاردنیاڵ و كۆنت و میرو
پاشا و خەلیفەی زۆردارو

تالآنی و وێرانکردنی
ولآتانی داگیرکراوه
کەچی، سەربازی قوڕبەسەر
کە بە زۆرەملێ و بێگاری
وەك مۆڵەمەڕ بەکێش کراوه
لە پەراوێزی لاپەڕەی
هیچ باسێکی مێژووییدا
بە سووسەش ناوی نەبراوه
هەرچی کۆشك و تەلارخانە و
باڵەخانەی ناو دنیایە،
هەمووی بەهێزی ڕەش‌وڕووت
بناغەیان هەڵکەنراوه
هەرچی کێڵگە و باخی جوانە،
بە عارەقی ناوچەوان و
بە ئەرکی بێگاریی جووتیار
دارو درەختی نێژراوه
کەچی ئەو هەموو تەلارو
ئەو باڵەخانە و کۆشکانە
هەریەکەیان بۆ ڕواڵەت
بە ناوی شازادەیەك و
خانمێکەوە ناو نراوه
پێنووسی فرۆشراو
تف لە ویژدانی ئەو کەسەی
لە بازاڕی سیاسەت و
تۆمارکردنی مێژوودا
بێشەرمانە ئامادەبێ
خۆی‌و پێنووس و زمانی

بخاته ناو مەزاتەوە
بۆ ناو، بۆ پارە، بۆ كورسی
ئامادە بێو خۆی بفرۆشێ
بە هەر خوێنڕێژو زۆردارێك
كە خوێنی هەزار بێتاوان
وەك ئاوو دۆ بخواتەوە
نووكی پێنووسی خاوێن و
وشەی بێگەرد و ڕاستو پاك
مەدالیای سەرشان و سنگی
نووسەری مەردو ئازایە
مەدالیای وا هەر ئەمێنێت
لەناو دڵدا یادگارەو
مردنیش لەناوی نابا
ئەمێنێ هەتا دنیایە

شەڕی فیتی پیرە شەیتان

كەی بێ ئەم ئاگرە پیا كرێ ڕۆژێك لە ڕۆژان؟
كەی خەڵك ئەگەڕێتەوە بۆ باوەشی نیشتمان؟
هەتاكوو كەی سەگو گورگ ئەو ناوچەیە وێران كەن؟
بە سەد هەزاران خێزان ئاوارە و سەرگەردان كەن؟
ئاخۆ كەی ئاهوڕەمزەد خوای ئەهریمەن ڕامالێ
تەخت و بەختی تێك شكێنێ و هەڵیدێری بۆ چاڵێ؟
ئای كوڕی ئازا كوژرا، ئای ماڵو دێ وێران بوو!
ئای هەزاران بێتاوان بەخۆڕایی لەناو چوو!

نابڕێتەوە ئەم بەزمە، ئاگرخۆشکەری زۆرە
هەرلایە بەشە نەوتی خۆی پیا ئەکا بە نۆرە
نەخشەی ئیمپریالیزمە و دەمێکە ساز کراوە
زۆر لەمێژە نۆکەری پیاوکوژی بۆ گیراوە
فیتی پیرە شەیتانی دڕندەی چاوبرسییە
هەتا ملی نەشکێنرێ تێرخواردنی بۆ نییە

مامۆستا

لەم وڵاتی بێگانەدا
قەت پاکانە بۆ خۆم ناکەم
سوور ئەزانم کە پێنووسم
دوور لە کۆڕی ڕاستەقینەی
تێکۆشانی جەماوەرە
هەتا بڵێی شەرمەزاری
دەستو مەچەکی تەزیوو
پەنجە و پەلەپیتکەی ماندووی
تێکۆشەری ناو سەنگەرە
لەشی ناو پێخەفی گەرمم
لەسەر سەرینی نەرمو نۆڵ
ملکەچی لەشی پێشمەرگەی
کفتو ماندوو و هەڵلەرزیوی
پەنا بەردو دەشتو دەرە
مەزەو پێکی خەستوخۆڵم
لەسەر مێزی چوارگۆشەیی
بە چەرچەفی جوان داپۆشراو،
چاو بەرەوژێرو تەریقی

وشکەنانی هەگبەی پشتی
شۆڕشگێڕی کۆڵنەدەرە
وشەی قەبەو زلی دێڕم
لەم وڵاتی بێگانەدا
کە جادەی تەختو نەرمانە،
شەرمەزارو گەردنکەچی
ڕۆشنبیری هاووڵاتیی ناو زیندان و دەسبەسەرە
زۆری وەك من لە دوورەوە
بەخۆڕایی خۆی گیڤ ئەکاو
لە پاڵەوە بە دووسێ دێڕ،
لەلای وایە تەنها هەر خۆی
مامۆستایە و تێکۆشەرە
من ئەڵێم زۆر کەسی تری
وەك من ڕوویان نایە بیڵێن
کوڕینە زۆر شەرمەزاری
خوێناوی ئەو شەهیدانەم
بازدم بەسەریانا داوەو
تارمایی‌یان لەبەر چاومەو
ڕووبەڕووم دەس بەخەنجەرە

سەرمایەداری

سروشتێکی یاسایی‌یە
سەرمایە، خواو پێغەمبەر و
بتی خۆشەویستی چینی
سەرمایەداری دنیایە
شتێکی زۆر ئاشکرایە

لەو شوێنانەی دەستی ئەڕوا
بەهێزە و فرمانڕەوایە
هەرچی کێش و پێوانەیە و
هەڵسەنگاندنی یاسایە
هەرچی پارلەمان و سوپا و
پۆلیس و دامودەزگایە
هەمووی بۆ سوودی (جەنابی)
خاوەنی کیسەی دۆلارو
پاوەن و مارك و فرانك و
ئەڵماس و زیوو تەلایە
بۆیە بەخۆڕایی نەبوە
مامۆستای گەورەی ئابووری
کە هەرچی فەرموودەیەتی
هەمووی ڕاستە و جێی بڕوایە
ساڵەهایە فەرموویەتی:
پارە لەلای سەرمایەدار
دینە، ئایینە، بڕوایە
پارە (بت)ێکی پیرۆزە
مووسایە، عیسایە، خوایە

ڕەخنە

پێم ئەڵێن
زۆر کەسی تر ڕەخنەی گرت و
خۆی ماندوو کرد بەخۆڕایی و
پوولێکی قەڵبی نەهێنا
دانیشە، بۆ خۆت بێدەنگ بەو

کێ نرخی ڕەخنە ئەزانێ
هەزارانی هەروەکوو تۆ
کۆڵیان داو وازیان لێ هێنا
ڕۆژی ستایشی درۆیە
بێدەنگ نەبیت ئیشت گەنگە
ئەگەر نەگەوزێی لە خوێنا
هەر هیچ نەبێت ڕزگار نابیت
لەژێر باری پلارو جوێنا
چیت پێ ئەکرێ و چۆن خۆت ئەگری
لە ڕاستی پێنووس و زمانی
مرۆڤی بلوێربەزێنا!
منیش لە وەرامدا ئەڵێم:
وەك هەندێ کەسی کەمتەرخەم
گەر ساتێك لە دەربڕینی
ڕەخنەی ڕەوا کەمتەرخەم بم
ئەی خوای پەخشان و هۆنراوە
هەمیشە هەر شەرمەزارو
ڕووڕەشی نووکی قەڵەم بم

پێنووسێك وەکوو خەنجەری
ترسنۆکێك لە پشتێنا
شاراوە بێ لە کالانا
گۆچانی شوانێك باشترە
کە جاربەجار گیری ئەکا
لە گیپەڕەی گاجووتێکی
سرك و سەرکێش لەناو ڕانا
یاخود نەقیزەی سەپانێك

بەسوودترە کە جارجارە
ئەیژەنێتە گاجووتێکی
گێرەشێوێن لە خەرمانا

من دەروێشی ڕاستەقینەی
ناو وڵاتی کوردەواریم
شێخ و تەریقەت و ڕێگا و
دینم کورد و کوردستانە
چۆن بێدەنگ بم لەو هەڵوێستەی
زیانبەخشە بۆ گەلی کورد،
چەك هەڵگری ناو سەنگەر نیم
چەکم پێنووس و زمانە
سەد سەگوەڕم پێ بوەڕێ
کۆڵ نادەم، ساتێك نابەزم
کۆڵدان پیشەی ترسنۆك و
ڕەوشت و خووی نامەردانە

لە (ووتەرگەیت)ەوە بۆ (ئێران گەیت)

لە هەموو (دنیای سەربەست)دا
لەلای چینی سەرمایەدار
خوا، پێغەمبەر، ئاین، بڕوا
تەنها بانك و پارەو چەکە
ئابڕوو، ویژدان، مافی ئینسان،
بانگەوازی شەوو ڕۆژیان
بۆ ئازادی و بۆ سەربەستی،
هەمووی ڕووکەش و ڕواڵەت و
ساختە و دووڕوویی و کەڵەکە

نەخشەو پلان، یەك لەدوای یەك
بۆ بازرگانی و خوێنمژین
شەڕهەڵگیرسان بۆ چەكفرۆشتن،
بۆ جامبازی و بۆ دەسبڕین
ڕۆژنامە، ڕادیۆ، تەلەفزیۆن
هەریەكە بەپێی ڕاسپاردە
دەنگ و باوێشك دائەتاشێ،
بۆ ئاژاوەو شەڕنانەوە و
بڵاوكردنەوەی ناكۆكی و قین

كام خانم كە باڵا بەرزو
نەرم و نۆڵو شۆخ‌وشەنگە
كام خاتوونی قژ زەردی جوان
چاوی شینی پرشنگداری
ئەڵێی دەریاو گۆمی مەنگە

بۆ سەرگرتنی مەبەستێك
بۆ گەیشتن بە ئامانجێك
بەكرێی ئەگرن، فێری ئەكەن
چۆن ببێت بە دۆستی كەسێ
كە قەت نەیدیوەو نایناسێ
ڕای‌ئەسپێرن خۆی بۆ شل كاو
دەستەمۆ بێ‌و بە ئاسانی و
بە شەو لەگەڵیا ڕابوێرێ
بۆ دزینی دەنگ‌وباسێ

پەڕەی مێژووی (دنیای سەربەست)
بە ئاشكراو بە نهێنی
هەمووی پیلان و نەخشەیە،

یەک لەدوای یەکتر ڕێک ئەخرێت
هەر دەستەو ئەکەوێتە ڕوو
ئێران گەیت... لەدوای ووتەرگەیت
سەیرە، ئاخۆ چەند (گەیت)ی تر
یەک لەدوای یەک بڕوات و بێت

ئاخۆ چەند (گەیت)ی داهاتوو
لەبارئەچێ و بە نەهێنی
لە پەنایەکا ئەنێژرێ،
وەکوو مەلۆتکەی بەچکەزۆڵ
یاخود چەند (گەیت) لەبەرچاوی
مامانا لەدایک ئەبێ و
دیزەبەدەرخۆنە ناکرێ و
ناتوانن پینەو پەڕۆی کەن
بە سەد بەزمو زوڕناو دەهۆڵ

چاوچنۆکیی چینی خوێنمژ
یاسایەکی سروشتییە و
بێسنوور و بەرەڵایە
بەرگی پیاوکوژی و تاڵانی
خشت بەقەد باڵای براوەو
کاڵایە، لەقەد پاڵایە

بەکورتی: هەتاکوو بڵێی
چاوبرسین وەکوو گورگی هار
تێر نەخۆن وەک دەریالووش،
هەروەکوو زەروو خوێنمژن
بۆ گەیشتن بە مەبەستێک
هیچ بە تاوانی نازانن

هەزار بێتاوان بکوژن

خشتو چیمەنتۆی دیواری
خانووی دووسەد قات کە لووتی
لە لووتی ئاسمان چەقاوە
هەمووی بە خوێن و فرمێسک و
بە عارەقی لەشی ماندوی
چینی ڕەشورووت شێلراوە
بەردو کونکرێتی بناغەی
بە ئیسقانی بڕبڕاگە و
سنگو لاقو کەللەی سەریان
چین لەسەر چین داڕێژراوە
بەرگو پۆشتەنیی ئاوریشمی
جوانو ڕەنگین و گرانبەها
تانوپۆی بە ڕیشەی جەرگ و
جومگە و دەماری ناو دڵی
خەڵکی چەوسێنراو چنراوە
ویسکی و خوێنی شەمپانیای سەر مێزیان
هەمووی خوێنی میللەتانە و
بە فرۆفێڵ دادۆشراوە

درۆیە، نە خاوەن ویژدانن
نە خواپەرست و بەدینو
دەربەستی مافی ئینسانن
تۆزقاڵێك تۆوی بەزەیی
قەت لە دڵیانا سەوز نابێ
دڵڕەقن، وەستای (تیرۆر) و
مامۆستای مافیای جیهانن

هەموو گزی و دەسبڕینە
باربوو و یارمەتیی میللەتان
چاوبەستە، ساختەیە، فێڵە،
خێرکردنیان بە کەنیسە
ڕووکەشە، ڕتوووشە، درۆیە
نوێژی شەممە و یەکشەممەیان
بۆ مووسا و صەلیب و عیسا

لەگەڵ تۆمە ئەی پەیکەری
داتاشراوی دەستو پەنجەی
هونەرمەند و پەیکەرتاشی
پایتەختی (دنیای سەربەست)ی
ڕووی خۆت داپۆشە لە شەرما
لە ڕاستییدا، تۆ نموونەی
گزی و فزی و دەسبڕین و
ساختە و دڕوویی و چاوبەستی
تۆ کەی پەیکەری سەربەستیت
تۆ نموونەی ڕاستەقینەی
بتی ناو بتخانەی چینی
پیاوکوژی پارەپەرستی
لەژێر سایەی دروشمی تۆدا
ئاگاداریت، ساڵەهایە
سەربەستیی گەلان پێشێلە،
کەچی قەت ڕۆژێك لەڕۆژان
فزەت لێ نایەو ناپرسی!
ئەڵێی کوێرو کەڕو لاڵی
هیچ نابینی و هیچ نابیستی

وەك مرۆڤێکی ئاوارەی
میللەتی کوردی چەوساوەی
کە ساڵەهایە بێبەشم
لە ئازادی و لە سەربەستی
ناحەقمە گەر تا تیامایە
بڵێم: تف لە ئیمپریالیزم،
لە خۆی و لە نۆکەرانی
کۆنەپەرست و فاشیستی
کە ساڵەهایە خوێنەخۆی
میللەتی کوردی چەوساوەن
نایەڵن قەت ئاسوودە بێ
کوردستانی خۆشەویستی

شەراب

ئیمشەو ڕێم کەوتە شوێنی کۆڕی ناسك‌و نازداران
شەوێکی گۆشەگیری، خستمیەوە یادی جاران

هەر خۆم لەگەڵ خۆمدا بووم، لەسەر مێزی پەنایەك
لەولاوە تێك ڕژابوون پۆل پۆل پەری ڕوخساران

هەناسەم هەڵدەکێشا بۆ خۆم‌و کونج‌نشینیم
وەکوو صۆفیی خەڵوەتکێش لە کۆڕی هەرزەکاران

ورد ورد چرپەی سیحری ناز، وشەی خۆشی پڕ لە ڕاز
لەگەڵ چەپڵەی گەرمی کۆڕ، تێکەڵ مۆسیقاو ئاواز

ژەنگی ناو گوێچکەی کپ‌و کاس‌و وڕیان ڕامالیم
بەرگی ماتی‌و پەستییان بەزۆر لەبەر دامالیم

زۆری نەخایان نەشئەی شەراب وا مەستی کردم

غەمو پەژارەی ڕۆژی تۆزێك لە دڵ دەركردم

سۆزی ویردو تەهلیلەم، تەموورەی دڵمی جووڵان
سیحری چاوی شین و مەنگ پەردەی خەڵوەتی دڕان

صۆفی خەڵوەتی شكاند، وەك منداڵ كەوتە یاری
فرمێسكی یادی لاویی لە چاوانی ئەباری

ئەی شەرابی ڕووحانی، بە ڕاستی نەمئەزانی
دەرمانی دەردەدارو نەشئەبەخشی دڵانی

دەبێ ئیتر بە یادت مووچەم شەرابی ئاڵ بێ
هاوڕێی شەوو ڕۆژم بێ ئەگەرچی تفتوتاڵ بێ

چلەی كاك ئیدریس بارزانی

بە بونەی چل ڕۆژ تێپەڕبوون بەسەر كۆچی دوایی تێكۆشەر كاك ئیدریس بارزانی، لە ١٩٨٧/٣/١٥دا، لە لەندەن كۆبوونەوەیەك كرا، منیش بەم هۆنراوەی خوارەوە بەشداریی ئەو كۆبونەوەیەم كرد:

زۆر دەمێكە، خوای ئەهریمەن
گەڕی لە كورد ئاڵاندووە
بە نیازی لەناوبردنی
ساڵەهای ساڵە نۆكەرو
بەكرێگیراوی هان ئەدا،
بێبەزەیی شاڵاو بەرن
بۆ تواندنەوەو نەهێشتنی

هەر هەمان نەخشەی جارانە
هێشتا پەیمانی سەعداباد
گەرموگوڕەو وەك خۆی ماوە،
بە خۆیو ئیمپریالیزم و

نۆکەرانی بە خوێن تینووی
پیاوکوژو دز و درۆزنی
پەنجا ساڵی خشت لەمەوبەر
ئەو پەیمانە چۆن مۆر کرابوو
ئێستەش خاڵێك لەو پەیمانە
کاڵ نەبۆتەوەو هەر ماوە
وەکوو کاتی مۆرکردنی
هەتا ڕژێمی فاشیستی و
کۆنەپەرست دەستیان بڕوا
ئەو پەیمانە بەرامبەر کورد،
هەر ئەمێنێ و لەناو ناچێ و
بڕوا مەکە بە مردنی
ئاهوڕەمزەد خۆی کەڕ کردووە
لۆکەی ئاخنیوەتە گوێچکەی
گوێ ناگرێ لە ناڵەی دەردی
میللەتی کوردی چەوساوەو
بێدەنگە بەرامبەر جەورو
نەخشە و پیلانی دوژمنی
هەردوو چاوی نوقاندووە
لەو هەموو تاوانەی ئەکرێ
بەرامبەر شارو دێهات و
مناڵی ساواو پیرێژنی
کوردی بێکەس گیری خواردووە
نە ئەهریمەن لێی ئەگەڕێ
وەك میللەتان ئارام بگرێ و
تەوقی دیلێتی بشکێنێ و

ڕای بمالێت لە گەردنی

نە ئاهورەمزەد مەردانە
دێتە فریای بۆ سەربەستیی
پەلاماری گەلەگورگ و
بۆردومانی ڕەش‌وڕووت‌و
ماڵو دێ وێرانکردنی

بەداخەوە بیروباوەڕ
هەروەکوو پێشووی نەماوە
ماوەیەکە خلیسکاوەو
لە ڕاستە ڕێگا لای داوە

وای لێ هاتووە لە بازاڕا
وەك کوتاڵ و وردەواڵە و
کەلوپەلی بازرگانی
لە مەزاتخانەی سیاسەتا
بە هەموو کەسێك ئەفرۆشرێ
نەوت و دۆلاری مۆڵی بێ و
زڕەی بێت پارەی گیرفانی!

کوردی بێ‌کەس لەم ناوەدا
پارەی نییە و سەرگەردانە
کەس گوێ ناگرێ لە هاواری و
ناپرسێ لە ئێش و ژانی
بە سووسەش ناوی ناهێنرێ و
کەسێك دەنگ بەرز ناکاتەوە
بۆ ماڵو خانەی وێرانی

ئەمڕۆ سەراپای کوردستان

تەلبەنگ کراوە وەکوو زیندان
ڕوو ئەکەیتە هەر مەڵبەندێك
کۆتەڵ بەسراوە بە ڕیزە
قورپێوانە و گەرمە شینە
باوکە ڕۆیەو براله ڕۆیە و
سنگ کوتانە و قژڕنینە
دوعاو نزای شەوو ڕۆژ و
هەناسەی گەرمی دەروونی
دایكو باوکی جگەرسووتاو،
وەکوو کڵپەی مووشەدەمەو
کوورەی ئاسنگەر بەتینە
پرشنگی گڕی چەخماخەی
ناو چاوی کەس‌وکار کوژراو
وەك هەوری سووری بەهمەنی
پڕ هەڕەشەی تۆڵە و قینە
قینێکی ئێجگار پیرۆزە،
داخ لەدڵە، لێی ناگیرێت
زۆر دەمێکە ناو دەروونی
پڕ لە ئاسۆرو برینە

نابڕێتەوە کاروانی غەم
هەر دەردەو بەدوای دەردا دێ
سەرەڕای ئەو هەموو سەگوەڕەی
شەوو ڕۆژ پێمان ئەوەڕێ
چەرخی چەپگەردیش بەینێکە
بەربۆتە وێزەی گەلی کورد
وەك دوژمنی باوکوشتە

بواری ناداو لێی ناگەڕێ
هەر ڕۆژەی چەپۆکێك و چنگی
مۆتەکەی مەرگی لە گیانی
تێکۆشەرێکمان گیر ئەبێ

خۆ ئێجگار کۆچی ناوەختی
کاك ئیدریس هێندە جەرگبڕ بوو
وا سەرلەنوێ زامی کۆنمان
بۆ کۆچی سەرەك بارزانیش
تازە بوەوەو هاتەوە سوێ
لە ناوچەی کوێستانی هەلەج
جێگا نزرگەی بارزانی،
کە ساتی خۆی لەبیرمان دێ
لەدوای ڕووخانی مەهاباد
شەقامی کۆچی مەردان بوو
کۆچ بەوێدا ئەکەوتە ڕێ
لە دوورەوە، لەو چیایە
لاوکێکی بادینانیی
ئێجگار بەسۆزم دێتە گوێ
لاوکبێژ بەدەم هەنسك و
گریانەوە هاوار ئەکا:
کوڕۆ لاوۆ... هۆ ئەزبەنی
کەی ئێستە وەختی کۆچت بوو؟
وەك فەلەك لەجیاتی کۆستێك
هەر ڕۆژەی سەد کۆستت کەوێ

پێشمەرگە لەناو سەنگەرا
غەمگین و مات و غەمبارە

بۆ کۆچی ئێجگار ناوەختی
تێکۆشەرێکی دڵشکا و
ڕۆڵەیەکی خێرنەدیوی
ماندووی ڕێگای تێکۆشانی
دوورودرێژی لێك نەپچڕاو
لەپێناوی مافی ڕەوای
میللەتێکی پارچە پارچەی
بە زۆرەملێ لێکدابڕاو
لەپێناوی ڕزگاربوون و
سەربەخۆیی خاکی میدیا و
نەتەوەی کوردی چەوسێنراو

کۆچی ناوەختی ئەمجارە
ژانێك بوو بۆ دڵی هەموو
ئەو کەسانەی بەپەرۆشن
بۆ یەکێتی و تەباییمان
کۆچی هەڤاڵی شۆڕشگێڕ
لەم قۆناغە ناسکەدا
زیانێکی زۆر گەورە بوو
بۆ ڕێگرتن لە تەقەلای
ئەو دوژمن و دووڕووانەی
پیلان و نەخشە ساز ئەکەن
بۆ تێکدانی یەکێتیمان
لە دوورەوە چاوم لێیە
ئەو پێنووسە بەیاننامەی
هاوکاری و برایەتیی مۆر کرد
وەکوو دارێکی ئەرخەوان

سەوز بووەو گۆپکەی کردووە،
کراوە بە ڕەمزی برایەتی و
نەمێشتنی ناڕێکیمان
بۆ شایەتی و بیرەوەری
چمکێك لە جامانەی سووری
سەرەك بارزانیی پیا کراوە
شەکەی دێ و ئەلەرێتەوە
تا ئەو ڕۆژەی میللەتی کورد
ئەگات بە هیواو ئاواتی و
دەست ئەکاتە ملی بووکی
سەربەخۆیی و ڕزگاریمان

ئای خۆزگە، کەسێکی دڵسۆز
ڕێی ئەکەوتە ئەو مەڵبەندەو
لەجیاتی نوێژ و فاتیحا،
ئەم دووسێ دێڕە بە دیاری
بۆ گۆڕی کۆچکردوو بەرێ
لەسەر گۆڕەکەی بنوسرێ
ئێرە گۆڕی ئەو مەردەیە
بەیانی یەکێتیی مۆر کرد
نەفرینی خوا لەو کەسە بێ
سەرپێچی بکاو ئەو پەیمانە
بشکێنێ و لەناوی بەرێ
ئەو کەسەی کەوا گوڵشەنی
برایەتیمان بژاکێنێ و
بە دەردی گوڵخەنی بەرێ
وەك حەمدیی شاعیر وتەنی

دەك خوایە زمانی مووی لێ بێ و
هەر دە پەنجەکەی هەڵوەرێ

هۆ کاکی کۆچکردووی ناوەخت
سڵاوی گەرم و بێ ڕیایی
ئاوارەیەکی دووربەدوور
ئاوارەیەك غەمی دووری و
تاسەی هەموو ئاوارەی کورد
لەناو دڵیا کۆکاتەوەو
باڵ بگرێ بەرەو کوردستان
هەتاکوو پێدەشتی خوارووی
باباگوڕگوڕو باوە نوور
بە چاوێکی نمناکەوە
هەر لە قۆپی و سەگرمەوە
برژانگ هەڵسوێت لە تاوێرو
بنچك و دارو دەوەنگ و
گلی سەنگەری پێشمەرگەی
هەموو کوردستان خوارو ژوور

چەپکێك نێرگزی بازیان و
نێرگزەجاڕی شارەزوور
مەلۆیەك وەنەوشەی ملکەچ
لە مێرغوزاری غەمباری
کەناری ڕووباری خابوور
چنوری زوڵف لوولی ماتەم
لە لاپاڵ و ملەی چیای
ناوچەی بارزان و مێرگەسوور
بە کشتەکی ڕیشەی دڵی

بیان بەستێت وەکوو ئیکلیل
بیکا بە دیاریی ئاوارە
بۆ کاکەلێی جامانە سوور
لەو کوێستانەی چیای هەلەج
لەو شوێنەی کە داگیرکەران
کردوویانە بە مەرزو بووم
بۆ سێ ڕژێم و سێ سنوور
هۆ کاکی ماندووی دڵتاساو
بنوو، پێڵووی چاوت لێک نێ
ئاسوودە بەو دڵنیا بە
پێشمەرگەی کورد لە سەنگەرا
ڕێی یەکێتیی گرتۆتە بەر
لێی لانادا هەتا ماوە
تازە هێز نییە لێکیان کا
نەمامی باغی یەکێتی
بە جۆرێک ڕیشەی داکوتاوە
تازە بە هەزار تەقەلای
هەلپەرست و دوژمنی کورد
تێک ناچێت، خەیاڵیان خاوە
هەرچەند ئیمڕۆ خاکی میدیا
لەژێر ناڵەی تۆپ و بۆمبای
دوژمندا پێشێل کراوە
بەڵام هاکا لە بەهاری
ئازادیدا بووژایەوە
هاکا نەمامی سەربەستی
گەڵاو گوڵی گەشایەوە

بەری گرت بۆ نەوەی تازەو
ڕۆژی تازەو ساڵی تازەی
میللەتی کورد نووسرایەوە

لەو ڕۆژەدا پێشمەرگەی کورد
چەپك چەپك گوڵاڵەی سوور
ئەبەن بە دیاری بۆ گۆڕی
شەهیدانی ڕێی سەربەستی
کوڕو کچی شەهیدانمان
هەموو بە جلی کوردیەوە
لەژێر ئاڵای کوردستان
کۆمەڵ کۆمەڵ سروود ئەڵێن
بۆ گەلی کوردی یەکگرتوو
نیشتمانی خۆشەویستی

ڕێژگاوی[1]

هەندێك وا چۆتە مێشکیەوە
ئەبێ کورد هەتاکوو ماوە
لە شوێنی خۆیدا چەقابێ،
وەك گا لە پێستی خۆیدا بێ
هیچ کەس نابێ بەتەما بێ
میللەتی کورد سەربەخۆ بێ،
ئەبێ بە ژێردەستی ڕابێ،
قبووڵ نابێ بە هیچ بابێ
نیشتمانی یەکگرتوو بێ،

---

[1] پێشکەشە بە مەلای "خاکی"ی شاعیر و هۆنراوەکەی کە بەناوی (کەوشەك)ەوە وتوویەتی.

ئەبێ تا ماوە لەت لەت بێ
یەك نەگرێ و لێك ترازا بێ
ئەبێ هەرداشی دامە بێ
هەتا ماوە ژێرماڵە بێ و
دەسکەلای دەستی وەستا بێ
کۆلەوژی نانەوا بێ
سووتەمەنیی ناو تەنووری
باوەژن و زڕبرا بێ

کورد پێویستیی بەو دەمڕاست و
هەزرە وەکیلانە نییە
پیاوی چاك بن لە کورد گەڕێن
لەوە زیاتر بەرگە ناگرێت،
با براییمان برایی بێ
بەڵام با کیسەمان جیا بێ

ئەوی گەڕی ئاڵاندووە
لە کوردو سەرکوێری ئەکاو
لێی بووە بە دڕکی مەم و زین،
وەکوو دوعای پیرێژنانە
هەر ئەوەم لەدەست دەبێ بڵێم:
ڕەبی حەواڵە بە خوا بێ

نەورۆز و گلەیی

گەلی کوردی بیست ملیۆنی و
نیشتمانی پارچە پارچەی،
ئەمڕۆ لەم سەر ڕووی جیهانە
زۆرترین میللەت و خاکە،

هەتاكوو ئێستە ژێردەستە و
بێبەش لە مافی ئینسانە
لاپەڕەیەكی بێشەرمی و
ئابڕووچوون و بێویژدانی و
مۆری ڕەشی ناوچەوانی
(گەلە یەكنەگرتووەكانە)
كوردستانی پارچە پارچەی
داگیركراوو لێكبڕاو
كوردستانی برینداری
لە فرمێسك و خوێنا گەوزاو
كراوە بە دەشتی غارغارێن
بۆ سوارەو پیادەو فڕۆكەی
داگیركەری بەكرێگیراو
كەچی سەیرە، لە هیچ لایە
ورتە لە هیچ كەسێ نایە
نە لە كۆمەڵگای گەلانا
نە بە كورتە ڕاپۆرتێكی
دەزگای لایەكی لێپرسراو

جێی وا هەیە پێوانەی ڕووی
لەسەر نەخشەی ڕووی جیهانا
بە قەد نووكی دەرزییەكە
ژمارەی هەموو دانیشتوانی
ناگاتە ژمارەی دانیشتووی
شارۆچكەیەكی كوردستان
بە ڕۆژنامە و بە گۆڤارو
كۆنفرانسی ناو وڵاتان

کراون بە ڕەمزی تێکۆشان
کەچی خەباتی بیست ملیۆن
بۆ خوێی چێشتیش ناوی نابرێ و
باس ناکرێ ڕۆژێك لە ڕۆژان

بە چاوی خۆمان بینیمان
زۆر وڵاتی داگیرکراوو
پارچە پارچەی وەك کوردستان
ڕزگاریان بوو، یەکیان گرتو
هەموو بوون بە یەك نیشتمان
پیرۆزبایی‌یان لێ کراو
خرانە ناو لیستەی پێشەوەی
وڵاتی ئازادیخوازان
کەچی گەر بڵێی کوردستان
پارچە پارچەو داگیرکراوەو
ئەبێ کورد هەمووی یەك بگرێ و
ببێت بە یەك وەك میللەتان
پێت ئەڵێن: ڕەگەزپەرستیت،
هەموو دێرو نووسینێکت
دائەنێن بە کفرو تاوان

هەڵوێستێکی ئێجگار سەیرە
هیچ قامووسێك نایگرێتەوە
دیارە بانێکە و دوو هەواو
ناوی کوردستان (بقە)یەو
زیانی هەیە بۆ پەزەکان!

لێمان ڕوونە ئیمپریالیزم

دوژمنی خوێنەخۆمانەو
ساڵەهایە میللەتی کورد
لەژێر باری سیاسەتیا
ئەناڵێنێ و ئەتلێتەوە
خوێنرێژە و هیچ دەرەبەس نایە
بە زەبری ئاگرو ئاسن
بێبەزەیی بۆ سوودی خۆی
وەك قەلاّیی و قوڕقوشم و مۆم
هەموو کورد بتوێنێتەوە
بۆیە ڕەخنە لێگرتنی
ڕێژگاوییەو خۆڕاییی‌یە و
هەزار سەرزەنش‌و جنێو
بە پوولێك ناخوێنێتەوە

گلەیی کورد لەو دۆستەیە
لایەنگری میللەتانەو
کورد هیوای گەورەی پێیەتی،
کەچی هەندێ وشکە سۆفیی
لە وشەی کورد و کوردستان
بێزراوەو ئەسڵەمێتەوە
هەر کە ناوی سەربەخۆیی و
هێزە کوردستانیەکانی
لا ئەهێنیت، لەرزی لێ دێو
گرژ ئەبێ و مۆن ئەبێتەوە
جێی پێکەنین و گریانە
ئەو سنوورەی کە ساتی خۆی
داگیرکەری باباگوڕگوڕ

له دارتاشخانەی (لۆزان)دا
بۆ سوودی خۆی دایتاشیبوو و
بەسەر کوردیا سەپاندو
ئەمڕۆ لەلای هەندێ دەروێش
وەك بتی بتخانە وایەو
پەیمانی دەستخەتی خوایەو
کفرە گەر هەڵوەشێتەوە

لەوەش سەیرتر، هی وا هەیە
ڕقی لەو شۆڕە سوارەیە
لە بازیان و لە ئاوباریك
ڕووبەڕووی ئینگلیز وەستابوو
سنگی نابوو بە گوللەوە
بۆ ئەوەی ئالآی کوردستان
هەمیشە هەر بلەرێتەوە
بە کورتی وەك کۆلکە مەلاو
وشکە صۆفیی ناو خانەقا
تەنها بە کێش و پێوانەی
سەرمۆری خەڵوەتخانەی خۆی
هەستی گەلی کورد ئەپێوێ و
بە دووسێ دێڕی کاوێژکراو
ئەیلێتەوەو ئەیجوێتەوە
بەسیەتی تامی تیا نەما
نەبێت بە دڕکی مەم و زین
با لێرەدا بپڕێتەوە

نەورۆزەو گەردن ئازادی
ئەمڕۆ ڕۆژی یەکگرتنی

هێزی ئازادیخوازانه،
ئەو ڕۆژەیە هەموو لایەك
دڵیان لەیەك پاك ئەبێتەوە
بێ جیاوازیی بیروباوەڕ
یا نەورۆز بکەین بە مەشخەڵی
بەرەیەکی پێشکەوتووخواز،
ڕق و کینی کۆن و تازە
با هەمووی دامرکێتەوە
با گلەییەکانمان هەڵبگرین
بۆ دوای ئەو ڕۆژەی ئەم فیتەی
ئاگری بن کا ناویەتەوە،
بە هەوڵ و تەقەلای خێرخوا
ئاوی پیا کرێ و بکوژێتەوە
هیوادارین تا ئەوکاتە
لە جێی ئەو زرکەکاڵانەی
لە دێمەکارا تۆو کراون
کاڵەك و شەمامەی بۆنخۆش
لە جێیان بڕوێنرێتەوە
لە جێی پەیکوڵ و دڕکەزی
با هەزار گوڵ بگەشێتەوە
تا، برین و ناسۆری دڵی
هەموولا ساڕێژ بێتەوە

کەی نەورۆزی ڕاستییە

١٩٨٧/٣/٢١

کە ساتێك کورد وەك گەلانی
ئازادیخوازی ڕووی جیهان،

ڕزگاری بوو لە ژێردەستی و
تەمی مەینەت ڕەوایەوە
کۆتری ئاشتی بە دەنووکی
چڵی زەیتوونی هەڵگرت و
بەبێ ترسی کوندەپەپوو،
بە ئاسمانی نیشتمانا
باڵەکانی لەرایەوە
لە جێی ناڵەی تۆپ و بۆمبا
تەقەی تەور لە دارستانی
لاپاڵ دەنگی دایەوە
کارو بەرخ لەژێر سێبەری
دارەبەن و بەڕووی سەرپاڵ،
بێ ترسی گورگی فاشیستی
مۆڵی خواردو حەسایەوە
ئەوسا نەورۆزی ڕاستییە و
ئەوکاتە جەژنی نەورۆزی
بێ جیاوازیی بیروباوەڕ
ئەکرێ بە جەژنە پیرۆزە

کە ساتێك سەهۆڵبەندانی
کۆنەپەرستی بە تیشکی
کوردایەتیی پێشکەوتووخواز
چین بەچین هەمووی توایەوە
داری گەندەڵ و ڕزیوی
ڕەگەزپەرستیی کوێرانە
لق و پۆپی شکایەوە
ڕەگی لەڕیشە دەرهێنراو

لەژێر پێدا پلیشایەوە
جووتیار لەناو کێڵگەی خۆیا
بێدەسرۆینی دەرەبەگ
زەویوزاری کێڵایەوە
کرێکاری کارگەی خۆماڵی
مەچەك و بازووی هەڵماڵی،
ترسی نەبوو لە فاشیستی و
سیخوڕ نەهات بەلایەوە
ئەوسا نەورۆزی ڕاستییە و
ئەوکاتە جەژنی پیرۆزە
بێ جیاوازیی بیروباوەڕ
ئەکرێ بە جەژنە پیرۆزە

تا ئەو ڕۆژەو تا ئەوکاتە
هەتا ئەگەین بەو ئاواتە
ئەی پێشمەرگەی ڕێی ئازادی
کە ساڵەهایە هەزاران
شەهید و قوربانیت داوە
لەم هەڵوێستە گرنگەدا
کە دوژمن لە هەموو لاوە
گەمارۆی خاکی تۆی داوە
خۆگراتنتان بەرامبەریان
وەکوو هێزێکی یەکگرتووی
شۆڕشگێڕی پێشکەوتووخواز
تاقە هیوای سەرکەوتنی
گەلی کوردی مافخوراوە
یەکگرتنتان لەم ڕۆژەدا

داخی سەر دڵی دوژمنی
خوێنەخۆیە، چقڵی چاوە

لێدانی دەمارو دڵتان
شان بەشان لە یەك سەنگەرا
لێدانی دەمارو دڵی
هەموو کوردی دڵشکاوە
کوردستانی خاکی میدیا
ئەمانەتێکی دێرینەو
ئەمڕۆ بە ئێوە سپێرراوە
نەکەن ڕێبەن گێرەشێوێن
لە یەکتان کا بۆ سوودی خۆی
وریا بن پیاوی هەلپەرست
پیشەیەتی وەك گیاکەڵە
کاتێك بە خۆتان ئەزانن
لە ناوتانا خۆی داکوتاوە

ئەی پارت و ڕێکخراوانی کورد
وریابن، (گەلاڵی) لەناوە
زۆر دەمێکە ئیمپریالیزم
هەزاران نەخشەو پیلان و
کەڵەکی بۆ کورد کێشاوە
وریابن، وەك ڕێویی فێڵباز
چۆلەکەی شوان خەڵەتێنەی
لەسەر ڕێتانا داناوە

بە ئەستێرەی کاروانکوژەی
نەخەڵەتێن بارتان بارکەن
بۆ ئەو هەڵدێرەی تا ئێستە

زۆر کەس ملی تیا شکاوە
نەکەن پشتی پێ ببەستن،
پەیمانی هەمووی ساختەیە
بەڵێنی بۆ خلیسکاندنە
هەمووی کەفی صابووناوە
لەم ڕۆژەدا دنیای سیاسەت
پڕ لە ساختەو چاوڕاوە
زینهار، ڕۆژەکەی ناسکە
نەکەن دەستتان بەزاخا بچێت
هێشتا تەمی دەسبڕینی
جاری پێشوو لەبەر چاوە
زۆر جاری تر ساویلکانە
دەستمان بە پشکۆی ئاگری
پیاوی دەسبڕا چزاوە
لە دوورەوە گوێم لە دەنگی
نیشتمانە هاوار ئەکا:
وریابن کورد جارێکی تر
بەرگەی هەرەسهێنان ناگرێ
ماندوو و دەستو پێ سووتاوە
ئەوی بە کاری سەرەڕۆ
کورد بە گورگان خواردوو بدا
بڕیاری ئەم جارەی میللەت
سەختەو لە هیچ کەس خۆش نابێ
ئیتر تامی نەماوە

ئەی جڵەوبەدەستی پارتو
پێشمەرگەی ئازاو نەبەردی

ناو سەنگەری وڵاتەکەم
میللەتی کورد ساڵەهایە
مژی بەنگ و چەسپی تلیاك
بەجۆرێك لە خشتەی بردووە،
ئێستەش زۆرکەس گێژو وڕەو
مێشکی سڕەو بەنج کراوە
جارێکی تر کورد نایەوێ
خۆی بخاتە ئەو گێژاوە
ئەو کەسەی کە بەتەمایە
دانەڕۆکەمان بۆ ڕۆکا
ئەو خورمایەی ئەو خواردوێتی
دەنکەکەی وا لە گیرفانی
کوڕدایە، خەیاڵی خاوە
لەدوای ئەم هەموو شەهید و
ماڵ کاولبوونی و خوێناوە
هیچ کەس بە زوڕناو دەهۆڵی
کۆنەپەرست هەڵناپەڕێت
دەمێکە لای ڕۆشنبیرو
ئازادیخوای یاخیبوو
ئاوازی دەنگی ناسازی
کۆن بووەو باوی نەماوە
هەروەکوو گرامەفۆنی کۆن
قەوانی لاکەل و سواری
دەرزی و جەڕو زەنبەلەکی
هەمووی ژەنگی هەڵهێناوە
ئەمڕۆ لەلای نەوەی تازە
کوردایەتی بانگە، نوێژە

بەردە ڕەشەیە، ڕۆژووە،
هەتا دوا دڵۆپی خوێنی
لەو ڕێگە ڕاستە لانادا
ئەوی لای دابێ ڕێژگاوە
لەلای نەوەی کوردی ئیمڕۆ
سەربەخۆیی دروشمێکی
هەمیشەیی و مێژوویی‌یە
بڕیارێکی پۆڵایینەو
بە هیچ کەس نانوشتێتەوە
سەربەخۆیی میللەتی کورد
خێرو دەسنگەی کەس نییە
قەرزێکی ئێجگار زۆر کۆنە و
وەکوو پێشینان وتەنی:
قەرز کۆن ئەبێت و نافەوتێ
ئەمڕۆ سبەی ڕۆژێك هەر دێ
لە مێژووی بسێنێتەوە

دڵی کوردستان چوار بەشە
هەر چوار بەشی هی یەك لەشە
ڕۆژێك دێ یەك بگرێتەوە
ئێجگار دڵنیام ئەو کەسەی
ئەم ڕاستیانەی بۆ دەس نادا
ڕۆژێك دێ پاشگەز بێتەوەو
بە هەڵوێستیا بچێتەوە
لەتام دەرچووەو بەسیەتی
تاکەی لە کوولەکەی تەڕا
بانگی سەربەخۆیی بدەین

ئەو چاوبەستە و ئەو تەلیسمەی
ساڵەهایە لە کورد کراوە
با هەموو گرێکوێرەکانی
بە پەنجەو دان بکرێتەوە
با جاڕی سەربەخۆییمان
ئاشکرا کەین بە دنیادا
بۆ ئەوەی دۆستو دوژمنمان
باشتر بۆ ڕوون بێتەوە

هۆ دایك و باوك و خوشك و برای
شەهیدانی ڕێی ئازادی
هۆ ئەوانەی کەس‌وکارتان
لە زیندانی فاشیستیبیا
گیراوەو بە پەت خنکاوە
ڕاستە ئیمڕۆ هەتا بڵێی
ڕۆژەکەی سەخت و دژوارەو
چواردەورمان هەمووی گیراوە
ڕاستە ڕۆژی وا شووم و ڕەش
لە لاپەڕەی مێژووی کوردا
هەتا ئێستە نەبینراوە
بەڵام دنیا هەروا نابێ
ڕۆژ هەر ڕۆژی زۆردار نابێ
ڕۆژی ئازادی نزیکە
ڕێگای سەخت و شەوی تاریك
زۆری ڕۆییوەو کەمی ماوە

کە ساتێك ڕۆژت لێ هەڵهات
ئەوسا ئەو ڕۆژەو ئەو ساتە

ڕۆژی تازەو ساڵی تازەی
نەتەوەی کوردەو نەورۆزە
ئەوسا نەورۆزی ڕاستییە و
ئەکرێ بە جەژنە پیرۆزە

وەرامی کوردێکی یاخی

ئاوازێکی تازە بابەت
ئەڵێی ئاوازی ئۆرکێسترای
گەرموگوڕو پڕ لە جۆشی
زەماوەندو هەڵپەڕینە

ئاوازێکی ئێجگار سەیرەو
گوێزەبانەی منداڵبوونی
باوەژنی چل شووکەرەی
دەستو پەنجە بە خەناوی
خوێنی گەلی کورد ڕەنگینە

ئاهەنگێکی ئێجگار سەیرە
ژنی نەزۆك منداڵی نابێ و
منداڵی ناوێ و بەدەستی بێ
هەرچی منداڵە لە ڕقانا
وەکوو (شەوە) ئەیخنکێنێت،
کەچی سەیرە، لە ئێستاوە
لەبەر بوورە ناوی نراوە
ئۆتۆنۆمیی ڕاستەقینە

هیچ کەس بە قەد کورد باوەڕی
بە برایەتی و خۆشەویستی و

ئاشتیی نێوان گەلان نییە،
بەڵام بەداخەوە مێژوو
دەری خستووە هەتا ئێستە،
هەرچی لەگەڵ کوردا کراوە
گزی و فزی و دەسبڕینە

دڵخۆشکردن بەو زایینە
وەکوو باوەڕی ساویلکە
وایە بە نوشتەو بە پەڕۆی
گۆڕی شێخ و مەشایەخ و
چەسپێکی خەستی تلیاکە و
دووکەڵی بەنگ هەڵمژینە

کەی بیستتان ڕۆژێك لە ڕۆژان
ژنی نەزۆك منداڵی بوو
یا پیرەداری گەندەڵو
زڕ گوڵی گرتو هاتە بەر
ئەوسا مامان با جاڕ بداو
بفەرمووێ ڕۆژی شایییەو
گوێزەبانە دابەشینە

کاکی برا... وەك زڕبرا
لەبەر چاوتە چیم پێ کرا
زۆر دەمێکە ئاگاداریت
سووتەمەنیی ناو تەنوورم
مووشەدەمەم، کۆڵەوژم

وەك هەتیوێکی لێقەوماو
ساڵەهایە بێبەزەیی

ژێرچەپۆکی باوەژنی
زۆر بێویژدان و پیاوکوژم

لەوە زیاتر بەرگە ناگرم
نوشتە و دوعا چارم ناکا
بەنج نابم بە بەنگ‌و تلیاك
تاکەی بۆکڕووزو بۆچەکی
ناو دڵ‌و جەرگم هەڵمژم[1]

گوڵاڵە سوورە

گوڵاڵە سوورە، تۆ گۆشکراوی
خوێناوی گەشی چینی چەوساوی
بە بای هەناسەو فرمێسکی چاوی
تێراو کراوی‌و ژیاوی‌و ماوی
هەر پەڕەیەکی گوڵی نازدارت
پەڕەی ناو دڵی تێکۆشەرێکە
هەر خونچەو گەڵاو ڕیشەی ڕەگێکت
ڕیشەی جگەری خەباتکەرێکە
تۆ ڕیشەکێشی ڕەگەزپەرستیی
دژی جیاوازیی پێستی ئینسانی
درکی ناو چاوی ئیمپریالیزمی
کۆت‌و کەلەبچەشکێنی زیندانی
هەوێنی بیروبڕواو سەربەستیت
ڕۆشنکەرەوەی ڕێگای ژیانی
کۆتری ئاشتیت، دوژمنی شەڕخوای
دژی ئەشکەنجەو جەورو تاوانی
گوڵاڵە سوورە، هەر لەو ڕۆژەوە
هەستت تێکەڵی مۆخ‌و خوێنمە
بیرو باوەڕت وزەو توانامەو
گوڕو تەوژمی لەش بزوێنمە
لە تەنگانەدا خەمڕەوێنمە
لە بێبەرگییا بەرگ‌و نوێنمە
ڕووبەڕووی گڕەی چەرخی زەمانە
نەرمە بای دەشتەو باوەشێنمە

[1] ئەم هۆنراوەیە وەرامە بۆ ئەو بۆچوونە هەڵەی کە وترا: هەندێ جار ئەگەر پشی پشی لەگەڵ دامودەزگایەکی ساختەچی و بە ڕواڵەت دروشمی سوشیالیستی هەڵگر بکرێ، دوور نییە ئەو ڕژێمە بەرەو دیموکراتییەت ئەڕواو لە شوێنێکی وەکوو عیراقدا لەژێر سایەی ئەو دیموکراتییەدا کورد ئەگا بە مافی خۆی کە مێژوو بۆی دەرخستنی بۆچوون و هەڵەیەکی گەورەی مێژوویی بوو، وە ئەوانەی بڕوایان بەو بۆچوونە بوو لە هەموو کەس زیاتر دەستیان چزا بە ساجی فاشستیدا. س

بۆیە تاماوم هەرگیزاو هەرگیز
وەکوو وەنەوشە، گەردنکەچ، مل شۆڕ

بەرامبەر بە تۆ ملکەچ وەستاوم
هەتا ئەو ساتەی ئەمنێنە ناو گۆڕ

بەلاّم بەینێکە ئەوی ڕاستی بێ
نایشارمەوە لێت گوڵی ئازیزم

لە پاسەوان و لە باخەوانت
تا بڵێی پەستم، تا بڵێی زیزم

هەر لەو ڕۆژەوە تۆم دی بە یەخەی
دەستەی پیاوکوژو تاوانبارەوە

کرا بە زەنگۆڵەو گەردانەی زێڕی
مل و گەردنی زەردە مارەوە

ئیتر لەوساوە دەمم وەك بەڕوو
وەك دەمارقاچان ئەتەقێتەوە

بەسەد پاکانە بۆم بێدەنگ نابێ و
ئۆقرە ناگرێ و خاو نابێتەوە

دەنگی کوردێك

من بابایەکم بێکینە
دەروون بێگەرد، بێڕق، بێقین
هەموو کەسێکم خۆش ئەوێ،
کوردی خۆش بوێت بە ڕاستی
ڕەگەزپەرستیی کوێرانەم
لەلا نەنگ و شوورەییە
باوکەکوشتەو خوێنەخۆمە
قەد بێدەنگ نابم لە ئاستی

بەلاّم بەر لە هەموو کەسێك
من گەلی کوردم خۆش ئەوێ و
حەز ئەکەم زۆر شادومان بێ و
بەختەوەر بێ وەك میللەتان
بەپەرۆشم بۆ ئازادیی
بۆ سەربەستی و سەربەخۆیی
لەناو چوارچێوەی کوردستان

من هەموو دنیام خۆش ئەوێت
خاکی هەموو میللەتێکم
خۆش ئەوێت وەك پەڕەی دڵم
بەڵام خاکی کوردستانم
لە هەموان زۆرتر خۆش ئەوێ
هەروەکوو بت ئەیپەرستم،
تا دوا هەناسەم تیا مابێ و
هەتا ئەمنێنە ژێر گڵم

ئەوی گەل و نیشتمانی
خۆی لە گەل و نیشتمانی
خەڵکی تر زۆرتر خۆش نەوێ
ساختەچییە، درۆزنە
هیچ گەل و نیشتمانێکی
تری خۆش ناوێ درۆ ئەکا
هەرچی ئەڵێ ڕواڵەتەو
هەموو دێڕو نووسینێکی
تەنها وشە ڕیزکردنە

جاش

ئەوی نرخی میللەت و وڵاتی خۆی نەزانێ
هەتا بڵێی بێنرخە و ناهێنێ لەتە نانێ
لەکۆنەوە تا ئیمڕۆ یاسای مێژووی ژیانە
ئەوی کە خۆی فرۆشتبێ بە دوژمن و بێگانە
هەتا ماوە ملکەچ و ڕووڕەش و شەرمەزارە
ئافەرۆزی ناو گەل و ناو خزم و کەس وکارە
هەستی میللەتپەروەری و دڵسۆزی بۆ نیشتمان

لەناو دڵیا نامێنیّو ئەبیّ بە گورگی ناو ڕان
یا وەکوو توولەو تانجی بۆ ڕاوی هاوولاّتی
ڕست لەملەو چڵکاوخۆر، پاشماوەیە خەڵاّتی
دەستەمۆو ئەڵقەلەگویّو سەری شۆڕە بۆ بێگار
ئەیکەن بە کەوی بنکەی ڕاوەکەوی ناو حەشار
تەنها هەر زڕەی پارە ئامانجو هیوایەتی
پارە ئاینو بڕوا، پارە دین و خوایەتی
نۆکەریّتی خۆفرۆشتن ئابڕووچوونی لەدوایە
پیاوی خۆفرۆش تا ماوە سەرگەردانو ڕیسوایە
سەرشۆڕو کورتانلەپشت، هەروەکوو کەری باراش
هەزار ڕەحمەت لەو کەسەی ئەوانەی ناو ناوە جاش

وەرامێك بە هۆنراوە

کاکی برا... بڕوام پیّ بکە
نە ڕێژگاوم، نە خلیسکاوم
نە هەڵەشەم، نە بەلەسەم
نە شێت و گێرەشێوێنم
نە وەکوو هەندێك درێژدادڕ
کاوێژکەرو خەرەکڕێس و
زۆربلێو بلوێربەژێنم
بابایەکم کوردی پەتی
دژی ڕقم، دژی قینم
دژی ناڕێکی و ناکۆکی و
دووبەرەکی و شەڕەجوێنم
منیش وەکوو هەموو کەسیّ
خاوەن هۆشو گۆشو هەستم

دڵم پۆڵاو ئاسن نییە
گۆشتم، مۆخم، ئێسکم، خوێنم
دۆستی ئاشتی و ئاسایشم
لایەنگری خۆشەویستی و
برایەتیی نێوان گەلانم
دژی چینی چەوسێنەرو
کۆنەپەرست و فاشیست و
ئیمپریالزمی جیهانم
بەڵام لەبەر هەموو شتێك
خاوەن مێشك و دڵ و گیانم
هەستو نەستم بەدەس خۆمەو
لەو ڕێگە ڕاستە لانادەم
ئەگەرچی ببڕن زوبانم
من کوردێکی دڵشکاوی
ناو وڵاتی کوردستانم
پیاوی چاك بە، لێم تێبگە
ڕامەچڵەکێ و ڕووت گرژ مەکە
لە ناوهێنانی نەتەوەو
لە خۆمو ناوونیشانم

بۆ (شەم)ی خۆشەویست

هەروەکوو صۆفیی خەڵوەتکێش
چۆن هەمیشە لە خەڵوەتا
مێشکی ماندووی لێکدانەوەی
ڕۆژی قیامەت و بەهەشت و
دین و پێغەمبەر و خوایە

وەك دڵدارێك چۆن هەمیشە
ناخی دڵی پڕ لە جۆش و
تاسەی بینین و ئارەزووی
دەسلەملانی خۆشەویستە و
دڵی بۆی پڕ لە سەودایە

وەك پەروانەی عاشقی شەوق
چۆن بە دەوری چراو مۆما
گەردوخولی بێوچانی
هەڵکرووزانی، باڵ سووتانی
لەپێناوی گڕو شەوقا
هەروەکوو سەرچاوەی خۆشی و
شادی وایە، لەبن نایە
منیش ئەی خۆشەویستەکەم
ئەی خەیاڵی شەوو ڕۆژم
هەتا دواهەناسەم مابێ،
دڵ و مێشکم وەك هەنگەڵان
هەمیشە پوورەی پڕ شانەی
تاسەو ئارەزووی تۆی تیایە

هۆ شەمی خۆشەویستەکەی
وەلی دێوانە دووروڵات
ئەگەر ساتێك لەیادم چی و
خۆشەویستیت فەرامۆش کەم،
دەك خوای وەفاو خۆشەویستی
شەرمەزارو ڕووڕەشم کەی
لەبەرچاوی ئەم دنیایە

ئەی بتی بتخانەی دڵم
گەر هاتو ڕۆژێك لەڕۆژان
چنگێك بەردی (گردە گرویێ)ت
بگۆڕمەوە بە مرواری،
دەك سا خوای بەڵێن و پەیمان
شەل و گۆج و کەنەفتم کەی
دوو دیدەم لێلایی دایە

کفر نابێ

جاران صۆفیی ناو خانەقا
شێخ هەرچییەکی بفەرموایە
لای وەك فەرموودەی خوا وابوو
هەموو ئایەت و حەدیسی
پێغەمبەرو کەراماتی
مەشایەخ و ئەولیا بوو
ئەوی سەرپێچیی بکردایە و
لە فەرموودەی شێخ لای دایە
بە جارێك ناوی زڕابوو
ڕووڕەشی ناو خانەقا بوو
کەچی هەندێ شێخی ئەمڕۆش
لەسەر پێڕەوی شێخی کۆن
لەناو تەکیە و خانەقایا
وەکوو چەقۆی دەمبەستی گورگ
دەمی صۆفی وا ئەبەستێ
هەزار هەڵەی شێخ ببینێت
ئەبێ دەمی بنووقێنێت

کفره ڕووبەڕووی بوەستێ
ئەگەر وا نەکا بەهەشتی
بیروبڕوای لێ حەرامەو
ئافەرۆز ئەکرێ و ئەخرێتە
جەهەنەم وەك بتپەرستێ

ئای خۆزگە ڕۆژێك لە ڕۆژان
نەمردمایە و بە گوێچکەی خۆم
گوێم لە دێوانەیەك ئەبوو
شمشێرەکەی ڕاوەشێنێ و
بێپێچوپەنا هاوار کا
جەنابی شێخم، وا نابێ
کفر نابێ، تەنها جارێك
خواستی دڵی بخاتە ڕوو
بە یەکجار کەعبە کەچ نابێ
کفریش نابێ جەنابی شێخ
تۆزێك سنگی فراوان بێ و
نەختێك بە ڕەخنەی ئاشکرای
دەستو پێوەندی خۆی ڕابێ
ژینی مرۆڤ بێ سەربەستی و
دەربڕینی ڕازی دەروون
وەك ژیانی کرم و مێرووی
ناو گڵی ژێرزەمین وایە
وەکوو گوڵی گوڵەبەڕۆژە
سەرەخولێیەتی بە دەوریاو
بێدەنگەو ورتەی لێ نایە

مرۆڤ کە مێشکیان جەڕاندو

کەوتە داوی جاڵجاڵۆکە و
بە گرێکوێرە بەستیانەوە
بە کلکی تەنافبازەوە
ئەبێ باش لە خۆی تێبگا
هەتا ماوە وەکوو برغوو
بە جەڕبادەر ئەخولێتەوە
لوولی ئەدەن بە دەم گیرەو
نووکی مقاش و گازەوە

له

هێرۆشیمای هه‌ڵه‌بجه‌وه

بۆ

ئه‌نفالی گه‌رمیان

له

کۆچڕه‌وی بادینانه‌وه

بۆ

باکووری کوردستان

محه‌مه‌د ڕه‌سول هاوار

پێشەکی

لە ساڵی ١٩٥٩دا لە بڵاوکراوەکانی (کتێبخانەی ئازادی) لە سلێمانی یەکەم کۆمەڵە شیعرم چاپ کرد بەناوی (یادی بادینان)و هۆی ئەم ناولێنانە ئەوە بوو لە ساڵی ١٩٥٦دا لەدوای کۆچی دوایی شێخ مەحموودی مەزن و هێنانەوەی تەرمەکەی لە خەستەخانەیەکی بەغدادەوە بۆ سلێمانی، شاری هەڵمەت و قوربانی، هەموو شاری سلێمانی خرۆشاو ژمارەیەکی زۆر چوون بەپیریەوەو لەناو شاردا خۆپیشاندانێکی گەورە کرا بە جەنازەکەوە بەرەو حەپسخانە، کە لەوڕۆژەدا شێخ لەتیفی شێخ مەحموود لەو زیندانەدا بوو، کە یەکێک بوو لە ئاشتیخوازە چالاکەکانی ئەو ڕۆژانەو ڕۆژی دوایی حکوومەت دەستی کرد بە گرتن و دوورخستنەوەی گەلێك کەس، کە یەکێك لەوانە من بووم: لەپێشدا بۆ مووسڵ و لەوێوە بۆ شاری دهۆك و لەوماوەیەدا زۆر شوێنی ناوچەی بادینان گەڕام و لە هەندێ شیعردا باسی دیمەنەکانی ئەو ناوچانەم کردووە، بۆیە بە یادی ئەو ڕۆژانەوە یەکەم بەشی شیعرەکانم ناونا (یادی بادینان).

دوای شیعرەکانی ئەو بەشە، ئیتر ئەو شیعرانەی لە وڵات و لە دەرەوەی وڵات کە لە لەندەندا لە سەرەتای ساڵانی ١٩٨٠ بۆ ئیجگاری نیشتەجێ بووم، بە زنجیرە لە پێنج زنجیرەدا بڵاوم کردنەوە، بێجگە لەو شیعرانەی لە بەرگی دووهەمی یاداشتەکانی (هۆرەی دەروێشی یاخی) بڵاوم کردنەوە، کە دوا زنجیرەیان بەناوی (وڕێنەو تاسەی نیشتمان) بوو کە لە ساڵی ١٩٨٧ لە سوید لەلایەن برای بەڕێزەوە کاك فەرهاد عەبدولقادر بڵاوی کردووەتەوە .

لەدوای ئەو زنجیرەیە، شیعرەکانی دوای ئەوەم هەروا بە پەرەوازەیی مانەوە و هۆی بڵاونەکردنەوەشیان ئەوە بوو، کەمێك کەوتبوومە سەر خولیای پشکنینی دیکۆمێنتەکانی ئەرشیفی وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیا، لەوانەی حکوومەت ڕێگەی بڵاوکردنەوەیانی دابوو، لەگەڵ گەڕان بەدوای ئەو سەرچاوانەدا کە بە پێویستم زانین بۆ نووسینی چەند باسێك کە ماوەیەکی زۆر بوو بەئاواتەوە بووم بەپێی توانا و بۆچوونی خۆم و ئەو سەرچاوانە تەواوی کەم، وەکوو هەردوو بەرگەکەی شێخ مەحموودی قارەمان و دەوڵەتەکەی خوارووی کوردستان و کتێبی سمکۆ- ئیسماعیل ئاغای شکاك و بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کوردو ئامادەکردنی باسێکی دوورودرێژ دەربارەی باکووری کوردستان لە سێ بەرگدا کە هەتا ئێستا تەنها بەرگی یەکەمی- تا شەڕی یەکەمی جیهانی- لەلایەن دەزگای چاپەمەنیی (خاك)ەوە بەسوپاسەوە چاپ کرا و هەردوو بەرگەکەی تریشی کە هەتا کۆتایی شەڕی دووهەمی جیهان بە هەموو شۆڕشەکانی باکوورەوە ئامادەن بۆ چاپ کردن و هیوادارم هەردوو بەرگەکەش چاپ بکرێت و بڵاو بکرێتەوە .

بەتەما بووم دوای ئەو سێ بەشە شتێك دەربارەی حیزبی (هیوا) کە خۆم یەکێك بووم لە ئەندامانی لقی سلێمانیی کە مامۆستای بەڕێزم ڕەفیق حیلمی سەرۆکی بوو، بەڵام بەداخەوە هەندێ لەو سەرچاوانەی ئەو باسە بەیەکەوە ئەلکێنەوە- بەتایبەتی گۆڤاری هیوا- کە لە سلێمانی بە دەسخەت دەنووسرایەوە کە من هاوکاریم لە بڵاوکردنەوەی باسەکانیا کردووە، لەگەڵ بیرەوەریی چەند کەسێك کە بەداخەوە کۆچی دواییان کردووەو شوێنەواری یادشتەکانیان نازانم. هەرچەند گەلێك سەرچاوەی بەنرخم دەسگیر بوو بەڵام تا ئەوانەی بە پێویستیان دەزانم دەسگیرم نەبن، بە باشی نازانم باسەکە بە تێروتەسەلی بنووسمەوە، بۆیە جارێ وازم لە نووسینی ئەو باسە هێناوە و شیعرە پەرەوازە چاپنەکراوەکانم کۆکردەوە بۆ چاپکردنیان بەناوی:

لە هێرۆشیمای هەڵەبجەوە بۆ ئەنفالی گەرمیان

لە کۆچڕەوی بادینانەوە بۆ باکووری کوردستان

ئەوەی شایانی باسە لەم زنجیرەیەدا هەموو شیعرەکانی دوای (ورێنە و تاسەی نیشتمان)م بڵاو نەکردووتەوە، بەڵکوو هەندێکی ماوە لە دامەنی هەریەکەیان پێویستی بە ڕوونکردنەوەیەکی دووروودرێژە دەربارەی هەڵوێستی خۆم و زۆر کەسی تریش کە ڕەنگە لە منیش باشتر شارەزای ئەو هەڵوێستو ڕووداوانە بن، بەڵام بەداخەوە جارێ نەخۆشی سەرباری پیری زەبری لێ سەندووم، نازانم کەی توانای بڵاوکردنەوەی ئەوانەشم دەبێت.

لەندەن- هاوار

پەساپۆرتی بەزەیی

١٩٨٧- لە باڕی گەڕەکی خۆمانا/ لەندەن

لێیان پرسیم: تۆخەڵکی کوێی؟
وتم: خەڵکی کوردستانم
خەڵکی خاکی وڵاتێکی
داگیرکراو و پێشلکراوی
چەند ڕژێمێکی فاشیستی
بێئیمان و بێویژدانم

کوردم، خەڵکی کوردستانم
پشتاوپشت لە بڕبڕاگەی
نەتەوەی (ماد)ی خاوەنی
(ئاوێستا)ی تا بڵێی کۆنتر
لە ئینجیل و لە قورئانم

من لە نەتەوەی گەلی کوردی
ئاشتیپەروەری بێوەی و
بێتاوان و بێزیانم
تاوانم تەنها ئەوەیە
زمانم بڕن هەتا ماوم
دەڵێم کوردم و کوردزبانم

لێیان پرسیم: ئەی لەبەرچی
هەمیشە وا کزو ماتی؟
وتم: گەر بۆتان هەڵڕێژم
کارەساتی نیشتمانم
بڕوا ناکەن، لاتان وایە
درێژدادڕ و خەرەکرێس و
هەرزەگۆی خەیاڵڕەوێنی
ناو کۆڕی نیوە شەوتانم

کەی تێر ئاگای لە برسییە؟
ئێوە مەستی بادەی شەون

منیش تینووم بۆ وشەیەك
لەناو ڕۆژنامە و گۆڤار و
ئێزگەیەکدا بلاّو بێتەوە
بۆ میللەتی ماڵوێرانم

ماوەیەکە دەربەدەرم
دوور لە خزم و کەس‌وکارم
بە (پەساپۆرتی بەزەیی)
ڕیم هەیە هاتوچۆ بکەم و
بیکەم بە بەڵگە و پێناسێك
بۆ خۆم و بۆ ناونیشانم

ئەو ڕژێمی فاشیستییەی
کوردستانی کاول کردووە
بە پارەی نەوتی کوردستان
چەکفرۆشەکانی کڕیوە
هیچیان ورتەیان لێ نایە
ئەی کوا هاش‌وهووشی درۆی
جامبازەکانی ڕۆژئاوا؟
کوا دۆستی چینی چەوساوە و
کوانێ مافی ڕەوای گەلان؟
ئەی تۆ بۆ بێدەنگیت خوایە؟

بۆ وشکە سۆفییەکان

١٩٨٧

وشکە صۆفی بێبەلا بێ هێشتا لای وایە کە شێخ خوایە
هێند بەچەترسێنی کردووە، لە ئاستیا فزەی لێ نایە
بە چاوی خۆی شێخ دەبینێ دەستی لە ملی گورگایە
دەتوێنەوە بە مل یەکدا، تەنها هەر حەلاّڵیان جیایە
کەچی ناوێرێ پێی بڵێت: قوربان بۆ داو بەڕەڵلایە
یا بڵێت: یا شێخ کەی ئەمە ڕەفتاری خاوەن بڕوایە؟
کەی ئەمە ئەم ڕێبازەیە ئێمەی صۆفیساڵەهایە

ڕێی دوورمان بۆ گرتۆته بەر، دەڕۆین و کۆتایی نایه؟!
دەترسم شێخ بڵێت صۆفی بۆ من هەموو شتێك ڕەوایه
ڕەخنەگرتن له کاری من سووکی و ڕیسوایی لەدوایه
هەر صۆفییەك له من لادات ڕوتبەی (مورشید)ی لیٚ نایه
هەتا ماوه پلەی نزمەو قاپییەوانی بەردەرگایه
دەی صۆفی خۆت و خەڵوەت و ئەو شێخەی که لەلات وایه
بیٚ ئەو هەناسەت پیٚ نادریٚ و بیٚ ئەو حاڵت حەلوەلایه
بزانین کلیلی ئەو بەهەشتەی که چەوساوەی کورد بەتەمایه
وەکوو میللەتان پێی شاد بێت له گیرفانی کامتانایه؟
کاکی صۆفی هەرچەند لای تۆ شێخەکەت نوێنەری خوایه
هەر کەس لەڕێی ئەو لابدات ئافەرۆز کراوەو ڕیسوایه
بەڵام ئەمڕۆ لای زۆربەی خەڵك هەڵەی زەق و ئاشکرایه
دوو هەزار پینەو پەڕۆی تۆ به کەڵکی یەك فلس نایه
کاکی برا: پیاوی خاس به، ڕۆژ ڕۆژی قسەی ڕەوایه
وابزانم پیاچوونەوەیەك شەرم نییەو (عەیبه عەبایه)

بۆ مام دەرویشی تەشی ڕێس

ڕووپۆشی کاکی دەرویش هی خۆی نییه خوازاروه
به سرێش و به کەتیره به ڕوخساریا لکاوه
زمانی لووسی به هەسانی مامۆستای لووس کراوه

پەنجەو دەمی وەك چیکنه، بۆ نووسین و قسەی زل
خەرەکرێس و درێژدادڕه هەروەکو بلوێربەژێن
ساڵەهایه زۆر ساویلکەو و نەزانی فریو داوه

کلکه تەشیی باریکڕێسی وەك تەشیی پلکه شیرین
بەڕۆژو شەو بای پیا ئەداو دەخولێتەوه بیٚوچان
سەد گلۆڵەو کلافه بەنی پیٚ ڕێسراوه

کەچی سەیره تائێستا هەر کلکه تەشی بادانەو
ڕەنگکردنی ناو خومخانەو گرم و هووڕی خەڕەکه
نه پەڕەیەك، نه جاجمێك نه لفکەیکی پیٚ چنراوه!!

پشت بەستن بە بێگانە

تا پشتت بەستبوو بە خۆت، پشت و بازووت بەهێز بوو
لای بێگانە بەسام بووی، ناوت بەرزو پیرۆز بوو
لوتکەی سەر شاخت قەڵای سەختی دوژمن‌شکێن بوو
سەنگەرت پڕ لە ڕۆڵەی مەردی دوژمن‌شکێن بوو
هێزی جەماوەری گەل هاوبیری مەبەستت بوو
پێنووس و چەك بەجووتە چەکی هەردوو دەستت بوو
هەتا خۆراکت نان و دۆی پیرێژنی کورد بوو
(برا لەپشت برابێ) دروشمی درشت و ورد بوو
جامبازو چەرچی و دەلاڵ بازاڕیان ساردوسڕ بوو
پیاوی سیخوڕو خۆفرۆش ڕووڕەش بوو، حاڵی شڕ بوو
بەڵام کە کەوتیتە داو و تەڵەی بێگانە
بووی بە دەسنگەخۆری زۆڵی هەرزەو جانانە
هەرچیت هەبوو دۆڕاندت وەك قومارچیی مایەپووچ
هەر ڕۆژە لە هەوارێك سەرسم ئەدەی لنگەوقووچ
هەر وابووە و وائەبێ، ڕەوشی مێژوو وەهایە
پشت بەستن بە بێگانە پەشیمانبی لەدوایە
ئەگەر هەزار جار بکرێت ڕێی بێگانەپەرستی
ساویلکانە دوای کەوی و ڕیشت بدەیتە دەستی
بە هیوای ئەوەی زنجێك لە سایەیدا هەڵبەستی
ئەنجام خۆت دەبینیەوە چەند دۆڕاو و شکستی
گەر بەتەمای بێگانە دەس بەریت بۆ فرمانێ
سەریش کەوی بە پیاوو بەندەی خۆیت دەزانێ
خەلاتی ئاغای نامەرد بۆ نۆکەری سەرشۆڕی
هەمیشە شەقی مزرە بۆ قنگی پان و پۆڕی

دەردی نەخۆشی من منە و خۆخۆیی

کوردە خۆت هەڵتەکێنە ڕەنگینە کۆڵ و بارت
لەم ڕۆژە تەنگانەدا کە دوژمنی خوێنخوارت
چنگی لە قوڕگت گیرەو دەیەوێ بیخنکێنێ

تۆوی کوردێك له خاکی کوردستانا نەمێنێ

له جێی ئەوەی یەك بگرین، برینی یەکتر سارێژ کەین

نووکی پێنووس ئاڕاستەی داگیرکەری خوێنڕێژ کەین

جیاوازیی بیروباوەڕ لەیەکمان نەترازێنێ

نەبێتە کۆستە کۆستەو هەر کەس بەجیا بخوێنێ

کەچی داخی گرانم[1] هەندێ له ڕۆشنبیران

وەکوو شەڕە گەڕەکی زەمانی جاری جاران

بەردی (قۆچەقانی)یان ئاڕاستەی سنگی یەکە

زمانی شەڕە جنێویان کرژە وەك زەنبەلەکە

ئای نەخۆشیی من منە، ئای شێرپەنجەی کوردەکوژە

چۆن ساڵەهایە لێمان بووی بە زەرووی خوێنمژە

هەزار ڕەحمەت لەو کەسەی دەیفەرموو کورد یەعنی کورت

دەبێ ناوی کەی لێ نرێ ئەگەر هاتو یەکی گرت

کارەساتی هەڵەبجە
(هیرۆشیمای کوردستان)

١٩٨٨

شاری هەڵەبجەی جوانەمەرگ

بووکی ناکامی شارەزوور

شاری مێژوویی دێرینی

کۆمەڵگای شیعر و ئەدەب و

جێنزرگەی پیاوچاك و پیر

شاری خۆشی و ئاسایش و زەماوەند و ڕەشبەڵەکی

سەیرانگای (زەڵم) و (گوڵان) و

یادی بەستەی (چەلەبان) و

کۆڕی گەرمی ناو باخی میر

---

[1] مەبەست تۆفیق وەهبی بەگە کە هەمیشە هەناسەی بۆ ئەوە هەڵدەکێشا کورد بە درێژایی مێژوو بەلای یەکگرتن و یەکێتیدا نەچووە و ئەمین زەکی بەگی مێژوونووسی گەورەی کورد لە پاشکۆی کتێبەکەیدا بۆ مێژووی کورد و کوردستان هەر هەمان داخی خۆی هەڵڕشتووە و گەلێك نموونەی بۆ ئەوە هێناوەتەوە چۆن کورد یەکی نەگرتووە بۆیە نەگەیشتووە بە ئامانجەکانی خۆی.

بەهەشتی جوان و ڕازاوەی
داوێنی چیای (باڵامبۆ) و
لاپاڵی (گوڵپ) و (عەنەب) و
(عەبابەیلیێ)ی خنجیلانە و
دیمەنی (شنرویێ)ی دڵگیر

شاری هەڵەبجەی مەڵبەندی
عێلی جاف و شۆڕەسواران،
کاروانسەرای سەدان ساڵ و
مەنزڵگەی (عێلی موڕادی)ی
(خوسرەو بەگ) و (بارام بەگ) و
ڕێبازی گەرمیان و کوێستان

جێی جۆلانە و لانکە و بێشکەی
داری بۆنخۆشی قەزوان و
بەلاڵوك و گوێزی هەورامان
بەنی دەسترازەی لە خوریی
شەکی کاڵی ئێڵی جافان

ڕازاوە بە مت و مووررووی
شەوە و شیلانی ڕەنگاوڕەنگ،
بە خڕخاڵی گوڵ و باری
(هەجیج)ی ڕێی (باوە کۆچەك)
لە هەورامانی تەختەوە
بەرەو شارەزوور و گەرمیان

کە چەندانی وەك "مەولەوی" و
"ئەحمەد موختار" و "تایەر بەگ"،
شاعیری وەکوو گۆران و
دەیانی تر بە لایلایە و
بەدڵ و بە گیان پێگەیان

ئەو شارە جوان و ڕەنگینە

دەستەخوشکی هاوئاواتی
شاری هەڵمەت و قوربانی و
هاوبیری ڕێی تێکۆشان و
خەباتی سەختی بێوچان

ئیمڕۆ سەراپای وێرانە
خەمگین و مات و ڕەشپۆشە،
هەمووی شین و واوەیلایە و
بوەتە گۆڕستانی گۆڕی
هەڵنەبەستراوی هەزاران
منداڵ و پیری بێتاوان

جۆشی لوولکی بارانی
گوێ چەم و سەر گرد و لاپاڵ
سۆزی ئاوازی خەمڕەوێن
بە لەرەی کونی شمشاڵ و
چریکەی گەرمی کنالەیلی
هەرزەکاری دەزگیراندار
بۆ سیاچەمانەی هەورامان

بە بەرچاوی هەموانەوە
ئیمڕۆ هەڵەبجەی جوانەمەرگ
لە دەنگی ناسازی (پەپوو) و
شین و چەمەرە بەولاوە
دەنگێکی تری لێ نایە
نە کناچەی پۆڕی گوێ (زەڵم) و
نە قاسپەی کەوی شنرویّ و
نە لوولکە و نە شمشاڵە و
نە جۆشی لاوی سەرگەرمە و
نە مەرحەبای سەر ڕێگایە

پەرداخی تاوانی فاشیست
بەخوێنی ئاڵی شەهیدان،

بە فرمێسکی تازە بووکی
ناکام و دایکی جەرگ سووتاو
سەرڕێژە و لێوان لێوانە

تاوان گەیشتوەتە ئەوپەڕی
بە هیچ پێوانە و ترازوویەك
ناپێورێ و هەڵناسەنگێنرێ
باری تاوانبار تا بڵێی
بارێکی قورس و گرانە

مەگەر تەنها لای ئەوانەی
بایەخی گیانی شەهیدی
شاری هەڵەبجەی جوانەمەرگ
لە بازاڕی سیاسەتیانا
وەکوو تۆڵەکە هەرزان بێ

مەگەر لەلای هەلپەرست و
پیاوی دووڕووی میللەتفرۆش
ڕووداوێکی ئاسایی بێ و
لەبیرچوونەوەی ئاسان بێ

مەگەر پیاوی ترسنۆکی
بیروباوەڕ داڕووخاوی
لاداو لە ڕێگەی ئازادی
لە تاوانی وا بێدەنگ بێ و
گۆشەگیری کونجی تەسك و
وابەستەی ڕێبازی تەکیەی
شێخە درۆزنەی ورچەوان بێ

ئەو کوردەی کە تاوانی وا
لە بیری خۆی دەباتەوە
یا هەوڵئەدا ئەم تاوانە
بۆ سوودی تەکیەی شێخەکەی

لەناو مێشکی جەماوەردا
بە زمانی لووس بشواتەوە

وەك پیاوکوژەکانی ڕژێم
تاوانبارو بێویژدانە
دەبێ تا ماوە ڕووڕەش بێ و
شەرمەزاری ناو میللەت بێ
نەفرینی خوا لەو کەسە بێ
ئەم هەڵوێستە نامەردانەی
لە بیری خۆی دەباتەوە

پیرەمەگروونی گەردنکەش
هۆ (بالانبۆ)، هۆ (شەمێران)
هۆ لوتکەی (شاهۆ) و (هەورامان)
شوێنەواری قەڵای سەختی
"خان ئەحمەد خان"ی (ئەردەڵان)
هەوارگەی کۆڕی تەهلیلەی
هەزاران پیر و مورید و
تەرانەی (گاتا)ی (ئاوێستا) و
مەڵبەندی باوە زەردەشت و
ئاتەشکەدەی پیری موغان

لەدوورەوە چاوم لێیە
قوڵپی زووخاوی دەروونتان
وەك کوورە جۆشی سەندووە
بەرامبەر بە کارەساتی
هەڵەبجەی شاری شەهیدان

زۆر دڵنیام یەك بە یەکتان
وەك مێژوونووسێکی دڵسۆز
لق و پۆپی دارستانتان
دەکەن بە پێنووس بۆ تابلۆی
ئەم ڕۆژە ڕەش و سەختەمان

وەك هونەرمەندێكی دڵسۆز
كامیرای سەر لوتكەكانتان
دەخەنە كار بۆ گرتنی
فلیمێكی دڵتەزێنی
ئەم ڕۆژە پڕ مەینەتەمان

وەك بەڵگەیەكی مێژوویی
دەفتەر و فلیم و ئەلبوومی
بەسەرهاتی میللەتێكی
بەشخوراوی بێدەرەتان
دەخەنە بەردەستی هەموو
میللەتانی سەر ڕووی جیهان

دەیخەنە بەر دەستی نەوەی
ئیمڕۆ و دواڕۆژی گەلی كورد
هەتا ڕق و كینەی پیرۆز
لە دڵیانا بێتە جۆش و
كڵپە بسێنێ وەك بوركان
خۆش نەبێ لە كارەساتی
جینۆسایدی بێوچانی
ئەم میللەتە بەدبەختەمان

تا ئەو ڕۆژەی ئالای بەرزی
سەركەوتنی میللەتی كورد
بە نەرمەبای سەربەخۆیی و
سەربەستی دەشكێتەوە

تا ئەو ڕۆژەی تۆڵەی خوێنی
گەلی كوردی چەوسێنراو و
شەهیدانی ڕێی ئازادی
لە فاشیستی تاوانبار و
ڕەگەزپەرستی خوێنخواری
بێویژدان دەسێنرێتەوە

هەتا دەگات بەو ئاواتە،
بەڵێنی هەموو کوردێکی
خاوەن بڕوای خۆنەفرۆشە
وەکوو لوتکە بەرزەکانی
هەڵگورد و شاهۆ و هەورامان
گەردنیان هەمیشە بەرز بێ
بەرانبەر هێزی فاشیستی و
تا ماوە نەچەمێتەوە

ڕژێمی ڕەگەزپەرست

١٩٨٨

با ڕژێمی ڕەگەزپەرست
وا تێنەگات گەمژە و گێلین
دەزانین کێ وەستای ئەوە و
کێ بە جووت و گاسنی خۆی
کێڵگە و زەوی بۆ کێڵاوە

دەیناسین دەسنێژی کێیە و
تۆوی تاوانی ساڵەهای
بە دەستی کێ تۆو کراوە
ئاشکرایە لە دێراو و
دێبەری کێدا سەوز بووە
چ ئاودێرێك ئاوی داوە

دەمێکە ڕژێمی فاشیست
بە دەرزی و دەزووی درووماني
ئیمپریالیزم و زایۆنیزم
نەخشە و پیلانی ڕێبازی
ڕۆژبەڕۆژی بۆ چنراوە

مامۆستای وای ڕاهێناوە
هەر ڕۆژە لەسەر تەنافێك

بە جۆرێك میلبازی بكا
دەوری پیاوكوژی و خوێنڕێژی و
هەزار ڕوویی پێ سپێرراوە

كورد كوێر نییە و ئاگادارە
دەزانێت بە تۆپ و بۆمبای
كارخانەی چ بازرگانێك
سەروخواری ولاتەكەی
شێوێنراو و كاول كراوە

دەزانێت خەلە و خەرمان و
ڕەز و باخی هەزاران گوند
بە دەستی كێ سووتێنراوە
خەرمانی لەشی هەزاران
پیر و لاو و منالی ساوا
بە كام داس دروێنە كراوە
كێرد و چەقۆی قەسابخانەی
زیندانەكان بە دەستی كێ
تیژ كراوە و لە هەسان دراوە

لاپەڕەی مێژوو شایەتە
نرخی خوێنی میللەتی كورد
بە سەفتە لەناو دووكان و
قاسەی چ بازرگانێكدا
بە بارخانە هەلچنراوە

كورد بێكەسە و پارەی نییە
ناتوانێت تۆپ و فڕۆكە و
دەبابە و زرێلی بكڕێت
بۆیە لەناو مەزادخانەی
دەولەتە زلهێزەكان و
سەرمایەداریی چەكفرۆش
مافی ڕەوای پشت گوێ خراوە

ئەوەی ئێجگار جێگەی داخە
لەپاش ئەو هەموو تاوانەی
لە میللەتی کورد کراوە
ئەوەی خۆی بە خوای ئازادی و
پاڵپشتی گەلان داناوە
بەوپەڕی بێشەرمییەوە
هەردووچاوی توند نووقاوە

بە لۆکەی دۆلاری موڵی
پارەی نەوتی ڕژێمێکی
ڕەگەزپەرستی فاشیستی
هەردوو گوێچکەی ئاخنراوە
بە دەرزی و کشتەکی دەزووی
ڕژێمێکی سادیی خوێنڕێژ
دەم و لێوی توند دوورێنراوە

هەرچەندە ئەکەم و ئەکۆشم
تێناگەم! سەرم سووڕماوە
بۆچی ویژدانی حەزرەتی
بە درۆ شێخی بیر و باوەڕ
جەڕێنراو و خەسێنراوە؟!

یا شێخ ئەمڕۆ میللەتی کورد
سەرگەردان و لێقەوماوە
دوای وەستانی لێزمەی باران
هەزار (کەپەنك) بە پوولێك
دوای قەڵاچۆ و وێرانکاری
عانەیەکی قەڵب ناهێنێت
ئەو شرینقەیەی ساڵەهایە
مێشکی خەڵکی پێ بەنج کراوە

هیچ درۆ نییە شێخی دەسبڕ
وەك چیرۆکی مێژوە ڕەشکە و

قاڵۆنجه، پاداری گرتبێ و
کوردی وەکوو مێوژە ڕەشکەی
بێ پا و دەستەمۆی بەردەست و
مسۆگەری خۆی داناوە
بۆیە حیسابێك بۆ کورد ناکا و
لە دەفتەری سیاسەتیا
لە خانەی دەست و پێوەند و
دوعاگۆی خۆیا دایناوە

بۆ ڕۆژنامەی (پراڤدا) ی ڕووسی

لەندەن، ١٩٨٨

لەدوای کارەساتی هەڵەبجە و ئاشکرابوونی تاوانکاریەکەی ڕژێمی فاشیستی بەغداد، ڕۆژنامە و گۆڤار و ئێستگەی ڕادیۆ و تەلەفزیۆنی زۆربەی وڵاتانی دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی ئەو تاوانکارییەی ڕژێمی بەغداد، جگە لە هەڵوێستی هەندێ لە دەوڵەتە عەرەبەکان وەکوو سعوودیەو کوێتو یەمەنو سوودانو یەمەنی باکوور و مەغریب کە چووبوونە سەر وەزارەتی دەرەوەی بەریتانیا بۆ دەربڕینی بێزاری بەرانبەر بە ڕۆژنامەکانی بەریتانیا کە زۆربەیان تاوانەکەی هەڵەبجەیان خستبوە ئەستۆی ڕژێمی بەغدادو ڕۆژنامەی "گاردیان" لە لەندەن ئەو چوونەی نوێنەرانی ئەو دەوڵەتانەی خستە ڕوو. بەڵام لەمەیش سەیر و سەمەرەتر ئەو هەڵوێستە ناپیاوانەی ڕۆژنامەی "پراڤدا"ی زمانحاڵی حیزبی کۆمۆنیستی سۆڤێتی ئەو ڕۆژانە بوو، لە نوێنەرەکانی ئەو وڵاتە عەرەبانە ناپیاوەتیتر مەقالێکی بڵاو کردەوە، هەمووی پاکانە بوو بۆ ئەم ڕژێمەو لە عەرەبەکان زۆرتر بۆ تاوانبارەکانی بەغداد پاڕایەوە و دەرویشەکانی لای خۆشمان هی وایان هەبوو دەیفەرموون پراڤدا ئەمەی هەر لە خۆیەوە نووسیوە!!

ئەی ئافەرین (پراڤدا)ی بێ ویژدان — ناماقووڵیت کرد ... شەکرت شکان!!
دوای ساڵەهای ساڵ وەك (لۆتی چەقۆ) — بە جارێك سووك بووی، ناوی خۆت زڕان

بۆ چنگێك پارەی ڕژێمی فاشیست — شەرەفی وشە و پێنووست دۆڕان
لای خۆت ئینجیل و ئاڵای مەیدان بووی — ناوی خۆت نابوو پاڵپشتی گەلان

دەرکەوت ساختە بوو، خەڵەتاندن بوو — پاڵپشتی نەبوو، پشت شکاندن بوو
تلیاکی هەست و مێشك مراندن بوو!! — بۆ دەسبڕین و خۆسەپاندن بوو

دەك خەجاڵەتی بیروبڕوا بی هەتاكوو ماوی سووك ڕیسوا بی
چاو بەرەوژێری مێژووی دواڕۆژ بی نوقمی زەلكاوی ساختە و ڕیا بی

تاوانێكی مێژوویی

بە یادی هەردوو شیعرەكەی نالی و سالم

لەندەن، ١٩٨٨

كە ساتی خۆی توركی عوسمانی ئەمارەتی بابانی تێك دا و شاری سلێمانیی داگیر كرد، ئیتر دەستیان كرد بە كاولكردنی ناوچەكە و تالآنكردنو دوای ئەمە "نالی" شاعیر لە دوورەولآتەوە بە شیعرێك هەواڵی سلێمانی و ناوچەكە لە "سالم"ی شاعیر دەپرسێت، سالمیش بە شیعرێك وەڵامی دەداتەوە، باسی دڕندەیی كاربەدەستانی توركی داگیركەری بۆ دەكات.

لە كۆتایی ساڵانی هەشتاكانی سەدەی بیستەمدا ڕژێمی فاشیستی بە غداد لە توركەكان دڕندانەتر دەستیان كرد بە ئەنفالكردنی ژمارەیەكی زۆری كورد، بەتایبەتی لە ناوچەكانی گەرمیان، كە سەرچاوە شارەزاكان ژمارەی ئەو ئەنفالكراوانەیان بە پتر لە (١٨٠ هەزار) كەس داناوە كە هەموویان بێسەروشوێن لەناو براون .

بە یادی ئەو دوو شیعرەی نالیو سالمەوە لەم دوورەولآتەوە كە هەواڵی ئەو تاوانە گەورەیە دەبیسرا، خۆمم پێ نەگیرا و ئەو هەواڵانەی دەگەیشتنە دەرەوەی وڵات شتێك نەبوو كە هیچ كوردێك بتوانێت بەرانبەریان بێدەنگ بێتو منیش بەم چەند دێڕە هەستی خۆمم وەك باسێكی مێژوویی بەم شیعرە تۆمار كردووە بۆ بەراوردكردنی باری ئەو ناوچانەی نالی لێی دواوە لەگەڵ ڕووداوەكانی ئەم سەردەمەدا.

لالە نالی گەرچی ئێستا ئێسك و پۆستت داڕزاوە
مار و مێروو لەژێر خاكا هەمووی وەك گڵ دابێژاوە
تێكەڵ بە خاكی ناو گۆڕە، دوور لە ((بادی خۆش مروور))ە
دوور لە مەنزڵگەی باوانی (خاك و خۆڵ)ی شارەزوورە
بەڵام سۆزی ئەو شاكارەی ناردبووت بۆ دۆستەكانت
هەرگیزاو هەرگیز ون ناكەن، نە خۆتو نە ناونیشانت

لالە نالی ئەو ڕۆژانەی كە میری بابانیان لابرد
توركی عوسمانی وەك واشە بەربووە میللەتی كورد
ئەوسا تۆیش وەك حاجی قادر ئاوارە بووی، دووروڵات بووی
دوور لە خاكی نیشتمان بووی، گیرۆدەی داوی نەهات بووی
قوربانی تۆزی ڕێگە بووی ئێش و پەژارەت بشكێنێ

چاوەڕوانی نامەیەك بووی پەیکی شارەزا بۆت بێنێ
لەدوای دەربڕینی هەست و ناردنی سەلامێکی دوور
پرسیبووت: ئایا بێمەوە یا بوەستم تا (نەفخی صوور)؟
سالمی دۆستی دێرینت بۆ وەرامی هۆنراوەکەت
فەرمووبووی: بۆ کوێ دێیتەوە بۆ وڵاتە کاولکراوەکەت!!
تازە کوردستان جێی دڵی تۆی تیا نابێتەوە، قوربان
بەرگە ناگرێت ... با نەپڕووکێت وەك دڵی ئێمەمانان
گەرچی دەردی ئاوارەیی دەردێکی پڕ لە ناسۆر بوو
ژیانی دوورەوڵاتی پەژارە و خەفەتی زۆر بوو
چار نەبوو، بووی بە ئاوارە، بە دەروونی هیلاکەوە
شەو و ڕۆژ گینگڵت دەخوارد هەتا نرایتە خاکەوە
لالە نالی گوێم بۆ شل کە وەك سالمی ساحێبقڕان
چۆن جەوری دەوری عەسمانی لە دڵیا بووبوو بە ژان
با منیش نەختێك ڕووداو و بەسەرهاتی ئەم ڕۆژانە
کە هەریەکەی تاوانێکی تا بڵێی ئێجگار گرانە
بە دەست و پەنجەی لەرزۆك‌و سستم بەشێکی تۆمار کەم
بەم هۆنراوە خوارو خێچە لە هەندێکت ئاگادار کەم
نازانم چۆن دەست پێ بکەم، کامیان سەرەتای دێڕم بێ
کامیان دوادێڕو کۆتایی شیعری ناڕێك و گێڕم بێ؟!
دەڵێی ڕۆژانی هولاکۆ، خوێنڕشتنی جەنگیز خانە
یاخود تاوانی ڕەزشا و ئەتاتورکی بێویژدانە
تاوانی وەك ئەوەی ئیمڕۆ لە هیچ میللەتێك نەکراوە
ئەوەی ئیمڕۆ بە کورد ئەکرێ لە هیچ لایەك ڕووی نەداوە

نرخی مرۆڤ و پیاوەتی، دراوسێتی، وەفای ڕابوردوو
چاکە، دڵنەرمی، شەرم و ناموس، حەیا و ئابڕوو
ئەمانە هەموو بە پوولێك، هەموو پەشمە لای فاشیستی
لە قامووسی کردەوەیان هیچی نابینی و نایبیستی

ڕاستە تاوانی عوسمانی وەکوو سالم بە هۆنراوە
چۆن فەرمووبووی سەراپای لە مێژوودا تۆمار کراوە

بەڵام بڕوات بێ ئەوانە ئەگەرچی هەموو ئاوانە
هەموو وەك خۆیی چێشت وایە لەچاو جەوری ئەم ڕۆژانە
ئیمڕۆ سەراپای کوردستان قەسابخانەیە ... زیندانە
نرخی خوێنی میللەتی کورد وەکوو تۆڵەکە هەرزانە
بە هەزاران لەناو دەبرێن، زیندان دەکرێن بە ڕەشبگیر
منداڵ و پیری بێدەرەتان ئەدرێنە بەر گوللەی شەست تیر
ماری مارخۆر پەیدا بووە، نەهێنگرە وەك سفرەمار
بۆ سوودی خۆی ملی باوکی لەت دەکا بە تەور و مشار
ماری سەر شانی ئەژدەهاك تێر ناخوا لە مێشکی پژاو
وەکوو زەرووی خوێنمژ وایە، تینووی خوێنە لەبریتی ئاو
شەیدای دیمەنی فرمیسك و هەنیسك و ئاخ هەڵکێشانە
مەستی خوێنە لە جێی بادە و شەرابی کۆڕی مەیخانە
زرەی زنجیر و کەلەبچەی لەلا وەکوو مۆسیقایە
هاوارو ناڵەو گریانی لەلا دەهۆڵ و زوڕنایە
ئەوسا لات وابوو هەر تەنها (شیوە سوور) سوور هەڵگەڕابوو
ئێستە هەموو دۆڵ و شیوێك لافاوو گۆمی خوێناوە
ئیمڕۆ لە جێی ئەو قوڵپانەی جاران وەك دانەی مرواری
لە (سەرچنار) دا هەڵدەقولا لە هەردوو چاوی نازداری
ئێستە تەنها هەر فرمێسك و قوڵپی خوێناو و زووخاوە
دووسەد (ئاوبارە) و (بەکرەجۆ)ی بە جۆگا لێ هەڵگیراوە
ئەو شارەزوورەی تۆ دیبووت ئێستا وەك جاران نەماوە
نەك هەر بێستان و مەرەزەی، دڕکیشی پێشێل کراوە
ئاوی (سەرای سوبحاناغا) کە شوێنی بەزم و سەیران بوو
جێی هەڵپەڕکێی شۆخ وشەنگ و کیژۆڵەی شەدەلاران بوو
دووئاوان کە جاران ڕێڕەوی کۆچ و هەوارگەی یاران بوو
بۆنخۆش بە سمڵ و مێخەکی سنگ و یەخەی نازداران بوو
تەوژمی عەشقی تانجەرۆ بۆ دەسلەملانێی ئاوی زەڵم
هەتا دەگەیشتە دووئاوان شارەزووری دەکرد بە هەڵم
ئێستە ئەو هەموو ئاوانە، بە بۆمبای غازی ژەهراوی
زیندەوەری تیا نابینرێ ... نە ماسی و نە قاز و مراوی

ناوچەی (زەردیاوا)ی "حەبیبە" کە بە شیعری بەرزو جوانت
بۆ ڕەخنەی تیلایی چاوی فەرمووبووت بە هاوڕێکانت
مەحبووبەم کوا خێڵو قیچە و کەی چاوی مەیلی شەڕ ئەکا
خێڵو قیچ نییە، هەر تەنها ترازووی نازی سەر ئەکا
ئەمڕۆ ئەو ناوە وێرانە، سەرانسەی کاول بووە
هەزارانی وەك حەبیبە ئەو ناوەی بەجێ هێشتووە
بە هەزاران دەربەدەر و ماڵوێران و سەرگەردانن
هەموو لە کووچەی شارانا پەناهەندەی وڵاتانن
بن ئەو دار مازوو و بەڕوانەی ناو (قۆپی) کە جاران
بە کۆمەڵ لەگەل فەقێکان دەتانکرد بە شوێنی سەیران
ئێستا لق وپۆپیان هەموو وشکەڵ بووە و داهێنراوە
بنچك و پووش و پاوەنی (داری زەرد) هەمووی سووتاوە!!
پرسیبووت: ئایا چیمەنی سەوزی خانەقا دەروژوور
وەك جاران جێی کەوشەکە، یا چۆڵە هەروەك (سەلم) و (تور)؟
ڕازاوەیە بە ڕێحانە و گوڵی جوانی سەوز و سوور
یا وشك هەڵگەڕاوو زەردە هەروەك ڕیشی (کاکە سوور)؟
لالە نالی چیت بۆ باس کەم!! ئیمڕۆ سەراپا کوردستان
پێشێل کراوە بە پۆستاڵی ڕەگەزپەرستی بێویژدان

چیمەن و مێرگ و مێرغوزار سیس بووە، وشكو ژاکاوە
باخ هەمووی بێ باخەوانە و لە تینوا زەرد هەڵگەڕاوە
شوێنی سەیرانگای (کانی با) و (شیوی ئابدار) داڕووخاوە
کانی و ئاویان وشك بووە، هیچ شوێنەواریان نەماوە
سەدان زنج و خانووی قوڕی ئاوارەی تیا دورست کراوە
ئاوارە هەمووی برسییە و هەر بەحاڵ گیانی تیا ماوە
ئەرخەوانی (گردی سەیوان) لە جێی گوڵی ئەرخەوانی
ئێستا سەراپای ڕەشپۆشە قوڕ دەپێوێ تا بەیانی
ئەوسا ترسابووی کە پردی (سەرشەقام) درزی بردبێ
یاخود داری (پیرمەنسوور) و (شێخ هەباس) پەکیان کەوتبێ
ئێستا دیواری ناو خانووی هەزاران ماڵ یەکالایە

بە هەزاران گوند وێرانە، دەنگی زەلامی لێ نایە!!
کەی گوێ دراوەتە پیرەسوور! کەی گوێ دراوەتە شێخ هەباس
هەزاران داری وەك ئەوان ورد کران بە تەور و تەوراس
کۆچ و باری شەوو ڕۆژی دەربەدەر و ئاوارە کراو
بە قرچەی گەرمای نیوەڕۆ، لەبەر سوورە سووری هەتاو
لە گەرمیانەوە لوول کراوە، بۆ دەشتی کاکی بە کاکی
بێگانەیش بۆ ناو کوردستان، بۆ داگیرکردنی خاکی
ئەمانە ئیمڕۆ دیمەنی بەسەرهاتی کوردستانە
ژیانێکە هەر مەپرسە! مردنە و بەناو ژیانە
کاروانی خەم نابڕێتەوە، هەر تاوان بەدوای تاوانە
ئەوەی بەسەر کوردا هاتووە لە کوێستان و لە گەرمیانە
بە نووسینی کتێب و دوو کتێب زنجیرەی کۆتایی نایە
بزانین تا کوێ بردەکا و چی ئەنجامێکی لەدوایە
بەڵام لالە دڵنیا بە فاشیستی خایاڵی خاوە
زۆری وەك ئەو بۆ قەلاچۆی میللەتی کورد هەوڵی داوە

کاری ئێمڕۆ و دوێنێ نییە، زۆری تر لەم بوارەی داوە
هەریەك لە قۆناغێکدا سەرەنگرێ بووە و ملی شکاوە
بە برینداری و بە لاوازیش لەشی ئەوەندە قورسە کوردستان
بە شانی هەموو دوژمنان هەڵناگیرێ بۆ گۆڕستان

سەرئەنجامی (ورچ)ی پشت کێوی قاف

١٩٨٨

دەمێکە هەڵوێستی ورچی پشت (کێوی قاف) ئاشکرایە
دەمێکە ئەوەی دەیفەرموێ، هەمووی چاوبەستو ڕیایە
کاکی برا ڕاستە بە قسەی ئەوەی دەیڵێ ڕەوایە
بەڵام مێژوو دەری خستووە، قسە جیایەو کردار جیایە
کورد ئیمڕۆ لای ئاشکرایە ڕەگو ڕیشەی ئەو درەختەی
ئاواتی کورد دێنێتە دی تەنها لە خاکی خۆیدایە
بە هیوای گرمەو چەخماخەی هەوری سووری ئاسمانی دوور
گەڵایەکی پێ سەوز نابێ و هەر دەسخەڕۆیی لەدوایە

هاکا دووکانی جامبازیو فرۆفێڵی پێچرایەوە
شرۆشاتاڵی لوول درا بە خۆیو بە دەزگایەوە
لە مەزاتخانەی بازاڕی دەوڵەتانا هەڕاجی کرد
هەرچییەکی بوو هەمووی فرۆشتو قەرزی کۆنی پێدایەوە
ئەو گۆزە سوورە نیاز بوو هەژار دەمی پێوە بنێو
تینوێتیی خۆی پێ بشکێنێت، هاکا لەپڕ تلیسایەوە
قەوارەی ئەو ورچە زلە بۆڵەی ئاسمانی کەڕ ئەکرد
هاکا وەك شێرە بەفرینەی بەهار لەپڕا توایەوە
کاکەلێی دڵپاك لەبیرتە بە نانەسکیو بە هەژاری
بە ئەشکەنجەی ناو زیندانی فاشیستیو ئێشو ئازاری
وەك (گیسکەکەی هەیاسی خاس) هەر جارە لە هەڵوێستێکدا
مام ورچ بە شووڵکێکی تەڕی دەیخستیتە گەمەو یاری
بە قسەی خۆشو زمانی لووس مێشكو دڵی زاخاو دابووی
لات وابوو دوڕو گەوهەرو ئەڵماس لە دەمی ئەبارێ
بە خۆڕایی بووی بە ئەڵقەی زنجیری نەخشەو پلانی
سەرگەرم بووی لەناو تەکیە یا وەك دەروێش بە تۆبەکاری
هەتا ئێستا ڕەنجەڕۆ بووی، بە (دێوجامە)ی دەسخەڕۆ بووی
لەمەودوا ئیتر بێرەوە سەر باری بەرەی کوردەواری
ڕۆژی ڕزگاربوونی چینی چەوساوەی میللەتی خۆتە
لادە لە فێڵی ورچی سپی، لە خۆیو ئەرکی بێکاری

چەرخو فەلەکی کاوبۆی

یانکیی کەڵگای چاوبرسی وەك دەریالووشی تێرنەخۆر
بەپێی پڕۆژەی سیاسەتی، بە خوایشت بێ یاخۆ بەزۆر
چەرخو فەلەکی بائەدا، وەك جامبازی چەقاوەسوو
هەر ڕۆژە بۆ مەبەستی خۆی کێی پێویست بێ ئەیدا بە شوو
دەیکات بە بووکی ڕازاوە لەژێر تاراو پەردەی نازا
دەینێرێ بۆ زاوای تازە لەگەڵ بەربووکی جامبازا
بۆ گەیشتن بە ئامانجی بێ ڕەوشتەو بەرەڵڵایە
دنیای لا ((تەگەو بەرانە))و ((بە مێردی نییە، بە خولایە))

ئاخۆ ئێستا نەخشەی تازەی بۆ کام تازەبووک کێشاوە؟
چ شۆڕەسوارێکی تازەی بۆ زاوایەتی داناوە؟

چ مەلایەك دوعاگۆیەو چ قەشەیەك ئینجیل‌خوێنە؟
کێ بەربووکی تازەبووک‌و کێ شایەری پاروگلێنە؟

کێ هەڵگری (پاش تێلانە)و وەرگری شیربایی بووکە؟
زاوای تازە شۆڕەسوارە یا بێ‌فەڕەو نێرەمووکە؟

ئاخۆ کاوبۆی هەتاکوو کەی داشی دامەی سوار ئەبێ؟
بێ‌دەسەڵات بەشخوراوو باری ژیانی لار ئەبێ؟

ئێمە پیر بووین‌و بەسەر چووین، ئەوی بەبەریەوە مابێ
ئاخۆ لە مێژووی سەردەمیا چ سەرەنجامێك نووسرابێ؟

داربەڕووی مێژووناس

۱۹۸۹

لەکاتی خۆیدا هۆنراوەیەکم بڵاو کردبوەوە دەربارەی هیوای ڕزگاربوون لە ئاوارەیی‌و گەڕانەوەی هەزاران ئاوارەی کورد لە وڵاتانەوە بۆ کوردستان. هونەرمەندی ئێجگار دەنگخۆش‌و برای بەڕێزم کاك مەزهەری خالقی ئاوازێکی تایبەتی بۆ ئەو هۆنراوەیە داناو بە کاسێت بڵاوی کردەوە.

لە ساڵی ۱۹۸۹دا سەرەڕای ئەو هەموو تاوانەی ڕژێمی فاشیتی بەغداد بەرانبەر بە کوردو کوردستان کردبووی، بەڵام ئومێدی گەڕانەوە لە پەرەسەندندا بوو، منیش بە هۆنراوەیەکی تر هەستی خۆمم دەربڕی وەکوو لە خوارەوە وتوومە:

ئەگەر هات‌و نەمردم‌و
کوندەبەبووی شوومی فاشیست
گۆڕی ون بوو، ملی شکان
کوردی چەوساوەو مافخوراو
وەك میللەتان ڕزگاری بوو
لە داگیرکەری بێ‌ویژدان

وەکوو هەموو ئاوارەیەك
بە زیندوویی شاد بوومەوە

بە خاکی پاکی کوردستان
دوای ئەوەی گەردی چەند ساڵەی
ئاوارەیی و دوورولاتیم
لە قەراغ شارێ فرمێسکو
هەنیسک لە لەشم داتەکان

تێرتێر دەستم کردە ملی
دۆستو کەسوکارو خزمان
لەجیاتی کلی (کێوی طوور)
چنگێك لە خۆڵی (سەیوان)م
هەڵسوو بە دیدەما
بە کلچێوکی دارئەرخەوان

ئەوسا هەروەکوو دێوانە
خۆمو گالۆکو دەفتەرێك
بە هەورازی کوورو سەختی
(هەرووتە)دا سەرئەکەوم
هەڵدەکێشم وچان بە وچان

تا دەگەمە لوتکەی (ئەزمڕ)
ڕوانگەی بەرزو گەردنکەشی
شاری (هەڵمەتو قوربانی)و
ڕەمزی خەباتو تێکۆشان

یەکەم پشووی سەر ئەزمڕم
بۆ وچانو حەسانەوە
کە بە گڕی تۆپو بۆمبای
ڕەگەزپەرستی فاشیستی
لقو پۆپی هەڵکرووزاوە

وەك صوفیەکانی (بوژا)یی
بە چۆکا دێم بۆ پیرەدار،
بەسەرهاتی ئەم چەند ساڵەی
لێ دەپرسم: چی ڕووی داوە؟

گوێ شل دەکەم بۆ داستانی
ئەو هەموو بەسەرهاتانەی
لەناو مێشکی پیرەدارا
یەك بەیەك تۆمار کراوە

ئەوسا ئەگەر ئەو ئاواتەم
بە زیندوویی بۆ هاتە دی‌و
نەبوو بە سەرباری خەمی
ناو دڵە پڕ زووخاوەکەم
لەدوای مردنیش دڵنیام
ئەوەی بۆی ئاواتەخواز بووم
نابێتە گرێکوێرەی دڵی
ناو کفنە داڕزاوەکەم

ئەوەی شایانی باسە، زۆری پێ نەچوو لەدوای ڕزگاربوونی کوردستان لە ساڵی ١٩٩١دا، بۆ ڕێکخستنی میهرەجانەکەی شێخ مەحموودی مەزن ساڵی ١٩٩٢ چوومەوە بۆ سلێمانی و لەگەڵ چەند برادەرێکدا سەرم لە خزمەکانی (مووبرە)م داو لە ئەزمڕ لامان داو ئەم شیعرەم بۆ خوێندنەوە.

نەورۆزی ساڵی ١٩٨٩

لە ئاهەنگی نەورۆزدا لە لەندەن ئەم شیعرەم خوێندەوە، پێشکەش بە گیانی شەهیدانی ڕێگەی ئازادی کوردو بە یادی ئاهەنگەکانی نەورۆز لە (کارێزی وەستا شەریف)ی بەردەمی گردی مامەیارە کە هەموو ساڵێك هەتا "پیرەمێرد" مابوو ئەو ئاهەنگە لەو شوێنەدا دەکرا.

بیرمە نەورۆز بوو، وەرزی بەهار بوو — دەشت‌و دەر سەوز بوو، گوڵ‌و گوڵزار بوو
پاڵ گردی یارە مەیدانی غار بوو — حیلەی ماین بوو، هەوهەوی سوار بوو
لایەك کەوشەك بوو، گوڕمی سێباز بوو — چاوبڕکێ‌و چرپەی جووتەی دڵخواز بوو
(کارێزی وەستا شەریف) سەرەوخوار — لەنجەولاری بوو وەك بووکی نازدار
ڕیزی هەڵپەڕکێی لاو و هەرزەکار — لەسەر زەویی گیای نەرموڵەی بەهار
ترپەی پانی‌بەرز، هاژەی زەنگیانە — هاڕەی مێخەکبەند، زڕەی لەرزانە
دەسماڵ‌و کەوا و کراسی زەردو سوور — خەرمانەی دابوو وەکوو کۆگای نوور
پەریی بەهەشتی جوان‌و ڕازاوە — وەك قەتارەی گوڵ لەو کەنار ئاوە

به زورناو دەهۆڵ پێکا هەڵچووبوو
پیر لە جوان زۆرتر سەری گەرم بووبوو
سەرچۆپیکێشی سەرگەرمو بەجۆش
بە قریوە ئەو خەڵکەی هێنابووە خرۆش
ئەمە بوو شێوەی نەورۆزی جاران
دوور لە گێچەڵو گەڕی بەدکاران

بیرمە پیرەمێرد خۆیو گاڵۆکی
بە چڵێك نێرگزی یەخەو بەرۆکی
بەو ناو خەڵکەدا وەك پیری موغان
گەورەو بچووکی وەك یەك ئەدوان
پەندی پێشینان وەکوو مرواری
بە دانەو بە ڕست لە دەمی ئەباری
لەپڕ ئاهێکی ساردی پڕتاسەی
تێکەڵ بوو بە بای گڕی هەناسەی
فەرمووی کوڕینە لەدوای ڕووخانی
دەزگای ڕزیوی کۆنی عوسمانی
کورد کەوتە داوی وڵاتانەوە
هەرلایە بەجیا دەیچەوسانەوە
لەوساوە وەکوو مەڕی بەسەزمان
دوای هەر کەسێ کەوت نەیبردە ناو ڕان
((داخەکەم بۆ کورد وەك فەرهاد وایە
بێستوون کون ئەکاو ڕەنجی بەبایە))
((ئاخ گەر نەبوایە وڕەی تەیارە
حیزیو ئازایی ئەوساکە دیارە))
((سا توخوا ڕەشۆڵ بە قەتارەوە
تا ماوم خۆتم لێ مەشارەوە))
قەتارێك بێنن خەمانم بار کەن
تاوان لە ئەستۆی تاوانبار بار کەن

بەڵێ خاڵەگیان وڕەی تەیارە
هەر لەکۆنەوە چەکی زۆردارە
ئینگلیز بە زەبری بۆمبای تەیارە
بوو بە کەڵەگا وەك باوەپیارە
بە ڕاوە ڕێویو بە پێچو دەورە
کوردستانی کرد بە پاروە چەورە
خستیە ناو گەرووی دەزگاو دووکانێ
مەگەر مام ئینگلیز هەر خۆی بزانێ
چۆن بۆ نەوت کوردی کرد بە زڕبرا
چۆن مافی ڕەوای هەموو پێشێل کرا
نەوت بوو بە ڕەشمار ئالایە گەردن
تێر ناخوا لە نەوت زۆرداری نەوسن
ئێستەش هەر عەینی تاسو حەمامە
بۆیە ئازادی لە کورد حەرامە
خاڵەگیان کاشکی وەکوو ئەوسایە
تەنها هەر وڕەی تەیارە بوایە
ئیمڕۆ کوردستان هێرۆشیمایە
کورد تووشی هەزار دەردو بەڵایە
گازی ژەهراوی هەر ڕۆژ لە شارێ
بەسەر میللەتی کوردا دەبارێ
بە بۆمبایەکی گازی ژەهراوی
هەزاران ئەمرێو کوێر ئەبێ چاوی
ژنو منداڵو پیری بێتاوان
دروێنە دەکرێن، دەبن بە خەرمان
وەك قەرەخەرمان دەیانسووتێنن
بێ کفن... بێ گۆڕ، بێسەروشوێنن
کوا خوای سەربەستیی دنیای ڕۆژئاوا
ئای چەند وەستایە لە چاوڕاوا
هەرچییەکی وتوە درۆو ڕواڵەتە
بۆ بازاڕ گەرمیی باری سیاسەتە

ئەزانن گلەیی لەم دەوڵەتانە … بۆچوونی پیاوی گەمژەو نەزانە
چۆن ڕژێمێکی نۆکەرو دەسکرد … دڵشکێن ئەکەن لەبەر خاتری کورد؟؟
بەڵام ئەی کوا خوای کرێکارو جووتیار؟ … کوا دۆستی چینی چەوساوەو هەژار؟
ئەوانەی ماڵیان کاول کراوە … ئەوانەی ژەهریان پیادا ڕژاوە
هەموویان ڕەش‌وڕووت‌و چەوساون … هەموو هەژاری ماڵوێران کراون
وا دیارە ئەمڕۆ ئاش وەرگەڕاوە … کێش‌و پێوانەی مەبدەء گۆڕاوە
کۆڵەکەی بیروباوەڕ لەقاوە … گرێژەنەی دەرگای لێك ترازاوە
بە دۆلاری بەعس گوێی ئاخنراوە … بۆیە بە جارێك فزەی لێ بڕاوە
لە هەر کوێ باسی چەکی کیمیاوی، … قەلاچۆی کوردو گازی ژەهراوی
بێتە ئاراوەو بەعس تاوانبار بێ … لە کوردستانا تاوانی دیار بێ
دەستی بۆ ئەدەن بە گەردنیانا … گورگ بێ‌تاوانە لە کوردستانا

کە بۆ چەك فرۆشتن بە دۆلاری مۆڵ … پاکانەی درۆ هەڵڕێژن وەك خۆڵ
کە بیروباوەڕ خرایە ناو مەزات … دەبێ هاوار کەین (کەشکەك صەلاوات)
کوردی هەژارو کەساس‌و داماو … کێ باسی دەکا بێ پووڵ‌و دراو!!
پیاو لەم فیلمە سەرێ دەرناکا … چەندی بەچەنە؟ پیاو بۆ کوێ ڕاکا؟!
کوردستان سوێندم بە شەهیدانت … بە کارەساتی ئاوارەکانت
هەر لەوڕۆژەوە ڕژێمی فاشیست … شارو دێت وێران دەکا بست بە بست
گەر هەست‌و هۆشم لەلای خۆم مابێ … گۆج‌و ئیفلیج بم، کوێراییم دابێ
بەدرێژایی شەو هەر ئەتلێمەوە … شیعرەکەی "پیرەمێرد" هەر ئەڵێمەوە:
ئای نائومێدی... ئای نائومێدی … هەی ڕەنجەڕۆیی‌و دڵ نائومێدی
بەدبەختی وەك من سا توخوا کێ دی … دەردی مەجنوونم لێ هاتوەتە دی
ئەمساڵ بەهارمان کە بێ‌بارانە … گوڵاڵەی سوورمان جەرگی یارانە
لە هەرسێ لاوە شاییە بەرێزە … خەنەبەندانمان خوێنی ئازیزە
بەڵام کوردستان هەردوو چاوەکەم … دایکی ڕەشپۆش‌و دڵشکاوەکەم
گەرچی خاکەکەت ئەمڕۆ لەت لەتە … دۆڕاوی کزی‌و فێڵی سیاسەتە
بەڵام دڵنیام زۆری پێ‌ناچێ … ئەم هەورە ڕەشەی ئاسمانت لاچێ
نەوەیەکی نوێی یاخیبووی دووربین … دووربێ لە خڵتەی ژەنگ‌و ژارو قین
نەوەیەك جڵەوی بە دەستی خۆی بێ … هێزی جەماوەر ڕێبەری نوێی بێ
بێتە کایەوەو میللەت ڕزگار کا … هەوری مەینەتی کورد تارومار کا

تاکەی ئەم کوردە وەك مەڕی ناوڕان ملی لوول درێ بە گۆچانی شوان
هەر ڕۆژ بەجۆرێ ماڵی وێران بێ تووشی ڕۆچوونو هەرەسهێنان بێ
کەی ڕزگارمان بوو لە کلکایەتی لە کەڵەگایی‌و لە ئاغایەتی
کەی ڕزگارمان بوو لە ناوچەگەری لە بتپەرستی‌و لە عەشایەری
ئەوسا هێزی کورد وەك بوومەلەرزە ژێرپێی دوژمنی دێنێتە لەرزە
تەختی داگیرکەر وا ئەلەرزێنێ لە کوردستانا تۆوی نەمێنێ

کوردو زمانپیسی‌و جنێودان

بەقەد گەڵای دارو درەختی ناو باخ‌و دارستانەکان
بە ژمارەی دڵۆپی باران‌و کلووی بەفری چلەی زستان
بە قەد دانەی چەوو لمی کەناری ڕووباری دەریا
بەقەد سەفتەی پارەو پووڵی سەرمایەدارانی دنیا
ئێمەی کورد بە قەد هەموویان خاوەن توانج‌و جنێوین
لە زمانپیسی‌و جنێودانی یەکتر ئێکجار سەگباب خێوین
جنێو بە دانەو بە خەروار، جنێو چەکی تێکۆشانە
جنێو ئاوە جنێو نانە، جنێو وێردی سەرزبانە
توانج‌و پلاری ناڕەوا بۆ ناوی یەکتر زڕاندن
بووەتە پیشەی شەوو ڕۆژمان وەك کاوێژی مەڕو بزن
دەیجووینەوەو دەیلێینەوە، وەك خەرەکی کۆن‌و شکاو
کورد بێ شەڕە جنێو ناژی... ماسی چۆن دەژی بێ ئاو
لە تای تەرازووی بۆچوونمانا، ڕەخنەو جنێو وەك یەك وایە
زمانمان بە جنێو ڕاهاتووەو فێری ڕەخنەی ناڕەوایە
ڕەخنەی ڕاستی کاری خێرە، ڕەخنە جیایەو جنێو جیایە
ئەوی لێکیان نەکاتەوە زەلامێکی بەرەڵڵایە

سەرئەنجامی (ورچ)ی پشت کێوی قاف
دووبارە... کاوبۆی

١٩٩١

چەرخی زەمانە کەچبینە، ترازووی دادگای لاسەنگە
لە ئاستی زۆردار بێدەنگەو بۆ هەژار بە زەبروزەنگە

ئیمرۆ وای کردووە کە کاوبۆی لە مەیدانا تاکە سوار بێ.
جڵەوی ئارەزووی خۆی شل کاو خەریکی ڕمبازی‌و غار بێ
گونی بەسەر میللەتانا شۆڕبوەتەوە وەکوو کەڵەگا
کەس ناوێرێ پێی بڵێ (لەل) کەس ناتوانێ پێی بڵێ (نا)
کێ دەتوانێ بەرانبەری ڕاوەستێ‌و بۆی بچێتە مەیدان
پاڕنەکێشی قوندەرەیە (نەتەوە یەکنەگرتووەکان)
لەدوای بێنبڕکێی حەفتا ساڵ، ورچی یخ دا، ڤیتۆی تڕان
بەنەخوێنی دەڕپێی سووری پشت کێوی (قاف)ی لێك ترازان
هەر ڕۆژەی لە وڵاتێك بەزمێکی نوێ بەرپا ئەکا
بۆ ڕاووڕووتی میللەتان بە هەر چوار پەل سەما ئەکا
هەموو دنیا بکا بە دۆلار بۆ پڕکردنی گیرفانی
نەرمە گۆشتی ملیۆنەها بکا بە مەزەی سینی‌و خوانی
هێشتا برسییەو تێر ناخوا هەروەك دەریالووش وایە
پارەی لەلا بت‌و خوایە، دۆلار مەبدەء و بڕوایە
وەك ئەستێرەی کاروانکوژە دەسبڕی ڕێگەی ڕێبوار
بە ڕواڵەت دیموکراتییەو لەژێرەوە زەردەمارە
بزانین هەتا کوێ بڕ ئەکا؟ کەی لغاو ئەکرێتەوە دەمی
کەی دەبێتە بەرهەڵستی هەڵوێستی پڕ لە ستەمی
بڕوا ناکەم هەتاکوو سەرداشی دامەی هەروا سوار بێ
ڕۆژێك دێ تووشی گونڕەشی خۆی بێ‌و باری لەنگ‌و خوار بێ

دیمەنی بادینان
لە کۆچڕەوەکەی ساڵی ۱۹۹۱

هەروەکوو لە پێشەکییەکەدا باسم کردووە، کاتێ خۆی لە ساڵی ۱۹۵٦دا دوای کۆچی دوایی شێخ مەحموودی مەزن بۆ ماوەی ساڵێك دوور خرامەوە بۆ دهۆك‌و لەو ماوەیەدا هەڵم بۆ هەڵکەوت بەشێکی زۆری ناوچەی بادینان بگەڕێم وەکوو عەقرە و زاخۆو عەمادییە. لە ساڵی ۱۱۹۱دا کاتێ کۆچڕەوەکەی دانیشتوانی بادینان بەرەو باکووری کوردستان دەستی پێکرد لە ترسی بەکارهێنانی گازی ژەهراوی لەلایەن ڕژێمی فاشیستی بەغدادەوە، لە ئەنجامی ئەو کۆچڕەوەدا تەلەفزیۆنی زۆر لە وڵاتان دیمەنی ئەو کارەساتەیان بڵاو کردەوە

لەگەڵ باری نالەباری ئەو ڕۆژە سەختەو تووشەی تووشی سەدان هەزار لە دانیشتوانی ناوچەی بادینان بووبوو، لە گەرمەی ئەو ڕووداوە دڵتەزێنەی بە تەلەفزیۆن پیشان ئەدرا یادی ناوچەکانی بادینانم بە زنجیرە هاتەوە بیرو بەرچاو، بەم چەند دێرە شیعرە هەستی خۆمم وەکوو کارەساتێکی مێژوویی تۆمار کرد.

تاوانی ئەمجارەی فاشیست لەدوای (ئەنفال)و (هەڵەبجە)
کارەساتێکی سامناکە لە کوردستانا ڕووی داوە
تاوانێکی مێژوویی‌یەو لە ناوچەوانی بێدەنگی
دەوڵەتە زلهێزەکانا بە دێڕێکی زل نووسراوە

لە بادینانی چۆڵکراو و تالانکراو و وێرانکراو
لە دەنگی ناسازی پەپووی هێزی فاشیستی بەولاوە
دەنگی زەلامێك نابیسترێ، سەرانسەری کش‌و ماتەو
ڕەزو باخ‌و دارستانی کاولکراوو سووتێنراوە

بە هەزاران ژن‌و منداڵ‌و پیری کەنەفت‌و پەککەوتە
ئاوارەیەو دەربەدەری کەژو کێو و ناو ئەشکەوتە
بە برسێتی‌و بە نەخۆشی لە کەس‌وکاری جێماوە
ڕق‌و کینی ڕەگەزپەرست هەروەکوو ژەهری زەردەمار
ئیمڕۆ هەمووی بەسەر خاکی کوردستانا داچۆڕاوە
لە لاپاڵی چیای (گارە) لە (بامەڕنی)و سەر (ئامێدی)و
بن داری کاژی (بلکێف)و لە زۆزانی (فەڕاشاوا)
لە (زاوێتە)و (کوڕی گاڤان) لە ئەشکەوتەکەی (ئاشاوە)
چاوم لێیە لانکەو بێشکەو پەڕۆ و پاتاڵی چڵکنی
کۆرپەی ساواو شیرەخۆرە لەوناوەدا پرش‌و بڵاوە
تاك‌و لۆکە... سەگ‌و پشیلەی ڕاکردوو لە ترسی بۆمبا
بە دەوری ئاوارەکانا سەرگەردانەو هەڵتووتاوە

لە کەناری ئاوی ڕووباری (خاپوور)ی ژێر پردی دەلال
جاربەجار بریسکەیەك دێ، ئاخۆ ڕێشکەو پێشکەی چاوە
یا شەوقی پوولەکەی کراسی کیژێکی دەزگیراندارە
یاخود شەوقی مت‌و مووررووی زەردو سووری پرش‌و بڵاوە
ملوانکەیەکی پچڕاوی تازە بووکێکی کوژراوە!!

به دووربینی بیرەوەری لە دوورەوە چاوم لێیە
لەژێر سێبەری دارگوێزی (کانی سنج)ی (ئامێدی)دا
دووسێ پەڕەی شیعرەکانی "مەلا ئەحمەدی نالبەند"ە
بەوناوەدا بڵاو بوەتەوەو گێژەڵووکە لوولی داوە
لە گوێ ئاوی تاڤگەی (سۆلاڤ) چاوم لێیە دەفتەرێکی
نیوە سووتاو و هەڵوەشاو، بەرگەکەی بە دێڕێکی زل
ناوی (خەج و سیامەند)ی بە دەسخەتێك لێ نووسراوە
ئاخۆ لەکاتی تالانی و ڕاووڕووتی چ ماڵێکدا
بە پۆستاڵی چ سەربازێك لەوناوەدا پێشێل کراوە

لە دوورەوە چاوم لێیە لەودیوی سنووری داتاشراو
لەپشت ئەو مەرزەی کە دەزگای هەردوو ڕژێمی فاشیستی
بە جووتە هێڵی سنووریان بەپێی نەخشەی هەردوولایان
بەسەر بڕبڕاگەی پشتی میللەتی کوردا کێشاوە
بە هەزاران ژن و منداڵ و پیری پەککەوتەی ئاوارە
لە سەگی هار دەرباز بووەو بە ناچاری لەژێر سایەی
کورگی بۆزا وەك مۆڵە مەڕ بەسەر یەکدا تێك ترشاوە
بێ خانە، بێ نوێن، بێ خۆراك، بێ بەرگ و پێڵاوو دەرمان
سەرماو نەخۆشیی کوشندەش بۆتە سەرباری ئەو هەموو
کوێرەوەری و ماڵوێرانی و جەخارو دەردو زووخاوە

کوا فریشتەی ڕووی سەرزەمین؟ کوا دۆستی چینی چەوساوە؟
چەوساوە لەمە چەوساوەتر؟ کێ بەم جۆرە لێی قەوماوە؟
کوانێ بیرو بڕواو مەبدەء؟ ئاخۆ بۆ کەی هەڵگیراوە؟
کام قوڕی خەست و خۆڵ ماوە کورد بیسوێتە تەپڵی سەری؟
بەرانبەر بەو تاوانانەی فریشتەی ئاسمان و سەرزەمین
بە کۆمەڵ هەموو بێدەنگن و لە ئاستیا چاویان نووقاوە

بۆ کوێ بچین؟ ڕوو بکەینە کوێ؟ ئایا دێوێك، درنجێك ماوە
کورد ئەویش تاقی کاتەوەو بزانێ لە کەشکۆڵی ئەوا
بەرانبەر بە دواڕۆژی کورد چ سەرئەنجامێك نووسراوە؟!
کورد هەتا وا ساویلکە بێ و ڕاستەڕێگەی خۆی نەزانێت

هەموو جارێك مایەپووچەو لە مەزاتخانەی سیاسەتدا
جار لەدوای جار ئەیدۆڕێنێ و جار لەدوای جاریش شکاوە

زۆر ترسام لە دواڕۆژدا دەستەیەکی گەمژەی کورتبین
خۆی بخاتە ناو تەڵەو داوای ئەو فاشیستەی ساڵەهایە
پیشەی ساختەو دەسبڕین و فڕوفێڵ و چاوەڕاوە
ئەمجارەش وەکوو بەیانی (ئازار)[1] لە (صدر القناة)دا
بە هەڵپەرکێ و زوڕناو دەهۆڵ، بەیانێکی تریش دەرچێ
وەك چۆن "ئەحمەد حەسەن بەکر" لە ئازارا کرا بە شەکر[2]
ئەمڕۆش بە گورگ بوترێ، هەم شەکرەو هەم گوڵاوە

ئاگرو سەهۆڵبەندان

١٩٩١

پێشکەشە بەو ئاوارانەی لە چلەی زستاندا، لەژێر جەورو ستەمی کاربەدەستانی ڕژێمی فاشیستی بەغدادا لە خانەی خۆیان دوور خرانەوەو غازو نەوت و کارەبایان لێ قەدەغە کرابوو.

زۆر دەمێکە کوردی بێکەس سەراپای خاکی وێرانە
جەرگ و دڵی داپڵۆخاوی ژیلەمۆی ناو ئاگردانە

لە ئاگر ڕزگاری نابێ، کاتێك دەزانێ گیرۆدەی
وەیشوومەو گێژاوی سەختی کڕیوەو سەهۆڵبەندانە

تاوێك ئاگر دەیسووتێنێ، تاوێك سەرما دەیتەزێنێ
ژیانی تا بڵێی سەختەو هەمووی کوێرەوەری و ژانە

نە سەهۆڵبەندانی لەشی بەتینی گڕ دەتوێتەوە
نە بە بەفرو باران گڕی دڵی دائەمرکێتەوە

---

[1] لەدوای دەرچوونی بەیانی ئازاری ١٩٧٠ کورد لە (صدر القناة)ی بەغداد بۆ چەند ڕۆژێك کردی بە شایی و هەڵپەرکێ و ڕژێمی بەغدادیش هەر لە سەرەتاوە خەریکی نەخشەو پلانی هەڵوەشانەوەی ئەو بەیانە بوو. هەندێ لە لێپرسراوانی کوردیش خەریکی پەلاماردانی وەرگرتنی ئوتۆمۆبیل و وەزیفەی بەرز، وەزیری و مودیر عامی بوون و لە گوێی گادا نوستبوون و ئاگاداری ئەوە نەبوون ڕژێمی فاشیست خەریکی چ نەخشەیەکی دڕندانەیە بۆ لەناوبردنی کورد.

[2] لە نەورۆزی ساڵی ١٩٧٠دا لەو ئاهەنگەی لە بەغداد کرا بە سەرپەرشتیی لێپرسراوانی شۆڕش و حزب. یەکێك لە دروشمەکانی ئەو ئاهەنگی نەورۆزە بریتی بوو لەمەی خوارەوە کە بە گەرمی هاوار دەکرا:

کێ بوو خۆی کرد بە شەکر   کاك ئەحمەد حەسەن بەکر

تیشکی خۆری ئاسمانی کورد هەوری مەینەت دایپۆشیوە
trووسکاییەک بەدی ناکات تۆزێك ئاهی پیا بێتەوە

قەفی زنجیری داگیرکەر وا لە گەردنی ئالاوە
بە زەحمەت ئەڵقەی ئاڵۆزی لەیەك دەترازێتەوە

بەفرو ئاگر لەگەڵ یەکتر دوژمنی بێئامانن
کەچی لە ئاستی گەلی کورد لەگەڵ یەکتر دەسلەملانن

بە جووتە مۆتەکەی مەرگو مۆرانەو شیرپەنجەی لەشی
میللەتی کوردی داماوی ماڵوێران و سەرگەردانن
وا دیاری (ئاهورامزدە)و (ئەهریمەن)یش بەرامبەر بە کورد
وەك سەهۆڵبەندان و ئاگر لەگەڵ یەکتر دەسلەملانن

کوردو نەوتی باباگوڕگوڕ

دوای کۆچڕەوەکەی ساڵی ١٩٩١ لە کوردستانی باشوور ژمارەیەکی زۆری خێزانەکان بەو سەرماو سەهۆڵبەندانەی وەرزی زستان لە ترسی دڕندەیی ڕژێمی فاشیستی بەغدا بە ناچاری ڕوویان کردە باکوورو ڕۆژهەلاتی کوردستان و ساتێکیش دەزگاکانی ڕژێمی بەغدا لەژێر فشاری دەوڵەتان و ڕاپەڕینی جەماوەری کوردو پێشمەرگە نەبەردەکانا ناچار کران بەشێکی زۆری خاکی کوردستان بەجێبهێڵن و ملیان بشکێنن و ئەوساکە ئاوارەکان گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیان و تووشی قاتوقڕی نەبوونی غازو نەوت و کارەبا بوون و بە کولەمەرگی و لە سەهۆڵبەندانی ئەو ماوەیەدا گیریان خواردبوو. هەواڵی ئەو کارەساتە بەهۆی ڕۆژنامەو ئێستگەکانەوە دەگەیشتە گوێی ئاوارەکانی دوورەوڵات و بەوپەڕی خەمو پەژارەوە ئەوی کەسێکی لە دەرەوە بوایەو ناچار بوایە پێویستی یان بە لالێکردنەوەو یارمەتیدان هەبوو، دەوڵەتە زلهێزەکانیش بە گوێی خۆیان و بە چاوی خۆیان ئەو کارەساتەیان دەبیستەوەو دەیانبینی و کورد لە وڵاتدا بە ناچاری هەرچێکی دەس بکەوتایە دەیکرد بە سووتەمەنی و کار بەوە گەیشت دارستانەکان زۆریان وای لێ هات دارو چیلکەیان لێ ببڕێت، لەگەڵ ئەوەشدا کڵپەی نەوتی بابەگوڕگوڕ لە شاری (قودس)ی کوردستانا هەڵدەچوو بە ئاسماناو فریای خێزانێکی کورد نەکەوت.

دەوڵەتە دەریالووشەکان هەر دەمەی بە ڕەنگو بەرگێك
دەزگای ڕژێمێك ساز دەکەن هەمووش کرێگرتەی خۆیانن

هەموویان زادەو پەروەردەی ناو قوتابخانەی زۆڵێتی و
توولەو تانجیی چەشکراوو ڕاهاتوو و دەستەمۆیانن

فرمێسك و خوێنی لەشی کورد بەپێی نەخشەی کۆمپانیاکان
تێکەڵ بە نەوتی ناو لوولەی بەکێشکراوی سەر دەریایە

هەمووی کراوە بە دۆلار بە پاوەنی ئیستەرلینی
سەفتەکراوو هەڵچنراوی قاسەی خواکانی دنیایە

کورد لە خاکی کوردستانی پڕ لە غازو نەوتی ژێرزەمین
داماوە بۆ لەوێچێك نەوت لە بەفرو سەهۆڵبەندانا

ماڵی پڕە لە ڕازیانەو بەسك ئێشە ڕۆژی سەدان
گەورەو منداڵی لێ دەمرێت لە سەرمای چلەی زستانا

هەمووی دەردی بوونی نەوت بوو ئینگلیزی پیرە ئیستیعمار
"جۆنبوڵ"و ماکی زۆڵێتی و نەخشەکێشی سەرمایەدار

کوردی فرۆشت بە داگیرکەر، وا ئیمڕۆ وەکوو سەگی هار
بەر بۆتە وێزەی میللەتی کوردی لێقەوماوی هەژار

ئێمە پیر بووین و نابینین، بەڵام نەوەی دواڕۆژی کورد
نەخشەی کوردستان دەبینێت لەناو ئەتڵەسی جیهانا

مێژوو لەمێژە قەرزاری مافی ڕەوای گەلی کوردە
قەرز کۆن دەبێت و نافەوتێ لە قامووسی میللەتانا

ئەوسا شانبەشانی ئاڵای ڕەنگاوڕەنگی سەربەخۆیی
گڕی نەوتی بابەگوڕگوڕ لرفەی دێ بەڕووی ئاسمانا

بەرهەمی خوێنی شەهیدان مەشخەڵێکە هاوار ئەکا
با دوژمنی کورد شەق بەرێ ڕووڕەش بێ لە ڕووی جیهانا

دروشمی ساختەی
دیموکراسی و مافی مرۆڤ

١٩٩١

دەرکەوت وشەی دیموکراسی لای دەوڵەتە زلهێزەکان
تەنافبازی بوو، ساختە بوو، درۆو دەلەسەو دەسبڕین بوو

کەفی صابوونی بەرپێ بوو، هەمووی ڕواڵەتو چاوبەست بوو
شرینقەی بەنجی بیرو مێشکی خەڵکی ساویلکەو کورتبین بوو
دروشمی مافی میللەتان گزیو فزیو زۆڵێتی بوو
بۆ سەفتەی دۆلاری مفتو بۆ پڕکردنی گیرفان بوو
بۆ زۆرکردنی سەرمایەو بەهێزکردنی (ترەست)و
بازاڕ گەرمیی خاوەن (بۆرسە)و (سەهم)ی دەستەی بازرگان بوو

دەرکەوت وشەی دیموکراسیو مافی مرۆڤی میللەتان
فێڵو تەڵەکی تاقمی سەرمایەداریی دنیایە
قاسەی بانقی (کارتێل)ەکان پەرستگایە کەنیسایە
ئینجیلی (مەتی لۆقا)یە، عیسایە، مووسایە، خوایە

ئەو دروشمەی وەك حەشیشەو تلیاكو بەنجو کۆکاین
مێشکی کوردی بەنج کردووەو ساویلکانە ساڵەهایە
بەتەمایە دەسبڕکان فریای کەون ڕوون بوەتەوە
دوای کلاوی بابردوو کەوتوون هەر دەسخەڕۆیی لەدوایە

گوریسی کەس بێپێچ وپەنا ناچێتە ناو هەمانەوە
باری سیاسەتی زەمانەیش هەمووی پڕ پێچو پەنایە
تا کورد لە سیاسەتدا کۆڵ بێو ڕاستەڕێگەی خۆی نەزانێ
کەس پێی ناڵێت کەرت بە چەند کەس ناڵێت مافت ڕەوایە

یادی حاجی قادری کۆیی
(شاعیری مەزنی کورد)

زۆر دڵنیام حاجی قادر
کە ساتێك سەری خۆی هەڵگرت،
ڕووی کردە خاکی بێگانە
دەیزانی ئاوارەبوونو
دوور لە هاوڕێو دۆستو خزمان
کارێکی ئێجگار ستەمەو
بارێکی سەختو گرانە

بەڵام داخی ڕۆژگاری
نالەباریی ئەو ڕۆژانە

هێندە دڵیان شکاندبوو
لە داخا سەری خۆی هەڵگرت
وەکوو دەروێش و دێوانە
دایە ئەو کەژو کێوانە

کۆڵ و باری بوخچەیەکی
چوارگۆشەیی لە خام و جاو
پڕ لە کتێبی هەڵوەشاوی
پەرپووت و پواوی زەردباو
دارئووچێک و شووشەیەک دوێت،
مێزەرێکی چڵکنی چرچ و ژاکاو
کۆت و شەڕواڵێکی کۆنی
لە دووسێ لا پینەکراو

بە خەمباری و بە ماتی و دڵشکاوی
بە نەبوونی و بێپارەو پووڵ و دراو
ڕێگەی کاروانی گرتە بەر
بۆ ئەستەمبووڵی پایتەختی
عوسمانیی دڕو بەدناو

کە ئەو سەردەمە مەڵبەندی
خوێندەواری و ڕۆشنبیری و
تێکۆشانی گەلی کورد بوو
بۆ سەربەخۆیی و ئازادی
میللەتی کوردی داماو

ڕێگەی مەنزڵ دووروودرێژ بوو
هەناسەبڕکێی هەورازو
داخزانی شوێنی لێژ بوو

لەگەڵ هەموو هەنگاوێکدا
حەسرەتێکی هەڵدەکێشا
بۆ نەرمە بای بن سێبەری

بنچكو دارو دەوەنی

لاپاڵی (هەیبەت سوڵتان)

کە گەیشتە هەواری تازەو
کەوتە کۆڕی خەباتەوە
بۆ گەیشتن بەو ئاواتەی
ساڵەهابوو بە هیوای بوو
بێتە دی بۆ نەوەی کوردو
بۆ سەربەخۆیی کوردستان
بەڵام ئەفسووس، هەزار ئەفسووس
ئاسۆی دواڕۆژی دەبینی
لێڵو تاریكو نووتەك بوو
کارەساتی یەك لەدوای یەك
دەیخستە گریەو قوڕپێوان
تاکە ئومێدو هیوایەك
لەناو دڵو مێشکیا مابوو
بریتی بوو لەترووسکایی
بنەماڵەی بەدرخان

بەداخەوە ئاواتەکەی
شتێك بوو وەکوو خەو وابوو
ئەوەی ئەو بۆی بەهیوا بوو
شیرازەی لێك ترازابوو
هەموو ڕایەڵو تانوپۆی
ئاڵۆزو لێك هەڵوەشابوو
کۆستە کۆستەی شێخو مەلاو
میرو بەگزادەو ئاغا بوو
هەر هەمان دەردی کوشندەی
بینبڕکێی گەورەیەتی بوو
کە گەلی کورد ساڵەها بوو
لە قوڕی خەستیا چەقابوو

بەداخەوە!! مامە حاجی
زۆری نەبرد بەو داخەوە
بوو بە میوانی گۆڕستان
بێ ئەوەی هیچ ئاواتێکی
بێتە دی بۆ سەرگرتنی
ڕزگاربوونی گەلی کوردو
کوردستان لە داگیرکەران

لێوەلەرێی پێش گیانکێشان
چەند دێڕێك بوو کە بە حەیران
دەیفەرموو: کوێراییم دایە
بە نائومێدی دەمرەو
دەنێژرێم دوور لە نیشتمان

بەڵێ حاجی کۆچی کرد
خۆیو ئاواتی ساڵەهای
لە شوێنێکی نەناسراودا
نێژرا هەروەك هەزاران
کوردی ئاوارەی وڵاتان
بەڵام وەجاخی کوێر نەبوو
هەروەکوو خۆی فەرموویەتی
شیعرەکانی نەوەی ئەون
بوون بە دروشمو پێڕەوی
ڕێگەی خەباتو تێکۆشان
بۆ گەلی کوردو کوردستان

هەرچەند ئێستا حاجی قادر
ئێسكو پرووسکی نەماوەو
لەناو خاکا بۆتە خۆراك
بۆ مارو مێرووی گۆڕستان
بەڵام هێشتا گیانی پاکی
لە دوورەوە هاوار ئەکا

نەفرینی خوا لە هەلپەرست
لە نۆکەرو لە خۆفرشان

پڕبەدەم هەتا تیایەتی
بانگ دەکا: هەزار مەخابن
هەتا لەگەل یەکتر وەکوو
ئاگری بن پووش و کا بن
لەشکرتان گەر لافاویش بێ
هەتا ماون بە هیچ نابن
کوردگەل وەرن پیاوی چابن
ئەوی خائین و خۆفرۆشە
هەمووتان لێی تەبەڕابن

ئەوی بۆ سەفتەی دۆلارو
گەورەیەتی کورد ئەفرۆشێت
لە ئاستیان قەت بێدەنگ نەبن
با هەتا ماون ڕیسوا بن

حیزبایەتی و کوردایەتی
یا دەرویشی و شێخایەتی

١٩٩٢

بەینێکە کاکی دەروێش کزۆڵەیەو تەنهایە
دوورەپەرێزی خەڵکەو کونجنشینی دنیایە
ڕیشی بۆزو درێژەو بێبەرماڵەو بێتەزبیح
هەروەکوو جاری جاران دەنگی تەهلیلەی نایە

زۆرم لا سەیرە هەندێ کە بوو بە دەروێشی شێخ
لەلای وایە کوێرانە دەبێ ملکەچی شێخ بێ
بەبێ ئەو هەنگاو نەنێ و وەکوو سێبەری وابێ
بۆ ڕەشماڵی تەکیەی شێخ دەبێ وەك داری مێخ بێ

لەلایەك گوریسی ڕەشماڵ توند لە ملی ئالابێ
وەکوو دیلی ڕۆمانی گەردن شەتەکدراو بێ

شێخیش بە زەبری مێکوت بدا بە تەپڵی سەریاو
هەتاکوو نیوەی لەشی لەناو خاکا چەقابێ
کەچی پەلێك نەبزوێ‌و نەوێرێ تێر هاوار کا
خۆی لە شەتەکی گوریس‌و مێکوتی شێخ ڕزگار کا
هەر بۆ ئەوەی پێی بڵێن دەروێش دێوانەی چاکە
ئامادەبێ تا مردن کۆڵی شێخ لە خۆی بار کا
تا کورد خاوەنی سوپای وشکە دەروێشی وابێ
دەمیان لە ئاستی هەڵوێست وەك قفڵ داخرابێ
تەنها فەرموودەی شێخی لەلا ڕاست‌و ڕەوابێ
بەداخەوە تا ماوە وڵات ڕزگاری نابێ!!

فیدراڵی

سلێمانی، ۱۹۹۲/۹/۳۰

بەرهەمی خوێنی چەند ساڵەی شەهیدانمان فیدراڵییە
یەکەم قۆناغی ڕزگاری‌و دەسگیربوونی ئازادییە
گەر لە سایەی فیدراڵیدا بتوانین بگەینە ڕۆژێ
ئیتر داگیرکەر نەتوانێت وەك جاران ئێسکمان بکرۆژێ
ئەگەر هەواڵی کوێخایەتی‌و ئاغایەتی‌و بتپەرستی
کلکایەتی‌و هەڵپەی دۆلار وڵات ئەخاتە نوشوستی
فیدراڵی سەرکەوتنێکی مێژوویی گرنگ‌و لەبارە
بەبێ بایەخ تێڕوانینی بۆچوونێکی ناهەموارە
وشەی فیدراڵی ژیلەمۆو پشکۆی ناو دڵی دوژمنە
تەنها هەر بە ناوهێنانی لەداخا جەرگی کون کونە
دوژمن بێ‌وچان خەریکی نەخشەی ئاژاوەو پیلانە
گەلەکۆمەکێی سێکوچکەی تاقمی داگیرکەرانە
گورگی بۆر لە هەموان زۆرتر پەرێشان‌و پەشۆکاوە
چاوی بەرایی ناهێنێت ئارامی لەبەر بڕاوە
ئەگەر ئەمجارە ئەم هەلە لەدەست بدەین بەخۆڕایی
ئەم دەسکەوتە نەپارێزین بە هاوکاری‌و بە تەبایی
ئاشی دوژمن دەمانهاڕێ بە دەستاڕو بە بەرداشی

دەمانخاتەوە ژێر دەستی خۆی‌و تاقمی جاشی
هەرچەند ڕەخنەی ڕاست‌و ڕەوا ئەرکی سەر شانی هەموانە
پشت گوێ خستنی هەڵەیەو پیشەی کۆمەڵی نەزانە
بەڵام هەندێ کەسی ڕەشبینی وەك کوندەبەبووی کەلاوە
هەر لە ئێستاوە ڕەشماڵی هەرەسهێنانیان هەڵداوە
لەپاڵەوە بۆت ڕیزدەکەن ڕەخنەی ناڕەواو ڕووخێنەر
خۆشیان هیچ لەبارا نەبوو وەکوو داری زڕو بێبەر
کاروان دەڕوا گێرەشێوێن کاروانی گەل ناوەستێنێ
با کوندەبەبووی کەلاوە بەستەی شوومی خۆی بخوێنێ

سروودێك لە میهرەجانی شێخ مەحموودی مەزندا لە سلێمانی[1]

١٩٩٢/١١/٣

سڵاو لە گیانت شێخی قارەمان — ڕێبەری ڕێگەی سەختی تێکۆشان
هەڵگری ئاڵای بەرزو پیرۆزی — یەکەم دەوڵەتی خوارووی کوردستان
دانەری بەردی بناغەی کۆشکی — هیوای چەند ساڵەی باووباپیران
مژدە بێ ئیمڕۆ خاکی کوردستان — بە تێکۆشانی سەختی بێوچان
بە هێزی بازوو و خوێنی شەهیدان — وا ڕزگاری بوو لە داگیرکەران
مژدە بێ هێزی فاشیستی خوێنخوار — لە کوردستانا نەما ملی شکان
تێپەڕی دەوری بەندی‌و دیلی — تەبایی بۆتە دروشمی هەموان
مێژوو قەرزاری میللەتی کورد بوو — بەزۆر بێگانەی بەسەرا سەپان
وا ئیمڕۆ قەرزی خۆی سەندۆتەوە — سەرکەوت (کوردستان) دۆڕانی (نەمان)

---

[1] لە شاری سلێمانی لەماوەی ڕۆژانی ١٩٩٢/١٠/١١ هەتا ١٩٩٢/١١/٣ میهرەجانێك سازکرا بە یادی تێپەڕبوونی حەفتا ساڵ بەسەر ئیعلانی (مەلیکێتی)ی شێخ مەحموودی مەزن‌و دروستبوونی حکوومەتی کوردستان بە شێوەیەکی ڕەسمی‌و هەڵکردنی ئاڵای کوردستان‌و دامەزراندنی ئەنجومەنی وەزیران‌و بەندە بۆ سازکردنی ئەو ئاهەنگە لەدوای تێپەڕبوونی دوانزە ساڵ ئاوارەیی چوومەوە بۆ کوردستان‌و لە دەست پێکردنی میهرەجانەکەدا ئەم شیعرە لەلایەن لاوێکی هونەرمەند "خالد سەرکار" ئاوازێکی تایبەتی بۆ دانراو لەلایەن قوتابخانەیەکی کچانەوە کە لەلایەن "پاکیزە خان"ی کچی وەستا حەمە سەعیدی خەیاتەوە دەبرا بەڕێوە، ئەو سروودە بەو ئاوازە دەستی پێکرد.

شۆڕە سوارەکەی دەربەندی بازیان   زامدارو دیلی بەردە قارەمان
مەردی ڕووبەڕووی دادگای دوژمن[1]   ئاوارەکراوی (کوێت)و (هیندستان)
شێری ئەشکەوتی جاسەنەو سووورداش   پڵنگی ئاوباریك، نەبەردی پیران
سەرت هەڵبڕە جەماوەری کورد   ژن‌و منداڵ‌و پیرو نەوجەوان
لە بیرەوەری حەفتا ساڵەتدا   وا یادت دەکەن بە دڵ‌و بەگیان

کێش‌و تەرازووی نوێی نێو دەوڵەتان

سلێمانی، ١٩٩٢/١١/٤

جووتێك زلهێزی ملۆزم ساڵەهایە وەك کەڵەگا
میللەتانیان هەڵدەپەڕان هەرلایە بە ئاوازی جیا
هەریەکەیان بە شێوەیەك خوێنی میللەتانیان دەمژی
دەیانخستنە ناو گێژاوی خۆخۆیی‌و شەڕی براکوژی
وایان دەرخست کێشەیان بێن‌بڕکێی ئایدیۆلۆجی بوو
دەرکەوت چەکی کاریگەری هەردوولا تەکنۆلۆجی بوو
چەکی دەستەی سەرمایەدار زاڵ بوو بەسەر ورچەوانا
بۆری داو هێنایە ژێر بار لە زۆرانبازیی مەیدانا
هەرچەند هەردوولا خەنجەریان خستۆتە ناو کالانەوە
بۆ سوودی خۆیان بە ڕواڵەت موو ناچێتە بەینیانەوە
بەلاّم لەدوای ئاشبەتاڵی سۆڤێت‌و دوای بەسەرهاتی
دوای هەڵوەشانی شیرازەو تێکدانی کەپرو ساباتی
دیارە ستراتیجی دەوڵەتان دەبێ ڕێبازی گۆڕابێ
کێش‌و گەزی پێوانەیان دەبێ پیاچوونەوەی تیابێ

بەداخەوە کورد تا ئێستا لە کوردەی دوو جەژنە بوو بوو
خەباتی ساڵەهای ساڵی دەرگای گرێژەنەی دەرچوو بوو

ساتێك شێخ مەحموود لە دەربەندی بازیان بە برینداری بەدیل گیراو درا بە دادگایەکی سوپایی ئینگلیزەکان لە بەغداد، ساتێك "گرینهاوس" لە دادگاکەدا هەستاو دژی شێخ مەحموود دەستی کرد بە قسەکردن وەکوو لێپرسراوێکی حکوومەتی بەریتانیاو وتی شێخ بەوە تاوانبارە ئالاّی حکوومەتی بەریتانیی هێنایە خوارەوەو دڕاندی‌و ئالاّی حکوومەتی کوردستانی بلاّو کردەوە. بەرانبەر بەمە شێخ خۆی پێ نەگیراو کلاّو و جامانەکەی گرمۆڵە کردو گرتیە گرینهاوس‌و پێی وت: من لەم دادگا ناڕەوایەدا هەر ئەم چەکەم دەست کەوت بیگرمە تۆ کە هۆی تێکدانی حکوومەتی کورد بوویت.

جارجار دەکرا بە نەقیزەی کاروانچییەك لە کاروانا
وەکوو سفری لای چەپ وابوو لەنێو حیسابی دەوڵەتانا
بەڵام گەر کورد خۆی بگرێو خۆی نەدۆڕێنێ
لای میللەتان قورسایی خۆی ئاشکرا کاو بیچەسپێنێ
وەکوو جاران ساویلکانەو سووك خۆی نەدان بەدەستەوە
کەللەڕەقی نەیخاتە ناو لیتاوو قوڕی خەستەوە
هەڵپەی ئاغاو کوێخایەتی نەیخاتە ئەڵقەی داوەوە
بێنبڕکێی ناوچەگەرێتی نەیخاتە ناو کەنداوەوە
لام وایە دەرگایەکی تازەش بۆ کورد دەکرێتەوە
بە یەکگرتنو تەبایی قەرزی خۆی دەسێنێتەوە

دووبارە یادی حەفتا ساڵەی دامەزراندنی حکومەتی کوردستان

١٩٩٢/١١/٦

لە میهرەجانەکەی شێخ مەحموودا خوێنرایەوە

ساتێك شێخ مەحموود دوای تێکشکانی
دەزگای ڕزیوی کۆنی عوسمانیی
بە خۆیو هەموو هاوکارەکانی
ئاڵای میللەتی کوردیان هەڵکردو
حکوومەتیان دروست کرد لە سلێمانی

زۆری پێنەچوو پیرە مام ئینگلیز
کەوتە فڕوفێڵ بۆ سوودی خۆیو
(ترەست)و (کارتێل)ە چاوبرسیەکانی
ئەو تاقانەیەی کوردی لەناوبرد
بە زەبری بۆمبای فڕۆکەکانی

بەپێی بڕیارو نەخشەی (داونینگ ستریت)
نەوتی ژێر زەویی موفتی کوردستان
بەکێش کرا بۆ سەر کەناری دەریاو
کرا بە سەرچاوە بۆ پڕکردنی
گیرفانو قاسەی کۆمپانیاکانی

بەلام خەیالی ڕێویی ئیستیعمار
وەکوو خەیالی تلیاککێش وابوو
لای وابوو تاسەر بۆی ئەچێتە سەر
لەسەر حیسابی کوردی قوڕبەسەر
وا ئیمڕۆ هەرچیی هەبوو، دۆڕانی

وا ئیمڕۆ گەلی تێکۆشەری کورد
لەدوای خەباتی ساڵەهای ساڵی
بە خوێنی ئاڵی گەشی شەهیدان
زۆربەی وڵاتی گرتوەتە دەس خۆی
ڕزگاری کردووە لە دوژمنانی

کوردە وا ڕەمزی تێکۆشانی کورد
شۆڕەسوارەکەی بەردە قارەمان
مەلیك مەحموودی سەروەری هەموان
وا بە کوێرایی چاوی ناحەزان
ناوی پیرۆزی ئەدرەوشێتەوە
وەك شێری نەڕو نەبەردی مەیدان
ئاواتەکانی... ئامانجەکانی
بووە بە پرۆگرامی ڕێگەی تێکۆشان

وێنەی لە مێشکی تێکۆشەرانا
بەدەوری نەخشەی گشت کوردستانا
سروەتی نییەو هەر دەخولێتەوە
وەك سەردەمی خۆی بە دەنگی زوڵاڵ
بەستەی ئازادیی کورد دەڵێتەوە
ئاڵا بەرزەکەی جارانی مەحموود
لە چیاو دەشتا دەشەکێتەوە

با دوژمنی کورد تەواو تێبگا
کورد نەمردووە، خەیالی خاوە
تازە ئاڵای کورد نانەوێتەوە
هاکا دەبینرێ ئاڵای ڕەنگینی

کورد لە سابڵاغ و لە ئامێدیدا
بە بای ئازادی دەشەکێتەوە
سەهۆڵبەندانی ڕۆژانی نەهات
کۆتایی هاتووە، وا دەتوێتەوە

مژدە بێ کوردگەل مژدە لە هەموان
(تۆوی مەلیك) لە دڵی هەموانا
چەکەرەی کردووە، سەوز دەبێتەوە
لەجیاتی (حەوزی مەلیك)ی جاران
فرمێسکی شادی وەکوو مرواری
لەناو گلێنەی چاوی هەموانا
وەك قوڵپەکانی ئاوی سەرچنار
بە یادی جاران هەڵدەقوڵێتەوە

جاسەنەو سووورداش، دەربەندی بازیان
شاخی سەگرمەو شاهۆو هەورامان
پیرەمەگروون و گوێژەو بەرانان
هەموو ڕازاوەن ڕەنگیان سەد تەرزە
مژدەی ئازادی ئەدەن بە یەکتر
هەموو دڵخۆشن گەردنیان بەرزە

ریزی هەڵپەرکێی کاژاو و ئەزمڕ
سەرچۆپیکێشی بەجۆش و کوڵیان
(داریکەلی)یە وەك بوومەلەرزە
ژێر پێی دوژمنان دەهێننە لەرزە

گوێم لە هاواری شێخی مەزنە
بانگ دەکاو دەڵێت: دەستم دامانتان
کەمتەرخەم مەبن، دوژمنتان زۆرە
یەك بگرن هەموو ڕووبەڕووی دوژمن
ئاڵای یەکێتی با بشەکێتەوە

نەکەن هەروەکوو سەردەمی ئێمە
بە ناتەبایی و گێرەشێوێنی و

هیوای گەورەیی و خۆبەزل‌زانین،
بە کەللەڕەقی و ناوچەگەریتی
مافی میللەتتان لەبیر بچێتەوە

بە نەخشەو فیت و پلانی دوژمن
چرای ئازادی با نەکوژێتەوە
گوڵە سوورەی باخی هیوای کورد
بەرهەمی خوێنی هەزاران شەهید
با لە گوڵدانا هەر ڕازاوە بێ و
بە دەستی دوژمن نەژاکێتەوە

لە یادی ۳۰ ساڵەی کۆچی دوایی مامۆستا "گۆران"دا

(لە سلێمانی ڕۆژی ۱۹۹۲/۱۱/۱۸)

ئەی مامۆستای شیعرو ئەدەب
لە بیرمە (۳۰ ساڵ) لەمەوبەر
خۆت ئاسایی بە دەنگی نەرم
فەرمووت: هەردوو کاکە حەمە[١]
شێرپەنجە زەیفی لێ سەندووم
خەریکە ڕیشەم دەرکێشێ
مەرگی خۆمم لەبەر چاوە
مانەوەم لێرە ستەمە[٢]
با ئەرکی بردنەوەی تەرمم
نەبێتە باری سەر شانتان
بۆیە تا هێزم تیا ماوە
دەڕۆمەوە بۆ کوردستان
لەوێ من و زۆرانبازیی

---

[١] مەبەست لە هەردوو حەمە: مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم و بەندە بوو کە بە زۆری ئێواران دەچووینە خزمەتی.

[٢] مەبەست لێرە بەغداد بوو کە لەدوای گەڕانەی لە مۆسکۆ، ئێواران لەگەڵ هەندێک دۆست و برادەران دەچووینە خزمەتی.

مەرگو ژیانی پڕ لە ژان
هەتا ئەوکاتەی دەبرێمەوە
ناو دوو کێلی گردی سەیوان
مامۆستا گۆران لەبیرمە
لە چوارچێوەیەکی ڕەشدا
هەواڵی مەرگتم خوێندەوە
تاس بردمیەوە لە شوێنی خۆم
کۆچی جەرگبڕو دڵتەزێن
بوو بە ڕێشکەو پێشکەی چاوم
لەشی لاوازتم دەبینی
توابوەوە هەروەکوو مۆم

گۆرانی خێرلەخۆنەدیو
بەر لە مردنت تاقمێك
هەوڵیان دا نووکی پێنووست
بێدەنگ کەنو بیقرتێنن
هەوێنی شیعری ئازادیو
سەربەستیی دنیای ئاواتت
کە بەرهەمی ژیانت بوو
بێنرخی کەن، بیبزڕکێنن
دوای مردنیشت وەك هەموو
شاعیرێکی ئازادیخواز
دەروێشەکانی ئەهریمەن
ویستیان ناوت بزڕێنن

بەڵام هەمووی بێهوودە بوو
ڕووڕەشییان بۆ مایەوە
سەهۆڵبەندانی هەڵوێستیان
زۆری نەبرد توایەوە
دەنگی پەپووی ناو کەلاوەی
کۆنەپەرست بە ناسازی

تەنها هەر لەناو کەلاوەی
خۆیا دەنگی ئەدایەوە

ئەوانەی هەموو دوژمنی
وشەی ڕەوان و ڕەسەن و
هەڵوێستی پاك و بێ‌گەردی
ئازادیخوای کوردستان بوون
هەموو دەروێشی ملهوڕو
وشکە صۆفیی ئەڵقەلەگوێ و
کاسەلێسی ناو بتخانەی
تاقمی بتپەرستان بوون
هاوبیری وەردیانەکانی
مفتەخۆری ناو زیندان بوون
هاوڕەفتاری ئەژدەهاکی
بە خوێن تینووی بێ‌ویژدان بوون

شیعری پڕ هونەری بەرزت
قەت نەلەنگاو چڵکن نەبوو
بە نووسینی ناو لاپەڕەی
زەردی کرێگرتەی بێگانە
هەتا دواهەناسەی ژینت
هەتا دوا دێڕی نووسینت
کۆڵت نەدا لەو ڕێبازەی
جێگەی شانازیی هەموانە
شیعرەکانت لای شاعیرو
ئەدەبدۆستی پاك و بێ‌گەرد
چرای ڕووناکی ئازادی و
ڕێی خەبات و تێکۆشانە

دەروێش عەبدوڵلای شمشاڵژەن
کوانێ لە کوێی بە ئاوازێك
فوو بکەی بە لوولەی شمشاڵتا

بۆ یادی مامۆستا گۆران؟؟
سیاچەمانەی هەورامان
بە یادی ڕۆژانی جاران
لە باخچەی کۆشکی ئازادی
چەپکێك گوڵی بۆنخۆشی جوان
بکەنە ئەکلیلی دەستی
ئازادیخواو تێکۆشەری
ڕێگەی خەبات و تێکۆشان
بۆ گۆڕی مامۆستا گۆران

مووشێنی سیاسیی لای هەندێ لە سیاسەتمەداران

لەبیرم دێ منداڵ بووم، یاریی مووشێن باوی بوو
میچ و هەڵمات لای مناڵ وەك گلێنەی چاو بوو
گیرفانی مناڵی ئەوسا پڕ میچی ڕەنگاوڕەنگ بوو
هەڵماتی بەردی خاڵدار گرانبەهاو پەسەنگ بوو
ئەوەی پیلکەی ڕاست بوایە براوەو دەسوەشێن بوو
لەناو مناڵی گەڕەکدا زل بوو، بەگی مووشێن بوو

سەیرە ئیمڕۆ لەجیاتی میچی مووشێنی جاران
بیروباوەڕ ڕەنگ کراوە لەلای سیاسەتمەداران
هەر ڕۆژە لە بازاڕێك ڕەنگێك دەکرێ بە بەریا
هەر ڕۆژە بە هەڵماتێك ئەدرێ بە تەپڵی سەریا
سەودایە، مامەڵەیە، جامبازیو دەسبڕینە
گۆڕەپانی سیاسەت ڕازاوەیەو نەخشینە
کوردایەتی کوتاڵی مەزادخانەی مەیدانە
دۆلار بتی بتخانەی تاقمی بازرگانە
بەزمە فڕانفڕانە، پڕکردنی گیرفانە
هەلپەرست پاروگلێنی پاشماوەی سینی و خوانە
دەمی ڕاستگۆ لە ئاستی بێبار چۆتە کلیلە
ترسنۆك لەژێر باری بێدەنگیدا زەلیلە
منجەمنجی ژێر لێوو بۆڵەی کونجی مەیخانە

به کەڵکی فلسێك نایەو بێکەڵکە لەم زەمانە
دەنگێك نەگاتە گوێچکەی هەلپەرستو خۆفرۆش
وەك دووکەڵی بێ ئاگر هیچی پێ نایەتە جۆش
مافیای کەڵەگای میللەت تا بڵێی بێویژدانە
نرخی میللەتی لەلا وەك تۆڵەکە هەرزانە
تا کورد بتی بتخانە ورد نەکا بە پێلەقە
تا ماوە ڕزگار نابێ لەو تاقمە گوێلەقە
کە خۆی بە میراتگری ئاغایەتی دەزانێ
میللەتی لەلا سووکە وەك نرخی لەتە نانێ

دەسنیشانکردنی دۆستو دوژمن

کوردگەل لەم ڕۆژە ناسکەدا
کە دوژمن نیازی وایە
بەپێی تازەترین نەخشەی
لەناوت باو تۆوبڕت کا

بە ئاشکرا نیازی وایە
هەروەکوو پەڕەی کاغەزێك
لەناو لەپیا گرمۆڵەت کا
شڕو ونجڕ ونجڕت کا

ئا لەم هەڵوێستە ناسکەدا
نەکەی هەروا ساویلکانە
دۆستی درۆزن دەستت بڕێ
بە لایلایەو بەڵێنی درۆ
بە زمانی لووسو شرینقەی بەنج
بتخەڵەتێنێو سڕت کا

جارێك خەڵەتاندمت، خوا بتگرێ
دووجار خەڵەتاندمت، خوا بتگرێ
سەری سێجارە، ئەمجارە
دەبێ بڵێم خوا خۆم بگرێ
پەندی کۆنی پێشینانە

بەداخەوە ئەم میللەتە
بەدرێژاییساڵەهای ساڵ
بە دڵپاکی و خۆشبڕوایی
جارەها دەستی براوە
تا حیساب بۆ جەماوەر نەکرێ
دایم بەشمان تێکشکانە
ماڵوێرانییە... دۆڕانە!!

تەنگە چیکڵدانە

کە جاش ئێستری سرکەو تۆڕ
مێشێك دەنووسێ بە گەڵیا
لە ناو تەویلەو تەیمانا
یا نووکی دڕکێك دەچەقێت
بە لاسمت و بەبن کلکیا
لەکاتی هەڵتیزاندن و
بارخستنی چەتوونیدا
لە ڕێگاوبانی کاروانا
پەت و ڕەشمەی دەپچڕێنێ و
بە هەرچوار پەل سەما ئەکاو
بە چواردەوریا جووتەو لەقە
دەهاوێژێت بە ئاسمانا

یەکسەر بەراوردی دەکەم
لەگەڵ هەندێ کەسی سەرکێش
کە چۆن تەنها بە فیکەیەك
بە ڕەخنەیەك... بە سەرنجێك
بۆی هەڵدەستێتە سەر پاشوو
جووتە ئەدا لە هەر کەسێك
ڕەشمەی بگرێ و بیوەستێنێ
لە کەف وکوڵی توورەیی و
پەلامارو جنێودانا

زۆرمان ماوه وەك میللەتان
فێربین بەرگەی ڕەخنە بگرین
بۆیە حاڵمان بەم حاڵەیە،
هەزار کردەوەی ناهەموار
ڕوو ئەداو دەم ناکرێتەوە
بۆ دەس‌خستنە ڕووی تاوانبار
لە کۆمەڵگای کوردستانا

دووبارە دەردی منمنەو خۆخۆیی

ئەم چەند دێڕە پێشکەش بە گیانی پاکی حاجی قادری کۆیی، ئەو شاعیرە مەزنەی تەواو لە دەماری زۆر کەس گەیشتبوو، بۆیە شیعرەکانی هەمیشە هەروەکوو نەشتەر ئاڕاستەی ئەو دەردە کوشندەیە کردبوو، کە لەم دوو دێڕە شیعرەدا بە خەستی و چڕی خۆی دەربڕیوە کە فەرموویەتی:

١. کوردی ئێمە نەزان و پاشکەوتەن   پێکەوە پووش و ئاگرو نەوتن
٢. بۆ میرانی غەیرە دەبنە گزیر   نەك لە خۆیان یەکێك بێتە ئەمیر

بەڵێ خاڵۆ حاجی قادری شاعیری مەزنی کورد، بەڕاستی هەرچیت فەرمووە، هەموویان هەروەکوو نەخشی بەرد وابوون، بەڵام چۆن نەقشێك و چۆن بەردێك؟؟ نەقشی شاعیرو هونەرمەندێکی دڵسۆز کە هەر دانەیەکی وەکوو جەواهیر وایەو لەسەر بەردی بەنرخ ڕازێنراوەتەوە. بە یادی ئەو دوو دێڕەتەوە ئەم شیعرەت پێشکەش دەکەم.

دەمێکە کۆڵەواری دەردی یەکتری شکێنین
بەرانبەر یەك تا بڵێی مامۆستای شەڕەجوێنین
کەس بە کەس ڕازی نییە گەر یەکێك لێهاتوو بێ
بە درۆ و دەلەسە ناوی سووك دەکەین دەیزڕێنین
بەرانبەر یەك خۆخۆرین، لەگەڵ یەکتری ناپاکین
تۆی ڕق و ناکۆکی و دووبەرەکی دەچێنین
لە جێی ئەو یەك بگرین دوژمنان ببەزێنین
کەچی وەك (تەڵەو ڕێوی) کلکی یەك دەقرتێنین
گەر کوردێکی لێهاتوو کارێکی باشی کرد
چاومان بەرایی نایە بە باشی ناوی بێنین
چیم پێ دەڵێن با بڵێن دەمێکە پیشەمانە

ملکەچ کەین بۆ بێگانەو سەری بۆ بلەقێنین
بەداخەوە فێر نەبووین بۆ بەرژەوەندی وڵات
ڕۆژێك لە ڕۆژان سەری ڕێز بۆ یەك دەنەوێنین
ئای نەخۆشیی منمنە، ئای دەردی خۆپەرستی
تا ئەم دەردەمان تیابێ سەرو ماڵ ئەدۆڕێنین

هۆرەی دەروێشە پرچنەکان

١٩٩٦

دەروێشی پرچن خۆی کەشکۆڵو زەرگی دەستی
زمانی تیژو پاراوی وەك چیکەنەو مەقەستی
سۆزی هۆرەو تەهلیلەی بۆ پیاهەڵدانی شێخە
ڕەشمەو جڵەوی مێشکی سنەککراوی مێخە
هاواری یا شێخ ئامان، حاڵ لێهاتن، کەف چاندن
زرمەو نەعرەتەی کۆڕو بازرەقەی شیر وەشاندن
پیشەی بەچکە مەیموونەو دەرسی مەیموونەوانە
بۆ دەروێشی دەستەمۆ، بۆتە یاسای ڕۆژانە
دەروێش وەك بەچکە مەیموون چۆن فێر کرابێ، وائەکا
شێخ چۆنی ڕاهێنابێ بەو جۆرە سەما ئەکا
(سەگی کونە ماسییەو پاسی جڕتاوا ئەکا)

ئاسمانی حەزرەتی شێخ ئەگەر هەورو هەڵا بێ
تەرزەو بەفرو باران بێ، شێخ چەتری خۆی هەڵدابێ
سەدجار ئاسمانی دەروێش ساماڵو خۆرەتاو بێ
زەوی وشكو برنگ بێ، خەڵك لە گەرما سووتابێ
دەروێش ناچارە دەبێ لەژێر چەترا وەستابێ
جووتێك گۆرەویی خوری‌و پووزەوانەی لەپێابێ
بەڵام گەر ئاسمانی شێخ ساماڵو هەمووی شین بێ
پەڵە هەورێك نەبینرێو قرچەی گەرمای هاوین بێ
چش با ئاسمانی دەروێش هەورە تریشقەو باران بێ
تەرزەو کرێوە تۆفو بەفرو سەهۆڵبەندان بێ
مادام یا شێخ بێ چەترو بێ جزمەو مشەمایە

دەروێش چ ڕای ئەکەوێ بڵێت تۆف و سەرمایە
دەروێش وەك بەچکە مەیموون چۆن فێرکرابێ وائەکا
شێخ چۆنی ڕاهێنابێ بەو جۆرە سەما ئەکا
(سەگ سەگی کونەماسی یەو پاسی جڕتاوا ئەکا)

سەیرە! شێخ بە ئاشکرا گورگ دۆستی دێرینیەتی
شێخ "فەرهاد"ەو "کاکەمەم" گورگ "شیرین"و "زین"ێتی
کەچی دەروێش زات ناکا بڵێت: قوربان وانابێ
گورگ کەی شیرین و زینە؟! ئەم کارە نابێ وابێ
یا گەر کەسێك کفری کرد، پرسیی: بۆ شێخ لای داوە
یا خوانەخواستە بڵێت: شێخ تێك چووەو ڕێژگاوە
ئیتر مەپرسە حاڵی، دەروێش لێی ورووژاوە
وەك دەواری شڕ وایە بەدەم بای ڕەشەبایە

دەروێش وەك بەچکە مەیموون چۆن فێرکرابێ وائەکا
شێخ چۆنی ڕاهێنابێ، بەو جۆرە سەما ئەکا
(سەگ سەگی کونەماسی یەو پاسی جڕتاوا ئەکا)

بۆ کاکەی شوانی ڕەنجەڕۆ

شوانە هۆ شوانە، شوانەی ڕەنجەڕۆ
شوانی مایەپووچ کاکی دەسخەڕۆ
بە چلەی زستان، بە گەرمەی هاوین
بە توێی فەرەنجی و بە کلاشی پەڕۆ
بە وشکە مزی و بە مەمرەو مەژی
بە شۆربای بێ‌تام، خەپلەی ئاردی جۆ
چەند ساڵ شوانیت کرد بە پاکی و ڕاستی
بە هەزاران مەڕ بێ‌دەنگ دەستەمۆ
قەفی گۆچانت لە ملیان گربوو
هەموو گوێڕایەڵ، دڵسۆز لەسەرخۆ
کەچی داخەکەم دوای ساڵەهای ساڵ
ئاژەڵ پرش و پلاو، بێ‌کەس، سەرەڕۆ

داخی گرانم بۆ دڵشکانت
بۆ بێ‌هوودەیی ئەرکی ژیانت
بۆ ڕەنجەڕۆیی و بەفیڕۆچوونی
خەباتی سەختی ڕێی تێکۆشانت
بۆ کۆت و زنجیر، بۆ کەلەبچەی دەست
سێدارەو پەتی ملی شەهیدانت
ڕەنجی چەند ساڵە بوو بە قوربانی
ئاش بەتاڵێکی مام ورچەوانت

ئێستا ورچەوان وا خۆی دەرئەخا
هەر "قەیصەر"ەکەی جاری جارانە
هەرچەند لە ڕاستی و بە کردەوەیدا
شوانی (یانکی)یەو فەرەنجی لە شانە

گالۆك بەدەستەو شمشاڵ ئەژەنێ — پاشماوەخۆری سەر سینیو خوانە
لە زەماوەنی بتی دۆلارا — سەرچۆپیکێشی شایی لۆغانە

شێری مەیدانیان ئێستا (پۆتین)ـە — شاگردی وەستای میللەت مژینە
بە هاشو هووشو بە خۆبادانیا — خۆی وا دەردەخا قورسو سەنگینە
بەڵام نۆکەری دەستەی مافیایە — وەك (یانکی) فێری درۆ و دەسبڕینە
خالۆی (K G B) کە لای خەڵك وابوو — دۆستی هەژارەو دژی خوێنمژینە
هەموو ژیانی بۆ ڕزگاربوونی — چینی چەوساوەی سەر ڕووی زەمینە
ئێستا دوژمنی ئاشتیخوازانەو — خوێنەخۆری کۆتری جوانو نەخشینە
ئومەمییەتو مافی چارەنووس — لای ئەو بالۆرەو مەشکەژەنینە
ئەمەش دەرسێك بوو بیر ناچێتەوە — ئاشبەتاڵێکی پڕ پێکەنینە

پیریو بیرەوەری

برادەرێکی خۆشەویستم جارێك دای بە گوێماو پێی وتم: بۆچی لەدوای هەردوو زنجیرەی بیرەوەریەکانت (مەبەستی بیرەوەریو کوێرەوەری– چاپی ساڵی ١٩٨٤ بوو) هەوڵ نادەی بیرەوەریەکانی ترت تا ئەم ڕۆژانە بنووسیتەوە بە ئومێدی چاپکردنیان. منیش کە ئەمەی پێوتم لەوکاتەدا خەریکی نووسینی هەرسێ بەشەکەی (باکووری کوردستان) بوومو نیازیشم وابوو شتێك دەربارەی (کۆمەڵەی هیوا– یا حیزبی هیوا) بنووسم، پاش تەواوکردنی ئەو سێ بەشەی باکووری کوردستان هەروەکو لە پێشەکیەکەشدا باسم کردووە، جگە لەوانە شیعرەکانی دوای دوا زنجیرەم پەرەوازە بوونو دەبوایە کۆم کردنایەتەوەو چاپیان بکەمو پیریش وەکوو مەولەوی فەرموویەتی پێم دەڵێت:

پیری پێم دەڵێت درەنگە های خزمە — دانەوە، دەرگای ڕێی مردن نزمە

بۆیە ئەم چەند دێڕە شیعرەم بۆ هات بۆ وەرامی پێشنیازی ئەو دۆستە خۆشەویستە کە بەداخەوە بەر لە چاپکردنی ئەم زنجیرە شیعرانە کۆچی دوایی کرد.

پیر بوومو توانام نەماوە
خەمو پەژارەی ناو مێشکی
پڕ لە ژەنگوژارو خڵتەی
ساڵەهای ساڵی ژیانم
بە چەند دێڕێك مشتومالْ کەم

توانام نییە گوێچگەو دەمی
مێردەزمەی مێشك تەزێنم
هەروەك ڕۆژانی جاران
بە جۆشی هیواو ئاواتێك
بۆ ئێجگاری کەڕو لاڵ کەم

تازە پیربووم‌و ناتوانم
بەم دەست‌و پەنجە لەرزۆکە
باخی ئومێدو ئاواتم
لە دڕك‌و داڵ‌و گیاکەڵەی
ناو مێشك نەختێك بژار کەم

ناتوانم ڕستی زنجیرەی
بیرەوەریی لێکپچڕاوی
ساڵەهای ساڵ بە زنجیرە
بە ڕیز هەموویان تۆمار کەم

بەداخەوە پەکم کەوتووە،
نە دەست‌و مەچەکی ماندووم
وەك جاران توانای ماوەو
نە پێنووسم بە ئاسانی
لەناو پەنجەدا گیر ئەبێ

هۆشم وەك منداڵی ساوا
وڕکی گرتووە، بۆم ڕام نابێ
نازانم بە کام ئاوازو
بە کام لایەلایەی ناو بێشکەی
شەق‌وشڕی مێشکی ماندووم
بێدەنگ ئەبێ‌و بۆم ژێر ئەبێ!؟

وەرامی نامەی برادەرێکی بەڕێزم
دوکتۆر ئیحسان فوئاد

دوابەدوای ئەو شیعرەی پێشوو لە دوکتۆر ئیحسان فوئادەوە بە یادی جاران نامەیەکی بۆ ناردبووم، لەگەڵ دیارییەکدا کە بریتی بوو لە بەرهەمێکی تازەی بەنرخیو داوای لێ کردبووم سەرێك بدەمەوە لە کوردستان. لە وەراما بۆم نووسی کە بەداخەوە لەبەر پیریو نەخۆشی پەکی هاتوچۆم کەوتووەو ئەم چەند دێڕە شیعرەم لەو ڕووەوە بۆ نارد:

کاکی برا، هەر مەپرسە
پیر بوومو پەکم کەوتووە
دەماری پیرە سابرێنی
پەککەوتە هەمووی مردووە

جومگەی لەشم سستەو بێهێزە
پەنجەکانم وەکوو چلوورەی
گوێسەوانەی چلەی زستان
تەزیوەو پێکا لکاوە،
نابزوێ هەمووی سڕ بووە

ژەنگوژاری مەینەتو غەم
لەناو مێشکی کاسو وڕدا
چین بە چین نیشتوەتە سەر یەك
وەکوو شانەی زەردەزیرە
هەمووی قەتماغەی بەستووە

مۆتەکەی مەرگ وەکوو ڕاوچی
پەلەپیتکەی لەسەر پێیەو
گوێ ناداتێ، پیری لاوی
بەدوای گیانا دەخولێتەوە
چاوقایمو بێ ئابڕووە
کە بە هەزاران خونچەی گوڵ
بە بای وەیشوومە هەڵوەری
منی پیری بەسالاچوو

لنگەفرتێم خۆڕاییی‌یەو
وا دیارە نۆرەم هاتووە

ڕەوڕەوەی مێژوو

بەڵێ ڕاستەو ڕاستیان فەرموە
لاپەڕەی مێژوو و قوتابخانە
شارەزابوونی ژیانە
ڕێبەرو زاناو مامۆستای
فێرکردنی ڕێی خەباتو
ڕێگەی ڕاستی تێکۆشانە

سوودوەرگرتن لە ڕووداو و
بەسەرهاتی ساڵەهای ساڵ
وەك مێژوو تۆماری کردووە
بێ لێکدانەوەی ژیرانە
بە ئاسانی دەسگیر نابێ و
کارێکی قورس و گرانە

بیری وردو لێکدانەوەی
زانیارانەی لەگەڵ نەبێ
هەموو هەوڵ و تێکۆشانێك
تەقەلایەکی بێسوودەو
سەرئەنجامی خۆڕاییی‌یەو
دۆڕاندن و تێکشکانە

ئەوی کوێرانە مل بنێ و
گوێ نەداتە جەماوەرو
میللەتی لا بێبایەخ بێ
تەنها هەر بۆ ئاغایەتی
بۆ سوودو بەرژەوەندی خۆی
پشت ببەستێ بە بێگانە
سەریش کەوێ بۆ ماوەیەك

زۆر پێ‌ناچێت دەبینێ
چەند هەڵەیەو پەشیمانە
خۆشی لێ گێل کا دەزانێ
چۆن لای جەماوەری میللەت
شەرمەزارو سەرگەردانە

شەپازللەی دێوی مێژوو
ڕەخنەی جەماوەری تووڕە
زۆر کەس دێنێتەوە ژێر بار
لە کلاوڕۆژنەی مێژووەوە
تێی دەخوڕن، بانگی دەکەن
ئای مەرحەبا کلك ئارداوی

بە ناچاری وا هاتیەوە
سەرباری بەڕەی کوردەواری
ئای چەند ڕێزگاو و لووتبەرز بووی
لەپاش چەندان لە خۆت گەیشتی
چۆن لە ڕێبازی میللەت‌و
ڕەش‌وڕووتی گەل جێ‌ماوی

ئەوی شارەزای ڕووداو و
بەسەرهاتی مێژوو نەبێت
تووشی سەد کارەسات دەبێ‌و
نازانێت خۆبەزل‌زانین
چەند کارێکی ناڕەوایە
چەند پەشیمانیی لەدوایە

نە لووتبەرزی‌و فیزو پۆزو
نە دەست‌و پێوەندی زۆری
کاسەلێس‌و گێرەشێوێن
لە ڕۆژانی تەنگانەدا
بە کەڵکی پوولێك نایە

هەلپەرست

تەشی‌ڕێسی خۆی هەیە هەموو دەورو زەمانێ
بلوێرژەنی خۆی هەیە هەموو لاو دیوەخانێ
شاباشکەری خۆی هەیە هەموو شایی لۆغانی
پاروگلێنی خۆی هەیە هەموو سەر سینی‌و خوانێ

بێباری‌و هەلپەرستی لای هەندێ لەو کەسانە
کاسبییە، مامەڵەیە، پڕکردنی گیرفانە
نە شەرمەو نە شوورەیی، ڕەوشتێکی ژیانە
ئەوی لە کیسی خۆی با، گێلە، گەمژەو نەزانە

هەزار ڕەحمەت لە گۆڕی شێخ ڕەزای تاڵەبانی
هەزار ڕەحمەت لە خۆی‌و زمانی تیغی دەبانی
هەر هەڵسەنگاندنی ئەو کەسانەی دەزانی
هیچی بێبەش نەکرد لە پلارو گورزەکانی

باکووری کوردستان‌و
مێژووی هەشتا ساڵ لەمەوبەر

کاپتن (W.R.Hay) لە کتێبەکەیدا (Two year in Kurdistan) چاپی لەندەن، ساڵی ١٩٢١ وتوویەتی: ((جارێ کورد لە باکووری کوردستانا بەتەواوی خەبەری نەبوەتەوە، ئەوکاتەی بە تەواوی خەبەری دەبێتەوە، هەمووی ڕادەپەڕێت، ئەوسا بناغەی ڕژێمی تورک دەهێنێتە لەرزە)). لەڕاستیدا کاپتن (های) بەر لە هەشتا ساڵ باشی بۆ چووبوو، شۆڕشە پچڕپچڕە لێکدابڕاوەکانی ١٩٢١ بەدواوە لەبەر ناتەبایی‌و نەبوونی نەخشەیەکی شارەزایانە بۆ هاوکاریکردنی هەموو دانیشتوانی ناوچەکان لە شۆڕشی ئاگری داغەوە تا شۆڕشی دەرسیم، کە بەداخەوە هەر شۆڕشە بەجیاو لەکاتی خۆیدا دامرکێنرانەوەو ئەمڕۆ کورد لە هەموو باکووردا دوور لە ناتەبایی‌و ناوچەگەرێتی هەموویان بۆیان دەرکەوتووە پێویستە هەڵەکانی پێشوو دووبارە نەکرێنەوەو ناکۆکی لەناویانا ڕوو نەدات‌و ئەم هەڵوێستەیان بۆچوونەکەی کاپتن های هێناوەتە دی‌و ئیمڕۆ لە ئەنجامی خەباتی شۆڕشگێڕانەو یەکخستنی (خامەو شیر، قەڵەم‌و چەك) وەك ئەوەی ئەحمەدی خانێ داوای لە کورد کردووە، ڕژێمی تورکیان وا لێ کردووە ڕادەو پلەی ئابووریی تورکیای ئاڵۆز کردووەو چارەسەری باری ئابووریی خۆی پێ ناکرێ‌و ناچاری کردووە، هەروەکوو جاران بە حکومەتی (عوسمانی)یان وتووە (پیاوە

نەخۆشەکە)، ئیمڕۆ شایانی ئەوەیە بە ڕژێم بوترێت (پیاوە سواڵکەرەکە)و دەست بۆ هەموو لایە پان ئەکاتەوە خێری پێ بکات، بەڵام هەوڵەکانی هەمووی بێ سوودە.

ئەم شیعرەم پێشکەشی گیانی پاکی شەهیدانی ڕێی ڕزگارییە لە باکووری کوردستان کە بۆ یەکەم جار ئافرەت سنگی خۆی کردووە بە قەڵغان وەکوو ئەو شیعرەی پیرەمێرد لە شیعرەکەی نەورۆزدا فەرموویەتی:

تائێستا ڕووی نەداوە لە تاریخی میللەتا
قەڵغانی گوللە سنگی کچان بێ لە هەڵمەتا

شۆڕشی ئازادیخواو ڕاپەڕینی تێکۆشەرانی باکووری کوردستان

ئیمڕۆ ناوی کورد وەکوو ڕۆژ بەرزەو ئەدرەوشێتەوە
وا لە ئاسمانی جیهانا بێوچان دەخولێتەوە
تا بە مافی خۆی نەگا وەك میللەتانی ڕووی زەمین
شۆڕشی ئازادیخوای ئاگری ناکوژێتەوە
با ڕژێمی (گورگی بۆز)ی فاشیست زۆر باش تێبگا
تازە ئاڵای شۆڕشی کورد بەرزەو نانەوێتەوە
فڕۆکەو تۆپ‌و تانکی (یانکی) بۆ سوپای نەوەی مەغۆل
میللەتی ئازادیخوای کوردی پێ ناتوێتەوە
ئەو ڕژێمەی ساڵەهایە کوردستان وێران دەکا
وەك بزن سەد قۆچ لە شاخ با، شاخی خۆی دەشکێتەوە
یادی شەهیدانی پیران، شۆڕشی (ئاگری)و (دەرسیم)
ئەرکی سەرشانی هەموانە تۆڵەیان بسێنرێتەوە
کورد خەڵاتی مافی ناوی خۆی دەوێ بێچەندوچوون
مافی کورد قەرزە لەسەر مێژوو، دەبێ بسەنرێتەوە

پاشکۆ

هاوار

پێشەکیو ڕوونکردنەوەیەك

لە ساڵی ١٩٨٦دا برادەرانی دەستەی بەڕێوەبەری مەڵبەندی ڕۆشنبیریی کورد لە لەندەن داوای ئەوەیان لێ کردم کە سیمینارێکی ئەدەبی بۆ ئەندامانی مەڵبەند پێشکەش بکەم. منیش بە بیرما هات کە کورتە باسێك دەربارەی ئاوارەبوونی کوردو ئەو شیعرانەی دەربارەی ئاوارەبوون وتراونو ئەوی سەرچاوەکانیان لەم شوێنی دووروڵاتیەوە دەست ئەکەوت، ئامادەی بکەم.

هەرچەندە مێژووی ئاوارەبوونو ڕاگوێزانی کورد لەلایەن دوژمنانی کوردو داگیرکەرانی کوردستانەوە لە زۆر کۆنەوە دەست پێ کراوەو باسێکی زۆر دووروودرێژەو لە کۆڕێکی وا ماوە کورتدا لەتواناداا نەبوو لەم چەند لاپەڕەی کە پێشکەشی خوێندەوارانی ئەکەم دووروودرێژ بێت، بۆیە وام بە باش زانی کە تەنها باسی ئەو ئاوارە بوونە بکەم کە لەلایەن چەند شاعیرێکەوە باسی ئەوەیان کردبێتو پاش تەواوبوونی سیمینارەکە برای بەڕێزو خۆشەویستم کاك فەرهاد عابید بەوپەڕی سوپاسەوە ئەرکی چاپکردنی ئەو باسەی گرتە ئەستۆی خۆی، کە لەو ڕۆژانەدا چاپکردن بە پیتی کوردی لە شوێنێکی وەکوو لەندەندا دەس نەدەکەوتو دیاربوو کە کاك فەرهادیش یەکێکی ڕاسپاردبوو بۆ چاپکردنی کە شارەزای زمانی کوردی نەبوو. لەبەرئەوە بەداخەوە چاپکراوەکە بۆ ئەوە نەدەشیا بەو شێوەیە بڵاوی بکەمەوە، بەو جۆرە ئەو چاپکراوەیەی ساڵی ١٩٨٦ مایەوە، هەتا لەم دواییەدا ئەرکی چاپکردنەوەی ئەو باسەم خستە سەر شانی برای بەڕێزو خۆشەویستم کاك فەرهاد عەبدولقادر لە سوید (ستۆکهۆڵم)و ئەویش بەسوپاسەوە دەستی کرد بە چاپ کردنەوەی کە بەر لەمەش دوو جاری تر هەر بێگارم پێکردبوو: کە یەکەم جار لە ساڵی ١٩٨٦دا (هۆرەی دەروێشی یاخی)ی بۆ چاپ کردبوومو ساڵی ١٩٨٧یش زنجیرەی شەشەمی شیعرەکانم (وڕێنەو تاسەی نیشتمان)ی بۆ بڵاو کردبوومەوەو وا ئەو باسە لەپاش تێپەڕبوونی دە ساڵ پێشکەشی خوێندەوارانی دەکەمو هیوادارم شارەزایانو مێژوونووسان وە ئەدیبان لەوبارەوە هەوڵ بدەن لەو باسەی من تێروتەسەلتر دەربارەی ئەو باسە بنووسن بۆ پڕکردنەوەی ئەو کەلێنە مێژوویی و ئەدەبیەی کە لام وایە جێی خۆیەتی بایەخی پێ بدرێت.

هـاوار

سەرەتا

بەرهەمی ئەدیبو شاعیرو هونەرمەندی ئاوارەی میللەتانو یا ئەوانەی دەربارەی ئاوارەبوونو بەسەرهاتو کارەساتی ئاوارەبوون شتیان نووسیوەو بڵاو کردۆتەوە، بەشێکی تایبەتی دابڕ ئەکەن لە ئەدەبی میللەتانا.

بەداخەوە هەتا ئێستە لای ئێمە نووسینو بڵاوکردنەوەی باسێکی دووروودرێژو تێروتەسەل دەربارەی ئەدەبی ئاوارەی کوردو هەستی ئەدیبو شاعیرو هونەرمەندانی ئاوارەی کورد، یا هەستی ئەدیبو شاعیرو هونەرمەندان بەرامبەر بە مرۆڤی ئاوارەی کورد، بایەخێکی ئەوتۆی پێ نەدراوەو کەم کەس بە شێوەیەکی بەربڵاو لەو باسە دواوە؛ سا مەگەر بە شێوەیەکی کورت یا لە ڕوونکردنەوەی باسێکی تردا ناوی هاتبێت کە ئەمەش بە هۆی ئەوە بووە کە لە هەموو بەشە داگیرکراوەکانی کوردستانا، ئەدیبو شاعیران لەبەر نەبوونی سەربەستیو ئازادیی نووسین بە کامی دڵی خۆیان بەبێ ئەوەی سڵ لە دەربڕینی هەموو بەسەرهاتەکان بکەن، بەبێ ترسو لەرز یا لە ترسی ئەوەی دەمەگوێزانی (ڕەقابە) ملی ئەو باسانە ئەپەڕێنێت، ماوەیان نەبوە کە دەربارەی باسی وا بدوێن.

لە کوردستانا، هەتا سەرەتای بیستەکان هورووژمی ئاوارەبوونێکی ئەوتۆی تیا ڕوو نەداوەو ئەگەر ڕووشی دابێ، وەکوو (ئاوارەبوونی ئەو عەشائیرانەی کە لە شوێنی خۆیانا لێیان ئەدوێین)، شاعیرانو نووسەرانی ئەو سەردەمانە باسیان نەکردووە، یا دوور نییە باسیان کردبێو بڵاو نەکرابنەوە یا نووسراوەو لەناو چوون.

لەم دوورەوڵاتیەدا، بۆ نووسینی کورتە باسێك دەربارەی شیعری شاعیرانی ئاوارە، لەبەر کەم کەرەستەییو نەبوونی ئەو سەرچاوانەی کە پێویستن بۆ ئامادەکردنی باسێکی وا، چار نییە ئەبێ پەنا ببرێتە بەر بەرهەمی چەند شاعیرێك کە بەرهەمەکانیان دەست ئەکەون لەو شاعیرانەی کە خۆیان ئاوارە بوون یا هەستی خۆیان دەربڕیوە بەرامبەر بە مرۆڤی ئاوارە هەتا دەروبەری کۆتایی شەڕی جیهانی دووەمو ئەوانەی دوای ئەوە بکرێت بە باسێکی تایبەتی تری سەربەخۆ لە دەرفەتێکدا لەلایەن نووسەرو ئەدیبە شارەزاو لێهاتووەکانمان، کە بەلای منەوە ئەمەیان باسێکی زۆر دووروودرێژەو ئەرکی سەرشانی تاکە کەسێك نییەو ئەگەر ماوە هەبێت لەلایەن لیژنەیەکەوە ئامادە بکرێت تێروتەسەلترو فراوانو بەربڵاوتر ئەبێت.

جاران لە دەوری لاوێتیی ئێمەمانانا، لەبیرم دێ ناوی چەند کەسێکی وەکوو سەیفوڵڵا خەندان لە پاریسو تاهیر بەهجت مەریوانی لە شیکاغۆو کامەران بەدرخانو جەلادت بەدرخانو ڕەوشەن بەدرخانو حسێن حوزنی موکریانیو "محەمەد عەلی عەونی"مان

ئەبیست لە سووریەو لوبنانو قاهیرە، ئەمانبیستەوە کە ئەوانە لە دەرەوەی ولات خەریکی نووسینو بلاوکردنەوەو دەرکردنی گۆڤارو ڕۆژنامەن کە لاپەڕەکانیان بۆ مێژوو و بۆ ئەدەبی کوردی تەرخان کراوە. جاروباریش لە ئەدیبو شاعیرە کۆنەکانمان ئەبیست کە وەختی خۆی لە ئەستەمبوولو بەیرووتو شامو قاهیرەو بەغدا، هەندێك ڕۆژنامەو گۆڤارو کتێبی کوردی دەرچووە کە باسی مێژووی کوردو شیعرو ئەدەبی کوردیی تیا بلاو کراوەتەوە.

کە وەختێك بەڵێنم دا بە کۆمەڵگای ڕۆشنبیریی کوردی لە لەندەن بە پێشکەشکردنی سیمینارێکی ئەدەبی، بیرم لەوە کردەوە کە بە شێوەیەکی کورت باسێکی مێژووی ئاوارەبوونی کوردو بەرهەمی چەند شاعیرێکی ئاوارەی کورد پێشکەش بکەم، لەگەڵ بەرهەمی چەند شاعیرێك کە هەستی خۆیان بەرامبەر بە کوردی ئاوارە دەربڕیوە، ئەوەی کە پێشکەشم کرد لە سیمینارەکەدا، بریتی بوو لە ئامادەکردنێکی گشتی سەرپێیی، بۆیە لێرەدا بە هەلم زانی تەنها ئەو شیعرانەی کە بۆ هەندێ ڕووداوو کارەساتی ئاوارەبوون وتراوە هەتا جەنگی جیهانی دووەم دەسنیشانی بکەمو ئەوانەی دوای ئەوەو کارەساتی ئاوارەبوونی کوردی ئەو سەردەمە کە هێشتا تەمی مەینەتی نەڕەویوەتەوەو ڕۆژ لەدوای ڕۆژ ئاسمانو ئاسۆی ولات خوێناویترو سوورترەو لە هەموو کاتێك زۆرتر بۆنی خوێنی لێ دێ، ئەمانە هەمووی لەگەڵ تۆمارکردنو بلاوکردنەوەی ئەو بەرهەمە ئەدەبیانەی کە بۆ ئەو کارەساتانە وتراوە لە دەرفەتێکی تردا هەمووی یەك بخرێو بە هەمووی کەلێنێکی باشی ئەدەبی ئاوارەو مێژووی ئەدەبی کوردی پێ پڕ بکرێتەوە.

هاوار

لەندەن- ١٩٨٦

چەند ئەڵقەیەك

لە زنجیرەی مێژووی ئاوارەبوونی کورد:

باسی ئاوارەبوونی کورد، لەکۆنەوە هەتائێستە وەکوو باسێکی مێژوویی پێویستیی بە شارەزاییەکی تەواوو سەرچاوەیەکی ئێجگار زۆر هەیەو ئەرکی سەرشانی مێژوونووس و شارەزاکانمانە کە وەکوو چۆن لەسەر ئەدیبەکانمان پێویستە گەلێك باسی تایبەتی بۆ ئەدەبی ئاوارەی کورد تەرخان بکەن، هەروەهاش ئەو مێژووناس و شارەزایانە پێویستە لەسەریان لایەك لە باسی مێژووی ئاوارەبوونی کورد بکەنەوەو بەپێی ئەو بەڵگەو سەرچاوە مێژووییانەی لەبەر دەستیاندایە هەموویمان بۆ تۆمار بکەن و لە دەرفەتێکی لەبارا بڵاویان بکەنەوە بۆ ئەوەی نەوەی کوردی ئەم سەردەمەو نەوەی دواڕۆژ، شارەزاو ئاگاداری ئەو بەسەرهات و کارەساتانە بن کە باووباپیرانیان بەسەریان هاتووەو تێبگەن بۆچی دەربەدەرو ئاوارە کراون و کێ دەربەدەری کردوون و سەرنجامیان بە چی گەیشتووە.

دەربارەی ئاوارەبوونی کورد لە کۆندا، "ابن خلدون" ئەڵێ: دوو عەشیرەتی کورد (لادین) و (بادین) بە زۆرەملێ دەربەدەرو ئاوارەکران بۆ جەزائیر. "ئەمین زەکی"ی مێژووناس لە کتێبە بەنرخەکەیدا (مێژووی کوردو کوردستان) ئەڵێ: لە ساڵی (١٢٥٧ز)دا کە مەغۆلیەکان هێرشیان بردە سەر بەغداو داگیریان کردو چوونە ناو شارەزوورەوە، دێهاتەکانیان هەمووی سووتاندو وێرانیان کردو ژمارەیەکی زۆر لە دانیشتوانی ناوچەکانی شارەزوور بە ناچاری و لە ترسی زوڵم و زۆرو تاوانی ئەو مەغۆلیانە وڵاتی خۆیان بەجێهێشت و روویان کردە شام و میسر.

هەروەها ئەمین زەکی بەگ لە هەمان کتێبدا باسی ئاوارەبوونی عەشایری (زەعفەرانلو) و (کیوانلو) و (ئەمانلو) ئەکا کە لە زەمانی حوکمدارێتیی شا عەباسی گەورەدا (شای سەفەویەکان) بوو کە نزیکەی چوارسەد ساڵ لەمەوپێش ئەگرێتەوە، سەفەویەکان ئەو عەشیرەتە کوردانەیان لە شوێنی خۆیان، لە ناوچەکانی ئازەربایجان هەڵکەندو ناردیانن بۆ خۆراسان و لەوێ بەزۆر نیشتەجێ کران.

نیشتەجێکردنی ئەو کوردانە لە ناوچەی خۆراسان لەلایەن سەفەویەکانەوە بۆ ئەوەبوو کە ئەو عەشیرەتە کوردانە لێشاوی هێرشی دوژمنانی ئەو سەردەمەی ئێرانی ئەودیو سنوور بەربەست بکەن و ڕێگە لەوە بگرن کە ئەو دوژمنانە دەسدرێژی بکەن لە خاکی ئێران، ئێستە نزیکەی ملیۆنێك کورد لە نەوەی ئەوانە، لە ناوچەی خۆراساندا ئەژین.

مینۆرسکی، مێژوونووناسی ڕووسی بەناوبانگ، لە کتێبەکەیدا (کورد) ئەڵێ: لە زەمانی نادرشادا لەنێوانی ساڵی ١٧٣٦-١٧٤٧دا عەشایری (شادی)ی کورد بۆ ناوچەی خۆراسانو عەشایری (ئەمیراو) بۆ قەزوینو (گالون عەدو) بۆ دەوری شیراز بە زۆرەملێ دەربەدەرو ئاوارە کراون.

عەشیرەتی هەمەوەند عەشیرەتێکی ئازاو چاونەترس بوونو لەگەڵ یەکتردا ڕێك بوون، مامۆستا ئەمین زەکی لە کتێبەکەیدا (مێژووی سلێمانی، چاپی ساڵی ١٩٢٢ز) دەربارەی هەمەوەندەکان دەڵێ: ((هەمەوەندەکان هەرە ئازاو شەڕکەری عەشیرەتەکانی کوردستانن، لە شەڕی مودافەعەکردندا ژنەکانیشیان بەشداریی شەڕیان ئەکردو سوارچاکێکی باشو شەڕکەرێکی بێوێنە بوون)). لەو کتێبەیدا، بە دووروودرێژی باسی ئەو شەڕانەی هەمەوەندی کردووە لەگەڵ عوسمانلیەکانا، لە ئەنجامی ئەو شەڕانەدا هەمەوەندەکان زۆرجار ناچار بوون بەخاووخێزانەوە شوێنەکانی خۆیان بەجێبهێڵنو ڕووبکەنە ناوچەی زەهاوو قەرەداغ، بەڵام قەت هەتاسەر ملکەچ نەبوون بەرامبەر بە عوسمانلیەکان، بەڵکوو زۆرجار کە گەڕاونەتەوە ناوچەکەی خۆیان لە بازیان، هەتا دەروبەری کەرکووكو ڕێگای بەغدادو مووسڵیشیان ئەبڕیو هەندێ جاریش لە ئێرانا هەتا دەوروبەری کرماشان جموجووڵیان هەبوو و دەستیان ئەڕۆی. بۆ سەرکوتکردنو نەهێشتنی جموجۆڵی هەمەوەندەکان، چەند جارێك عوسمانلیەکانو ئێرانیەکان پێکەوە هاوکارییاین کردووەو بەجووتە پێکەوە لەشکریان ناردووە بۆ سەر هەمەوەندەکان.

لە ساڵی (١٨٨٦ ز)دا حوسامول مولك کە سەرکردەی لەشکری ئێران بووە، بە فڕوفێڵ داوی بۆ "جوامێر"ی سەرکردەی هەمەوەندەکان ناوەتەوەو لە وەختێکدا کە بانگی کردبوو بۆ (قەسری شیرین) بۆ ئەوەی هەردوولا پەیمانێکی ئاشتی ببەستن، حوسامول مولك لەپەنا خێوەتی کۆبوونەوەکەیانا چەند چەکدارێکی بە نهێنی دانابوو، لەناکاوا دایان بەسەر جوامێرداو کوشتیان (ئەو جوامێرە بە جووکل هەمەوەند ناوبانگی دەرکردبوو، هەتا سەرەتای منداڵیی ئێمەش باسی ئازایەتیی جووکل هەمەوەندمان ئەبیستو هەر کەسێك ئازاو لێهاتوو بوایە پێیان ئەوت ئەڵێی جووکل هەمەوەندە، فەقێ قادری هەمەوەند کە شاعیرێکی ئەو سەردەمانە بووە لە "میعراجنامە"کەیدا ڕەخنەو سەرزەنشتی لەو جوامێرە گرتووە کە لەبەر مەغروری خۆی داوە بەدەستەوە).

بە کوشتنی جوامێر، هەمەوەندەکان زۆر پەرێشان بوونو تووشی دەردەیسەرىو کوێرەوەرییەکی ئێجگار زۆر بوونو ناچار بوون ڕوو بکەنە ناوچەی قەرەداغ (لە خوارووی سلێمانی). بەڵام پێش ماوەیەك محەمەد پاشای داغستان کەوتە بەینیانەوەو لە ئەنجامی

ئەوەدا هەندێك لە هەمەوەندەكان نێرران بۆ تەڕابولسی شام‌و هەندێكی تریشیان ئاوارە كران بۆ ناوچەی (أطنة)و ئەوانەی تر لە ناوچەی زەهاودا مانەوە.

لە ساڵی (١٨٩٦ز یا ١٣١٤ك) ئەوانەی كە ئاوارە كرابوون بۆ تەڕابولس، گەڕانەوە بۆ ناوچەی بازیان‌و لە دەربەدەری‌و ئاوارەبوون ڕزگاریان بوو. پێش ماوەیەك نزیكی (١٥٠) كەسێكیش لەوانەی ئاوارە كرابوون بۆ (أطنة) گەڕانەوەو بۆ گەڕانەوەی ئەوانی تریش نزیكی چوارسەد سوارێكی هەمەوەند كۆبوونەوەو لە دەوری مووصڵدا هەڕەشەیان لە عوسمانلیەكان كرد ئەگەر ئەو ماڵ‌و خێزانانەی كە بە ئاوارەیی لە (أطنة) مابوون نەهێنرێنەوە بۆ ناوچەی خۆیان، ئەوا ئەو ناوچەیە هەمووی وێران ئەكەن. بەو جۆرە عوسمانلیەكان ناچار بوون هەموویان بگێڕنەوە بۆ شوێنی خۆیان. هەرچەند ئەمین زەكی بەگ لە كتێبەكەیدا (مێژووی سلێمانی وە وڵاتی) باسی ئەوەی نەكردووە كە هەمەوەندەكان لێیان نێررابوو بۆ تەڕابولسی لیبیا بە ئاوارەكردنیان، بەڵام هەمەوەندەكان هەمیشە بەشانازییەوە باسی (بەنغاری)و هاورهاجیی خۆیان ئەكرد لەو ناوچەیەدا.

فوئاد جەمیل (نووسەرێكی بە نەتەوە توركمان بوو، لەبەر ئەوە دوور نییە شارەزایی بووبێ دەربارەی هەمەوەندەكان كە دراوسێی شاری كەركووك بوون) لە پەراوێزی كتێبەكەیدا (رحلة متنكر الى بلاد مابين النهرين وكردستان) كە نووسینی "مێجەر سۆن" بووەو فوئاد جەمیل كردوویەتی بە عەرەبی، ئەڵێ: ((هەمەوەندەكان هەمیشە باسی لەخۆبوردن‌و ئازایەتیی خۆیان ئەكرد لە بەنغاری) ئەو هەمەوەندانە لە ساڵی (١٨٩٦)دا ئاوارە كرابوون بۆ لیبیا، بەڵام ئەو هەمەوەندە ئاوارانە لەوێ خۆیان نەگرت، بەڵكوو تاكە تاكەو بە سواری‌و بە پیادە بەنهێنی‌و بەئاشكراو هەندێكیان خۆیان ئەكوتایە ناو كاروانی قەرەجە هاتوچۆكەرەكانەوەو گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیان‌و ئەو تەقەلایەی عوسمانلیەكان دایان بۆ ڕزگاربوون لەو هەمەوەندانە بێ‌سوود بوو.

فەقێ قادری هەمەوەند كە شاعیری ئەو سەردەمەی كورد بووە، لەو هەمەوەندە ئاوارانە بووە كە نێرراوە بۆ بەنغاری، بەڵام مردن مۆڵەتی نەداوەو لەوێ لە شاری (دەرنە) كە قەزایەكی بەنغاری‌یە لە ساڵی (١٣٠٧ك‌و هەندێكی تر ئەڵێن لە ساڵی ١٣١٠ك)دا لەوشارە كۆچی دوایی كردووەو هەر لەوێ نێژراوە. فەقێ قادر بەر لەوە بە شیعرێك وەسیەتێكی تایبەتی كردبوو كە لەدوای مردنی چۆنی بنێژن، لەو شیعرەدا وتبووی:

یاران، هامسەران، وەسیەتم ئیدەن   لە دمای یاسین وەسیەتم ئیدەن
وەختێ كە مردم چواردەورم چۆڵ بۆ   لە دمای یاسین زۆرناو دەهۆڵ بۆ

دەنگم هۆر مەبۆ لە سیامالاَن   نامم وە خوتبەی واوەیل مەوانان

مەیتم هۆلگیران وەی بەرانبەردا   هەرکە دلّسۆزەن مەدا وەسەردا

مەیتم بنییەن بان ئەسپ چوارچۆدا   تەسلیم کەن وەخاك مەزار نۆدا

ئەترسم بمرم جای قەورم غابۆ   قەورکەران چەدەس قەورم بێزار بۆ

ئەنکیر و مونکیر مەیان وەسەرین   مەپرسان ئەحوالّ دەفتەری وەرین

ئەنکیر مەواچۆ ئەی فەقێ شێتە   چە دنیای فانی تۆ چیشت کەردە

واتم: عومر لە دەور چواردە سالاّن بیم   دایم لە تەعریف سۆسەن خالاّن بیم

ئێستە نە هەفتاو هەشتاو یەردەن   غەیر چە مەدح خالّ هیچم نەکەردەن

ئەنکیر مەوا چا کەسێ وا ساف بۆ   لە گشت بابەتێ گوناحش عاف بو

یەوەسیەت نامەی ئەی (فەقێ) شێتە   ئەنکیرو مونکیر سا کەیف وێتە

بەلاّم بە داخەوە ئەو وەسیەتەی جێبەجێ نەکراو نەهاتەدی‌و لە ولاّتی غەریبیدا نێژرا. لەبیرم دێ لە سالّی چلەکانا دراوسێیەکمان بوو ناوی "مەجید هەمەوەند" بوو، دەنگی زۆر خۆش بوو، ئەو شیعرەی فەقێ هەمەوەندی ئەوت، بەلاّم بیرم ئەکەوێتەوە وەسیەتەکەی بەم جۆرە ئەوت:

عەشرەت وەسیەتم ئینەن جەلاتان   نەکەن بمنێژن جە دووروولاّتان

تەرمەکەم بارۆن وەی بەرامبەردا   بەلّکو دوو دلّسۆز بۆم بدا وەسەردا

هەرچەند جێی باسکردنی فەقێ قادری هەمەوەند ئەبوایە لە شوێنی خۆیدا بوایە لە ڕێزی شیعرەکانی دوای نالی‌و سالم‌و حاجی قادر، بەلاّم ئێمە لێرەدا بۆ بەلّگەی ئەوە باسمان کرد کە هەمەوەندەکان بە ئاوارەیی لێیان نێرراوە بۆ بەنغاری‌و فەقێ قادر یەکێك بووە لەو ئاوارەکراوانە.

فەقێ قادر شاعیری ئەو سەردەمەی هەمەوەندەکان بووە کە هەمیشە لەگەلّ عوسمانلیەکانا ناڕێك بوون، لەگەلّ ئەوەشدا کە فەقێ قادر بۆ ماوەیەك قائیمقامی چەمچەمالّ‌و بازیان بووە، بەلاّم وەکوو عەشیرەتگەرییەك لەبەر ئەوەی سەرخێلّی هەمەوەند بووە لە سەردەمی سولّتان عەبدولعەزیزی عوسمانلیدا، لەبەر ئەوە لە عەشرەتەکەی جیا نەبۆتەوەو لێیان نەبڕاوەو ڕووبەڕووی عوسمانلیەکان وەستاوەو لە ئەنجامی ئەوەدا پتر لە حەوت سالّ لە زیندانەکانی بەغداو کەرکوك‌و مووصل گیراوەو لەگەلّ ئاوارەبووەکانی تری هەمەوەندا نێرراوە بۆ بەنغاری‌و لەوێ مردووە.

فەقێ قادر لە شیعرێکدا سەرزەنشتی خۆی کردووە کە وەختی خۆی باوەڕی بە تورك هەبوە:

به دامو تزویر، به حیلەو به فەن   ها کەفتی نەدام تورك ئەهریمەن

هەرکەس بە تورکان بکەرۆ باوەڕ   ئەحمەق ئەو کەسەن جە من ئەحمەقتەر

هەروەها لە شیعرێکی تردا ئەڵێ:

چون کەبكو بازەن ئونسی کوردو تورك   وەرگی جە سایەی تورکان بی بزورگ

مەعلوومەن جە لای عارفان کار   دۆستیی تورکو کورد نییەن پایەدار

هەمەوەندەکان شێوەی گفتوگۆیان شێوەی (گۆران) بووە، دیارە فەقێ قادری شاعیریشیان ئەبوایە هەر شیعری بەو شێوەیە بوتایە. وەکوو وتمان فەقێ قادر گەڵێك جار لەلایەن عوسمانلیەکانەوە گیراوەو بە ئاوارەیی لە زیندانەکانی بەغدادو کەرکووكو مووصڵ پتر لە حەوت ساڵ گیراوە، لەو ماوەی ئاوارەبوونەیدا گەلێك شیعری هەیە کە باسی کوێرەوەری‌و دەردەسەریی خۆی کردووە. لە زیندانی (ئووچ قەڵا) کە زیندانێکی عوسمانلیەکان بووە لە بەغداد شیعرێکی دووردرێژی وتووە کە ئەمە چەن دێڕێکیتی:

قەید زنجیرم، قەید زنجیرم   پاشا، نە قەلعە قەید زنجیرم

دەمێون مەقهوور، قەهر موشیرم   چەمەڕای هیمەت شای خەیبەر گیرم

لە زیندانی حەپسخانەی مووصڵدا شیعرێکی دووردرێژی تری هەیە کە ئەمە چەند دێڕێکیتی:

شەماڵ شەبگەر دێت پەی من کەر نەکار   مەنزڵ وەمەنزڵ تا مەنزڵگای یار

مەشیو مەویەریت بیر دمات بۆ   چەمەڕای ڕانم شەوان تاوەڕۆ

هەتا کۆتایی ئەو شیعرەدا ئەڵێ:

فەقێ ڕوح جەقەید کە دەربی ئازاد   شەرتەن خەزنەی دڵ پەرێت کەم گوشاد

مامۆستا ئەمین زەکی بەگی مێژووناس لە کتێبەکەیدا (مێژووی کوردو کوردستان) ئەفەرموێ:((لە ساڵی ١٨٤٨دا کە ڕاپەڕینی کوردەکانی کوردستانی تورکیا بە سەرکردایەتیی بەدرخانیەکان شکا، ئیتر عوسمانلیەکان بەزۆر هەموو بنەماڵەی بەدرخانیان ناردە ئەستەمبووڵ‌و لەوێ بەزۆر نیشتەجێیان کردن‌و بوون بە ئاوارە.

بێگومان دوای شەڕی ئەوساڵەیان تووشی گەلێك ئاوارەبوون‌و دەربەدەری بوون و لە ئەنجامی ئەوەدا پەرەوازە بوون‌و هەندێکیان لە سووریاو لوبنان‌و ئەوروپا جێگیر بوون، بەر لە هەموو لێشاوی ئاوارەبوونەی کورد بە ماوەیەکی زۆر. هیچ گومان لەوەدا نییە کورد لە زەمانی ئەیووبیەکانا کە دەسەڵاتێکی تەواویان هەبوە لە دەوڵەتی ئەیووبیدا لە ناوچەکانی میسرو سووریەو یەمەن وەکوو سەرکردەو ئەفسەرو سەرباز لەناو لەشکرداو وەکوو کارگێڕو

فەرمانبەر لەناو دەزگاکانی ئەو وڵاتانەداو بە هەزاران کورد خۆیان‌و خاووخێزانیان چوونەتە ئەو شوێنانەو دوای ئەوەی کە صەلاحەدین مردو دەوڵەتەکەی بەش‌بەش بوو، ئەو کوردانە هەر لەناو کۆمەڵگای ئەو وڵاتانەدا زۆربەیان ماونەتەوەو نەگەڕاونەتەوە بۆ شوێنی باووباپیرانیان‌و لەناو کۆمەڵگای ئەو شوێنانەدا تواونەتەوە)).

لەدوای شەڕی جیهانیی یەکەم‌و ڕاپەڕینەکانی کوردستانی تورکیا وەکوو قۆناغێك لە ڕاپەڕین‌و خەباتی نەتەوەی کورد (جگە لە شۆڕشەکانی تری کوردستانی تورکیا)، بۆ وەدەسهێنانی مافی نەتەوایەتییان، لەدوای لەناوچوونی حکوومەتی عوسمانلی (کوردەکان ساڵەها بوو بڕبڕەی پشتی لەشکری ئەو دەوڵەتەیان پێك هێنابوو، پێکهێنانی سوارەی حەمیدییە لە کوردەکان کە هەمیشە نووکی نێزەو سونگیی لەشکرەکانی عوسمانلی بووە، باشترین بەڵگەن بۆ ئەم ڕاستیە)، دوای ئەوەی تورکە کەمالیە ڕەگەزپەرستەکان هاتنە سەر کارو مافی نەتەوەکانی تریان پێ‌شێل کرد کە کوردو ئەرمەن زۆرترین تاوانیان بەرکەوت‌و هەردوکیشیان بوون بە قۆچی قوربانیی ئەو سەوداو مامەڵەو جامبازی‌و بگرەوبەردەو فڕوفێڵانەی دەوڵەتەکانی ئەو سەردەمە کە دەسەڵاتیان هەبوو لە ناوچەکەدا. ئەوە بوو کەمالیەکان وەکوو گەلەگورگی دڕندە بەربوونە خاووخێزان‌و ژن‌و پیرو منداڵانی کوردو بەزۆر لە شوێنی خۆیان هەڵیان کەندن‌و ئاوارەو دەربەدەریان کردن‌و ناردیانن بۆ شوێنە تورك‌نشینەکان بۆ ئەوەی لەناویانا بتوێنەوە، جگە لەو هەزارانەی کە کران بە سێدارەداو لەناو دۆڵ‌و چیاکانی کوردستانا بەبێ‌تاوان کوژران، دەربارەی ئەو تاوان‌و ئاوارەکردن‌و دەربەدەرییەی سەدان هەزار خێزانی کورد، چ نووسەران‌و شاعیرانی کوردستانی تورکیا (بەداخەوە بەرهەمێکی ئەدەبی ئەوتۆمان لەوڕووەوە لە شاعیران‌و ئەدیبانی کوردستانی تورکیا چنگ نەکەوتووە کە دەربارەی ئاوارەبوون‌و هەستی ئاوارە شیعریان وتبێت)، چ نووسەران‌و شاعیرانی بەشەکانی تری کوردستان کە ئەو هەواڵە ناخۆشانە بڵاو ببوونەوە، هەندێکیان هەستی خۆیان بە شیعرو نووسین دەربڕیوەو لەناو گۆڤارو ڕۆژنامەکانی ئەو سەردەمەدا بڵاو کراونەتەوە. لە کوردستانی عیراق شاعیرانی وەکوو پیرەمێردو زێوەرو حەمدیی صاحێبقڕان‌و نووری شێخ صاڵح‌و گەلێکی تر بێزاریی خۆیان بە چەند شیعرو نووسینێك دەربڕیوە کە لایەك لە لاپەڕەکانی مێژووی ئەدەبی پڕئەکەنەوە.

لە کوردستانی ئێرانیش بەر لە شەڕی جیهانیی یەکەم‌و لەوکاتەداو لەدوای ئەوەش، چ لەشکری قاجاری‌و چ کازاخەکانی ڕووسی قەیصەری کە هەمیشە مرخیان لە کوردستان خۆش کردبوو، جگە لە تاوانی تورکە عوسمانلیەکان، بە هەموویان گەلێك تاوانیان کردووە

له کوردستاناو خەڵکێکی زۆریان لە گوندو ماڵو شوێنی خۆیان دەربەدەرو ئاوارە کردووەو کوردی کوردستانی ئێران لە ئەنجامی ئەو دەسدرێژیانەدا تووشی هەزاران کارەساتو کوێرەوەریو دەردیسەری بوون.

نموونەی تاوانی کازاخەکانی ڕووس لە کوردستانی ئێرانا لە شیعرەکەی "عەلی بەگی سالار سەعید" کە خەڵکی ناوچەی موکریانە بە ئاشکرا دەرئەکەوێ (لە شوێنی خۆیدا، لە ڕیزەی باسی ئەو شاعیرانەی کە شیعریان بۆ ئاوارەبوون وتووە لە جەنگی جیهانیی یەکەمدا، باسێکی تایبەتی بە عەلی بەگ تەرخان ئەکەین).

دوای ئەو هەموو ئاوارەبوونو دەربەدەریو ماڵوێرانیانەی بەشەکانی کوردستان لەپێش شەڕی جیهانیی دووهەمو لەکاتی شەڕەکەداو لەدوای ئەو شەڕە، لە نیوەی یەکەمی ساڵانی چلەکانا، دوای ئەوەی کە کوردی کوردستانی عیراق هیچ ئومێدو هیوایەکیان بەوە نەما کە بەبێ شەڕوشۆڕو بە خۆشی مافی خۆیان چنگ ئەکەوێ، بۆیان ڕوون بووەوە ئەو هەموو پەیمانو بەڵێنو ڕاوەڕێوییانەی کە ئینگلیزەکانو سوێندخۆران دابوویان بۆ وەدەسهێنانی مافی کورد وەکوو میللەتێکی بەشخوراو، هەمووی چاوبەستو درۆودەلەسە بوو. لەم ڕووەوە لەکاتی خۆیا، لە ساڵی ١٩٤٤دا شاعیری شۆڕشگێڕی کورد بێکەس دەربارەی ئەو جۆرە بەڵێنو پەیمانانە کە لە شەڕی جیهانیی دووهەمدا بڵاو ئەکرایەوە، شیعرێکی وتووە، کە بەڕاستی باشی بۆ چووبوو کە دەڵێ:

دەنگ بڵاوە خەڵك ئەڵێن ئەمجارە کورد سەربەست ئەبێ
چی ئەڵێن بیڵێن، لەلام وایە درۆ و چاوبەست ئەبێ
سەد هەزار جارمان سیاسەت تەجروبە کردو کەچی
ئێستەکەش زۆرمان بە فیشاڵی وەها سەرمەست ئەبێ
بێتو بەینی تورکو ئینگلیز زەڕڕەیەك تێك چێ، ئیتر
مەسئەلەی کوردایەتی ئەوسا بەجارێ خەست ئەبێ
کەی حقووق ئەدرێ؟ ئەسەنرێ، عەیبە ئیتر تێبگەن
سەربەخۆیی چۆن نسیبی قەومی وا بێدەست ئەبێ
میللەتی جاهیل لە دنیادا ئەبێ هەر بەندە بێ
نۆکەری هەر خشت بە باڵای قەومی دیلو پەست ئەبێ

ئیتر گەلی کورد چاری نەماو ئەبوایە هەر لەزووەوە چەکی هەڵبگرتایە، لەگەڵ ئەوەشدا کە گەلێك تەقەلای بێسوودی دا کە لە ڕێی ئاشتیو خۆشیو برایەتییەوە مافی نەتەوایەتیی

خۆی دەستگیر ببێت، بۆیە چاری نەماو ڕووبەڕووی حکوومەتی عیراقی ئەو سەردەمە بووەوە. بەڵام بەداخەوە حیزبی هیوا کە ئەوسا گەورەترین‌و بەربڵاوترین حیزبی کورد بوو، هاندەری داواکردنی مافی کورد بوو (هەر بەدەم‌و بە بەیانات)، کە نیاز وابوو سەرکردایەتیی ئەو حیزبە ببێت بە پێشڕەوی ئەو شۆڕشە، کەچی هەمووی مایەوە سەر بارزانیەکان‌و ئەو چەند ئەفسەرو سەربازو ڕۆشنبیرە کەمەی کە بەرەو پیری ئەو شەڕە چوون‌و بەشدارییان تیا کردو ئەوانی تر هەموو پاشەکشەیان کردو عەشایرەکانی ئەو سەردەمەش هیچیان بەپیری ئەو شۆڕشەوە نەچوون. ئینگلیزەکان لەوڕۆژانەدا بە ئاشکراو بە نهێنی بە چاوێکی ناڕەزاییەوە سەیری ئەو شۆڕشەی کوردیان ئەکرد، وەسایقە نهێنیەکانی ئەمریکاو ئینگلیز لەم ڕووەوە پڕن لەو ڕاستیانەی کە دەری ئەخەن چۆن نەیانویست ئەو شۆڕشە لەناو ببەن؛ ئەوەبوو لەشکری عێراق بە یارمەتی‌و پشتگیریکردنی ئینگلیزەکان ئەو شۆڕشەیان تێك شکاندو شۆڕشگێڕەکانیان ناچار کرد ڕوو بکەنە کوردستانی ئێران‌و بارزانییکان بە سەرۆکایەتیی مستەفا بارزانی خۆیان‌و خاووخێزانیان چوونە ئێران‌و لەوکاتەدا کۆماری مەهاباد وەکوو نوخشەی بەرهەمی ڕاپەڕینی کوردستانی ئێران گەشەی کردو بارزانیەکان‌و ئەو ئەفسەرو سەربازانەی لەگەڵیا بوون، چوونە ناو ئەو کۆمارەوەو بەشدارییان تیا کرد.

لەدوای ڕووخاندنی کۆماری مەهاباد (شان بەشانی ڕووخاندنی ئەوەی ئازەربایجان)و دوای لەسێدارەدانی قازی محەمەدو هاوڕێکانی وەکوو صەدری قازی‌و سەیفی قازی‌و هەندێکی تر کە لە چوارچرای شاری مەهاباددا و دەربەدەرکردن‌و ئاوارەبوونی گەلێك ڕۆشنبیرو شاعیرانی وەکوو مامۆستا هەژارو مامۆستا هێمن‌و گەلێکی تر، ئیتر ئەو بارزانیانە چاریان نەما کە ئەبێ کوردستانی ئێران بەجێبێڵن‌و لەپێشدا ڕوویان کردبووە سەر سنووری عێراق، کە تەماشایان کرد هەموو سنووریان لێ تەنراوەو ڕێگایان لێ گیراوە، ئیتر تاکە ڕێگەیەك کە ماوەو بواریان هەبوو کە بیگرنە بەر ئەوەبوو سنووراوسنوور خۆیان گەیاندە دەوری ئاوی ئاراس‌و لەوێوەوە پەڕینەوە بۆ ناو وڵاتی سۆڤیەت‌و لەوێ مانەوە هەتا شۆڕشی تەممووزی ساڵی ١٩٥٨ لە عیراق، ئەوسا هەموویان گەڕانەوە کە نزیکەی ١٢-١٣ ساڵێك بە ئاوارەیی لەوێ ژیان.

جارێك برادەرێکم (د. ت) کە بەداخەوە هەتا ئێستە نازانرێ چیی بەسەر هاتووە، بۆی گێڕامەوە وتی: لە دانیشتنێکدا سەرۆك بارزانی باسی چۆنێتیی پەڕانەوەی خۆیانی بۆ کردووم کە چۆن لەوڕۆژانەدا لەشکری سێ وڵاتی دوژمن لەسەر سنوورەکانیان ئەو خاووخێزانانەیان ڕاو ئەنا هەتا گەیشتنە سەر ئاوی ئاراس. لەوشوێنەدا کە ئەیانویست

بپەڕنەوە، ئاوەکەی زۆر خوڕو تیژڕەو ئەبێت، بواری پەڕینەوەیان نابێ، وتی ئێمەش دۆش دامابووین؛ لەوکاتەدا کابرایەکی پیر بە خۆیو گاڵوکێکەوە پەیدا بوو، منداڵێکی لەگەڵا بوو، کە چاوی پێمان کەوت وا وێڵو شپرزەینو ناتوانین لە ئاوەکە بپەڕینەوە، بەزەیی پیامانا هاتەوەو بە منداڵەکەی وت: تۆ بڕۆرەوە و بە دایکت بڵێ من دوا ئەکەوم هەتا ئەم خێزانو ماڵو منداڵە ئاوارانە ئەپەڕێنمەوە بۆ ئەوبەر.

کابرا ئەیانبات لە شوێنێکی باشەوە هەموویان ئەپەڕێنێتەوەو لەوێشەوە وازیان لێ ناهێنێتو بۆ شارەزایی ماوەیەکی تریش لەگەڵیان ئەبێت، لە ڕێگا کابرا نەخۆش ئەکەوێو ئەمرێو هەر لەوێدا وەکوو سەربازێکی نەناسراوی ئاوارە لەوێدا دەینێژن، ئاوارەبوونی بارزانیەکانو دەربازبوونیان بۆ سەر سنووری ئاوی ئاراسو پەڕینەوەیان بەو جۆرە خۆی لە خۆیدا چیرۆکێکی بەسەرهاتی پڕ لە کوێرەوەریو دەردیسەرییەو ئەبوایە ئێستە گەلێك شتی لەسەر بنووسرایە (بەداخەوە ئەوەی کە هەتا ئێستە نووسراوە لە شێوەی ڕاپۆرتی ڕۆژنامەگەری تێپەڕی نەکردووەو هیچی شەقڵێکی ئەدەبیی پێوە نییە).

لەبیرم دێ لە کۆتایی ساڵی چلەکانا ئەفسەرێکی کورد کە لە ناوچەی ڕەواندوزدا لە لەشکری عیراقدا بووە، بۆی گێڕامەوە، وتی: جارێك لە بنکەی لەشکری ڕەواندز قائیدێکی ئینگلیزیی یەك دەست هەبوو ناوی "ڕینتۆن" بوو، لە شەڕی (عەلەمەین)ی ژووروی ئەفریقادا دەستێکی پەڕیبوو، لەدوای ڕۆیشتنی بارزانیەکان ئەو ئینگلیزە هێشتا ڕاوێژکەری لەشکری عیراق بوو؛ ڕۆژێك لە نومایشێکی سەربازیدا ئەفسەرەکان کۆ ئەکاتەوەو لێیان ئەپرسێت: ئەگەر لە سنووری عێراقەوە دوژمنەکەت ڕاوی نایو ڕێی ئێرانو تورکیات لێ گیرابوو، چارت نەبوو کە ئەبێ ڕوو بکەیتە وڵاتی سۆڤیەت، چ ڕێگایەك بە باشترین ڕێگا ئەزانیت کە لێوەی دەرباز ببیو دەستی دوژمنت نەگاتێ؟ وتی ئەفسەرەکان هەریەکەیان بە جۆرێك وەرامیان دایەوە، بەڵام دیار بوو وەڵامی هیچیانی بە دڵ نەبوو. کابرای ئینگلیز هەستایە سەرپێو وتی (براڤۆ). ئافەرین مەلا مستەفا بارزانی کە نە دەرسی عەسکەریو نە تەکتیكو نە پیلانو نەخشەی سەربازیت خوێندووەو بەو جۆرەش توانیت خۆتو ئەو هەموو خێزانو ژنو منداڵو پیرانە بگەیەنیتە خاکی سۆڤیەت.

لێرەدا یادی ئەو ڕۆژنەم هاتەوە یاد کە هەواڵی ئاوارەبوونی ئەو بارزانیانە، لەدوای ڕووخاندنی کۆماری مەهاباد، بە کوردستانی عیراقدا بڵاو بووەوە. ئەو ڕۆژانە بوو کە پیرەمێردی شاعیری کوردی مەزن لە ڕۆژنامەکەیدا "ژین" دوو شیعری خۆی بڵاو کردەوە: یەکەمیان ئەم شیعرەی خوارەوەیە کە بۆ ڕووخاندنی کۆماری مەهاباد وتبووی، دووهەم بۆ

ئەو بارزانیانەی کە لە ئاوی ئاراس پەڕینەوەو ئاوارە بوون. شیعری یەکەمیان بە ناوی نائومێدی‌یەوە بلاو کردۆتەوە:

هەی نائومێدی، هەی نائومێدی | هەی ڕەنجەڕۆیی‌و دڵ نائومێدی
بەدبەختی وەك من سا توخوا کێ دێ | دەردی مەجنوونم لێ هاتۆتە دی
هەر لە نەجدەوە تا هەردەی دوجەیل | بۆ لەیل ئەگەڕام دەروون لە غەم کەیل
هاتمە بێستوون لای قەسری شیرین | بۆ فەرهاد گریام بە دڵەی نمین
چوومە زمناکۆ، ڕاگوزەرگای لەیل | هیچ کەسم نەدی، نە شیرین نە لەیل
لە دەربەندیخان هەتا کەلیخان | ئەو ناوە یەکسەرە شێواوە و وێران
شیوو هەردو بەرد تا لوتکەی بارزان | پڕ لە لەوەیشوومە، لە گەڵاڕێزان
نە کەرۆز گەڕام، وادی بە وادی | شوێنی هەوارگەی ئێلی موراد
بە جەوری فەلەك یەکسەر وێرانە | بایەقوش تیایا گرتوویە لانە
پرسیم: بایەقوش، دۆستی هاودەردم | لە جیهان بێزار، یاری چۆڵگەردم
بۆچی وا چۆڵە ئەو مەرزو بوومە | لەکوێ پەیدابوو وەیشوومەی شوومە
جوابی دامەوە بو قوڵپی گریان | منیش وا جەرگم بووە بە بریان
ئەمساڵ بەهارمان کە بێبارانە | گوڵاڵەی سوورمان جەرگی یارانە
لە هەرسێ لاوە، شایی‌یە بە ڕیزە | خەنەبەندانمان خوێنی ئازیزە

شیعری دووهەم:

"عەشرەت هاوارە"

عەشرەت هاوارە، عەشرەت هاوارە | کەوتوومە ئاراس، ئاو بێ بوارە
ڕێم نییە منیش شوێن ئەوان کەوم | پیرم هەنگاوێك بنێم ئەکەوم
لێرەش وا کەوتووم بەدەم دەردەوە | لە ئێشی دووری‌و ئاهی سەردەوە
دوکتۆر دەوای تۆم ناوێ لێم گەڕێ | بەڵکم بە ئاهم دەوران وەرگەڕێ
ئەوساکە دوعای من واگیرا بێ | لە خانەی خاکا ئاواتم نابێ
ئینجا تەڵقینم بدە بە کوردی | بڵێن ئاواتت هاتە دی‌و مردی

وەکوو لە پێشتریشدا باسمان کرد، وەنەبێ نەخشەی دەربەدەرکردن‌و ئاوارەکردن‌و لەناوبردنی کوردو تواندنەوەیان وازی لێ هێنرابێت، بەڵکوو لە شەستەکان بەدواوە دەزگا فاشیستەکانی عیراق پیلانێکی جەهەننەمییان نەخشە کێشابوو بۆ دەربەدەرکردن‌و ئاوارەکردنی کوردە فەیلیەکان، ئەوانەی ساڵەهای ساڵ بوو لە عیراقدا ئەژیان‌و هی وایان

هەبوو باووباپیری سەرباز بوو لە سوپای عیراقداو گەلێك خزمەتیان کردبوو. بەڵام ڕەگی دەمارگیریی ئەو فاشیستانە ئەوەندە پڕلەقین بوو، هەزاران پەڵپ‌و بیانوویان پێ‌گرتن‌و بە خاوخێزانەوە ئاوارەو دەربەدەریان کردن‌و ماڵ‌و موڵکیان هەمووی بە تالآنی برد. دوای ئەوە ئینجا دەستیان کرد بە نەخشەکێشان‌و ئاوارەکردنی کوردەکانی کەرکووك‌و خانەقین‌و شەنگارو مەندەلی‌و گەلێك شوێنی تر. کاربەدەستان بە ئاشکرا هەڕەشەی تواندنەوەو لەناوبردن‌و ئاوارەبوونی کوردیان ئەکردو ئەیانوت ئێمە وەکوو تورکە کەمالیەکان ناکەین، بەڵکوو بەجارێك هەموویان بنەبڕ ئەکەین‌و تۆویان ناهێڵین. لە ساڵی ١٩٧٥ بەدواوە بە ئاشکرا دەستی خۆیان ئاشکراتر کردو ئەو پەردەی شەرمە کە بۆ ڕواڵەت هەتا ماوەیەك هێشتبوویانەوە، ئەویشیان لاداو بە ڕۆژی نیوەڕۆ دەستیان کرد بە چۆڵکردنی هەموو دێهاتەکانی کوردستان لەسەر سنوور و پڕۆژەی ڕووخاندنی گەڕەکەکانی شارەکان دەستی پێ‌کرد بە نیازی ئەوەی هەموویان ئاوارە بکەن‌و بۆ ئەم مەبەستە شارێکیان لەنزیك سنووری ئەردەن دروست کرد، بەڵام شەڕی خۆتڕێنی ئەو فاشیستانە لەگەڵ ئێراندا ئەو نەخشەیەی بۆ ماوەیەك دواخست.

هەروەها کوردستانی ئێرانیش لە ساڵی ١٩٧٩ بەدواوە ئەوەی گەلی کورد داوای مافی نەتەوایەتیی ڕەوای خۆیانیان کرد، بە ئاگرو ئاسن بەربوونە دانیشتوانی گەلێك شارو دێهات‌و لە شەقامەکان‌و سەرچەقی ڕێگاکانا، بۆ چاوترساندن کوردیان ئەدایە بەر دەسرێژو ئەیانکوشتن. بەڵێ دوژمنانی کورد بەرامبەر بە کورد هەموویان وەکو یەك وان، یا وەکوو ئەوتریێ: گشتی لە تۆوێك کاڵەك.

ئێستە، جگە لەوانەی کە ئاوارە بوون لە شارو دێهاتەکانی تری عێراق‌و ئێرانا لەناو ئۆردووگای ئاوارەکانا ئەژین، لە زۆربەی وڵاتانی ئەورووپادا ژمارەیەکی یەجگار زۆر کوردی عێراق‌و ئێران بوون بە ئاوارە. ئەمە جگە لەو سەدان هەزارە کوردەی کوردستانی تورکیا کە هەندێکیان لە برسانا ڕوویان کردووەتە ئەورووپاو هەندێکیشیان لەناو زوڵم‌و جەورو ستەمی دەزگاکانی ڕژێمی تورکی فاشیست ڕایان کردووەو بوون بە ئاوارە.

ئاوارەبوون‌و جۆری ئاوارەبوون

ئاوارە، مانای پەنابەرو ڕاونراو و دەربەدەرو بەزۆر لە وڵات دوورخراو و بەجێهێشتی وڵات‌و سەری خۆهەڵگرتنە بۆ پەنابەری‌و ژیان دابینکردن لە وڵاتێکی بێگانەدا. ئەوی ڕاستی بێ، دوورکەوتنەوەی بە ئارەزوو و بەگوێرەی دەسەڵاتی خۆو ژیان لە شوێنێکی تردا کە دانیشتوانەکانی هاونەتەوەو هاوزەمان بن، بە ئاوارەبوو ناژمێردرێت، چونکە ئەو هەوارە

نوێیەش هەر بەشێکە لە وڵاتەکەی خۆی، ئەگەرچی لە شارو گوندەکەی خۆی دوور بێت.؟ بەڵام ئەگەر ئەو دوورکەوتنەوەیەی، یا ئەو دوور خستنەوەیەی لە گوندو شارو کەس‌وکاری بە زۆرەملێ بێت، تاڕادەیەك بە جۆرە دەربەدەرکراوێکی ئاوارەبوو ئەژمێردرێت.

ئاوارە گەلێك جۆری هەیە؛ ئاوارەی وا هەیە بۆ ماوەیەکی کورت یا درێژ ئەکرێت بە سەربازو لە وڵاتەکەی خۆی دوور ئەکەوێتەوە، یا سەربازەو بەزۆر ئەنێردرێت بۆ شەڕێکی ناڕەوا کە هیچ بە ڕاستی نازانێ‌و نایەوێ بەشداریی تیا بکات. لەبەر ئەوە لە لەشکرەکەی جوێ ئەبێتەوەو ڕائەکاو خۆی ئەگەیەنێتە وڵاتێکی بێگانەو ئەبێت بە ئاوارە کە نموونەی ئەم جۆرە لەکۆنەوە زۆرە. لەبیرمان دێ چۆن ئەو سەربازانەی ئەمریکا کە نێرران بۆ شەڕی ڤێتنام کە شەڕێکی ناڕەواو دەسدرێژییەکی ئاشکرا بوو، سەربازەکانی ئەمەریکا هەندێکیان کە دەرفەتیان بۆ هەڵدەکەوت ڕایان ئەکردو نەئەچوونە کۆڕی شەڕەوە، بەڵکوو ڕوویان ئەکردە وڵاتێکی بێگانەو ئەبوون بە ئاوارە کە ژمارەیەکی زۆریان ڕوویان کردە وڵاتی سویدو لەوێ بە ئاوارەیی مانەوە هەتا شەڕی ڤێتنام کۆتایی هات بە ملشکاندن‌و سەرشۆڕکردنی ئەمەریکا. هەروەها ڕاکردن‌و خۆشاردنەوەی هەندێك لە سەربازانی ئەمڕۆی لەشکری ئێران‌و عیراقیش (هەریەکەی بە جۆرێك‌و لەبەر هۆیەکی تایبەتی) نموونەیەکە لەو جۆرەی سەربازەکانی ئەمەریکا کە نەدەچوون بۆ شەڕی ڤێتنام.

جۆرێکی تریش هەیە بۆ نان پەیداکردن‌و گوزەران دابینکردن وڵاتی خۆی بەجێ دێڵێ‌و ڕوو ئەکاتە وڵاتێکی بێگانە، یا قوتابییەو بۆ ماوەیەکی کورت یا درێژ لە وڵات دوور ئەکەوێتەوە هەتا خوێندنەکەی تەواو ئەکات، کە ئەتوانرێ هەتا ڕادەیەك بەم جۆرە کەسە بوترێ دوورەوڵات نەك ئاوارە.

لەناو کوردەواریدا، بەتایبەتی لە زەمانی کۆنا، زۆربەی خوێندەواران کە لەناو حوجرەی مزگەوتەکانا لای مەلاکان فێری خوێندن ئەبوون، لە سەرەتادا بە فەقێیەتی دەستیان ئەکرد بە خوێندن، لەدوای ئەوە شارەوشارو مزگەوتاومزگەوت ئەگەڕان بەدوای مەلایەکی شارەزاو لێهاتوودا کە دەرسێکی تایبەتی لەلا بخوێنێ، کە دوای ئەوەی دەرسەکانیان تەواو ئەکرد پێیان ئەوترا (دوازدە عیلم).

زۆربەی خوێندەواران‌و (جاران ئەوی دەستی خوێندن‌و نووسینی ببوایە پێی ئەوترا میرزا، ئەو فەقێیەش کە نەگەیشتایەتە پلەی مەلایەتی‌و نەبوایە ئیمامی مزگەوت هەر بە فەقێیەتی ئەمایەوەو زۆر کەس ئەو ناوی فەقێیەتیە ئەنووسا بە ناوەکەیەوە، بۆ نموونە فەقێ قادری هەمەوەندو فەقێ تەیران) شاعیرانی کۆنی کورد لەناو ئەو کۆمەڵگای فەقێ‌و ئەو

مەلایانەی ناو مزگەوت و خانەقاکانا هەڵکەوتوون و پێگەیشتوون، لە سەرەتادا لە مزگەوتی گوندێك یا شارێکدا لای مەلایەکی شارەزا دەرسیان خوێندووە، هەتا لەکۆتاییدا بوون بە مەلا لە مزگەوتێکدا، کە مەرج نەبوە ئەو مزگەوتە لە گوند یا شارەکەی خۆیدا بووبێت. لەبەر کەم دەستی و نەبوونی لەلایەکەوەو لەبەر نەبوونی دەزگای پۆستەو گرانیی ناردنی نامەو گرانی ڕێگای هاتوچۆکەر ئەوسا بەزۆری بە پیادەو بە سواری ولاغ بووە، هی وایان هەبوە بۆ ماوەیەکی دووروودرێژ، هیچ هەواڵی کەس وکارو دۆست و ناسیاوو خزمانی نەزانیوە، لەبەر ئەوە ژیانی فەقێ و مەلای کۆن لە شێوەی جۆرە ئاوارەبوونێکدا بووەو لەبەر دوورییان لە کەس وکارو خزمان، ئەوانەیان کە شاعیر بوون لە شیعرەکانیانا هەمیشە ماکی غەمباری و ماتەمی لە دێڕی شیعرەکانیانا دیارەو هی واشیان هەبوە ڕووی کردۆتە وڵاتی بێگانە وەکوو شام و حەڵەب و مووصڵ و قاهیرەو بەغداو تاران کە بەوە بە جۆرێك بوون بە ئاوارەو لە وڵاتی غەریبیدا نیشتەجێ بوون.

جۆرێکی تری ئاوارە هەیە کە هەر بۆ نان پەیداکردن و گوزەران دابینکردن ڕوو ئەکەنە وڵاتی بێگانە، ئەگەر پیاو بێ لە وڵاتی بێگانەدا ژن ئەهێنێ و ئەگەر ئافرەت بێ شوو ئەکاو بە شێوەیەکی کاتی یا هەمیشەیی ئەبەسترێت بە هەوارگەی تازەیەوەو کەم جار بە دڵیا دێ کە بیر لە گەڕانەوە بکات بۆ ناو وڵات، بەتایبەتی ئەگەر لە تەمەنی لاویدا سەری خۆی هەڵگرتبێ و یادو بیرەوەرییەکی ئەوتۆی ناو وڵاتی لەگەڵ خۆیدا نەبردبێت، ئەوا ئاسانتر لەناو ئەو کۆمەڵگای وڵاتی ئاوارەیەدا ئارام ئەگرێ و لە ئەنجامی ئەوەدا کەمتر بیر لە وڵات و کەس وکاری ئەکاتەوەو هەندێ جار هی وا هەیە بەتەواوی لە کۆمەڵگای ئەو وڵاتی بێگانەدا ئەتوێتەوەو نەوەکانی ئەبن بە ئەندامێکی تەواوی ئەو کۆمەڵگایەو زمانەکەی خۆی لەبیر ئەچێتەوەو بە هیچ جۆرێك هەست بەوە ناکا کە باوك و دایکی خەڵکی وڵاتێکی ترەو لە نەتەوەیەکی ترە. بەڵام ئەگەر ئەو کەسە لە تەمەنی لاوێتی بەرەو ژوورتر بووبێت بە ئاوارەو پێوەندیی لەگەڵ کەس وکارو دۆست و ناسیاوەکانا نەپچڕاندبێ و یادو بیرەوەریی ڕۆژانی جارانی لە دڵا هەبێ و دووریش نییە هەتا ڕادەیەك ئەو تاسەو ئارەزووەی وای لێ بکا کە خەیاڵی گەڕانەوەی لە دڵ دەرنەچێ و دووریش نییە ئەو کەسە هەمیشە ئەو تاسەو ئارەزووەی ئەوەندە بەگوڕ بێ کە هەمیشە بیر لەوە بکاتەوە کە ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەچنەوە بۆ وڵاتی باوك و دایکیان و هەمیشە هەست ئەکەن کە خەڵکی وڵاتێکی ترن و بۆ ماوەیەکی کاتی لەو شوێنەدا نیشتەجێ بوون و ڕۆژێك لە ڕۆژان هەر ئەگەڕێنەوە بۆ وڵاتەکەی خۆیان.

جۆرێکی تری ئاوارە هەیە کە بە زۆرەملێ و بە ئاشکرا لە وڵات دوور ئەخرێنەوە، ئەم جۆرەیان لەوانەیە کە کاربەدەستانی وڵاتێك و دەزگاکانی، مرۆڤێك یا تاقمێك بە سەرپێچکەرو

یاخیبوو ئەزانن‌و هەرچەند ئەکەن ئەو کەسەیان بۆ ڕام نابێ‌و مەترسییان لە جموجوڵ‌و چالاکی‌و بیروباوەڕیان ئەبێ، کاربەدەستانی ئەو دەزگایانە هەندێ جار لە ترسی وورووژاندنی ڕای گشتیی دەرەوەو ناوخۆو لەبەر نەبوونی بەڵگەیەکی ئاشکرای وا کە بتوانن ئەو جۆرە کەسە بە تاوانبار بژمێرن‌و بیگرن، دوای ئەوەی هیچ جۆرە پیلان‌و نەخشەیەك بۆ لەناوبردن‌و کوشتنیان سەر ناگرێ‌و هەموو هەڕەشەو گوڕەشەو هەڵفریواندن‌و لەخشتەبردنێك کاریان تێ ناکاو لە یاخیبوون‌و لەو ڕێگایەی کە بە ڕاستی ئەزانن لێی لانادەن، ئیتر تاقە ڕێگەیەك کە بەرامبەر بەوانە ئەیگرنە بەر ئەوەیە کە دەربەدەریان ئەکەن‌و ڕاویان ئەنێن‌و دەستیان پێوە ئەنێن بۆ وڵاتێکی بێگانە بە نهێنی‌و بە ئاشکرا، لە ماڵ‌و سامان‌و جنسییە بێبەشیان ئەکەن نموونەی ئەم جۆرە کەسە ناوبەناو لە ڕۆژنامەو گۆڤارو ئێستەگەکانا ئەخوێنینەوەو ئەیبیستین.

هی واش هەیە هەست بە بەشخوراویی گەلەکەی ئەکاو لەتاو ستەم‌و تاوان‌و دەستدرێژیی کاربەدەستان‌و زۆرداریی دەزگاکانی خۆیان پێ ناگیرێ‌و ناچار ئەبن لە وڵات دوور بکەونەوە، یا خۆیان بشارنەوەو دەس بکەن بە خەبات‌و تێکۆشان بە شێوەیەکی نهێنی، یا ئەبن بە چەکهەڵگرو ئەچنە ڕیزی شۆڕشگێرانی وڵاتەکەیانەوەو ڕووبەڕووی ئەو دەزگایانە ئەوەستن، سا ئەو خەباتی چەکهەڵگرانە لەناو وڵاتدا بێ یا لەسەر سنوور.

لەو خەباتکەرو چەکهەڵگرانە، هی وایان هەیە هەتاسەر چەك دانانێ‌و کۆڵ ناداو نابەزێ‌و لە ڕیزی شۆڕشگێران‌و خەباتکەران ناپچڕێ‌و دوور ناکەوێتەوەو دوای ئەوە کۆڵ ئەداو ماندوو ئەبێ، یا ڕێڕەوی هەڤاڵەکانی بەدڵ نابێت لەبەر ئەوە لێیان جیا ئەبێتەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نایەوێ سووك‌و باریك بچێتەوە بەر دەستی دوژمن‌و لەژێر ڕکێف‌و سایەیا ناتوانێ بژی، لەبەرئەوە تاقە ڕێگەیەك کە بەڕاستی ئەزانێت ئەوەیە کە ڕوو بکاتە وڵاتێکی بێگانەی وا کە ئاوارە ئەگرنە خۆیان، هەتا ئەو کاتەو ڕۆژەی ماوەی گەڕانەوەی ئەبێت بۆ وڵاتەکەی‌و هی واش هەیە هەر ناگەڕێتەوە. ئەو جۆرە ئاوارەبوانە لەماوەی ئاوارەبوونیانا، هی وایان هەیە لە هاوئاوارەکانی ناپچڕێ‌و بەڵکوو هەوڵ ئەدات بەو شێوەیەی کە بەڕاستی ئەزانێت هاوکارییان لەگەڵا ئەکاو هی واش هەیە بۆ ماوەیەك یا هەتاسەر دوورەپەرێز ئەوەستێ‌و تووشی گەلێك گرێکوێرە ئەبێ لە لێکدانەوەو بیرکردنەوەو هەڵوێستی ڕۆژانەیداو تووشی کونجنشینی ئەبێ‌و ڕەشبینی ئاسۆی هیوای ئەتەنێ‌و هەرچەند ئەکات ناتوانێ خۆی لەو گێژاوە ڕزگار بکات. ئەمڕۆ لە دەرەوەی کوردستان، بە تایبەتی لە وڵاتانی ئەورووپا گەلێك ئاوارەی کوردی لەو جۆرە هەن کە هەریەکە بە جۆرێك گۆشەگیر وەستاون، کە ئەمەش جۆرێکە لە ورەبەردان‌و نائومێدی‌و ڕێ لێ ونبوون.

ئەوەی شایانی باسە کە ئەبێ بوترێ، ئەوەیە کە وەنەبێ هەمیشە ڕووکردنە وڵاتانی بێگانە بە نیازی ئاوارەبوون لە هەموو کاتێکدا شتێکی ڕاست بێ، بەڵکوو سلبیاتی زۆر زەقی وای تیایە کە ناتوانرێ چاوی لێ بپۆشرێ؛ یەکێك لەوانە ئەوەیە کە دوژمنان هەمیشە بە دوورکەوتنەوەی ئەو جۆرە کەسانە لە کۆڕی خەبات و تێکۆشانا ڕووبەڕوو ڕزگاریان ئەبێ و جگە لەوە جێگا بۆ هەلپەرستان تەخت ئەبێ کە بەمە هەندێك لەو مەبەستانە دێننە دی کە دوژمن هەوڵی بۆ ئەدا کە لە قورسایی و بارستایی ئەو شۆڕشگێرانە ڕزگار ئەبێ و باری سووکتر ئەبێ و ئاسانتر ئەتوانێت هەلپەرستان و بەکرێگیراوانی خۆی بخاتە کار، سەرەڕای لەکیس‌چوونی ئەو وزەو دەسەڵاتەی کە جەماوەری گەلەکەی و شۆڕشەکەی بەو دوورکەوتنەوەو بەشدارنەبوونە لە کۆڕی خەباتا.

لەگەڵ ئەوەشدا ئەم جۆرە ئاوارەبوونە وەنەبێ هەمیشەو لە هەمووکاتێکدا سلبیاتەکەی زۆربێ لە ئیجابیاتی، چونکە هەندێ جار بوونی ئاوارەی سیاسی و پەنابەری ڕۆشنبیرو هونەرمەندو ئەدیب و شاعیری کارامەی ئاڕاستەکراوی دوور لە بەڕەڵڵایی و لێنەپرسینەوەش شتێکی پێویستەو دەوری خۆی ئەبینێت، ئەگەر ئەو جۆرە کەسانە بەڕاستی پێویستیەکانی سەرشانی خۆیان بەجێبێنن، چونکە ئەتوانن تاڕادەیەکی باش خزمەتی گەل و نیشتمانەکەیان بکەن و بەرپەرچی ئەو درۆو دەلەسانەی دوژمن بدەنەوە کە دەزگای ڕاگەیاندنیان لەو وڵاتانەدا بڵاویان ئەکەنەوە. جگە لەوە ئەتوانن ئەو گورج‌وگۆڵی و چالاکیانەی لەناو وڵاتدا قەدەغە ئەکرێ و ڕێی لێ ئەگیرێ، ئەتوانن بە سەربەستی بە هەمووی هەڵسن و ئەگەر کەمتەرخەمی و گۆشەگیری و تەسکبینی وا لە هەندێکیان ئەکا کە دوورەپەرێز بوەستن و بەکەسەوە نەلکێن و هەردوو کەس و سێ کەس کۆڕێکی دوورەپەرێز لەیەکتری ساز نەکەن، ئەتوانن بە شێوەیەکی یەکگرتوو ڕووی ڕاستی کێشەی شۆڕشی میللەتەکەیان بەشێوەیەکی باش و ئەگەر دڵسۆزیی گەل و وڵاتەکەیان بخەنە ژوور بەرژەوەندی خۆیان و تاقمەکەیانەوە ئەتوانن تۆزێك لەو کەلێنە پڕ بکەنەوە کە بە دوورکەوتنەوەیان لە خەبات و تێکۆشانی ناو وڵاتدا بەجێیان هێشتووە.

پێوەندیکردن لەنێوانی ئاوارەدا شتێکی پێویستەو هەر هەوڵ و تەقەلایەك کە ئەدرێ بۆ بێهێزکردنی هاوکاری و لاوازکردنی پێوەندیی نێوان ئاوارەکان، ئەبێ بە چاوێکی سووك و پەشمەوە سەیر بکرێ و بەرپەچی بدرێتەوەو دەست خاوەنەکانیان بخرێتە ڕوو، ئەتوانرێ لە ڕێگای هاوکارییەوە لەگەڵ ڕۆشنبیران و ڕێکخراوانی وڵاتانی دەرەوەدا دۆستایەتی و ئاشنایەتی پەیدا بکەن و بە تەقەلای خۆیان و ئەو دۆستانەیان ئەتوانن کاکڵەو ناوەرۆکی کێشەی گەل و وڵاتەکەیان بۆ هەموو کەسێك ڕوون بکەنەوە.

هیچ گومان لەوەدا نییە کە دەزگای ڕاگەیاندنی دوژمن‌و دەزگا نهێنییەکانیان لە دەرەوەی ولات، چ ڕاستەوخۆ یا بەهۆی بەکرێگیراوو نۆکەرانیانەوە هەموو جۆرە هەوڵ‌و تەقەلایەك ئەدەن کە چالاکی‌و گورج‌وگۆڵیی ئاوارەکان پووچەڵ بکەنەوەو سارديان بکەنەوەو هەڕەشە لە خۆیان‌و کەس‌وکاریان ئەکەن‌و هەوڵ ئەدەن بەهۆی نۆکەرەکانیانەوە ناوی زۆر کەسی ئاوارە بەخۆڕایی بزڕێنن‌و درۆودەلەسەو ناوو نەتۆرەو قسەی سووك‌و بێ‌سەروپێیان بۆ هەڵئەبەستن‌و پیلان‌و نەخشەی تایبەتی ئەکێشن بۆ ئەوەی ئاوارەکان لەناو خۆیانا لە یەکتری بەگومان بن‌و لەگەڵ یەکتردا ڕێك نەبن‌و هاوکاری لەگەڵ یەکا نەکەن.

لەگەڵ ئەو هەموو هۆی ئاوارەبوون‌و جۆری دەربەدەری‌و دوورەوڵاتییەی کە باسمان کرد، بەڕەڵڵایی‌و لێپرسینەوەو سنووردانەنان‌و نەبوونی مەرج بۆ ئاوارەبوون‌و خۆخزاندنە ناو ڕێکخراوەکان تەنها هەر بۆ حیساب ڕاستکردنەوەو بۆ ڕواڵەت یا بە نیازی گێرەشێوێنی‌و بەجێهێنانی مەبەستێکی تایبەتی شتێکی ڕاست نییەو ئەبێ بیری لێ بکرێتەوەو حیسابێکی بۆ بکرێ، چونکە لەوانەیە هەندێ مرۆڤی ئاوارەکراو ڕەوشتی وای لێ بوەشێتەوە کەم‌وزۆر ئەبێت بە لەکەیەك لە لاپەڕەی ئاوارەبوونی میللەتەکەیان‌و بێگانەکان بە چاوێکی ڕێزەوە سەیری ئەو جۆرە کۆمەڵگایە ناکەن کە ئاوارەبووەکانی ڕێز لە خۆیان‌و میللەتەکەیان ناگرن.

ئەم گێرەو کێشەی ئاوارەیە شتێکی گشتییەو لەناو کۆمەڵگای زۆربەی ئاوارەبووی میللەتانا ڕووی داوەو ڕوو ئەدا، بەڵام ئەوی ڕاستی بێ کورد بەرگەی ئەوە ناگرێ‌و زیاتر لە هەموو میللەتێکی تر ئیمڕۆ پێویستی بەوەیە کە تۆوی هەموو ناکۆکییەك نەهێڵێ‌و بنەبڕی کردەوەی ئەو جۆرە کەسانە بکا کە گەرای ناکۆکی ئەچێنن.

زۆرجار ئەبیستین یا ئەیخوێنینەوە (کە ئەمە سروشتێکی مرۆڤایەتییەو لەناو هەموو میللەتان ڕوو ئەداو هەیە) کە هەندێ کەس لە ڕاستەڕێگەی خەبات لائەدەن‌و دوور ئەکەونەوەو تووشی نەخۆشیی گۆشەگیری‌و دوورەپەرێزی ئەبن‌و خۆیان ئەشارنەوە، ئەوەی کە بۆ ئێجگاری لە خەباتی میللەتەکەی ئەپچڕێ‌و ڕوو ئەکاتە ولاتی بێگانەو ولاتەکەی خۆی لەبیر ئەباتەوەو ئاگای لە بەسەرهات‌و کوێرەوەریی گەل‌و ولاتەکەی نابێ‌و هەر بەتەنگ ورگ‌و گیرفانی خۆیەوە ئەبێ، وەکوو ئەو کەسە وایە کە بەوپەڕی کەمتەرخەمییەوە هەردوو چاوی بنووقێنێ‌و لووتی بگرێ‌و بەسەر خوێن‌و لاشەی شەهیدی میللەتەکەیدا باز بداو بپەڕێتەوە بۆ ئەودیوی سنوور بۆ ئەوەی ڕەنگ‌وبۆنی خوێنی شەهید کاری تێ‌نەکاو خوێن نەیگرێ‌و لەکاتی بازدان‌و هەڵاتنیا پەشیمان نەبێتەوە.

لە کۆتایی جۆرەکانی ئاوارەدا وابزانم خراپ نییە ئەگەر باسی جۆرێکی تر بکەین کە لە هیچیان ناچێ‌و جۆرێکی تایبەتی پڕ لە کەم‌وکورتی‌و شەرمەزاری‌و سەرشۆڕییە؛ ئەو جۆرە

ئاوارانە لەوانەن کە لەکاتی خەباتکردن و شۆڕشی میللەتەکەیانا ئەبن بە جاش و ئەچنە ڕیزی دوژمنانەوەو گوللە ئەنێن بە سنگی براکانی خۆیانەوە بۆ مەبەستێکی نزم و پەست و لەپێناوی پوول و پارەدا. دوای ئەوەی ئەو دوژمنانە ئەشکێن و مل دائەنەوێنن بۆ داخوازیەکانی میللەتی شۆڕشگێر، ئەوسا ئەو جاش و بەکرێگیراوانە چاویان بەرایی ناهێنێ ئەو شۆڕشگێڕو خەباتکەرانە بە سەرکەوتوویی ببینن، یا شەرمەزارو ڕووڕەش ئەبن بەرامبەر بە گەل و وڵاتەکەیان، لەبەرئەوە لووتی خۆیان ڕەش ئەکەن و سەری خۆیان هەڵئەگرن و ڕوو ئەکەنە ئەو وڵاتانەی کە دوژمن یا هاودوژمنی گەلەکەیان بووەو لەوێ ئەبن بە چڵکاوخۆرو کاسەلێس و کە مردیشن خاکی نیشتمانەکەیان نایانگرێتە خۆی، هەروەکوو جاشەکانی ڤێتنام و کووباو گەلێك شوێنی ترو ئومێدەوارم ئەوانەی لای خۆشمان لەوانە شەرمەزارو ڕووڕەشتر بن لە دواڕۆژدا.

هەستی ئاوارەو بەرهەمی ئەدیب و شیعری ئاوارە:

کە وشەی ئاوارەمان دێتە بەر گوێ یا لە باسێکدا دێتە بەرچاومان، ئیتر دەمودەست هەستی دوورەوڵاتی و دەربەدەری لەناو دڵ و مێشکی مرۆڤدا ئەورووژێ و دەست ئەکات بە شەپۆلدان و جاروبارە زنجیرە ئەکاو بەناو دەمارەکانی لەشدا دەزوولە ئەکاو یادو بیرەوەریی ناو وڵات و تاسەی گەڕانەوە بۆ باوەشی دایکی نیشتمان و بینینی کەس وکارو هاوڕێ و دۆست و ناسیاو بە گەلێك جۆرو شێوە وەکوو موچڕکەیەك بە لەشدا دێ و وەکوو هەستێکی کاریگەرو بزوێنەر، گۆمی مەنگ و بێدەنگی ناو مێشکی ماندوو، دڵی شکاوی مرۆڤ ئەخاتە لەرزەو شەپۆلدان.

هەستی ئاوارەیی و دوورەوڵاتی هەستێکی دەماربزوێنی ئەوتۆیە کە زۆرجار ئەبێتە هۆی تەقینەوەو هەڵقوڵاندنی سەرچاوەیەك لە دڵ و مێشکی ئاوارەداو وەکوو چۆن کانییەك لە وەرزی بەهارا ئەبووژێتەوە، بەو جۆرەش ئەو هەستە سەرچاوەی هۆش و ئەندێشە ئەهەژێنێ و ئەیخاتە سەر خەیاڵ و بیرکردنەوە لە بیرەوەری و کوێرەوەریی ژیانی ڕابوردوو. لە سەرەتادا ئەو کوێرەوەریانە وەکو قوڕو لیتەی شێوەی ژیان و بەسەرهاتەکانی ڕابوردوو لەناو چوارچێوەیەکی غەمناك و ماتەمدا خۆیان ئەنوێنن و دوای ئەوەی تەوژمی ئەو قوڕو لیتاوە کۆتایی دێ، ئینجا نۆرەی هاژەی ئەو ئاوە زوڵاڵ و ڕوونەیە کە ڕێگەی خۆی ئەگرێتە بەر، جۆرە هەستێکی دەماربزوێن ئەو پەردەی ڕەشبینییە لە سەرچاو و لەناو مێشك و دڵ ڕائەماڵێ و مرۆڤ لەناو دەریای ئومێدو هیوادا ئەکەوێتە پێمەلەی ئاوی ڕەوانی ئەو کانییە هەڵقولاوە، درك و داڵی ناو جۆگەی غەم و خەفەت و مەینەت ڕائەماڵێ و نەرمە بای شەماڵی

فێنك عارەقی پەژارەی سەر ڕوخسار وشك ئەكاتەوەو هیوای سەركەوتن‌و هەڵهاتنی ڕۆژی سەربەستی‌و ئازادی لە كەڵ ژیانیا ئەبێتە هۆی ئەوەی تیشكی ئەو ڕۆژە بە كلاوڕۆژنەی دڵ‌و مێشكیا بچێتە خوارەوەو ناو دڵی ماتی ڕۆشن ئەكاتەوە. بەو جۆرە ئەو كانی‌و ئاوە هەڵقوڵاوەو ئەو سروەی بای شەماڵەو ئەو تیشكی خۆرەتاوە، پێكەوە هەموویان ئەبن بە هەوێنی مەیینی هێزێكی غەمرەوێنی ڕەشبین بەزێن.

هەستی ئاوارەیی‌و دوورەوڵاتی بە شێوەیەكی گشتی هەستێكی ناسكەو هەندێ جار وەكوو هەستی منداڵێكی لێ دێ‌و بە بچووكترین یادو بیرەوەری‌و لێكدانەوەو ناوهێنان‌و باسكردنی دیمەنەكانی ناو وڵات‌و كارەساتەكان دێتە جۆش‌و كوڵ، یا لە خوێندنەوەی باسێك یا گۆڤارێك كە وشەو دێڕەكانی بۆنی باسی وڵاتیان لێ دێ، بەتایبەتی كە ئەو كەسە تەنها هەر خۆی ئەبێ‌و بەملاوبەولای خۆیا ئەڕوانێ‌و خۆی ئەبینێتەوە كە چۆن لە دیمەنی وڵات‌و كەس‌وكارو دۆستان دوورەو بە ئاسانیش ناتوانێت خۆی لە بۆتەی ئەو كۆمەڵگا تازەی ژیانیا ڕابێنێت، بەتایبەتی كە هەندێ جار هەواڵی وڵات‌و كەس‌وكاری لێ ئەبڕێ یا كە هەواڵی ناخۆشی وڵات ئەبیستێ‌و هەر جارەی باسی تاوانێكی تازەی ئەكەوێتە بەر گوێ، ئیتر لە غەم‌و خەفەت خواردن بەولاوە هیچی تری لەدەس نایەو ڕۆژ لەدوای ڕۆژ قینی پیرۆزو ڕەوا بۆ تۆڵەسەندنەوە لە دوژمن‌و داگیركەرانی وڵات لەناو مێشكیا جۆش ئەسێنێ‌و وای لێ ئەكا لە جاران زۆرتر سووربێ لەسەر ئەوەی هەرچی تواناو دەسەڵاتی خۆی هەیە هەمووی بۆ ڕیسواكردن‌و دەست خستنە ڕووی دوژمنان تەرخان بكات.

زۆر ڕاستە كە بەرهەمی هەندێ ئەدیب‌و شاعیرو هونەرمەندی ناو وڵات‌و جاروبار شۆڕشگێڕترو بەكارترو بەسۆزتر ئەبێت لە بەرهەمی ئەدیب‌و شاعیرو هونەرمەندی دوورەوڵات‌و ئاوارە، بەهۆی ئەوە كە ئەوانەی ناوی وڵات‌و ناو سەنگەرەكان‌و ناوجەرگەی كوڕی خەبات‌و تێكۆشانی ڕووبەڕوو و كارەسات‌و تاوانەكان تیژترو گەرماوگەرمترەو زۆرتر پڕن لە جۆش‌وخرۆش. بەڵام هەندێ جار هەستی ئەدیب‌و ئاوارەو دوورەوڵات لەوانەی ناو وڵات زۆرتر سۆزی غەمباری‌و ماتەمی پێوە دیارە، بەهۆی ئەوەی كە بەرهەمەكانیان لە كانگای دڵێكی شكاوو ڕەنجاوی بێبەش لە نازی كۆش‌و باوەشی دایكی نیشتمانەوە هەڵئەقوڵێت‌و زۆرتر تاڵی‌و سوێریی پێوە دیارەو زۆر جار كوێرەوەری‌و بیرەوەریە كۆنەكان‌و هەواڵی پەست‌و ناخۆشی ڕۆژانە كە ئەیانبیستێ هەمووی بەشێوەیەكی غەمناك خەست‌وخۆڵ ئەبێتەوەو پەنگ ئەخواتەوەو لە بۆتەی دوورەوڵاتیدا قوڵپ ئەداو لە ئەنجامی ئەو مێشك گوشین‌و دڵڕەنجاوی‌و دڵشكاویەدا گەلێك بەرهەمی بەسۆزی غەمناك كە بە ئاشكرا شەقڵی ئاوارەیی پێوە دیار ئەبێ، لەناو چوارچێوەیەكی تایبەتیدا خۆی دائەڕێژێ.

هەستی ئاوارەیی وەنەبێ هەمیشە هەستێکی گۆشەگیرو دوورەپەرێز بێ، یا تەنها هەر پێوەندیی بە باری ژیانی تاکە مرۆڤەوە هەبێت، بەڵکوو زۆرجار لەگەڵ هاوئاوارەکانی گەلێك پێوەندیی هاوکاریانە پێکیانەوە نەبەستێ و لەیەکتریان نزیك ئەکاتەوە، هەرچەند جاروبار لە بیروباوەڕیشدا لێك جیاواز بن، بۆیە زۆرجار لە بەرهەمی شاعیری ئاوارەدا نەك هەر هەستی شاعیرەکە خۆی، بەڵکوو هەستی هاوئاوارەکانیشی تیا بەدی ئەکرێ.

هەستی مرۆڤی ئاوارە وەکوو هەستی مەلێکی دڵشکاوو لانەواز وایە کە جگە لەوەی بیر لە خۆیو لە ژیانی ئاڵۆزی خۆیو هێلانەوازیو دوورەوڵاتی ئەکاتەوە، شان بەشانی ئەوەش وەکوو چۆن ئەو مەلە لانەوازە لە پۆلی خۆی ئەپچڕێو تەرە ئەبێت، مرۆڤی ئاوارەش وەکوو ئەو مەلە پەرەوازە هەستێکی هاوکاری لە لەشیا ئەجووڵێ کە هانی ئەدا لە هاوئاوارەکانی نزیك بێتەوەو بەو نزیکبوونەوەیەی وا هەست ئەکات کە لە گەلو نیشتمانەکەشی نزیك بووەتەوە.

مرۆڤی ئاوارەو دەربەدەرو دوورەوڵات لەکۆنەوە هەتائێستا، لەناو هەموو میللەتێکدا هەبوەو هەیەو لاپەڕەکانی مێژوو پڕن لە باسی کارەساتو بەسەرهاتو دەربەدەریو ئاوارەبوونی سەدان هونەرمەندو ئەدیبو شاعیرو نووسەر، کە هەریەکەیان بە جۆرێك باسی ئاوارەییو بەرهەمەکانیان لەکاتی ژیانی خۆیانا یا لەدوای خۆیان تۆمار کراوەو بڵاو کراوەتەوە. دووریش نییە ژمارەیەکی زۆر لەو بەرهەمانە لەناو بچێو بڵاو نەکرێتەوەو لەگەڵ لاشەی خاوەنەکانیان ئەوانیش بە ئاوارەیی بنێژرێن.

بەرهەمە لەکیسنەچوەکان سامانێکی زۆر بەنرخ پێك ئەهێنن لە لاپەڕەکانی مێژووی ئەدەبو هونەرداو هەریەکەیان بە جۆرێكو بە شێوەیەك کەلێنێك پڕ ئەکەنەوە کە لە دواڕۆژدا هەموویان ئەبن بە سەرچاوەیەکی بەنرخو بە بەڵگەیەکی مێژوویی ڕاستو ڕەوان بۆ ڕوونکردنەوەی باری ڕووداوو بەسەرهاتەکان لەو قۆناغەدا کە ئەو بەرهەمانەی تیا لەدایك بووە. بۆ نموونە لای خۆمان: ئەو شیعرەی کە نالی لە شامەوە ناردبووی بۆ سالمی شاعیری هاوڕێیو وەرامەکەی سالم، هەردوکیان وێنەیەکی فۆتۆغرافیی باری ژیانی ئەو سەردەمەنو بەسەرهاتێکی مێژوویی ئاشکرامان بۆ ڕوون ئەکاتەوە کە چۆن لەدوای ڕووخاندنی ئەمارەتی بابان وەکوو چۆن ترووسکایی ئەمارەتەکانی تری کورد وەك بادینانو سۆرانو ئەردەڵان کوژانەوەو بلووری چراکانیان بە بەردو پلاری عوسمانلییەکانو قاجاریەکان وردو خاش کراو پڵیتەکانیان کران بە خۆڵەمێشی ژێر پێی جەندرمە ڕاووڕوتکەرەکەی عوسمانلیو قاجاری، بەوجۆرەش ئەمارەتی بابان بوو بەهۆی ناشتنی دوا هیوای ئەو سەردەمەی کورد لەو ناوچەیەداو میللەتی کورد کەوتە ژێر ڕکێفی دوو دەوڵەتی تاونباری زۆردار کە وەکوو

بزنمژه دەمیان ژەندبووە لەشی برسیی و لاوازی ڕەش‌وڕووتی کوردستان‌و وەکوو کوللە زەردە داروبەردیان دائەپاچی.

مەلا حەمدوونی شاعیر لەو شیعرەیدا کە باسی شەڕی جیهانیی یەکەمی کردووە، دەوری عوسمانلیە ڕاووڕووتکەرەکانی ڕوون کردۆتەوە کە ئەڵێ:

ژاندرمە ئەسووڕێتەوە وەك واشەیی برسی   بۆ لاشەیی میللەت بە فڕوفێڵی غەزاوە

فەوتاوە لەبەر سوخرە کەرو قاترو یابوو   وشتر سەقەت‌و شەل بووە گا پشتی شکاوە

بەر لەو، سالمی شاعیر بە شیعرێکی (کە لەدواییدا لە باسی "سالم"دا بڵاوی ئەکەینەوە) باسی ئەو ڕۆژانەمان بۆ ئەکا کە چۆن دوا حاکمی بابان کە عەبدوڵڵا پاشا بوو لەلایەن عوسمانلییەوە گیراو نێررا بۆ ئەستەمبووڵ‌و لەدواییدا بەربوو، سالم بەو بەربوونەی عەبدوڵڵا پاشا مژدەی شادمانی ئەدات بە گەلەکەی‌و ڕووی دەمی هێرشی ئەکاتە ئەوانەی کە لایەنگری عوسمانلیەکان بوون‌و دژی عەبدوڵڵا پاشاو ئەمارەتەکەی بووبوون.

هەروەها شیعرە شۆڕشگێڕە ئاگراویەکانی حاجی قادری کۆیی کە بەئاشکرا شەقڵی یاخیبوونی پێوە دیارە بەرامبەر بە نەریتی کۆن‌و کۆنەپەرستیی ئەو سەردەمەی کوردستان کە باڵی ڕەشی کێشا بوو بەسەر هەموو بەشەکانیاو شیعرەکانی هەمووی ڕەنگدانەوەی باری تاریك‌و دواکەوتووی ئەو سەردەمەی کوردستان بوون‌و داوای لە هەموو کوردێك ئەکرد کە لە خەوی دوورودرێژو چەسپی ئەو تلیاکەی کە فێری بووبوون ڕاپەڕن‌و ڕچەی بەستەڵەکی کۆنەپەرستی‌و نەخوێندەواری بشکێنن‌و بچنە ڕیزی ئەو میللەتانەی ترەوە کە بۆ وەدەسهێنانی مافی خۆیان تێ‌ئەکۆشان.

حاجی قادر ئەو ڕۆژەی کە کتێبە کۆن‌و شڕەکانی‌و ئەو چەند تۆمارەی کە بە ڕەشاوی دووکەڵاوی دەرروونی نووسیبوویەوە، لە داخی باری ناڵەباری کوردستان هەمووی پێچایەوەو کردیە ناو بوخچە شڕێکی خام جاوو گرێی داو دای بە شانیاو سەری خۆی هەڵگرت‌و ڕووی کردە ئەستەمبووڵ، لەگەڵ ئەو کۆڵوباری کتێبانەدا لەناو دڵ‌و مێشکیا کۆڵوبارێکی تری هەڵگرتبوو کە زۆر لەو کتێبانە قورستر بوو کە بریتی بوو لە باری غەم‌و پەژارەی ساڵەهای ساڵی ناو وڵاتی کە هەرچەندی ئەکردو ئەکۆشا هەتا دوا هەناسەی ژیانی نەیتوانی ئەو خەم‌و خەفەتە لەناو دڵ‌و مێشکیا ڕامالێ.

لەگەڵ ئەوەشدا کە حاجی قادر هەمیشە دژی عوسمانلی (ڕۆم) بووە، بەڵام گەیشتە ئەستەمبووڵ‌و بەراوردی ژیانی گەلی کوردی کرد لەگەڵ بارو ژیانی ئەوی‌و ژیانی ئەو بێگانانەی کە لەوێ ئەیبینین، ئیتر هیچی بۆ نەمابووەوە وەکوو تەعزێبارێك تەشتێکی قوڕی

خەست‌وخۆڵی گرتبوەوەو لە ژووره تاريك‌و نوتەكەكەيدا بۆ هەر كارەسات‌و هەواڵێكی ناخۆش‌و بۆ هەر بارێكی دواكەوتووی ولاتەكەی تۆپەڵێكی لەو قوڕە ئەسوو بە تەوقی سەرياو هاوارو فوغانی ئەكردو كەس نەبوو گوێی لیٚ بگریٚ. حاجی قادر هەتا لەناو ولاتدا بوو شيعرەكانی بريتی بوو لە شيعری دڵداری‌و ويژدانی‌و وەصف، كە چووە ئەستەمبووڵ‌و بەرهەمی شاعيرانی تری دی‌و ڕۆژنامەو گۆڤاری ميللەتانی تری بەرچاو كەوت‌و هەواڵ‌و دەنگ‌وباسی خەبات‌و تێكۆشانی ميللەتانی تری بيست‌و گوێی ڕاهێشت بۆ ئەو بەدرخانييە ڕۆشنبيرانەی كە ئەو ڕۆژانە ئاڵای خەباتی كورديان هەڵكردبوو، ئەمانە هەمووی بەراورد ئەكردەوە لەگەڵ باری ناوخۆی كوردستانا، ئيتر وەكوو لە بانێك بەر بدرێتە خوارەوە وابوو. ئەوە بوو لە شيعرێكدا ئەڵیٚ:

باسی زوڵفی درێژو چاوی بەخەو　　　نەبڕايەوە، بووە تڕەكەی خوسرەو!

بەڵیٚ حاجی قادری شاعيری لاساييكەری كلاسيكی پێڕەوەكەی شاعيرانی كلاسيكی ئەو سەردەمەی كوردستان كە خۆيان تووشی داوی عەرووزو موحەسەناتی بەديعی‌و بەلاغەی بێگانە كردبوو، باری ژيانی ئاڵۆزی ولاتەكەيان پشت گویٚ خستبوو، كە چووە ئەستەمبووڵ‌و بوو بە ئاوارە، خۆی نەگرت‌و پێی نايە قۆناغێكی ترەوەو يادی كۆن‌و نوێی هەموو پێكا هەڵشێلاو ئەو شيعرە ئاگراويانەی لیٚ هێنايە بەرهەم كە بە ڕاستی بە مامۆستای قوتابخانەی سەرەتای شۆڕشگێڕی ياخی بووی سڵ نەكەرەوەو چاونەترس ئەژمێرریٚ‌و ئەبیٚ كورد شانازی بە بەرهەمی ئەو شاعيرە ئاوارەوە بكا.

شيعری چەند شاعيرێكی ئاوارە تا دەوروبەری شەڕی جيهانيی دووهەم:

لەپێشەوە باسمان كرد كە كورد هەتا كۆتايی شەڕی جيهانيی دووهەم گەلێك شاعيری ئاوارەی بووە، بەڵام باسی ئەو هەموو شاعيرانەو باسی ئەو شيعرانەيان كە پێوەنديی بە هەستی ئاوارەبوونەوە هەيە، باسێكی ئێجگار دوورودرێژەو پێويستی بە سەرچاوەيەكی زۆر هەيە كە بەداخەوە لە دەرەوەی ولات دەست ناكەویٚ. بۆيە ناچار بووين بۆ ئامادەكردنی ئەم باسە پەنامان بردە بەر شيعری ئەو چەند شاعيرە ئاوارەی كە شيعرەكانيان پێوەندييەكی تەواوی هەيە بەسەر ئەو كارەسات‌و ڕووداوە گرنگانەی كە هەتا شەڕی جيهانيی دووهەم ڕووی داوە لەو شيعرانەی كە لێرە سەرچاوەكانيان دەس ئەكەویٚ. هەروەها وەكوو لەمەوپێشيش لێی دواين، شيعرەكانی نالی‌و سالم هەردوكيان وێنەيەكی ئاشكران بۆ ڕوونكردنەوەی باری سياسی‌و كۆمەڵايەتيی ناوچەيەكی كوردستان لەكاتێكی تايبەتدا كە بريتييە لەدوای ڕووخاندنی ئەمارەتی بابان لە ناوچەی سلێمانيدا، حاجی قادريش شاعيری

قۆناغی ڕاپەڕین و خەباتی ئەو سەردەمە بووە کە بەدرخانیەکان ئاڵای شۆڕشگێڕی و داوای مافی نەتەوەی کوردیان هەڵکردبوو لە شێوەی خەباتی ئەو گەلانەی تردا کە ئەیانەویست لە کەڵەمەی عوسمانلی ڕزگاریان ببێ، یان ڕزگاریان بووبوو. هەروەها شیعرەکانی عارف صائیب و ناجی ناتیق و عەبدوڵڵا بەگی سالار سەعید، هەریەکەیان لە شوێنێکدا لە شەڕی جیهانیی یەکەمدا ژیاون یا بەشدارییان کردووە، ئەو شەڕەی کە هیچ سوودێکی نەبوو بۆ میللەتی کورد، بەڵکوو لە ئەنجامی ئەو شەڕەدا سەرەنجامی نەتەوەی کورد بوو بە قۆچی قوربانیی سوودی دەوڵەتە سەرکەوتوەکان لەو شەڕەدا.

شیعرەکەی پیرەمێردیش سەرەتای قۆناغێکی ترە کە بریتییە لە ڕاپەڕین و داواکردنی مافی نەتەوایەتیی کورد دوای ئەوەی کە ئیمپراتۆریەتی عوسمانلی هەرەسی هێنا. ئەو ڕۆژانەی کە پیرەمێرد گەڕایەوە،شێخ مەحموود ئاڵای سەربەخۆیی کوردی هەڵکردبوو، کورد بە تەمای ژیانێکی ئاسوودەیی و پڕ لە سەربەستی و ئازادی بوو، دوای ئەوەی کە ئەیبیسێتەوە نەتەوە ژێردەستەکانی تری عوسمانلیش هەموویان بەو ئاواتانەی خۆیان گەیشتبوون. ئەو چەند شیعرەی "حەمدیی صاحێبقڕان"ی شاعیریش بریتییە لە دەربڕینی هەستێکی پاک و بێگەرد وەکوو شاعیرێکی نیشتمانی، دوای ئەوە هەستی بەو چۆڵکردنە کرد کە بە دوورکەوتنەوەی شێخ مەحموود پەیدا بووبوو، ئەگەرچی لەکاتی خۆیا سەرزەنشتی داموودەزگاکەشی کردبوو.

لە سەرەتای ئەم باسەدا دێینە سەر باسی شاعیرێکی ئاوارە کە شاعیری قۆناغی کوردایەتی و شیعروتن بووە بە کوردی لە زەمانی ئەمارەتی بابانا. بەر لەوە، زۆربەی شاعیرەکانی تر بەشانازییەوە شیعریان بە فارسی وتووە کە ئەوسا زمانی ئەدەبی بووە لە زۆر ناوچەی کوردستان، جگە لەو شیعرانەی مەلای جزیری و خانی و فەقێ تەیران و عەلی تەرمووکی و عەلی حەریری کە هەریەکەیان لە کات و شوێنێکدا بە شێوەی کرمانجی شیعریان وتووە. بێگومان بەر لەمانە هەموویان بابا تاهیری هەمەدانی کە بە شێوەی (لوڕ) شیعری وتووە، سەرەتایەکی زۆر ڕوون و ئاشکرایە بۆ شیعری کوردی.

ئەوەی کە ئێمە لەم باسەدا مەبەستمانە لە شیعرەکانی نالی بریتییە لەو شیعرەی کە هەستی خۆی دەربڕیوە بەرامبەر بە گەل و وڵاتەکەی وەکوو مرۆڤێکی ئاوارە لەدوای ڕووخاندنی ئەمارەتی بابان. نالی کاتێك لە حەج ئەگەڕێتەوە و ئەگاتە شام و هەواڵە ناخۆشەکانی کوردستانی خواروو ئەبیسێتەوە – بەتایبەتی ناوچەی سلێمانی کە پایتەختی بابان بووە– لە شام ئەکەوێتە وتوویژ لەگەڵ خۆیدا: بڕۆمەوە؟ نەڕۆمەوە؟ نەخێر واباشە

پەلەی لیٚ نەکەم. چاکتر وایە کە پرسیارێك بکەم لە دۆستەکانم، ئەوسا بەپێی وەرامەکەی ئەوان بڕیاری لەسەر بدەم. ئەوەبوو بە حاجییەکی سلێمانیدا هۆنراوە بەرزەکەی ناردبوو بۆ "سالم"ی شاعیری هاوڕێ‌و لێی ئەپرسێت بگەڕێتەوە یا نا؟

نالی

خەڵکی دێی (خاك‌و خۆڵ)ی شارەزوورە لەنزیکی چەمی تانجەرۆ لە ساڵی (١٨٠٠ز – ١٢١٥ك) لەدایك بووە‌و لە خێڵی مکایەڵییە کە تیرەیەکە لە جاف لە ساڵی (١٨٥٦ز– ١٢٧٣ك) کۆچی دوایی کردووە‌و بە ئاوارەیی لە گۆڕستانێکی ئەستەمبووڵدا نێژراوە. (نالی) بەو هۆنراوەیەی کە ناردبووی بۆ سالم، یادو بیرەوەریی جارانی یەك لەدوای یەك هاتۆتەوە بەرچاو‌و یەك لەدوای یەك وەکوو دانەی تەزبیح بەرودوا هەمووی لە سالم پرسیوە‌و داوای وەرامی لیٚ کردووە. ئەمەش شیعرەکەیەتی:

قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی بادی خۆش مروور
ئەی پەیکی شارەزا بە هەموو شاری (شارەزوور)[1]
ئەی لوتفەکەت خەفی‌و هەواخواه و هەمدەمە
وەی سروەکەت بەشارەتی سەرگۆشەیی حضوور
ئەی هەم‌میزاجی ئەشکی تەڕو گەرمی عاشقان
طۆفانی دیدەوو شەڕەری قەلبی وەك تەنوور
گاهێك دەبی بە (ڕەوح)[2] و دەکەی باوەشێنی دڵ
گاهێك دەبی بە دەم (دەدەمێنیٚ)[1] دەمی غروور

---

[1] شارەزوور، ناوچەی شارەزوورو دەشتی شارەزوور ئەو شوێنەیە کە ئێستە لەخوار سلێمانییەوە بە زنجیرە چیای بەرانان خوارووی گیراوە. لە مێژووی کۆندا شارەزوور ناوچەیەکی ئێجگار زۆر بەربلاو بووە، سەردەمێك ناوچەی هەولێریشی ئەگرتەوە، دوای ئەوە کەم بووەوە، ماوەیەك کەرکووکیشی لەسەر بووە، دوای ئەوە بە ناوچەی سلێمانی وتراوە شارەزوور (مامۆستا تۆفیق وەهبی لەناو دەسنووسەکانیا چەند باسێکی زۆر بەنرخی هەیە دەربارەی شارەزوور کە هێشتا بلاو نەکراونەتەوە).

یاقوت الحموی لە کتێبەکەیدا (معجم البلدان) لە لاپەڕە (٣٤٢)دا، ئەڵێ "ابا بکر المبارك بن الحسن الشهرزوری" شیعرێکی هەیە لە شارەزوورەوە ناردویێتی بۆ هاوڕێیەکی تیایا ئەڵێ:

وعدت بأن تزوری بعد شهر   فزوری قد تقصّی الشهرزوری
وموعد بیننا نهر المُعلّی   الی البلد المسمی الشهرزور
فأشهر صدّك المحتوم حقّ   ولکن شهر وصلك شهر زور

[2] ڕەوح: یەعنی شتێکی فێنك.

سووتا ڕەواقی خانەیی صەبرم، دڵو دەروون
نەیماوە غەیری گۆشەیی زیکریکی یا صەبوور
هەم (هم عنانی)[2] ئاهمو هەم هەم ڕیکابی ئەشك
ڕەحمێ بەم ئاه و ئەشکە بکە، هەستە بێقوصوور
وەك ئاهەکەم (دەوان)[3] بە هەتا خاکی کۆیی یار
وەك ئەشکەکەم ڕەوان بە هەتا ئاوی (شیوە سوور)[4]
بەو ئاوە خۆت بشۆ لە کدووراتی سەرزەمین
شادبن بە وەصڵی یەکدی، کە تۆی طاهیر، ئەو طەهوور
ئەمجا مەوەستە تا ئەگەییە ئاوی (سەرچنار)[5]
ئاوێکە پڕ لە نار و چنارو گوڵو چنوور
چەشمێکە میسلی خۆر کە لە سەد جێ، بە ڕۆشەنیی
فەورانی، نووری صافە لەسەر بەردی وەك بلوور
یا عەکسی ئاسمانە لە ئاوێنەدا کەوا
ئەستێرەکانی ڕابکێشن وەك شەهابی نوور
یا چەشمەساری خاطری پڕ فەیزی عارفە
یەنبوعی نوورە دابڕژێنێ لە کێوی طوور
دەموت دووچاوی خۆمە ئەگەر (بەکرەجۆ)[6] یی ئەشك
نەبوایە تیژو بێسەمەرو گەرمو سوێرو سوور
داخڵ نەبی بە عەنبەری سارایی (خاك‌و خۆڵ)[7]
هەتا نەکەی بە خاکی سولەمانی‌یا عوبوور
یەعنی ڕیاضی ڕەوضە کە تێدا بە چەن دەمێ

---

[1] دەم دەمێنێ دڵ: مووشەدەمە کە هەوا ئەکا بە ڕووی ئاگرا پێی ئەڵێن ئەیدەمێنێ.

[2] هم عنان: یەعنی هاوجڵەو.

[3] دەوان: یەعنی تیژڕەوو خێرا.

[4] شیوەسوور: لەنزیك چەمچەماڵە، زستانان‌و بەهاران ئاوی پیا دێ‌و هاوین وشك ئەکا.

[5] سەرچنار: ئاوێکی ڕوون‌و ساردە لای ڕۆژئاوای سلێمانییەوە هەڵدەقوڵێت.

[6] بەکرەجۆ: جۆگایەکە لای قلیاسانەوە لە ئاوی سەرچنارو چەمی چەقان پێك دێ (جگە لەوە بەکرەجۆ کێڵگەیەکی گەورەی میرییە).

[7] خاك‌و خۆڵ ئەو گوندەیە (نالی) لێ لە دایك بووە.

(موشکین)[١] دەبێ بە کاکۆڵی غیلمان و زوڵفی حوور
خاکی میزاجی عەنبەرو داری ڕەواجی عوود
بەردی خەراجی گەوهەرو جۆباری عەینی نوور
شامی هەموو نەهارو فوصوولی هەموو بەهار
تۆزی هەموو عەبیرو بوخاری هەموو بخوور
شارێکە عەدڵ و گەرمە لە جێگێکە خۆش و نەرم
بۆ دەفعی چاوەزارە دەڵێن شاری شارەزوور
ئەهلێکی وای هەیە کە هەموو ئەهلی دانشن
هەم ناظیمی عقوودن و هەم ناظیری ئوموور
سەیرێ بکە لە بەردو داری مەحەللەکان
دەورێك بدە بە پرسش و تەفتیش و خوارو ژوور
داخۆ دەروونی شەق نەبوە پردی (سەرشەقام)[٢]
پیرو فوتادەتەن نەبوە داری (پیرمەسوور)[٣]؟
ئێستەش بە بەرگ و بارە عەلەمداری (شێخ هەباس)[٤]
یا بێنەواو و بەرگە، گەڕاوە بە شەخسی عوور؟
ئایا بە جەمع و دائیرەیە دەوری (کانی با)[٥]
یاخود بووە بە تەفریقەیی شۆڕش و نوشوور؟
(سەیوان)[٦] نەظیری گونبەدی (کەیوانە)[٧] سەبزو صاف
یاخۆ بووە بە دائیرەیی ئەنجومی قوبوور؟

[١] موشکین: یەعنی بۆنخۆش.
[٢] سەرشەقام گەڕەکێکی شاری سلێمانی‌یە.
[٣] پیرمەسوور: پیاو چاکێکە گۆڕەکەی لە ناوچەیەکدایە بەناوی ئەوە ناونراوە گەڕەکی پیرمەسوور.
[٤] شێخ هەباس: یەکێك بووە لە سەیدەکانی بەرزنجەو ئەویش وەکوو پیرمەسوور- لە گەڕەکێکدایە بەناوی ئەوەوە ناونراوە گەڕەکی شێخ هەباس (شوێنەواری نەماوە).
[٥] کانی با: کانی ئاوو گردێکە، گردەکە دارو شەخسێکی بەسەرەوەیە، جاران لایان وابوو نەخۆشیی باداری چاك ئەکاتەوە. ماوەیەك جێی سەیرانکەران بوو.
[٦] سەیوان: نیازی لە گردی سەیوانە، لە زەمانی بابانەکانا لە سەرەتادا جێگەی ڕابواردنی میرەکانی بابان بوو، وردە وردە کرا بە گۆڕستان، لای ڕۆژهەڵاتی شاری سلێمانیدایە.
[٧] کەیوان: ئەستێرەی (زوحەل)ە بازنەیەکی ڕۆشنی بەدەوردایە.

ئێستەش مەکانی ئاسکەیە (کانی ئاسکان)[١]
یاخۆ بووە بە مەلعەبەیی گورگ و لوورە لوور؟
ئێستەش سوروشکی عیشقی هەیە (شیوی ئاودار)[٢]،
یاخۆ بووە بە صۆفیی وشکی لە حەق بەدوور؟
داخۆ دەروونی صافە، گورەی ماوە (تانجەرۆ)[٣]
یاخۆ ئەسیری خاکە، بە لێڵی دەکا عوبوور؟
سەیرێکی خۆش لە چیمەنی ناو (خانەقا)[٤] بکە
ئایا ڕەبیعی (ئاهوو)[٥]ە، یا چایری ستوور؟
سەبزە لە دەوری گوڵ تەڕە وەك خەطی ڕوویی یار
یا پووشی وشك و (زوور)[٦]ە وەکوو ڕیشی (کاکە سوور)[٧]
قەلبی مونەووەرە لە حەبیبانی نازەنین،
یا وەك سەقەر پڕە لە ڕەقیبانی لەندەهوور
دەسبەندیانە دێن و دەچن سەرو و ناڕەوەن
یا حەلقەیانە صۆفیی ملخوار و مەندەبوور؟
مەیلێ بکە لە سەبزە درەختانی مەدرەسە:
ئەوراقیان موقەددیمەیی شینە یانە سوور؟

---

[١] کانی ئاسکان: کانییەکی زۆر گەورەیە لە سلێمانی، لە زەمانی بابانەکانا وەك لە شیعرێکی شێخ ڕەزا دەرئەکەوێ مەیدانی ڕمبازی و غارغارێن بووە (ئێستە داپۆشراوە).

[٢] شیوی ئاودار، شیوێك بوو لە باکووری خۆرئاوای سلێمانی، ئێستە داپۆشراوە و ئەوناوە هەموو بووە بە خانوو.

[٣] تانجەرۆ: ڕوبارێکە لە خواروی سلێمانی، کە سەرچاوەکەشی ئاوی سەرچنارە.

[٤] خانەقا: نیازی لە خانەقای مەولانا خالیدە کە (نالی) لەو خانەقایەدا خوێندوویەتی. لە زەمانی مەحموود پاشادا ناکۆکی نێوانی مەولانا خالیدو دەستەی کاك ئەحمەدی شێخ وای لە عوسمانلیەکان کردووە کە خانەقایەکیش بۆ مەولانا دروست بکەن.

[٥] ئاهو: یەعنی ئاسك.

[٦] زۆر: نالی شێوەی قسەکردنی شارەزووری و جاف وابووە، شارەزووری و جاف تیپی (ب) ئەکەن بە (واو) لە گفتوگۆکردنا. زبری کردووە بە زۆر.

[٧] کاکە سوور کابرایەك بووە ناوی (ئەوڵا) بووە، ڕیشێکی سووری تۆپزی بووە و بەساڵاچووە، ڕیش سوورێکی تریش هەبوە کە بەناوبانگ بووە لە سلێمانیدا ناوی (هەمزاغا) بووە، بەڵام نازانم ئەو هەمزاغایە باپیری پیرەمێرد بووە یا نا؟ لە سلێمانیدا ئەوترا: بۆچی ئەوی ڕیشی سوور بێ هەمزاغایە؟

حەوزی پڕی کە نائیبی دیدەی منە لەویٚ،
لیٚڵاوی دانەهاتووە وەك سەیلی شیوە سوور؟
ئیٚستەش کەناری حەوشە کە جیٚی بازو کەوشەکە
یاریی تیایە، یا بووەتە مەعرەزی نوفوور؟
چاویٚ بخە لە سەبزەوو سیٚرابی دائیرە
جیٚ جیلوەگاهی چاوەکەمە، نەرمە یانە زوور؟
توخوا فەضایی دەشتی فەقیٚکان ئەمیستەکەش
مەحشەر میسالە، یا بووەتە چۆڵی (سەلم و توور)[1]؟
واصیل بکە عەبیری سەلامم بە حوجرەکەم
چیی ماوە، چیی نەماوە لە هەیوان و تاق و ژوور؟
ئەو غاری یارە ئیٚستە پڕ ئەغیارە، یانە خۆ
هەر غاری یارە، یا بووەتە غاری مارو موور؟
زارم وەکوو هیلال و نەحیفم وەکوو خەیاڵ
ئایا دەکەومە زارو بە دڵدا دەکەم خوطوور؟
لەم شەرحی دەردی غوربەتە، لەم سۆزی هیجرەتە
دڵ وەختە بیٚ بە ئاوو بە چاوا بکا عوسبوور
ئایا مەقامی ڕوخصەتە لەم بەینە بیٚمەوە،
یا مەصڵەحەت تەوەقوفە تا یەومی نەفخی صوور؟
حاڵی بکە بە خوفیە کە ئەی یاری سەنگدڵ
"نالی" لە شەوقی تۆیە دەنیٚریٚ سەلامی دوور

کە ساتیٚك "سالم" شیعرەکەی "نالی"ی پیٚ ئەگات، دەمودەست هەردوو چاوی پڕ ئەبیٚت لە فرمیٚسك، غەم و خەفەت لە دەروون و قوڕگیا قوڵپ ئەداو دیٚتە جۆش و دەست ئەبا بۆ دارئووچەکەی و وەرامی نالی ئەداتەوەو پیٚی ئەڵیٚ قوربان بۆ کویٚ دیٚیتەوە؟ تازە تۆ چۆن بەرگەی ژیانی ئەم ناوە ئەگریت کە عوسمانلیە شوومەکان هەروەکوو کوللە زەردە دارو بەردیان داپاچیوە. سالم بەم هۆنراوەیەی یەکە یەکە وەرامی پرسیارەکانی نالی ئەداتەوەو ئەڵیٚ:

---

[1] سەلم و توور: دوو کوڕی فەرەیدوونی پادشای پیٚشدادیەکان بوون. ئەو دوو برایە لەناو خۆیانا تیٚك چوون و بوو بە شەڕیان و قەڵاچۆی یەکتریان کردووەو شویٚنی هەردوولا چۆڵ و ویٚران بووەو لەوساوە هەر شویٚنیٚك چۆڵ و ویٚران بیٚ پیٚی ئەڵیٚن (چۆڵی سەلم و توور).

جانم فیدایی سروەکەت ئەی بادەکەی سەحەر
ئەی پەیکی موستەعید لە هەموو ڕاهی پڕ خەتەر
ئەی میروەحەی جەماڵی مەهاسای دولبەران
وەی شانەزەن بە کاکۆڵی تورکانی سیم بەر
جارووکەشی مەنازیلی جانان لە خەڵوەتا
فەڕاشی فەرشی بەهاران لە هەموو دەشتو دەر
ماڵش دەدەی بە دەم لە دەمی خوابی صوبحدەم
هەم زوڵفی قیرە گۆنەوو هەم چیهرەیی قەمەر
باری بە سروەکەت بە شنەی ئەنگەبینی گەز
گرتوویە جونبوشت بە هەم ئاغوشی نەیشەکەر
وەقتی طەوافی عاریضی دولبەر شنۆیی تۆ
لەغزش دەخا بە طوڕڕە لە سەر تا بە پێ کەمەر
کەی دێتە خەندە غونچە، دەمی، بێ وەزیدەنت
گەر تۆ نەبی درەختی چەمەن ناگرێ سەمەر
ئیحیاکونی جەمیعی نەباتاتی عالەمی
ڕەعناگوشا لە تەربییەتی قامەتت شەجەر
ئابی حەیاتو ئاتەشی ئەفسوردەیە دەمت
تەحریکی تۆیە گڕ لە تەنوورا کە دێتەدەر
میحنەت ئەوەندە زۆرە، دڵم هێندە تەنگ بووە
دوودی هەناسەکەی سەحەرم هەوری گرتەبەر
هیمەت کە چاپوکانە بە ئیجرایی مەتڵەبم
لەمسەر برۆ وەکوو بەریدو لەوێ بێ وەك تەتەر
بۆ موڵکی (شام)ـە نامەیی من سوویی "نالی"یە
هەر حەرفی ئەو لە وەزعی ویلایەت دەدا خەبەر
پرسیویە ظاهیرەن لە ڕەفیقانی یەك جیهەت
ئەحواڵی ئەهلی شەهرو ڕەفیقانی سەربەسەر
لەوسایەوە کە حاکمی (بابان) بەدەر کران
نەیدیوە کەس لە چیهرەیی کەس جەوهەری هونەر

تا بوو بە جایی مەتڵەعی خورشیدی بەختی ڕۆم
سووتا گیاه و تەشنەوو خوشکیدە بوو سەمەر
ناکەن هەوایی هیچ کەبایێ زەلیلیێ شەهر
بوریانە بەس لە ناری غەما پارەیی جگەر
جوز گاه گاه ئاه و ناڵە لە ئەییمی ڕۆمییان
نەمدیوە وا ببێ لە عەدالەت لەبی بەشەر
(سەیوان) پڕ لە شەخسی ستەمدیدە خوارو ژوور
هەر قەبری پڕ غەمانە لە هەرلا دەکەم نەزەر
جێی تورکەکانی ڕۆمە دەرو ژووری خانەقا
غافڵ لە هەموو جایێ موریدانی باخەبەر
ئەو حەوزە پڕ دەبوو کە وەکوو چاوەکانی تۆ
تەغییرە ئاوی وەك دڵی مەردانی پڕ کەدەر
سووتا دڵم بە حاڵەتی جۆباری (سەرچنار)
لێڵاوە چەشمەساری وەکوو چاوی بێبەصەر
ئەو دەشتە جایی یاریی یارانی حوجرە بوو
یەکسەر مەقامی ڕۆمییە هەروەك تەهی سەقەر
زستانی ئەووەڵێن بوو دڕا بەرگی شێخ هەباس
ڕۆمی ئەوەندە شوومە لە شەخسیش دەخەن زەرەر
وەك چاوی بێغەمانە هەموو (شیوی ئاودار)
بەس موشکیلە لە چەشمەیی ئەو قەترە بێتە دەر
ئەوسا مەکانی ئاسکە بوو (کانی ئاسکان)
ئێستە لە دەنگ‌و ڕەنگی ڕۆمی پڕە لە کەر
تا دوزدی وەختی ئیمەشەبن تورکی بێنیزام
دودزن هەموو لە خەرمەنی مونعیم وەکوو شەرەر
شارێکە پڕ لە زوڵم‌و مەکانێکە پڕ لە شین
جاییێکە پڕ لە شۆڕو وڵاتێکە پڕ لە شەڕ
ئەمڕۆ فەزایی بازیگەهی جایی ڕەهزەنە
لەو دەشتە دێ لە غەیبەوە ئاوازی (الحذر)

سەربانی پڕ لە گەژدوم‌و دیواری پڕ لە مار
کۆڵانی پڕ لە ڕەهزەن‌و سەحرایی پڕ خەتەر
دڵ نایەڵێ بڵێم چییە سامانی حوجرەکەت
هەر تاری عەنکبووتە حیبجابی بیروون‌و دەر
نایێ سەدا لە پەنجەرەکەی جوز فوغانی جوغد
غەیرەز شەقامی موور نییە شوێنی پێ گوزەر
توخوا بڵێ بە حەزرەتی نالی: دەخیلی بم
بەم نەوعە قەت نەکا بە (سولەیمانی)یا گوزەر
(سالم) سیفەت لە بێکەسییا با نەبێ هیلاك
من کردم ئەو نەکا لە غەما خوێنی خۆی هەدەر
ئەم موڵکە نەظمی نابێ بەبێ ضـەبطی واریثی
بێ ئەو بە قەسدی ئەم تەرەفە با نەکا سەفەر

ئەمە بوو وەڵامەکەی "سالم" کە پڕبەپڕی پرسیارەکانی "نالی" بووەو لە دوا دێڕیدا پێی ئەڵێ: ئەم وڵاتە هەتا کاروباری بەدەس خاوەنەکەی خۆیەوە نەبێ، بەهیچ جۆرێك ئاسایش‌و ئارامیی تیا نابێ؛ لەبەر ئەوە هەتا ئەو ڕۆژە نەیەت، نەکەی بگەڕێیتەوە، با تۆش وەکوو من پەشیمان نەبیتەوە. سالم کە ئەویش ماوەیەك دەربەدەر بووبوو، لە دەربەدەری‌و ئاوارەبوونیا بۆ ئێران، هەروەکوو نالی زۆر بەپەرۆش بوو بۆ گەڕانەوەی ناو وڵات، ئەوە بوو لە شیعرێکدا وتبووی:

لەگەڵ دڵ شەرتە سالم گەر نەجاتم بوو لە تارانا
بەهەشت گەر بێتەوە دەشتی ڕەی بە ئێرانا گوزەر ناکەم

هەروەها لە شیعرێکی تریدا ئەڵێ:

خۆزگە ئەمزانی لە تارانا نەجاتم کەی ئەبێ
کوێی یارم مەشهەدە، یا مەنزڵم هەر ڕەی ئەبێ

بەو جۆرە "نالی" لەسەر وەڵامەکەی "سالم" سەری خۆی هەڵگرت‌و ڕووی کردە ئەستەمبووڵ، چونکە هەرچەندی ئەکرد چاوی بەرایی نەدەهێنا وڵاتەکەی بەوجۆرە ببینێت کە سالم بۆی باس کردبوو. ئەوەبوو لە ئەستەمبووڵ کۆچی دوایی کردو لەوێ بە ئاوارەیی نێژرا. ئێجگار زۆر سەیرە ئەم دنیایە. ئەمڕۆ ئەڵێی دوێنێیەو دوێنێ ئەڵێی ئەمڕۆیە، داگیرکراویش کوردو کوردستانە.

بەڵام خەیاڵی دوژمن زۆر خاوە، خەیاڵی بەنگکێشانەیە
کورد واز لە مافی خۆی بێنێت، شتێکە وەك ئەفسانەیە
کورد خەڵاتی کەسی ناویٚ و لە هیچ کەس ناپاڕێتەوە
مافی کورد قەرزێکی کۆنەو لە مێژووی ئەسێنێتەوە

لام وایە جێی خۆیەتی کە لێرەدا بە بۆنەی ئەو شیعرەی نالی و سالمەوە، ئەم شیعرەی شاعیری لاو کاك لەتیف هەڵمەت پێشکەش بکەین کە ئەڵێ: بتانەویٚ و نەتانەویٚ ڕۆژێك "نالی" بۆ شارەزوورەکەی ئەگەڕێتەوە:

نالی ئەڕوا، ئەم گوزەرە بەجێ دێڵێ و
حەبیبەی خۆی هەرگیز لەبیر ناچێتەوە
نالی ئەڕواو مانگەشەوی شارەزووری خۆی بەجێ دێڵێ
بەڵام دڵی برینێکە، بۆ شارەزوور ئەکولێتەوەو ئەکولێتەوە
وەك چۆن زەوی ئەخولێتەوە
ڕۆژێك نالی بۆ شارەزوور هەردێتەوە
ڕۆژێك نالی گشت وڵات و سنوورەکان
ڕادەماڵێ و لە گوندێکی کوردستانا
بێڵ هەڵدەگریٚ و گۆرانی بۆ حەبیبەکەی ئەڵێتەوە

ئەی شاعیری دوورەوڵات
تۆ ئەزانی لەدوای تۆ دەشتی شارەزوور
چیی بەسەرهات؟
ئێستە هەموو شارەزوورەکەی جاران
ئەگری بەکوڵ بۆ یەك دڵۆپە باران
شارەزوورەکەی جاران
کە پایتەختی شادی بوو
کەلاوەییێکە وێران
شارەزوورەکەی جاران
کە مەڵبەندی ئازادی بوو
هەمووی بووە بە زیندان

کوا نە هاڕەی کەمەرەی شلی نازداران دیٚ؟

نە چریکەی دەنگخۆشی باڵداران دێ
نە تەپوتۆز لە بارەی مێگەلان دێ
نە ئاوازی شمشاڵی شوان لە کەلان دێ
نە کچۆڵەی ملوانکەی مێخەکلەمل
بۆ کانی ئەچێ ئێواران
نە شۆڕەژنی شل‌وەمل
دەچن بۆ بێرەی ناو ڕان
کوا نە دەنگی بەستەی گەرمی کوڕوکاڵ دێ
نە بۆنی باخ لەگەڵ لەرەی شمشاڵ دێ
ئای شارەزوورەکەی جاران
وەکوو جاران نەماوە
سەرانسەری تاکوو گڵکۆی
حەبیبەشت هەر سووتاوە
دەبێرەوە، کەی دێیتەوە
لە شارێکی بێ شاعیرا
شیعرێکی تر بڵێیتەوە؟
هەرچی ڕۆژێ تۆ بێیتەوە
تا حەبیبەش لە توێی کفن دەرئەچێت‌و
باوەشت بۆ ئەگرێتەوە
وەکوو جاران
دەتکاتەوە بە دەزگیران
لەگەڵ لەرەی شیعرەکانت ئەتوێتەوە
وەکوو دڵۆپەی باران
ئەی دڵدارە ئاوارەکە
لە قووڵایی نامەکەتا
بۆ سالمە غەمبارەکە
ترسێکی زۆر بەدی دەکرێ، ترسێکی زۆر فراوان

تۆ بترسیو دەزگیرانو وڵاتەکەت بەجێ بێڵێ؟
کێ نەترسێ، ها خاڵۆ گیان؟
ئەی گوایە تۆ بە حەبیبەت نەوتووە
نەچم شەرتە هەتا ئەم خوارە بێ تۆ؟
ئەی ئێستا بۆ نزیکەی سەد ساڵیشە
تۆ حەبیبەو شارەزوورت جێ هێشتووە؟
نەتکردبێ دەزگیرانی نوێت گرتبێ؟
خۆ حەبیبە نەمردووە
گەر بێیتەوە، دڵنیابە کە ئەمجارە
حەبیبە نەك لەسەر ماچێ
لەسەر سەد ماچ دڵت ناشکێنێ
لە قسەی تۆ هەر دەرناچێ
ناتتۆرێنێ

دە وەرەوە تۆ ببینە
نەك هەر دەستی حەبیبەکەت
سەرانسەری شارەزوور
بە خوێنی گەش ڕەنگینە
دە وەرەوە، ئەی شاعیرە دڵسۆزەکەی کوردستان
وەرە قوربان
توخوا دڵی دۆستەکانی خۆت مەشکێنە
دە وەرەوە، وا حەبیبە چاوەڕێتە
پرچەکانی لە ڕووباری فرمێسکی خۆی هەڵکێشاوە
فرمێسکی چی، خۆ فرمێسکی هەر گوڵاوە قوربان
دە وەرەوە، هەڵبەستێکی تازە بێنە
بۆ وڵاتێك کە شاعیری تیا نەماوە قوربان
دە وەرەوە چاوی سالم هێندە گریا
سۆمایی داهاتو کوێر بوو
چاوی سالم هێندە گریا

تا چۆلەکەش ئا لەوەوە گۆرانیی گریان فێربوو
چاوی سالم هێندە گریا
گەرووی بەردیش لە گریانی ئەو تێربوو
دە وەرەوە بۆ ئەم شاخ و بۆ ئەو کێوو قەدپاڵە
هۆنراوەی جوان پەخش بکە وەك گوڵاڵە
ئەگەر هاتی و لە ماڵێکی هەژار لات دا
نانیان نەبوو بیان بوورە
ئەگەر هاتی و لە چیغێکی غەمبار لات دا
ئاوی ڕەوانیان نەبوو بیان بوورە
دەیان ساڵە، ئەم وڵاتە
گرانییەو قڕوقاتە
گرانییەو قڕوقاتە
دە وەرەوە
شارەزوورە وێرانەکەت
نەختێ ئاوا بکەرەوە
دە وەرەوە بۆ نیشتمان
وەکوو جاران
هەر حەبیبە بکەرەوە بە دەزگیران

کێ تۆرانتی و لەکێ تۆرای؟
دەستی شکێ و چاوی کوێربێ
کێ تۆرانتی و لەکێ تۆرای؟
یاخوا واشەی ئەو کێوانە
بە پارچەی جگەری تێر بێ
دە بێرەوە....دە بێرەوە
لە شارێکی بێ شاعیرا
شیعرێکی نوێ بڵێرەوە

سالم:

ناوی عەبدولڕەحمان کوڕی محەمەد بەگی قەرەجەهەنەمی کوڕی ئەحمەد بەگو لە بنەماڵەی (صاحێبقڕان) بووە. بەپێی ئەو پەراوێزەی کە لەلایەن لیژنەی وێژەو کەلەپووری کۆڕی زانیاریەوە ڕوونی کردۆتەوە بۆ لەچاپدانەوەی (ئەنجومەنی ئەدیبانی کورد– دانەری ئەمین فەیزی) کە لە ساڵی ١٩٨٢دا چاپیان کردۆتەوە، ئەڵێ سالم لە ساڵی (١٨٠٠ن)دا لەدایك بووەو لە ساڵی (١٨٦٦ن)دا کۆچی دوایی کردووە. بەڵام دوکتۆر کەمال فوئاد لە ژمارە (٤)ی گۆڤاری "چریکەی کوردستان" چاپی لەندەن، ساڵی (١٩٨١)دا ئەڵێ سالم لە ساڵی (١٨٠٥ن)دا لەدایك بووەو لە ساڵی (١٨١٩ن)دا کۆچی دوایی کردووە. سالم جگە لەو شیعرەی کە لە پێشتردا باسمان کردو وەرامی شیعرەکەی "نالی"ی پێ دابوەوە، گەلێك شیعری تری هەیە باسی ئاوارەبوون یا هەستی خۆی دەربڕیوە بەرامبەر بە ئاوارەبوون.

لە شیعرێکیدا وەختی خۆی دکتۆر کەمال فوئاد لە ڕۆژنامەی "ژین"ی ڕۆژی ٧/١٢ کە خوالێخۆشبوو گیوی موکریانیش لەو ڕۆژنامەوە ئەو شیعرەی وەرگرتووە، لە چاپی دیوانی سالم دا کە لە هەولێر لە ساڵی ١٩٧٢دا چاپی کردووە ئەو شیعرەی بڵاو کردۆتەوە.

ئەو شیعرەی سالم بریتییە لە دەربڕینی هەستی سالم بەرامبەر بە داگیرکردنی شاری سلێمانی لەلایەن عوسمانلیەکانەوەو هەستی سالم خۆی دەربڕیوە بەرامبەر بەوانەی کە لەو شارە ئاوارەو دەربەدەر بوون (لە ساڵی ١٨٥٠–١٨٥١ن)دا. شیعرەکەی سالم (٤٨) دێڕەو ئێمە لێرەدا ئەو (٢٤) دێڕەی بڵاو ئەکەینەوە کە دکتۆر کەمال فوئاد بە ئیملای خۆی بۆی ناردووین کە لەو دەسخەتە فارسی ئامێزەوە وەری گرتووە (کە وێنەی ئەویشی بەجیا بۆ ناردبووم).

١) بەردە ئەحواڵی ئەشخاصێ کە خاصی موڵکی بابانن
لە بێدادیی فەلەك هەریەك سەراسیمەو پەرێشانن
٢) جەوانانی سەهی قەد بەسکە داماون لە بێچیزی
لەژێر باری غەما هەریەك لە خەمدا میسلی چەوگانن
٣) لە بابانا گرفتارن پەرێشان خاطرو بێکەس
بە جەمعییەت سیەه بەختانە وەك گێسوویی خووبانن
٤) گەدان و بۆ گەدا دەرگانە وا ناکەن لە بێچیزی
وەکوو نەڕرادی دانا هەر لە فیکری خانەبەندانن
٥) لە زوڵمی چەرخی دوونپەروەر سەخی طەبعانی حاتەم دڵ

به ڕاهی کۆیی دوونانا له هەر سوو کاسەگەردانن
٦) به دەستی کەشمەکەش هەرسو درا بەرگی خۆدئارایی
قەبایی نۆکەرو ئاغا هەموو بێ چاك‌و دامانن
٧) له بابانا ئەمێسته چونکه قاوەی نۆکەری دۆغه
له حەڵقەی ئەهلی حەسرەتدا هەموو کەمولەفنجانن
٨) ئەوانەی تەرمه پۆش‌و شەهدنۆش‌و نازپەروەر بوون
ئەمێسته خانەدۆش‌و نەخۆش‌و زارو عوریانن
٩) ئەوانەی جێنشیمەنیان له گۆشەی تەختی حاکم بوو
به دەشتی شەهرەزوورا جومله وەك غۆڵی بیابانن
١٠) دەلەرزن هەوری نو گەر بێته ڕووی گەردوون له پایزدا
بەرۆتی گۆنه خەزپۆشان له فیکری بەرگی زستانن
١١) له فیکری ئیلتزاما شەو دەکەن شۆرا لەبەر عوسرەت
سەحەر بۆ هەوڵی قوتی شەو لەناو شارا پەرێشانن
١٢) زەرەرکرده ئیجارەی پادشاهی چۆته دەروێشی
فەقیری موڵکی (هەوشار)و غەریبی شاری (تاران)ن
١٣) به کەوبازی خەریکن دەستەیی مەعزولی بێ ئاغا
موقیمی (قەهرەمان)و (میۆڵی)و (تیمار)و (باغان)ن
١٤) حەیادارانی بێحورمەت لەتاو بێماڵی‌و عوسرەت
فەقیری دێی (فەقیره)و (تەکیه)وو (ئەستێڵ)و (تافان)ن
١٥) له بیمی تازیانەی مەردی ڕۆمی سەییدو صۆفی
به ئوممێدی گەزۆو مازۆ لەبن داری (مەریوان)ن
١٦)هونەرمەندانی شیراوژەن، قەوی دەستانی پیل ئەفکەن
له ڕووی غەوواصی ئەتراکا وەکوو بوبەر گوریزانن
١٧) بەرێی بیم‌و خەتەردا یەك بەیەك بۆ قاصیدی چاکن
بەبێ تەکلیف ڕەهزەن، خودبەخود بێ چیزو عوریانن
١٨) کزەو دوودی کەباب دەردی له مەتبەخهای بێ دوودا
به یادی قووتی شامی شەو جگەرها بەسکە بوریانن
١٩) طەڵەب ناکا گەدا قەد سووی سفرەی صاحیبی نیعمەت

لەتاو ئەحواڵی بێ نانی لە هەرجا خانە میهمانن
٢٠) بە ئەحواڵی ملووکانی گەداپەروەر دڵم سووتا
لە بابانا ئەمێستە موستەحەققی خێرو ئیحسانن
٢١) لە جەوری چەرخی گەردوون بەسکە حەیرانن بە ناچاری
بە لەب خەندانو شادانن، بە دڵ غەمگینو گریانن
٢٢) بە نامەردی سەراسەر میسلی گۆرکینن لەلای ڕۆمی
ئەگەر ڕۆمین تەنی عەهدن وە گەر سامی نەریمانن
٢٣) دریغا بۆ سوارەی خاصی پایتەختی سلێمانی
لە (قرگە)و (قزلەر)و (قورخ) بە ڕووتی جوملە گاوانن
٢٤) لە زوڵمی چەرخی چەپگەردش دریغا حەسرەتا داد
بە میسلی سالمی بێکەس گەلێ کەس وێڵی شارانن

سالم لە دوا دێڕدا باسی ئەوە ئەکا کە زۆر کەسی وەکوو ئەو ئاوارەو دەربەدەر ببوون. ئەو وشانەی کە لە کەوانەدان، ئەوەی دێڕی دوازدەهەم چەند شوێنێکن لە ئێراندا، ئەوانەی دێڕی سیازدەهەمو چواردەهەم ناوی چەند گوندێکن لە ناوچەی قەرەداغ، دێڕی بیستوسێ: قرگە گوندێکە لەنزیك شاری سلێمانی، لەم ڕۆژانەدا میری سووتاندوویەتیو شوێنەکەی بە بلدۆزەر تەخت کراوە، قزلەر گوندێکە لە ناوچەی سەرچنار، هەروەها قورخ. هەروەها دوکتۆر کەمال فوئاد لەو باسەیدا لە گۆڤاری "چریکەی کوردستان"دا باسی شیعرێکی تری سالم ئەکات کە لە دیوانە چاپکراوەکانیا بڵاو نەکراوەتەوە، سالم ئەو شیعرەی بۆ عەبدوڵڵا پاشا وتووە، وەکوو چۆن لە سلێمانی لە زەمانی شێخ مەحموودا کە ئاوارە کرابوو بۆ هیندستانو دوای ئەوەش کە ئاوارە کرابوو لە خوارووی عیراقدا، جار بەجارێ هەواڵی گەڕانەوە بڵاو ئەبوەوە، لەو سەردەمانەشدا کە عەبدوڵڵا پاشای بابان ئاوارە کرابوو، گیرابوو لە ئەستەمبووڵ، هەواڵی بەربوونی گەیشتە سلێمانیو ئومێدی ئەوە هەبوو کە وەکوو جاران بگەڕێتەوە بۆ سلێمانی. سالم کە ئەو هەواڵە خۆشە ئەبیسێ، لە خۆشیانا ئەو شیعرەی بۆ وتووە، بەڵام بەداخەوە عوسمانلیەکان هەرچەند عەبدوڵڵا پاشایان لە ئەستەمبووڵ بەر دا، بەڵام ڕێگەیان نەدا کە بگەڕێتەوە بۆ سلێمانی، بەڵکوو بەزۆر ئەیبەنە بەغدادو لەوێ نیشتەجێی ئەکەنو بەوجۆرە چاوی سالم کاڵ بوەوەو ئەو ئاواتەی نەهاتە دیو بە نائومێدییەوە لەناو دڵیا لەگەڵ خۆیا لە گردی سەیوان ناشتی. شیعرەکەی سالم، جگە لەو مژدە خۆشەی بە خۆیو خەڵکی دابوو بەبۆنەی بڵاوبوونەوەی هەواڵی گەڕانەوەی عەبدوڵڵا

پاشاوە، لەگەڵ ئەوەشدا ڕووی دەمی سەرزەنش‌و هێرش‌و هەڕەشەی ئاڕاستەی ئەو جلخوارانەی ئەو سەردەمە کردبوو کە لە شیعرەکەیدا ناویان ئەهێنێ، کە هەریەکەیان بەجۆرێك هاوکارییان لەگەڵ عوسمانلیەکانا کردبوو و میللەت‌و وڵاتەکەیان خستبووە لاوە.

لێرەدا جیاوازییەك هەیە لەنێوانی ئەو هێرشبردنەی "سالم"و "حەمدیی صاحێبقڕان"دا، سالم ڕووی دەمی کردبووە ئەوانەی کە بووبوونە جلخوارو بۆ سوودی خۆیان ببوون بە نۆکەری عوسمانلیەکان، بەڵام حەمدیی صاحێبقڕان ڕووی دەمی هێرشی کردبووە سەر ئەوانەی کە هەموو هیچ‌وپووچ بوون‌و بۆ سوودی خۆیان لە دەوری شێخ مەحموود کۆبووبوونەوەو هەندێکیان بەناوی (ئاین)ەوە ئەیانویست شێخ مەحموود ببەستنەوە بەو (کەمال)یانەی کە جێی عوسمانلیەکانیان گرتبوەوەو ئەیانویست جارێکی تریش کوردستانی خواروو بخەنەوە ژێر ڕکێفی خۆیان. هەردوو شیعرەکەی سالم‌و حەمدی هەر هێرشە، بەڵام هەریەکەیان بۆ سەر تاقمێك‌و هەریەکەیان بەجۆرێك.

شیعرەکەی سالم بۆ عەبدوڵڵا پاشا، (لەگەڵ لێکدانەوەی وشەکان وەکوو دوکتۆر کەمال فوئاد ڕوونی کردۆتەوە لە گۆڤاری چریکەدا:

تیروەش[1] دێمە گوزەشت‌و عەهدی نیسان هاتەوە
بولبولی بێ دڵ لە دەوری گوڵ بە فیغان هاتەوە
سەختگیریی کرد ئەگەر سەرما وەکوو ئەفراسیاب[2]
بادی نەورۆزی بە میسلی پۆڕی دەستان هاتەوە
لەشکری گوڵ جوملە خەندانن دەڵێن سەرما شکا
تا سلێمانی صەبا بۆ دێوی زستان هاتەوە
باخە پەژموردەی[3] خەزان‌و خوڕڕەمی (ئەوقاتی حووت)
ماهی نەورۆزی بە عەکسی ماهی ئابان هاتەوە
بای شەماڵ هێنایە جونبوش قامەتی سەروی سەهی[4]
بۆ خیابانی چەمەن قومری بە ناڵان هاتەوە
سارە[1] دڵدادەی شکۆفەی[2] شاخساری[3] تەرفی باخ

---

[1] تیروەش: یەعنی وەك تیر.

[2] ئەفراسیاب: بەپێی شانامەی فیردەوسی ئەفراسیبا پادشای پیشدادیان بووە.

[3] پەژمودە: ژاکاو، ئابان (مانگی هەشتەم بە حسابی) فارسی.

[4] سەرو سەهی: سەروی ڕێك‌و ڕاست هەڵچوو.

بێخود[٤] و ڕەقاص و سەرمەست و غەزەلخوان هاتەوە

بۆ شکۆفەی طفل واری[٥] یەکشەبەی شاخی درەخت

ڕەحمەتی ئیزەد[٦] لەگەڵ هەر قەترە باران هاتەوە

ڕووبەڕووی طفلی نەباتاتی چەمەن موشتاق وار

دایەیی[٧] ئەبری[٨] بەهاری ئەشکڕێزان[٩] هاتەوە

دەنگی سەد ڕەنگی کوڵنگ و قاز و سۆنە و بۆرچین[١٠]

سازوەش[١١] هەرسوو[١٢] لە گوێ سەبزە و شەتاوان هاتەوە

سەیری گوڵشەن کەن لە چیهرەی گوڵ شەوی ئوردی بەهەشت[١٣]

هەر تەرەف بۆ مەجلیسی بولبول چراغان هاتەوە

سەبزە وەك مەخمەل لە هەرجا فەڕشە بۆ صەحنی چەمەن

مەوسمی عەیش و تەرەب بۆ مەیپەرستان هاتەوە

پێی وتم دوێ شەو لە کونجی میحنەتا واضح سرووش[١٤]

وا چراغی دوودمانی[١٥] ئەهلی بابان هاتەوە

چیهرەیی مەقصەد هووەیدا[١٦] بوو لە هەرجا صوبحوار

---

[١] سارە: بەرگی سەوزی گوڵ خونچە.

[٢] شکۆفە: خونچە.

[٣] شاخسار: لق و پۆپی زۆر چڕ.

[٤] بێخود: بێ هۆش.

[٥] طفل واری: وەك مناڵ.

[٦] ئیزەد: یەزدان، خوا.

[٧] دایەیی: دایەن.

[٨] ئەبر: هەور.

[٩] ئەشك ڕێزان: فرمێسك ڕێژ.

[١٠] بۆرچین: پۆڕ.

[١١] سازوەش: وەك ساز.

[١٢] هەرسوو: لەهەمولایەکەوە.

[١٣] ئوردی بەهەشت: مانگی دووەمی ساڵنامەی ئێرانی (یەعنی گەرمەی بەهار لە ٢١/٤-٢١/٥).

[١٤] سرووش: فریشتەی هەواڵ هێنەر (جبرائیل).

[١٥] دوودمان: بنەماڵە.

[١٦] هووەیدا: دیار، ئاشکرا.

موژده ئەی یەعقوبی دڵ، یووسف بە کەنعان هاتەوە
ئاشکارا هەر تەرەف هودهود[1] لە پەروازا دەڵێ
ڕووبەڕووی موڵکی سەبا تەختی سولەیمان[2] هاتەوە
ئاصەفی ثانی[3] مورەخەص بوو بە ئەمری پادشا
بۆ نیزامی موڵکی بەینی ڕۆمو ئێران هاتەوە
من وتم چۆن بوو لە ئاق دەنیز[4] نەجاتی، دڵ وتی:
شاهی کەیخسرەو[5] بە جەیحونا[6] بە ئێران هاتەوە
فیتنەخێزە ڕاهی قوستەنتین[7] بە میسلی هەفتخوان[8]
ئەم بە هەر خوانێ وەکوو ڕوبین تەن[9] ئاسان هاتەوە
نۆکەرانی بێ ڕەمەق کرد[10]، خیسسەتی طەبعی مونیب[11]
بۆ تەنی موردەی خەلایق[12] یەك بەیەك جان هاتەوە
شەهدو تەڵخە[13] لوتفو قەهری بۆ قەراری نێكو بەد[14]
شاه نەحل ئاسا[15] بە یادی نۆشو نێشان[1] هاتەوە

---

[1] هودهود: پەپووسلیمانکە.
[2] تەختی سولەیمان نیازی لە پێغەمبەر سلێمانە.
[3] ئاصەف: وەزیری دەستەڕاستی پێغەمبەر سلێمان بووە.
[4] ئاق دەنیز: دەریای سپی ناوەڕاست.
[5] کەیخسرەو: سێیەمین پادشای بنەماڵەی (کیان)یە بەپێی شانامەی فیردەوسی.
[6] جەیحوون: ڕووبارێکە لە ئاسیای سۆڤیتی، بەشێکی سنووری وڵاتی سۆڤیەتو ئەفغانە، ڕووبارێکی ترسناکە لە کوردیا ئەڵێ بە ئاوی ئاموون چی (مەبەستیان لە ئاوی ئەو ڕووبارەیە).
[7] قوستەنتین: ئەستەمبووڵ.
[8] هەفتخوان: یەکێکە لە داستانەکانی شانامەی فیردەوسی کەباسی بەسەرهاتەکانی ڕۆستەم ئەکا لە مازندەران.
[9] ڕوبین تەن: لەشی وەك ئاسن کە نازناوی ڕۆستەم بووە.
[10] بێڕەمەق: بێ نان.
[11] مونیب: بێ بار.
[12] بۆ تەنی موردەی خەلایق: بۆ لەشی مردووی خەڵك.
[13] شەهدو تەڵخە: شیرینو تاڵە.
[14] نیكو بەد: چاکەو خراپە.
[15] نەحل ئاسا: وەکوو هەنگ.

خۆش نەما[٢] شمشێری ئەو بوو وەك هیلالی شامی عید
ماهی نەو دەرکەوت و عیدی ڕووزەداران[٣] هاتەوە
بو قیصاصی موستەحەق و قەبض و بەسطی موددەعی
شێری مەردی گوردی پیل ئەفگەن[٤] لە مەیدان هاتەوە
خۆشە ئەمما بێتەڕەددود[٥] بازیان و شەهرەزوور
عادیلی نادر ڕەوش بۆ جانی دوزدان هاتەوە
بێن بەهەم[٦] با دەنگی گریەی مولحیدو خەندەی مورید
بۆ نەمانی کفرو زوڵمەت بەدری ئیمان هاتەوە
شەب نشینانی خەفەت با زەڕڕە ئاسا بێنە ڕەقص
وا لە بورجی دەوڵەتا خورشیدی ڕەخشان هاتەوە
چونکە دهقان[٧] نۆکەرو بەگ چەرچییەو ئاغا بەقاڵ
بۆ نیزامی نۆکەرو بەقاڵ و دهقان هاتەوە
دیم لە بابانا ڕەعییەت زاڵم و نۆکەر فەقیر
مونعەکیس بود قەضییە، بابی فەقیران هاتەوە
شەق وەشێن بۆ کاسبی شوورانشین
پشتی لەشکر، صەدری مەجلیس، میری میران هاتەوە
گریە کا تا دەنگی دەر دێ با کەریم ئاغای نەنێ[٨]
حاکمی مەعزوول کردەی ئەو بە شادان هاتەوە
تەپڵی بدرێنێ، عەلەم ون کا جەنابی کاك ئەمین
قابیلی بەیداغ و تەپڵ و لەشکرو سان هاتەوە

---

[١] نۆش و نیشان: بۆ نوشین و بۆ پێوەدان.

[٢] خۆش نەما: وێنەی جوان.

[٣] ڕووزەداران: ئەوانەی بەڕۆژوو ئەبن.

[٤] پیل ئەفگەن: فیل بەزێن.

[٥] تەڕەددود: سەرلێدان.

[٦] بین بەهەم: بین بەیەکدا.

[٧] دهقان: ئەوانەی لە لادێ دائەنیشن.

[٨] کەریم ئاغای نەنێ و ئەوانەی تر کە ناویان دێ لەو شیعرەدا وەکوو کاکەمین و مودیری پەت لەمل و کەهیای ماضی... ئەوانە بوون کە لەگەڵ هێزی داگیرکەری عوسمانلیدا هاوکارییان کردووە.

خۆی بە پەت ئەمجا بتاسێنێ مودیری پەت لەمل
ساحیبی چەترو لیواوو تەوق و فەرمان هاتەوە
خرس خوو[1] کەهیای ماضی بوو لە دەشتی شارەزوور
پێی بڵێن خۆی ڕاگرێ وا شێری غەڕڕان هاتەوە
چونکە شێوەی زاغی بوو سەرکاری کەهیا موددەتێ
بۆ شکاری ئەو لەسەردا بازی تەڕلان هاتەوە
سەنگەری عەهدی عەزیز بەگ[2] کەڵکی کەهیا[3] ناگرێ
ساحێبی شمشێرو دمرع و خوودو خەفتان هاتەوە
ڕەنگە ئەمجا بێتە کاران سەرحەدی موڵکی سنە[4]
ڕم وەشێنی مەعرەکەی دەشتی مەریوان هاتەوە[5]
کەڕڕو فەڕ با کەم بکا والی بە فەوجی (چێش کەرۆ)[6]
پشت بەندیی لەشکری وەندات و جافان هاتەوە
کەوتە ناو کەففەی کەرەم دووبارە خەرجی شارەزوور
تاڵعی دەروێش و موفلیس بوو کە قائان[1] هاتەوە

---

[1] خرس: ورچ.

[2] عەزیز بەگ: عەزیز بەگی بابان سەرکردەی لەشکری بابانەکان بووە لەکاتی هێرشبردنی عوسمانلیەکان بۆ سەر سلێمانی (سالم شیعرێکی زۆر دورووددرێژی هەیە دەربارەی ئەو هێرشەی عوسمانلیەکان) کە ئەڵێ:

لێم گەڕێن با گۆشەگیر بم دەستەو ئەژنۆ کەفزەنان
گێژەڵووکەی بای نەدامەت تاری کرد صەفحەی جیهان

[3] کەهیا: کاربەدەست.

[4] موڵکی سنە: نیازی ویلایەتی ئەدەڵان بووە کە پایتەختەکەی (سنە) بووە.

[5] ڕم وەشێنی دەشتی مەریوان نیازی عەبدوڵڵا پاشای بابانە کە لە ساڵی (١٨٤١)دا لە دەشتی مەریوان لەشکری والیی ئەردەڵانی شکاند (والیی ئەو سەردەمەی ئەردەڵان ناوی ڕەزا قولیخان بوە). شێخ ڕەزا تاڵەبانی لە شیعرە بەناوبانگەکەیدا باسی ئەو شەڕەی کردووە کە ئەڵێ:

لەبیرم دێ سلێمانی کە دارو لمولکی بابان بوو
نە مەحکومی عەجەم نە سوخرەکێشی ئالی عوسمان بوو

هەتا ئەڵێ:

کە عەبدوڵڵا پاشا لەشکری والی سنەی شڕ کرد
"ڕەزا" ئەو وەختە عومری پێنج و شەش طفلی دەبستان بوو

[6] چێش کەرۆ: بە هەورامی یەعنی چی بکەم... کە نیازی لە هەورامییە.

من به شك دەموت نەجاتی کەی دەبێ پاشا له ڕۆم
دڵ وتی: سالم یەقینت بێ بە قورئان هاتەوە
ئەهلی دانش حاتەمی بەخشش به ئەبجەد کەن حیساب
با نەڵێن کانیی کەرەم کەی بوو بە بابان هاتەوە

لەکاتی خۆیدا (مەولانا خالیدی نەقشبەندی ١٧٧٩ز–١٨٢٦) لەگەڵ شێخەکانی سەر بە تەریقەتی (قادری)ی ئەو سەردەمە تێك چووبوو لە سلێمانی، کە (کاك ئەحمەدی شێخ) یەکێك بووە لەوانە. مەولانا بۆ ئەوەی گێچەڵ پەیدا نەبێ و ناخۆشیی نێوانیان تەشەنە نەکا، سلێمانی بەجێ دێڵێ و ڕوو ئەکاتە وڵاتی غەریبیو ئەبێ بە ئاوارەو لە شام کۆچی دوایی کردووە، لە شیعرێکدا بە فارسی باسی ئەو ئاوارەبوونەی خۆی کردووە.

سالم ئەو شیعرە فارسیەی کردووە بە پێنج خشتەکی بە کوردی، وا لێرەدا پێشکەشی ئەکەین:

دڵ لە میحنەت کەیلە ڕێم کەن، با لە غەم دەرچم لە شار
ئەمڕۆ ڕۆژێکە لە جەمعی مەردومان بگرم کەنار
دەستە ئەژنۆ دابنیشم بێچارەوو زارو نزار
"موسم عید است وما نومید از دیدار یار"
"عالمی درعیش و نوش و ما دوچشم اشکبار"

ئەی ڕەفیقان بێن بە مەردی چاری ئەم بێچارە کەن
غەرقی لوججەی زەرفی دەردم لەو دەمە سەر تا بەدەن
نەونیهالی شادمانیم بۆ نەبێ سا ڕیشەکەن؟
"هرکسی با یار در گشت گلستان است و من"
"از اشك سرخم شد کنار از داغ هجران لالەزار"

ئەم جیهانە خولدە بۆ مەردوم، وەلێ بۆ من سەقەر
عومری شیرینم بە تەڵخی چوو لەبەر طوولیی سەفەر
قەط لە موددەی عومری خۆمدا هەفتەیێ نەمدی حەضەر
"سینە سوزان، دلفروزان، کوچە کوچە، دربدر"
"کس مبادا همچو من اوارە از دارو دیار"

لەو دەمە تا حاڵ لە داوی دووریا کەوتوومە بەند

---

[1] قائان: یەعنی خان کە نازناوی پاشاکانی مەغۆل بووە.

نەبوە فاریغ بم بە ئانێ قەت لە ئافاتو گەزەند
ڕۆژو شەو مەشغووڵی ئەم زیکرەم بە ئاوازی بولەند
"بی نوا و دل پر از خار و غریبو دردمند"
"دست بر دل سر بزانو چشم در راه دلفگار"
دێتە گوێم دایم بە زاری ناڵەیی مەحزوونی دڵ
بێقەرار و ئیضطیرابە ساڵو مەه قانوونی دڵ
داتەپی کاخی موراد و تێك شکا ئەستوونی دڵ
"بکرجوی شد ز هر چشمم روان از خون دل"
عاقبت کردم دوا داغ فراق سرچنار"
کەس نەبێ "سالم" لە دنیادا وەکوو من تووشی دەرد
بێنەوا کەوتوومە غوربەت، ناتەوانو ڕەنگ زەرد
شیعری مەولانا ئەخوێنم، هەڵدەکێشم ئاهی سەرد
"خالدا گر نیستی دیوانەو صحرا نورد"
"تو کجاو کابل و غزنین و خاك قندهار"

حاجی قادری کۆیی:

لەدوای نالیو سالم دێینە باسی شاعیری ئاوارەی نیشتمانپەروەرو شۆڕشگێڕو یاخیبوو لە نەریتو کردەوەی وشكو دواکەوتووی ئەو سەردەمەی کە کوردستانی تیا بەجێ هێشتبوو، ئەو شاعیرە حاجی قادری کۆیییە.

بەپێی ئەو ساغکردنەوەیەی کە لە تازەترین دیوانی چاپکراوی حاجی قادر کۆکردنەوەو لەسەر نووسینی سەردار حەمید میرانو کەریم مستەفا شارەزا بە پیاچوونەوەی مامۆستا مەسعوود محەمەد کە لە ساڵی ١٩٨٦دا چاپ کراوە، ئەبێ حاجی قادر لە ساڵی (١٨٢٤م)دا لە گوندی (گۆڕقەرەج)ی نزیك شاری کۆیە لەدایك بووبێ (بەوپێیە ئەبێ نزیك چارەکە سەدەیەك لەدوای نالی لەدایك بووبێ). سەیر ئەوەیە شوێنی مردنیشی لە ئەستەمبووڵ بە ئاوارەیی هەر وشەی (قەرەج)ی پێوەیە کە گۆڕستانی (قەرەج ئەحمەد)ەو لەوێ نێژراوە لە ساڵی (١٨٩٧ز)دا، بەوپێیە حاجی (٧٣) ساڵ ژیاوە.

لەڕاستیدا حاجی قادر بە شاعیری قۆناغێکی تایبەتی ئەژمێررێت لە قۆناغەکانی خەباتی نەتەوەی کوردو هەڵگری چرای ڕۆشنکەرەوەی ئەو ژووری مزگەوتانەیە کە گەلێك لە

شاعیرانمان وەکوو خانیو تەرمووکیو فەقێ تەیرانو عەلی حەریری بەر لەو هەریەکەیان بە جۆرێكو لە شوێنێکدا مەلاشوویان بە شیعری کوردی هەڵهێنرابووەوە.

حاجی قادر دوای ئەوەی لەو ژیانە وەڕز بووە کە لە ناوچەی کۆیەدا بە دڵشکاویو نابەدڵی ئەیبردە سەر، لە داخی ئەوە سەری خۆی هەڵگرتو ڕووی کردە ئەستەمبووڵی پایتەختی ئەو دەوڵەتەی حاجیو گەلێك شاعیرانی ترمان بە (ڕۆم) ناویان بردووە. حاجی چەند ڕقی لە شەیتان بووە، ئەوەندەش ڕقی لە دەزگاو کاربەدەستە تاوانبارەکانی عوسمانلی بووە، بەڵام شان بەشانی ئەوەش دواکەوتنو وشکەڕۆییو بیروباوەڕی پڕوپووچی ناو کوردستانی فەرامۆش نەکردووە، وەکوو شارەزایەك ئەو هەموو دەردو نەخۆشیو دواکەوتنەی بەهۆی نەخوێندەواریو نەزانینەوە تووشی میللەتەکەی بووبوو، بەبێ ترسو سڵکردنەوە لە کەس هەمووی دەس نیشان کردبوو.

حاجی قادر وەکو هەندێك لە مەلاکانی ئەو سەردەمەی خۆیو بەر لە خۆی مێزەری بۆ ئەوە لەسەر نەنابوو بۆ ئەوەی لەژێر پێچی ئەو مێزەرەدا هەزار فڕوفێڵو تەڵەکەبازیی تیا حەشار بدا. حاجی ئەو ڕۆژانە لە ئەستەمبووڵ بوو کە ئەمارەتەکانی بابانو سۆرانو بادینان یەك لەدوای یەك ڕووخێنرابوون، ئەفسەرانو سەربازانو فەرمانبەرانی تورکی عوسمانلی وەکوو مێردەزمە سواری سەری گەلی کوردی چەوساوە بووبوونو هەرچی خێروبێریان هەبوو هەموویان لوول ئەداو ئەیاننارد بۆ بارەگای سوڵتانو خەڵکی ڕەشوڕووتیان بە فیڵی غەزاوە پێش خۆیان ئەداو وەکوو مۆڵە مەڕ ئەیاندان بە کوشتو ئایانکردن بە سووتەمەنیی ئەو شەڕانەی کە لەگەڵ ئەو میللەتانەدا ئەیانکرد کە ئەیانویست لە تاوانو دەستدرێژیو داگیرکردنی عوسمانلی ڕزگاریان ببێت.

هەرچەند شۆڕشی بەدرخانیەکان لە ساڵی (١٨٤٨ن)دا تێك شکێنرابوو، لە ئەنجامی ئەوەدا ئەو بنەماڵەیە بە دەسبەسەری لە ئەستەمبووڵدا گوزەرانیان ئەکرد، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا تاقە ئومێدو هیوایەکی ئەو سەردەمەی کورد بوون، بەتایبەتی لە کوردستانی تورکیادا. ئەوە بوو کە تێهەڵچوونێكو ڕاپەڕینێکی تر بەرپا بکرێت بە سەرکردایەتیی بەدرخانەکان کە کوردیش لە ڕێگەی ئەو تێهەڵچوونو ڕاپەڕینەوە وەکوو میللەتەکانی تر ڕزگاری ببێو بگات بە مافی چارەنووسی خۆی.

حاجی قادر کە چووە ئەستەمبووڵ تێکەڵاوییەکی بەهێزی لەگەڵ بەدرخانیەکاندا پەیدا کردووەو بێگومانم کە هەوێنی مەیینی ئەو بیروباوەڕەو کوردایەتیە تیژڕەوەی لەوانەوە دەس کەوتووە؛ ماوەیەك مامۆستای منداڵی بەدرخانیەکان بووەو لە قوتابخانەی

نیشتمانپەروەریی ئەوانا وەکوو شاگردێکی لێهاتووی داناو دڵسۆز خۆی لە ئەستەمبووڵ ئەژیان، یا حاجی قادر هەندێك لە بەرهەمەکانیانی خوێندبوەوە. هەندێك لە شیعرەکانی حاجی قادر شەقڵی ئەو کارتێکردنەی بەدرخانیانەی پێوە دیارەو بەباشی ناوی هێناون.

لەو ڕۆژانەدا کە حاجی لەو وڵاتی ئاوارەییەدا گەلێك ڕاستیی بۆ ڕوون بوەوەو بەراوردی ئەو ڕاستیانەی ئەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا یادی ئەو ژیانە تاڵو ترشەی ناو وڵاتی لەبیر نەئەچوەوەو لە زۆربەی شیعرەکانیا پلاری ئەگرتە ئەو بارە ناڕێکەی کە ناچاری کردبوو خۆی هەڵبگرێو ڕوو بکاتە وڵاتی بێگانە:

لە غوربەت، بە شاهی لەبیر ناکرێ   زەمانی جوانیو یادی وڵات
لە (قوشخانە)وە تا دەمی (ئیچ قەلا)   لە (بایزاغا)وە تا مەحەللەیی (قەلات)
هەموو خزمی خۆمن، دەزانم دەڵێن   لە بێحورمەتییان بوو (حاجی) هەلات!

حاجی کە چووە ئەستەمبووڵو لە دیوەخانو شوێنی کۆبوونەوەکانو بەهۆی ڕۆژنامەو گۆڤارو خەڵکە ڕووناکبیرو شارەزایانەی ئەویو ئەوانەی ڕۆژئاوا کە لەو شارەدا بڵاو بووبوونەوە، گەلێك شتی ڕاستی بۆ ڕوون بووەوەو بەراوردی ئەوانەی ئەکرد لەگەڵ بارە چەوتەکەی ناو کوردستانو سەیری ئەکرد ڕۆشنبیرو شاعیرانی بێگانە خەریکی چینو ئەوانەی ناو کوردستان خەریکی چینو چۆن هێشتا زۆربەیان هەر خەریکی ڕیزکردنی ڕستەی هۆنراوەیە بەسەر چاوی کاڵو زوڵفو خاڵدا، لە شیعرێکدا باسی ئەوەی کردووە کە ئەڵێ:

باسی زوڵفی درێژو چاوی بەخەو   نەبڕایەوە، بووە تڕەکەی خوسرەو!

لەلایەکی تریشەوە ئەو تلیاکو بەنگەی کە ساڵەها بوو بە چەسپی دەوڵەتی عوسمانلیی پارێزەری ئیسلامی درۆ گێژو وڕی کردبوونو وای لێ کردبوون لە ڕاستەڕێگەی ڕزگاربوونی میللەتو وڵاتەکەیان لابدەنو لەناو خۆشیانا هەموو ناڕێكو بە خوێنی سەری یەك تینوون، لە داخا هیچی بۆ نەمابووەوە ئەیوت:

لەبەر حیزە بخوێیو ناتەبایی   لەژێر حیزی حیزانا بووین بە دۆشەك
هەتا وەك ئاگری بن کان لەگەڵ یەك   ئەگەر طوفان بێ لەشکرتان بە پووشەك

یا لە شیعرێکی تریدا ئەڵێ:

لە مابەینی (کلاوسوور)و (کلاوڕەش)   پەرێشانین دەبینە میسلی گای بەش

حاجی لەم دێڕەی دواییدا نیازی (ئاق قوینلی)و (قەرەقوینلی) بووە ئا لەو ڕۆژانەداو کە حاجی لە ژووری ژێرخانێکی تاریكو ماتا یادی ڕۆژانی جارانی ئەکردەوەو بیری لە هاوڕێکانی سەردەمی فەقێەتی ئەکردەوە کە پێکەوە مزگەوتاومزگەوت ئەگەڕان بۆ ئەوەی

دەرسێکی لا بخوێنن. جارێك لەگەڵ "کاکە فەتاح" ناوێکدا کە دیارە ئەویش هەر (کۆیی) بووە، چونکە ئەویش وەکوو حاجی قادر ئەو کەسانەی ناسیوە کە ناوی هێناون، بە جووتە یادی هاورێییەکی کۆنیان ئەکەنەوە کە (جەلی زادە) بووەو ئەم شیعرەی بۆ ئەنێرێ:

لە جوملەی ماجەرای دووریی ویلایەت   ئەمەش باسێکە خۆشە وەك حیکایەت
شەوێ دانیشتبووم[1] بێشەمعو میصباح   ئەتۆی هێنایە یادم کاکە فەتتاح
گوتی با کاغەزێکی بۆ بنووسین   موحیبی صادقەو هاوڕازی دێرین
منیش ئەم نامەیەم نووسی بە تەعجیل   شڕو وڕ وەك خەرارو کۆنە زەنبل
بەبێ تەسویدو تەصحیحو موبالات   وەکوو بەیتی بلە هەرچۆنێ بۆم هات[2]
بەلام ئەفکاری خۆمە، نەظمی کوردی   لە خومخانەی خەیاڵی صافو وردی
عیباراتی دەری[3] و (تازی)[4]م نەهێنا   دەزانی ماڵی خۆمە مەردی دانا
لەبەر پیری ئەوەندە بێحەواسم   دەڵێی ئەرکانی ئیسلامی ئیناسم[5]
سەرو ڕیشم سەراپا بۆتە لۆکە   بە شەو هەمرازمە پژمینو کۆکە
غەریبی غوربەتی کردم بە ئەوطان   سەراپا ئەرزی لێ کردوومە زیندان
وەلەیکین تۆ کەریم ئیبنول کەریمی   بەڕەحمەت بابی ئەشعاری یەتیمی
ئەتۆ ماوی لە نوقادی ویلایەت   ئەوانی تر هەموو بوونە حیکایەت
ئەگەر نای بوو لێرە نالی[6] ئاوێت   دڵی کوردی[7] بووە گەردێ لەبەر پێت
منیش کاتێ دەزانم پێم هەڵەنگووت   ئەجەل بای صەرصەرە، ئێمەش پەڕو پووت
کە نامە گەییە ئێرە، مۆرمان کرد   منو فەتتاحی دانا ظەرفمان کرد
"جەلی"مان نووسی ئەڕقامی وصووڵی   بە ئومێدی قبووڵی بێفضوولی

---

[1] لە چاپەکەی عەبدولڕەحمان سەعیدا ئەڵێ: شەوێ دانیشتبووین. کە لام وایە ئەمەیان ڕاستترە، چونکە لەو دانیشتەدا حاجی هەر خۆی نەبوە، بەڵکوو کاکە فەتاحیشی لەگەڵدا بووە.

[2] لە چاپەکەی عەبدولڕەحمان سەعیدا نیوەی دێڕی دووهەم بەم جۆرەیە: وەکوو نووسیومە هەرچۆنێ کە بۆم هات.

[3] دەری: بەو زمانە پەتییەی فارسی ئەڵێن کە دوای پەهلەوی بوو بە زمانی پاشاکانو زمانی ئەدەبیی ئەو سەردەمەی ئێران.

[4] تازی: جاران فارسەکان بە زمانی عەرەبییان ئەوت (تازی)، شاعیرە کوردەکانیش لاسایی ئەوانیان کردۆتەوەو لەجیاتی وشەی عەرەبی وشەی (تازی)یان بەکار هێناوە.

[5] لە چاپەکەی عەبدولڕەحمان سەعیدا نیوەی دێڕی دووهەم وایە: دەڵێی ئەرکانی ئیسلامی نەناسم.

[6] "نالی"ی شاعیری ناسراوەو لە چاپەکەی گیودا (نالی ئاوێژت).

[7] کوردی: نیازی لە مستەفا بەگی کوردیی شاعیرە کە ئامۆزای سالمی شاعیر بووە.

ڕەفیقانم لە کۆیە ئاشنا نین   وقووفی حاڵی ئێمەی بێنەوا نین

سەلامێکە، دیاریمان دیارە   لە دارو بەردی ئەو دارو دیارە

خصووصەن ئاستانەی ئەرجومەندی   جەلی زادەییکە عەبدوڵڵا ئەفەندی

چ عەبدوڵڵا، عوبەیدوڵڵاهی ئەحڕار   موصەغغەر بەندییێکە، زەڕخریدار

زەکاوەت کانییێکە تۆی دەراوی   خەتی ئیقراری نووسیوە زەهاوی

مەلاییێکی فەقێیانە ویقارت   بەیانت ئاوەگردە ئیقتیدارت

علوومت کافی[1] و شافییە[2] بە واجیب   لە (کۆ)ی تۆ دەبتە حاجیب ئیبنو حاجیب

لە داخی تۆ دەسووتێ "نەفتەوەیە"[3]ی   وەکوو بەی زەرد بووە "سیبەوەیە"[4] ی

لە مەیدانی فەصاحەت تۆ موجەللا   حەریری تاڵییەو سەعدی موعەللا

بەغەیرەز جەددی ئێوە کێهە دانا   لە کوردستان بناغەی عیلمی دانا

وەرە با بێینە سەر باسی نیهانی   بە یادی عەیش و ئەییامی جەوانی

بە فکرت دێ زەمانێ چووینە باڵەك   بە پێخاوسی، نە کەوشم بوو، نە کالەك

لەبەر پێم دڕك و دارو شاخ و باری   وەکوو مەخمەر بوو نەرمی یانە قاڵی[5]

کە چووینە سینگوڕە، سینەم گرەی بەست   وەکوو قەندیلی سەرگەردان، وەکوو مەست

دەڵێن ئێستە هەواری گورگ و شێران   وەکوو قەلبی حەسوودی تۆیە وێران

چکاوە[6] ئاوی پرژو گوڵوەشینی   نەماوە هەر لە کۆتر تا شەهێنی

گەرووی شێخی لە لوقمەی کۆچ و باران   موعەڕڕایە میسالی ڕووزەداران[7]

ئەمە دنیایە نامێنێ هەتا سەر   لەبۆ ئازاوو دانا، حیزو ماکەر

مەڵێ ئەم قسەیە بێڕێوجێیە   لە ترسی تۆ نەبێ هێشتا لەکوێیە

لە دەردی دووری و جەوری زەمانە   گەڵێ نەزدیکە، زۆر دووری مەزانە

لە خۆم ئاگر هەڵێنم وەك چناڕۆك[8]   لە چاوم گریە دەر بێ وەك حەمامۆك[1]

---

[1] کافییە: کتێبێکی ئیبنو حاجیبە، باسی (نەحو)ی عەرەبی ئەکا.

[2] شافییە: کتێبێکی ئیبنو حاجیبە باسی (صەرف)ی عەرەبی ئەکا.

[3] نەفتەویە: زانایەکی (نەحو)ی عەرەبی بووە.

[4] سیبەوەیە: زانایەکی (نەحو)ی عەرەبی بووە.

[5] قاڵی: فەڕش.

[6] چکاوە: کزبوون و وشکبوونی کانیاو و جۆگەو گۆلاو (چۆڕبڕ).

[7] ڕووزەداران: ئەوانەی کە بە ڕۆژوو ئەبن.

[8] چناڕۆك: هاوینە هەوارێکە لە ڕۆژهەڵاتی کۆیە.

بە سەد قەیدو حەواشیی دەردی دووری بەیانی ناکرێ غەیرەز صەبووری

لەمەوپێش شەممەیەك[2] عەرزی ئەتۆم کرد بڵاوە فیکرو عەقڵم، وەسوەسەی کرد

کەوابوو چاکە جامەی خۆم قەبا کەم بەری دەست هەڵبڕم، ڕوو لە خودا کەم

بڵێم ئەی ڕازقی مێشوولەوو فیل بە حەقی جوبرەئیلو هەم ئیسرافیل

هەڵی کەی بەیرەقی کوردی لە دەوران لە مابەینی کەکۆنو هەیبە سوڵتان

لە شەرقو غەربەوە تا قیطعەیی کۆ لەبەر گۆچانی ئەمرت بێ وەکوو گۆ

دەزانی زەحمەتە تیعدادی یاران بە سەد هاوینو زستانو بەهاران

دیارە دۆستدارانی ئەمن کێن لە خۆشناوو لە ئاکۆو دەشتی بیتوێن

لە ئێمە هەر کەسێ پرسیی تەمامی وەکیلی موطـڵەقی صەرفی سەلامی

وەکوو من تۆش بنووسە بێتەئەممول جەوابی نامەکەم مانەندی بولبول

غەرەز دەستخەگی تۆیە ناعیلاجی بلا[3] مەعنای نەبێ وەك بەیتی حاجی

با جارێ بێینە سەر لێکدانەوەی ئەو وشانەی لەو شیعرەدا هاتووە، بەپێی ئەو ڕاستکردنەوەیەی کە لەدوا چاپیا بڵاو کراوەتەوە لەلایەن کاك سەردار حەمید میرانو کاك کەریم مستەفا شارەزا وەکوو لەپێشدا باسمان کرد. شایانی باسە کە دیوانی حاجی قادر بەر لەوە دوو جاری تر چاپ کراوە: یەکەمیان لەلایەن عەبدولڕەحمان سەعید (کە ڕەئیسی محکەمە بوو لە سلێمانی) لە ساڵی ١٩٢٠دا لەژێر ناوی کۆمەڵە شیعری حاجی قادری کۆیی، دووەم لەلایەن گیوی موکریانییەوە لە ساڵی ١٩٥٣دا چاپ کراوەتەوەو جیاوازیی هەیە لەنێوان وشەکانی هەرسێ چاپەکەدا لە هەندێ شیعردا.

حاجی قادر لە دیوانەکەیا باسی شاعیری تری ئاوارەی کوردی کردووە کە "کەیفی"ی جوانڕۆیی بووە ئەویش گەلێك شیعری هەبوە، لەو شیعرەدا حاجی قادر باسی مردنی کەیفی ئەکاو ئەڵێ:

لە کوێرەدێیێ کە (کەیفی) تیا بێ فیردەوسە

جەهەننەمە کە نەما "کەیفی" لە (قوستەنتین).

---

[1] حەماموك: کانیو ئاوێکە لە سەرووی شاری کۆیە لە بناری چیای (باواجی).

[2] شەممە: لەبۆنەوە هاتووە، واتە تۆزێك، کەمێك بۆنکردن.

[3] بلا: یەعنی با وابێ، قەی ناکا. بەزۆری لە ناوچەی بادیناندا بەکار دێ، بەڵام زۆر شاعیری تری ناوچەکانی تریش بەکاریان هێناوە.

له یەکێك له زنجیرەی هۆنراوەکانما، لەم دوورەولاتەوە له کۆبونەوەیەکدا له شاری مانجستەر (که یەکەم کۆمەڵگای ڕۆشنبیریی کورد له سەرەتادا لەوێ پێك هاتو ئەوی ڕاستی بێ "کاك تەها صابیر" دەسپێشکەریی کردبوو بۆ دامەزراندنی ئەو کۆمەڵگایە، هەرچەند تەمەنی زۆر نەبوو) ئەم شیعرەم بلاو کردەوە که پێشکەشم کردبوو به گیانی پاکی حاجی قادری شۆڕشگێڕی ئاوارە. وا لێرەدا وەك یادگارێك دووبارەی ئەکەمەوە:

زۆر دڵنیام حاجی قادر
که وەختێ سەری خۆی هەڵگرت
ڕووی کردە خاکی بێگانە
ئەیزانی دوورەولاتی
شتێکی زۆر ئاسان نییە،
ئێجگار ستەمو گرانە
بەلام داخی ڕۆژگاری
نالەباری ئەو ڕۆژانە
ئەوەندەی دڵ شکاندبوو
خۆی نەگرت، سەری خۆی هەڵگرت
ڕێی گرتەبەر وەك دێوانە
به پێخاوسی، بەبێ کاڵەوو پێتاو
تا گەیشتە ناو خاکی (ڕۆم)ی بەدناو
کۆڵو باری لەوێچێك داخو زووخاو،
مێزەرێکی چڵکنی کۆنو دڕاو
بوخچەیەکی چوارگۆشەیی له خام جاو
پڕ له کتێبی پەڕپووتی پواوی زەردباو
بەرەو ژینێکی ئاڵۆزی ڕانەهاتووی سەختو گران
پڕ له ئەرکو کوێرەوەریی بێوچان
دڵێکی ماتو غەمباری هەڵگوشراوی پڕتاسە
بۆ نەرمەبای بن دەوەنگی لاپاڵی هەیبەت سوڵتان
تەنها ئومێدێك که لەناو مێشكو دڵیا هەر مابوو
بریتی بوو له ترووسکایی بنەماڵەی بەدرخان

بەداخەوە، بەوداخەوە سەری نایە ناو خاکەوە
بەبێ ئەوەی ئاواتێکی بۆ بێتەدی لە ژیان
لێوەلەرەی پێش گیانکێشان
یادی شیعرێك بوو بە حەیران
ئەیوت: دەك فیدای خاکت بم
ئەی خاکی پاکی کوردستان
هەرچەن حاجی زۆر لەمێژە
ئێسكو پرووسکی نەماوە
لەناو خاکا بۆتە خۆراك
بۆ مارو مێرووی گۆڕستان
بەڵام هێشتا گیانی پاکی
هاوار ئەکا: هەزار نەعلەت
لە خۆفرۆشو هەلپەرستان
پڕبەدەم هەتا تیایەتی
بانگ ئەکا هەرزا موخابن
هەتا لەگەڵ یەکتر وەکوو
ئاگری بن پووشو کا بن
لەشکرتان گەر لافاویش بێ
خاك بەسەرتان بە هیچ نابن
کوڕگەل وەرن، پیاوی چابن
ئەوی کوردکوژو خۆفرۆشە
هەمووتان لێی تەبەرا بن

لەدوای نالیو سالمو حاجی قادری کۆییو فەقێ قادی هەمەوەند (کە لە باسی ئاوارەبوونی هەمەوەندەکانا باسمان کرد)، دێینە سەر باسی چەند شاعیرێکی دوورەوڵات کە لە شەڕی جیهانیی یەکەمدا لە کوردستانی عیراقو کوردستانی ئێران هەریەکەیان بە جۆرێك ئاوارەبوونو لە وڵات دوور کەوتوونەوەو لە شوێنێکدا باسی ئاوارەیی خۆیانیان کردووە. ئەو شاعیرانەی کە لەم باسەدا لێیان ئەدوێین، بریتین لە عارف صائیبو ناطقو ناجی لە کوردستانی عیراقو عەلی بەگی سالار سەعید لە کوردستانی ئێران.

بێگومان جگە لەو شاعیرانە، بەر لە شەڕی یەکەمی جیهان‌و لەکاتی شەڕەکەداو دوای ئەوە هەتا شەڕی جیهانیی دووەهەم کە کۆتایی باسەکەمانە، گەلێك شاعیری ئاوارەی تر هەبوە وەکوو غەریقی (کە لە ساڵی ۱۹۲۵ز)دا کۆچی دوایی کردووەو فایز کە لە ساڵی (۱۸۹۲ز)دا لەدایك بووەو لە ساڵی (۱۹۷۰)دا لە شاری خانەقین کۆچی دوایی کردووەو گەلێکی تریش، بەڵام شیعرەکانیان بریتی بوون لە شیعری دڵداری‌و نیشتمانی‌و وەصف‌و ویژدانی کە ئەو جۆرە شیعرانە لە مەبەستەکەی ئێمە دوور ئەکەوێتەوە لەم باسەدا، یا دوور نییە شیعری واشیان بووبێت کە باسی ئاوارە بکات، بەڵام دەستمان نەکەوتووە لێرە.

عارف صائیب:

عارف صائیب کوڕی مەلا ئەحمەدی مەلا قادرە لە ساڵی (۱۸۸۹) لە شاری سلێمانی لەدایك بووەو لە ساڵی (۱۹۲۳)دا لە گوندی قەرەچەتان کوژراوە. عارف صائیب خوشکەزای "پیرەمێرد"ی شاعیری ناسراو بوو، لە شەڕی جیهانیی یەکەمدا لەناو لەشکری عوسمانلیدا کاتبی "ئیبراهیم بەتلیسی"ی قوماندانی تورك بووەو لە حکومداریەتیی دووەمی شێخ مەحموودا لە ساڵی (۱۹۲۲)دا کاتبی شێخ مەحموود بووەو سکرتێری بووە.

عارف صائیب لە ناوچەی (خۆی‌و سەڵماس) لە ناوچەی ئازەربایجانی ئێران لە لەشکری عوسمانلیدا وەکوو هەزاران گەنجی تری کورد کە بەزۆر ئەنێرران بۆ غەزا بەناو بۆ پارێزگاریی ئاینی ئیسلام‌و وڵاتەکانی ئیسلام. سوڵتان عەبدولحەمید بەر لەوە لەشکرێکی پێك هێنابوو لە کوڕی قۆزو ئازای لێهاتووی کوردو ئەو لەشکرە پێی ئەوترا سوارەی حەمیدییە (یاخود ئێسترسوار) کە گرانترین‌و قورسترین‌و بەئەرکترین فەرمانی پێ سپێررا، شوێن نەبوە کە ئەو لەشکرەی بۆ نەنێررێ‌و شەڕی تیا نەکات‌و کوڕی جەنگ نەمابوو کە خوێنی هەزاران لاوی کوردی تیا نەرێژرابێ، لە بولغارستان، لە قرم، لە یۆنان، لە قەفقاس‌و سەلانیك؛ لە هەر شوێنێك کە عوسمانلی خۆی بە لاواز زانیبێت، کوردی بۆ ناردووەو بەرگریی پێ کردووە. کەچی پاداشی ئەو هەموو چاکەو فیداکارییەی ئەوە بوو هەر کە دوای ئەوەی بەهۆی کوردەکانەوە تورکەکان لە مەترسیی شکاندن ڕزگاریان بوو بەرامبەر بە یۆنانیەکان، ئیتر دوای ئەوە تورکە کەمالیەکان بە هەزاران کوردیان کوشت‌و سەدان هەزارانیان ئاوارەو دەربەدەر کرد.

لە کوڕی ئەو جەنگە خوێناوییەدا کە لەشکری عوسمانلی لە ناوچەی خۆی و سەڵماسدا ڕووبەڕووی لەشکری ڕووسی قەیصەری بووبووەوە، عارف صائیب بەم هەڵبەستەی باسی

ئاوارەیی و کوێرەوەریی خۆی کردووە لەناو لەشکری عوسمانلیدا (ئەم شیعرە یەکەم جار لە کتێبی ئەنجومەنی ئەدیبانی کوردی "ئەمین فەیزی"دا بڵاو کراوەتەوە، ساڵی ۱۹۲۰ز):

ئاوارەیی خاکی وەتەن و سەیرو سەفا خۆم
پامالی غەم و غوربەت و سەد دەردو بەلا خۆم
بێ یارو دیار، وەحشی و مەجنوونی بیابان
مەهجووری سەفای مەجلیسی ئەربابی وەفا خۆم
سەرگەشتەیی سەحرایی خۆی و ساحەیی سەڵماس
ڕیسوایی عەجەم، مەسخەرەیی شاه و گەدا خۆم
ئەم تاڵعە نەحسە منی خستۆتە فەلاکەت
ئاشوفتەیی دەستی ستەمی بەختی سیا خۆم
کەوتوومەتە ناو تاقمی ژاندارمە، خوا مەرگ
دووچاری هەزار دەردیسەری و قەهرو سزا خۆم
سووڕدانە، عەرەقخواردنە، کوڕێکە مەپرسە
سەرسامی هەزار هەلهەلەوو ڕەقص و سەما خۆم
ڕۆژێ کە سەفەر بێ وەکوو سەگ غەرقی قوڕاوم
ڕۆژی حەزەریش تووشی هەزار دەردی وەها خۆم
ڕۆژێك خەبەری حەرب و دەمێ موژدەیی سوڵحە
ئوفتادە لەناو دەغدەغەیی خەوف و ڕجا خۆم
بێمەسکەن و بێچادرو یاغمورلغ و یاتاغ
عوریان و پەرێشان بە مەسەل گورگی چیا خۆم
باران و قوڕو دەهشەت و سەرمایە بە هەرجا
پامالی دەسی شیددەتی بەفرو ڕەشەبا خۆم
خۆ بەکسەمەوو خەپلەیی جۆ و ساوەرو گۆشت گا
ئاوساندی زگم عەینی وەکوو ڕەشکەیی کا خۆم
دوو مانگ ئەبێ نەمدیوە سەفای بەزمی پلاوڵغ
دەرناچێ لە دڵ، هەر بەئومێدو بەتەما خۆم
برسی و ڕەش و ڕووت، چڵکن و بێ پارەزو تووتن
حەسرەتکەشی دوو قوم جگەرەو پیاڵەیە چا خۆم

وا دامدوریوه پینه لەسەر چاکەت و شەلوار
گۆڕاوه سەرو سوورەتی من وەك جلەگا خۆم
نابینی تەڕاوەت لە ڕەگی عومرو حەیاتم
ئەلحەق وەکوو تووی قۆچە بەبێ بەرگ و نەوا خۆم
تووکی سەرو ڕیشم لە غەما بۆزو درێژ بوو
بەم وەزعییەتی ڕیشەوه وەك خواجە حەنا خۆم
کافر بەزەیی دێتەوه بەم حاڵە پەشێوه
وا دەربەدەرو قوڕبەسەرو تووشی سزا خۆم
بۆ شاری (سلێمانی)یە فەریادو فوغانم
دایم لە خەیاڵی غەم و تەبدیلی هەوا خۆم
بێ شوبهە لەبەر دەردی غەم و قەهرو مەرارەت
مەحروومی ثەوابی شەرەف و خێرو دوعا خۆم
بێ‌تاقەت و بێ‌ویسعەت و حەیران و پەرێشان
هەر مونتەزیری لوتفی نەبیی و فەیزی خودا خۆم
شیعرم وەکوو تەبعم کە پەرێشان و خراپە
مەحجووب و سەر ئەفگەندەیی جەمعی شوعەرا خۆم
"عارف" ئەسەری مەرحەمەت و لوتفی خودایە
بۆ مەنفەعەتی دین و وەتەن جان بەفیدا خۆم

ناطق:

شاعیرێکی تریش وەکوو عارف لە لەشکری عوسمانلیدا بووه، بەڵام لە شوێنێکی تر کە بریتی بووه لە ناوچەی شام و حەڵەب و حومص و حەما، ناوی مەلا کەریمی کوڕی وەسمان ئاغا بووه لە ساڵی ١٨٨٦دا لە سلێمانی لەدایك بووه و لە ساڵی ١٩٦٧دا لە شاری هەڵەبجە کۆچی دوایی کردووه. لە کتێبەکەی دوکتۆر مارف خەزنەداردا (لەبابەت مێژووی ئەدەبی کوردی)یەوه ئەو شیعره لەگەڵ لێکدانەوەی ئەو وشە تورکییانەی کە ناطق لەو شیعرەیدا بەکاری هێناون هەمووی بڵاو کراوەتەوه. شیعرەکەی ناطق بەتەواوی لەسەر کێش و قافیەی شیعرەکەی عارف صائیبە، هەندێ دێڕیان بەتەواوی لەیەك ئەچێت، دوور نییە ناطق ئەو شیعرەی عارف صائیبی خوێندبێتەوه و هەر لەسەر شێوه و کێشی ئەو شیعره شیعرەکەی

وتووە. وا لێرەدا چەند دیرێکی لێ بلاو دەکەینەوەو ئەو دێرانەی وشەی تورکیی زۆر بەکار هێناوە لامان داوە لێی.

سەرگەشتەیی چەرخی فەلەکی بێسەرو پا خۆم
ئاوارەیی شامو حەڵەبو حومصو حەما خۆم
پامالی هەموو غوربەتو هیجرانی زەمانە
موستەغرەقی دەریایی غەمو جەورو جەفا خۆم
دوورکەوتەیی زێدو وەتەنو بەستەیی غوربەت
بێساقیو بێموتریبو بێبەزمو نەوا خۆم
پەیوەستە، جگەر خەستە لەناو مالی پەڕۆدا
بێ زەمزەمەوو عوشرەتو بێ شەمعو چرا خۆم
ماتەم زەدەیی بێکەسیو مووسیمی مەغریب
ئاشوفتەیی دەرس خوێندنی هەنگامی عیشا خۆم
سەرسامی هەوای بۆریو مۆسیقەوو تەرتیب
دایم لە خەیالی (پادشاهم چوق یشا) خۆم
گاه گوێم لە ئاوازەیی نەقارەیی تەعلیم
گاه شیفتەیی دەنگی دەهۆل، بانگو هەرا خۆم
تەعلیمی هەدەف نووری بەصەرمی بەفەنا دا
کوێرانە صیفەت شامو سەحەر دەس بە عەسا خۆم
تامەددی نەزەر کوه و دەرو دەشت دەکێلم
بێشوبهە بەبێ گاو گەلی ئەهلی قوڕا خۆم
بەم بەرگە لەبەرما کە دەڵێی گورگی زەهاوم
دایم لە شەڕی سەگ سیفەتان، کووفتەپا خۆم
لەم حەسرەتو لەم عەسرەتە کەوتوومە هەلاکەت
ئەی وایی دریغا کە بەبێ بانگو سەلا خۆم
وا چاکە بەخوڕ ئەشکی تەحەسسور کە بڕێژم
بەم دەردی دڵ ئەفگارییە مەحرورمی دەوا خۆم
سی مانگ ئەبێ نەمدیوە هەرای بەزمی پلاولغ
حەسرەتکەشی دوو قوم جگەرەو پیاڵەیە چا خۆم

ئەشجاری وجودم لە خەزانی غەمی هیجران
زەرد بوو وەرەقی، پەڕەیی بێ نەشئونما خۆم
ئەوسا بە هەوای شەوقی دڵی زەوقی گوڵ ئەموت
سەد شوکری خودا بولبولەکەی گوڵشەنی شا خۆم
ئێستەش لە شەقی چەرخی فەلەك وێڵی وڵاتان
ئوفتادەیی بەر دەرگەهی وەستایی جۆلا خۆم

ناجی:

شاعیرێکی تری وەکوو صائیبو ناطق دوورولات بووە، ناجی ناوی محەمەدەو خەڵکی ناوچەی قەرەداغ بووە، ئەویش هەر لەناو لەشکری عوسمانلیدا بووەو بەم شیعرەی کە هەر لە کتێبەکەی دوکتۆر مارف خەزنەدارەوە وەرمان گرتووە، باسی ئاوارەیی خۆی کردووە. جیاوازیی شیعرەکەی ئەمو عارف صائیبو ناطق ئەوەیە کە ناجی پێڕەوی شیعرەکەی نالیو سالمی کردووە لە باسو بیرەوەریی ئەو شوێنانەی کە زۆر بیری کردوونو دیارە لە ناوچەیەکدا سەرباز بووە کە دانیشتوەکانی بە شێوەی کرمانجی دواون، یا دوور نییە ئەو لەشکرەی ئەوی تیادا بووبێ زۆربەیان لەوانە بووبن کە بە شێوەی کرمانجی دواون، چونکە لە شیعرەکەیدا کەمێك وشەی کرمانجیی بەکار هێناوە. شیعرەکەی ئەڵێ:

ئەمە عومرێکە ئاوارەم لە خاکی تۆ سلێمانی
هەزاران حەیفی ئەم عومرەم کە چۆن فەوتا بە تالانی
بەڵێ هەردەم دەناڵینم لەبەر دەردی غەریبیی خۆم
وەکوو "کامەم"[1] لە زیندانا لە عیشقی "زین"ی بۆتانی
دڵم خنکاوی بەحری غەم لە فیکرو یادی ئەحبابان
وەکوو یەعقووب ئەوا کوێر بووم، لەبەر گوێم گەشتە (کەنعان)[2]ی
ئەوا شێت بووم وەکوو مەجنوون لە حەسرەت زوڵفی لەیلی تۆ
هەرچەندە من کە فەرهادم ئەتۆ شیرینی نەمزانی
عەبیرو میسکە ئەو خاکە، بەبێ میسلە، دەڵێم تاکە

---

[1] کامەمو زین: نیازی لە مەمو زینە.

[2] کەنعان: ناوی جێگەیەكو ناوی ئەو هۆزەیە کە "یەعقووب"ی باوکی "یووسف" سەرۆکیان بووە، یەکێك بووە لەو عیبرییە زیرەکانەی کە هۆزەکەی بۆ ماوەیەك برد بۆ وڵاتی میسر.

بەهەشتیش وا نییە کاکە، بە خۆیو حوورو غیلمانی
فیدایی خاکی پاکت بێ دڵی مەحزوونو غەمگینم
ببێ قوربانی گوێژەو پیرەمەسوورو کانی ئاسکانی
خەیاڵ دائیم دەکا پەرواز لەسەر ئافاقی ڕەنگینت
هوزار ئاسا لە ئاسمانا دەکا گەرمیانو کوێستانی
وەکوو "نالی" دەناڵێنم هەتا مردن لە غوربەتدا
دەکەم تەجدیدی ئایینی فەقێ مەشهووری تەیرانی[٣]
موحیبی عیلمو عیرفانن، سەراپا خەڵکو سوکانت
هەموو فەردێکی زاناتر لە قازی بەکری (باقلانی)[٤]
موخیمی سەحنی گوڵشەنتە هەزاران حاتەمی طائی
دەفینی خاکی زیباتن شەهەنشاهانی بابانی
هەمیشە دەس لە سینە، چاوەڕێی فەرمانو ئەمری تۆن
(قەرەداغ)[٥] یشو سەرچاوەی لەگەڵ (تافان)[٦] و (ولیان)[٧] ی
ئایا ماون ئەمێستاکەش گرووهی جەمعی ئەحبابت
وەیا ڕۆیشتنو مردن چوونە ژێر خاکی (سەیوان)[٨] ی
ئەگەر مردوون پێم بێژە، بکەم گریانو واوەیلا
ئەگەر ماویشنو ساغن، بکەم ئیجرایی شادانی
هەرچەند ئەز گەوهەرێت ڕێژم، ژ حوباتە قەوی کێژم
ئیدی زێدە نەشێم بێژم نەبووم ئەز ئەحمەدێ خانێ
لە ڕێگەی وەسفو مەدحی تۆ کە "نالی" عەجزی فەرموو بوو
چییە "ناجی" بکا مەدحی "سلێمان"ی سلێمانی

---

[٣] تەیرانی: نیازی لە فەقێ تەیرانی شاعیری بەناوبانگی کوردە.
[٤] باقلانی: لە زانا بەناوبانگەکانی عیلم (کەلام)ی عەرەبی بوو.
[٥] قەرەداغ: ناوچەیەکە لە سلێمانیو داری زەردیشی پێ ئەوترێ. ناوچەکە قەرەداغەو دێی قەرەداغیش مەرکەزی ئەو ناوچەیەیە.
[٦]و[٧] تافانو ولیان ناوی دوو گوندن لە قەرەداغ.
[٨] سەیوان: نیازی لە گردی سەیوانی سلێمانییە کە گۆڕستانێکی گەورەیە.

عەلی بەگی سالار سەعید:

شاعیرێکی تری کوردە لە دەوربەری شەڕی یەکەمی جیهانیو برای شاعیری ناسراو مصباح الدیوان (ئەدەب) بووە. ماوەیەك لە مەجلیسی شوورای میللی (پەرلەمان) لە تاران نوێنەری ناوچەی موکریان بووە.

ئەمین زەکی بەگی مێژووناسی کورد لە کتێبەکەیدا (مێژووی کوردو کوردستان) ئەڵێ ((عەلی بەگی سالار سەعید لە هەرە شاعیرە گەورەکانی ناوچەی موکریان بووەو لە سەرەتای شەڕی یەکەمی جیهانیدا لەلایەن تورکەکانەوە لە مەهاباد کوژراوە)).

ئەوکاتەی کە عوسمانلیەکان لەشکریان ناردبوو بۆ ناوچەی (خۆی)و (سەڵماس) بۆ ئەوەی لەگەڵ لەشکری ڕووسی قەیسەریدا شەڕ بکەن، ئەو لەشکری ڕووسە، بەتایبەتی کازاخەکانیان لەو شەڕەداو بەر لەوەش گەلێك تاوانیان کردووە لە کوردستان. ئەم شیعرەی کە لێرەدا بڵاوی ئەکەینەوە، لە دوورەوڵات وتوویەتیو وەکوو وەرامەکەی سالم بۆ نالی، ئەویش بەبێ ئەوەی کەسێ پرسیاری لێ بکا خۆی باری ئەو سەردەمەی ناوچەی موکریانی ڕوون کردۆتەوە کە چۆن لەژێر جەورو جەفادا ناڵاندوویەتی:

لەو دەمەی تاقم لە دیداری عەزیزانی وەتەن
دائیما جووتم لەگەڵ غەم، هەمدەمی حوزنو میحەن
تۆزی خاکی (هەرمێڵێ)[1]، سورمەیی چاوی دڵە
ئاوی سەرچاوەی زوڵاڵی شەربەتی ڕۆحو بەدەن
حوبی تۆ، دینی من، ئاینی من، ئیمانی من
یادو فیکری ئاوو خاکت ویردو زیکری من وەتەن
گوڵبەنی گوڵزارەکەی تۆ بوو لە جێی قومریو هوزار
ئاشیانە (جوغدە)[2] ئێستا بۆتە جێی زاغو زەغەن[3]
شارو بازاڕت دەڵێن سەرپاکی وێرانو خەراب
موڵكو ئاسارت هەموو پامالو (خال السکن)
کووچەوو شارت کە پڕ ئاهووی خوتەن بوو بێخەتا
جوملە وێرانو خەرابن، پڕ لە سەگبابو لە سەن[4]

---

[1] هەرمێڵێ: ناوی گوندێكو شوێنێکە لە ناوچەی موکریان.

[2] ئاشیانە یەعنی هێلانەو (جوغد) کوندەبەبووە.

[3] زەغەن: جۆرە باڵندەیەکی گۆشتخۆرە.

جێی مەلاکان‌و ئیمام‌و مەردەسەو نەشری علووم
پاکی جێ‌دەستەی قشوونە[5] بۆتە جێی وەعزی قەشەن[6]
مینبەرو مزگەوت لە دەردی حوجرەکان‌و حەوشەکەی
بوو بە مەیخانەو تەویلە، مەعبەدی عەبدی وەسەن
دولبەرانت بوونە یەخسیر، چوونە قەفقاس‌و سیبیر[7]
نەوجەوانانت هەموو کوژران‌و نێژران بێ‌کەفەن
حەشرە، واوەیلایە ئەمڕۆ، کەربەلایە شار ما
کوشتن‌و تالان‌و یەخسیرە کەوا دێن‌و دەبەن
دەی خوا هەر کوردە یەخسیری هەموو میللەت بوون
دەی "عەلی" تا چاک نەفەوتاوە بڵێ فیکرێ بکەن

لە کۆتایی باسی شاعیرەکانی سەردەمی عوسمانلیدا دێینە سەر باسی شاعیرێکی تری ئاوارە، بەڵام لە جۆرێکی ترو هەستی ئاوارەیی خۆی تێکەڵ کردووە بە هەستی شاعیرێکی تر. ئەو شاعیرە ناوی "حەسەن" بووەو لە خۆشەویستەکەی کە "فەقێ ئامینە" بووە دوور کەوتۆتەوە بەهۆی گرتنی لە بەندیخانەدا لەلایەن عوسمانلیەکانەوە. دکتۆر مارف خەزنەدار لە کتێبە بەنرخەکەیدا (لەبابەت مێژووی ئەدەبی کوردییەوە) چاپی بەغدا ساڵی ١٩٨٤ ئەڵێ: نەجمەدین مەلا لەسەر ئەو باوەڕەیە کە "حەسەن" لە نیوەی دووەمی سەدەی پێشوودا ژیاوەو بەهۆی عوسمانلیەکانەوە تووشی دەردیسەری بووەو لە مووصڵ خراوەتە زیندانەوە. وا لێرەدا ئەو شیعرەی کە حەسەن ناردوێتی بۆ فەقێ ئامینەی خۆشەویستی‌و وەرامی فەقێ ئامینەی شاعیریش بڵاو ئەکەینەوە:

شیعرەکەی حەسەن:

سەلامی من لەسەر تۆ بێ، بە سەد نەوع‌و بە سەد عینوان
فەقێ ئامینە سووتاوم لە دووریی تۆ بە سەد قورئان
ئەگەر لەم غوربەتە بمرم، خەیاڵت وا لە دڵ دەگرم
مەلائیك بێنە سەر قەبرم، جوابیان وا دەدەم قوربان

---

[4] سە: سەگ، لە زۆر شوێندا ئەو وشەیە (گ)ەکەی لا ئەبەن لە گفتوگۆدا.
[5] قشوون: قشوون، لەشکر یا تیپی لەشکر.
[6] قەشە: نیازی قەشەیە کە لە ئێران (کەشیشی پێ ئەڵێن).
[7] سیبیر: نیازی لە سیبیریای ڕۆژهەڵاتی ولاتی سۆڤێتە.

دەڵێم ئامینە مەولامە، دەڵێم ئامینە لەیلامە
دەڵێم ئامینە پاشامە، لە نەسلی گورجی گورجستان
فیدایی وردە نازت بم، فیدایی نازو گازت بم
فیدای دوو چاوی بازت بم، عەقیقی لەب گوهەر دوندان
فیدای ئەبرۆی کەمانت بم، فیدای دوو چاوی جوانت بم
فیدای غونچەی دەمانت بم، ئەوە سەرچاوەیی حەیوان
حەسەن بۆت بۆتە دێوانە، ئومێدی وایەی ئەی جانە
لە زنجیری حەپسخانە، خەلاسی بێ لەدەس تورکان

وەرامەکەی فەقێ ئامینەی خۆشەویستی حەسەن:

سەلامی یاری ئاوارە لە بەندەی تۆقی سوڵتانی
بە دەستی من گەیی قوربان لە وەختی دڵ پەریشانی
سەراپا چون موتالاّم کرد، سەلامی یاری بێهاودەم
دڵە غەمبارەکەم دیسان برینی تازەگیی هانی
خەرامانو گوڵەندامو زوڵەیخاو و قەمەر چەهرە
وەکوو من قەت نەسووتاون لە دووریی یارو هیجرانی

پیرەمێرد:

دوای شاعیرەکانی ئاوارەی سەردەمی شەڕی یەکەم، دێینە سەر باسی شاعیرێکی تر کە بۆ ماوەی (٢٥) ساڵ لە وڵاتی عوسمانلیدا ژیاوە، ئەویش "پیرەمێرد"ە. پیرەمێرد لە ساڵی (١٨٦٧ز)دا لە شاری سلێمانی لەدایك بووەو هەر لەوێدا لە ساڵی (١٩٥٠ز)دا کۆچی دوایی کردووە. پیرەمێرد ساڵی (١٨٩٨)دا لەگەڵ شێخ سەعیدی حەفید (باوکی شێخ مەحموودی مەزن) چووە بۆ تورکیا، بۆ ساڵی دوای ئەوە پێکەوە لەگەڵ شێخ سەعیدا چوون بۆ حەجو لە گەڕانەوەیانا بۆ تورکیا سەیید ئەحمەدی خانەقاو (وەفایی)ی شاعیریان لەگەڵا ئەبێ، وەفایی لەڕێگا کۆچی دوایی کردووە.

پیرەمێرد دوای ئەوەی حقووقی لە ئەستەمبووڵ تەواو کردووەو ماوەیەك محامی بووەو دوای ئەوە کراوە بە موتەصەڕیفی (ئەماسیە)و کە حکومەتی عوسمانلی ڕووخاوەو کەمالیەکان هاتنە سەر حوکمو وتیان ئێمە تورکینو کەس بە هیچی تر نازانین، ئیتر پیرەمێردو گەلێکی وەکوو ئەو کە بەرگەی ئەو قسەیەی کەمالیەکانیان نەئەگرت (وەکوو

ئەمین زەکی‌و تۆفیق وەهبی‌و عیززەت مەدفعی‌و گەلێکی تر)، وتیان: ئێمەش کوردین‌و لە کوردایەتی لانادەین. ئەوەبوو ئەو ڕۆژانە بانگەوازی دایکی نیشتمان گەیشتبووە گوێی زۆربەی کوردە ئاوارەکانی وڵاتی عوسمانلی‌و دەنگی حکومداریەتەکەی شێخ مەحموود بڵاو بووبووەوە. ئیتر پیرەمێرد خۆی بە خۆی وت: ئیتر بەسە، تۆفیق دوورەوڵاتی بەسە، ئیتر کاتی گەڕانەوەیە بۆ وڵات. ئەوەبوو دەستی کردبوو بە نامەنوسین بۆ خزمەکانی. لە وەڵامی نامەیەکیدا کە مستەفا صائیبی خوشکەزای لێی پرسیبوو: ئایا وەزیفەت ماوە؟ ئەویش بەم شیعرە وەرامی ئەداتەوە:

نوسیوتە گوایا وەزیفەم ماوە — هەرچیمان کردووە هەر ناتەواوە!
چیم کردووە ئێستا جارێ لەکوێمە — میللەت لەمەودوا ئومێدی پێمە
سەیر کە بەهارم لێ بێ ئینشاڵڵا — لە کوردستانا بیکەم بە هەڵڵا
بەیداغی کوردی بلەرێنمەوە — ئێرسی ڕۆیوەکان بگەڕێنمەوە

هەتا لە دواییدا ئەڵێ:

هەزاری وەك من هەتا ئەکوژرێ — بە قەڵەم، بە خوێن، مەرسیەی نەنووسرێ
بەو خوێنە خوێنی میللەت نەجۆشێ — میللەت بۆ وەتەن سیا نەپۆشێ
کچانمان لەژێر بەیداغی ڕەشدا — چاو هەڵنەهێنن بە خوێنی گەشدا
تا خاکەکەمان بە خوێن نەشۆرێ — ئیمان بە سکەی ڕووپیە نەگۆڕێ
تەشەبوساتی من تەواو نابێ — موتڵەق، ئەم ئیشە هەر ئەبێ وابێ

ئای خاڵە گیان لەکوێی؟ وەرامی دووەم دێری دواییت بدەمەوە. بەڵێ: خاکەکەمان بووە بە خوێن- پیرەمێرد بەڵێنی بە خۆی دا کە بگەڕێتەوە. ئەوانەی لەو شیعرەدا وتبووی، هەمووی کرد بە پرۆگرام‌و پێڕەوی ڕۆژانەی خۆی.

وەختی خۆی پیرەمێرد ڕووی کردبووە وڵاتی بێگانە، ئەوەندە یادو بیرەوەریی ناو وڵات‌و گەلەکەی لەگەڵ خۆیدا بردبوو، بەشی توێشووی ئەو هەموو ماوە دووروودرێژەی کردبوو کە لە کوردستان دوور کەوتبووەوە.

لە گەڕانەوەیا، لە سواربوونی شەمەندەفەردا، هۆنراوەیەکی بەرزی هەیە کە بریتییە لە دەربڕینی هەست‌و هۆشێکی ناسك‌و پڕ لە خۆشی ئەوەی کە بە دیداری وڵاتەکەی شاد ئەبێتەوەو ئەو ئومێدو ئاواتانەی کە ساڵەها بوو لە دڵیا کەڵەکەی کردبوو، هەموو دێتە دی.

کاتی خۆی نوسخەی ئەصڵیی ئەم شیعرەی لای من بوو، لەگەڵ ئەو نامەیەی کە لەکاتی خۆیدا مامۆستا گۆران بە خەتی خۆی‌و بە ناوی "عەبدوڵڵا سلێمان"ەوە ناردبووی بۆ

پیرەمێردو داوای ئەوەی لێ کردبوو کە شەهادەتی ئەوەی بۆ مۆر بکا کە پێی ناوەتە ئەو قۆناغەوە پێی بوترێ شاعیرو هۆنراوەکانی بە شیعر بژمێررێت. ئەو دوو نامەیەم هەردوکیان لەکاتی خۆیدا پێشکەش کرد بە (کۆڕی زانیاری کورد)ی بۆ پاراستنیان (هیوادارم لەناو نەچووبن). هۆنراوەکەی پیرەمێرد:

ئەوا ڕووم کردە تۆ، ئەی دایکی موشفیق بیست‌وپێنج ساڵە
لە غوربەتدا بە یادی تۆ ئەژیم، خوا شاهیدی حاڵە
بەیانی دا، نەسیم لای تۆوە هات، بۆنی وەتەن پێوە
ئەوا نووسرایەوە پیرانە سەرعومرم لەسەر نوێوە
ئەڵێن نەفحەی ژیانی پێوەیە، بادی بەهار وایە
بە سروەی بای وەتەن ماوم، بەهارو بای لەلام بایە
ترەین جووڵایەوە، وا کەوتە ڕێ، باوەڕ بە خۆم ناکەم
خەوە یاخود خەیاڵ، یا ڕاستە ئەم حاڵی فەرەحناکەم
هەوای تەختی سولەیمانی هەیە بادی ترەین بابێ
بلا بابێ، لە شەهبا بێ، لە فەیحا بێ لە زەورا بێ
بە چاوما بێ ئەگەر تۆزێك لە تۆزی بای سلێمانی
کە نووری طوورە، تووریێك ناهێنێ سورمەی سولێمانی
کە با بۆنی گوڵێکی کانی با بێنێ لەلام وایە
تەلای کەیخسرەوی وەك گەنجی باداوەر هەمووی بایە
گزنگی خۆر ئەداتەوە بەفرەکەی شاخی عومەر گودروون
بریقەی خۆشترە لای من لە دوڕڕو گەوهەری قاروون
بە ئاواتی ئەخوازن خەڵك تەعامی مائیدەی عیسا
هەمووی حەڵوا گەزۆیەك ناهێنی دەستم کەوێ ئێستا
شەماڵ دێنێتە گوێم دەنگی مناڵانی قوتابخانە
نەشیدی میللییان لاهوتییە، قووتی دڵو گیانە
هیوام پێیانە ئەم دەستە کوڕانە مەشخەڵێك هەڵکەن
لە تاریکیی نەزانیدا بە زانستی وەتەن دەرکەن

له کۆتایی ئەم باسەمانا دێینە سەر باسی شاعیرێکی تر کە "حەمدی"یە. حەمدی ناوی ئەحمەد بەگی صاحێبقڕانەو لە ساڵی (١٨٧٨ن)دا لە سلێمانی لەدایك بووەو لە ساڵی (١٩٣٦)دا هەر لە سلێمانی کۆچی دوایی کردووەو لە گردی سەیوان نێژراوە.

وەکوو لە هەندێك لە سەرچاوە کوردیەکان بڵاو کراوەتەوە، وشەی (صاحێبقڕان یەعنی خاوەن نگین) ئەبەخشێ، لە ئەحمەد بەگی گەورەوە دەست پێ ئەکا کە یەکێك بووە لە دوازدە سوارەی مەریوانو سوارچاکێکی ئازای ئەوتۆ بوو کە لە هەر شەڕێکدا بەشداریی کردبێت سەرکەوتوو بووەو دوژمنەکەی شکاوە، بۆیە پێیان وتووە صاحێبقڕان، یەعنی خاوەنی نگین. حەمدی لە بنەماڵەی ئەو ئەحمەد بەگی گەورەیە.

هەرچەند حەمدی ئاوارەیی بەخۆیەوە نەدیوە، بەڵام هەستی خۆی بەرامبەر بە مرۆڤی ئاوارە دەربڕیوە، ئەو مرۆڤە ئاوارەیەش کە حەمدی هەستی خۆی بەرامبەر دەربڕیوە شێخ مەحموودی قارەمان بووە. لەگەڵ ئەوەشدا کە حەمدی بە شیعرێکی زۆر دووروودرێژ ڕەخنەیەکی ڕەپو ڕەوانی لە دەزگاکانی شێخ مەحموودو لەوانەی کە دەوروپشتیان گرتبوو (لەڕاستیدا زۆربەی ئەوانەی کە دەوری شێخیان گرتبوو بووبوون بە بار بەسەر خۆیو حوکمداریەتەکەی شێخەوەو زۆریان هەریەکەیان بە جۆرێك بوون بە هۆی گەلێك ناڕێکیو کێشمەو شێخیش تیا مابوو، خۆشبڕوایەتیەکەیو دڵسافیەکەشی وای لێ کردبوو هیچی نەئەگرتە دڵو زۆر زوو هیچی لە دڵا نەئەماو لە هەموو کەسێك خۆش ئەبوو، کە هەندێ جار ئەو جۆرە هەڵوێستە زیانێکی زۆر گەورەی ئەبێ بۆ پیاوێکی گەورەی وەکوو شێخ مەحموود).

بەڵام ئەوەی شایانی باسە ئەوەیە کە حەمدی ئەو ڕەخنەو سەرزەنشتەی ئاڕاستەی شێخو دەزگاکەی کردبوو، هیچی لە ڕقێکی تایبەتیەوە نەبوو، بەڵکوو حەمدی وەکوو مرۆڤێکی نیشتمانپەروەر دڵی ژانی ئەکرد بۆ ئەو پشێویو ناڕێکییەی کە بە چاوی خۆی ئەیبینیو بەپێچەوانەوە ئاواتەخوازی ئەوە بوو کە هەرکەسە بەپێی تواناو لەباریو لێهاتوویی خۆی شتی پێ بسپێررێت.

ڕەخنەکەی حەمدی صاحێبقڕان ئێجگار دووروودرێژەو لەوە ئەچێت هەمووی بەسەر یەکەوە نەوتبێت، بەڵکوو هەر چەند دێڕێکی بۆ ڕێکەوتو باسێك وتبێ، بەڵام لەدواییدا چونکە مەبەستەکانیان هەمووی وەك یەك وابووە، هەموویانی یەك خستووە. ئەوەی کە لێرەدا مەبەستمانە ئەو بەشەیانە کە لە ساڵی (١٩٢٣ن)دا بۆ ئیدارەی کوردستانی خواروو (دەوری دوهەمی حکومداریی شێخ) وتوویەتی:

زابتانی عەسکەری زۆرە وزڕەو ئەولا دریژ
هەردوو جلخوارو قلیشو یوونسی باجی هەمین
قاوەچیو پێش خزمەتی مەجلیسی عالی دوو سمە
ئەم بوو مەشهووری قولی بوو، ئەو بوو مەعرووفی شەلین

هەتا لە کۆتایی هەر کۆمەڵە شیعرێکدا ئەڵێ:

ڕەبی مووی لێ بێ زمانی پەنجەکانی هەڵومرێ
هەر کەسێ گوڵشەن بە دەردی گوڵخەنی دۆزەخ بەرێ

لەگەڵ ئەو هەموو هێرشەی حەمدی دا، کە دێتە سەر باسی شێخ ئەڵێ:

باسی نەفسی خۆی بە فەضلە من ئەزانم موختەصەر
ئاشکارە قیمەتی گەورە بە تەعریفی قەرین

وەکوو ئەزانین شێخ مەحموود دوو جار حکومدارێتیی کردووە، یەکەم جار لە یەکی تشرینی دووهەمی ساڵی ١٩١٨ کە ئەم دەورە بە شەڕی بازیانو بریندارکردنی شێخو گرتنی لەژێر بەردە قارەماناو موحاکەمەکردنیو نەفیکردنی بۆ هیندستان بۆ دوورگەی (تانە) کۆتایی هات (ئەوکاتە ویلسۆن حاکمی گشتیی بەریتانیا بوو لە عیراق). جاری دووهەم ئینگلیزەکان بەناچاری هێنایانەوەو لە کۆتایی ساڵی ١٩٢٢ هەتا مانگی تەممووزی ساڵی ١٩٢٤ حکومدارێتیی کردووە.

حەمدیی صاحێبقڕان لە دەوری حکومدارێتیی شێخدا هیچ ڕەخنەیەکی لێ نەگرتووە، بەپێچەوانەوە کە شێخ لە دەربەندی بازیان بریندار کراو گیرا، حەمدی بە شیعرێك هێرش ئەباتە سەر ئەوانەی کە لەو ناوچەیەدا یارمەتیی ئینگلیزەکانیان دا بۆ شکاندنی شێخ مەحموود:

قەومەکانی ڕووپیەخۆرم دێنە بەر چاوم ئەڵێن
کەر بە جۆ بمری شەهیدە، سەگ بە گۆشتی لاکەوە
لاتنو لووتن، نەفامن بۆ نیشاط و مەنفەعەت
دەبنە قوربانی سەگی بێ شك بە بابو داکەوە
شەرتە تا ڕۆژی قیامەت دەس لە ئەژنۆ بەر نەدەم
سەر لە قوڕ نێم بۆ سیادەت بەم دڵەی غەمناکەوە
بۆ دیاری حەزرەتی مەحموودو مەمدووحی جیهان
تاقە یەك گوڵ بوو بە فەرقی پیری "ئەحمەد کاك"ەوە

که شێخ له دوای حکومداریەتیی یەکەمی نەفی ئەکرێ بۆ هیندستان (تانه)، زۆر کەس هەست بەو بۆشاییە ئەکەن کە شێخ له کوردستانی خوارووادا بەجێی هێشتبوو. حەمدی وەکوو شاعیرێکی نیشتمانپەروەر له هەموو کەس زۆرتر داخ لەدڵ بوو بۆ ئەو دوورکەوتنەوەیەی شێخ و له چوارخشتەکییەکدا ئەڵێ:

وەك مەدینه بێ نەبی بێ، یا نەجف بێ بێ عەلی
شاری غەزنەش ئێستە بێ مەحموودە وەك داریکەلی
حەیفە ئەوجی ئاسمان، بێزینەتی خورشیدو ماه
سا خوا بیکەی وەکوو خورشیدی درەخشان مونجەلی

خۆ کە هەواڵی بەربوونی شێخ لە (تانه)ی هیندستان و گەیشتنی بۆ (کوێت) بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە بۆ کوردستان، ئەو هەواڵە کە بەناو خەڵکدا بڵاو ئەبێتەوە، حەمدی له چوارخشتەکییەکی تردا ئەڵێ:

که ڕۆیشتی به جارێ من دڵو جەرگ و هەناوم کەوت
که چوویته (تانه)، تانه سەر گلێنەی هەردوو چاوم کەوت
ئەڵێن هاتوویته (کوێت) قوربان، بڵێ قوربانی کوێتی کەم
که نۆبەت بەر سەری نەحسی شکاوی بێ کلاوم کەوت

لەگەڵ ئەو هەموو بەپەرۆشبوونەی حمدیدا بۆ گەڕانەوەی شێخ مەحموود، ئەو ڕەخنە توندەی لە دەزگاکەی گرتبوو، هەرچەند هەر تەنها حەمدی گلەیی له کاروبارو فەرمانبەرانی شێخ نەبوو، بەڵکوو گەلێك شاعیری تر هەریەکەیان بەجۆرێك ڕەخنەیان گرتووە: وەکو پیرەمێردو شوکری فەضلی و شێخ محەمەد خاڵص کوڕی شێخ ڕەزای تاڵەبانی کە لێرەدا جێی بڵاوکردنەوەی ئەو شیعرانەی نییە، چونکە پێوەندییان بە ئاوارەبوونی شێخەوە نییە.

ئەوەی شایانی باسه، شێخ لەدوای حکومدارییەتی دووهەمی چاری نەما کە ئەبێ دەس هەڵگرێ، چونکە هەموو دەرگایەکی لێ داخراو عەشائیرە کوردەکان وردەوردە لێی تەکینەوە. ئیتر ئەوە بوو لەپێشدا لە ناصریەو دوای ئەوە له عانەو ڕومادی، دواجار له ئەعظەمییەی بەغدا نێشتەجێ کرا. حەمدیی صاحێبقران له بەغدا ئەچێتە خزمەتی شێخ بۆ زیارەتی، لەوکاتەدا بە هەندێ ڕەئیس عەشیرەتی عەرەبی میوانی ئەناسێنێ و پێیان ئەڵێ ئەمە ئەو شاعیرەیە کە لەکاتی حکومداریەتەکەما هێرشێکی زۆر پیسی بە شیعر کردبووە سەرم، حەمدیش وەرامی ئەداتەوەو پێی ئەڵێ قوربان، من حەددی ئەوەم نەبوە هێرش ببەمە سەر خۆت، بەڵام ڕەخنەم لە دامودەزگاو دەورویشتەکەت گرتبوو.

پاشکۆی (٢)

بۆ ئەو شیرینەی مامۆستای کۆچکردوومان
کردبووی بە دروشمی کوردستان

شیرین فەرهادی دۆستی دێرینت   مەستی شەرابی شێوەی شیرینت
وەلی دێوانەی هەردەو کۆسارت   هاودەردی خەمو ئێش‌و ئازارت
هەتاکوو لاو بووی، باری ژیانی   پڕ بوو لە کێشەو لە نیگەرانی
خەمی کوردستان ژیانی ورووژان   (ژانی گەل) لای ئەو بوو بە ئێش‌و ژان
بوو بە دەروێشی ناو کوردەواری   بە چراهەڵگری ڕێگەی ڕزگاری
زڕەی زنجیرو کۆتی ناو زیندان   کۆڵی پێ نەداو دڵی نەلەرزان

بە دەربەدەری‌و دوورەوڵاتی   کە هەر ڕۆژێکی مەرگێکە ساتی
ورەی تا بڵێی هەمیشە بەرز بوو   بانگی ئازادیی بەرزو سەد تەرز بوو
نە خاوەن کۆشك بوو، نە خاوەن تەلار   نە مارسیدس‌و نە سەفتەی دۆلار
تەنها ئیمانی بە کوردستان بوو   بە یەکپارچەیی یەك نیشتمان بوو
ناوچەگەریێتی‌و لێکترازانی   بە تاوانێکی زۆر زل ئەزانی
کۆنگرەی کوردستان دروشمی ژیانی بوو   خۆراکی ڕۆح‌و دڵ‌و گیانی بوو
تەبایی‌و ئاشتی‌و لەیەکتربوردن   ویردی دەمی بوو تا کاتی مردن

گەرچی پیر بووبوو، لەشی بەبار بوو   گیرۆدەی دەردو ئێش‌و ئازار بوو
بەڵام ناوی کورد، وشەی کوردستان   لەلای ئەو بووبوو بە حەب‌و دەرمان
بەپێ، بە خۆی‌و پیرە گۆچانی   قەت ماندوویەتیی ڕێی نەئەزانی
سرەوتی نەبوو، نەشتەری زمانی   بووبوو بە چەکی ڕێی تێکۆشانی
وەکوو هەنگ وێڵی ڕێی سەربەستی بوو   دژی خۆفرۆشی‌و بتپەرستی بوو

وا هاتەوە لات، دەسا شیرین گیان   شیرینی قیبلەی ئاواتی کوردان
بیگرە باوەشت، بیلاوێنەوە   ماندوویەتیی ڕێی بحەسێنەوە
ئەو بەهارەی ئەو بۆی بەپەرۆش بوو   هەروەکوو بلبل بۆی بەخرۆش بوو
ئاواتەخواز بوو لە گوڵی وەنەوشە   کە وەکوو خاڵی لای لێوت گەشە
لەگەڵ نێرگزو گوڵاڵە سوورە   لە مێرغوزاری ئەو شارەزوورە

هەزاران ئیکلیل بهۆنرێتەوە
گڵکۆی شەهیدی پێ بڕازێتەوە

بەڵام داخەکەم چەرخی بەدکردار
بەینێکی زۆرە بە قینا چووە
داگیرکەران و دوژمنی خوێنخوار

بەڵام مامۆستا و کاکی کۆچکردوو
خەم مەخۆ دنیا تاسەر وا نابێ
هاکا هەوری خەم لێك ڕەوایەوە
ئەو تەباییەی بۆی بەپەرۆش بووی
هاکا هاتە دی و مژدەی ڕزگاری
"مەزدا" دەمێك بوو گەلێك بێزار بوو
خەریکە دڵی پاك ئەبێتەوە
گرێکوێرەی مێژووی کورد ئەکرێتەوە
"بەکر مەرگەوەڕ" دەوری نامێنێ
ئەوسا بەهارو نەورۆزو سەیران
ئاوازی سرووودی (شیرین بەهارە)

هێشتا شەشدەری لێ گرتووین بە زار
ڕێگەی ئازادیی لە کورد گرتووە
سنووری کوردیان گرتوە بە دیوار

هۆ بەلەش مردووی بە بڕوا زیندوو
باری کورد هەروا لارو خوار نابێ
دەرگای ئازادی لە کورد کرایەوە
بۆ سەرگرتنی دایم بەجۆش بووی
لەلای "مەزدا"وە گەیشت بە دیاری
لە ناتەبایی کورد لووتەلار بوو
داری تەبایی ئەڕوێنێتەوە
هیوای سەرکەوتن ئەبووژێتەوە
ڕووی خۆی ڕەش ئەکاو ملی ئەشکێنێ
هەمووی پێشکەشی گەردن ئازادان
لە هەموولایەك هەر لەسەر زارە

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنتَدى إقرَأ الثَقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنتَدى إقرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www. Iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)